

TOPLUM ÖZÜRLÜLÜĞÜ NASIL ANLIYOR

HOW SOCIETY PERCEIVES PERSONS WITH DISABILITIES

REPUBLIC OF
TURKEY PRIME MINISTRY
ADMINISTRATION FOR DISABLED PEOPLE

T.C.
BAŞBAKANLIK
ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI

Bu araştırma, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından özürlülere yönelik toplumsal tutumların değerlendirilmesi amacı ile Optimar Araştırma Şirketine yaptırılmıştır.

Bu raporda yer alan tüm yazı ve tablolar, yürütülen araştırma sonuçlarına dayanmaktadır. Bu raporda yer alan yazılı ya da görsel malzeme rapora referans verilmeden çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Bu araştırma sonuçları hiçbir şekilde hakları ihlal edici, zarar verici ya da yanıltıcı biçimde kullanılamaz.

Bu araştırma herhangi bir yayında ya da hizmette kullanıldığında araştırmanın tam isminin yer alması zorunludur.

ÖZÜRLÜLÜK EĞİTİMİ: TOPLUM ÖZÜRLÜLÜĞÜ NASIL ANLIYOR TEMEL ARAŞTIRMASI

Özürlüler İdaresi Başkanlığı Proje Ekibi

Dr. Güler SAYGIN (Proje Yürütücüsü)
Süleyman RIDVANOĞLU
Canan AKTAŞ
Elçin ER
Ramiha Nuray COŞKUN
Esra Tuğçe ÇEREZCİ

Başkan Yardımcısı
Daire Başkanı
Özürlüler Uzmanı
Özürlüler Uzmanı
Çocuk Gelişim Uzmanı
Uzman

Proje Araştırma Ekibi

Prof. Dr. Sema KANER
Prof. Dr. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ
Doç. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK
Doç. Dr. Zehra DÖKMEN
Hilmi DAŞDEMİR (Saha Koordinatörü)

T.C.
BAŞBAKANLIK
ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI
Necatibey Caddesi No:49 Sıhhiye /ANKARA
Tel:0312 229 55 11 Fax:0312 229 83 11
www.ozida.gov.tr

SUNUŞ

Türkiye’ de nüfusun yüzde 12.29’ unu oluşturan özürlü yurttaşlarımızın başta Anayasa’mız olmak üzere 5378 sayılı Özürsümler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun ve uluslararası sözleşmelerle tüm yurttaşlarımızın eşit, özgür ve onurlu yaşama hakkı güvence altına alınmıştır.

Toplumumuzun ayrılmaz bir parçası olan özürsümlerimizin yaşamın her alanında karşılaştıkları sorunları çözümlenerek toplumsal yaşama aktif olarak katılımlarının sağlanması ve desteklenmesi sosyal-hukuk devlet anlayışının bir gereğidir.

İnsan haklarına dayalı “ayrımcılıkla mücadele” odaklı bir sosyal politika çerçevesini belirleyen Özürsümler Kanunu’nun temelini, özürsümlük alanında fırsat eşitliği, insan hakları ve ayrımcılığın önlenmesi ilkeleri oluşturmaktadır

Anayasamızın 10. Maddesinde “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir;” 49. Maddesinde “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır;” 50. Maddesinde “bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar;” 61. Maddesinde “Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar” denilmektedir.

İnsan hakları evrensel beyannamesinin 22. Maddesine “Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibarıyla, sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların milli gayret ve milletlerarası işbirliği yoluyla ve her devletin teşkilatı ve kaynaklarıyla mütenasip olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır” denilmektedir.

BM Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi ise giriş bölümünde “özürsümlük durumunun, yoksunluğu olan kişilerin topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini kabul ederek” , “Özürsümler için Dünya Eylem Programı ve Özürsümler için Fırsat Eşitliğinin Sağlanmasına Yönelik Standart Kurallar’ da yer alan ilke ve politika önerilerinin özürsümlere fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde politikaların, planların, programların ve eylemlerin geliştirilmesi, tasarlanması ve değerlendirilmesine katkısını göz önünde bulundurarak” vurgularını yapmıştır.

Sözleşmenin 8. Maddesinde “Farkındalığın Artırılması” kapsamında “Aile dahil toplumun her kesiminde özürsümlere yönelik farkındalığın artırılması ve özürsümlerin hakları ve insanlık onurlarına saygı duyulmasını teşvik etmek”; “Yaşamın her alanında özürsümlere yönelen klişeler, önyargılar, incitici uygulamalar ile cinsiyet ve yaş temelli ayrımcı davranışlarla mücadele etmek” için “Toplumda farkındalık yaratmaya yönelik etkin kampanyaların tasarlanması, başlatılması ve sürdürülmesi (“Özürsümler bireylerin haklarının kabul edilebilirliği konusunda toplumun eğitimi, Özürsümlere yönelik olumlu yak-

laşımların ve toplumsal farkındalığın artırılması, Özürlü bireylerin becerileri, meziyetleri ve yeteneklerinin işyerlerine ve iş piyasasına katkısının toplumca tanınmasını teşvik etmek”); “Erken yaştan itibaren tüm çocukların eğitim sisteminin her aşamasında özürlü bireylerin insan haklarına saygıyla yaklaşmasını teşvik etmek”; “Özürlülerin tüm kitle iletişim araçlarında işbu Sözleşme’nin amacına uygun bir yaklaşımla tanımlanmasını cesaretlendirmek”; “Özürlülere ve haklarına ilişkin farkındalığı artırıcı eğitim programlarını teşvik etmek” tedbirlerini içermektedir.

Bu çerçevede Bakanlığıma bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı; Türkiye genelinde özürlülük ile ilgili ulusal politikaları oluşturabilmek amacıyla “Özürlülük Eğitimi : Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor” Temel Araştırması’ nı gerçekleştirmiştir.

Toplumun özürlülükle ilgili bilgisini, algısını, tutumunu bir bütünlük içinde kamuoyuna sunarak, alanında önemli bir boşluğu dolduracağına inandığım bu araştırmanın; özürlüler ve yakınları, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve ilgili tüm kesimlere ulaşarak önemli bir ihtiyaca yanıt vereceğini ve politika- planlama konularında hepimize kaynak teşkil edeceğini umuyor, araştırmada emeği geçenleri kutluyorum.

Nimet ÇUBUKÇU

Devlet Bakanı

ÖNSÖZ

Özürllülük; gelir düzeyi, statüsü ne olursa olsun toplumun tüm kesimlerini etkileyen bir toplumsal bir sorun alanıdır. Dünyanın değişik yerlerinde yapılan istatistik çalışmaları her dört aileden bir tanesinin özürllü bir yakını bulunduğunu göstermektedir. 2002 yılında Başkanlığımızca Türkiye İstatistik Kurumu'na yaptırılan Türkiye Özürllüler Araştırması sonucuna göre ülkemizin özürllülük oranı %12.29 olarak tespit edilmiş olup, buna göre 8.5 milyon özürllü vatandaşımız bulunmaktadır.

Başkanlığımızın temel amacı, toplumsal yaşama tam ve eşit katılımların sağlanmasına yönelik olarak eğitim, sağlık, istihdam, ulaşılabilirlik ve sosyal güvenlik gibi temel sorun alanlarında, özürllülerin ayrımcılığa maruz kalmadan, fırsat eşitliğinden yararlanan, haklarını kullanabilen kişiler olmasının sağlanmasıdır.

Özürllü vatandaşlarımızın genelde fonksiyonel yetersizliklerinden kaynaklı olarak yaşadıkları eşitsizliği ortadan kaldırmak; üretken olmalarını sağlayarak istihdamlarını gerçekleştirmek, bağımsızlaşmalarına destek verecek imkânlardan yararlanmalarını temin etmek, bakım hizmetlerinin karşılanmasını sağlamak özürllüler politikamızın bir parçasıdır.

Özürllülük alanındaki sorunlar sadece özürllüleri değil tüm toplumu ilgilendiren ve çözümüne yönelik katılımını gerektiren sorunlar olduğu değerlendirildiğinde, gerek sorunların tespitinde gerekse de çözümü için ortaya konacak mevzuatın oluşturulmasında toplumun tüm kesimlerinin katılımı ile ortak aklın ürünü çözümler oluşturulması önemli olduğu gibi, oluşturulan çözümlerin optimum düzeyde uygulanması için de toplumsal tutumlar ve katılım oldukça önemlidir.

Olumsuz tutumlar, özürllülerin toplumla bütünleşmelerinde görünmez engellerdir. Özürllülere yönelik olumsuz duygu, düşünce, tutumlar ve ön yargılar nedeni ile özürllülerin toplumdan dışlanmaları, özürllülerin toplumun üretken, bağımsız ve onurlu bireyler olarak toplum içinde yer almalarını engellemektedir.

Özürllülere yönelik olumsuz tutumlar, önyargılar, ayrımcılık ve bunların sonuçları hakkında birey ve toplum düzeyinde farkındalık geliştirilmesi gerekmektedir. Oysa insanlar çoğu zaman özürllülük ve özürllüler hakkında doğru bilgilere sahip olmadıkları gibi, özürllülere yönelik tutumlarının olumsuz ve zarar verici olduğunun farkında bile değildirler.

Özürllülerin toplumda tam ve etkin yer alabilmeleri için özürllülere yönelik tutumların olumlu yönde değiştirilmesi gerekir. Toplum tüm bireyleri, kurum ve kuruluşları ile özürllülere ilişkin tutumlarını, davranışlarını ve eğilimlerini gözden geçirmeli ve gereken düzenlemeleri yapmalıdır. Bunun sağlanabilmesi için öncelikle toplumun her kesiminin tutumunun bilinmesine ihtiyaç vardır.

Bu amaç doğrultusunda “Toplum zrllğ Nasıl Anlıyor” araştırma projesi geliştirilmiştir. Bu proje ile toplumdaki bireylerin özürlüleri nasıl tanımladıkları, hangi durumları zrllk olarak kabul ettikleri, aile akraba ve tanıdıklarında zrl kişilerin olup olmadığı, çeşitli sosyal bağlamlar için hangi özür grubundan olan kişileri tercih ettikleri, zrllerin bağımsız yaşamları ve yeterlilikleri konusundaki düşünceleri, zrllerin eğitimi, zrllere sağlanan hak ve hizmetler konusundaki bilgi düzeyleri, zrllere yönelik toplumsal önyargılar konusundaki düşünceleri, zrllerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları güçlükler konusundaki farkındalık düzeyleri ve zrllere yönelik tutumları belirlenmiştir .

İlgili tüm kesimlere temel bir kaynak teşkil edecek bu araştırmanın faydalı olmasını diler, araştırma projesinde koordinatör ve danışman olarak yer alan akademisyenlere, proje ekibinde görev alan ve destek olan tüm kurum çalışanlarına ve araştırma firmasına teşekkür ederim.

Abdullah GÜVEN

Başkan

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	3
ÖNSÖZ.....	5
İÇİNDEKİLER.....	7
ŞEKİLLER VE TABLOLAR.....	11
ÖZET.....	19
1. BÖLÜM: GİRİŞ.....	23
1.1. AMAÇ.....	25
1.2. ÖNEM.....	26
1.3. SINIRLILIKLAR.....	27
1.4. TANIMLAR.....	27
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	31
2.1. TUTUMLAR.....	31
2.1.1. Tutumun Tanımı.....	31
2.1.2. Tutumun Öğeleri.....	32
2.1.3. Tutumlar ve Davranışlar.....	32
2.1.4. Tutum Değişikliği.....	32
2.2. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLARIN OLUŞUMUNU VE DEĞİŞİMİNİ AÇIKLAYAN KURAMSAL ÇERÇEVE.....	33
2.2.1. Öğrenme yaklaşımı.....	33
2.2.2. Bilişsel yaklaşım.....	33
2.2.3. Bilişsel tutarlılık.....	34
2.2.4. Kendini algılama kuramı.....	34
2.2.5. Sosyal temas hipotezi.....	34
2.2.6. Maruz kalma etkisi.....	34
2.2.7. Ayrıntılandırma olasılığı kuramı.....	34
2.2.8. Sosyal temsiller yaklaşımı.....	35
2.2.9. Planlı davranış kuramı.....	35
2.2.10. Tıbbi ve sosyal modeller.....	35
2.2.11. Sosyokültürel açıklamalar.....	35
2.2.12. Psikodinamik yaklaşım.....	35
2.3. TUTUM DEĞİŞTİRME TEKNİKLERİ.....	36
2.3.1. Bilgilendirme.....	36
2.3.2. Simülasyon.....	38
2.3.3. Kişisel İlişki Kurma.....	38
2.4. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLARI ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELEYEN ARAŞTIRMALAR.....	40
2.4.1. Cinsiyet ve Özürllülere Yönelik Tutumlar.....	40
2.4.2. Yaş ve Özürllülere Yönelik Tutumlar.....	41
2.4.3. Sosyoekonomik Düzey ve Özürllülere Yönelik Tutumlar.....	41
2.4.4. Eğitim Düzeyi ve Özürllülere Yönelik Tutumlar.....	42

2.4.5. Özür Türü, Özürün Şiddeti ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	42
2.4.6. Medeni Durum ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	43
2.4.7. Okulun Fiziki Yapısı ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	43
2.4.8. Eğitim Görülen Alanlar ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	43
2.4.9. Kültürel Yapı ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	43
2.4.10. Çalışma Hayatı/İşe Yerleştirme ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	44
3. BÖLÜM: YÖNTEM	49
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	49
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	49
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	49
3.3.1. Anket Formu	49
3.3.2. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ)	51
3.3.2.1. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği'nin (ÖYTÖ) Geliştirilmesi	51
3.3.2.2. Ölçeğin Faktör Yapısı	52
3.3.2.3. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Aynılık Geçerliği	53
3.3.2.4. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Güvenirliği	53
3.3.2.5. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği Madde Analizi	54
3.3.3. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Son Formunun Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri	54
3.3.3.1. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Son Formunun Faktör Yapısı	54
3.3.3.2. Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları	56
3.3.3.3. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Son Formunun Güvenirliği..	56
3.3.4. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği Son Formunun Alt Ölçekleri ve İçerdikleri Maddeler	56
3.3.5. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Puanlanması	57
3.4. İŞLEM VE VERİLERİN TOPLANMASI	57
3.5. VERİLERİN ANALİZİ	58
4. BÖLÜM: BULGULAR	61
4.1. DEMOGRAFİK BİLGİLER	61
4.2. Özürlülere İlişkin Yaşantı, Görüş ve Tercihler	63
4.2.1 Katılımcıların Özürlülere Tanıma Biçimi	63
4.2.2. Özürlü Tanımına Girmeyen Durumlar	64
4.2.3. Aile ya da Akrabalar Arasında Özürlü Kişi/Kişiler Olması	65
4.2.4. Ailedeki ya da Akrabalardaki Özürlülerin Akrabalık Durumu	66
4.2.5. Ailedeki ya da Akrabalardaki Özürlü Kişilerin Özür Türleri	66
4.2.6. Özürlülerle Birlikte Yaşama Durumu	67
4.2.7. Ailede Özürlü Kişinin Bulunmasının Ailenin Günlük Yaşamını Etkileme Durumu	67
4.2.8. Özürlü Kişileri Tanıma Durumu	68
4.2.9. Özürlü Tanıdığın Kim Olduğu	68
4.2.10. Özürlülere Tanıma Derecesi	69
4.2.11. Yakın Arkadaş Olması Tercih Edilen Özürlü Grupları	69
4.2.12. İş Arkadaşı Olması Tercih Edilen Özürlü Grupları	70

4.2.13. Eş Seçiminde Tercih Edilmeyen Özürlü Grupları	70
4.2.14. Komşu Olması Tercih Edilen Özürlü Grupları	70
4.2.15. Özur Türlerine Göre Ev İşlerini Kendi Başına Yapabileme Durumu	72
4.2.16. Özur Türlerine Göre Ev Dışındaki Çeşitli Günlük Aktiviteleri Kendi Başına Yapabilme Durumu	72
4.2.17. Sosyal Etkinliklere Kendi Başlarına Katılabilecekleri Düşünülen Özürlü Grupları	73
4.2.18. Çalışan Olarak Özürlü Tercihleri	73
4.2.19. Üstesinden Gelmekte En Çok Zorlanılacak Özur Grupları	74
4.2.20. Bir Tam Günü Geçirmek İçin Tercih Edilen Özürlü Grupları	75
4.2.21. Özürlülerin Eğitim Görmeleri Konusundaki Düşünceler	76
4.2.22. Sizce Özürlüler Neden Eğitim Görmemelidirler?	76
4.2.23. Özürlüler Eğitim Görmemelidir Görüşüne Sahip Olanların Açıklamaları	76
4.2.24. Akranları ile Birlikte Eğitim Almaları Tercih Edilen Özürlü Grupları	76
4.2.25. Özürlülere İlişkin Yasal Haklar Konusundaki Bilgi Düzeyi	78
4.2.26. Özürlülere Yönelik Olumsuz Düşünceler Konusundaki Görüşler	78
4.2.27. Özürlülere Yönelik Olumsuz Düşünceler	79
4.2.28. Özur Grplarına Yönelik Olumsuz Düşünceler	80
4.2.29. Kitle İletişim Araçları Dışında Özürlülere Yönelik Şiddete Tanık Olma Durumu	80
4.2.30. Özürlülere Yönelik Tanık Olunan Şiddetin Biçimleri	80
4.2.31. Hamilelik Sırasında Özürlü Bebeğe Sahip Olma İhtimaline İlişkin Düşünceler	81
4.2.32. Özürlülerin Hayatlarını Nasıl Devam Ettireceklerine İlişkin Görüşler	82
4.2.33. Yetkiye Göre Özürlülere Sağlanacak İmkanlar	83
4.2.34. Yapılı Çevre ve Kentsel Hizmetlerin Özürlülere Uygunluğu	84
4.2.35. Özürlülüğün İnanişla Bağlantılı Olarak Nasıl Algılandığına İlişkin Görüşler	84
4.2.36. Özürlülerin Topluma Katılmalarının Önündeki Engeller Hakkındaki Görüşler	85
4.2.37. Özürlülere Yardım Etmesi Gerekli Kurumlar İle İlgili Görüşler	86
4.2.38. Özürlülere Sağlanan Hizmetler ve Yardımlar Konusunda Düşünceler	86
4.3. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLAR ÖLÇEĞİNDEN-ÖYTÖ ELDE EDİLEN BULGULAR	87
4.3.1. ÖYTÖ'nin Maddelerine Verilen Cevapların Yüzdeleri	87
4.3.1.1. Özürlülerin Eğitimi İle İlgili Görüşler	87
4.3.1.2. Özürlülerle Kurulacak Kişiler Arası İlişkiler Konusundaki Görüşler	88
4.3.1.3. Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılmaları İle İlgili Görüşler	91
4.3.1.4. Özürlülerin Aile Yaşamı İle İlgili Görüşleri	93
4.3.1.5. Kişisel Özellikler Alt Ölçeğindeki Maddelere Verilen Cevapların Yüzdeleri	95
4.3.1.6. Özürlülerin Yetkinlik-Bağımsız Yaşamları Konusunda Görüşler	97
4.3.1.7. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçlarına Göre ÖYTÖ'ne Dahil Edilmeyen Bazı Maddelere Verilen Cevapların Yüzdeleri	100
4.3.2. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinden (ÖYTÖ) Elde Edilen Puan Ortalamalarına Göre Tutumların Düzeyleri	103

4.3.3. Bağımsız Değişkenlere Göre Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinden (ÖYTÖ) Elde Edilen Bulgular	106
4.3.3.1. Yaş ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	106
4.3.3.2. Cinsiyet ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	107
4.3.3.3. Medeni Durum ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	108
4.3.3.4. Bireyin Aile İçindeki Konumu ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	109
4.3.3.5. Eğitim Durumu ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	110
4.3.3.6. Gelir Düzeyi ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	111
4.3.3.7. Bir İşte Çalışma ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	112
4.3.3.8. Sosyal Güvenlik Kurumuna Bağlı Olma ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	112
4.3.3.9. Ailede Özürlü Bireylerin Varlığı ve Özürlülere Yönelik Tutumlar ..	113
4.3.3.10. Ailede Özürlü Bireyle Aynı Evde Yaşama Durumu ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	115
4.3.3.11. Özürlülerin Aile Yaşamına Etkileri ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	116
4.3.3.12. Özürlü Tanıdıkların Olması ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	117
4.3.3.13. Özürlülere Yönelik Önyargılar ve Özürlülere Yönelik Tutumlar ..	118
4.3.3.14. Özürlülere Yönelik Şiddete Tanık Olma ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	119
4.3.3.15. Özürlü Doğacak Bebeklerle İlgili Görüşler ve Özürlülere Yönelik Tutumlar	120
4.3.4. Çapraz Tablolara Dayalı Ki- Kare Sonuçları	121
5. BÖLÜM: SONUÇLAR	131
5.1. Genel Değerlendirme	132
6. BÖLÜM: ÖNERİLER	135
6.1. Toplumsal Yaşama Katılım ve Toplumla Bütünleşme	135
6.2. Aile	136
6.3. Eğitim	137
6.4. İş Yaşamı	138
6.5. Tutum Oluşumu ve Değişimi	138
6.6. Medya	139
6.7. Bilgiye ve Çevreye Ulaşım	140
6.8. İleri Araştırmalar	140
KAYNAKÇA	142
EKLER	155
EK 1: PİLOT UYGULAMADA KULLANILAN 80 MADDELİK ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ	155
EK 2: ÖYTÖ NİHAİ FORMUNUN ALT ÖLÇEKLERİ VE İÇERDİKLERİ MADDELER	157
EK 3: ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLAR ÖLÇEĞİ	159
EK 4: ANKET FORMU	160

ŞEKİLLER VE TABLOLAR

Şekil 1	Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	55
Şekil 2	Özür Gruplarının Sakat/Özürlü/Engelli Olarak Değerlendirilmeme Oranı	65
Şekil 3	Ailede Ya Da Akrabalar Arasında Özürlü Kişi/Kişiler Olma Oranı	66
Şekil 4	“Özürlü Kişi/Kişiler İle Aynı Evde mi Yaşıyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	67
Şekil 5	“Ailenizde Özürlü Kişinin Bulunması Ailenizin Günlük Yaşamını Ne Kadar Etkiliyor?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	67
Şekil 6	“Bugüne Kadar Özürlü Bir Kişi Tanıdınız Mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	68
Şekil 7	“Tanıdığınız Özürlü/Özürlüler Kimdir/Kimlerdir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	68
Şekil 8	“Bu Kişiyi/Kişileri Ne Kadar Yakından Tanıyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	69
Şekil 9	“Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi İle Yakın Arkadaş Olmak İstemezsiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	69
Şekil 10	“Aşağıdaki Özürlülerden Hangisiyle Aynı İş Yerinde Çalışmak İstemezsiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	70
Şekil 11	“Aşağıdaki Özürlülerden Hangisiyle Evlenmek İstemezsiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	70
Şekil 12	“Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi İle Komşu Olmak İstemezsiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	71
Şekil 13	“Sizce Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi Yemek Yapma, Çamaşır, Bulaşık Yıkama, Ütü Yapma Gibi Ev İşlerini Kendi Başına Yapabilir?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	72
Şekil 14	“Sizce Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi Banka, Postane, Hastane, Alış-Veriş Gibi İşlerini Kendi Başına Yapabilir?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	72
Şekil 15	“Sizce Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi Sinemaya, Tiyatroya, Arkadaş Toplantılarına Gibi Sosyal Etkinliklere Kendi Başına Katılabilir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	72
Şekil 16	“Kendinize Ait Bir İş Yeriniz Olsa Aşağıdaki Özürlülerden Hangisini İşe Alırsınız?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	74
Şekil 17	“Sizin Başınıza Gelmiş Olsaydı, Üstesinden Gelmekte En Fazla Zorlanacağınız Özür Türü Hangisi Olurdu?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	74
Şekil 18	“Bir Tam Gününüzü Bir Özürlü İle Geçirecek Olsanız Aşağıdaki Özürlülerden Hangisini Tercih Edersiniz?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	75
Şekil 19	“Sizce Özürlüler Eğitim Görmeli Midir? “ Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	76
Şekil 20	“Sizce Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi Özürlü Olmayan Akranları İle Aynı Sınıfta Eğitim Alabilir?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdellikleri	77

Şekil 21	“Sizce Türkiye’de Özürlülere Yönelik Olumsuz Düşünceler Var Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	78
Şekil 22	“Sizce Türkiye’de Olumsuz Düşünceler Hangi Özürlü Grubu İçin Daha Fazladır?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	80
Şekil 23	“Televizyon Ve Gazete Haberleri Dışında Kendi Çevrenizde Özürlülere Şiddet Uygulandığını Ya Da Kötü Muamelelerde Bulunulduğunu Bizzat Gördünüz Mü?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	80
Şekil 24	“Bir Yakınınızın Veya Akrabanızın Hamileliği Sırasında Bebeğinin Özürlü Doğacağını Öğrenseydiniz, Aşağıdakilerden Hangisinin Yapılması Gerektiğini Düşünürdünüz?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	81
Şekil 25	“Sizce, Özürlüler Hayatlarını Nasıl Devam Ettirmelidir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	82
Şekil 26	“Yetkili / Güçlü Bir Kişi Olsaydınız, Aşağıdakilerden Hangisini Yapmayı Tercih Ederdiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	83
Şekil 27	“Sizce Toplu Taşıma Araçları, Binalar, Cadde, Sokak Ve Kaldırımlar Özürlüler İçin Uygun Mudur?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	84
Şekil 28	“Toplumda Bazı Kişiler, Özürlü Olmanın Tanrının İnsana Verdiği Bir Ceza, Bir Lütuf-Armağan, Bir Sınav-İmtihan Olduğunu Düşünüyorlar. Siz, Bu Düşüncelere Katılıyor Musunuz?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	84
Şekil 29	“Sizce Özürlülerin Topluma Katılımlarının, Toplumun Aktif Bir Üyesi Olmalarının Önündeki En Büyük Engel Nedir?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	85
Şekil 30	“Özürlülere Öncelikle Yardım Etmesi Gereken Kurum Hangisidir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	86
Şekil 31	“Devletin Özürlülere Sağladığı Hizmetler Ve Yardımlar Sizce Yeterli Mi?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri	86
Şekil 32	“Özürlülere Sadece Evlerinde Eğitim Verilmelidir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	87
Şekil 33	“Özürlü Olmayanlar Bile Yeterli Eğitimi Alamazlarken Özürlülere Eğitim Vermek Gereksizdir”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	87
Şekil 34	“Özürlüler İçin Harcanan Para Boşa Harcanmış Paradır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	88
Şekil 35	“Özürlü Biriyle Aynı Masada Yemek Yemekten Rahatsızlık Duymam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	88
Şekil 36	“Özürlü Biriyle Birlikteyken, Başkalarının Rahatsız Edici Bakışlarına Aldırış Etmem”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	88
Şekil 37	“Özürlü Bir Kişi İle Aynı Ortamda Bulduğumda Onunla Sohbet Etmekten Çekinmem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	89
Şekil 38	“İnsanların Özürlülere Gözünü Dikip Bakması Beni Üzüyor” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	89
Şekil 39	“Özürlü Bir Kişiyile Yalnız Kalmaktan Çekinmem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	89
Şekil 40	“Özürlü Biri Evimize Misafir Gelse Rahatsızlık Duymam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	90

Şekil 41	“Birinin Özürlü Olması, Onunla Arkadaş Olmamı Engellemez” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	90
Şekil 42	“Özürlemlerle Dostluk Kurmaktan Kaçınmam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	90
Şekil 43	“Özürlemlere Sağlık, Eğitim, Bakım Ve Rehabilitasyon Gibi Hizmetler Veren Bir İşte Çalışmaktan Kaçınmam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	90
Şekil 44	“Yasal Zorunluluk Olmasa Bile İşverenler Özürlü Kişileri İşe Almalıdır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	91
Şekil 45	“İş Yeriinde Özürlemler İçin Kontenjan Ayrılmasını Doğru Buluyorum” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	91
Şekil 46	“Özürlemler, Çalışmak Yerine Yardım Almayı Tercih Ederler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	91
Şekil 47	“Bir İş Yeriinde Özürlü Kişilerin Çalışması, Mal Ya Da Hizmet Alanları Huzursuz Eder”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	92
Şekil 48	Özürlemlerin Çalışması, İşverene Maddi Yük Getirir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	92
Şekil 49	“Özürlemler Diğer Çalışanlar Kadar Verimli Olabilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	92
Şekil 50	“Özürlemlü Olmayanlar Bile İş Bulamazken Özürlemlere İş Vermek Gereksizdir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	92
Şekil 51	“Özürlemlerin Çalışmalarına Gerek Yoktur”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	93
Şekil 52	“Özürlemler Bir İş Yeriinin Verimliliğini Düşürür”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	93
Şekil 53	“Ailenin Maddi Durumu İyi Olsa Bile, Özürlemlü Birinin Varlığı, Ailenin Sosyal Yaşamını Sınırlandırır”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	94
Şekil 54	“Ailede Özürlemlü Bir Kişinin Olması, Ailenin Günlük Yaşamını Olumsuz Etkiler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	94
Şekil 55	“Özürlemler Aileleri İçin Bir Yüktür”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	94
Şekil 56	“Özürlemler Genellikle Her Şeyden Şikâyet Ederler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	95
Şekil 57	“Özürlemler Diğer İnsanlara Güvenmezler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	95
Şekil 58	“Özürlemler Can Sıkıcıdırlar”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	95
Şekil 59	“Özürlemlerin Görünüşleri Rahatsız Edicidir”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	96
Şekil 60	“Özürlemler Temiz Değildir”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	96
Şekil 61	“Özürlemler Kendilerinden Başkasını Düşünmezler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	96
Şekil 62	“Özürlemler Öfkeli Ve Saldırgandırlar”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	96
Şekil 63	“Özürlemler De Herkes Gibi Kendi Yaşamlarıyla İlgili Kararları Verebilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri	97

Şekil 64	“Özürülüler İyi Ana-Babalık Yapabilirler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	97
Şekil 65	“Özürülüler, Diğer İnsanlar Gibi Pek Çok Şeyi Öğrenebilirler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	97
Şekil 66	“Özürülüler De Herkes Gibi Kendi Düşüncelerini İfade Edebilirler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	97
Şekil 67	“Teşvik Edilirlerse, Özürülülerin De, Özürlü Olmayanlar Kadar Başarılı Olacaklarına İnanıyorum”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	98
Şekil 68	“Özürülülerin Çoğu, Özürlü Olmayan İnsanlar Gibi Bir Yaşam Sürdürebilir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	98
Şekil 69	“Özürülüler Herkes Gibi Bir Meslek Sahibi Olabilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	98
Şekil 70	“Hayranlık Duyduğum Özürlü Kişiler Var”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	99
Şekil 71	“Özürülüler Herkes Gibi Evlenip Yuva Kurabilirler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	99
Şekil 72	“Özürülüler Sporcu Olabilir”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	99
Şekil 73	Özürülüler De Hayatta Çok Başarılı Olabilir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	99
Şekil 74	“Özürülülerin Herkes Gibi Hayalleri, Amaçları Vardır”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	100
Şekil 75	“Özürürlü Çocukların Özürlü Olmayanlarla Aynı Sınıfta Olmaları, Her İki Grup İçin De Yararlıdır”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	100
Şekil 76	“Özürülüler, Onlar İçin Düzenlenmiş Ayrı Okullarda Okumalıdır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	101
Şekil 77	“Yardımcı Araç Gereç Ve Destek Sağlanmış Olsa Bile, Özürülülerin Özürlü Olmayanlarla Aynı Sınıfta Bulunmaları Öğretmenler İçin Çok Büyük Bir Yüktür” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	101
Şekil 78	“Çocuğumun, Özürlü Bir Çocukla Oynamasına İzin Vermem”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	101
Şekil 79	“Yakın Bir Akrabamın Bir Özürülüyle Evlenmesini İstemem”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	102
Şekil 80	“Özürürlü Bir Kişi İle Aynı Ortamda Bulduğumda Ona Nasıl Davranacağımı Bilemem”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	102
Şekil 81	“Özürülüler Başkasının Yardımı Olmadan, Kendi Başlarına Yaşayamazlar” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	102
Şekil 82	“Özürülüler Acınacak İnsanlardır?” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	103
Şekil 83	“Özürülülerin Yasal Haklarını Kullanmalarının Önünde Engeller Vardır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri	103
Tablo 1	Örneklemede Yer Alan İller	50
Tablo 2	Özürülülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) Deneme Formunun Faktör-Madde Dağılımı	52

Tablo 3	Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	53
Tablo 4	Özürülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Aynılık Geçerliği	53
Tablo 5	Özürülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayıları	53
Tablo 6	ÖYTÖ'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	56
Tablo 7	ÖYTÖ Faktör Madde Dağılımı ve Alpha Katsayıları	56
Tablo 8	ÖYTÖ Son Formun Faktör Madde Dağılımı	57
Tablo 9	Cinsiyete Göre Dağılım	61
Tablo 10	Yaş Gruplarına Göre Dağılım	61
Tablo 11	Medeni Duruma Göre Dağılım	61
Tablo 12	Aile İçi Konuma Göre Dağılım	61
Tablo 13	Eğitim Durumuna Göre Dağılım	62
Tablo 14	Ortalama Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım	62
Tablo 15	İş Durumuna Göre Dağılım	62
Tablo 16	Sosyal Güvenlik Durumuna Göre Dağılım	62
Tablo 17	Katılımcıların Özürlü Tanımları	63
Tablo 18	Ailede Ya Da Yakın Akrabalarda Özürlü Kişi / Kişilerin Akrabalık Durumu	66
Tablo 19	Ailede ya da Yakın Akrabalarda Bulunan Özürlü Kişi/Kişilerin Özur Türü/ Türlerinin Dağılımı	66
Tablo 20	“Sizce Özürülüler Neden Eğitim Görmemelidirler?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdelikleri	76
Tablo 21	“Devletin Özürülülere Sağladığı Haklardan, Yasal Düzenlemelerden, Uygulamalardan Hangilerini Biliyorsunuz?”Sorusuna Verilen Cevapların Birlikli Yüzdelikleri	78
Tablo 22	“Sizce Özürülülere Yönelik Olumsuz Düşünceler Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdelikleri	79
Tablo 23	“Olayı Kısaca Anlatınız?”Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdelikleri	81
Tablo 24	ÖYTÖ'nin Alt Ölçeklerinden ve Toplamından Alınan Puanların Ortalamaları ve Standart Sapmaları	104
Tablo 25	Katılımcıların Tutum Puanlarının Olumluluk Düzeylerine Göre Dağılımı	105
Tablo 26	Yaş Gruplarına Göre ANOVA Sonuçları	106
Tablo 27	Cinsiyete Göre T -Testi Sonuçları	107
Tablo 28	Medeni Duruma Göre T Testi Sonuçları	108
Tablo 29	Aile İçindeki Konumlara Göre Varyans Analizi Sonuçları	109
Tablo 30	Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları	110
Tablo 31	Aylık Gelir Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	111
Tablo 32	Düzenli Gelir Getiren Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre T Testi Sonuçları	112
Tablo 33	Bir Sosyal Güvenlik Sistemine Bağlı Olup Olmama Durumuna Göre T Testi Sonuçları	113

Tablo 34	Ailede ya da Akrabalar Arasında Özürlü Olup Olmamasına Göre T Testi Sonuçları	114
Tablo 35	Ailede ya da Akrabalarda Bulunan Özürlü ile Birlikte Yaşayıp Yaşamama Durumuna Göre T Testi Sonuçları	115
Tablo 36	Özürülerin Aile Yaşamını Etkileyip Etkilemediklerine İlişkin Görüşlerine İlişkin ANOVA Sonuçları	116
Tablo 37	Özürü Tanıdıkları Olup Olmama Durumuna Göre ANOVA Sonuçları	117
Tablo 38	Özürülere Yönelik Önyargıların Olup Olmamasına İlişkin Görüşlerine Göre T Testi Sonuçları	118
Tablo 39	Özürülere Yönelik Şiddete Tanık Olup Olmama Durumuna İlişkin Görüşlerine Göre T Testi Sonuçları	119
Tablo 40	Özürü Bebeklere Yönelik Görüşlere Göre T Testi Sonuçları	120
Tablo 41	Eğitim Ortamları Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımları	121
Tablo 42	Kişiler Arası İlişkiler Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımları	122
Tablo 43	Çalışma Yaşamı Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımları	123
Tablo 44	Aile Yaşamı Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı	124
Tablo 45	Kişisel Özellikler Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı	125
Tablo 46	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı	126
Tablo 47	Özürülere Yönelik Genel Tutumların Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı	127

KISALTMALAR

ÖYTÖ	: Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuk Yardım Fonu
BM	: Birleşmiş Milletler
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
GFI	: Uyum İndeksi
AGFI	: Düzeltilmiş Uyum İndeksi
RMR	: Ortalama Hataların Karekökü
SRMR	: Standardize Edilmiş Ortalama Hataların Karekökü
RMSEA	: Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü
EO	: Eğitim Ortamları
Kİ	: Kişilerarası İlişkiler
ÇY	: Çalışma Yaşamı
AY	: Aile Yaşamı
KÖ	: Kişisel Özellikler
Y-BY	: Yetkinlik-Bağımsız Yaşam

ÖZET

Türkiye genelinde özürllürlere yönelik tutumlar konusunda kapsamlı güvenilir ve geçerli ulusal düzeyde verilerin elde edilmesi, özürllürlere konusunda oluşturulacak ulusal politikaların stratejilerin, plan ve programların geliştirilmesinin sağlanması amacı ile "Özürllürlük Eğitimi Toplum Özürllürlüğü Nasıl Anlıyor" araştırma projesi gerçekleştirilmiştir.

Bu proje ile toplumdaki bireylerin özürllürlere nasıl tanımladıkları, hangi durumları özürllürlük olarak kabul ettikleri, aile akraba ve tanıdıklarında özürllürlü kişilerin olup olmadığı, çeşitli sosyal bağlamlar için hangi özür grubundan olan kişileri tercih ettikleri, özürllürlerin bağımsız yaşamları ve yeterlilikleri konusundaki düşünceleri, özürllürlerin eğitimi, özürllürlere sağlanan hak ve hizmetler konusundaki bilgi düzeyleri, özürllürlere yönelik toplumsal önyargılar konusundaki düşünceleri, özürllürlerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları güçlükler konusundaki farkındalık düzeyleri ve özürllürlere yönelik tutumları belirlenmiştir.

Araştırmanın evreni Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan 18 yaş üstü özürllürlü olmayan bireylerdir. Örnekleme seçiminde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile işbirliği yapılmış ve örnekleme çerçevesi IBBS-3 olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan Türkiye'yi temsil eden 79 ilde adrese dayalı olarak evrenden seçilen 3485 hane de yaşayan 4144 kişi örnekleme oluşturmuştur.

Veri toplama aracı olarak, bu araştırma için geliştirilen bir anket formu ile bir tutum ölçeği kullanılmıştır. Anket formu, toplam 42 sorunun yer aldığı iki kısımdan oluşmaktadır: Birinci kısımda toplam 8 soru olup bu sorularla kişisel-demografik bilgiler elde edilmiştir. Anket Formunun ikinci kısımda ise toplam 34 soru yer almaktadır. Bu bölüm Özürllürlere İlişkin Yaşantı Görüş ve Tercihler olarak adlandırılmış, bu sorularla katılımcıların özürllürlere ilgili görüşleri belirlenmiştir.

Özürllürlere yönelik tutumları belirlemek amacıyla, bu araştırma kapsamında bir tutum

ölçeği geliştirilmiştir. Bunun için de ilk olarak ilgili yerli ve yabancı alan yazında ulaşılabilen özürllürlere yönelik tutumlar ve kaynaştırma uygulamalarına ilişkin araştırmalar ve bu araştırmalarda kullanılan ölçme araçları incelenerek bir taslak ölçme aracı geliştirilmiş ve araç Özürllürlere Yönelik Tutumlar Ölçeği (ÖYTÖ) olarak adlandırılmıştır. Tutumun duygu, davranış ve düşünce boyutları, maddelerin olumlu ve olumsuz oluşu ve tutum ifadelerinin anlaşılabilirliği için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra TÜİK tarafından belirlenen bir örneklem üzerinde Ankara'da toplam 160 hane de 234 kişi ile pilot çalışma yapılmıştır. Bu pilot çalışmada hem anket formu hemde Özürllürlere Yönelik Tutum Ölçeği-ÖYTÖ uygulanmıştır.

Pilot çalışmadan elde edilen verilere doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda, alan yazına dayalı kuramsal olarak oluşturulan yapıya uygun 43 sorudan oluşan altı faktör elde edilmiştir: Elde edilen alt faktörler: 1- Eğitim Ortamı-EO, 2- Kişilerarası İlişkiler-Kİ, 3- Çalışma Yaşamı-ÇY, 4- Aile Yaşamı-AY, 5- Kişisel Özellikler-KÖ, 6-Yetenlik-Bağımsız Yaşam-YBY olarak kavramsallaştırılmıştır. ÖYTÖ'nin yapı geçerliği doğrulayıcı faktör analizinin yanı sıra madde analizi yapılarak da test edilmiştir. Ölçme aracının benzer ölçek geçerliği için Dökmen'in (2000) Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmış ve Aile Yaşamı alt ölçeği dışında bu iki ölçek arasındaki tüm korelasyonlar anlamlı bulunmuştur. Ölçme aracının güvenilirliğini belirlemek amacıyla, iç tutarlılığın bir ölçütü olarak Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır ve yeterli düzeyde olduğu anlaşılmıştır. ÖYTÖ beşli likert tipi ölçek yapısı ile hazırlanmış olup, ölçme aracından yüksek puan almak özürllürlere yönelik olumlu tutuma işaret etmektedir.

Bu çalışmada Anket Formunda 42, Özürllürlere yönelik tutum ölçeğinde 43 olmak üzere toplam 85 soru sorulmuştur. Ayrıca ölçekte yer almayıp özürllürlere için önem arz ettiği düşünülen 9 soruya da alanda cevap aranmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, özürllürlü denildiğinde daha çok bedensel özürllürlere ve yardıma muhtaçlar anlaşılmaktadır. Sürekli hastalığı olanlar, aşırı hareketli bireyler ve

dikkat sorunu olanlar özürlü olarak değerlendirilmemektedir. Özürlü bireyin varlığı ailelerin çoğunluğunu olumsuz biçimde etkilemektedir. Ruhsal sorunu olanlar ve zihinsel özürler, yakın arkadaş, iş arkadaşı, eş ve komşu olarak, kendi iş yerlerine çalışan olarak ve bir günlerini birlikte geçirecekleri kişiler olarak az tercih edilen gruplar olmuşlardır. Bu iki özür grubu ile birlikte, eğer başlarına gelmiş olsaydı, görme özürü katılımcıların en zor baş edebilecekleri özür türü olarak belirtilmiştir. Özürülerin eğitim almaları gerektiğine inanılmakla birlikte, ruhsal sorunu olanların ve zihinsel özürülerin kaynaştırma ortamlarında eğitim almaları uygun görülmektedir. Olumsuz düşünceler veya önyargılar da yine en çok bu iki grup için söz konusudur.

Özürülerin topluma katılımlarının, toplumun aktif bir üyesi olmalarının önündeki en büyük engelin toplumun ön yargıları olduğuna inanılmaktadır. Özürünün yaşamını kolaylaştıracak eğitim, donanım, istihdam, fiziki çevreye ve bilgiye ulaşım gibi sosyal desteklerin yetersizliği de özürülerin karşılaştıkları diğer engeller olarak belirlenmiştir. Özürlü olmanın Tanrı'nın insana verdiği bir ceza ya da lütf olduğuna inanılmamasına karşın, Tanrının sınavı olduğu inancı yüksektir. Katılımcıların yarısı özürlü bir bebeğin doğumuna izin verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Ev işlerini ve ev dışı işleri, işitme bozukluğu, dil ve konuşma bozukluğu ve süregen hastalığı olanların daha kolayca yapabilecekleri; bu grupla birlikte ortopedik özürü olanların sosyal etkinliklere daha çok katılabilecekleri düşünülmektedir. Katılımcıların yarıdan fazlası devletin özürülere verdiği hizmeti yeterli bulmamaktadır. Toplu taşıma araçları, binalar, cadde, sokak ve kaldırımlar özürülerin kullanımı açısından uygun görülmemektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu yapısal çevrenin özürülere uygun olmadığını, özürülere devletin yardım etmesi gerektiğini devletin ise kısıtlı imkanlar sunduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Yine katılımcıların yarıdan fazlası özürülerin çalışarak yaşamalarını sürdürmeleri gerektiğine inanmaktadır.

Özürülere Yönelik Tutum Ölçeği ile elde edilen bulgulara bakıldığında ise özürülere yönelik toplumsal tutumların olumlu olduğu bulunmuştur. Genç yaşta kilerin tutumları ise daha olumludur. Eğitim ve gelir düzeyi arttıkça olum-

lu tutumlar da artmaktadır. Düzenli işi olanların ve sosyal güvenlik sistemine bağlı olanların, özürü tanıdığı olanların, özürülere yönelik önyargılar olduğuna inananların, özürü bebeğin doğması gerektiğine inananların özürülere yönelik tutumları olumludur. Buna karşın ailesinde ya da akrabasında özürlü olanların tutumları daha olumsuzdur.

Katılımcıların çoğunluğu özürülere eğitim verilmesi gerektiğine ancak bu eğitimin evde verilmemesi gerektiğine, inanmaktadır. Eğitim ile ilgili maddelere verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcılar özürülerin hem normal çocuklarla eğitilmeleri gerektiğini, hem de bu bulgularla çelişen bir şekilde, özürülerin onlar için düzenlenmiş ayrı okullarda eğitilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğunun, özürü biriyle aynı ortamda bulunmaktan, onlarla ilişkiye girmekten ve arkadaşlık etmekten rahatsızlık duymadıklarını ifade ettiği belirlenmiştir. Yine çoğunluk özürülerin çalışmaları ve çalıştırılmaları gerektiğine, ailede özürü birinin olmasının aile yaşamını sınırlandırabileceğine, özürülerin olumlu kişilik özelliklerine sahip olduklarına, onların da diğer insanlar gibi başarılı üretken ve kendi yaşamlarına karar verebilen kişiler olduklarına inandıkları belirlenmiştir.

Araştırma sonuçları topluca değerlendirildiğinde, Türkiye genelinde özürülere yönelik tutumların, algıların ve düşüncelerin genelde "olumlu" olduğu söylenebilir. Bununla birlikte özürülere acıma belirli sosyal ortamlarda özürüleri tercih etmeme, eğitim ortamlarda belirli özür gruplarının ayrı okullarda eğitim görmeleri gibi gizli olumsuz tutumların varlığı da belirlenmiştir. Bu sonuç, özürülere yönelik tutumların olumlu yönde değişmekte olduğunu göstermekle birlikte özürülerin toplumsal yaşama tam katılımlarının sağlanması için tutumların değiştirilmesi konusunda çalışmaların devam etmesi gerektiğine de işaret etmektedir.

Bu araştırma ayrıca, özürülerin toplumun etkin bireyleri olmasının sağlanması için farklı özür gruplarının tanıtıldığı, özür gruplarının ihtiyaçlarına yönelik farkındalığın ve duyarlılığın artırılmasını amaçlayan bilgilendirici programlar ile halkın aydınlatılması, dolayısıyla önyargıların azaltılması ve ortadan kaldırılması ile ilgili çalışmaların sürdürülmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Her canlı türünün bireyleri arasında farklılıklar olduğu gibi insanlar arasında da bireysel farklılıklar vardır. Gerçekten de belirli bir toplumda yaşayan bireyler incelendiğinde, ilgi, ihtiyaç, yetenek, beceri, kişilik özellikleri, değerler, tutumlar gibi pek çok özellik açısından toplumu oluşturan bireylerin birbirlerinden farklı oldukları, hatta birbirinin tıpatıp aynısı olan iki kişiye bile rastlamanın mümkün olmadığı söylenebilir. Öte yandan insanlar aynı zamanda sosyal varlıklardır. Bu da insanların yalnız olmak yerine başkalarıyla birlikte yaşama eğilimine sahip oldukları anlamına gelmektedir. Bu eğilimin altında yatan faktörler konusunda çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Örneğin insanların doğdukları andan itibaren kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar aciz olmaları, hayatta kalabilmeleri için uzun süre başkalarının bakımına ve korumasına muhtaç olmaları, başkalarının yanında kendilerini daha güvende hissetmeleri, vb. gibi faktörler, insanların toplu halde yaşama eğilimlerini açıklamak üzere öne sürülen görüşlerden bazılarıdır. Hangi nedenle olursa olsun, sonuçta insanlar sosyal varlıklardır ve bir araya gelerek toplumları oluştururlar ve birlikte yaşarlar.

Belirli bir toplumda başka kişilerle birlikte yaşamanın tek tek her bir bireye sağladığı bazı avantajlar vardır. Örneğin kişiler böyle bir yaşam biçimi sürdürdükleri takdirde bireysel olarak ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabilirler ve kendilerini her türlü tehlikeye karşı daha iyi koruyabilirler. Öte yandan, bireye sağladığı avantajların yanı sıra toplumun da bireylerden bazı beklentileri vardır. Örneğin, toplumdaki bütün bireylerin toplumsal ilişkileri düzenleyen ve hayatın toplu halde sürdürülebilmesini mümkün kılan normlara ve kurallara uymaları beklenir. Başka bir deyişle, toplumdaki bireylerden beklenen bazı davranışlar, bireylerin oynamaları gereken bazı roller, uymaları gereken bazı normlar vardır. Bireylerin bu normlara uygun davranmaları için toplum kimi zaman baskı ve yaptırım da uygulayabilir. Toplu halde yaşamın devamı için uyulması gereken normlara “uygun” davranan bireyler toplum tarafından kabul görürken, bu normlara uygun davranmayan veya davranamayan bireylere karşı genellikle olumsuz bir yaklaşım sergilenebilmektedir.

Bazı bireyler, toplumda geçerli olan normlara ve beklentilere uygun davranışlar gös-

teremeyebilirler. Bunun çok değişik nedenleri olabilir. Örneğin özürsüz bir birey olarak doğmuş olmak bunlardan biridir. Göremeyen veya işite-meyen bir birey olarak dünyaya gelmiş olmak, toplumun diğer bireylerinden “farklı” olmak demektir. Bu durum, bireyin toplumsal yaşama ilişkin geçerli düzenlemelere (normlara, beklentilere, kurallara, rollere, vb.), tıpkı diğer bireyler gibi uyum sağlamasını, dolayısıyla da başkaları tarafından kabul görmesini zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle de, özürsüz oldukları için “farklı” olan bireyler yıllarca ölüme terk edilmiş, cadı olmakla suçlanmış, dilenci yapılmış, özürleriyle dalga geçilerek bir eğlence aracı olarak görülmüş, evlenme ve çocuk sahibi olma gibi haklardan yoksun bırakılmış, özetle tarihsel süreç içerisinde bu kişilere karşı son derece olumsuz tutumlar sergilenmiştir. İlkel çağlarda özürsüzlerin tanrılar tarafından lanetlenen ya da cezalandırılan kişiler olduğuna inanılmış, bu nedenle de toplumdan dışlanmışlardır.

Özürsüzlere yönelik olumsuz ve acımasız tutumlar, dinler ve kutsal kitaplar aracılığıyla değişmeye başlamıştır. Daha sonraki yıllarda da devletler, özürsüzlerin korunması görevini üstlenmişlerdir. Birinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda, savaşta yaralanan çok sayıda insanın yaşamlarını özürsüz olarak sürdürmek zorunda kalmaları nedeniyle rehabilitasyon kurumları kurulmaya başlanmıştır. İlk açılan rehabilitasyon kurumları arasında New York'ta 1917'de açılan Sakatlar ve Maluller Enstitüsü, 1919'da açılan Milwaukee Sakatlar Rehabilitasyon Merkezi sayılabilir. İkinci Dünya savaşından sonraki yıllarda entegrasyon ve normalleştirme kavramları ortaya atılmıştır. Savaş sonrasında ortaya çıkan işgücü açığının, kısmen de olsa savaşta yaralanan özürsüzlerle karşılanmak zorunda kalınması bu kişilerin rehabilite edilmesini gündeme getirmiş, bununla birlikte özürsüzlerin yeteneklerinin farkına varılmaya başlanmıştır. 1950'li yıllar ~~aynı zamanda~~ insan hakları konusundaki görüş ve uygulamaların da yoğun olarak tartışıldığı yıllardır. Bu gelişmenin de etkisiyle, örneğin 1950 yılında Cenova Konferansında özürsüzlerin sosyal rehabilitasyonu gündeme getirilerek eğitim, tedavi, mesleki rehabilitasyon ve istihdam konularında uluslararası standartlar belirlenmesi ön görülmüştür. 1952 yılında Birleşmiş Milletler tarafından UNDP, ILO, WHO, UNESCO, UNI-

CEF gibi uluslararası kuruluşların katılımının sağlandığı bir toplantıda yeni bir bakış açısıyla eğitim ve rehabilitasyon programları geliştirilirken, özürlemlerle ilgili konuların da bu kuruluşların programlarına dahil edilmesi istenmiştir.

1960'lı yıllara kadar özürlemlük bireye indirgenerek tıbbi bir yaklaşımla ele alınmıştır. 1960'ların sonlarında ise "Sosyal Model" yaklaşımı adı verilen yeni bakış açısıyla özürlemlerin yaşadıkları sınırlılıklar ile çevresel etkenler ve toplumda özürlemlere yönelik tutumlar arasındaki yakın ilişkiye işaret edilerek özürlemlülüğün toplumsal yanı vurgulanmaya başlanmıştır. Bu yeni anlayış, uluslar arası kuruluşların, özellikle de Birleşmiş Milletler ve bağlı örgütlerin özürlemlük politikalarına yansımıştır.

1969 yılında Birleşmiş Milletler Genel Konseyi Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirge'yi yürürlüğe koymuştur. Bu bildirgenin 19. maddesi zihinsel ve bedensel özürlemlerin topluma katılımının artırılması da dâhil olmak üzere sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal refah önlemlerinin alınmasını ön görmektedir.

1975 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine ek olarak yayımladığı "Özürlemlü Hakları Bildirgesi" ile "tüm özürlemlerinin haklarının din, dil, ırk, cinsiyet, ideolojik ayırım yapılmaksızın garanti altına alınacağı" vurgulanmıştır.

Özürlemlere ilişkin gelişmeler 1980'lerden itibaren yoğunluk kazanmış, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 3 Aralık 1981 tarihinde aldığı bir kararla o yılı "Özürlemlü Yılı" ilan etmiştir. Aynı yıl 'fırsat eşitliği' kavramı ilk olarak İngiltere'de bir sivil toplum örgütü tarafından ortaya konulmuştur. Bu kavram 1980 sonrası uluslararası özürlemlük politikalarını etkilemiştir. Bu süreçte özürlemlerinin toplumsal yaşamda yer almalarını sağlamak üzere oluşturulan politikalar önemli ölçüde hız kazanmıştır.

BM, 1982 yılında "Özürlemlü Kişilerle İlgili Dünya Eylem Programı"nı yürürlüğe koymuştur. Özürlemler için Dünya Eylem Planının tavsiye ettiği faaliyetlerin hükümetlerce uygulanmasını ve tüm dünyada özürlemlerle ilgili gelişmeleri sağlamak amacıyla 1983–1992 yılları arası "Birleşmiş Milletler Özürlemlü Onyılı" ilan edilmiştir. Bu süre boyunca 10-16 Mayıs Sakatlar Haftası olarak kutlanmıştır.

1992'de "Birleşmiş Milletler Özürlemlü Onyılı"nın kapanış toplantısında her yıl 3 Aralık gününün Özürlemlüler Günü olarak kutlanması kararlaştırılmıştır. Türkiye'de Sakatlar Haftası kutlamalarının hala sürdürülüyor olması, Birleşmiş Milletler kararının Türkiye'de ne denli kabul gördüğünü göstermektedir. Bugün başka ülkelerden farklı olarak Türkiye'de hem 3 Aralık Dünya Özürlemlüler Günü, hem de 10–16 Mayıs Sakatlar Haftası'nda çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

BM'nin özürlemlük konusundaki politikaları Avrupa Birliği'ni de etkilemiş, üye ülkeleri özürlemler konusunda fırsat eşitliğine dayalı politikalar üretmesi için teşvik etmiştir. Bu kapsamda Avrupa Konseyi tarafından 1980 ve 1990'larda çeşitli bildirgeler ve kararlar yayımlanmıştır. Bunlardan özürlemlük konusunda temel çerçeve oluşturan düzenlemelerden biri Avrupa Komisyonu'nun "Özürlemler İçin Fırsat Eşitliği-Topluluğun Yeni Özürlemlük Stratejisi 1996" başlıklı bir tebliğdir. Bu strateji, özürlemlerinin toplumsal yaşamın tüm alanlarında karşılaştıkları engellerin tanımlanması gerekliliğini ve özürlemlerinin fırsat eşitliğinden yararlanmasının önündeki engellerin ortadan kaldırılmasını vurgulamaktadır.

1999 yılında imzalanan Avrupa Topluluğu Amsterdam Antlaşmasına ilk kez özürlemlülüğe dayalı ayrımcılıkla mücadele edilmesini içeren bir hüküm konulmuştur. Bu hüküm üye ülkeleri bu konuda tedbirler almakla yükümlü kılmakta ve adaylık sürecinde olan ülkeleri de bağlamaktadır. Birlik, 2000 yılında ayrımcılıkla mücadele konusunda, 2001–2006 yıllarını kapsayan Topluluk Eylem Programı oluşturulması kararını almıştır. Aynı yıl, "İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifi" yayımlanmıştır. Bu direktif, istihdam ve çalışma konularında din veya inanca, özürlemlülüğe, yaşa veya cinsel yönelime dayanan ayrımcılık ile mücadele için genel bir çerçeveyi ortaya koymaktadır. Üye ve aday ülkelerin bu direktifle öngörülen hükümleri iç hukuklarına aktarma yükümlülükleri bulunmaktadır. "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı", Avrupa Konseyi tarafından yine aynı yıl kabul edilmiştir. Bu belge ile ulusal ve uluslararası kaynaklarda yer alan medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal haklar tek bir belgede bir araya getirilmiştir. Bu belgede özürlemlerinin özürlemlülüğe dayalı olarak ayrımcılığa maruz bırakılmayacağı hüküm altına

alınmaktadır. Avrupa Birliği bu belge ile özürli kişilerin sosyal ve mesleki açıdan içinde yaşadıkları topluma katılıp katkıda bulunmalarını sağlayacak önlemlerden yararlanma haklarını tanıdığını ve bu haklara saygı duyduğunu belirtmiştir.

2003 Yılı Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Özürli Yılı Olarak ilan edilmiştir. Özürli Yılı süresince üye ülkelerde özürli konusunda bilinç düzeyinin artırılmasına yönelik faaliyetler düzenlenmiştir (Saraoğlu, 2007).

2006 yılında oluşturulan ve 2008 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi'ne Türkiye de imza atmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 03.12.2008 tarih ve 5825 sayılı kanunla Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi onaylanmış ve iç hukukumuzda girmiştir. Bu sözleşme, özürli kişilerin haklarını koruma altına alan ve uluslar arası bağlayıcılığı olan yasal bir araçtır. Bu sözleşmede özürlilerin tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit bir şekilde yararlanacağı, toplumda kendi seçimleri doğrultusunda özgür ve bağımsız yaşama haklarına sahip oldukları, özürlilere fırsat eşitliği tanınacağı, bilgiye ve çevreye erişilirlüklerinin sağlanacağı, ayrımcılığın hiçbir şeklinin yapılamayacağı, özürli çocukların bireysel gelişim özelliklerine ve kimliklerini koruma haklarına saygı gösterileceği vurgulanmaktadır. Sözleşmeye imza atan ülkeler bu genel ilkeler doğrultusunda tüm önlemleri almakla yükümlüdürler.

1.1. AMAÇ

Türkiye'de özürliyle ilgili toplumsal duyarlılığın artırılabilmesi için öncelikle Türkiye genelinde toplumun özürlülüğü nasıl algıladığının araştırılması gerekmektedir. Buna ek olarak da, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye de özürli konusunda bilinç düzeyinin artırılması, özürliyle yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesi ve özürliyle toplumla bütünleşmelerini sağlamaya yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Toplumsal bütünleşmenin önünde bir engel oluşturan olumsuz yaklaşımları ortadan kaldırmak özürliyle toplumla bütünleşmelerini sağlamak, toplumsal duyarlılığı arttırmak, uygun stratejiler, program ve politikalar geliştiril-

mek için toplumun özürliyle yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek gereklidir. Bu çalışmada bu amaç doğrultusunda yola çıkılarak özürliyle yönelik toplumsal tutumlar çok yönlü ve çok değişkenli biçimde araştırılmıştır.

Özürliyle yaşamlarından hoşnut olmaları, hak ettikleri eğitimi, istihdamı, sosyal ve kültürel yaşamı elde edebilmeleri, kaliteli birer üretici ve tüketici olabilmeleri, herkes gibi yaşamda yer alabilmeleri ile mümkündür. Bunu sağlamayı amaçlayan çalışmaların yapılabilmesi için öncelikle toplumda özürliyle yönelik yaygın tutumların belirlenmesi gerekmektedir.

Toplumda özürliyle yönelik olumlu tutumların yaygınlaşması, özürliyle toplum içindeki durumlarını iyileştirmeye yönelik uygulamaların yürürlüğe konulabilmesini kolaylaştırır. Bu da toplumda özürliyle yönelik tutumların hangi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığının bilinmesini gerektirir. Toplumda hangi özelliklere sahip olan bireylerin özürliyle yönelik olumlu veya olumsuz tutumlar geliştirdiğinin bilinmesi, olumsuz tutumları olan bireylerin ayırt edici özelliklerinin belirlenmesi, bu konuda gereken önlemlerin alınması için değerli bilgiler sağlayacaktır. Farkındalık eğitimlerinin ve tutum değiştirme programlarının geliştirilmesi ve uygulanması; özürliyle yaşam kalitelerini iyileştirici yasa ve yönetmeliklerin çıkarılması; sosyal, siyasal, mekânsal düzenlemelerin yapılabilmesi için bu tür bilgilere ihtiyaç vardır. Özürliyle yönelik olumsuz tutumlar, önyargılar ve ayrımcılıkla mücadele etmek için ulusal düzeyde konu ile ilgili politikaların ve programların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu hedefe ulaşabilmek için ulusal düzeyde özürliyle yönelik yaklaşımların neler olduğunu ortaya çıkaracak verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma ile program ve politikalar için gerekli olan ulusal verilere ulaşmak hedeflenmektedir.

Bu araştırmanın diğer bir amacı ise, çeşitli toplumsal kesimlerin özürlülüğü nasıl tanımladıklarını, çeşitli özür gruplarını nasıl algıladıklarını, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey ve yakın çevrelerinde özürli birey bulunup bulunmama değişkenlerine göre özürliyle yönelik tutumlarını, özürliyle sağlanan haklar konusundaki bilgi düzeylerini ve özürlülük durumunun oluşturduğu engelleri belirlemektir. Bu

genel amaç doğrultusunda bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Araştırmaya katılan kişilerin genel olarak özürllürelere ilişkin bilgi düzeyleri ve görüşleri nedir?

Özürllülükten ne anlamaktadırlar?

Öncelikle hangi özür türleri akla gelmektedir?

Yakın çevrelerinde özürllü olup olmadığı ve onlara ilişkin görüşleri nedir?

Özürllülerin eğitimi konusundaki yaklaşımları (kaynaştırma eğitimi ile ilgili) nedir?

Özürllülerle ilgili yasalar hakkında bilgi sahibi midirler?

Özürllülerin çalışma yaşamına katılımları konusundaki görüşleri nelerdir?

Özürllülerin yeterlikleri konusundaki görüşleri nelerdir?

Kendilerine en yakın ve en uzak hissettikleri özür türleri hangileridir?

Özürllülere yönelik olumsuz toplumsal düşüncelerin (önyargıların) ne kadar yaygın olduğunu düşünmektedirler?

Fiziksel çevredeki düzenlemelerin, özürllülerin yaşamlarını ne ölçüde etkilediğinin farkında mıdır?

Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeği maddelerine katılımcıların verdikleri cevapların dağılımı nasıldır?

Araştırmaya katılan kişilerin genel olarak özürllülere yönelik tutumlarının düzeyi nedir?

Araştırmaya katılan kişilerin özürllülere yönelik tutumları,

Yaşa göre,

Cinsiyete göre,

Medeni duruma,

Bireyin aile içindeki konumuna göre,

Eğitim düzeyine göre,

Gelir düzeyine göre,

Düzenli gelir getiren bir işte çalışıp çalışmaya göre,

Bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olup olmamaya göre,

Ailede/akrabalarda özürllü olup olmamasına göre,

Ailedeki/akrabalardaki özürllüyle aynı evde yaşayıp yaşamamaya göre,

Ailedeki/akrabalardaki özürllünün aile üzerinde etkisi olup olmadığına göre,

Özürllü tanıdığı olup olmamasına göre,

Türkiye’de özürllülere yönelik olumsuz düşünceler olup olmamasına göre,

Medyada özürllülere yönelik şiddete tanık olup olmadıklarına göre,

Doğacak özürllü bebeğe ne yapılması gerektiğine göre farklılaşmakta mıdır?

Olumlu ya da olumsuz tutumu olan katılımcıların;

Ailede özürllü birey olup olmamasına göre,

Özürllü ile aynı evde yaşayıp yaşamamaya göre,

Özürllü bir bebeğin doğmasına ilişkin görüşlerine göre,

5.4. Özürllünün yaşamını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşlerine göre aralarında farklılıklar var mıdır?

1.2. ÖNEM

Toplumsal duyarlılığın ve farkındalığın artırılması için öncelikle toplumun özürllülüğü nasıl değerlendirdiğinin araştırılması gerekmektedir. Buna ek olarak da, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de özürllüler konusunda bilinç düzeyinin artırılması, özürllülere yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesi ve özürllülerin toplumla bütünleşmelerini sağlamaya yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Toplumun özürllülere yaklaşımı belirlendikten sonra özürllülerin toplumsal bütünleşmelerinin önünde bir engel oluşturan olumsuz yaklaşımları ortadan kaldırmak için uygun stratejiler program ve politikalar geliştirilebilir.

Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı tarafından Türkiye İstatistik Kurumuna 2002 yılında yaptırılan Türkiye Özürllüler Araştırması’na göre; Türkiye’de özürllü nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29’dur. Özürllülerin yakın ve uzak çevreleri de dikkate alındığında, özürllülere yönelik tutumların, nüfusun önemli bir bölümünü doğrudan ilgilendirdiği görülmektedir.

Özürülüler genellikle eğitim, istihdam, ulaşım ve sağlık gibi alanlarda önemli sorunlarla karşılaşmakta ve toplum içinde yer almakta zorlanmaktadır. Buna karşın insanların genellikle özürülüler hakkında yanlış düşüncelere ve olumsuz duygulara sahip oldukları, dolayısıyla da yanlış davranışlarda buldukları görülmektedir. Oysa bu sorunların pek çoğu onların dışındaki etmenlerden kaynaklanmaktadır. Bunların başında da özürülülere yönelik önyargılar ve ayrımcılık gelmektedir.

Özürülüler hem genel olarak (Brown, 1998) hem de özel olarak (Deal, 2007) önyargılara ve ayrımcılığa maruz kalmakta ve günümüzde önyargılar ya da ayrımcılık, eskisinden farklı olarak üstü örtülü biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile özürülüler çok çeşitli kanallardan, dolaylı ya da doğrudan olumsuz tutumların nesnesi olmaktadır. Bu olumsuz tutumların, önyargıların ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik tedbirlerin alınmasına, tutum değiştirme programlarının oluşturulmasına ve bunların hayata geçirilmesine ihtiyaç vardır.

Özürülülere yönelik olumsuz tutumlar, önyargılar, ayrımcılık ve bunların sonuçları hakkında birey ve toplum düzeyinde farkındalık geliştirilmesi gerekmektedir. Oysa insanlar çoğu zaman özürülülük ve özürülüler hakkında bilimsel olarak doğru bilgilere sahip olmadıkları gibi, özürülülere yönelik tutumlarının olumsuz ve zarar verici olduğunun farkında bile değillerdir.

Özürülülerin donanımlı, doyumlu, kendini gerçekleştirmiş, yararlı ve üretken bireyler olarak toplumda yer almaları için özürülülere yönelik tutumların olumlu yönde değiştirilmesi gerekir. Toplum tüm bireyleri, kurum ve kuruluşları ile özürülülere ilişkin tutumlarını, davranışlarını ve eğilimlerini gözden geçirmeli ve gereken düzenlemeleri yapmalıdır. Bunun sağlanabilmesi için öncelikle toplumun her kesiminin tutumunun bilinmesine ihtiyaç vardır.

Özürülülere yönelik olumsuz tutumlar, onların okula, iş yerlerine ve topluma bütünleştirilmelerini önleyen en önemli ve görünmez engellerdir. Olumlu tutum geliştirebilmek için öncelikle toplumda var olan tutumları, tutumların oluşumunu ve değişimini etkileyen etmenleri, tutum değişiminde önemli rolü olabilecek destek kaynaklarını belirlemek gerekmektedir (Yazbeck ve

ark., 2004). Tutumların ne olduğu, kimlerin nasıl tutumları olduğu belirlenerek bunları değiştirmek için neler yapılabileceği öngörülebilir.

Son yıllarda pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de özürülülük anlamak, özürülülük hakkında bilgilendirici, farkındalığı ve etkileşimi artırıcı politikalar ve programlar geliştirmek; özürülülerin toplumla bütünleşmesini sağlama yollarını açacak çalışmalar yapmak amaçlanmıştır. Bunların yanı sıra Türkiye’de özürülülere yönelik pek çok araştırma da yapılmıştır (Örn., Akçamete & Ceber, 1999; AvcioğluSazak-Pınar & Öztürk, 2005; Diken, 1998, 2006; Dindar, 1995; Dökmen, 2000; Dökmen & Kışlak, 2004; Kaner, 2000; Kargın & Baydık, 2002; Küçüker, 1997; Küçüker & Kanık-Richter, 1994; Özyürek, 1995; Sucuoğlu, Atay & Çiftçi, 1997; Şenel, 1995, 1996; Uysal, 2004; Yıldırım & Dökmen, 2004). Ancak bu çalışmaların yaklaşımı ve kapsamı sınırlıdır. Ayrıca, özürülülere yönelik tutumların ve görüşlerin ölçülmesi, Türkiye koşullarına uygun olarak geliştirilmiş güvenilir, geçerli ve çok boyutlu, bir diğer deyişle uygun psikometrik özelliklere sahip ölçme araçlarını gerekli kılmaktadır. Bu tür araçlar olmadan toplumda özürülülere yönelik görüşleri belirlemek mümkün olamayacaktır.

Bu araştırma ile elde edilecek verilerin, hem devlet kurumlarına hem yerel yönetimlere politika geliştirmeleri açısından, hem de bu konuda çalışan akademisyenlerin ve genel olarak da kamuoyunun bilgi düzeyinin artmasına katkıda bulunacağı beklenmektedir.

1.3. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma bulguları, 18 yaşından büyük ve özürülü olmayan bireylerden elde edilmiş olup çocuklar ve özürülüler kapsam dışı bırakıldığı için bu çalışmada elde edilen sonuçlar çocuklara ve özürülülere genellenemez.

1.4. TANIMLAR

Özürülü: Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal, sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir.

Zihinsel Özürlü: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir. Zekâ geriliği olanlar (mental retardasyon), Down Sendromu, Fenilketonüri (zekâ geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer.

İşitme Özürlü: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir. İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.

Görme Özürlü: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir. Görme kaybı ile birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavuk karası) olanlar da bu gruba girmektedir.

Ortopedik Özürlü: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir. Kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serebral palsi, spastikler ve spina bifida olanlar bu gruba girmektedir.

Dil ve Konuşma Özürlü: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir. İşittiği halde konuşamayanlar, gırtlığı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.

Ruhsal ve Duygusal Hastalığı Olan: Duygu, düşünce ve davranışlardaki normalden farklı örüntüler nedeni ile günlük yaşam aktivitelerine tamamlamada, kişiler arası ilişkilerini devam ettirmede güçlük yaşayan kişidir. Depresyon şizofreni gibi hastalıklar bu gruba girmektedir.

Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır (kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme yolları hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıkları, sinir sistemi hastalıkları, HIV)

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu: Çocukta 7 yaşından önce başlayan, en az iki ortamda (ev, okul) 6 ay süreyle yaşına

ve gelişim seviyesine uygun olmayan dikkat eksikliği, aşırı hareketlilik, hiperaktivite ve dürtüsellik belirtileriyle görülen bozukluktur

İkinci Bölüm

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İlgili ARAŞTIRMALAR

2.1. TUTUMLAR

Tutumlar, kişilik özellikleri ya da beklentiler gibi bireyin içsel özelliklerinden biridir. Ancak sosyal psikolojide hiç bir kavram belki de tutumlar kadar ilgi çekmemiş ve bu kadar çok araştırmaya konu olmamıştır. Tutumların bu kadar ilgi çekmesinin temelinde, tutumlarla davranışlar arasındaki ilişki yatmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, tutumlar, davranışları kestirmede bir araç olarak görülmektedir.

Özürülülerin karşılaştığı pek çok tepki sosyal tutumlardan kaynaklanmaktadır (Antonah ve Livneh, 2000). Sosyal tutumlar olumlu olduğunda özürülülerin toplumla bütünleşmeleri kolaylaşır, özürülüler aile, arkadaş, işverenler ve diğerleri tarafından daha çok kabul görmeye başlarlar. Tutumlar olumsuz olduğunda ise bütünleştirme ciddi olarak yara alır ve kişisel, ailevi, sosyal ya da mesleki sorunlar ortaya çıkar. Bu engelleri ortadan kaldırmak için özürülülerle yönelik tutumların yapısını ve özelliklerini iyi bilmemiz gerektiği, böyle bir bilginin özürülü ve özürülü olmayanlar arasındaki etkileşimlerin doğasını daha iyi anlamamızı sağlayacağı dile getirilmektedir (Antonah ve Livneh, 2000).

Özürülülerin topluma tam bütünleştirilmesini zorunlu kılan yasaların oluşturulmasına ve topluma katılımlarını engelleyen sınırlar yıkılmaya başlamasına rağmen onlara iş olanaklarının sağlanması, ulaşmalarının kolaylaştırılması, ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ve toplumla bütünleştirilmeleri ile ilgili olumlu gelişmeler çok yavaş olmakta ve daha zor değişen ve yaygın olan tutumsal engeller varlığını sürdürmektedir (McCoughey & Strohmmer, 2005). Yeni yasaların ve hizmetlerin etkili olabilmesi, toplumun, profesyonellerin özürülü bireylere ve onların ailelerine yönelik tutumlarındaki değişmelere bağlıdır.

Özürülülerle nasıl ilişki kurulacağını (Onları dışlayan mı yoksa topluma katan mı?) belirleyen üç tür tutum olduğundan söz edilmektedir. 1-Özürülüler komşu, arkadaş, müşteri gibi görmeye hazır olmamak, 2) özürülülerle ilgili farkındalığın olmaması, 3) özürülülerin toplumla bütünleşmeleri düşüncesine karşı olmak. Bu üçüncü tutum özürülülerin kabul edici olmayan ve toplumda sıklıkla görülen ve olumsuz

sonuçlara yol açan tutumdur. Bu tutumun sonucunda, özürülüler eğitim ortamlarında özürülü olmayan çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyen, anne-babaları ve toplum için bir yük olan bireyler olarak görülürler ve bunun sonucunda da toplumdaki izole edilmelerinden ve hatta yaşamalarının sonlandırılmasından söz edilmeye başlanır (Yazbeck, McVilly & Parmenter, 2004).

Özürülülerle yönelik bu stereotipik bakış açısı, rol beklentilerinin azalmasına, kişilerarası ilişkiler kurmada isteksizliğe ve tereddütler yaşanmasına, nitelikli/kalifiye özürülülerin işe almaya isteksizliğe, özürülülerin varlığına nasıl tepki vereceklerine ilişkin rahatsızlığa ve belirsizliğe, onların yaşam deneyimlerini, fırsatlarını ve yardım arama davranışlarının engellenmesine yol açmaktadır. (Akt., McCoughey & Strohmmer, 2005; Parashar, Chan & Leierer, 2008). Deal (2007) ise günümüzde özürülülerle yönelik açıkça olumsuz davranışlar sergilenmemekle birlikte olumsuz tutumların, önyargıların rahatsız olma, uzak durma, korku ve acıma gibi farklı biçimleriyle varlığını sürdürdüğünü ve özürülülerin toplum içinde değersiz görülmesinin olumsuz sonuçlarının engellilerden kaçınma (aversive disablism) olarak özürülülerin yaşamını olumsuz etkilemeye devam ettiğini belirtmektedir.

2.1.1. Tutumun Tanımı

Tutum, farklı kuramsal yaklaşımlardan hareket eden sosyal psikologlar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Aşağıda bazıları verilen bu tanımların her biri, tutumların farklı bir yönünü ön plana çıkarmaktadır.

Tutum, “yaşantılar ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkiye sahip ruhsal ve sinirsel bir hazırlık durumu”; “bireyin içinde yaşadığı toplumda, önemli olduğu düşünülen örtülü ve güdüleyici bir tepki”; “belli bir nesne, fikir ya da kişiye karşı bilişsel ve duygusal öğeleri de bulunan ve davranışsal bir eğilim içeren oldukça kalıcı bir sistemdir” (Freedman, Sears & Carlsmith, 1993). Kağıtçıbaşı (1979) tutumu, “bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik nesne ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını

düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilim” olarak tanımlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1979). Bir diğer tanıma göre ise tutum, bir grup sosyal nesneye karşı lehte ya da aleyhte tepki göstermeye yarayan düzenli bir eğilimdir (Shaver, 1977).

Tutumlarla gerçekler ya da olgular arasında fark vardır. Bu fark, tutumların duygusal bir yönünün bulunmasıdır. Bu özelliği nedeniyle tutumlar, değişime karşı oldukça dirençlidir.

2.1.2. Tutumun Öğeleri

Tutumların **duyuşsal, bilişsel ve davranışsal** olmak üzere üç ögesi vardır. Duyuşsal öge, herhangi bir tutum nesnesini sevmeyi ya da sevmemeyi, lehte ya da aleyhte olmayı içerir ve oldukça basittir. Örneğin patronunuzu seversiniz ya da sevmezsiniz; bu sizin patronunuza yönelik tutumunuzun duyuşsal ögesini oluşturur. Tutumun bilişsel ögesi, tutum nesnesi ile ilgili olumlu, olumsuz ya da nötr bilgilerimizi içerir. Duyuşsal ögenin aksine, tutumların bilişsel ögesi oldukça karmaşıktır. Örneğin patronunuzun yaşı, doğum yeri, ailesi, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyler, vb. hakkındaki bilgileriniz ve onun iyi bir adam olduğuna ilişkin inançlarınız, patronunuza ilişkin tutumunuzun bilişsel ögesini oluşturur. Tutumun davranışsal ögesi ise, tutum nesnesi ile ilgili gözlenebilen (sözlü ya da sözsüz) davranışlarınızı içerir.

2.1.3. Tutumlar ve Davranışlar

Tutumlar ve davranışlar arasındaki ilişki konusundaki ilk araştırmalar, tutumla davranış arasında nedensel bir ilişki olduğunu, yani insanların sahip olduğu tutumların davranışlarını belirlediğini varsayımlardır. Bu ilişki sağduyumuza da uymaktadır. Örneğin insanların sevdiklerini söyledikleri televizyon programlarını seyretmeleri ya da işçilerin sevmedikleri işlerden kaçınmaya çalışmaları mantıksız değildir.

Ancak 1960’ların sonunda yapılan araştırmalarda, tutum ve davranış arasında öne sürülen bu ilişki sorgulanmıştır. Tutum-davranış ilişkisini araştıran çeşitli araştırmaların değerlendirilmesi sonucunda, tutumla davranış arasında ilişki olmadığı ya da çok düşük bir ilişki

olabileceği sonucuna varılmıştır. Örneğin bir erkek, kadınların çalışmasına taraftar olmadığını söyleyebilir ama kendi eşinin çalışmasına ses çıkarmaz. Ya da 10-15 çocuk sahibi olan ebeveynler aile planlamasından yana olduklarını söyleyebilirler.

Tutum-davranış ilişkisi konusunda daha sonraları yapılan araştırmalar, hem tutumların çeşitli özellikleri hem de durumsal değişkenler gözönüne alındığı takdirde tutumlarla davranışlar arasında ölçülebilir bir ilişki olabileceğini göstermektedir.

Son zamanlarda yapılan araştırmalara göre, 1- Tutumun gücü ortamın içerdiği baskıdan daha fazla ise, 2- bireyin kişisel yaşantısına dayanıyor ise, 3- bireyin önem verdiği diğer kişiler tarafından destekleniyor ise ve 4- sık sık tutumunu ortaya koyma şansı varsa, tutumlarla davranışlar arasında tutarlı bir ilişki beklenebilir. Bu koşullardan biri ya da bir kaç eksik olduğunda, tutumun bilişsel yönü ile davranışsal yönü arasındaki ilişki aksamaktadır. Örneğin, yalan söylemenin kötü olduğunu söyleyen baba, herkesin birbirine yalan söylediği bir toplum içinde yaşıyorsa, kendi babası ve annesi sürekli kendine yalan söylemişse, kendi arkadaş grubu içinde bu konuda herhangi bir duyarlılık yoksa ve yalan söylendiği zaman çevresinde kimse alırdırış etmiyor ve bunu önemli bir konu yapmıyorsa, yalan konusundaki düşüncesiyle davranışı arasında sıkı bir ilişki olmamaktadır.

2.1.4. Tutum Değişikliği

Tutumları inceleyen psikologlar tutumların değişmesiyle de ilgilenmişlerdir. Bireylerin belirli konudaki tutumları nasıl değiştirilir? Tutum değişikliğinin oluşması için gerekli koşullar nelerdir? Psikologların bu sorularla ilgilenmelerinin pratik nedenleri vardır. Örneğin siyasal tutumların değişmesi, bir partinin yerine diğer partinin iktidara geçmesini sağlar; reklamlar müşterinin tutumlarını etkileyerek bir şirketin daha fazla kar etmesine yol açar, vb.

Tutum değişikliği ile ilgili araştırmalar, etkili iletişim sürecinin tutum değişikliği ile sonuçlanacağını varsayarak, konuyu iletişim süreci çerçevesinde ele alırlar. Bu çerçevede iletişim süre-

cinin temel öğeleri olan **kaynak, mesaj (ileti), hedef ve ortamın** hangi özelliklerinin tutum değişikliğini arttırdığı açıklanmaya çalışılır.

Tutumlarımızın bilişsel ögesi kısmen daha kolay değişse bile, duyuşsal ögesi değişime karşı oldukça dirençlidir. Bu nedenle de tutumlar oldukça zor değişir. İnsanlar tutumlarını değiştirmemek için çeşitli yollara başvururlar. Örneğin, kendi tutumlarına ters gelen iletiyi (mesajı) çürütmeye çalışabilirler. ileti kaynağının güvenilir olmadığını öne sürerek kaynağı kötüleyebilirler. Kaynağın verdiği mesajları kendi görüşlerinden ya çok farklı ya da çok benzer algılayarak iletinin içeriğini çarpıtabilirler. Kendi tutumlarıyla uyuşmayan bir iletiye hedef olmanın yarattığı gerilimden kurtulmak amacıyla çeşitli savunma mekanizmalarına başvurabilirler. Ya da bu kadar çabaya bile gerek duymaksızın, kendi tutumlarıyla uyuşmayan iletiyi daha baştan reddedebilirler.

2.2. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLARIN OLUŞUMUNU VE DEĞİŞİMİNİ AÇIKLAYAN KURAMSAL ÇERÇEVE

Özürlülere yönelik tutumların nasıl oluştuğunu ve nasıl değiştirebileceğini açıklamak için sosyal psikolojide iyi bilinen tutum kuramlarından yararlanılabilir. Bu kuramlar, tutumların hem oluşumunun hem de değişiminin açıklanması için ele alınabilir. Burada kuramların temel açıklamaları için çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır (Aktaş, 2001; Hogg & Vaughan, 2006; Taylor, Peplau & Sears, 2007).

2.2.1. Öğrenme yaklaşımı

Bilindiği gibi, öğrenme, yaşantılar sonucunda oluşan davranış değişikliğidir. Çeşitli yaşantılardan geçerek daha önceden dağarcıkta bulunmayan davranışların edinilmesi halinde bir öğrenme yaşantısı geçirildiğinden söz edilebilir. Öğrenme, klasik koşullama, edimsel koşullama ve model alma-taklit etme yoluyla gerçekleşir. Hovland ve arkadaşları 1950li yıllarda tutumların da bu şekilde öğrenilebildiğini bildirmişti. Belli bir tutum nesnesine yönelik doğal bir tutum,

o nesne ile birlikte gözlenen tamamen nötr bir nesneye de aktarılır ve zamanla nötr nesne o tutumun da nesnesi olmaya başlar. Burada klasik koşullama şeklinde bir tutum oluşumundan söz edilebilir. Diğer bir yolda ise, kişiler kendilerini belli bir amaca ulaştıran davranışı gelecekte de tekrarlama eğilimi gösterirler. Burada da amaca ulaşılması ile ödüllendirilmiş, pekiştirilmiş olan davranışın kazanılması söz konusudur ve buna da edimsel koşullama yoluyla öğrenme denir. Model alma ve taklit etme yoluyla öğrenmede ise, kişilerin bir modelin belli durumlardaki davranışını gözlemeleri ve o durumla karşılaştıklarında aynı davranışı taklit etmeleri söz konusudur. Özürlülere yönelik tutumların oluşumunda öğrenme yaşantılarının rolü gözlenebilir. Bir çocuk özürlülerle karşılaştığı her durumda onların pis, aptal, uğursuz, tehlikeli vb. olduğunu duyar sa bu olumsuz sıfatlara yönelik olumsuz tutumlarını özürlülere de yöneltecektir. Bu durum, klasik koşullama yoluyla özürlülere yönelik olumsuz tutumların oluşmasını açıklamaktadır. Öte yandan bireyler pekiştirilen bir davranışı da öğrenebilirler. Örneğin, öğretmen, özürlü arkadaşının merdivenlerden çıkmasına yardım eden öğrenciye 'aferin' diyerek veya arkadaşlarına olumlu örnek olarak onu göstererek ödüllendirirse, bu davranışının tekrarlanmasını sağlayabilir. Birey, önem verdiği bir kişinin, örneğin annesinin, bir özürleyle saygılı ve kabul edici bir tutumla konuştuğunu görürse, onu model alarak aynı davranışı sergileyebilir.

2.2.2. Bilişsel yaklaşım

Özürlülere yönelik olumsuz tutumların bilişsel açıklamalarının birinde "beklentilerin bozulması" kavramı üzerinde durulmaktadır. Deneyimleri sonucu insanların fiziksel özellikleri, kıyafetleri, konuşmaları, hareketleri ve davranışları konusunda bir beklenti seti (şema) oluşturan çocuk, buna uymayan biriyle karşılaştığında kaygı ve korku yaşamaktadır. Bu durum ise kaygılanılan bireyden (özürliüden) kaçınma ve ona yönelik olumsuz tutum geliştirme ile sonuçlanacaktır (Westervelt & Turnbull, 1980).

Heider, Weinberg, Yamamoto'ya göre ise, özürliü bireylerle etkileşim bilişsel olarak kodlanmamış yeni bir durumdur. Bu yeni sosyal durum,

bilindik sosyal kuralların uygulanmasını güçleştirmekte ve etkileşimden kaçınma ile son bulmaktadır. Benzer şekilde, özürlü bireyin 'sakat, deli, acayip ve hasta' olarak değerlendirilmesi de ondan uzaklaşmayı ve olumsuz tutumları beraberinde getirmektedir (Akt. Livneh, 1988).

2.2.3. Bilişsel tutarlılık

İnsanlar bilişleri arasında tutarlılık ve anlam arayışı içindedirler, bu durum bir ihtiyaç biçiminde işler. Tutarsızlık algılama, kendi başına tutarlılık sağlama yönünde değişim için güdüleyicidir. Heider'in (1958) denge kuramı, bilişsel tutarlılık kuramlarının ilkidir. Bu kurama göre, kişi, bilişsel sistemindeki duygular, inançlar, algılar arasında tutarlılık arar. Tutarsızlık algısı, bilişsel sistemin dengesini bozar ve kişi dengeyi sağlayıcı bilişsel düzenlemeyi sağlamaya çalışır. Bu görüş özürülere ilişkin tutumlara uygulanacak olursa, çok değer verdiği bir aile büyüğünün özürülere yönelik olumlu tutumu olduğunu algılayan çocuğun özürülere ilişkin olumlu tutum geliştirmesi halinde bilişsel sisteminin dengede olması mümkün olacaktır ve dolayısıyla çocuk bundan memnuniyet duyacaktır.

Diğer bir bilişsel tutarlılık kuramı da Festinger'in (1957) bilişsel çelişki kuramıdır. Bu kuram da davranışla tutum arasında çelişki olmaması yönünde bir eğilimden söz etmektedir. Bilişsel çelişki rahatsız edicidir ve birey davranışını ya da tutumunu çelişkiyi çözecek şekilde değiştirir. Özürlü bireylerle daha önce hiç arkadaşlığı olmayan, dolayısı ile onlardan çekinen bir kişi, işyerindeki bir görevde özürlü bir kişi ile beraber çalışıp iyi bir iş çıkarınca bu ortaklıktan duyduğu memnuniyetle çelişmeyecek bir tutum geliştirebilir.

2.2.4. Kendini algılama kuramı

Daha önce belirgin bir tutumu olmadığına birey davranışından hareketle tutumunu oluşturur. Bem'in (1967) kendini algılama kuramı, bireyin tutum objesine yönelik davranışına ilişkin algısına uygun bir tutum geliştirdiğini ileri sürmektedir. Birey, özürlü bir kişiyi bir başarısından ötürü alkışlamışsa, onun performansına hayran

olmuşsa bu olumlu davranışını olumlu bir tutum olarak değerlendirir ve özürülere yönelik tutumunun olumlu olduğunu kabul edebilir.

2.2.5. Sosyal temas hipotezi

Temas hipotezi'ne (Allport, 1954) göre, gruplar arası etkileşim, dış gruba ilişkin tutumları değiştirebilir ve kalıpyargıları ve önyargıları azaltabilir. Olumlu tutum değişimi, dört koşulun gerçekleşmesi halinde gözlenebilir: Gruplar eşit statüde olmalı, ortak amaçlar bulunmalı, gruplar arasında rekabet olmamalı ve toplumsal normlarca onaylanmalıdır. Özürülere günlük yaşam içinde eşit koşullarda sık sık bir araya gelmek, bu kuramın öngördüğü olumlu tutum değişimini gerçekleştirebilir. Marom, Cohen & Naon (2007) kuramın bu öngörüsüne uygun bulgular elde etmişlerdir,

2.2.6. Maruz kalma etkisi

Birey bir uyarıcıya ne kadar çok maruz kalırsa ona yönelik o kadar çok olumlu tutum geliştirir (Zayonc, 1968). Bireyin karşılaşmadığı bir tutum objesine ilişkin olumlu bir tutuma sahip olması beklenemez. Aşına olunan birey ya da nesnelere yönelik olumlu tutumların geliştirilmesi ihtimali yüksektir. Özürlü bireylerle toplumun her alanında karşılaşmak, onları görmek ve etkileşime girmek onlara ilişkin tutumların olumlu olması ihtimalini artırır. Çocuklarla yürütülen bir araştırmada (Rillotta & Nettelbeck, 2007) maruz kalma etkisinin özürülere yönelik tutumları olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

2.2.7. Ayrıntılandırma olasılığı kuramı

Petty & Cacioppo (1986), tutum değişimi ile ilgili olarak ayrıntılandırma olasılığı kuramını geliştirmişlerdir. Bu kuram, tutum objesiyle ilişkili mesajların nasıl değerlendirildiği ve hangi durumlarda mesajın hangi özelliklerinden etkilenilerek tutumların oluşturulduğu üzerinde durmaktadır. Petty ve Cacioppo, merkezi ya da çevresel yollar izlenerek tutumların oluşturulduğunu ileri sürmektedirler. İnsanlar, tutum objesi hakkında ken-

dilerine ayrıntılı bilgiler ulaşırsa ve bu bilgileri ayrıntılı olarak inceleyebilirlerse, buna yetecek zamanları ve donanımları varsa merkezi yolu izlerler; yüksek bir bilişsel işlemle tutumlarını oluştururlar ya da değiştirirler. Buna imkan yoksa, yani yetenekleri, becerileri, zamanları ve bilgileri sınırlıysa çevresel yolu izlerler ve yüzeysel ipuçlarından hareketle tutumlarını oluştururlar. Bireylerin özürllüer hakkında ayrıntılı, gerçek bilgileri varsa, bunların anlamlarını kavrayabiliyorlarsa merkezi yoldan daha doğru ve gerçekçi tutumlar oluşturmaları beklenebilir. Değilse, yüzeysel bir değerlendirme ile özürllüerinin yetersiz oldukları noktalara takılır ve mevcut kestirme yolları kullanarak çabucak yanlı, önyargılı ve ayrımcı tutum ve davranışları benimseyebilirler.

2.2.8. Sosyal temsiller yaklaşımı

Moscovici'nin (1961, 1981, 1988) ileri sürdüğü sosyal temsiller kavramı, grup üyelerince paylaşılan ortak anlayışları ifade etmektedir. Bilinmedik ve karmaşık olanı bildik ve aşikara dönüştürürler ve deneyimlerin yorumlanması için bir sağduyu çerçevesi sağlarlar. Moscovici, insanların inançlarının toplumsal olarak inşa edildiğini ileri sürmüştür; insanların düşünceleri, diğerlerinin inandıklarına ve söylediklerine dayanır. Küçük bilgi parçaları zamanla sosyal temsillere dönüşür. Bu kurama göre, tutumlar da toplumsal olarak inşa edilmiştir, toplumun üyeleri tarafından paylaşılır ve içinde yaşanan toplumu ya da grubu yansıtır. O halde tutumlar, tamamen toplumun ve kültürün etkisini taşırlar. Özürllüerine yönelik tutumlar da, içinde yaşanan toplumun sosyal temsillerine, ortak düşünce ve inançlara göre şekillenir. Özürllüerinin geçmişte günahkar, uğursuz, cadı vb. olarak değerlendirilip çeşitli düzeylerde şiddete, kötü muamele-ye, günümüzde önyargıya, ayrımcılığa maruz bırakılması bu sosyal temsillerin bir sonucu olarak görülebilir.

2.2.9. Planlı davranış kuramı

Ajzen'in (1989) planlı davranış kuramı, tutum davranış ilişkisini açıklamakta, davranışın kestirilebilirliğini artıracak bir model ortaya koymaktadır. Kişinin davranışı sadece tutuma değil, yanı sıra, kendisi için önemli diğerlerinin

normlarına ve algılanan davranışsal kontrole de bağlıdır. Bunlar (tutum, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrol) birlikte davranış niyetini oluştururlar ve uygun koşullar ortaya çıktığında davranışta bulunma ihtimalini belirlerler. Özürllüerine yönelik bir davranış, örneğin bir özürllü ile evlenme davranışı, bireyin özürllüerine yönelik tutumuna, sevdiklerinin (ailesinin, arkadaşlarının) bu konudaki anlayışına ve evlenme ile değişen hayatın algılanan kolaylığına dayanan özürllü ile evlenme niyetine bağlı olacaktır. Bu kuramda, davranış, alışkanlıkla yapılan bir eylemden çok dikkatli bir incelemenin sonucu olan bir planlı davranış olarak ele alınmaktadır.

2.2.10. Tıbbi ve sosyal modeller

Doğrudan tutumlarla ilgili olmamakla birlikte tutumları etkileyen, yönlendiren süreçleri vurgulayan medikal ve sosyal modellerden de söz edilmektedir (Hodkinson, 2007). Medikal model, özürllülüğü beden işlevlerinin bozulması olarak ele alırken, sosyal model, özürllülüğün sadece bireysel bir patolojiden değil toplumsal kısıtlamalardan da kaynaklandığını düşünmektedir. Sosyal model, özürllüerinin ve özürllülüğün toplum tarafından nasıl ele alındığının önemini vurgulamaktadır.

2.2.11. Sosyokültürel açıklamalar

Sosyokültürel yaklaşıma göre, özürllüerine yönelik tutumlar kültürün değerleri, normları, kişisel psikodinamik özellikler ve geçmiş yaşantılardan kaynaklanır (Akt. Aktaş, 2001). Özürllüerine yönelik tutumların oluşumu ve gelişiminde toplumun "beden bütünlüğü, vücut güzelliği, kişisel görünüş, sağlıklı olma" gibi kavramlara atfettiği değerler etkilidir.

2.2.12. Psikodinamik yaklaşım

Psikodinamik yaklaşımlı bir açıklamada ise özürllüerinin yaşadıkları ileri sürülen 'biriktirilmiş yas' kavramı üzerinde durulmaktadır. Özürllü birey bir uzvu olmadığı ya da yetersiz kaldığı için üzüntü ve keder yaşar ve bir yas içindedir. Özürllü olmayan kişi özürllü bireyle karşılaştığında bedeninin bütünlüğünün önemi-

ni anlar ve özürlü olma tehlikesi hisseder; ayrılık ve ölüm kaygısı yaşar. Aynı zamanda beden imajının bozulması ve özürlü olma tehdidi ile birlikte bir kaygı da ortaya çıkar. Bütün bu etkilenmeler, kaygı oluşturan nesneden (özürlü bireyden) uzaklaşma isteği doğurarak özürülere yönelik olumsuz tutumların kaynağını oluşturur (Livneh,1988).

Özürülere yönelik tutumlarla ilgili diğer bir kavram da "ikili duygular ve davranışlar"dır (ambivalans). Özürlü olmayan kişi, özürlü bireyle etkileşime girdiğinde bir yaklaşma-uzaklaşma çatışması ve buna paralel ikili davranışlar yaşar. Bu durum kişide suçluluk duygusu ve öz-saygı zedelenmesi yaratır. Bu duygudan kurtulmak isteyen kişi olumsuz duygularını karşısındaki özürülü bireye aktarır, özürülü bireyin değerini düşürerek onu suçlar ve sonuç olarak olumsuz tutumlar geliştirir. Özürülere yönelik tutumları ikili duygular kavramı ile açıklayan bu modelde özürülülerle etkileşim sırasında hissedilen iki uçlu duygular, bu duyguların yarattığı rahatsızlık ve rahatsızlığı çözmek üzere kişinin karşısındaki kişinin değerini düşürmesi ve olanlar için onu sorumlu tutması süreçleri üzerinde durulmaktadır.

Psikodinamik yönelimli bir diğer açıklamada ise, özürülülerin özürlerinden dolayı sorumlu tutulmaları ve suçlu olarak algılanmaları, özürülülere yönelik olumsuz tutumların nedeni olarak gösterilmektedir. "Mağduru suçlama" olarak da nitelendirilebilecek bu eğilim, kişiyi, kendinin de bir özürlü olabileceği kaygısından korur ama böyle bir olasılığı hatırlatacak özürülü bireylerden de uzaklaşmış olur

2.3. TUTUM DEĞİŞTİRME TEKNİKLERİ

Özürülü bireylere yönelik olumsuz tutumları değiştirmede pek çok teknikten yararlanılmaktadır. Bu teknikler üç genel başlık altında toplanabilir: **Bilgilendirme, simülasyon ve kişisel ilişki.kurma**

2.3.1. Bilgilendirme

Tutumlar, sahip olduğumuz bilgilerimizden etkilenir. Özürülüler ile ilgili bilgilerimiz arttı-

ça, onlara ilişkin tutumlarımızın da olumlu yönde değişme olasılığı artmaktadır. Bilgi, yanlış anlamaları, önyargıları, kaygı ve korkuları azaltır; özürülüler daha az farklı algılanır, benzerliklere daha çok odaklanılır ve daha çok kabul edilir.

Özürülülerle ilgili yanlış ya da yetersiz bilgilendirme, yanlış inançlar, önyargılar ve gerçekçi olmayan beklentiler nedeniyle, özürülülerle nasıl ilişkiye gireceğini bilemeyen kişiler, genellikle özürülü bireylerden kaçınmakta, korkmakta, onları aşırı korumakta ya da onlar üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaktadırlar. Özürülülerin yaşamları, kullandıkları araçlar, iletişim teknikleri, ilgileri, tercihleri, özellikleri ve özürlü olmayanlara olan benzerlikleri vb. gibi konularda bilgi sahibi olmak, özürülü olmayanların, özürülülerle ilgili algılarını ve yanlış inançlarını değiştirecek, onlarla birlikte olma stresini azaltacaktır. Bilginin artmasıyla olumsuz stereotipler azalacak ve olumlu tutumlar gelişecektir (Bak & Siperstein, 1987; Beh-Pajooh, 1991; Cohen, 1977; İbrahim & Herr, 1982; Lombano, 1980; Rillotta & Nettelbeck, 2007; Yazbeck ve ark.,2004).

Bilgilendirme, tutum nesnesiyle ilgili bir derse devam etme, bir panele ya da konferansa katılma, hizmet içi eğitim programına devam etme, kitap ya da öykü okuma, bir tartışmaya katılma, kitle iletişim araçlarını, tiyatroyu, filmi izleme gibi çeşitli şekillerde olmaktadır.

Özürülüler arasında çok başarılı kişiler vardır (Örneğin, Ludvig van Beethoven, Stephan Havking, Albert Einstein; Ray Charles, vb. gibi) Bu kişilerin başarı öyküleri, özürleri ile nasıl başa çıktıkları, nasıl ödünledikleri, özürülülerini daha olumlu değerlendirmeye katkıda bulunmaktadır. Başarılı özürülülerin çeşitli ortamlarda (eğitim ortamı, iş ortamı ve televizyon gibi) sunulması, onların özürlerine değil diğer özelliklerine odaklanmayı sağlamaktadır (Saliend, 1998). Özürülülerini, özelliklerini, karşılaştıkları güçlükleri, başarılarını, sorunlarla başa çıkma yollarını gösteren filmler (Örneğin, Yağmur Adam, Benim Sol Ayağım, İçimdeki Deniz; Nell) ve kitaplar (Örneğin, Fareler ve İnsanlar) ise bireysel farklılıklar hakkında önemli bilgi kaynaklarıdır.

Özel eğitim alanında eğitim almış ya da bilgilendirilmiş **öğretmenlerin** (Akçamete & Kargın, 1994; Avcı, 1999; Avramidis, Bayliss & Burden, 2004; Higgs, 1975; İbrahim & Herr,

1982; Kalyva, Gojkovic & Tsakiris, 2007; Kayaoğlu, 1999; Leyser, Cumblad & Strickman, 1986; Murray, Wren ve Keys, 2008; Özyürek, 1995; Rule, Killoran, Stowitschek, Innocenti & Striefel, 1985; Yıkmış, Şahbaz & Peker, 1997, 1998), özel eğitim dersleri almış, özürllülerle etkileşime girmiş, uygulamalı dersleri sırasında özürllülerle daha çok iş deneyimi kazanmış öğretmenlik ya da diğer meslek adaylarının (**üniversite öğrencilerinin**) (Altındağ, Yanık, Uçok, Alptekin & Özkan, 2006; Begap, 1968; Cameron & Rutland, 2006; Campbell, Gilmore, & Cuskelly, 2003, Donaldson & Martinson, 1977;; Hunt & Hunt, 2004; Kaner, 2000; Martinez, 2003; Özyürek, 1998; Sarı & Bozgeyikli, 2002; Stachura & Garven, 2007), **ailelerin** (Koç, Dikici, Yavuzer & Demir, 2001) ve **özürllü olmayan çocukların** (Bak & Siperstein, 1987; Bauer, Campbell & Troxel, 1985; Lazar, Gensley & Orpet, 1971; Laws & Kelly, 2005; Reiss, 1988; Turnbull & Bronicki, 1986; White & Randle, 1981) tutumlarında olumlu yönde değişiklikler meydana gelmektedir. Üniversitelerin akademik personelinin öğrenme güçlüğü olan öğrencilere yönelik algılarında bilgili olmanın da önemli olduğu vurgulanmıştır (Murray, Wren & Keys, 2008).

Bilgilendirme yoluyla bireyler özürllülerle daha rahat iletişim kurmakta ve bir özür grubu hakkındaki bilgi ve deneyimlerini diğer gruplara da genelledebilmektedirler (Campbell, Gilmore & Cuskelly, 2003). Örneğin, ilköğretim okulu öğrencilerine uygulanan özürllülerle ilişki kurmaya dayalı bir program, özürllülere yönelik önyargıları azaltmıştır (Cameron & Rutland, 2006). Ayrımcılıkla ilgili bir ders alan üniversite öğrencilerinin, özürllülere ve ırksal azınlıklara yönelik olumlu tutumların geliştiği, cinsiyet rollerini eşit bir şekilde algıladıkları ve kültürler arası farklılıklara hoşgörülerinin arttığı bulunmuştur (Probst, 2003). Özürllüler ile ilgili ders almış yaşlı katılımcıların tutumları da olumlu yönde değişikliğe uğramıştır (Pruett, Lee, Chan, Wang & Lane, 2008). Küçükler (1997), bilgi verici psikolojik danışmanlık programının zihinsel özürllü çocukların kardeşlerinin özürle ilgili bilgi düzeylerine ve özürllü kardeşlerine yönelik tutumlarına olumlu etkisi olduğunu bulmuştur. Bir günlük farkındalık eğitimi sonrasında kadın ve erkek işverenlerin özürllülerle ilgili bilgi düzeylerinin yanı sıra onlara yönelik tutumlarında da olumlu yönde değişimler meydana gelmiştir (Hall, 2008).

Campbell, Gilmore & Cuskelly'nin (2003) çalışmalarında öğretmen olarak hizmet vermeye başlamadan önce, öğretmen adaylarına Down sendromu olan çocuklarla ilgili bilgilendirmenin yanı sıra yapılandırılmış uygulamalı eğitim verilmiştir. Deney sonrasında bu eğitimi alan deney grubu öğretmenlerinin hem Down sendromlu çocuklara hem de genel olarak özürllülere yönelik tutumlarında olumlu yönde gelişmeler olduğu gözlenmiştir. Bir diğer deyişle bir özür grubuna yönelik farkındalık, genel olarak özürllülere ilişkin tutumlarda değişikliğe neden olmuş ve özürllülerle etkileşime girmekten duyulan rahatsızlığı azaltmıştır. Bir diğer araştırmada da yine hizmet vermeye başlamadan önce, öğretmen adaylarına serebral palsili bir araştırma görevlisiyle ilişki kurmaya dayalı bir eğitim programı uygulanmıştır. Bu tür bir etkileşim, öğretmen adaylarının sadece özürllüler hakkında sahip oldukları bilgilerini artırmamış, aynı zamanda özürllülerle birlikte olduklarında yaşadıkları rahatsızlığın azalmasına ve özürllülere özürünün ötesinde bir insan olarak bakmalarını da sağlamıştır (Brownlee & Carrington, 2000). Hall'in (2008) çalışmasında da bir günlük farkındalık eğitimi sonrasında işverenlerin özürllülerle ilgili bilgi düzeylerinin yanı sıra onlara yönelik tutumlarında da olumlu yönde değişim meydana gelmiştir.

Bazı araştırmalarda da, bilgilendirmenin tutumlarda değişmeye neden olmadığı gözlenmiştir (Örn., Aldridge & Clayton, 1987; Çiftçi, 1997; Harris & Shechtman, 1959; Russel & Brynt, 1987; Shaddock, 1979). Zihinsel özürllü ve otistik çocuğu olan anne-babalara dört oturumluk video filmi ve yazılı materyallerin kullanıldığı grupla bilgi verici danışmanlık hizmeti, onların depresyon düzeylerini düşürmüş, öz-değerlerini yükseltmiş ancak tutumlarında farklılık yaratmamıştır (Girli, Yurdakul, Sarısoy & Özekes (1998). Bu bulguyu araştırmacılar, tek başına bilgilendirmenin tutum değişiminde yeterli olmamasıyla açıklamışlardır. Bond & Rosing (1973) ise bu yaklaşımın özürllü olmayan çocuklarda olumsuz yönde tutum değişikliğine yol açtığını saptamıştır.

Bilgilendirmenin etkili olabilmesi için iletişimin ikna edici olması gerekmektedir. Bilgi kaynağının özürllüler alanında uzman olması, çekici olması, son kararı bireye bırakması tutum

değişimini kolaylaştırmaktadır. Bunun yanı sıra, tutum değiştirmede en etkili yollardan biri olan bilgilendirmenin, özürlü bireylerle *doğrudan ve yapılandırılmış ilişki* kombinasyonu ile çok daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Donaldson & Martinson, 1977; Higgs, 1975; İbrahim & Ferr, 1982; Küçüker, 1997; Lazar, Gensley & Orpet, 1971; Rees, Spreen & Harnadek, 1991; Zwiebel, 1987).

2.3.2. Simülasyon

Özürlülere yönelik olumsuz tutumları değiştirmede kullanılan tekniklerden biri olan simülasyon çalışmalarında, özürlü olmayan kişilerin sanki özürlü olmuş gibi davranmaları ve onların yaşadıklarını anlamaya çalışmaları sağlanır. Böylece, bireylere eğer özürlü olsalardı neler yaşayabilecekleri ile ilgili bir deneyim sunulur. Özürlülere ilişkin olumsuz tutumları değiştirmek amacıyla yapılan simülasyon çalışmalarının etkilerini inceleyen araştırmalarda bir taraftan belirsiz, müphem sonuçlar elde edilirken (Donaldson, 1980), bir meta analiz çalışmasında Flower, Burns & Bostford-Miller (2007), simülasyonun başarısının fazla olmadığı, özürlülerle *etkileşimin* tutum değişiminde en yüksek etki gücüne sahip değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Simülasyonun olumlu etkisi genellikle kısa süreli olmakta, özürlü olmayan bireylerde, özürlülere karşı empatiden çok sempati duygusu yaratmakta ve önlem alınmadığında da bazen özürlü olmayan kişiler tarafından, özellikle de çocuklar tarafından bir oyun olarak algılanmaktadır (Salend, 1998).

2.3.3. Kişisel İlişki Kurma

Simülasyon, ancak bilgilendirme ve ilişki kurma ile birlikte kullanıldığında olumlu sonuçlar vermektedir (Handlers ve Austin, 1980; Leyser, Cumblad & Strickman, 1986; Rule ve ark., 1985). Dokuzuncu sınıf öğrencilerine fiziksel özür hakkında bilgi veren bilişsel yaklaşım ile bilginin yanı sıra özürlü atletler ile beden dersinde uygulamalı etkinliklerin yer aldığı bilişsel-davranışçı yaklaşımı kullanan Krahe & Altwasser (2006), bilginin tek başına sunumunun tutum değişikliği yaratmak için yeterli olmadığını

bildirmişlerdir. Bir diğer deyişle, özürlülere ilişkin olumsuz tutumların olumlu yönde değişmesi için hem özürlüler hakkında bilgi vermek, kalıp yargılar hakkında konuşmak gibi bilişsel etkinliklerin hem de onlarla doğrudan ilişki kurmak, birlikte etkinlikte bulunmak gibi davranışsal etkinliklerin bir arada olmasının önemi vurgulanmaktadır.

Bu ve benzeri bulgular, Allport'un (1954: Akt., Krahe & Altwasser, 2006) ilişki hipotezini doğrular niteliktedir. Allport'a göre bir gruba yönelik olumsuz tutumlar, bu gruptan birileriyle kişisel ilişkiler kurulması yoluyla değiştirilebilir. Allport, grup içi ilişkilerin dört koşul içerdiğinde önyargıların azalacağını söylemektedir: 1) belirli bir durumda gruplar arasında statülerin eşit olması, 2) ortak hedefler olması, 3) gruplar arasında rekabetin olmaması, 4) iki grup arasında ilişki kurulmasını teşvik eden normları oluşturan otorite onayının olması. Pek çok çalışma onun görüşlerini doğrulamıştır (Örn., Pettigrew, 1998; Pettigrew & Trop, 2008).

Sosyal ilişki hipotezine göre bir tutum nesnesi (örneğin, özürlü bireyle) ile sık karşılaşmak, o tutum nesnesinden hoşlanmaya neden olabilmektedir. Bu tutum nesnesini (örneğin, özürlü bireyi) ortamdaki geri çekmek, karşılaşmamak ise hoşlanımın tersini, hoşlanmamayı yaratabilmektedir. (Triandis, Adamopoulos & Brinberg, 1984). Pek çok çalışma, özürlülerle doğrudan ilişki içinde olmanın bireylerin sosyal kaygılarının azalmasına, özürlüye ilişkin olumlu algıları zenginleştirip olumlu tutumların oluşmasına katkıda bulunduğunu ve sosyal kabullerini arttırdığını göstermektedir (Barr ve Bracchitta, 2008; McDougall, Devit, King, Miller & Killip, 2004; Marom, Cohen ve Naon, 2007; Meyer, Gouiver, Duke & Advokat, 2001; Rimmerman, Hozmi & Devdevany, 2000). Özürlülerle ilişkide olmak, onları anlamayı sağlamakta, onlara duyarlılığı arttırmakta, dolayısıyla özürlüler daha olumlu algılanmaktadır. Özürlüyle kurulan ilişkinin süresi, tutumların olumlu olmasına katkıda bulunmaktadır. Birlikte geçirilen zaman arttıkça, özürlü olmayan bireyler özürlüye ilişkin olumsuz duygularını, kaygı ve rahatsızlık duygularını gözden geçirebiliyor ve bir süre sonra özürünün işlevlerini fark etmeye başlıyorlar (Rimmerman, Hozmi & Devdevany, 2000).

Özürllüler ile kurulacak kişisel ilişkilerin etkili olabilmesi için bazı koşullar gerektiği ile ri sürülmüştür: 1-özürlü ve özürlü olmayan bireyler eşit statüde olmalıdırlar, 2- özürlü bireyin statüsü, özürlü olmayan bireyinkinden yüksek olmalıdır, 3- etkileşim için uygun ortam olmalıdır, 4- yakın bir etkileşim olmalıdır, 5- etkileşim hoşlanım yaratmalı ve ödüllendirici olmalıdır, 6- iki tarafın da ortak bir amacı olmalıdır ve 7- etkileşim rekabete değil işbirliğine dayalı olmalıdır. Ancak, bu koşulların tümünün gerçek yaşamda karşılanması mümkün olmayabilir (Watts, 1984).

Özürllülerle doğrudan ilişki bireyler için korkutucu ya da imkânsız olduğunda da, dolaylı ya da genişletilmiş (extended) ilişkinin olumlu tutumların oluşturulmasında ya da önyargıların azaltılmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, özürlü olan ve olmayan çocuklar arasındaki arkadaşlığın yer aldığı hikâyeler okutulan (genişletilmiş ilişki) çocukların tutumları olumlu yönde değişmiştir (Cameron & Rutland, 2006).

İlgili alan yazın bulgularına göre özürllülerle iletişim sorunu olanlar, özürllülerle deneyimi olmayanlar, onlar hakkında bilgisi olmayanlar, özürllülerle ilgili eğitim almamış olanlar özürllülerle birliktelikten daha çok rahatsız olurlarken (Aulagnier ve ark., 2005), özürlü tanıdığı olanlar (Laws & Kelly, 2005; Parasuram, 2006), ailesinde özürlü olanlar, özürllülerle iş deneyimi olanlar, özürllülerle informal sosyal ilişkisi olanlar ve daha önceden onlarla düzenli ilişkisi olanlar (Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Gülderen, 1997, Meyer ve ark., 2001, Parasuram, 2006; Popovich, Scherbaum & Polinko, 2003; Pruett ve ark., 2008, Stachura & Garven, 2007; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004), özürllüler hakkında farkındalık geliştirmiş olanlar (Nagata, 2007), özürlü biriyle sık ve yakın ilişkiye girenler (Beh-Pajoo, 1991; Brownlee & Carrington, 2000, McDougall ve ark., 2004; Parasuram, 2006; Popovich ve ark. 2003; Towfighy-Hooshyar & Zingle, 1984; Yıldırım & Dökmen, 2004), bütünleştirilmiş ve en az düzeyde damgalayıcı bir ortamda ilişki kuranlar (Rimmerman, Hozmi & Duvdevany, 2000) özürllülere daha olumlu yaklaşmaktadırlar. Yakınlık arttıkça olumluluk da artmaktadır (Beh-Pajoo, 1991; Pruett ve ark.,2008; Şenel, 1995;

Yazbeck, McVilly & Parmenter, 2004; Yıldırım & Dökmen, 2004).. Yine özürlü çocuklarla aktif olarak ve isteyerek çalışmış olanlar (Avramidis ve ark., 2004), özürlü çocuklarla deneyimi olanlar (Meegan & MacPhail, 2006), aynı kurumda yaşayanlar (Iecovich & Lev-Ran, 2008), birlikte çalışan, oynayan ve etkileşime girenler (Dyson, 2008) özürlü bireylere olumlu bakmaktadırlar.

Özürllülerle ilişkinin onlara yönelik olumlu tutum değişimine neden olduğunu gösteren pek çok araştırmadan daha söz edilebilir (Bak & Siperstein, 1987; Ballard, ve ark., 1986; Beh-Pajoo, 1991; Burns, Storey & Certo, 1999; Civelek, 1990; Cronk, 1979; Donaldson & Martinson, 1977; Fenrick & Peterson, 1984; Handlers & Austin, 1980; Higgs, 1975; Hourcade, 1981; İbrahim & Herr, 1982; McHale & Simeonsson, 1980; Rosenbaum, Armstrong & King, 1987; Stainback & Stainback, 1982).

Yuker'e (1988: Akt., Parasuram, 2006) göre özürllülerle ilişki, onlara yönelik tutumların şekillenmesinde anahtar elementtir. Ancak, özürllülerle ilişki içinde olmanın bazen de zıt etki yaratıp red duygusunu arttırabildiği ve özürllüye yönelik olumsuz tutumların benimsenmesine ya da var olan olumsuz tutumların pekişmesine neden olabildiği de gözlenmektedir (Alghazo, Dodeen& Algaryouti, 2003; Archie & Sherril, 1989; Gottlieb, Cohen & Goldstein, 1974; Rimmerman, Hozmi & Devdevany, 2000). Triandis, Adamopoulos & Brinberg'de (1984), tutumların ev, okul ve benzeri ortamlarda başkalarının neler söyleyip nasıl davrandığından etkilendiğini; bu nedenle özürlü bireyle etkileşimin olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlarının da olabildiğini; etkileşimin nasıl oluşup geliştiğinin, bu etkileşim sırasında özürlü bireye yönelik tutumların ödüllendirilip ödüllendirilmediğinin ve bu etkileşimin sonucunda bireyin kazanımlarının ne olduğunun önemli olduğunu; bazı durumlarda etkileşimlerin strotipileri pekiştirip olumsuz beklentileri doğruladığını; etkileşimin oluştuğu koşulların tutumların oluşumunu da etkilediğini ifade etmişlerdir.

Bir üçüncü grup bulgu ise özürllülerle ilişkinin tutumlarda değişme yaratmadığıdır (Be-gap, 1968; Harris & Shechtman, 1959; Robinson, Martin & Thompson,2007; Tervo, Palmer & Redinius, 2004). Eğitim ortamlarında kay-

naştırmanın ya da bütünleştirmenin toplumsal engelleri azaltacağı ya da ortadan kaldıracacağı, böylece toplumsal kabülün artacağı beklenmektedir. Ancak, olumlu etkileşim, eğitsel çevrenin paylaşılmasından daha çok şey gerektirmektedir (Kaner, 2000). Sadece aynı eğitim ortamında olmak, aralarında olumlu yaşantılar olmasını garantilememektedir (Ballard ve ark., 1986; Beh-Pajoo, 1991; Coryell, Holcomb & Scherer, 1992).

Tüm bu bulgular çelişkili görünmekle birlikte, ilişkinin tipinin önemli olabileceğini düşündürmektedir. Eğer ilişki yapılandırılmışsa, dolaylı değil doğrudan ise, rekabet edici değil de işbirliğine dayalı olarak paylaşılan hedeflere yönelik ise, sık ve yakın etkileşimi teşvik ediyorsa, stereotipi azaltıp uygun ve tutarlı tutum değişimi yaratabilmektedir (Archie & Sherril, 1989; Coryell ve ark., 1992; Fenrick & Paterson, 1984; Rees, Spreen & Harnadok, 1991). Öte yandan, özürlerle çok az ilişki içinde olmak, onların işlevsel sınırlılıklarını ve yapabildiklerini görmezden gelmeye, inkâr etmeye, bunun sonucunda da özürlerle yönelik olumsuz tutumların pekiştirilmesine yol açabilmektedir (Parashar, Chan & Leierer, 2008).

2.4. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLARI ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELEYEN ARAŞTIRMALAR

Son yıllarda yapılan ölçümler tutumlarında gelişme olduğunu göstermekle birlikte, pek çok araştırma farklı kültürlerde, dinlerde, etnik gruplarda özürlerle yönelik tutumların genelde olumsuz olduğunu ve özürülerin bağımlı, toplumdan soyutlanmış ve duygusal olarak sorunlu kişiler olarak algılandıklarını göstermektedir (Alghazo, Dodeen ve Algaryouti, 2003; McCoughey & Strohmeyer, 2005; McDougall ve ark., 2004; Nabors & Lehmkuhl, 2005; Nowicki & Sandieson, 2002; Parashar, Chan & Leierer, 2008; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Semmel & Gao, 1992; Wolman, McCrink, Rodriguez & Haris-Looby, 2004).

Alan yazında, olumsuz tutumları gösteren araştırmaların yanı sıra olumlu tutumlardan söz eden araştırmalar da vardır (Bakheit & Shan-

mugalingam, 1997, Charupatanapong & Trinh, 1997; Dökmen, 2000; Graf, Blankenship, Sanchez & Carlson, 2007; McDougall ve ark., 2004; Scott & Rutledge, 1997; Wolman ve ark., 2004). Türkiye'deki çalışmalar incelendiğinde de özür- lü çocuğu olan ve olmayan anne ve babaların (Fırat, 1995; Öncül & Batu, 2005) ve özür- lü olan ve olmayan gençlerin de olumlu ya da benzer tutumlara sahip olduğu (Şenel, 1996) yönünde bulgular vardır. Buna karşın bazı araştırmalar- da özür- lülerin anne-babalarının tutumlarının, özür- lü olmayan çocuklu anne babalara göre daha olumlu olduğu bildirilmektedir (Baykoç- Dönmez, Avcı & Aslan, 1998; Dindar, 1995).

Bu bölümde özür- lülere yönelik görüş ve tutumları cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, özür türü ve derecesi, okulun fiziki yapısı, eğitimi alınan alan, kültürel yapı VE iş yaşamı gibi bazı değişkenler açısından inceleyen araştırmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Cinsiyet ve Özür- lülere Yönelik Tutumlar

Cinsiyet, özür- lülere yönelik görüş ve tutumlarda incelenen temel değişkenlerden biridir. Farklı yaş gruplarından katılımcıların incelendiği araştırmalarda farklı yönde bulgular elde edilmiştir. Örneğin, Nowicki ve Sandieson (2002), kız ve erkek çocuklarının her ikisinin de özür- lülere yönelik tutumlarının genel olarak olumsuz olduğunu ve aralarında tutum farkı olmadığını bulmuşlardır. Benzer şekilde, çocuklar arasında (Civelek, 1990; Şenel, 1995; Kargin ve Baydık, 2002; Nowicki ve Sandieson, 2002); üniversite öğrencileri arasında (Kaner, 2000; Tervo, Palmer ve Redinius, 2004); öğretmenler arasında (Parasuram, 2006) ve pediatristler arasında (Dindar, 1995) cinsiyetin tutum farkı yaratmadığı bulunmuştur.

Öte yandan cinsiyet farkından söz eden araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmalar, farklı kültürlerde, farklı yaş gruplarında ve öğretmen, öğrenci, anne-baba gibi farklı rollerde genellikle kadınların tutumlarının daha olumlu olduğunu ve özür- lülerle çeşitli bağlamlarda ilişki kurmaya daha istekli olduklarını ön plana çıkartmaktadır (Avcioğlu, Sazak-Pınar & Öztürk,

2005; Avramidis & ark., 2004, Findler, Vilchinsky & Werner, 2007; Hergenrather & Rhodes, 2007; Kaner, 2000; Laws & Kelly, 2005; McDougal ve ark.,2004; Meegan & MacPhail, 2006; Nabors & Lehmkuhl, 2005; Nowicki & Sandieson, 2002; Popovich ve ark.,2003; Pruett ve ark., 2008; Wolman ve ark.,2004; Yazbeck, McVilly & Parmenter, 2004; Yıldırım & Dökmen, 2004).

Kadınların daha olumlu tutumlarının olması, onların başkalarının duygularına ve düşüncelerine genel olarak daha duyarlı olmalarıyla, başkalarına karşı daha koruyucu, kollayıcı ve ilgili olmalarıyla, kadınların geleneksel bakım kişisi olmalarıyla ve toplumun kadınlara ilişkin sosyal rol beklentileriyle açıklanabilir. Robinson, Martin ve Thompson da (2007), kadınları erkeklere kıyasla özürülleri daha fazla kabul edici, daha az zorluk çıkarıcı olarak tanımlamakta; özürüllerin çoğu zaman diğer insanlar gibi olduklarına ancak ayrımcılığa daha fazla uğradıklarına daha fazla inandıklarını ifade etmektedirler.

Cinsiyetle ilgili bulgulardaki farklılıklar bu kadarla da kalmamaktadır. Pek çok araştırma, yine farklı kültürlerde, çocuklarda ve yetişkinlerde, anne-baba, öğretmen ve üniversite öğrencilerinde her iki cinsiyetin özürüllere yönelik benzer tutumlar sergilediklerini göstermektedir (Alghazo, Dodeen ve Algaryouti, 2003; Diken, 1998; Dindar, 1995; Fırat, 1994; Graf ve ark.,2007; Gülderen, 1997; Kargın & Baydık, 2002; Küçük & Kanık, 1994; Nagata, 2007; Parasuram, 2006; Sarı & Bozgeyikli, 2002).

2.4.2. Yaş ve Özürüllere Yönelik Tutumlar

Yaş ile ilgili farklı bulgular vermektedir. Bazı çalışmalarda, yaş grubuna göre özürüllere yönelik tutumlarda fark olmadığı gözlenmektedir. Örneğin, farklı yaş grubundaki Meksika kökenli Amerikalılar ile Meksikalıların (Graf ve ark.,2007), öğretmenlerin (Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Sargın, 2002), anne ve babaların (Dindar, 1995; Küçükturan, 1982), çocukların (Laws & Kelly, 2005), özürülü ve özürülü olmayan yaşlıların (Iecovich & Lev-Ran, 2008) özürüllere yönelik tutumları arasında fark bulunmamaktadır. Bazı çalışmalar da genç grubun yaşlı gru-

ba göre daha az ayrımcı olduğu bildirilmektedir (Chiu & Chan, 2007; Environics Research Group Limited, 2004; Gülderen, 1997; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004). Buna karşın, yaş arttıkça olumlu tutumların arttığı da gözlenmektedir (Atay, 1995; Avcıoğlu, Sazak-Pınar & Öztürk, 2005; Findler, Vilchinsky & Werner, 2007; Küçük & Kanık, 1994; Sümbül & Sargın, 2002).

Öğretmenlerin yaş durumlarına göre tutumlarını inceleyen bir araştırmanın (Parasuram, 2006) bulguları ise oldukça ilginçtir. Bu çalışmada hem genç öğretmenler (20-30 yaş) hem de yaşlı öğretmenler (51-60), orta yaşlılara (40-50) göre özürüllere yönelik daha olumlu tutum içindedirler. Nowicki & Sandieson'un (2002) 1990-2000 yıllarında yapılan araştırmalara ilişkin meta analiz çalışmaları, çocukların özürüllere yönelik tutumlarının genellikle olumsuz olduğu yönündedir. Yenilerde yapılan iki çalışmanın bulgularına göre ise okul öncesi çocukların özürülü arkadaşlarına tutumları olumludur (Dyson, 2005); işiten çocuklar işitmeyen akranlarını kabul etmektedirler, ancak pek çok etkinlikte onlarla birlikte olup olmamakta kararsızdırlar (Akçamete & Ceber, 1999).

Yaşla ilgili bulgulardaki tutarsızlığın, araştırmalarda kullanılan örneklemelerin yaş ranjlarındaki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülebilir.

2.4.3. Sosyoekonomik Düzey ve Özürüllere Yönelik Tutumlar

Robinson, Martin ve Thompson'ın (2007) araştırmalarında orta sosyal sınıfta olanların özürülü olan ile olmayan arasında küçük bir fark algıladıkları; sosyoekonomik durumu daha yüksek olanların, özürülü gençlerin diğerleri kadar iyi olabileceklerini daha fazla ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Gelir bakımından benzer bir bulgu da Parasuram (2006) tarafından verilmektedir, Araştırmanın katılımcılarından görece daha iyi geliri olanlar daha olumlu tutumlara sahip görünmektedir. Pruett ve ark.,(2008) ve Yıldırım & Dökmen (2004) ise sosyoekonomik düzeyin özürüllere yönelik tutumlarla ilişkili olmadığını gözlemişlerdir.

2.4.4. Eğitim Düzeyi ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Robinson, Martin ve Thompson (2007), farklı eğitim düzeyinde olmanın önemli bir tutum farkına yol açmadığını belirtmekle birlikte, daha yüksek eğitimlilerin özürlülüğü bir zorluk olarak daha az algıladıklarını, daha düşük eğitimlilerin de özürlülere daha az sıkıcı ve rahatsız edici bulduklarını ifade etmişlerdir. Parasuram'da (2006) öğretmenler arasında lisansüstü dereceye sahip olanların lisans düzeyinde eğitimi olanlara göre daha olumlu tutumları olduğunu bildirmiştir. Araştırmalar, genellikle olumlu tutumların daha iyi eğitimlilerde daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Avcioğlu, Sazak-Pınar & Öztürk, 2005; Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Murray, Wren ve Keys, 2008; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004). Farklı yönde bulgular da söz konusudur. Örneğin, Dindar (1995) ve Gülden (1997) anne-babaların eğitim düzeylerinin, onların özürlülere yönelik tutumlarını farklılaştırmadığını bildirmişlerdir. Farklı eğitim düzeyinde olan ve özürlü kardeşi olan ve olmayan çocukların tutumları da birbirine benzemektedir (Şenel, 1995).

2.4.5. Özür Türü, Özürün Şiddeti ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Özürlülerin de kendi aralarında tercih edilebilirlik bakımından gruplanabileceği görülmektedir. Genel olarak özürlülere yönelik tutumlarla ilgili araştırmalara göre üniversite öğrencileri, öğretmenler, anne-babalar, okul personeli ve öğrenciler, öncelikle zihinsel özürlülere, duygusal/davranışsal özürlülere ve daha sonra da fiziksel özürlülere olmak üzere bazı özürlü gruplarına yönelik olumsuz duygular, düşünceler ve davranışlar göstermektedirler (Aulagnier ve ark., 2005; Diken, 1998; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dökmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Mağden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Roberts & Pratt, 1987; Smith, 1978; Şenel-Günayer, 1995; Wolman ve ark., 2004; Wong, Chan, Cardosa, Lam & Miller, 2004).

Yapılan bir araştırma (Wong ve ark., 2004) engel tipleri (fiziksel, ruhsal ve zihinsel) yanısıra özürlülerin demografik özelliklerinin de (cinsiyet, yaş, çalışma durumu, eğitim düzeyi, etnik grup) onlara ilişkin algıları etkilediğini göstermiştir. Genç, eğitilmiş, Avrupalı Amerikalı, kadın ve fiziksel özürlü kişilerin yakın arkadaş ya da iş arkadaşı olarak daha çok yeğlendikleri bulunmuştur. Amerika'da yaşayan Hintlilerle yapılan bir araştırmada (Parashar, Chan & Leierer, 2008), kanser, kardiyovasküler hastalıklar gibi kronik hastalıkların daha fazla tercih edilebilir olduğu, psikiyatrik bozuklukların (depresyon ve şizofreni) ve zihinsel geriliğin ise en az tercih edilen özürlü gruplarını oluşturduğu bulunmuştur.

Kaynaştırma ortamlarında görev yapan öğretmenlerin en zor kaynaştırılacağını düşündükleri grup yine zihinsel özürlülerdir (Uysal, 2004). Dökmen (2000) tarafından yapılan bir araştırmada da bedensel, görme ve işitme özürlülere yönelik tutumlar arasında fark olmadığı ama zihinsel özürlülere yönelik tutumların bedensel, görme ve işitme özürlülere yönelik tutumlardan daha olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Kanadalı katılımcılar için de özürün türü önemli farklılıklar yaratmaktadır. Kanadalılar kronik depresyon, gelişimsel yetersizlik ya da AIDS gibi özürü olanlara göre fiziksel yetersizliği olan bireylerle (tekerlekli sandalyeli, görme özürlü gibi) kendilerini daha rahat hissetmektedirler (Environics Research Group, 2004). Gözlendiği gibi zihinsel özürlüler, fiziksel özürlülere göre akranları tarafından daha az kabul görmektedirler; daha çok sosyal izolasyon, sosyal ret yaşamaktadırlar ve öğretmenleri tarafından da sosyal beceriler açısından daha yetersiz olarak değerlendirilmektedirler. Zihinsel özürlülerin yanı sıra duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar da akranları tarafından en az yeğlenen özürlülerdir. Zihinsel ve duygusal/davranışsal özürlülere yönelik tutumlarda cinsiyet farkı bulunmazken, kızlarla kıyaslandıklarında erkekler fiziksel özürlülere karşı daha çok olumsuz yaklaşım bildirmişlerdir. Fiziksel özürlülerin bütünleştirilmiş eğitim ortamlarında akran zorbalığına maruz kaldıkları da gözlenmektedir (Laws & Kelly, 2005; Nowicki & Sandieson, 2002). Bu bulguların yanı sıra alan yazında aksi yönünde bulgu veren bir araştırmaya da ulaşılmıştır. Özmen'in bulguları (1996), işverenlerin tutumlarının özür türüne göre değişmediğini göstermektedir.

2.4.6. Medeni Durum ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Tıp ve diğer sağlık alanlarında eğitim alan öğrencilerin medeni durumlarının, onların özürlülere yönelik tutumlarında bir farklılık yaratmış bulunmuştur (Tervo, Palmer & Redinius, 2004).

2.4.7. Okulun Fiziki Yapısı ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Okuldaki özürli öğrencilere yönelik tutumların okulun fiziksel ve sosyal yapısından etkilendiği belirtilmektedir. Sınıfların ve okulun yapısının, öğrencilerin işbirliği yaparak ve etkileşerek çalışmalarını sağlamalarına; öğretmen ve öğrencilerin değer ve inançlarının ve aralarındaki olumlu ilişkilerin özürlülere yönelik olumlu etkisinden söz edilmektedir (McDougall ve ark., 2004). Benzer bir durum işyerleri için de geçerlidir (Schur, Kruse & Blank, 2005).

2.4.8. Eğitim Görülen Alanlar ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Özürlülere ilişkin tutumların, eğitimi alınan alanlara bağlı olarak değişebildiği gözlenmektedir. Üniversitede fen ya da sosyal ve idari bölümlerde okumanın fark yarattığı, psikoloji ve sosyal çalışma alanlarında eğitim alanların diğer bölümlerde öğrenim görenlerden daha olumlu tutumlara sahip oldukları (Alghazo, Dodeen & Algaryouti, 2003; Horner-Johnson ve ark., 2002; Stachura & Garven, 2007) bulunmuştur. Sağlık hizmeti alanında öğrenim alan öğrencilerin özürlülere yönelik tutumlarının fazla olumlu olmadığı, bunda demografik özelliklerin değil alan tecrübesinin ve profesyonel bir ortamda olmanın etkisi olabileceği belirtilmektedir (Tervo, Palmer & Redinius, 2004). Genel hekimlik hizmeti verenler için de aynı durumdan söz etmek mümkün görünmektedir. Hekimler arasında, özürlülere hizmet verirken rahatsız olduğunu, gerekli donanım ve desteğe sahip olmadığını ifade edenler önemli orandadır (Aulagnier ve ark., 2005).

Din eğitimi alan öğretmen adaylarının, diğer alanlardaki adaylara göre özürlülere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu ve onlarla ilişkilerinde kendilerini daha yetkin hissettikleri bulunmuştur (Lifshitz & Glaubman, 2002). Bu farklılığın, din eğitimi alan öğretmenlerin ahlaki ve sosyal değerlere ve insan sevgisine yönelik eğitim almalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Buna karşın, dini eğitim ve dini olmayan eğitim alan 10. sınıf öğrencilerini inceleyen Weisel & Zaidman (2003), tam tersi yönde bulgu elde etmiştir. Bu bulgu yazarlar tarafından dinin özürlülere ilgi gösterilmesini teşvik etmesine rağmen onları ayrı tutmasıyla ve onlara eşit olmayan bir statü yüklemesiyle açıklanmıştır. Özel eğitim alanında çalışanların özürlülerin kaynaştırılmalarına ilişkin tutumları ise diğer alanlardaki öğretmen adaylarından daha olumludur.

2.4.9. Kültürel Yapı ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Kültürel farklar da özürlülere ilişkin algıları ve dolayısıyla tutumları etkilemektedir. Kanada'nın İngilizce ve Fransızca konuşan kesimleri arasında bu farklar gözlenmektedir (Environics Research Group Limited, 2004). Benzer bir durum Meksika'da ve Amerika'da yaşayan Meksikalılar arasında da söz konusudur (Graf ve ark., 2007). Meksika'da yaşayanların bazı bakımlardan (örneğin, özürli ile birlikte olmanın duyulan rahatsızlık) daha olumlu tutumları olduğu ama onların geleceklelerinden daha az umutlu oldukları söylenebilir.

Meksikalı katılımcıların özürli aile bireyine tutumlarının olumlu olmasına karşın onları aile bakımına muhtaç bireyler olarak gördükleri, özürliyle vakit geçirmenin istenmedik olduğuna katılmadıkları, özürli birinin varlığının aile için utanç olduğuna inanmadıkları, etrafta özürli bulunduğu bundan çok az rahatsızlık duydukları ve onlardan kaçınmadıkları, ailedeki özürliye utanmadıkları, özürlülere otomatik olarak iyi davranılması gerektiğine ve istenmeyen davranışları nedeniyle mazur görülmeleri gerektiğine inandıkları, buna karşılık özürlülerin başarılı olacaklarına ve iyi bir gelecekle karşılaşacağına çok az inandıkları bulunmuştur (Graf ve

ark., 2007). Bu bulgulara dayanarak, Meksikalıların özürülleri aşırı koruyucu ve anacıl tavırları ve özürüllerin bağımsız olma isteklerini engellen bir eğilimleri olduğu söylenebilir.

Kültürel farkın fazla olmadığı düşünölen Birleşik Arap Emirlikleri ve Ürdün gibi iki komşu ülke arasında bile tutum farkı olduğu, özürüllere ilgili sosyal kurumlarının tarihi daha eskiye dayanan Ürdün'de özürüllere yönelik tutumların daha olumlu olduğu gözlenmiştir (Alghazo, Doodeen ve Algaryouti, 2003).

Amerikada yaşayan Hintli üniversite öğrencileri iletişim kurmak için en çok kronik hastalığı olanları tercih etmekte, en az da ruhsal hastalıkları olanları kabul gören özür grubu olarak görmekte dirler. Kendilerinden daha küçük yaş grubundakilere, daha az eğitimilere, işsizlere ve kadınlara daha çok ustalık etmek istemişlerdir (Parashar, Chan & Leierer, 2008).

Üniversite öğretim üyelerinin özürüllere yönelik tutumlarının incelendiği bir çalışmada (Wolman ve ark.,2004), Amerikalı öğretim elemanlarının hem özürüllere ilişkin tutumlarının hem de görme ve işitme özürüllerin mesleki gelişimleriyle ilgili görüşlerinin Meksikalı meslektaşlarına göre daha olumlu olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar bu bulguyu, Amerikalıların özürüllerin bütünleştirilmesi anlayışıyla daha uzun zamandır tanışık olmalarına bağlamışlardır.

Zihinsel özürürlü çocuğu olan Türk annelerin yaklaşık yarısı çocuklarındaki özürün tanırının kararı olduğuna, bazıları da şeytanın ve kötü ruhların işi olduğuna inanmaktadırlar (Diken, 2006). Benzer inanışlar Asya kökenli Amerikalılar için de söz konusudur (Parashar, Chan & Leierer, 2008).

2.4.10. Çalışma Hayatı/İşe Yerleş-tirme ve Özürüllere Yönelik Tutumlar

Özürüllere, bir taraftan çalışma dünyasından uzak tutulurlarken, günümüzde bu anlayışın aksine özürüllerin bağımsız yaşamaları ve topluma katılımları ve toplumla bütünleşmeleri amaçlanmaktadır. İkinci dünya savaşından

sonra milyonlarca özürürlü iş hayatında kendilerine yer bulmakta zorlanınca, pek çok ülkede iş yerlerinin belirli oranda özürürlü çalıştırmalarıyla ilgili yasal zorunluluklar getirilmiştir (Barnes & Mercer, 2008).

Özürüllerin toplumla bütünleşmelerini arttırmak, ayrımcılığı azaltmak amacıyla pek çok yasa çıkarılmasına rağmen özürüllerin istihdamlarıyla ilgili önemli değişimler olmamıştır. İş bulamayan, çalıştıkları halde ücret ödenmeyen özürürlü oranı, ülkelere göre değişse de dikkati çekecek kadar yüksektir. 16-64 yaşlarındaki tüm özürüllerin %60-80'i iş bulamamaktadır (Schur, Kruse & Blanck, 2005; Thomas, 2000: Akt., Thomas, Palmer, Coker-Juneau & Williams, 2003; Türkiye Özürüllere Araştırması, 2002). Türkiye Özürüllere Araştırmasına göre (2002) Türkiye'de özürüllerin iş gücüne katılım oranı %21.71'dir. Özürürlü erkekler %32.22 oranında iş gücüne katılırlarken, özürürlü kadınlarda bu oran çok daha düşüktür (%6.71). İş gücüne dahil olmayan özürüllerin oranı %78.29'dur. Bu oran erkeklerde ve kadınlarda sırasıyla %67.78 ve %93.29'dur (Türkiye Özürüllere Araştırması, 2002). Bu oranlar özürüllerin çok büyük ölçüde üretim dışı bırakıldıklarının ve başkalarına bağımlı yaşamaya mahkum edildiklerinin bir göstergesidir. Düşük işe yerleştirme oranları, özürüllerin toplumda karşılaştıkları en önemli ayrımcılıklardan biridir. Bir işte çalışma özürürlüye hem maddi kaynaklar sağlaması hem de onların toplumla bütünleşmeleri açısından önemlidir. Özürüllere arasında işsizlik oranının yüksek olması yoksulluğu da arttırmaktadır.

Kennedy & Olney'nin (2001) araştırmaları yetişkin özürüllerin % 10'unun işe girerken ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir. İşverenlerin özürülleri işe almada eskisinden daha olumlu bakış açıları olsa da hala yeterli düzeyde değildir (Jacoby, Gorry & Baker, 2005).

Bir azınlık olarak görölen özürüllere (Hahn, 1999) iş yerlerinde ayrımcılığın nerede, ne zaman ve nasıl olduğunu saptamak zordur. Ayrımcılık, ilk işe alma aşamasında, maaş artışlarında, promosyon verme aşamasında ya da iş değiştirme sırasında olabilmektedir. Ayrıca, özürüllere beklenenden daha düşük ücret öne-

ılmaktadır. Düşük ücret, ilerideki ücretlerin de düşük olmasına yol açmaktadır. Düşük ücret verilmesinin, özürliülerde iş için aranan önemli bir özelliğın olmamasından mı (örn., eğitim, belirli bir beceri) yoksa ayrımcılıktan mı kaynaklandığını belirlemek zordur. Ayrıca, işveren önyargılı olmasa bile iş yerinde ayrımcılık olabilmektedir (O'Hara, 2004).

Türkiye'deki çıraklık eğitimi sistemini özürliüler açısından irdeleyen çalışmasında Mutlu (2008), mesleki eğitim merkezleri, meslek odaları ve özürliülere yönelik çalışan gönüllü kuruluşların yöneticilerinin, özürliülerin çıraklık eğitimine daha etkili ve daha yaygın şekilde katılmalarıyla ilgili önerilerde hemfikir olduklarını gözlemiştir. Ancak, yöneticiler, hem bu bulguya hem de özürliülerin bütünleştirilmeleriyle ilgili anlayışla çelişen bir şekilde özürliülere ayrı yerlerde ve ayrı programlarda iş eğitimi verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu da bir çeşit ayrımcılık olarak değerlendirilebilir.

Kadın özürliüler ise iki kat daha fazla ayrımcılığa uğramaktadırlar. Hem kadın oldukları için hem de özürliü oldukları için insanların önyargıları daha fazladır. Pek çok çalışma kadınların iş yerlerinde daha çok ayrımcılığa maruz kaldıklarını; daha az istihdam edildiklerini; özürliü olmayanlardan daha düşük ücret aldıklarını; daha doyurucu işlere daha az geçiş yaptıklarını; özürliü kadınların işsizlik oranlarının yüksek olduğunu, kadınların aktif olarak iş aramalarına rağmen istihdam sorunu yaşadıklarını göstermektedir (Örneğın. O'Hara, 2004; McMohan ve ark., 2008; Simpkins & Kaplan, 1991: Akt., Thomas ve ark.,2003; Thornburgh, 1991: Akt., Thomas ve ark.,2003; Türkiye Özürliüler Araştırması, 2002).

Bazı gelişmiş ülkelerdeki tablo biraz daha iyimser görünmektedir. Örneğın, Kanada-lı çalışan özürliülerin %31'i kendi iş yerlerinde özürliülerin işe alındığını; özürliü olmayanların çoğunluğu da özürliülerin iş yerlerine tam olarak bütünleştirildiklerini; özürliülerin iş yerinde %68 oranında "tamamen" kabul gördüklerini; iş yerinde özürliü olanlara iş olanaklarının açık olduğunu bildirmişlerdir (Environic Research Group,

2004). Levy ve arkadaşlarının (1993) araştırmalarında da şirket çalışanları şiddetli özürliü olanların işe yerleştirilmelerine ilişkin olumlu görüş bildirmişler, onları üretken çalışanlar olarak ve özellikle uygun destekler sağlandığında başkalarıyla etkileşime girebilen kişiler olarak tanımlamışlardır.

İş yerleri özürliülerini almak istese bile, iş yerinde çalışanların özürliülere yönelik olumsuz tutumları özürliülerin toplumsallaşmalarını ve toplumla bütünleşmelerini olumsuz olarak etkilemektedir ve özürliülerin tam olarak işlevde bulunmalarını ve onların diğer çalışanlar tarafından tam olarak kabul edilmelerini sınırlandırmaktadır (Schur, Kruse & Blanck, 2005). İş yerindeki danışmanların ve diğer çalışanların tutumları, özürliülerin performanslarına ilişkin beklentilerini, performanslarını değerlendirmelerini, özürliü biriyle çalışma isteklerini, iş yerine özürliü birini istihdam etme isteklerini de etkilemektedir. Özürliülere yönelik olumsuz tutumlar, bir süre sonra özürliülerin de tepkilerini etkilemektedir. Eşitlik kuramına göre çalışanlar adil bir şekilde ödüllendirilmediklerine inanırlarsa iş ortamında çabalarını azaltırlar, daha az çalışırlar; özürliülerin yabancılaşmasına ve işe kapanmalarına neden olur. Bir diğer deyişle düşük iş performansı beklentisi gerçekleşmiş olur (Schur, Kruse & Blanck, 2005). Özürliülerin iş yerlerine katılımlarının sağlanması ve kabul görmeleri için en önemli koşul ise gösterdikleri performanstır (McLaughlin, Bell & Stringer, 2004).

Üçüncü Bölüm

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma, genel tarama modelinde bir araştırmadır.

Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu modellerde esas amaç, var olan durumu olduğu gibi betimleyebilmektir. Tarama modelleri araştırmaya konu olan olay birey veya nesneyi kendi koşulları içinde herhangi bir değiştirme ya da etkileme yapmaksızın olduğu gibi betimlemeyi amaçlar (Karasar,1999).

Tarama modelleri, genel tarama modelleri ve örnek olay tarama modelleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan meydana gelen bir evrende, o evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü veya evrenden alınacak bir örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.

Bu araştırmada, Türkiye evreninden alınan bir örneklem üzerinde yapılan bir tarama ile özürlü bireylere yönelik tutumlar belirlenmeye çalışılmış, bu tutumların çeşitli değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sosyoekonomik düzey ve yakın çevrelerinde özürlü birinin bulunup bulunmaması vs.) farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca özürlülerle ilgili bilgi düzeyleri, özürlülerin gündelik yaşamda karşılaştıkları zorlukların farkında oluş düzeyleri, vb. araştırılmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan 18 yaş üstü özürlü olmayan bireylerdir. Örneklem seçiminde Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) ile işbirliği yapılmış ve örneklem çerçevesi IBBS-3 olarak belirlenmiştir. Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan Türkiyeyi temsil eden 79 ilde, adrese dayalı 3485 hanede ve 18 yaşından büyük ve özürlü olmayan 4144 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

Verilen adresin hane omaması (arsa, iş yeri, tahsis vb.) , boş hane olması görüşülecek uygun kişi olmaması ya a görüşmenin reddedilmesi durumlarında ikame hane ile görüşme yapılmasının sağlanması için örneklemdaki her hane için 2 adet ikame adresi belirlenmiştir.

TUİK tarafından belirlenen illerin, adrese dayalı olarak belirlenen hanelerin ve bu hanelerde 18 yaş üzeri özürlü olmayan kişilerin sayılarının dağılımı Tablo 1. verilmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada veri toplamak için iki farklı araç kullanılmıştır.

Anket Formu

Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği

Bu iki ölçme aracı ile ilgili ayrıntılı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Anket Formu

Anket iki kısımdan oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde, katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, eğitim durumu vb.) ilişkin bilgilerin derlendiği 8 soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise Özürlülere İlişkin Yaşantı Görüş ve Tercihler başlığı altında toplanan 34 soru bulunmaktadır.

Ankette yer alacak soruların belirlenmesi için, öncelikle bu araştırmanın amaçlarına uygun maddeler hazırlanmış, hazırlanan maddeler hakkında uzman görüşleri alınmıştır. Uzman görüşlerine dayanarak ankette gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra TUİK tarafından Ankara ilinden belirlenen 160 haneden 243 kişiyle bir pilot çalışma yürütülmüştür. Pilot çalışma, belirlenen soruların araştırma amaçlarına hizmet edecek verileri sağlıklı bir şekilde sağlayıp sağlayamayacağını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Pilot çalışmadan elde edilen verilerin gözden geçirilmesi ile anket formunda düzenlemeler yapılarak araca son şekli verilmiştir. Ek-4'te uygulanan anket formu yer almaktadır.

Tablo 1**Örnekleme Yer Alan İller**

İL	YEDEKLİ HANE / GÖRÜŞÜLEN HANE	SAYI	YÜZDE (%)
Adana	240/80	90	2,2
Adıyaman	60/20	64	1,5
Afyon	60/20	60	1,4
Ağrı	30/10	19	0,5
Amasya	30/10	10	0,2
Ankara	660/220	251	6,1
Antalya	240/80	111	2,7
Artvin	30/10	11	0,3
Aydın	120/40	121	2,9
Balıkesir	150/50	81	2,0
Bilecik	30/10	10	0,2
Bingöl	30/10	10	0,2
Bitlis	30/10	10	0,2
Bolu	30/10	10	0,2
Burdur	30/10	20	0,5
Bursa	360/120	129	3,1
Çanakkale	60/20	33	0,8
Çankırı	10	13	0,3
Çorum	60/10	27	0,7
Denizli	120/40	52	1,3
Diyarbakır	120/40	53	1,3
Edirne	60/20	14	0,3
Elazığ	60/20	22	0,5
Erzincan	30/10	10	0,2
Erzurum	60/20	31	0,7
Eskişehir	120/40	43	1,0
Gaziantep	150/50	122	2,9
Giresun	30/10	20	0,5
Gümüşhane	30/10	10	0,2
Hakkari	30/10	10	0,2
Hatay	150/50	58	1,4
Isparta	60/20	20	0,5
İçel	210/70	102	2,5
İstanbul	1830/610	653	15,8
İzmir	570/190	254	6,1
Kars	30/10	10	0,2
Kastamonu	30/10	23	0,6
Kayseri	150/50	94	2,3
Kırklareli	60/20	17	0,4
Kırşehir	30/10	20	0,5

İL	YEDEKLİ HANE / GÖRÜŞÜLEN HANE	SAYI	YÜZDE (%)
Kocaeli	210/70	69	1,7
Konya	270/90	100	2,4
Kütahya	90/30	77	1,9
Malatya	90/30	49	1,2
Manisa	150/50	83	2,0
Kahramanmaraş	120/40	99	2,4
Mardin	30/10	20	0,5
Muğla	90/30	80	1,9
Muş	30/10	10	0,2
Nevşehir	30/10	10	0,2
Niğde	60/20	19	0,5
Ordu	90/30	53	1,3
Rize	30/10	22	0,5
Sakarya	90/30	40	1,0
Samsun	150/50	70	1,7
Siirt	30/10	13	0,3
Sinop	10	10	0,2
Sivas	60/20	68	1,6
Tekirdağ	120/40	47	1,1
Tokat	90/30	30	0,7
Trabzon	90/30	40	1,0
Tunceli	30/10	10	0,2
Şanlıurfa	120/40	58	1,4
Uşak	60/20	39	0,9
Van	60/20	31	0,7
Yozgat	60/20	20	0,5
Zonguldak	60/20	33	0,8
Aksaray	60/20	62	1,5
Bayburt	30/10	10	0,2
Karaman	30/10	10	0,2
Kırıkkale	30/10	11	0,3
Batman	30/10	26	0,6
Şırnak	30/10	10	0,2
Bartın	30/10	10	0,2
İğdır	30/10	10	0,2
Yalova	30/10	10	0,2
Karabük	30/10	27	0,7
Osmaniye	60/20	21	0,5
Düzce	30/10	19	0,5
TOPLAM	3485	4144	100,0

3.3.2. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ)

Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ), toplumun özürlülere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla araştırma ekibi tarafından bu araştırma için özel olarak geliştirilmiştir. Ölçek, beş dereceli likert türü bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilme aşamaları aşağıda ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

3.3.2.1. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği'nin (ÖYTÖ) Geliştirilmesi¹

Bu araştırmada özürlülere yönelik tutumları ölçmek amacıyla kullanılacak bir ölçek geliştirmek için, ilk aşamada İngilizce ve Türkçe alan yazında varolan ve araştırmalarda kullanılmış olan ölçekler belirlenmiş ve gözden geçirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi için gerekli olan madde havuzu aşağıda belirtilen ölçeklerden yararlanılarak oluşturulmuştur:

- Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylere Yönelik Tutum Ölçeği (Nursey ve ark., 1988: Akt., Dindar, 1995),
- Yetersizlikten Etkilenmiş Bireylere Yönelik Tutum Skalası (Özyürek, 1977),
- Öğrencilerin İş Eğitime Yönelik Tutumları Ölçeği (Cavkaytar, 1990),
- Rosenbaum'un Anne-Baba Tutum Ölçeği (Gülderen, 1979),
- Antonak ve Larivee'nin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği (Diken, 1998, Diken & Sucuoğlu, 1999),
- Frost ve Stemp'in Özel Eğitim Tutum Ölçeği (Sarı & Bozgeyikli, 2002),
- Berryman ve Neal'in Atay'ın (1995) Uyarladığı Entegrasyona Karşı Tutum Ölçeği (Sümbül & Sargin, 2002),
- Kargin ve Acarlar'ın Engelli Bireylerin Gelişim Özelliklerine İlişkin Aile Algılarını Belirleme Ölçeği (Kargin, Acarlar, Altuntaş & Bahap, 2008),
- Küçük'ün Özürlü Kardeşe Yönelik Tutum Ölçeği (Küçük, 1997),

- Cambra, Larivee ve Cook'un İşiten Öğrencilerin İşitme Engelli Öğrencilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Tutumlarını Belirleme Ölçeği (Kargin & Baydık, 2002),
- Opinions Relative To Mainstreaming (Antonak & Larivee, 1995: Akt., Avramidis ve ark., 2000, Diken, 1998),
- Opinions Relative to Integration of Students with Disabilities (Antonak & Larivee, 1995: Akt., Martinez, 2003),
- Attitudes Toward Person with Disabilities (Yuker & Hurley, 1987),
- Disability Social Relationship Scale (Hergenrather & Rhodes, 2007),
- The Scale of Attitudes Towards Mental Retardation & Eugenics-Revised (Antonak & Livneh, 1988),
- University Students with Disabilities Inventory (Wolman ve ark., 2004),
- Employment Expectation Questionnaire (Millington ve ark., 2000),
- The Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities (Findler ve ark., 2007),
- Contact with Disabled Persons (Pruett ve ark., 2008),
- Disability Social Relationship Scale The University Students with Disability Scale (Wolman ve ark., 2004.),
- Attitudes Toward Deafness Scale (Most ve ark., 1999),
- Chronic Fatigue Syndrome Attitude Scale (Shalae ve ark., 1999),
- Employee Attitude Toward Coworker with Disability (McLauflin ve ark., 2004),
- Interaction with Disabled Persons Scale (Thomas ve ark., 2003),
- The Community Living Attitude Scale (Henry ve ark.: Akt., Yazbeck & Willy, 2004),
- Self Completion Questionnaire (Robinson ve ark., 2007),
- Questions About Disability Survey (Graf ve ark., 2007),
- Impact of Inclusion on Typically Developing Children Scale (Akt., Rafferty & Griffin, 2005),
- Negative Effect of Inclusion (Dedrick ve ark., 2007),
- Negative Effect of Inclusion Scale (Dedrick ve ark., 2007).

1 Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği, uygulamalar sırasında deneklerin daha güvenilir cevaplar vermesini sağlayacağı düşüncesiyle Özürlülere Yönelik Görüşleri Belirleme Ölçeği olarak adlandırılmıştır.

Bu incelemelerden sonra, özürllülerin kişisel özellikleri, aile yaşamı, çalışma veya iş yaşamı, kişilerarası ilişkiler ve özürllülerin eğitimi ana başlıkları altında toplanan **149 madde** belirlenmiştir. Madde havuzu için madde geliştirilirken, tutumların üç temel ögesi olan **bilişsel, duygusal ve davranışsal** ögenin her biriyle ilgili yeterli sayıda maddenin oluşturulmasına özen gösterilmiştir.

Araştırma ekibinde yer alan uzmanlar tarafından yapılan ilk inceleme sonucunda, madde havuzundaki madde sayısı **116**'ya, ikinci inceleme sonucunda ise **76**'ya indirilmiştir. Bu formda yer alan her bir madde, altı uzman tarafından aşağıdaki boyutlar açısından incelenmiştir:

1. Boyut: Maddeler tutumun hangi ögesini (bilişsel, duygusal, davranışsal) ölçmeye yöneliktir?
2. Boyut: Maddeler, olumlu tutumu mu yoksa olumsuz tutumu mu ölçmeye yöneliktir?
3. Boyut: Maddeler, kolay anlaşılabilir bir biçimde ifade edilmiş midir?

Yukarıdaki incelemeler tamamlandıktan sonra, anlaşılmayan maddelerle birbiriyle örtüşen bazı maddeler ölçek formundan çıkarılmış, bazı maddelerin birden fazla yargı içerdiği tespit edilerek bunlar ayrı ayrı maddeler halinde yeniden ifade edilmiştir. Sonuçta, ölçeğin **80 maddeden** oluşan deneme formu hazırlanmıştır (EK 1). Maddeler random atama yoluyla numaralandırılarak deneme formu çoğaltılmıştır.

Ölçeğin deneme formu, ölçeğin geliştirilmesinde kullanılacak verileri elde edebilmek amacıyla TÜİK tarafından Ankara ili için belirlenen 160 hanede, 143'ü kadın (%59), 100'ü erkek (%41) olmak üzere toplam 243 kişiden oluşan bir gruba uygulanmıştır. Bu tür uygulamalarda örneklem büyüklüğünün, ölçekteki madde sayısının en az üç katı kadar olması önerildiğinden, pilot uygulama için örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu belirlenmiştir.

Bu pilot uygulamadan elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış, istatistiksel analizler yapılmış, böylece ölçeğin deneme formunun psikometrik özellikleri belirlenmiş ve sonuçlar aşağıdaki şekilde raporlaştırılmıştır.

3.3.2.2. Ölçeğin Faktör Yapısı

Ölçeğin uzman görüşü ile belirlenen altı faktörlü yapısının pilot uygulamada elde edilen verilerle uyumlu olup olmadığını belirlemek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda hesaplanan genel uyum indeksi (GFI) ve düzeltilmiş uyum indeksi (AGFI) değerinin 0.90'ın üzerinde olması, standardize edilmiş ortalama hataların karekökü (RMR) ile yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) değerlerinin 0.05'in altında olması gerekmektedir. (Jöreskog & Sorbom, 1993; Marsh & Hocevar, 1988). Bununla birlikte eğer GFI>0.85, AGFI>0.80, RMR<0.10, RMSEA<0.10 ise, model, veri uyumu için kabul edilebilir sayılmaktadır (Anderson & Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla & McDonald, 1988).

Önerilen model için yapılan ilk Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda, faktörü ile düşük yük değeri (<.30) veren 37 madde ölçekten çıkarılmış, geride kalan ve Tablo 2'de gösterilen 43 madde ile analizler tekrarlanmıştır.

Tablo 2: Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) Deneme Formunun Faktör-Madde Dağılımı

Faktör	Madde Sayısı	Maddeler
1. Eğitim Ortamı-EO	3	3, 10, 72
2. Kişilerarası İlişkiler-Kİ	9	4, 18, 28, 46, 53, 59, 66, 70, 75
3. Çalışma Yaşamı-ÇY	6	9, 11, 52, 60, 74, 79
4. Aile Yaşamı-AY	3	12, 32, 35
5. Kişisel Özellikler-KÖ	9	13, 16, 19, 34, 37, 39, 41, 61, 69
6. Yetkinlik-Bağımsız Yaşam-YBY	13	5, 22, 25, 29, 36, 38, 42, 48, 50, 54, 57, 58, 68

Model veri uyumu için tekrarlanan DFA ile hesaplanan uyum istatistikleri Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

İstatistik	Değer
χ^2 (sd, N)	1697.57** (839, 242)
χ^2 / sd	2.02
RMSEA	0.06
St.RMR	0.08
GFI	0.75
AGFI	0.72

**p<.01

Tablo 3'de de görüldüğü gibi DFA ile hesaplanan uyum istatistiklerine göre, GFI ve AGFI değerleri alan yazında belirtilen kabul edilebilir sınır değerlerin altında kalmasına karşılık, χ^2 /sd değerinin oldukça düşük (<.3), St.RMR ve RMSEA değerlerinin de 0.08 altında olması, ölçeğinin 6 faktörlü yapısının verilerle kabul edilebilir sınırlarda uyum gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır.

3.3.2.3. Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Aynılık Geçerliliği

Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin **aynılık geçerliliği** incelenmiştir. Bu amaçla, Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeği (ÖYTÖ) ile Dökmen (2000) tarafından geliştirilen Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği (EYTÖ), 59 kişiden oluşan bir gruba birlikte uygulanmış ve bu uygulama sonucunda hesaplanan değerler Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Aynılık Geçerliliği

Ölçek	EO	KI	ÇY	AY	KÖ	YBY	TOPLAM
Korelasyon Değerleri	0.44**	0.38**	0.54**	0.21	0.28*	0.44**	0.52**

*P< 0.05 **p< 0.01

Tablo 4'de görüldüğü gibi, Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin "Aile Yaşamı" alt ölçeği dışındaki diğer bütün alt ölçeklerinden alınan puanlarla, Engellilere Yönelik Tutum Ölçeğinden alınan puanlar arasında 0.05 veya 0.01 düzeyinde anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Bu bulgu, Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin (ÖYTÖ) özürllülere yönelik tutumları ölçmek için geçerli bir araç olduğunu göstermektedir.

3.3.2.4. Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Güvenirliği

Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin (ÖYTÖ) güvenirliğini belirlemek amacıyla, pilot uygulamada elde edilen veriler kullanılarak Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve ayrıca madde analizi yapılmıştır. Ölçeğin tümünün ve alt ölçeklerinin Cronbach alfa güvenirlik katsayıları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Özürllülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Cronbach Alfa İç Tutarlılık Katsayıları

Ölçek	Cronbach Alfa
1.Eğitim Ortamı – EO	0.54
2.Kişiler Arası İlişkiler- KI	0.74
3.Çalışma Yaşamı- ÇY	0.71
4.Aile Yaşamı –AY	0.61
5.Kişisel Özellikler- KÖ	0.75
6.Yetkinlik-Bağımsız Yaşamak-YBY	0.82
Tüm Test	0.88

Tablo 5'de de görüldüğü gibi alt ölçeklerin ve ölçeğin tümünün Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları 0.54 ve 0.88 arasında değişmektedir. Madde sayısı azaldıkça güvenirlik değerlerinin düştüğü bilinmektedir. Bu çalışmada da alt ölçeklerdeki madde sayısı azaldıkça, Alfa değerlerinin düştüğü gözlenmektedir. Bununla birlikte bu büyüklükteki bir örneklemden elde edilen veriler kullanılarak hesaplanan değerler kabul edilebilir

düzeydedir. Dolayısıyla da ölçeğin güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmiştir.

3.3.2.5. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği Madde Analizi

Ölçekte yer alan maddelerin özelliklerini incelemek amacıyla madde analizi yapılmıştır. (Büyüköztürk ve ark., 2008). Bu amaçla, ölçülen özellik ile ilgili olarak her bir maddenin bireyleri ne derece ayırt edebildiğini belirlemek amacıyla her bir alt ölçek için düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Madde geçerlilik katsayısı olarak da isimlendirilen bu değerlerin alt ölçeklerde aldıkları en yüksek ve en düşük değerler aşağıda verilmiştir:

Eğitim Ortamları alt ölçeği	: 0.319- 0.342
Kişilerarası İlişkiler alt ölçeği	: 0.329- 0.521
Çalışma Yaşamı alt ölçeği	: 0.358- 0.540
Aile Yaşamı alt ölçeği	: 0.268- 0.546
Kişisel özellikler alt ölçeği	: 0.359- 0.530
Yeterlik ve Bağımsız	
Yaşam alt ölçeği	: 0. 314- 0.639

Maddelerin çoğunluğunun indeks değerlerinin oldukça yüksek olması, ölçek maddelerinin istenen özelliğe sahip olan bireyleri, istenen özelliğe sahip olmayanlardan ayırt ettiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Büyüköztürk ve ark. 2008). Hesaplanan tüm korelasyonlar 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

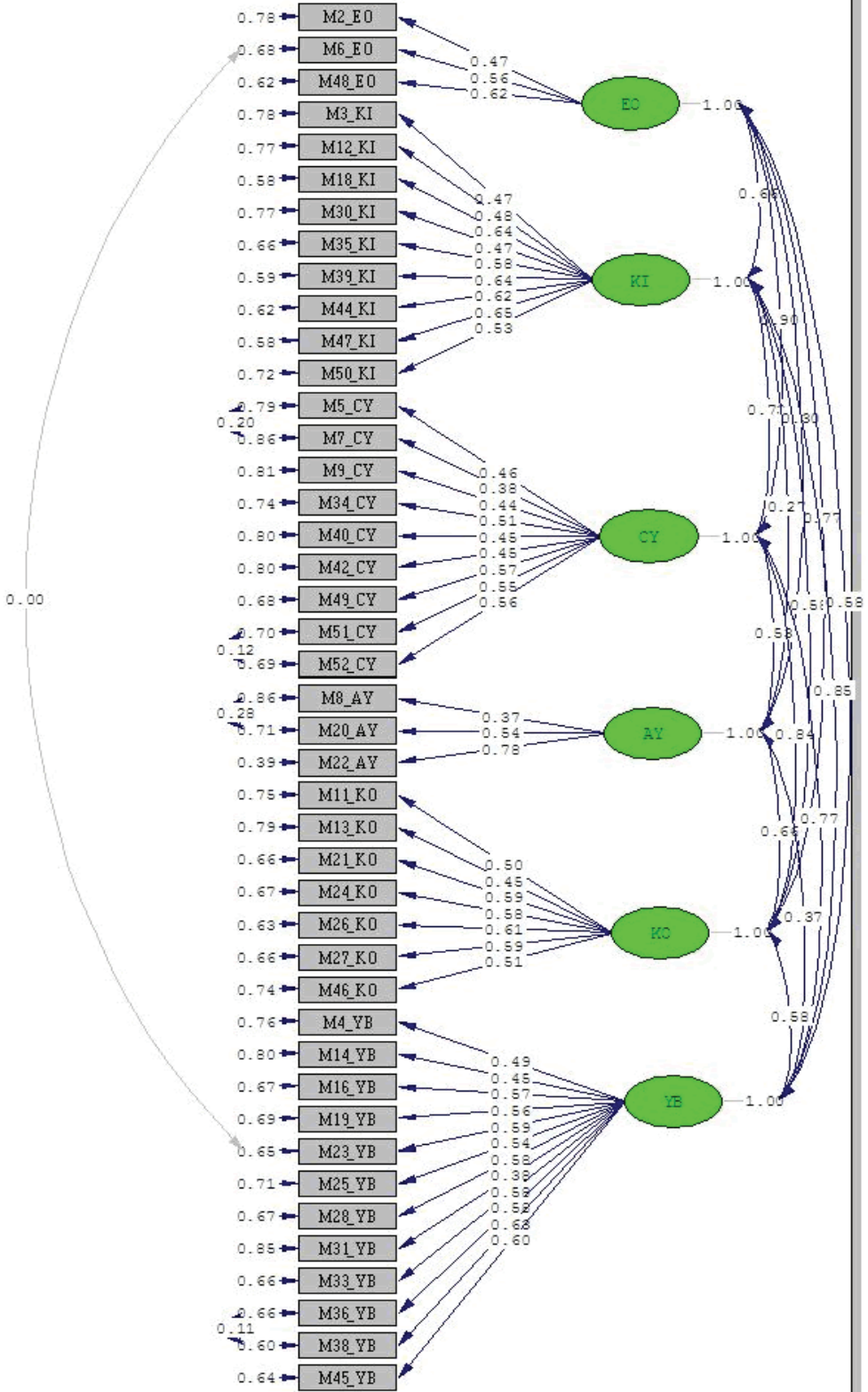
3.3.3. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Son Formunun Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri

Pilot uygulamada Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği'nden (ÖYTÖ) elde edilen veriler analiz edildiğinde, yukarıda da değinildiği gibi, özellikle özürlülerin eğitimleriyle ilgili faktör olmak üzere bazı faktörlerdeki madde sayısının az olduğu düşüncesiyle ölçeğe yeni maddeler eklenerek madde sayısı 43'den 52'ye yükseltilmiştir. Ölçeğin alanda uygulanan formu 52 maddelik hali EK 4-C 'de yer almaktadır. Öl-

çeğin yeni formunun 4144 kişilik araştırma örneklemine uygulanmasıyla elde edilen veriler kullanılarak hesaplanan geçerlik ve güvenilirlik değerleri aşağıda verilmiştir.

3.3.3.1. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Son Formunun Faktör Yapısı

Ölçeğin uzman görüşü ile belirlenen altı faktörlü yapısının hedef kitleden toplanan verilerle uyumunu incelemek amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulamalı faktör analizine 52 soru ile başlanmıştır. İlk faktör analizi sonucu incelendiğinde faktör yükü 0.30'un altında olan maddeler olduğu ve uyum indeksi değerlerinin kabul edilebilir sınırlar dışında olduğu görülmüştür. Benzer durumla ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci faktör analizi sonuçlarında da karşılaşmış, faktör yükleri, modifikasyon indeksleri ve uyum indeksleri incelenerek 1, 10, 15, 17, 29, 37 ve 43 numaralı maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Faktöryel yapının güvenilirliğinin incelenmesi sırasında hesaplanan düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları ve maddelerin faktörün güvenilirlik katsayısına etkisi dikkate alınarak 32. ve 41. düşük korelasyonlar vermeleri ve ölçekten çıkarılması durumunda faktör yapısının bozulmaması dikkate alınarak ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddelerin de çıkarılması ve aynı faktörün altında yer alan ancak aralarında yüksek hata kovaryansı olduğu belirlenen ancak uzman görüşüyle kalmasının uygun olduğu belirlenen 8 ile 20, 7 ile 5, 51 ile 52 ve 36 ile 38 madde çiftlerinin hata kovaryanslarının ilişkilendirilmesi ile yapılan yedinci doğrulamalı faktör analizi sonucunda geçerli bir yapıya ulaşılmıştır. Bu faktör analizinin sonuçları Şekil 1'de, hesaplanan uyum istatistikleri ise Tablo 6'da gösterilmiştir.

Chi-Square=8712.26, df=841, P-value=0.00000, RMSEA=0.048

Şekil 1. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

3.3.3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları raporlaştırılırken χ^2/sd , uyum indeksi (GFI), düzeltilmiş uyum indeksi (AGFI), ortalama hataların karekökü (RMR), standardize edilmiş ortalama hataların karekökü (SRMR) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) değerleri verilmiştir. Ancak örneklemin büyüklüğü, sorulara verilen yanıtların puan dağılımlarının yüksek puana eğilimli olması ve normal dağılımdan sapması bu nedenle ki-kare'nin aşırı yüksek bir değer vermesi nedeniyle bu ölçütlerden Rao ve Sachs'ın (1999) önerisi dikkate alınarak χ^2/sd dışındakiler dikkate alınmıştır. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde χ^2/sd oranının 5'in altında olması, GFI ve AGFI değerinin 0.90'ın üzerinde olması, RMR ve RMSEA değerlerinin 0.05'in altında olması gerektiği belirtilmektedir (Jöreskog and Sorbom, 1993; Marsh and Hocevar, 1988). Bununla birlikte GFI>0.85, AGFI>0.80, RMR<0.10, RMSEA<0.10 olması sınanan modelin veri uyumunun bir göstergesi olarak kabul edilebilmektedir (Anderson & Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla & McDonald, 1988).

Tablo 6'da yer alan analiz sonuçlarına göre hesaplanan uyum indeksleri modelin kabul edilir olduğunu göstermektedir. Maddelerin faktör yükleri ise 0.37 ile 0.78 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar, ölçeğin doğrulanmak istenen 6 faktörlü yapısının gözlemlenen verilerle kabul edilir düzeyde uyum gösterdiği yani geçerli bir faktöryel yapıya sahip olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 6: ÖYTÖ'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

İstatistik	Değer
χ^2 (sd, N)	8712.26** (841, 4144)
χ^2/sd	10.35
RMSEA	0.05
RMR	0.04
SRMR	0.05
GFI	0.91
AGFI	0.90

**p<.01

3.3.3.3. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinin Son Formunun Güvenirliği

Ölçeğin güvenirliliğinin belirlenmesi için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları Tablo 7'de verilmiştir. Bu sonuçlar incelendiğinde katsayıların 0.56 ile 0.83 arasında değiştiği görülmektedir. Faktör bazında hesaplanan düzeltilmiş madde toplam katsayıları ise 0.30 ile 0.58 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar birlikte dikkate alındığında ölçeğin yeterli düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 7: ÖYTÖ Faktör Madde Dağılımı ve Alpha Katsayıları

Faktör	Madde Sayısı	Maddeler	Cronbach Alpha
1. Eğitim Ortamı	3	2, 6, 48	0.56
2. Kişilerarası İlişkiler	9	3, 12, 18, 30, 35, 39, 44, 47, 50	0.80
3. Çalışma Yaşamı	9	5, 7, 9, 34, 40, 42, 49, 51, 52	0.74
4. Aile Yaşamı	3	8, 20, 22	0.67
5. Kişisel Özellikler	7	11, 13, 21, 24, 26, 27, 46	0.74
6. Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	12	4, 14, 16, 19, 23, 25, 28, 31, 33, 36, 38, 45	0.83

Ek 2'de ÖYTÖ'nin nihai formunda alt ölçekler ve içerdikleri maddeler, Ek3'de ise ÖYTÖ'nin 43 maddelik nihai formu verilmiştir.

3.3.4. Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği Son Formunun Alt Ölçekleri ve İçerdikleri Maddeler

Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeği, altı faktörden ve 43 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan faktörler ve içerdikleri maddeler şunlardır:

Eğitim Ortamları (EO): Bu alt ölçek, katılımcıların özürülülerin nasıl eğitilmeleri gerektiğine ilişkin görüşlerini değerlendiren üç maddeden oluşmaktadır (1, 5, 39).

Kişilerarası İlişkiler (Kİ): Bu alt ölçekte katılımcıların özürülüler ile ilişki kurmaya ilişkin tutumlarıyla ilgili dokuz madde bulunmaktadır (2, 10, 14, 25, 29, 32, 35, 38, 41).

Çalışma Yaşamı (ÇY): Bu alt ölçekte, katılımcıların özürülülerin çalışma hayatına katılımlarıyla ilgili tutumlarının değerlendirildiği dokuz madde yer almaktadır (4, 6, 8, 28, 33, 34, 40, 42, 43).

Aile Yaşamı (AY): Bu alt ölçekte, katılımcıların özürülülerin aile üzerindeki etkisine ilişkin tutumlarıyla ilgili üç madde bulunmaktadır (7, 16, 18).

Kişisel Özellikler (KÖ): Bu alt ölçek, katılımcıların özürülülerin sahip olduğu özelliklere ilişkin inançlarını ifade eden yedi maddeden oluşmaktadır (9, 11, 17, 20, 22, 23, 37).

Yetkinlik Bağımsız Yaşam (YBY): Bu alt ölçek, katılımcıların yetkinliklerine ve yaşamlarını bağımsız şekilde sürdürmelerine ilişkin düşüncelerini değerlendirmeyi amaçlayan 12 maddeden oluşmaktadır (3, 12, 13, 15, 19, 21, 24, 26, 27, 30, 31, 36).

Tablo 8: ÖYTÖ Son Formun Faktör Madde Dağılımı

Faktör	Madde Sayısı	Maddeler
1. Eğitim Ortamı	3	1, 5, 39
2. Kişilerarası İlişkiler	9	2, 10, 14, 25, 29, 32, 35, 38, 41
3. Çalışma Yaşamı	9	4, 6, 8, 28, 33, 34, 40, 42, 43
4. Aile Yaşamı	3	7, 16, 18
5. Kişisel Özellikler	7	9, 11, 17, 20, 22, 23, 37
6. Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	12	3, 12, 13, 15, 19, 21, 24, 26, 27, 30, 31, 36

Özürülüler Yönelik Tutum Ölçeğinde (ÖYTÖ) bazı maddeler olumlu (2, 3, 4, 6, 10, 12, 13, 14, 15, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 41), bazı maddeler ise olumsuz (1, 5, 7, 8, 9, 11, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 28, 33, 37, 39, 40, 42, 43) tutum ifadelerinden oluşmaktadır.

ÖYTÖ'ndeki maddelerin beşi tutumun duygu (2, 25, 26, 29, 32,), dördü (10, 14, 38, 41) davranış, diğerleri ise düşünce ve inanç boyutunu içeren maddelerdir.

3.3.5. Özürülüler Yönelik Tutum Ölçeğinin Puanlanması

Özürülüler Yönelik Tutum Ölçeği, beş dereceli likert türü bir ölçektir. Katılımcılar, ölçekteki her bir maddede yer alan ifadeye ne derece katıldıklarını veya katılmadıklarını belirtmek için, “tamamen katılıyorum” (5), “katılıyorum” (4), “kararsızım” (3), “katılmıyorum” (2) “kesinlikle katılmıyorum” (1) seçeneklerinden birini işaretleyerek cevap vermektedirler.. Ölçekteki olumsuz maddeler ters çevrilerek puanlanmaktadır. ÖYTÖ'den yüksek puan almak, özürülüler yönelik olumlu tutumları ifade etmektedir.

ÖYTÖ'den hem her bir alt ölçek için hem de ölçeğin tümü için puan elde edilebilmektedir. ÖYTÖ'nin tümünden alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 43 ile 215 arasında değişmektedir.

3.4. İŞLEM VE VERİLERİN TOPLANMASI

Bu sürecin ilk aşaması, alanda anket yapacak saha araştırmacılarının eğitime aşamasıdır. Bu aşamada kısa ya da uzun süreli çok sayıda araştırmacının görev yapmasını ve bilgilerin doğru alınmasını sağlamak amacıyla (156 anketör, 20 süpervisor, 2 saha kordinatörü, 1 genel koordinatör) eğitimleri sağlanmıştır. Saha araştırmacıları, en az üniversite öğrencisi olan kişilerdir. Bu eğitimde öncelikle araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmanın amacı, öne-

mi ve araştırma soruları açıklanmıştır. Daha sonra araştırmacılar çalışma yönergesi üzerinde bilgilendirilmişlerdir. Araştırmada kullanılacak olan anket ve tutum ölçeği saha araştırmacılarına tanıtılmış ve her bir maddenin hangi amacı taşıdığı ve hangi araştırma sorusu ile ilişkili olduğu, her bir maddenin yanıt seçenekleri, her soru maddesinde nasıl veri toplanması gerektiği ayrı ayrı açıklanmış ve her bir soru maddesi ve seçeneklerinin saha araştırmacıları tarafından doğru algılanması sağlanmıştır. Araştırmanın saha uygulamasında 179 saha araştırmacısı görev almıştır.

Bu sürecin ikinci aşaması, saha çalışmasıdır. Bu çalışma 2-10 Aralık 2008 tarihlerinde Türkiye genelinde 79 ilde, TÜİK tarafından Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) göre belirlenen, 3485 hane ve 4144 hanehalkıyla yüz yüze görüşülerek yapılmıştır.

Bu sürecin üçüncü aşamasında, her ilde veriler toplandıktan sonra anketlerin ve tutum ölçeklerinin doğru uygulanıp uygulanmadığına ilişkin kontroller yapılmış ve saha araştırması telefon görüşmeleri aracılığıyla doğrulanmıştır.

Bu sürecin dördüncü aşaması, anket ve tutum ölçeği ile toplanan verilerin bilgisayar

ortamına aktarılması aşamasıdır. Veri girişinin doğruluğu kontrol edildikten sonra SPSS paket programı kullanılarak istatistiksel analizlere geçilmiş, analiz sonuçları tablolar halinde raporda sunulmuştur.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada anket uygulaması ile elde edilen veriler, öncelikle frekans ve yüzdeler kullanılarak analiz edilmiş, uygun değişkenler arasında çapraz tablolar oluşturulmuştur. Tutum ölçeği ile elde edilen veriler ise öncelikle tüm grup için analiz edilmiş, daha sonra çeşitli değişkenler açısından (yaş, cinsiyet, medeni durum, aile içindeki konum, eğitim durumu, aylık gelir, düzenli bir işi ve sosyal bir güvenlik kurumuna bağlı olup olmaması, aile içinde ve dışında özürlü birinin bulunup bulunmaması, özürlülere ilişkin önyargıların olup olmaması, özürlülere yönelik şiddete tanık olup olmama, özürlü bir bebeğin doğumuna ilişkin takınılan tavır, özürlülerin yaşamlarını nasıl sürdürecekleri değişkenlerine göre) tutumların farklılaşım farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmada istatistiksel anlamlılık için $p < .05$ düzeyi benimsenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle katılımcıların Anket Forumu'nun Kişisel-Demografik Bilgiler kısmından elde edilen bulgulara, daha sonra Özürlülere İlişkin Yaşantı Görüş ve Tercihleri ile ilgili bulgulara, daha sonra ise Özürlüler Yönelik Tutum Ölçeği'nden elde edilen yanıtlara ilişkin bulgular değerlendirilmiştir

4.1. Demografik Bilgiler

Bu bölümde, katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, medeni durum, aile içi konum, eğitim durumu, ortalama aylık gelir, iş durumu, sosyal güvenlik durumu) ilişkin sayı ve yüzde dağılımlarına yer verilmektedir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Cinsiyete Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)
KADIN	2027	48,9
ERKEK	2117	51,1
TOPLAM	4144	100,0

Tablo 9'da da görüldüğü gibi görüşme yapılan kişilerin hemen hemen yarısı kadın (%48,9), yarısı erkektir (%51,1). Bu verilere göre araştırmaya katılan kişiler cinsiyet açısından dengeli bir dağılım göstermektedir.

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımları Tablo 10'da verilmiştir

Tablo 10: Yaş Gruplarına Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)
18-25	834	20,1
26-35	1057	25,5
36-45	914	22,1
46-60	915	22,1
61 ve üstü	424	10,2
TOPLAM	4144	100,0

Tablo 10'da görüldüğü gibi araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, ilk sırayı % 25.5 ile 25-35 yaş grubunun aldığı, bunu (%22.1) ile 36-45 ve 46-60 yaş grubunun ve % 20.1 ile 18-25 yaş grubunun izlediğini, en düşük oran ise %10.2 ile 61 yaş ve üstü yaş grubuna ait olduğu gözlenmektedir.

Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları Tablo 11'de verilmiştir

Tablo 11: Medeni Duruma Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)
BEKAR	867	20,9
EVLİ	3099	74,8
DUL VEYA BOŞANMIŞ	178	4,3
TOPLAM	4144	100,0

Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde, en büyük grubu %74,8 ile evlilerin oluşturduğu görülmektedir. Bu grubu sırasıyla bekârlar (%20,9) ile dul veya boşanmış kişiler (%4,3) izlemektedir.

Görüşme yapılan kişilerin aile içi konumlarına göre dağılımları Tablo 12'de verilmiştir

Tablo 12: Aile İçi Konuma Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)
ANNE	1542	37,2
BABA	1473	35,5
ÇOCUK	882	21,3
EŞ	156	3,8
DİĞER	91	2,2
TOPLAM	4144	100,0

Tablo 12'de de görüldüğü gibi katılımcılar aile içindeki konumları açısından incelendiğinde annelerin (%37,2) ile ilk sırada yer aldıkları, bunu sırasıyla babaların (%35,5), çocukların (%21,3), eşlerin (%3,8) ve diğer bireylerin (%2,2) izlediği belirlenmiştir.

Görüşme yapılan kişilerin eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 13'de verilmiştir

Tablo 13: Eğitim Durumuna Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)	YIĞILMALI YÜZDE
OKUR YAZAR DEĞİL	341	8,2	8.2
OKUR YAZAR	198	4,8	13.0
İLKOKUL MEZUNU	1586	38,3	51.3
ORTAOKUL MEZUNU	492	11,9	63.2
LİSE VEYA DENGİ OKUL MEZUNU	969	23,4	86.6
YÜKSEK OKUL / ÜNİVERSİTE	535	12,9	99.5
LİSANS ÜSTÜ	23	0,5	100.0
TOPLAM	4144	100,0	

Tablo 13'de de görüldüğü gibi 341 katılımcı (%8.2) okur yazar değildir. Katılımcıların 198'i (%4.8) okuryazar, 1586'sı (%38.3) ilkokul mezunu, 492'si (%11.9) ortaokul mezunu, 969'u (%23.4) lise ve dengi okul mezunu, 535'i (%12.9) üniversite mezunudur. Lisansüstü eğitim alanların sayısı 23'dür (%0.5).

Yığılmalı yüzdeler incelendiğinde grubun yarısından fazlasının en fazla ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir.

Görüşme yapılan kişilerin aylık gelirlerine göre dağılımları Tablo 14'de verilmiştir

Tablo 14: Ortalama Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)
500 YTL. Den az	1306	32,1
500-1.000 YTL.	1786	43,9
1.001-2.000 YTL.	755	18,6
2.001-3.000 YTL.	146	3,6
3.001YTL. Üstü	71	1,7
TOPLAM	4144	100,0

Tablo 14'de de görüldüğü gibi katılımcıların %43.9'unun ortalama aylık geliri 500-1.000 YTL. arasında değişmektedir. Bunu,

%32. ile aylık geliri 500 YTL. den az olanlar, %18.6 ile 1.001-2.000 YTL. arasında olanlar, %3.6 ile 2.001-3.000 YTL. olanlar izlemektedir. 3.001YTL. üstü geliri olanların oranı ise %1.7 olarak belirlenmiştir.

Görüşme yapılan kişilerin iş durumlarına göre dağılımları Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15: İş Durumuna Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)
DÜZENLİ GELİR GETİREN BİR İŞTE ÇALIŞAN	1276	30,8
DÜZENLİ GELİR GETİREN BİR İŞTE ÇALIŞMAYAN	2868	69,2
TOPLAM	4144	100,0

Tablo 15'de de görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğunun (%69.2) düzenli gelir getiren bir işlerinin olmadığı, düzenli geliri olanların ise sadece %30.8 oranında oldukları belirlenmiştir.

Görüşme yapılan kişilerin sosyal güvenlik durumlarına göre dağılımları Tablo 16'da verilmiştir

Tablo 16: Sosyal Güvenlik Durumuna Göre Dağılım

	SAYI	YÜZDE(%)
SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNA BAĞLI	2830	68,3
SOSYAL GÜVENLİK KURUMUNA BAĞLI DEĞİL	1314	31,7
TOPLAM	4144	100,0

Tablo 16'da da görüldüğü gibi görüşme yapılan kişilerin çoğunluğu (%68.3) bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı iken, %31.7'sinin ise herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadığı belirlenmiştir.

4.2. Özürllere İlişkin Yaşantı, Görüş ve Tercihler

Özürllere İlişkin Yaşantı, Görüş ve Tercihler, anketin ikinci bölümü olup, araştırma kapsamında katılımcıların genel olarak özürllere ilişkin bilgi düzeyleri ve görüşleri ile ilgili bulguları içermektedir. Aşağıda da görüleceği gibi, burada öncelikle katılımcılara yöneltilen sorular ve daha sonra da bu sorularla elde edilen veriler ilgili tablolar halinde sunulmuştur.

4.2.1. Özürllülüğü Tanımlama Biçimleri

Araştırmada, görüşme yapılan kişilere “özürllü” dendiğinde akıllarına ne geldiği sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17: Katılımcıların Özürllü Tanımları

	%
Yardıma muhtaç	24,2
Beden özürllü	16,2
Sakat	13,0
Zihinsel özürllü	10,8
Engelli	9,0
Hareket ve düşünce kısıtlısı olmak	6,5
Sağlıklı olmayan	5,3
Acınacak insan	3,9
Göremeyen/kör	3,8
Normal olmayan	3,7
Zorluk	2,7
El ya da ayağı olmayan	2,3
Allahtan gelen bir şey	2,3
Farkımız yok bizim gibi	1,8
Toplumdan dışlanan	1,6
Yürüyemeyen	1,5
Konuşamayan	1,4
Şanssızlık	0,8
İşitemeyen sağır	0,7
Uzun süreli hastalıklar	0,6
Sosyal etkinliklere katılamayan	0,6
Depresyon/şizofreni	0,5
Kekeleyen	0,3
Hiperaktif	0,1
Öğrenemeyen	0,1
Ahrız	0,1
Üstün zeka	0,1
Davranış bozukluğu olan	0,1

Tablo 17’de de görüldüğü gibi katılımcıların özürllülüğü tanımlama biçimleri değerlendirildiğinde **daha çok bedensel özürllülerin akla geldiği belirlenmiştir**. Bir özürün gözle görünür olması o özür türünü daha fazla ön plana çıkarabilmektedir. Tüm bedensel engelliler birlikte ele alındığında (beden özürllü, hareket kısıtlılığı olan, el ya da ayağı olmayan, yürüyemeyen) bu oran %26.5’i bulmaktadır. Bedensel özürllülerin ilk sırada yer alması, katılımcılar için özürün gözle görünür olmasının önemli olduğunu göstermektedir. Pek çok araştırma, özürün görünür olmasının insanların tepkilerini etkileyen önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Görülebilir bir özüre sahip olanların daha çok olumsuz yönde ayrımcılığa, dışlanmaya, olumsuz tutumlara maruz kaldıkları bulunmuştur (Akt., Küçüker, 1997). Bir diğer deyişle, burada algısal çarpıcılıktan söz etmek mümkündür. Bir özelliği ile diğerlerinden farklı olan daha fazla dikkati çekmektedir ve hemen algılanmakta ve daha çabuk hatırlanmaktadır. **Bu sonuç, bedensel özürllüler için algısal çarpıcılık etkisinin ortaya çıktığını göstermektedir.**

İkinci sırada ise yardıma muhtaç bireyler (% 24.2) gelmektedir. “Yardıma muhtaç olmak” çok genel bir kavramdır ve bu kavramın içerisine özürllülerin yanı sıra bakıma gereksinimi olan yaşlıların da girebileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların % 10.8’i zihinsel özürllüleri, %3.8’i görme özürllüleri, % 0.7’ si işitme özürllüleri, %1.0 ‘i ise duygusal ve davranışsal bozukluğu olanları (depresyon/şizofreni, kekemelik, hiperaktivite, davranış bozukluğu) özürllü olarak kabul etmektedir.

Bu bulgu, 2002 yılı özürllüler araştırmasının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. 2002 araştırmasında da ortopedik özürllüler %1.25 ile ilk sırada yer alırken, bunu %0.48 ile zihinsel özür izlemektedir. Kanada ve İngiltere’de yapılan çalışmalarda da özürllü denildiğinde ilk tanımlanan özür grubu bedensel özürllüler olmuştur (Environics Research Group, 2004; Robinson, Martin & Thompson, 2005; Siller, 1984).

Tablo 17'deki bulguları, özürlü dendiğinde katılımcıların verdikleri yanıtların türlerine göre sınıflandırarak da değerlendirebiliriz. Katılımcıların %33.9'luk önemli bir kısmı (yardıma muhtaç, acınacak insan, Allah'tan gelen bir şey, şanssızlık, zorluk) özürlerini acınacak, aciz, yetersiz gibi değerlendirerek özürün insanlar üzerinde oluşturduğu duygusal sonuçlarına odaklanmaktadır. Bu tanımlamaların olumsuz bir tutumun yansıması olduğu belirtilebilir.

Özürülere yönelik olumsuz bakış açısının nedenlerinden biri, özürlü olmayan bireylere özürülülerin güçlükleri ile ilgili mesajların, özürülülerin güçlü ve başarılı yanları ile ilgili mesajlardan daha çok ulaşması ile açıklanmaktadır. Bu olumsuz yaşantılara yoğun olarak maruz kalan kişi, özürülülüğü ya da özürlü olmayı "acınacak, korkulacak, yardıma bağımlı olunacak" bir durum olarak değerlendirebilmektedir. Bu bakış açısı da özürülere yönelik olumsuz tutumların gelişmesine neden olmaktadır (Wright, 1980).

Özürlü denildiğinde akla gelen cevapların bir grubu ise, sağlıkla ilgili atıflar biçiminde sınıflandırılarak değerlendirilebilir. Sağlıklı olmayan, uzun süreli hastalıklar, davranış bozukluğu, hiperaktif, depresyon/şizofreni, normal olmayan gibi açıklamaların; özürülüye hasta ve iyileştirilmesi gereken bir kişi olarak yaklaşan tıbbi modelin bir yansıması olabileceği düşünülebilir.

Katılımcıların özürlü tanımlamasıyla ilgili cevapların bir kısmı özürlü terimi ile aynı anlamda kullanılan tanımlamaları içerirken (sakat, engelli, ahraz), bir kısmı da bedensel özüre (hareket ve düşünceleri kısıtlı olmak, yürüyememek, el ya da ayağı olmamak) ve zihinsel özüre (zihinsel özürlü, öğrenemeyen) odaklanmaktadır. Bunun yanı sıra bazı cevaplar da işitme, dil ve konuşma bozukluklarını (konuşamayan, kekeleyen, işitemeyen/sağır) ve görme özürünü (görme-yemeyen/kör) içermektedir.

Bu tanımlamalardan hareketle toplumsal düzeyde çeşitli özür gruplarının varlığına yönelik bir farkındalığın oluştuğu söylenebilir.

Katılımcılar özürülülüğü, özürlü bireylerin daha çok işlev kayıpları ile algılayıp tanımlamakta, onların yetersizlikleri dışındaki özelliklerini ifade etmemektedirler. Özürülere yönelik

tutumların oluşumunu açıklayan bir yaklaşımda da, bu bulguda gözlemlendiği gibi özürlü olmayan bireylerin, özürülülerin daha çok özürüne odaklanıp bireyi tek bir özelliğiyle, olumsuz olarak değerlendirdiği ileri sürülmektedir (Wright, 1980). Önemli olan, insana bir bütün olarak bakabilmektir. Örneğin, serebral palsili bir aile babası, günlük yaşamıyla, ilişkileriyle ve hobileriyle ilgili pek çok özelliğinden öncelikle söz ettikten sonra, serebral palsili olduğunu da eklemiştir (Turnbull & Turnbull, 1995). Özürülülerin kendilerini nasıl görecekları, başkalarının onları nasıl gördüğünden etkilenir. Yetersizliğin, diğer bireysel özelliklerine ve onun yaşamına gölge düşürmemesi ve bireyi olduğundan daha fazla etkilediğinin düşünülmemesi gerekir (Turnbull & Turnbull, 1995). Tıpkı diğer insanlarda olduğu gibi özürülülerini de olumlu ve olumsuz özellikleri ile birlikte bir bütün olarak algılayan, onların yaşadıkları zorlukları dramatize etmeden, başarılı ve güçlü oldukları yönlerini daha ön plana çıkaran daha olumlu ve bütüncül bir bakış açısının geliştirilmesi için öğrenci, profesyonel, anne-baba, işveren, çalışan gibi farklı gruplara yönelik programlar geliştiren ve medyadan da bu amaçla yararlanan çalışmalarına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

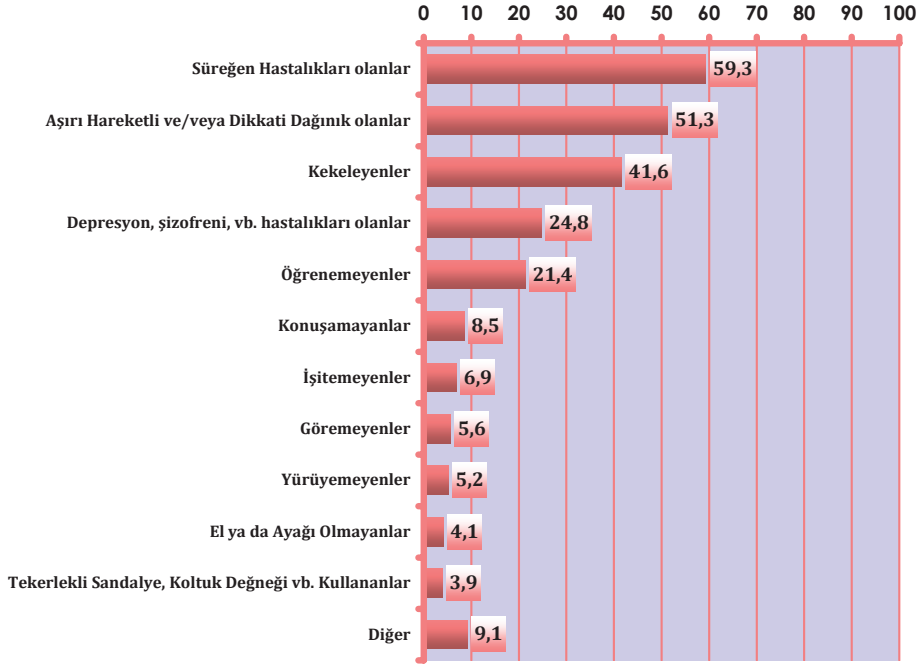
Katılımcıların özürlü tanımlamasıyla ilgili cevaplarının bir grubu ise özürülülüğü sosyal modelle açıklayan yaklaşımlara benzerlik göstermektedir. Bu grupta özür, bir işlevin ya da bir organın kaybindan çok, toplumsal sonuçları ile açıklanmaktadır (sosyal etkinliklere katılmayan, toplumdan dışlanan) Bu tarz tanımlamaların az olması dikkat çekicidir. Üstün zekalılar, özürlü tanımı kapsamında ele alınmıştır. En olumlu yaklaşım olarak nitelendirilebilen ve özürlü bireyleri özürülülerden farklı olmayan bireyler olarak tanımlayanların oranı ise maalesef çok düşüktür (%1.8). Bu bulgu, toplulumun bireylere bakış açılarını değiştirmek için yapılacak çok şey olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Özürlü Tanımına Girmeyen Durumlar

Katılımcılara, hangi durumların özürlü tanımına girmediği sorulmuş ve bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2: Özür Gruplarının Sakat/Özür/Engelli Olarak Değerlendirilmeme Oranı

Şekil 2'ye göre katılımcıların yarısından fazlası (%59.3), kronik hastalıkları özür/engelli tanımı içerisinde görmemektedir. Bunu, sırasıyla aşırı hareketli ve dikkat eksikliği olanlar (%51), kekeleyenler (%41.6), depresyon, şizofreni ve benzeri sorunları olanlar (%24.8) ve öğrenemeyenler (%21.4) izlemektedir.

Süreğen hastalıklarla ruhsal hastalıkların özür/engelli tanımı dışında kabul edildiği belirlenmiştir. Buna karşın tekerlekli sandalye, koltuk değneği vb. gibi kullananlar, el ya da ayağı olmayanlar, yürüyemeyenler, göremeyenler, işitemeyenler ve konuşamayanlar daha çok özür/engelli kabul edilmektedirler. Burada yine bedensel özür/engellilerle ilgili - algısal (görsel) çarpıcılık etkisi ile ilgili bir sonuç ortaya çıkmıştır. Fazla sayıda olmasa da bazı katılımcıların öğrenemeyen, konuşamayan, işitemeyen, göremeyen ve yürüyemeyen kişileri özür/engelli olarak kabul etmemeleri ise ilginç bir bulgudur.

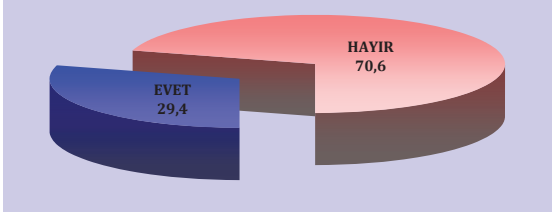
Tablo 17 ve Şekil 2'deki bulgulara paralel olarak, Kanada ve İngiltere'de yapılan çalışmalarda da özür/engelli denildiğinde ilk tanımlanan özür grubunun bedensel özür/engelliler olduğu gözlenmektedir (Environics Research Group, 2004; Robinson, Martin & Thompson, 2005).

Bu sonuçlar, katılımcıların daha çok gözle görülür özürleri özür olarak kabul ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum yine algısal çarpıcılık kavramı ile açıklanabilir. Farklılığı nedeniyle algısal dikkat çekiciliği olan bireylerin ilgili kavramın temsil edici örneği olarak kabul edildiği düşünülebilir.

4.2.3. Aile ya da Akrabalar Arasında Özür/Engelli Kişi/Kişiler Olması

Katılımcılara, ailelerinde veya akrabaları arasında özür/engelli kişiler olup olmadığı sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 3'de gösterilmiştir.

**Şekil 3: Ailede Ya Da Akrabalar Arasında
Özürü Kişi/Kişiler Olma Oranı**

Şekil 3'de görüldüğü gibi görüşme yapılan kişilerin %70.6'sının ailesinde ya da yakın akrabalarında özürü bir kişi bulunmamaktadır. Buna karşın, %29.4'ünün ailesinde ya da yakın akrabalarında özürü biri vardır.

4.2.4. Ailedeki ya da Akrabalardaki Özürülerin Akrabalık Durumu

Ailelerinde veya akrabalarında özürü bir kişi olduğunu belirtenlere, bu özürü kişiyle olan akrabalık durumları da sorulmuştur. Bu soruyla elde edilen bulgular Tablo 18'de gösterilmiştir.

**Tablo 18: Ailede Ya Da Yakın Akrabalarda
Özürü Kişi / Kişilerin Akrabalık
Durumu**

	%
Teyze	24,9
Hala	16,3
Kardeş	13,0
Abla	11,2
Yeğen	9,4
Gelin	4,0
Abi	3,5
Kayınvalide	2,9
Üvey baba	2,5
Anne	2,2
Üvey anne	1,6
Kuzen	1,5
Dayı	1,5
Diğer akrabalar	5,7

Tablo 18'de görüldüğü gibi ailesinde özürü olanların akrabalık durumu incelendiğinde, özürü kişinin teyze (%24.9), hala (%16.3), kardeş (%13.0), abla (%11.2), yeğen (%9.4) gibi yakın akraba oldukları gözlenmektedir.

Bu soruya verilen yanıtlar cinsiyet açısından incelendiğinde, kadınların (teyze, hala, abla, gelin, kayınvalide, anne, üvey anne) oranının (%63.0) erkeklerin (abi, dayı ve üvey baba) oranından (%7.5) çok daha fazla olduğu hemen dikkati çekmektedir. Ailede baba, amca, kayınpeder ve damat gibi erkek akrabalar arasında özürü olduğunun hiç bildirilmemiş olması da ayrıca dikkat çekicidir.

4.2.5. Ailedeki ya da Akrabalardaki Özürü Kişilerin Özür Türleri

Katılımcılardan, aile ve akrabalarında özürü kişi olduğunu belirtenlere, bu özürü kişilerin özür türleri sorulmuş, bu soruyla elde edilen veriler Tablo 19'da gösterilmiştir.

**Tablo 19: Ailede ya da Yakın Akrabalarda
Bulunan Özürü Kişi/Kişilerin Özür
Türü/Türlerinin Dağılımı**

	%
Beden özürü	31,6
Zihinsel özürü	31,5
Konuşamayan	13,1
Göremeyen/kör	12,7
Yürüyemeyen	8,8
İşitemeyen/sağır	7,6
Uzun süreli hastalığı olan	6,1
El ya da ayağı olmayan	3,1
Depresyon/sizofreni hastası	2,2
Kekeleyen	1,2
Diğer	2,3

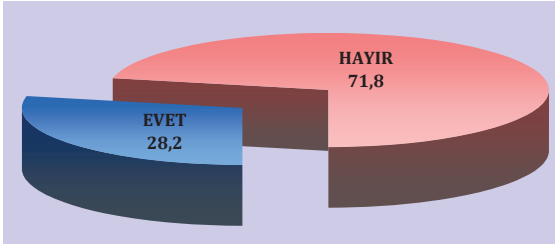
Ailesinde özürü bulunan katılımcıların özürü yakınlarının çoğunluğunu %43.5 ile bedensel özürü (bedensel özür, yürüyemeyen, el ya da ayağı olmayan) olduğu, ikinci sırada zihinsel özürülerin yer aldığı (%31.5), bunu %13.1 ile konuşamayan, %12.7 ile görmeyen, %7.6 ile işitme özürü, %6.1 ile uzun süreli hasta-

lığı olan, %2.2 ile depresyon ya da şizofrenisi olanların ve %1.2 ile kekemeliği olanların izlediği görülmektedir. Bu bulgu, Tablo 17’de verilen bulgularla tutarlılık göstermektedir. Tıpkı özürlü denince akla ilk gelen özür türünde olduğu gibi, aile bireyleri ya da akrabalar arasındaki özür türlerinin öncelikle bedensel özürlü, daha sonra da zihinsel özürlü olduğu bildirilmiştir.

4.2.6. Özür lü lere Birlikte Yaşama Durumu

Ailelerinde veya akrabalarında özürlü kişi olduğunu belirten katılımcılara, bu özürlü kişilerle aynı evde oturup oturmadıkları sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 4’de gösterilmiştir.

Şekil 4 : “Özür lü Kişi/Kişiler İle Aynı Evde mi Yaşıyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

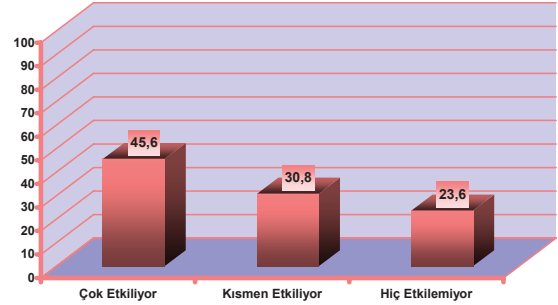

Şekil 4’de de görüldüğü gibi ailesinde veya akrabalarında özürlü olduğunu bildiren katılımcıların yaklaşık 1/3’ü (%28.2) özür lü lü le aynı evde yaşarlarken, %71.8’i ayrı evlerde yaşamaktadırlar.

4.2.7. Ailede Özür lü Kişinin Bulunmasının Ailenin Günlük Yaşamını Etkileme Durumu

Ailelerinde özürlü kişi bulunduğunu belirtenlere, bunun ailelerinin günlük yaşamlarını ne kadar etkilediği sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 5’de gösterilmiştir.

Şekil 5: “Ailenizde Özür lü Kişinin Bulunması Ailenizin Günlük Yaşamını Ne Kadar Etkiliyor?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Şekil 5’de de görüldüğü gibi görüşme yapılan ve ailesinde özürlü olduğunu bildiren kişilerin % 45.6’sı ailedeki özür lü lünün ailenin günlük yaşamını “çok etkilediğini”, %30.8’i “kısmen etkilediğini”, % 23.6’sı ise “hiç etkilemediğini” bildirmişlerdir. Görüldüğü gibi bu soruya cevap verenlerin %76.4’ü, özürlü bir bireyin, ailenin yaşamını tamamen veya kısmen etkilediğini düşünmektedir.

Şekil 3,4,5 ve Tablo 18,19’daki bulgulara toplu olarak bakıldığında; aile/akraba arasında yaklaşık 1/3 oranında özürlü bir aile üyesinin olması ve bu kişinin daha çok yakın kan bağı olan kişiler olması önemli bir bulgudur.

Alan yazınla tutarlı şekilde (Türkiye Özür lü lere Araştırması, 2002; Environics Research Group, 2004), akrabalar arasında daha çok bedensel özürlü olduğu bildirilmiştir. Yine bu sonucun algısal çarpıcılık sonucu ortaya çıkması mümkündür, yanı sıra bu sonucun doğum öncesi ve sonrası bebek fiziksel sağlığı konusundaki bilgisizlik, trafik kazası, terör vb. nedeniyle bedensel özür lü lünün görece daha fazla olmasına bağlamak da mümkündür.

Ailede ya da akrabalarında özürlü bulunan katılımcıların çoğu (%71.8), özürlü olan akraba ile birlikte yaşamamasına rağmen, özürlü birinin varlığının ailelerin çoğunluğunu etkilediği belirlenmiştir. Aile dışında özürlü tanıdıkları olanlar çoğunlukta olup, tanıdık özür lü lere daha çok komşudur ve katılımcıların bu özür lü leri tanıma oranları yüksektir. Kanada’da yapılan çalışmada da grubun %75’inin özürlü tanıdığı olduğu ve bu kişilerin öncelikle aileden (%48)

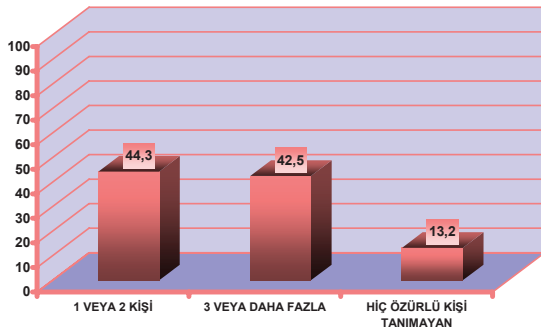
ya da arkadaşlardan (%43) biri olduğu ve çok azının (%11) birlikte aynı evde yaşadıkları belirtilmiştir. (Environics Research Group, 2004). Kanada’da özürlü akraba ile aynı evde yaşama oranı Türkiye’dekinden düşüktür. Bu farklılığı Türk ve Kanadalı ailelerin kültürel yapılarındaki farklılığa, Türk ailelerin Kanadalı ailelere göre daha geleneksel olmasına ve toplulukçu kültürün etkisine bağlanabilir.

Alan yazın, bu araştırma bulgularında olduğu gibi, özürliülerin aileler üzerindeki etkileriyle ilgili çelişkili bulgular vermektedir. Bazı araştırmalara göre özürliü bireyler aile için bir stres kaynağı iken, bazı araştırmalara göre de aile bütünlüğüne katkıda bulunmaktadır (Örneğin, Doğan, 2001; Dyson, 1997; Turnbull & Turnbull, 1995).

4.2.8. Özürliü Kişileri Tanıma Durumu

Katılımcılara “bu güne kadar özürliü bir kişi tanıyıp tanımadıkları” sorulmuştur. Bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 6’da gösterilmiştir.

Şekil 6: “Bugüne Kadar Özürliü Bir Kişi Tanıdınız mı?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

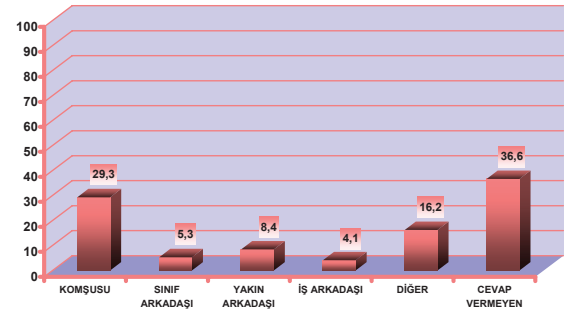
Şekil 6’da da görüldüğü gibi ailesinde özürliü kişi olmayanların %44.3’ünün bir ya da iki, %42.5’inin üç ya da daha çok özürliü tanıdığı bulunmaktadır. Özürliü tanıdığı olmayanların oranı ise %13.2’dir. Görüldüğü gibi ailesinde özürliü olmasa da katılımcıların önemli bir kısmının (%86.8) çevrelerinde tanıdıkları en az

bir özürliü bulunmaktadır. Sosyoekonomik gelir düzeyi düşük ailelerde özürliülük oranının daha yüksek olduğuna ilişkin bulgular vardır (Turnbull & Turnbull, 1997). Bu çalışmanın katılımcılarının önemli bir kısmının gelir düzeyinin ve eğitim düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir. Özürliü akrabası olan katılımcı oranı (%29.4) çok yüksek olmamakla birlikte, çevresinde özürliü tanıdığı olanların oranının yüksek olması bu görüşü doğrulamaktadır.

4.2.9. Özürliü Tanıdığı Kim Olduğu

Aile üyeleri ve akrabaları dışında özürliü tanıdığı olanlara, tanıdıkları bu özürliü kişinin kim olduğu sorulmuş ve bu soru ile elde edilen bulgular Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7: “Tanıdığınız Özürliü/Özürliüler Kimdir/Kimlerdir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Şekil 7’de görüldüğü gibi, katılımcıların tanıdıkları özürliülerin %29.3’ü komşu, %8.4’ü yakın arkadaş, %5.3’ü sınıf arkadaşı, %4.1’i iş arkadaşıdır. Görüşme yapılan kişilerin 1/3’den fazlası (%36.6) bu soruyu cevaplamamıştır. Sonuçlara genel olarak bakıldığında, katılımcıların %70’inin ailesinde özürliü olmadığı (Şekil 3) ve bunların da %13’ünün hiç özürliü tanımadığı (Şekil 6) görülmektedir. Özürliü tanıdığı olanların yarısına yakınının bu özürliü tanıdığı komşu ve arkadaşdır. Özürliü tanıdığı olanların önemli sayılacak bir oranı (%36.6) ise bu özürliü tanıdığı kim olduğunu bildirmemiştir, ihtimaldir ki kim olduğunu bilmemektedir. Buradan genel olarak, katılımcıların önemli bir bölümünün özürliüyü ya hiç tanımadığı ya da yeterince tanımadığı sonucu çıkarılabilir.

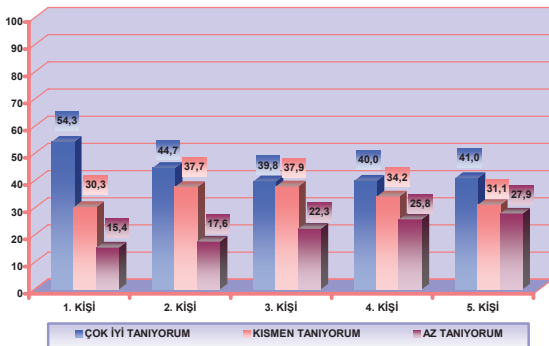
Komşu, arkadaş gibi (%47.1) özürlü tanıdıklar, görüşme yapılan bireyle aynı sosyokültürel çevreyi paylaşmaktadırlar. Kanada’da yapılan bir araştırma, grubun %75’inin özürlü tanıdığı olduğunu ve bu kişilerin öncelikle aileden ya da arkadaşlardan biri olduğunu göstermektedir (Environics Research Group, 2004). Kanadalı ailelerin akraba ve arkadaş dışında çalışma arkadaşları, sınıf arkadaşı, komşu olarak tanıdıkları özürlüler daha azdır (Environics Research Group, 2004).

Kanadalı katılımcıların akraba ve arkadaş dışındaki özürlülerle daha az yakınlaştıkları, Türkiye’de ise bu yakınlaşmanın daha fazla olduğu söylenebilir. Türkiye’nin Kanada’ya kıyasla daha fazla “toplulukçu” olduğu kabul edilebilir. Toplulukçu toplumlarda, birey daha kalabalık, daha geniş bir grupla yakın ilişkiler kurar; akrabalık, komşuluk, hemşehrilik ilişkileri daha sıktır, daha yoğundur ve bağlılık daha fazladır. Bu kültürün etkisi özürlülerle yakınlıkta da görülmektedir. Türkiye’de toplumun özürlülerle bütünleşme-kaynaşma potansiyelleri daha yüksektir. Meksika’da da benzer bir örüntüden söz edilmektedir (Graf ve ark. 2007). Türkiye’de, belki Meksika’da da, özürlüleri kabul etme ve onlarla yaklaşma daha fazladır ama onların şimdi ve gelecek güvenceleri daha sorunludur.

4.2.10. Özürlüleri Tanıma Derecesi

Katılımcılara, tanıdıklarını söyledikleri özürlü kişi ya da kişileri ne kadar yakından tanıdıkları sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 8: “Bu Kişiyi/Kişileri Ne Kadar Yakından Tanıyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

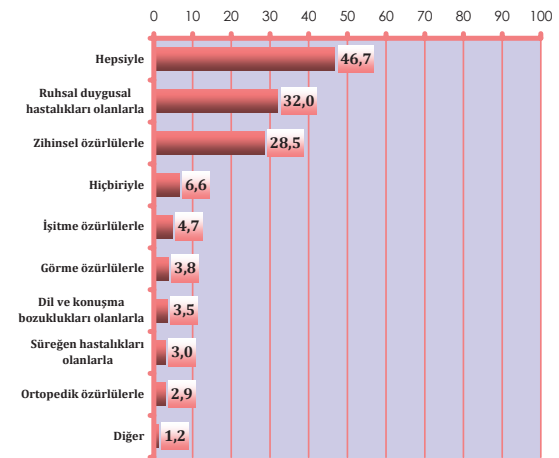

Şekil 8’de görüldüğü gibi aile ve akrabaları dışında özürlü tanıdığı olanların bu kişileri tanıma durumları incelendiğinde, tanıdıkları birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci özürliyi “çok iyi” tanıma oranları sırasıyla %54.3, %44.7, %39.8, %40.0, %41.0’dır. “Kısmen” tanıma oranları ise sırasıyla %30.3, %37.7, %37.9, %34.2, %31.1’dir. “Az” tanıma oranları ise sırasıyla %15.4, %17.6, %22.3, %25.8, %27.9’dur. Yüzdeler, özürlü kişileri tanıma oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bulguyu, Şekil 7, bir önceki bulgu ile birlikte değerlendirildiğinde, tanıdıkları özürlülerin kendi çevrelerinden olması nedeniyle bu kişileri yakından tanıma oranlarının yüksek olması beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir.

4.2.11. Yakın Arkadaş Olması Tercih Edilen Özürlü Grupları

Görüşülen kişilere, hangi özürlü ile yakın arkadaş olmak istemedikleri sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9: “Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi İle Yakın Arkadaş Olmak İstemezsiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

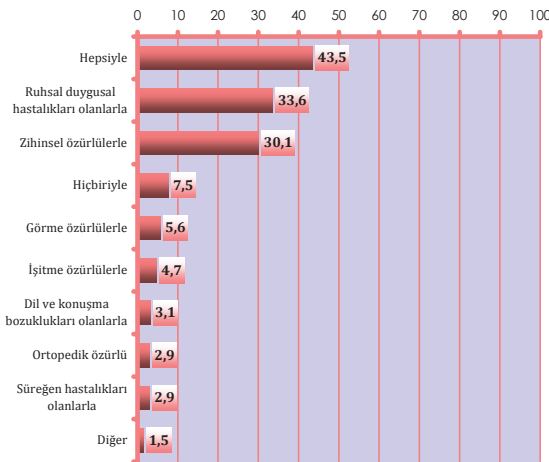
Görüşme yapılan kişilerin yarıya yakınının (%46.7) tüm özürlüler ile arkadaşlık edebileceklerini bildirmeleri olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Arkadaş olarak en az tercih

edilen gruplar ruhsal/duygusal sorunları olan kişiler (%33.6) ve zihinsel özürülüdürler (%28,5). Hiçbir özürülü ile arkadaş olmak istememe oranı ise %6.6'dır. Pek çok araştırma bu bulguya benzer şekilde, ruhsal sorunlu bireylerin en az kabul gören gruplardan biri olduğunu göstermektedir (Aulagnier ve ark., 2005; Diken, 1998; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dökmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lannier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Mağden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher ve ark., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson ve ark., 2007; Smith, 1978; Şenel-Günayer, 1985; Wolman ve ark.,2004).

4.2.12.İş Arkadaşı Olması Tercih Edilen Özürülü Grupları

Görüşülen kişilere, hangi özürülü ile aynı işyerinde çalışmak istemeyecekleri sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 10'da gösterilmiştir.

Şekil 10: “Aşağıdaki Özürülülerden Hangisiyle Aynı İş Yeri Çalışmak İstemezsiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

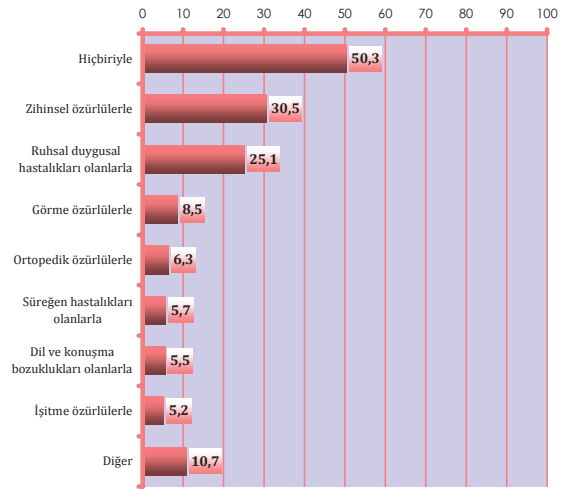
Katılımcıların %43.5'i tüm özürülüler ile aynı iş yerinde çalışabileceklerini bildirirken, iş arkadaşı olarak en az tercih edilen grubun bir önceki (Şekil 9) bulguyu destekler şekilde yine ruhsal/duygusal sorunları olan kişiler olduğu

belirlenmiştir. Grubun %30.1'i de zihinsel özürülülerle iş arkadaşı olmayı istememektedir. Hiçbir özürülü ile arkadaş olmama yönünde görüş belirtenlerin oranı ise %7.5'dir.

4.2.13.Eş Seçiminde Tercih Edilmeyen Özürülü Grupları

Katılımcılara, hangi özürülü ile evlenmek istemeyecekleri sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 11'de gösterilmiştir.

Şekil 11: “Aşağıdaki Özürülülerden Hangisiyle Evlenmek İstemezsiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

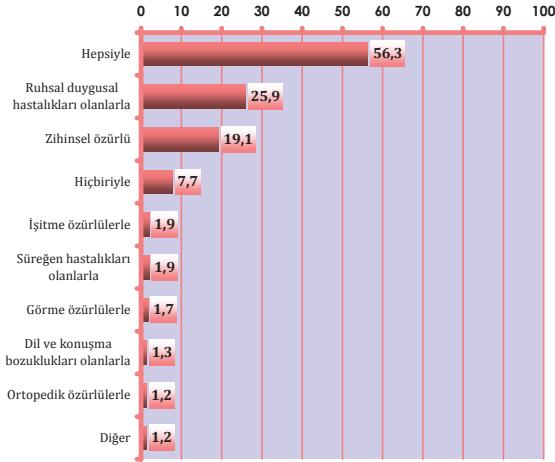

Görüşme yapılan kişilerin %50.3'ü hiçbir özürülüyle evlenmek istemediğini belirtmiştir. Bunu sırasıyla zihinsel özürülü (%30.5) ve ruhsal /duygusal sorunları olan (%25.1) kişiler izlemektedir. Katılımcıların yarısı bir özürülüyle evlenmeyi istememektedir. Özürülü ile evlenebileceğini belirtenlerin de zihinsel özürülülerle ve ruhsal duygusal sorunları olanlarla evlenmeyi düşünmedikleri belirlenmiştir.

4.2.14.Komşu Olması Tercih Edilen Özürülü Grupları

Görüşülen kişilere, hangi özürülü ile komşu olmak istemeyecekleri sorulmuş, bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 12'de gösterilmiştir.

Şekil 12: “Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi İle Komşu Olmak İstemezsiniz?": Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdelikleri

Şekil 12’de de görüldüğü gibi görüşme yapılan kişilerin %56.37’si bütün özürler ile komşu olabileceğini belirtmişlerdir. Komşu olmak istemeyenler arasında ilk sırayı ruhsal/duygusal sorunlu olanlar (%25.9) ve zihinsel özürlü olanlar (%19.1) almaktadır. Hiçbir özürlü ile komşu olmak istemeyenlerin oranı ise %7.7’dir.

Şekil 9-12 incelendiğinde, ruhsal sorunu olanların ve zihinsel özürülerin yakın arkadaş, iş arkadaşı, eş ve komşu olarak en az yeğlenen özür grubu olduğu anlaşılmaktadır. En çok tercih edilenler ise görme özürüler, ortopedik özürüler, işitme özürüler, dil ve konuşma bozukluğu olanlar ile süreğen hastalığı olan kişiler olduğu belirlenmiştir.

Alan yazında benzer pek çok bulguya rastlanmaktadır. Zihinsel özürüler ve ruhsal-duygusal sorunu olanlar daha az kabul görmektedir, daha çok reddedilmektedirler (Aulagnier ve ark., 2005; Diken, 1998; 1973; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dökmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; MacMilan & Morrison, 1984; Mağden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher ve ark., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson ve ark., 2007; Siller, 1984; Smith, 1978; Şenel-Günayer, 1985; Wolman ve ark. 2004; Wong

ve ark.,2004). Bu bulgulara dayanarak ruhsal sorunları olanlar ve zihinsel özürü olanların davranışlarının daha az tahmin edilebilir olması nedeni ile insanlar tarafından tehdit edici olarak algılandığı, buna bağlı olarak bu özür grubuna yönelik kaygı ve korku yaşandığı ve sonuçta etkileşim için fiziksel özürülerin tercih edildiği söylenebilir.

Özürülerin kişisel ya da davranışsal özellikleri onların kabul edilmelerinde ya da reddedilmelerinde önemli görünmektedir.

Tutumlarla ilgili ilişki hipotezine göre bir tutum nesnesiyle sık karşılaşmak, o nesneye karşı hoşlanım yaratır, bu uyarıcının ortamdaki çekilmesi ise bu duygunun zıddını yaratır. Ancak, çoğu insanın özürülerle doğrudan yaşantıları yoktur. Önemli bir nokta da, tutumların çoğunun ev, okul, iş arkadaş vb. önemli toplumsallaşma ortamlarında başkalarıyla etkileşimlerle geliştiği bilinmektedir. Bu nedenle, tıpkı diğer tutum nesnelerinde olduğu gibi özürülere yönelik tutumlar da bu ortamlarda neler söylendiğine ve neler yapıldığına bağlı olarak oluşur (Triandis, Adamopoulos & Brinberg, 1984). Bu nedenle, farklı özür grupları hakkında halkı bilgilendirmek, onlara olumlu özürü modelleri sunmak ve olumlu etkileşim fırsatları yaratmak önemlidir. Özürü bireylerle olumlu yaşantı fırsatları arttıkça, özürülere yönelik olumlu tutumlar da artarak gelişir.

Bu araştırmada, dikkati çeken önemli bir başka bulgu ise; katılımcıların özürülerin hepsi ile arkadaş olabileceğini (%46.7), aynı iş yerinde çalışabileceklerini (%43.5) ve komşu olabileceklerini (%56.3) belirtmelerine karşın, katılımcıların evlilik söz konusu olduğunda özürü birini eş olarak seçmekten kaçınıyor olmalarıdır (%50.3).

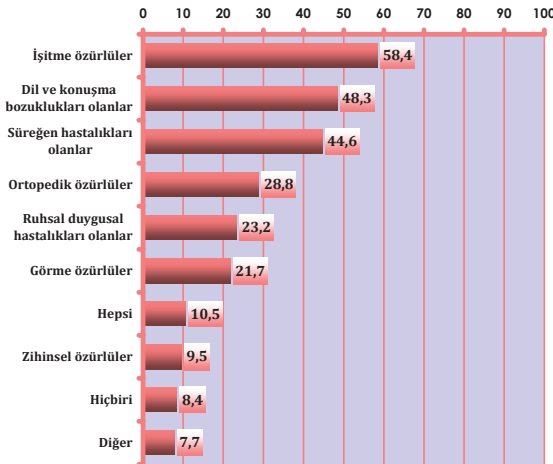
İnsanlarla çeşitli derecelerde ilişkiye girmeye istekli olmayı ifade eden sosyal mesafe kavramı tutum çalışmalarında ele alınan faktörlerden biridir. Özürülere yönelik tutumlar da sosyal mesafe ile ilgili araştırmalar, sosyal mesafe arttıkça tutumların da olumlu yönde değiştiğini, özürü biriyle çıkmanın ve evlenmenin, özürü bireyle aynı yerde çalışmaya göre daha az yeğlendiğini göstermektedir (Hergenrather & Rhodes, 2007). Çocuklardan da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin Akçamete ve Ceber

de (1999) işiten çocukların, işitme özürülü çocukları kabul ettiklerini ancak yoğun arkadaşlık kurmayı istemediklerini tespit etmişlerdir. Bu araştırmada da ortaya çıkan bulguyu destekleyen bu çalışmalar, özürülülere yönelik tutumların içinde bulunulan bağlama göre değiştiğini, karşı cinsle yakın ilişkileri içeren sosyal bağlamlar yerine daha fazla sosyal mesafe gerektiren bağlamlarda özürülülerle ilişkilere daha olumlu bakıldığını ve böyle durumlarda tutumların daha olumlu olduğunu göstermektedir.

4.2.15. Özür Türlerine Göre Ev İşlerini Kendi Başına Yapabilme Durumu

Katılımcılara, hangi özürülülerin yemek yapma, çamaşır ve bulaşık yıkama, ütü yapma gibi ev işlerini kendi başlarına yapabilecekleri sorulmuştur. Bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 13'de gösterilmiştir.

Şekil 13: "Sizce Aşağıdaki Özürülülerden Hangisi Yemek Yapma, Çamaşır, Bulaşık Yıkama, Ütü Yapma Gibi Ev İşlerini Kendi Başına Yapabilir?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların %58.4'ü işitme özürülülerin, %48.3'ü dil ve konuşma bozukluğu olanların, %44.6'sı süreğen hastalığı olanların, %28.8'i ortopedik özürü olanların, %23.2'si ruhsal/duy-

gusal sorunları olanların ve %21.7'si de görme özürü olanların yemek pişirme, çamaşır yıkama gibi ev işlerini yapabileceklerini belirtmiştir. Hepsi yapabilir diyenlerin oranı %10.5 iken hiç biri yapamaz diyenlerin oranı ise %8.4'tür. Zihinsel özürülülerin ise %9.5 oranı ile en az düzeyde bu işleri yapabileceklerine inanılmaktadır.

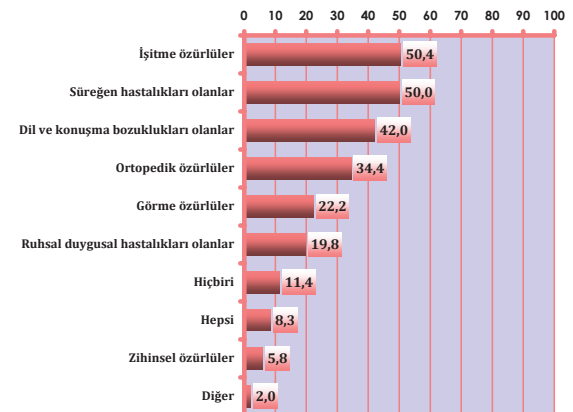
Bu araştırmada katılımcıların çoğunluğu, işitme özürülülerin (%58.4) ve dil ve konuşma bozukluğu olanların (%48.3) en yüksek oranda ev işlerini yapabileceklerine inandıklarını belirtmiştir. Bu sonuç, ev işleri gibi fiziksel beceri ve güç gerektiren işleri fiziksel kaybı görece az olanların yapabileceğine inanılmasından kaynaklanabilir.

Zihinsel özürülülerin ev işlerini en düşük düzeyde yapacaklarına inanılması, ev işlerini yapmada fiziksel güç kadar zihinsel işlemlerin de önemli olarak algılanmasından kaynaklanabilir.

4.2.16. Özür Türlerine Göre Ev Dışındaki Çeşitli Günlük Aktiviteleri Kendi Başına Yapabilme Durumu

Katılımcılara, hangi özürülülerin banka, postane, alışveriş gibi işlerini kendi başlarına yapabilecekleri sorulmuştur. Bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 14'de gösterilmiştir.

Şekil 14: "Sizce Aşağıdaki Özürülülerden Hangisi Banka, Postane, Hastane, Alış-Veriş Gibi İşlerini Kendi Başına Yapabilir?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

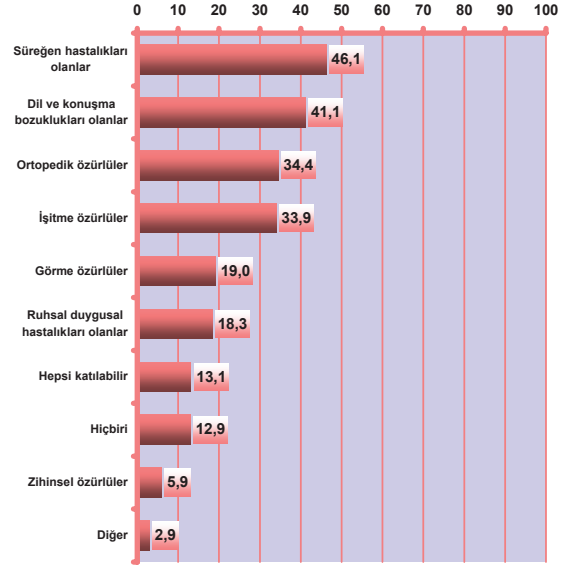
Katılımcıların %50.4'ü işitme özürlülerin, %50.0'si süreğen hastalığı olanların, %42.0'si dil ve konuşma bozukluğu olanların, %34.4'ü ortopedik özürlü olanların, %22.2'si görme özürlü olanların, %19.8'i ruhsal/duygusal sorunu olanların postane, hastane, alışveriş gibi ev dışı işlerini yapabileceklerini belirtmişlerdir. "Hepsi yapabilir" diyenlerin oranı %8.3 iken "hiç biri yapamaz" diyenler ise %11.4 oranındadır. Zihinsel özürlülerin bu işleri yapabileceğine inananlar ise %5.8 oranındadır. Özür türlerine göre hangi özürlülerin banka, postane, hastane ve alışveriş gibi işleri ne kadar yapabileceklerine ilişkin bulgular, bir önceki (Şekil 13) bulgular ile tutarlılık göstermektedir. Ev dışı hareketlilik gerektiren bu işlerin tüm özür grupları tarafından yapılamadığının düşünülmesi, ulaşım, erişim güçlüklerinden ve bu tür işlerin herkes için zaten kolay olmayışından kaynaklanabilir. Bu tür hizmetlerin karmaşıklığı, yetersizliği, destek imkanlarının kısıtlılığı herkesin bu hizmetlerden yararlanırken zorlanmasına yol açmasından kaynaklanabilir.

4.2.17. Sosyal Etkinliklere Kendi Başlarına Katılabilecekleri Düşünülen Özürlü Grupları

Katılımcılara özür türüne göre hangi özürlülerin sosyal etkinliklere (sinemaya ve tiyatroya gitmek, arkadaş toplantılarına katılmak, vb.) kendi başına katılabilecekleri sorulmuştur. Bu soruyla elde edilen bulgular Şekil 15 'de gösterilmiştir.

Hangi özürlülerin sosyal etkinliklere katılabileceklerine ilişkin bulgular incelendiğinde ilk sırayı süreğen hastalıkları olanların (%46.1) aldığı görülmektedir. Bunu %41.1 ile dil ve konuşma bozuklukları olanlar, %34.4 ile ortopedik özürlü olanlar, %33.9 ile işitme özürlüler, %19.0 ile görme özürlüler, %18.3 ile ruhsal/duygusal sorunlular izlemektedir. "Hepsi katılabilir" diyenlerin oranı %13.1 iken "hiç biri katılamaz" diyenler %12.9 oranındadır. Zihinsel özürlülerin sosyal etkinliklere katılabileceklerine inananlar ise %5.9 oranındadır.

Şekil 15: "Sizce Aşağıdaki Özürlülerden Hangisi Sinemaya, Tiyatroya, Arkadaş Toplantılarına Gibi Sosyal Etkinliklere Kendi Başına Katılabilir?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

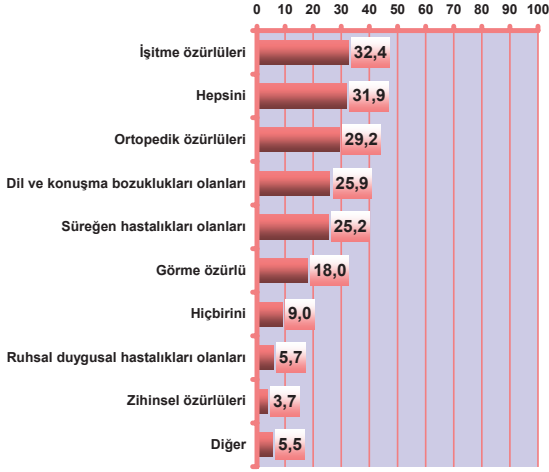

Katılımcıların özürlülerin işlevlerine ilişkin bakış açıları incelendiğinde, (Şekil 13-15), işitme bozukluğu, dil ve konuşma bozukluğu ve süreğen hastalığı olanların ev işlerini ve dışarı işlerini daha kolayca yapabileceklerine inanıldığı; bu özür gruplarıyla birlikte ortopedik özürlü olanların sosyal etkinliklere daha çok katılacağına inanıldığı bulunmuştur. Genel olarak katılımcılar işitme özürlü, dil ve konuşma bozukluğu ve süreğen hastalığı olanları, kendine yeten, yeterli ve yaşamsal becerilerini yerine getirebilen gruplar olarak göstermektedirler. Zihinsel özürlüler ise hem ev içi işlerde hem ev dışı etkinliklerde hem de sosyal etkinliklerde kendi başlarına en az işlev gösterebilen kişiler olarak değerlendirilmektedir.

4.2.18. Çalışan Olarak Özürlü Ter-cihleri

Katılımcılara, "kendinize ait bir iş yeriniz olsa özürlülerden hangisini işe alırsınız?" sorusu sorulmuş ve bu soru ile elde edilen bulgular Şekil 16 'da gösterilmiştir.

Şekil 16: “Kendinize Ait Bir İş Yeriniz Olsa Aşağıdaki Özürllülerden Hangisini İşe Alırsınız?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların kendilerine ait bir iş yerine öncelikle işitme özürllüleri (%32.4), daha sonra da sırasıyla, ortopedik özürllüleri (%29.2), dil ve konuşma bozukluğu olanları (%25.9), süreğen hastalığı olanları (%25.2) ve görme özürllüleri (%18.0) alabileceklerini belirtmişlerdir. Ruhsal/duygusal sorunu olanlar (%5.7) ile zihinsel özürllüler (%3.7) yine en az tercih edilen grup olmuştur. “Hepsini alırdım” diyenlerin oranı ise %31.9 ile grubun önemli bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Hiç birini işe almak istemeyenlerin oranı ise %9.0’dır.

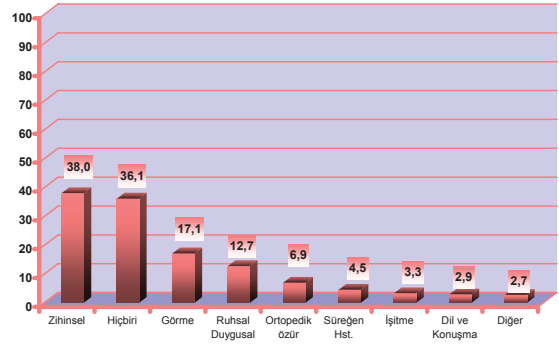
Temel yaşam becerilerinde sınırlılıkları olan zihinsel özürllülerin ve davranışlarını tahmin etmede zaman zaman zorluk yaşanan ruhsal duygusal sorunları olan özürllülerin, katılımcılar tarafından iş ortamlarında tercih edilmediği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra “hepsini alabilirim” diyenlerin oranının ise oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırma bulguları, katılımcıların (Şekil 14-16) işitme özürllülerin, dil ve konuşma bozukluğu olanların, ortopedik özürllülerin ve süreğen hastalığı olanların işlevselliği yüksek gruplar olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu bulguya paralel olarak katılımcıların iş yaşamında da aynı özür gruplarının tercih ettikleri belirlenmiştir.

4.2.19. Üstesinden Gelmekte En Çok Zorlanılacak Özür Grupları

Katılımcılara, “Sizin başınıza gelmiş olsaydı, üstesinden gelmekte en fazla zorlanacağınız özür türü hangisi olurdu?” sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 17’de gösterilmiştir.

Şekil 17: “Sizin Başınıza Gelmiş Olsaydı, Üstesinden Gelmekte En Fazla Zorlanacağınız Özür Türü Hangisi Olurdu?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

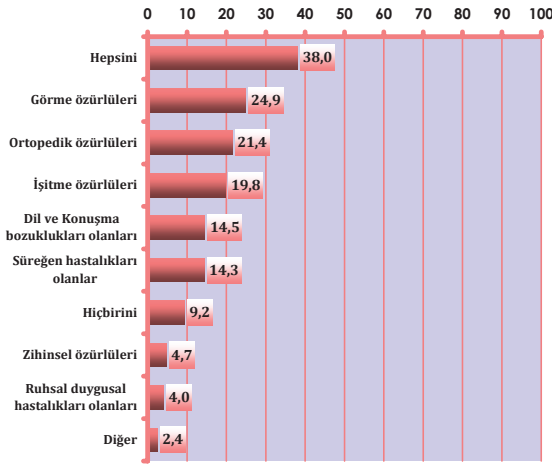

Katılımcıların başlarına geldiği takdirde en çok zorlanacaklarını düşündükleri özür türü zihinsel özürdür (%38.0). Zorlanacakları diğer özür türleri, sırasıyla görme özürü (%17.1), ruhsal/duygusal sorunlar (%12.7), ortopedik özür (%6.9), süreğen hastalıklar (%4.5), işitme özürü (%3.3) ile dil ve konuşma bozukluklarıdır (%2.9). Hiç birinin başına gelmesini istemeyenler ise %36.1 oranındadır. Bu araştırmada, zihinsel özürün, görme özürünün ve ruhsal duygusal sorunların yaşanması durumunda en fazla zorlanılacak özür grupları olduğu ortaya çıkmıştır. Zihinsel özürü ve duygusal sorunu olan bu özür gruplarının toplumla bütünleşmeleri yönünde gerçek güçlükler olduğu, toplumun bu özürllülere yönelik önemli endişeleri olduğu söylenebilir.

4.2.20. Bir Tam Günü Geçirmek İçin Tercih Edilen Özürlü Grupları

Katılımcılara, “Bir tam gününüzü bir özür- lü ile geçirecek olsanız aşağıdaki özür- lülere hangisini tercih edersiniz?” sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 18 'de gösterilmiştir.

Şekil 18: “Bir Tam Gününüzü Bir Özürlü İle Geçirecek Olsanız Aşağıdaki Özürlülere Hangisini Tercih Edersiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların % 38.0'u bir tam günlerini özür gruplarının hepsiyle geçirebileceklerini belirtirlerken, en çok tercih edilen(%24.9) özür grubunun ise görme özürlüleri olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla ortopedik özürlü (%21.4), işitme özürlü (%19.8), dil ve konuşma bozukluğu olan (%14.5), süreğen hastalığı olan (%14.3) bireyler izlemektedir. Ruhsal duygusal sorunu olanlar (%4.0) ve zihinsel özürlüleri (%4.7) katılımcılar tarafından yine en az tercih edilen grup olmuştur. Hiç biriyle geçirmek istemeyenlerin oranı ise %9.2'dir.

Şekil 16-18 birlikte değerlendirildiğinde, katılımcılar kendilerine ait bir iş yerleri olsa, öncelikle işitme özürlü, ortopedik özürlü ve dil ve konuşma bozuklukları olan özür- lülere işe alacaklarını, ruhsal duygusal sorunu olanları ve zihinsel-

özür- lülere en az yeğleyeceklerini de ifade etmiş- lerdir. Bu bulguları destekleyen bir diğer bulgu (Şekil 17) ise en zor baş edilebilecek özür tür- lerinin sırasıyla zihinsel, görme ve ruhsal duygusal sorunlar olmasıdır. Zihinsel özürün başlarına gel- mesini en son isteyecekleri özür grubu olduğunu dile getirmelerinin yanı sıra, bir tam günlerini de (Şekil 18) onlarla geçirmeyi istememektedirler. Benzer bulgu, ruhsal duygusal sorunu olanlar için de geçerlidir. Bu bulgu araştırmadaki önce- ki pek çok bulguyla ve alan yazındaki pek çok bulguyla (Aulagnier ve ark., 2005; Diken, 1998; 1973; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dökmen, 2000; Hor- ne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Mağden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher ve ark., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson ve ark., 2007; Smith, 1978; Şenel-Günayer, 1985; Wol- man ve ark.,2004; Wong ve ark.,2004) paralellik göstermektedir.

Zihinsel ve ruhsal bozuklukların bu kadar az tercih edilmesinin ve az kabul görmesinin en önemli nedenlerinden biri, onlar hakkında ye- terli bilgiye, baş etme becerilerine ve deneyime sahip olmamak ve onların davranışlarının bazı durumlarda tahmin edilemez oluşu, bunun da bireylerde kaygıya neden olması olabilir. Bu- nun dışında, zihinsel özürlülerin pek çok işlevi yerine getirmekteki güçlükleri onların akade- mik, sosyal, çalışma ortamlarında ve yakın ilişkilerde sorunlar yaşamalarına neden olabil- mektedir. Ruhsal sorunları olanlar ise ya başka- larını rahatsız edici, saldırgan ya da içe kapanık davranışları nedeniyle tepki çekebilmektedirler. Bu onların daha çok reddedilmelerine neden olabilir.

Bu araştırmada bir diğer dikkat çekici bul- gu ise, görme özürlüleri ile ilgilidir. Görme özürü, baş etmekte zorlanılacak özür sıralamasında üçüncü sırada (%17.1) yer almaktadır. Kendi başına gelmesini istememesine karşın, görme engelliler bir gününü geçirebileceği özür- lülere sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır. Bu bulgu aynı zamanda, bir özürün başına gel- mesiyle, bu özüre sahip biriyle birlikte olmanın farklı şeyler olabildiğini de göstermektedir.

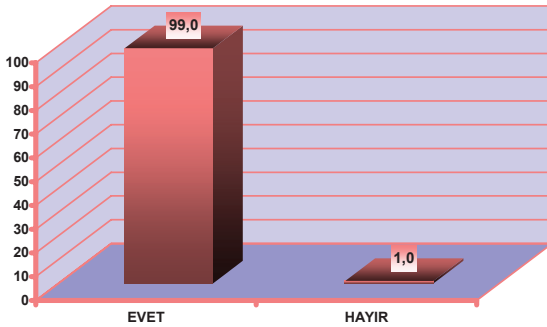
Birlikte geçirilecek bir gün açısından dil ve konuşma bozukluğu ve işitme bozukluğu birlikte

ele alındığında %34.3 gibi bir orana ulaşılmaktadır. Bu iki özür grubunun iletişim ile ilgili önemli sorunları olmasına karşın, katılımcılar tarafından yüksek bir oranla bir günü geçirecekleri özür türleri olarak seçilmeleri ilginçtir. Her ne kadar iletişim ile ilgili güçlükleri olsa da, zihinsel ve ruhsal duygusal özürlerinin olmaması, onların diğer özür gruplarına göre daha çok yeğlenmelerinin nedeni olabilir. Zihinsel özürler ve ruhsal duygusal sorunları olanlar hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması onların tahmin edilebilirliklerini azaltmakta ve risk yaratma ihtimalleri konusunda gerçek dışı bir endişeye neden olmaktadır. Belirsizlik insanların baş edemedikleri önemli bir kaygı kaynağıdır. Bu bulgular ile özürler hakkındaki belirsizliklerin azaltılmasına ve özürlerle etkili iletişimin nasıl kurulabileceği konusunda bilgilenebilir ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

4.2.21. Özürülerin Eğitim Görmeleri Konusundaki Düşünceler

Katılımcılara, "Sizce özürler eğitim görmeli midir?" sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 19 'da gösterilmiştir.

Şekil 19: "Sizce Özürler Eğitim Görmeli Midir?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların %99.0'ının özürülerin eğitim görmeleri gerektiğine inanmaları, özürülerin eğitim ortamlarında bulunmaları gerekliliği açısından oldukça önemlidir. Ancak, Anketin bu sorusunda, katılımcıların eğitim almaktan ne anladıkları incelenmemiştir.

4.2.22. Sizce Özürler Neden Eğitim Görmemelidirler?

Özürülerin eğitim görmeleri gerektiğini düşünmeyen az sayıda da olsa bazı kişiler bulunmaktadır. Bu kişilere bunun nedeni sorulmuş, elde edilen bulgular Tablo 20'de gösterilmiştir.

4.2.23. Özürler Eğitim Görmemelidir Görüşüne Sahip Olanların Açıklamaları

Tablo 20: "Sizce Özürler Neden Eğitim Görmemelidirler?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

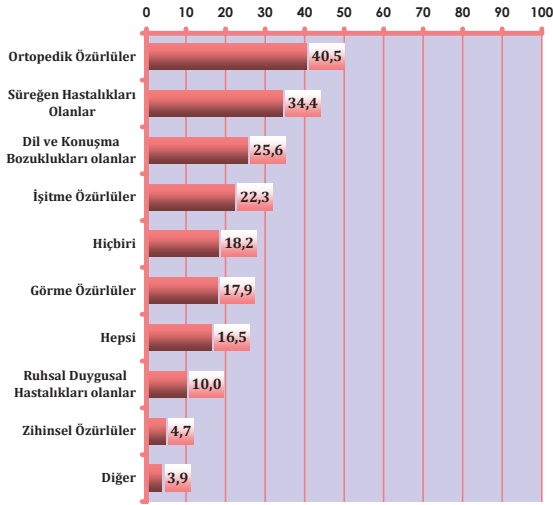
	%
Fikir belirtmeyen	59,0
Eğitilemeyecek durumda olan ağır özrü bulunan özürler	41,0

Şekil 19'da yer alan "Sizce özürler eğitim görmeli midir?" sorusuna "hayır" cevabını verenlere bunun nedenleri sorulduğunda, katılımcıların %59.0'u bir fikir belirtmezlerken, %41.0'ı eğitilemeyecek kadar ağır olanlar için bu görüşü ifade ettiklerini bildirmişlerdir. Gözlemlendiği gibi katılımcıların tamamına yakını özürülerin eğitim almaları gerektiğini düşünürlerken, ağır düzeyde özürü olanları bunun dışında tutmaktadırlar. Batu'da (1998) hafif derecede zihinsel özürü olanların, işitme özürülere göre kaynaştırma ortamlarına daha uygun görüldüklerini bulmuştur. Özürün şiddeti, onların kabullünde önemli bir faktör olarak görünmektedir.

4.2.24. Akranları ile Birlikte Eğitim Almaları Tercih Edilen Özürü Grubları

Katılımcılara, hangi özür gruplarının özürü olmayan akranları ile eğitim alabilecekleri sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 20'de gösterilmiştir.

Şekil 20: “Sizce Aşağıdaki Özürli Olmayan Akranları İle Aynı Sınıfta Eğitim Alabilir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdelikleri

Akranlarıyla aynı sınıfta eğitim almaları uygun görülen özürli olmayanların başında ortopedik özürli olmayanlar (%40.5), süreğen hastalığı olanlar (%34.4) ile dil ve konuşma bozukluğu olanlar (%25.6) gelmektedir. Bunları işitme özürli olmayanlar (%22.3) ve görme özürli olmayanlar (%17.9) izlemektedir. Ruhsal/duygusal sorunu olanlar (%10.0) ile zihinsel özürli olmayanlar (%4.7) yine en az tercih edilen grup olmuştur. “Hepsi ile eğitim alabilirler” diyenlerin oranı %16.5 iken “hiçbiri” diyenlerin oranı %18.2’dir.

Özürli olmayanların eğitim almaları gerektiğine ilişkin yaygın bir inanış (%99) varken, ruhsal duygusal sorunu olanlar ve zihinsel özürli olmayan akranları ile aynı sınıfta eğitim görme açısından en az tercih edilen grup olmuşturlardır.

Araştırmada bağımsız yaşam becerilerine ve toplumsal yaşama katılma becerilerine sahip olan özür türlerine ilişkin bulgularda da ortopedik özürli olmayanların, süreğen hastalıkları olanların, dil ve konuşma bozukluğu olanların ve işitme özürli olmayanların ilk sıralarda yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca bu bulguları destekleyen biçimde, kaynaştırma ortamlarında eğitim alabilecek özür gruplarının başında ortopedik özürli olmayanlar, süreğen hastalıkları olanlar, dil ve konuşma bozukluğu olanlar ve işitme özürli olmayanlar gelmektedir.

Kanada çalışmasında da (Environics Research Group, 2004), bu araştırmanın bulgularını destekler şekilde, ruhsal ve öğrenme sorunu olanlardan daha çok, bedensel özürli olmayanların özürli olmayanlarla aynı sınıfta öğrenim görmelerinden yana oldukları belirtilmiştir. Tüm bu bulgular, özür türünün ve şiddetinin tutumları etkileyen önemli değişkenler olduğunu gösteren diğer bulgularla uyumaktadır (Aulagnier ve ark., 2005; Diken, 1998; 1973; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dökmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Mağden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parashar ve ark., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Smith, 1978; Şenel-Günayer, 1985; Wolman ve ark.,2004; Wong ve ark.,2004).

Kaynaştırma ve bütünleştirme kavramları, kaynaştırma “En Az Kısıtlayıcı Çevre” (EAKÇ) kavramından almaktadır (Salend, 1998). EAKÇ, özürli olmayanların, özürli olmayan akranlarıyla birlikte aynı ortamlarda olabildiği kadar birlikte eğitim almaları anlamına gelmektedir. EAKÇ ile ilgili karar da, özürli çocuğun özürüne değil, onun eğitim gereksinimlerine dayalı olarak verilmelidir. Kaynaştırma, özürli çocuğun normal okullarda yürütülen akademik ve sosyal eğitim programlarına yerleştirilmesinin dikkatle planlanmasını ve izlenmesini gerektirmektedir (Salend, 1998). Kaynaştırma, özürli çocuğu alıp normal sınıfa yerleştirmek değildir. Eğer kaynaştırmanın temel ilkeleri karşılanmamışsa (okul personeli, öğrenciler ve aileler bilgilendirilmemişse ve kaynaştırma uygulamasını kabul etmeye hazırlanmamışsa, eğitim ortamları ve programları düzenlenmemişse, uygun personel ve gereksinim duyulacak destek hizmetleri sağlanmamışsa, aile ve okul işbirliği sağlanmamışsa, vb. gibi) kaynaştırmadan beklenen yararın alınacağı düşünülemez. Türkiye’de kaynaştırma uygulamalarıyla ilgili pek çok çalışma vardır (Örneğin, Akçamete & Ceber, 1999; Akçamete, Gürgür & Kış, 2003; Baykoç-Dönmez, Avcı & Aslan, 1997; Diken,2006; Diken & Sucuoğlu, 2001; Kargın & Baydık, 2002; Şahbaz, 1997; Uysal, 1995). Ancak, kaynaştırma uygulamalarının özürli ve özürli olmayan çocuklara, onların ailelerine ve tüm sisteme katkılarını ve bu uygulamanın ne derece başarılı olduğunu ülke çapında test eden kapsamlı tek bir çalışmaya ulaşılmıştır (Kargın, Acarlar & Sucuoğlu, 2003).

Bu çalışma, Türkiye’de kaynaştırma uygulamaları ile ilgili pek çok sorun olduğunu; yöneticilerin, öğretmenlerin ve anne-babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin bilgilerinin ve becerilerinin sınırlı olduğunu, sınıfların fiziksel koşullarının, öğretim materyallerinin ve destek hizmetlerinin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur.

Türkiye’de yürütülen araştırma sonuçları, genel olarak kaynaştırma uygulamalarının uygulanılışıyla ilgili kuşku yarattır. Bizim çalışmamızda, ancak belirli özür gruplarının kaynaştırma ortamlarında kabul görmelerini, özürülerin kaynaştırma ortamlarında eğitim görmemeleri gerektiğini savunup buna açıklama getirememelerini (%60) ve ağır derece özürü olanların eğitim almalarını yararsız görmelerini ülkemizde kaynaştırma uygulamalarındaki yetersizliğin bir yansıması olarak değerlendirebiliriz. Kaynaştırmanın temel gerekleri karşılanmadan gerçek anlamda kaynaştırma uygulaması yapıldığından söz edilemez.

4.2.25. Özürülere İlişkin Yasal Haklar Konusundaki Bilgi Düzeyi

Katılımcılara, devletin özürülere sağladığı haklardan, yasal düzenlemelerden ve uygulamalardan hangilerini bildikleri sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21: “Devletin Özürülere Sağladığı Haklardan, Yasal Düzenlemelerden, Uygulamalardan Hangilerini Biliyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Birikimli Yüzdeleri

	%
Aylık bağlama	20,9
İşe alınma	10,3
Eğitim	9,9
Para yardımı	7,3
Rehabilitasyon merkezi	4,4
Ulaşım	4,2
Ücretsiz aparat	3,2
Gönüllü kuruluşlardan sosyal yardım	3,1
Şöşyal güvence	2,6
Özel eğitim	2,2
Ücretsiz ilaç/sağık/tedavi	1,6
Uygulama yok	1,3
Gıda yardımı	1,2

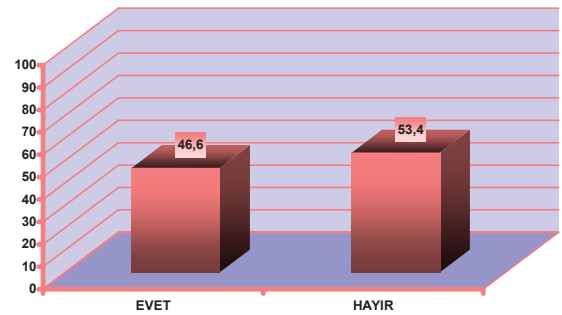
Kentsel düzenlemeler	1,2
Sosyal faaliyet	1,1
Vergi muafiyeti	0,8
Yeşil kart	0,7
Çeşitli indirimler	0,6
Diğer	0,9
Bilmiyorum	49,8

Devletin özürülere sağladığı hakları bilmeyenlerin oranı oldukça yüksektir (%49.8). Devletin özürülere sağladığı haklardan en çok bilinenleri ise özürülere aylık bağlama, (%20.9), özürülerin işe alınması (%10.3), özürülerin eğitime verilen destek (%9.9) ve özürülere para yardımısı (%7.3). Bu bulgular, özürülerle ilgili yasal düzenlemeler hakkında halkın daha çok bilgilendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

4.2.26. Özürülere Yönelik Olumsuz Düşünceler Konusundaki Görüşler

Katılımcılara Türkiye’de özürülere yönelik olumsuz düşüncelerin olup olmadığı sorulmuş elde edilen bulgular Şekil 21’de gösterilmiştir.

Şekil 21: “Sizce Türkiye’de Özürülere Yönelik Olumsuz Düşünceler Var Mıdır?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarıya yakını (%46.6) özürülere yönelik olumsuz düşüncelerin varlığından söz ederken, yarıdan biraz fazlası (%53.4) böyle bir durum olmadığını ifade etmiştir. Aslında bu konuda katılımcıların görüşleri birbirinden çok da farklı görülmemektedir. Özürülere yö-

nelik olumsuz düşüncelerin farkında olunması dikkat çekici bir bulgudur. Kanada'da katılımcıların büyük bir kısmı (%82) az ya da çok özörlölere yönelik ayrımcılık olduğunu ifade ederlerken (Environics Research Group, 2004), İngiltere'de 1/3 oranında özörlölere karşı önyargıların varlığından söz edilmektedir (Robinson ve ark., 2007). Özörlölere verilen hizmetlerin geçmişinin daha eski ve daha istendik olduğu Kanada gibi bir ölkede özörlölere yönelik ayrımcılığın Türkiye'den daha fazla olması şaşırtıcıdır. Bu bulgunun geçerliliğinin başka araştırmalarda da test edilmesinde ve tutumları ve önyargıları değerlendiren ölçme araçlarının yanı sıra sosyal istenirliği değerlendiren bir ölçegin de kullanılmasında yarar vardır.

Bu iki araştırmanın dışında özörlölere yönelik tutum araştırmalarının pek çoğu, özörlölere yönelik önyargıların varlığından söz etmektedir (Alghazo, Dodeen ve Algaryouti, 2003; McCoughey & Strohmeyer, 2005; McDougall ve ark.,2004; Nabors & Lehmkuhl, 2005; Nowicki & Sandieson, 2002; Parashar, Chan & Leierer, 2008; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Semmel & Gao, 1992; Wolman ve ark.,2004). Bu bulgular, önyargıların ve ayrımcılığın ölkelerin gelişmişlik düzeylerinden, költürden, etnik özelliklerden ve dini inançlardan bağımsız olduğunu göstermektedir. Özörlölere yönelik olumsuz ayrımcılığa ve önyargıların varlığına ilişkin bulguların aksine onlara karşı olumlu yaklaşıldığı da bildirilmiştir (Bakheit & Shanmugalingam, 1997, Baykoç-Dönmez, Avcı & Aslan, 1998; Charupatanapong & Trinh, 1997; Dindar, 1995; Dökmen, 2000; Graf ve ark.,2007; McDougall ve ark.,2004; Scott & Rutledge, 1997; Wolman ve ark.,2004). Bazı çalışmalarda da özörlölere ve özörlü olmayanlara ilişkin değerlendirmeler arasında farklılıklar olmadığı gözlenmektedir (Fırat, 1995; Öncül & Batu, 2005; Şenel, 1996). Bulgular arasındaki farklılığı, yöntem farklılıklarına (örneklem seçimi, araştırma yöntemi, ölçme araçları, istatistiksel analizler, kullanılan araçlar), özel eğitim hizmetlerinin nicelik ve niteliğindeki farklılıklara, ölkelerde özörlölere yönelik hizmetlerin ne derece gelişmiş ve yerleşik olduğuna ve buna bağılı olarak özörlölerin topluma katılımlarının ne derece yaygın olduğuna yüklemek mümkün görünmektedir.

4.2.27. Özörlölere Yönelik Olumsuz Düşünceler

Katılımcılardan özörlölere yönelik olumsuz düşünceler bulunduğunu belirtenlere, bu olumsuz düşüncelerin neler olduğu sorulmuş ve elde edilen bulgular Tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22: "Sizce Özörlölere Yönelik Olumsuz Düşünceler Nelerdir?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

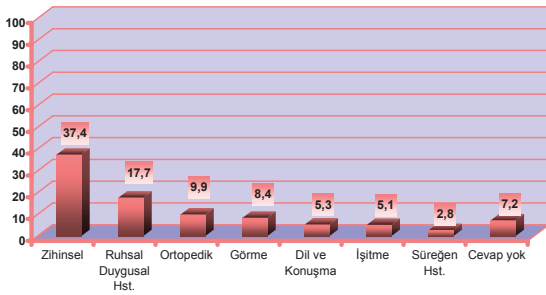
	%
Birlikte olunmak istenmiyor/ dışlanıyor	23,7
Aciz-hor görüyorlar	20,0
Anlamaya çalışmıyorlar/ön yargılı davranıyorlar	10,1
Duyarsızlığı	7,2
Alay ediyorlar	6,7
İş yapamayacaklarını düşünüyorlar	4,1
İnsan muamelesi	3,1
Yardım edilmiyor	2,5
Yaşama hakkının azlığı	2,4
Korkuyorlar	2,0
Suistimal	0,8
Aileler suçlanıyor	0,1
Aklına gelmedi	17,4

Özörlölere yönelik olumsuz düşünceler bulunduğunu ifade eden %46.6'lık kesimin %23.7'si özörlölerle birlikteliğın istenmediğini/ özörlölerin dışlandığını, %20.0'si aciz ve hor görüldüğünü, %10.1'i de özörlölerin anlaşıl-maya çalışılmadığını önyargılı davranıldığını belirtmişlerdir. %7.2'si ise özörlölere duyarlı olunmadığını, %6.7'si de özörlölerle alay edildiğini belirtmişlerdir. Tüm bu olumsuz düşünceler, toplumda özörlölere yönelik bilgilerinin ve onlarla etkileşime dayalı yaşantı fırsatlarının ne düzey de ve nasıl olduğunun incelenmesi ve gereksinim duyulan hizmetlerin sağlanması gerektiğini göstermektedir.

4.2.28. Özür Grplarına Yönelik Olumsuz Düşünceler

Katılımcılara, Türkiye’de olumsuz düşüncelerin hangi özür grubu için daha fazla olduğu sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 22’de gösterilmiştir.

Şekil 22: “Sizce Türkiye’de Olumsuz Düşünceler Hangi Özürlü Grubu İçin Daha Fazladır?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

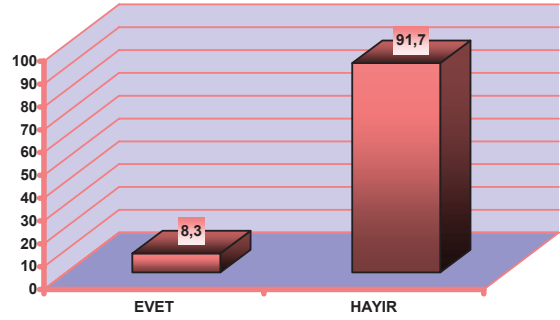

Katılımcıların %37.4’ü en çok zihinsel özür lülere ve %17.7’si ruhsal duygusal sorunları olanlara yönelik olumsuz düşünceleri olduğu belirlenmiştir. Önceki bulgularla tutarlı şekilde, önyargılar daha çok zihinsel özür lülere ve ruhsal duygusal sorunu olanlara yöneliktir. Bu iki grup, bu araştırmanın önceki bulgularına ve var olan alan yazın bulgularına benzerlik göstererek toplum tarafından kabulü en zor özür grupları olarak belirtilmiştir (Aulagnier ve ark., 2005; Diken, 1998; 1973; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dökmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Mağden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher ve ark., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson ve ark., 2007; Smith, 1978; Şenel-Günayer, 1985; Wolman ve ark.,2004; Wong ve ark.,2004). İngiltere’de ayrıca özür lülere yönelik önyargıların yıllar içinde varlığını sürdürdüğü; şizofreni ve AIDS hastalarının ise en fazla olumsuz yargılara hedef oldukları bulunmuştur (Robinson ve ark., 2007).

4.2.29. Kitle İletişim Araçları Dışında Özür lülere Yönelik Şiddete Tanık Olma Durumu

Katılımcılara, kendi çevrelerindeki özür lülere şiddet uygulandığını veya kötü muamelelerde bulunduğunu görüp görmedikleri sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 23 ’de gösterilmiştir.

Şekil 23: “Televizyon Ve Gazete Haberleri Dışında Kendi Çevrenizde Özür lülere Şiddet Uygulandığını Ya Da Kötü Muamelelerde Bulunduğunu Bizzat Gördünüz Mü?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların %91.7’si medya dışında özür lülere şiddet uygulandığına şahit olmadıklarını bildirirken, bu soruya “evet” diyenlerin oranı %8.3’dür.

Çevrelerindeki özür lülere şiddet uygulandığını veya kötü muamelelerde bulunduğunu belirtenlerden, tanık oldukları olayı kısaca anlatmaları istenilmiştir. Bu konuda elde edilen veriler Tablo 23’de gösterilmiştir.

4.2.30. Özür lülere Yönelik Tanık Olunan Şiddetin Biçimleri

Özür lülere yönelik şiddete tanık olanlara katılımcılara, tanık oldukları olayı kısaca anlatınız sorusu sorulmuş olup elde edilen veriler Tablo 23’de gösterilmiştir.

Tablo 23: “Olayı Kısaca Anlatınız?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

	%
Her türlü şiddet uygulandı	53,5
Küçük görme	18,6
Toplumdan izole etme	8,7
Hatırlamadı	6,3
İstismar	3,3
Taş atıldı	1,8
Dışarı atmak kovmak	0,9
Cevap vermeyen	6,9

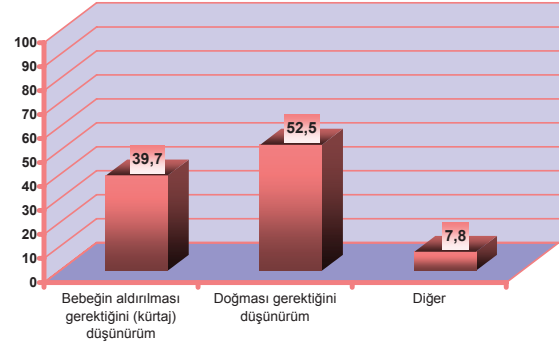
Özürülere yönelik şiddet uygulandığına tanık olduklarını belirten katılımcılara (%8,3), tanık oldukları olayı anlatmalarını istendiğinde, bu kişilerin %53.5'i özürülere her türlü şiddetin uygulandığını, bunu sırasıyla özürülere küçük görme (%18.6) ve toplumdan izole edilme (%8.7) olduğunu belirtmişlerdir.

Her ne kadar %8.3 gibi düşük görünen bir oran özürülere yönelik şiddete tanık olmuş ise de, uygulanan şiddetin kısa ve uzun dönemli olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için harcanması gereken çabalar düşünüldüğünde bu oranın azımsanmaması gerektiği söylenebilir. İngiltere’de yapılan çalışma da benzer yönde bulgu vermiştir (Robinson ve ark., 2007). Bireyler ister özürlü olsunlar ister olmasınlar tüm insanların olumsuz önyargılardan, ayrımcılıktan ve şiddetin her türlüşünden uzak yaşama hakları korunmalıdır.

4.2.31. Hamilelik Sırasında Özürlü Bebeğe Sahip Olma İhtimaline İlişkin Düşünceler

Katılımcılara, bir yakınlarının özürlü bir bebek dünyaya getireceğini henüz hamile iken öğrenmeleri durumunda ne yapılması gerektiği sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 24’de gösterilmiştir.

Şekil 24: “Bir Yakınınızın Veya Akrabanızın Hamileliği Sırasında Bebeğinin Özürlü Doğacağını Öğrenseydiniz, Aşağıdakilerden Hangisinin Yapılması Gerekliğini Düşünürdünüz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların %52.5'i özürlü bir bebeğin doğumundan yana olduklarını belirtirken %39.7'si ise bebeğin alınmasından yana oldukları görüşünü belirtmişlerdir. Bu bulgu, özürülülerin de diğer bireyler gibi yaşama haklarının olduğu anlayışının bir işareti olarak kabul edilebilir.

Kürtaj, tıbbi bir konu olmanın yanı sıra dini, ahlaki ve etik bir konudur. Pek çok dini anlayış gebeliğin sonlandırılmasını onaylamamaktadır. Budizme göre gebeliğin sonlandırılması insan öldürmekle eş anlamlıdır. Museviliğe göre, cenin annenin bir parçasıdır; ancak annenin yaşamı tehlikede olduğunda gebeliğin sonlanmasına izin verilir; Hıristiyanlıkta önceki katı tutumlar günümüzde yumuşamış olmasına rağmen, kürtaja pek de sıcak bakılmamaktadır; İslamiyet de kürtajı onaylamamakla birlikte, annenin hayatı tehlikeye içinde olması durumunda ya da ağır bir özür söz konusu olduğunda kürtaja izin verilebileceği belirtilmektedir. (Görkey, 2001).

Kürtaj oldukça tartışmalı bir konudur. Uluslar arası sözleşmelerde de tüm ülkeleri bağlayıcı hükümlerden uzak durulduğu gözlenmektedir. Örneğin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocukluğun başlangıç yaşını belirlememiş, ancak 18 yaş altındakileri çocuk olarak kabul etmiştir. Çocuğun doğum öncesi yaşı ve kürtaj ile

ilgili konularda uluslar arası düzeyde bir görüş birliğine varmak zor olduğundan, Sözleşmede çocukluk için başlangıç yaşı belirtilmekten özellikle kaçınılmıştır.

Günümüzde İngiltere gibi bazı ülkelerin yasaları, gebeliğin ilk aylarında beyindeki bazı bozuklukları belirleyen testlerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu testler, ister yasal zorunluluklar ister bireysel iradeyle yapılsın önemli bir konu da doğacak çocuğun özürlü olduğu belirlendiğinde ne yapılacağıdır. Bu aşamada aileler toplumsal, ahlaki ve tıbbi baskılar altında karar vermek durumundadırlar.

Karar verme aşamasında annelerin nasıl davrandığı ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar vardır. Bu konuda yapılmış çalışmalar, bebeğin özürlü olduğu belirlendiğinde genellikle gebeliğin sonlandırıldığını; doktorların özürlü bir çocuğu yetiştirmenin gerektirdikleriyle ilgili ya da özürlü bile olsa çocuğun yeterlikleriyle ilgili içgörülerinin olmadığı ve aileleri bilgilendirmekte yetersiz kaldıkları; anne-babalar uzman tarafından doğru bilgilendirilip yönlendirildiklerinde ve karar vermek için yeterli zamanları olduğunda ailelerin baskı altında kalmadan karar verdiklerini ve özürlü doğma riski altında olan bebeğe yaşama fırsatı verebildiklerini ya da kürtajı yeğlediklerini; buna karşın toplum ve aile baskısıyla annelerin riskli bebekleri doğurmak riskiyle karşı karşıya kalabildikleri bulunmuştur (Roberts, Stough & Parrish, 2002; Sutherland, 2007). Yine araştırmalar doğum öncesinde yapılan tetkikler sonucunda kürtaj kararının tespit edilebilen hastalık ya da özür türüne göre değiştiğini, Down sendromu riski taşıyan bebeklerin kürtaj kararıyla yaşamlarının sonlandırılma oranlarının (%92), spina bifidalı (%64), Turner sendromlu (%72) Klinefelter sendromlu (%58) ya da kas distrofisi olan çocuklardan çok daha yüksek olduğunu (Davis, 2003; Lawson, 2006); İngiltere’de spina bifidalı bebeklerin % 90’ının, Down sendromlu bebeklerin de % 92’sinin doğumlarının engellendiğini göstermektedir (Davis, 2003). Pek çok Batı ülkesinde de Down sendromlu bebeklerin % 95’inin kürtajla yaşamlarına son verildiği gözlenmektedir (White, 2008).

Özür riski altındaki bebeklerin doğumunun engellenmesinin altında yatan temel neden özürlü bir çocuğun aile yaşamının kalitesini dü-

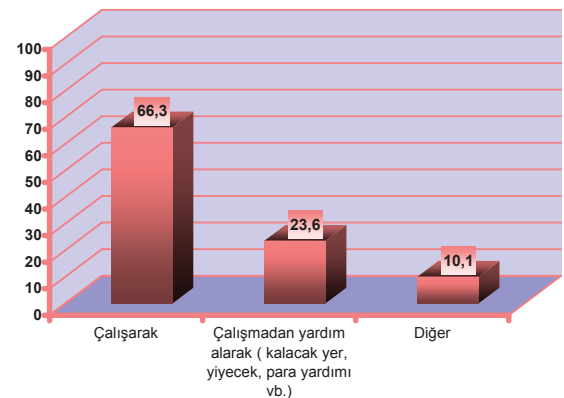
şürececek olması ya da özürlü bir çocuğun anne-baba olmanın hazzını azaltacağı ya da özürlü bir çocuğa bakma yeterliliğine sahip olamama varsayımı olabilir. Ayrıca, toplumda var olan özürlülere yönelik önyargılar da özürülerin kürtajla alınmaları kararını etkileyebilir. Ciddi bir durum olan Down sendromundaki yüksek kürtaj oranlarını da bu varsayımlara dayandırabiliriz (Lawson, 2006).

Türkiye’de özürlü bebek doğurma riski altında olan annelerin kürtaja ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik araştırmalara rastlanmamıştır. 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-2003), araştırma tarihinden önceki beş yıllık dönemde 100 gebelikten 21’i düşükle sonuçlandığını ve bunların %11’inde isteyerek gebeliğin sonlandırıldığını; annelerin eğitim düzeyinin bebek ve çocuk ölümleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu araştırmadan özürülük riski altında olmakla ilgili elde edilen tek bulgu ise doğumda düşük ağırlığa sahip olmanın çocukların hayatta kalma şansını olumsuz etkilediğidir.

4.2.32. Özürülerin Hayatlarını Nasıl Devam Ettireceklerine İlişkin Görüşler

Katılımcılara, özürülerin hayatlarını nasıl devam ettirmeleri gerektiği sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 25 ’de gösterilmiştir.

Şekil 25: “Sizce, Özürüler Hayatlarını Nasıl Devam Ettirmelidir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

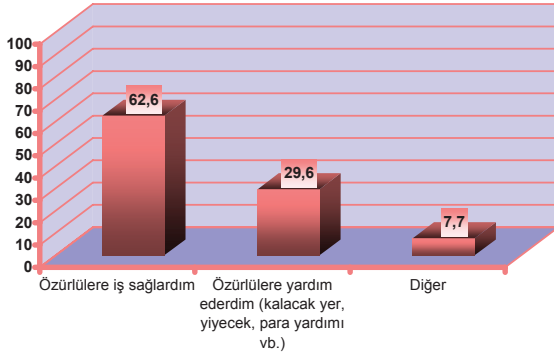

Katılımcıların %66,3'ü özürülerin yaşamlarını çalışarak sürdürmeleri gerektiğini, %23,6'sı ise yardımlarla sürdürmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin, özürülerin çalışmaları gerektiğini vurgulaması, olumlu bir tutumun yansımaları şeklinde değerlendirilebilir.

4.2.33. Yetkiye Göre Özürülere Sağlanacak İmkanlar

Katılımcılara, yetkili veya güçlü bir kişi olsalardı özürüler için ne yapmayı tercih edecekleri sorulmuş, elde edilen bulgular Şekil 26'da gösterilmiştir.

Şekil 26: “Yetkili / Güçlü Bir Kişi Olsaydınız, Aşağıdakilerden Hangisini Yapmayı Tercih Ederdiniz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Özürüleri iş olanakları sağlamak isteyen katılımcılar (%62,6) çoğunluktadır. “Özürüleri yardım ederdim” diyenlerin oranı %29,6'dır. Bu bulgu, özürülerin çalışma hayatına katılımı açısından tutumların olumlu olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 25 ve Şekil 26 daki bulgular topluca değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunluğunun özürülerin yaşamlarını çalışarak geçirmeleri gerektiğini ve yetkili bir konumda olduklarında buna imkan tanıyacakları belirlenmiştir.

Her ne kadar katılımcılar özürülerin iş yaşamına katılımını destekleyen doğrultuda görüş belirtse de bu görüşlerin uygulamaya

tam olarak yansımadağı düşünülebilir. 2002 Yılı Özürüler Araştırması, ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürülerin sadece %21,71'inin işgücüne katıldıklarını, işgücüne dahil olmayan özürülü oranının %78,29 olduğunu; süreğen hastalıklarda ise bu oranların sırasıyla %22,87 ve %77,13 olduğunu göstermektedir. Aynı araştırma, istihdam edilen özürülerin cinsiyet açısından çarpıcı bir ayrımcılığa uğradığını da göstermektedir. Erkek özürüler, kadın özürüleri göre işgücüne daha çok katılırlarken, bunun doğal sonucu olarak kadın özürüler erkeklerden daha fazla işsiz kalmaktadırlar. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürülerde istihdam edilen erkeklerin oranı %32,22, süreğen hastalıklarda %46,58'dir; kadınlarda bu oranlar sırasıyla %6,71 ve %7,21'dir. Aynı özür türleri için işsizlik oranları erkeklerde %67,78 ve %53,42 iken, kadınlarda %93,29 ve %92,79'dur.

Robinson ve arkadaşları (2007) İngiltere'de yaptıkları çalışmada özürülerin çalışmaları mı yoksa yardım mı almaları gerektiği konusunda toplumda tutarlı bir görüşün bulunmadığını belirtmektedir. Kanada'da ise özürülerin iş yerlerine büyük ölçüde kabul edildiklerini ancak aynı zamanda özürleri nedeniyle de ayrımcılığa uğradıklarını (Environics grubu, 2004), Kirkwood da (2007) Avustralya'da, Kanada'da olduğu gibi işverenlerin özürülerin istihdamlarına olumlu yaklaşıtlarını bildirmişlerdir. O'Hara'da (2004) ve Thomas ve arkadaşları (2003) iş yerlerinde özürüleri ilişkin ayrımcılığın temel sorunlardan biri olduğunu ifade etmektedir. Özürüleri iş yerlerinde yapılan ayrımcılık, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinden bağımsız gibi görünmektedir.

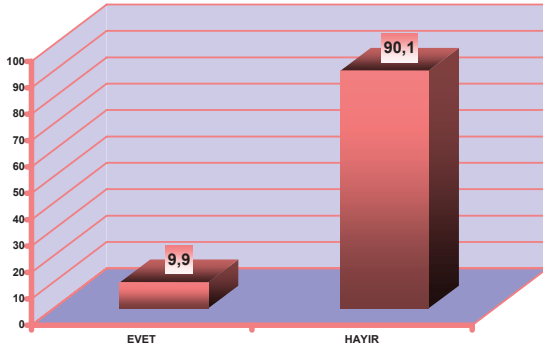
Bu bulguların dışında, araştırmalar, özürüleri işe almaya istekli olanların tutumlarının, onları işe almaya istekli olmayanların tutumlarından daha olumlu olduğunu göstermektedir (Örneğin, Özmen, 1996). Özürüleri işe almaya istekli olan işverenler, onların verimliliklerini yeterli görmekte ve işe devamlarının da oldukça düzenli olduğunu, özürülerle etkileşimi olan ve özürülü arkadaşı olan bir diğer deyişle özürülü ile eşit statüde ilişki kuran işverenlerin özürüleri işe almayla ilgili tutumlarının da olumlu olduğunu bildirmekte; özürüleri işe almaya isteksiz olan an

işverenler ise düşük verim ve nitelikli olmayan üretimi ve özürhüleri istihdam etmelerini kolaylaştıracak destek sistemlerinin olmamasını isteksizliklerinin nedeni olarak getirmektedirler (Özmen, 1996). Başka çalışmalarda da özürhülerin, özürhü olmayanlara kıyasla, çalışma yaşamlarında daha düşük devamsızlık gösterdikleri, daha düşük oranda ihtiyaç molası verdikleri, eşit ya da daha yüksek düzeyde performans sergiledikleri gösterilmiştir (Hunt & Hunt, 2004). Özürhülerin bu olumlu özellikleri medya yoluyla halka iletilerek, özürhüleri çalıştırmayla ilgili kaygılar azaltılabilir; işverenlere de özürhüleri ile etkileşim fırsatlarının yanı sıra özürhülerin istihdamını kolaylaştıracak destekler sağlanabilir.

4.2.34. Yapılı Çevre ve Kentsel Hizmetlerin Özürhülere Uygunluğu

Katılımcılara, yapılı çevre ve kentsel hizmetlerin (toplu taşıma araçlarının, binaların, caddelerin, sokakların, kaldırımların, vb.) özürhüleri için uygun olup olmadığı sorulmuş, elde edilen bulgular Şekil 27’de gösterilmiştir.

Şekil 27: “Sizce Toplu Taşıma Araçları, Binalar, Cadde, Sokak Ve Kaldırımlar Özürhüleri İçin Uygun Mudur?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

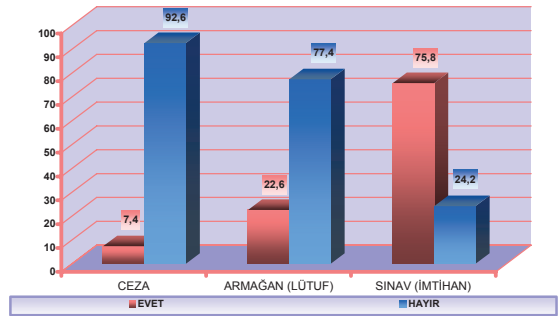
Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%90.1) toplu taşıma araçları, binalar, cadde, sokak ve kaldırımların özürhüleri için uygun

olmadığını belirtmişlerdir. Uygun olduğunu belirtenlerin oranı ise %9.9’dur. Türkiye’de yapıli çevre düzenlemelerinde özürhüleri için gerekli ölçütlerin göz önünde bulundurulmaması nedeniyle, kamuya açık alanlarda, binalarda, konutlarda ve toplu taşıma hizmetlerinde özürhüleri ulaşılabilirliğinin sağlanamamasını, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun özürhüleri günlük yaşamda karşılaştığı engeller nedeniyle ulaşımında ve hareket edebilmede zorlandıklarını veya tamamen engellendiklerini gözlemlemiş oldukları düşünülebilir. Ayrıca, soruya “evet” cevabı veren katılımcıların ise günlük yaşamda kendi ulaşımında ve hareket edebilmelerinde sorun yaşamamaları nedeniyle mevcut durumun yeterli olduğunu düşündükleri varsayılabilir ve bu açıdan bilinç düzeyi düşük bir grup olarak nitelendirilebilirler.

4.2.35. Özürhüliğin İnanışla Bağlantılı Olarak Nasıl Algılandığına İlişkin Görüşler

Katılımcılara, toplumda bazı kişilerin, özürhüli olmanın tanrının insana verdiği bir ceza, bir lütuf-armağan, bir sınav-ımtihan olduğuyla ilgili düşüncelerine katılıp katılmadıkları sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 28’de gösterilmiştir.

Şekil 28: “Toplumda Bazı Kişiler, Özürhüli Olmanın Tanrının İnsana Verdiği Bir Ceza, Bir Lütuf-Armağan, Bir Sınav-İmtihan Olduğunu Düşünmüyorlar. Siz, Bu Düşüncelere Katılıyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

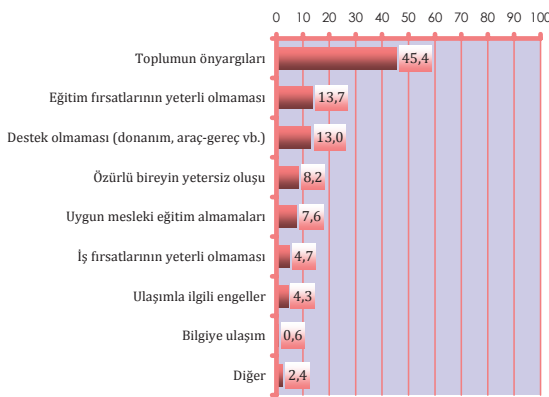
Katılımcılar, her ne kadar özürlü olmanın Tanrı'nın insana verdiği bir ceza (%92.6) ya da lütuf (%77.4) olduğuna inanmasalar da, özür-lülüğün insanlara Tanrı tarafından sınanmak üzere verildiğine inananların oranı oldukça yük-sektir (%75.8).

Pek çok kültürde özür-lülüğün mistik güç-lere atfedildiği bilinmektedir (Graf ve ark., 2007; Parashar ve ark., 2008). Bu çalışmada da, bir taraftan özürlü olmanın Tanrı'nın insana verdiği bir ceza olduğu ya da armağan olduğu görü-şüne katılmayanların oranı yüksek bulunurken diğer taraftan da bu iki bulguyla çelişen şekilde tanrının insanları sınadığına inanılmaktadır

4.2.36. Özür-lülerin Topluma Katıl-malarının Önündeki Engel-ler Hakkındaki Görüşler

Katılımcılara, özür-lülerin topluma katıl-ımlarının ve toplumun aktif bir üyesi olmalarının önündeki en büyük engelin ne olduğu sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 29'da gösterilmiştir.

Şekil 29“:Sizce Özür-lülerin Topluma Ka-tılımlarının, Toplumun Aktif Bir Üyesi Olmalarının Önündeki En Büyük Engel Nedir?” Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Özür-lülerin topluma katılımlarının, top-lumun aktif bir üyesi olmalarının önündeki en büyük engel olarak toplumun ön yargıları gös-

terilmektedir (%45.4). Özür-lünün yaşamını ko-laylaştıracak eğitim, donanım, istihdam, fiziki çevreye ve bilgiye ulaşım gibi sosyal destek-lerin eksikliği ise diğer engeller (%46.9) olarak belirlenmiştir.

Şekil 27 ve Şekil 29'daki bulgulara göre, araştırma grubunun neredeyse tamamı, özür-lülerin toplumla bütünleşmelerini ve topluma katılımlarını sınırlandıran en büyük engelin ya-pılı çevre düzenlemelerindeki eksiklikler olduğu görüşünde birleşmiş ve toplu taşıma araçları, binalar, cadde, sokak ve kaldırımların özür-lüler için uygun olmadığını belirtmiştir. Pek çok ülkede fiziksel ve sosyal engeller özür-lülerin toplumla bütünleşmelerini olumsuz olarak etki-leyen faktörlerin başında gelmektedir (Örneğin, Environics Research Group, 2005; Graf ve ark., 2007).. Hergenrather ve Rhodes'in de (2007) belirttiği gibi fiziksel engeller ortadan kaldırılsa bile sosyal engellerin varlığı sürdükçe, özür-lülerin toplumsal yaşama tam katılımlarından söz etmek mümkün değildir. Bu araştırmadan elde edilen bir bulgu da, bu görüşü desteklemektedir. Özür-lülerin toplumsal yaşama katılımlarının, toplumun aktif bir üyesi olmalarının önündeki en büyük engel olarak toplumun ön yargıları olduğuna inanılmaktadır (%45.4). Özür-lünün yaşamını kolaylaştıracak eğitim, donanım, istih-dam, fiziki çevreye ve bilgiye ulaşım gibi sosyal destekler ise diğer engeller olarak getirilmiştir (%46.9). Bu sonuçlar, toplumun özür-lülere yö-nelik önyargıları fark etme ve kabul etme eği-limlerine işaret etmektedir ve umut vericidir..

Araştırmada, katılımcıların %34.4'ünün ortopedik özür-lülerin, %22.2'sinin görme özür-lülerin banka, postane vb. gibi dışarı işlerini ba-ğimsiz olarak yapabileceklerini düşündükleri, ortopedik ve görme engelli bireylerin sırasıyla % 34.4 ve %19.0 oranında sosyal etkinliklere kendi başkalarına bağımlı olmadan katılabil-eceklerine inandıkları ve özür-lü denince daha çok bedensel özür-lüleri anladıkları belirlenmiş-tir. Belki de katılımcılar daha çok bu iki engel grubunu dikkate alarak, %90.1 gibi büyük bir oranla fiziki çevrenin özür-lüler için uygun ol-madığını ifade etmişlerdir. Bu bulgular, fiziksel

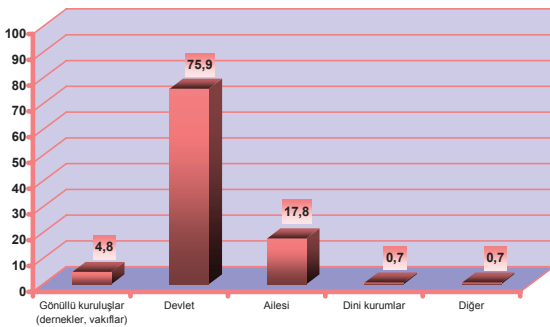
çevrenin özürllüleri gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmesi gereğini vurgulayan bulgular olarak değerlendirilebilir.

5378 sayılı Özürllüleri Kanunu, 3068 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu ve Birleşmiş Milletler Özürllü Kişilerin Hakları Sözleşmesi gibi yasalarımız ve yönetmeliklerimiz ve benimlenen evrensel sözleşmeler, gerek fiziksel çevre düzenlemesi gerekse özürllüleri gereksinimleri olan her türlü araç-gereç ve donanımın sağlanması yönünde maddeler içermesine karşın, katılımcıların aksi yönde görüş bildirmeleri sorunun yasa maddelerinde değil de bu maddelerin yürürlüğe konulması ve denetlenmesi ile ilgili sorunlar olduğunu düşündürmektedir.

4.2.37. Özürllüleri Yardım Etmesi Gereki Kurumlar İle İlgili Görüşler

Katılımcılara, özürllüleri öncelikle yardım etmesi gereken kurumun hangi kurum olduğu sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 30'da gösterilmiştir.

Şekil 30: "Özürllüleri Öncelikle Yardım Etmesi Gereki Kurum Hangisidir?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcılar özürllüleri öncelikle yardım etmesi gereken kurumun devlet (%75.9) olduğunu belirtmişlerdir. Bunu aile (%17.8), gönüllü kuruluşlar (%4.8) ve dini kurumlar (%0.7) izle-

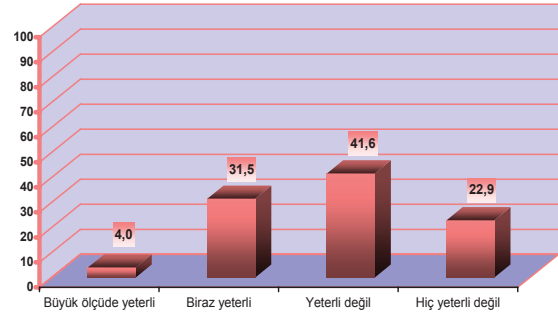
mektedir. Önemli bir bulgu olarak bu araştırmada devletten beklentinin oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kanada'da ise Türkiye'deki durumun aksine özürllünün ailesi, gönüllü kuruluşlar öncelikli olarak yardım etmesi gereken kurumlar olarak belirlenmiş, bunları özürllünün kendisi ile devlet izlemiştir. (Environics Research Group, 2004). Bulgulardaki farklılık, kültürel farklılıklarla açıklanabilir.

4.2.38. Özürllüleri Sağlanan Hizmetler ve Yardımlar Konusunda Düşünceler

Katılımcılara, devletin özürllüleri sağladığı hizmetlerin ve yardımların yeterli olup olmadığı sorulmuş ve elde edilen bulgular Şekil 31'de gösterilmiştir.

Şekil 31: "Devletin Özürllüleri Sağladığı Hizmetler Ve Yardımlar Sizce Yeterli Mi?" Sorusuna Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarıya yakını (%41.6) devletin özürllüleri verdiği hizmetleri yeterli görmemektedir. Bu hizmetleri hiç yeterli bulmayanlar %22.9 oranındadır. Katılımcıların %31.5'i hizmet ve yardımları "biraz yeterli" bulurken katılımcıların ancak %4'ü yardımları "büyük ölçüde yeterli" bulmaktadır. Bir diğer deyişle, katılımcıların yarısından fazlası (%64.5) yardımları yeterli bulmaktadır. Benzer şekilde Kanada'da da devletin yardımları çok yeterli bulunmamaktadır (Environics Research Group, 2004).

Katılımcıların özürllülere destek olması gereken öncelikli kurum olarak devleti görmele- rine rağmen, yaklaşık yarısının devletin özürllü- lere sağladığı hakların neler olduğunu bilmediği, en çok bilinen hakların ise aylık bağlama, işe alınma, eğitim verme ve para yardımı olduğu belirlenmiştir.

Devletin ve diğer kurumların özürllülere verdiği hizmetlerin neler olduğu, özürllü ve aile- sinin haklarının neler olduğu konusunda halkın bilgilendirilmesi gerektiği açıktır.

4.3. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLAR ÖLÇEĞİNDEN- (ÖYTÖ) ELDE EDİLEN BUL- GULAR

Bu bölümde, önce Özürllülere Yönelik Tu- tumlar Ölçeği'nden alınan puan ortalamalarına göre katılımcıların özürllülere yönelik tutumları- nın düzeyi ile ilgili bulgulara, sonra ÖYTÖ'ne verilen cevapların yüzdellikleri ile ilgili bulgulara, daha sonra da ölçekten elde edilen puan orta- lamalarının bağımsız değişkenlere göre t testi ve varyans analizi ile ilgili sonuçlarına yer verilmiştir. Bu bölümün son bulguları ise olumlu ve olumsuz tutum puanları olan bireylerin bazı değişkenlere göre dağılımları ile ilgilidir.

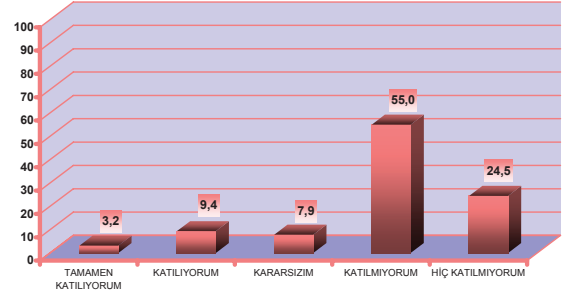
4.3.1. ÖYTÖ'nin Maddelerine Verilen Cevapların Yüzdellikleri.

Bu bölümde ÖYTÖ'ne verilen cevapları- n yüzdellikleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. ÖYTÖ'nin her bir maddesine verilen cevapların yüzdellikleri hesaplanmış ve aşağıda grafikler halinde sunulmuştur.

4.3.1.1. Özürllülerin Eğitimi İle İlgili Görüşler

“Özürllülere sadece evlerinde eğitim veril- melidir” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 32'de verilmiştir.

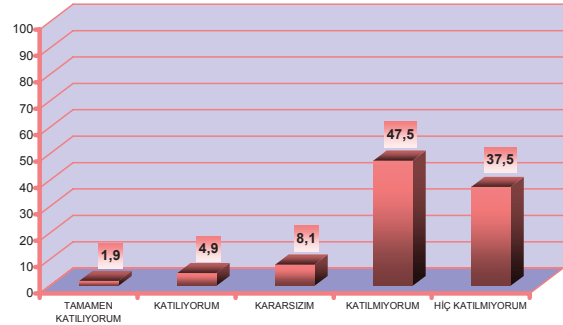
Şekil 32: “Özürllülere Sadece Evlerinde Eği- tim Verilmelidir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

Katılımcıların %79,5'inin özürllülere sa- dece evlerinde eğitim verilmesine karşı oldukları belirlenmiştir. Bir diğer deyişle, özürllülerin toplumdan soyutlanarak eğitilmelerine karşı olanlar katılımcıların önemli bölümünü (4/5'ini) oluşturmaktadır.

“Özürllü olmayanlar bile yeterli eğitimi alamazlarken özürllülere eğitim vermek gerek- sizdir” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 33'de verilmiştir.

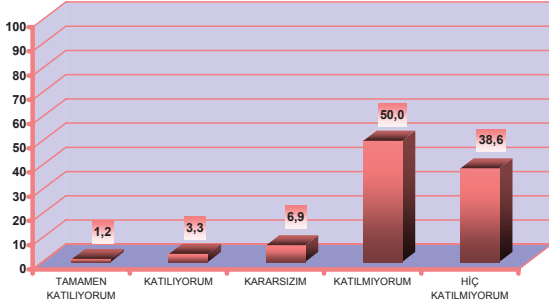
Şekil 33: “Özürllü Olmayanlar Bile Yeterli Eği- timi Alamazlarken Özürllülere Eği- tim Vermek Gereksizdir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

“Özürllü olmayanlar bile yeterli eğitimi alamazlarken özürllülere eğitim vermek gerek- sizdir” düşüncesine katılımcıların çoğunluğu (%85.0) karşı çıkmaktadır.

“Özürllüler için harcanan para boşa har- canmış paradır” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 34'de verilmiştir.

Şekil 34: “Özürllüler İçin Harcanan Para Boşa Harcanmış Paradır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

Katılımcıların çoğunluğu (%88.6) özürllüler için harcanacak paranın boşa gideceği görüşüne katılmamaktadır.

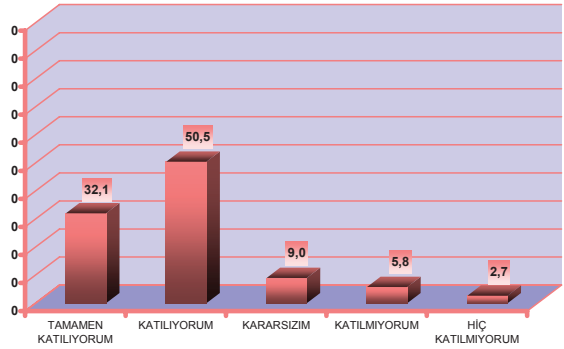
Eğitim Ortamı ile ilgili bulgular incelendiğinde; katılımcıların çoğunluğunun özürllüler için eğitim verilmesi gerektiğine ve bu eğitimin evde verilmemesi gerektiğine, özürllüler için yapılacak yatırımların boşa gitmeyeceğine inandıkları belirlenmiştir. Ankette yer alan eğitim ile ilgili soruya da katılımcılar özürllüler için eğitim alınmasından yana yanıt vermişler; ancak zihinsel özürllüler ile ruhsal hastalığı olanları kaynaştırma ortamının dışında tutmuşlardır.

Doğrulamalı faktör analizi sonucunda eğitim ile ilgili bazı maddeler ölçekten çıkarılmış ancak bu maddelere verilen cevapların yüzdellikleri incelenmiştir. Katılımcılar özürllülerin hem normal çocuklarla birlikte eğitim almaları gerektiğine, destek sağlandığında öğretmenlerin özürllü çocukları bir yük olarak algılamayacaklarına inanırken, diğer taraftan da katılımcıların yarısından fazlası, bu bulgularla çelişen bir şekilde özürllülerin onlar için düzenlenmiş ayrı okullarda eğitim almaları gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların önemli bölümünün eğitim düzeylerinin düşük olduğu düşünüldüğünde, bulgulardaki çelişki, onların aynı ya da ayrı eğitim ortamlarının ne demek olduğuna ilişkin bilgilerinin ve genel olarak eğitim ortamlarına ilişkin bilgilerinin sınırlı olması ile ve belirli özür gruplarına ilişkin önyargıların varlığı ile açıklanabilir.

4.3.1.2. Özürllülerle Kurulacak Kişiler Arası İlişkiler Konusundaki Görüşler

“Özürllü biriyle aynı masada yemek yemekten rahatsızlık duymam” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 35’de verilmiştir.

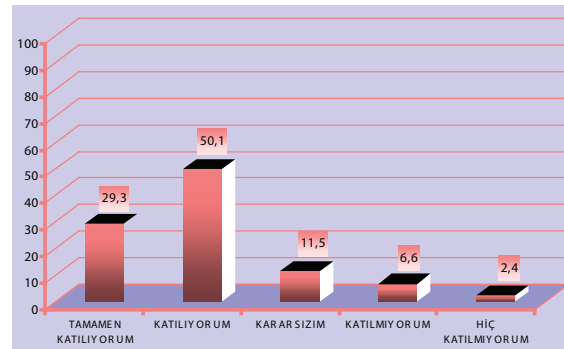
Şekil 35: “Özürllü Biriyle Aynı Masada Yemek Yemekten Rahatsızlık Duymam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

Katılımcıların büyük bir kısmı (%82.6) özürllüler ile aynı masada yemek yemekten rahatsızlık duymayacağını, %8.5’i ise özürllüler ile aynı masada yemek yemekten rahatsızlık duyacağını belirtmiştir. Kararsızların oranı ise %9 olup azımsanmayacak bir orandır.

“Özürllü biriyle birlikteyken başkalarının rahatsız edici bakışlarına aldırmam” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 36’da verilmiştir.

Şekil 36: “Özürllü Biriyle Birlikteyken, Başkalarının Rahatsız Edici Bakışlarına Aldırış Etmem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

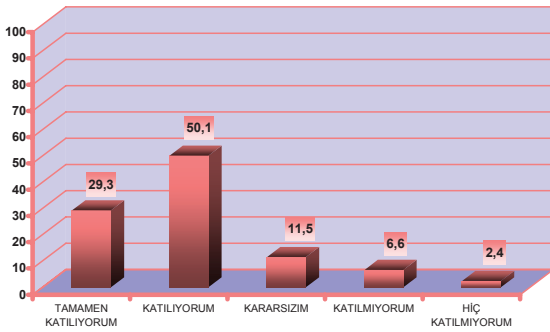

Katılımcıların çoğunluğu (%79.4) özürli biriyle birlikte olduğunda, başkalarının rahatsız edici bakışlarına aldırmadığını belirtirken, % 9'u rahatsız olacağını belirtmiştir ve yine % 9'u kararsız kalmıştır.

“Özürli bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda onunla sohbet etmekten çekinmem” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 37’de verilmiştir.

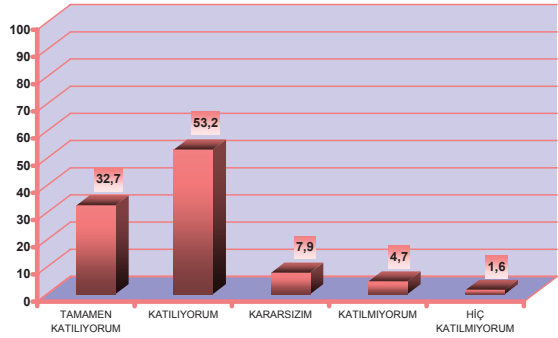
Şekil 37: “Özürli Bir Kişi İle Aynı Ortamda Bulduğumda Onunla Sohbet Etmekten Çekinmem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%87.1) özürli-ler ile sohbet etmekten çekinmediğini belirtmiştir. Özürli-ler ile sohbet etmekten çekinenlerin oranı ise %4.4 ile oldukça azdır. Kararsızım diyenler ise %8.4 oranındadır.

“İnsanların özürli-lere gözünü dikip bakması beni üzüyor” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 38’de verilmiştir.

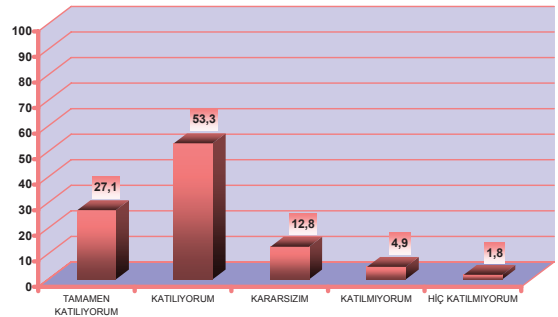
Şekil 38: “İnsanların Özürli-lere Gözünü Dikip Bakması Beni Üzüyor” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%85.9) insanların özürli-lere gözünü dikip bakmaları nedeni ile üzüntü duyduğunu, %6.3’ü üzüntü duymadığını belirtmiştir. Kararsızların oranı %7.9’dur.

“Özürli bir kişiyle yalnız kalmaktan çekinmem” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 39’da verilmiştir.

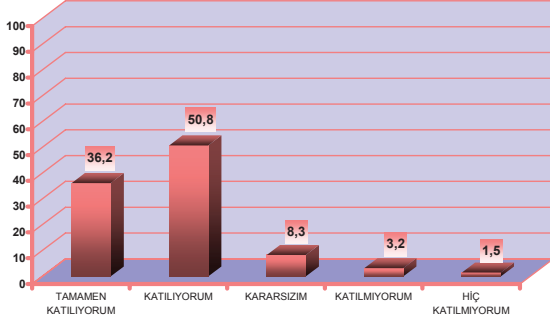
Şekil 39: “Özürli Bir Kişiyle Yalnız Kalmaktan Çekinmem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%80.4) özürli-ler ile yalnız kalmaktan çekinmediğini, %6.7’si onlarla yalnız kalmaktan çekindiğini belirtmiştir. “Kararsızım” diyenlerin oranı ise %12.8 ile azımsanamayacak bir düzeydedir.

“Özürli biri evimize misafir gelse rahatsızlık duymam” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 40’da verilmiştir.

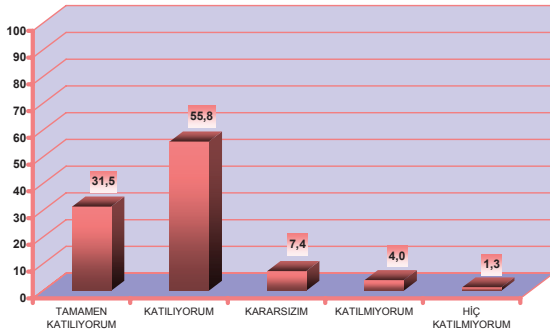
Şekil 40: “Özürü Bir Evimize Misafir Gelse Rahatsızlık Duymam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%87.0) özürli birinin evlerine yapacağı ziyaretten rahatsızlık duymayacağını; %4.7'si ise böyle bir ziyaretten rahatsızlık duyacağını belirtmiştir. Kararsızların oranı %8.3'tür.

“Birinin özürü olması, onunla arkadaş olmamı engellemez” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 41’de verilmiştir.

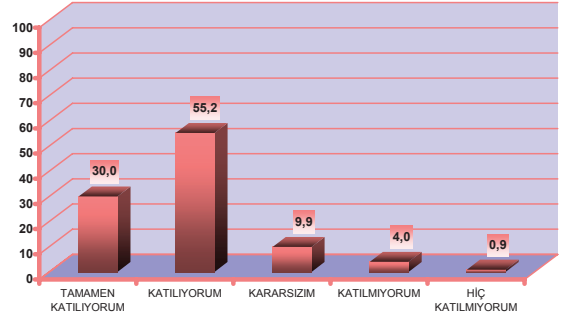
Şekil 41: “Birinin Özürü Olması, Onunla Arkadaş Olmamı Engellemez” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%87,3) bireyin özürü olmasının arkadaşlık ilişkisi kurmaya engel olamayacağını belirtmiştir. Katılımcıların %5,3’ü ise özürü olmayı arkadaşlık ilişkisinde bir engel olarak görmektedir. Kararsızların oranı %7,4’tür.

“Özürü ile dostluk kurmaktan kaçınmam” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 42’de verilmiştir.

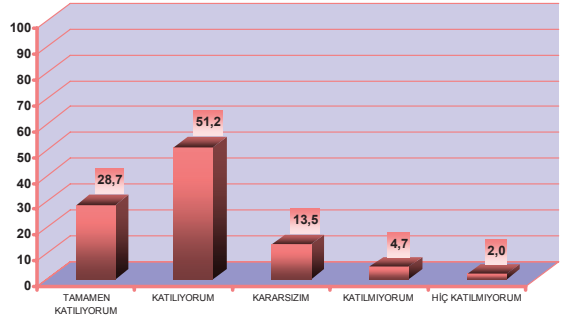
Şekil 42: “Özürü ile Dostluk Kurmaktan Kaçınmam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%85.2) özürü ile dostluk kurmaktan çekinmeyeceğini; %4.9’u ise özürü ile dostluk kurmaya olumlu bakmadığını belirtmiştir. Kararsızların oranı %9.9’dur.

“Özürü sağlık, eğitim, bakım ve rehabilitasyon gibi hizmetler veren bir işte çalışmaktan kaçınmam” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 43’de verilmiştir.

Şekil 43: “Özürü Sağlık, Eğitim, Bakım Ve Rehabilitasyon Gibi Hizmetler Veren Bir İşte Çalışmaktan Kaçınmam” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%79.9) özürü ile çeşitli hizmetler veren kurumlarda çalışabileceklerini belirtirken, %6.7’si ise çalışmayacağını belirtmiştir. Kararsızların oranı %13.5’tir.

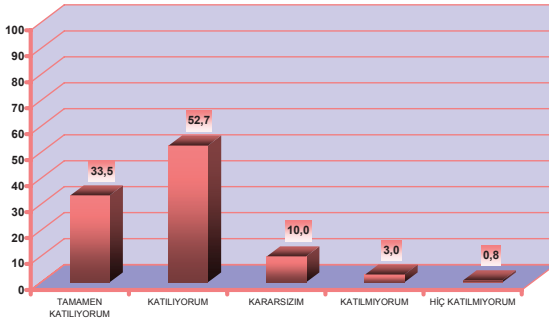
Kişilerarası İlişkiler ile ilgili maddelerde katılımcılar özürü biriyle aynı ortamda bulun-

maktan, onlarla ilişkiye girmekten, arkadaşlık etmekten rahatsızlık duymadıklarını ifade etmişlerdir. Tutumun daha çok davranışsal eğilim boyutunu içeren maddelere dayalı bu sonuçlar, özürhüleri sosyal kabulleri açısından olumlu olarak değeriendirilebilir. Katılımcıların bu davranışsal eğilimlerinin davranışa gerçekten yansıyor yansımadiğinin araştırılması gerekmektedir. İngiltere ve Kanada çalışmaları da (Enviroinics Research Group, 2004; Robinson ve ark., 2007) aynı yönde sonuçlar vermiştir. Ancak, bu maddelerde özür türleri dikkate alınmamış, katılımcıların tüm özür gruplarını dikkate alarak maddeleri yanıtlamaları beklenmiştir. Ankette ise yakın arkadaş, iş arkadaşı, eş ve komşu olarak yapılan seçimlerin özür türlerine göre farklılaştığı bulunmuştur. Bu nedenle, ÖYTÖ'ndeki maddelerin farklı özür grupları dikkate alınarak yanıtlanması daha açık ve belirgin sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

4.3.1.3. Özürhüleri Çalışma Yaşamına Katılmaları İle İlgili Görüşler

“Yasal zorunluluklar olmasa bile işverenler özürhü kişileri işe almalıdır” ifadesine verilen cevapların yüzdelikleri Şekil 44’de verilmiştir.

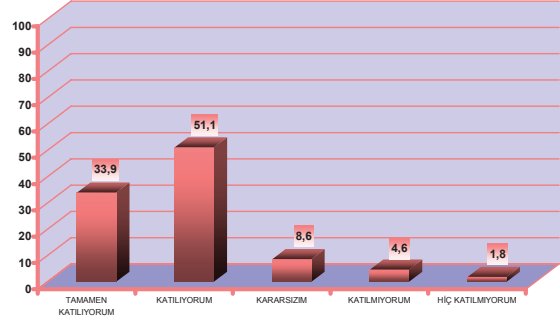
Şekil 44: “Yasal Zorunluluk Olmasa Bile İşverenler Özürhü Kişileri İşe Almalıdır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdelikleri

Katılımcıların tamamına yakını (%96.2) özürhüleri işverenler tarafından istihdam edilmeleri gerektiğine inandıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı ise %10.0’dur.

“İş yerinde özürhüleri için kontenjan ayrılmasını doğru buluyorum” ifadesine verilen cevapların yüzdelikleri Şekil 45’de verilmiştir.

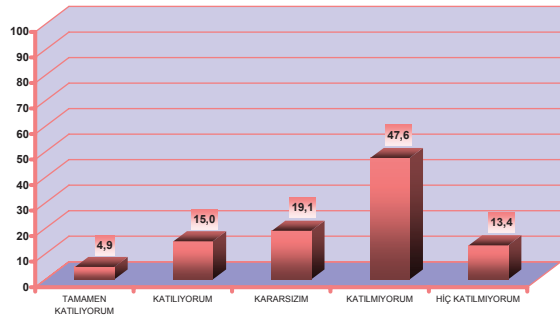
Şekil 45: “İş Yerinde Özürhüleri İçin Kontenjan Ayrılmasını Doğru Buluyorum” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdelikleri

Katılımcıların çoğunluğu (%85.0) iş yerlerinde özürhüleri için kontenjan ayrılması gerektiğini, %6.4’ü ise kontenjan uygulamasını doğru bulmalarını belirtmiştir. Kararsızların oranı ise %8.6’dır.

“Özürhüleri, çalışmak yerine yardım almayı tercih ederler” ifadesine verilen cevapların yüzdelikleri Şekil 46’da verilmiştir.

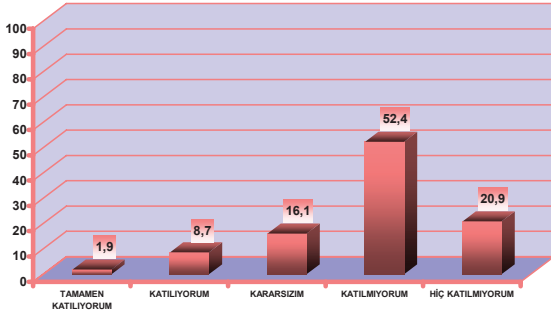
Şekil 46: “Özürhüleri, Çalışmak Yerine Yardım Almayı Tercih Ederler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdelikleri

Katılımcıların yarıdan fazlası (%61.0) özürhüleri için çalışmak yerine yardım almayı tercih etmediklerine inanmaktadır. Katılımcıların %19.9’u ise özürhüleri için çalışmak yerine yardım almayı tercih edecekleri görüşündedir. Kararsız olanların oranı %19.1’dir.

“Bir iş yerinde özürlü kişilerin çalışması, mal ve hizmet alanları huzursuz eder” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 47’de verilmiştir.

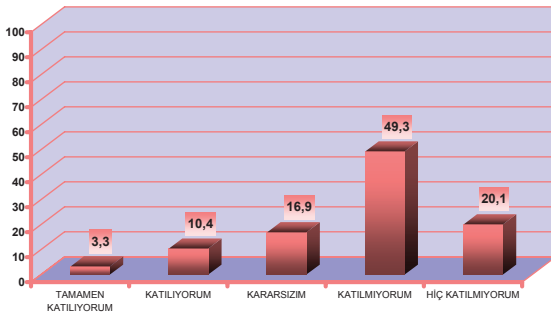
Şekil 47: “Bir İş Yerinde Özürlü Kişilerin Çalışması, Mal Ya Da Hizmet Alanları Huzursuz Eder” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%73.3) özür- lülerin bir iş yerinde çalışmasının, mal ya da hizmet alanları huzursuz etmeyeceği görüşün- dedir. Katılımcıların %10.6’sı ise özür- lülerin iş yerinde çalışmasının, mal ya da hizmet alanları huzursuz edeceğine inanmaktadır.

“Özür- lülerin çalışması, işverene maddi yük getirir” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 48’de verilmiştir.

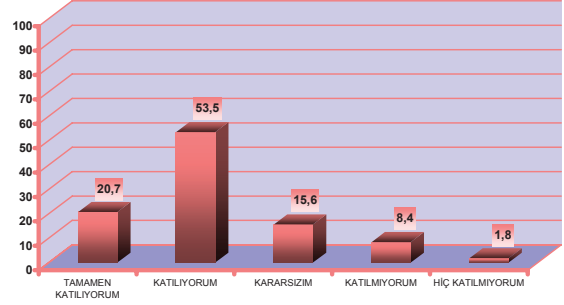
Şekil 48: “Özür- lülerin Çalışması, İşverene Maddi Yük Getirir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarısından fazlası (%69.4) özür- lülerin işverene yük getireceğine inanma-maktadır. Buna karşılık, özür- lülerin işverene yük getireceğini belirtenlerin oranı %13,7’dir. Kararsızların oranı ise %16,9’dur.

“Özür- lüler diğer çalışanlar kadar verimli olabilirler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 49’da verilmiştir.

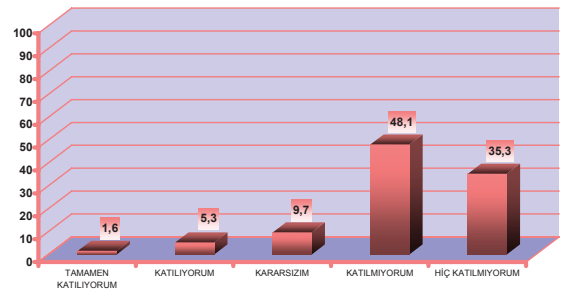
Şekil 49: “Özür- lüler Diğer Çalışanlar Kadar Verimli Olabilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%74.2) özür- lülerin de diğer çalışanlar kadar verimli olacaklarına inanmaktadır. Özür- lülerin diğer çalışanlar kadar verimli olamayacaklarına inananların oranı ise %10.2’dir. Kararsızların oranı %15.6’dır.

“Özür- lü olmayanlar bile iş bulamazlarken özür- lülere iş vermek gereksizdir” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 50’de verilmiştir.

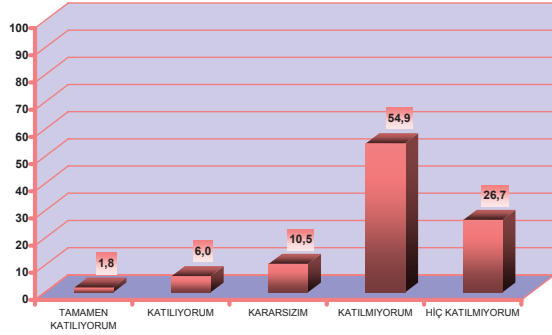
Şekil 50: “Özür- lü Olmayanlar Bile İş Bulamazken Özür- lülere İş Vermek Gereksizdir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%83.4) özür- lülere iş verilmesi gerektiğine inanmaktadır; %6.9’u ise özür- lülere iş vermenin gereksiz olduğunu belirtmektedir. Kararsızların oranı %9.7’dir.

“Özürülerin çalışmalarına gerek yoktur” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 51’de verilmiştir.

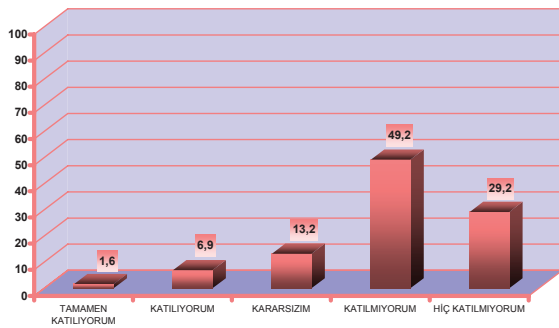
Şekil 51: “Özürülerin Çalışmalarına Gerek Yoktur” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%81.6) özürülerin çalışmaları gerektiğini belirtirken, %7.8’i ise özürülerin çalışmalarının gerekli olmadığı inancındadır. Kararsızların oranı %10.5’tir.

“Özürüler bir iş yerinin verimliliğini düşürür” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 52’de verilmiştir.

Şekil 52: “Özürüler Bir İş Yerinin Verimliliğini Düşürür” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

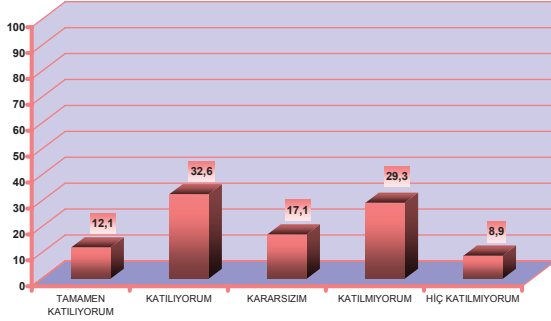
Katılımcıların çoğunluğu (%78.4) özürülerin bir iş yerinin verimliliğini düşürmeyeceklerini, %8.5’i ise özürülerin işyerinin verimliliğini düşüreceklerini belirtmiştir. Kararsızların oranı %13.2’dir.

Çalışma Yaşamı ile ilgili maddelere verilen cevaplarda katılımcıların çoğunluğunun, iş yerlerinde yasal zorunluluğa gerek kalmadan özürülere kontenjan ayrılmasından ve işe alınmalarından yana olduğu; özürülerin yardım almak yerine bir işte çalışarak yaşamlarını sürdürmek eğiliminde olduklarına ve diğer çalışanlar gibi verimli olabileceğine inandığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar özürülerin çalışma yaşamı ile ilgili olumlu toplumsal tutumların varlığını ortaya koymuştur. Anketten elde edilen sonuçlar da bu bulguları desteklemektedir. Alan yazında da özürülerin değerleri kadar iş yerindeki verimliliği arttıracığına ve yardım almak yerine çalışmaları gerektiğine ilişkin bulgular yer almaktadır. (Environics Research Group, 2004; Robinson, Martin & Thompson, 2005). Bu bulgular özürülerin istihdam edilmeleri yönünde olumlu tutumların varlığını ortaya çıkarsa da, alan yazın gerçeğin hiç de böyle olmadığını, hemen her ülkede özürüler arasındaki işsizlik oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir (Kennedy & O’Nelly, 2001; O’Hara, 2004; Schur ve ark., 2000; Thomas ve ark., 2003; Türkiye Özürüler Araştırması, 2002). Özürülerin çalışmasından yana olan bu olumlu tutuma rağmen özürülerin istihdamlarının düşük oranda olmasının, onların hem genel eğitim hem de mesleki eğitim fırsatlarından özürülü olmayanlar kadar yararlanamamalarından, eğitim ve iş yaşamındaki fırsat eşitsizliğinden, işverenlerin ve diğer çalışanların özürülere yönelik olumsuz yaklaşımlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.3.1.4. Özürülerin Aile Yaşamı İle İlgili Görüşleri

“Ailenin maddi durumu iyi olsa bile, özürülü birinin varlığı, ailenin sosyal yaşamını sınırlandırır” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 53’de verilmiştir.

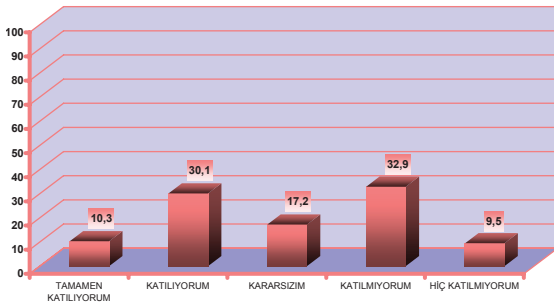
Şekil 53: “Ailenin Maddi Durumu İyi Olsa Bile, Özürlü Birinin Varlığı, Ailenin Sosyal Yaşamını Sınırlandırır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların %44.7'si ailenin maddi durumu iyi olsa bile, özürlü birinin varlığının, ailenin sosyal yaşamını sınırlandıracağını belirtirken, %38.2'si bu görüşe katılmamaktadır. Kararsız olanların oranı %17.1'dir.

“Ailede özürlü bir kişinin olması, ailenin yaşamını olumsuz etkiler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 54’de verilmiştir.

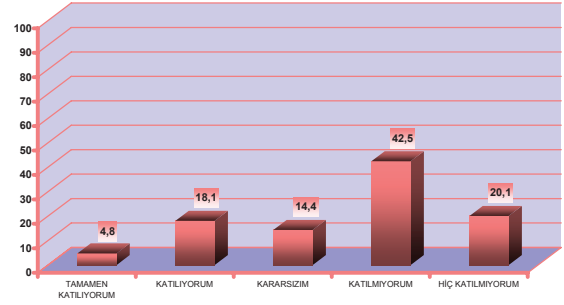
Şekil 54: “Ailede Özürlü Bir Kişinin Olması, Ailenin Günlük Yaşamını Olumsuz Etkiler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların %40.4’ü ailede özürlü birinin aile yaşamını olumsuz etkileyeceğini; %42.4’ü ise özürlü birinin aile yaşamını olumsuz etkilemeyeceğini belirtmektedir. Bu oranlar birbirine oldukça yakındır. %17.2’si ise kararsız olduklarını bildirmişlerdir.

“Özürüler aileleri için bir yükür” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 52’de verilmiştir.

Şekil 55: “Özürüler Aileleri İçin Bir Yükür” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarıdan çoğu (%62.6) özürülerin aileleri için yük oldukları görüşüne katılmamaktadır; % 22.9’u ise özürülerin aileleri için yük olduklarını düşünmektedir. Kararsızların oranı 14.4’tür .

Aile Yaşamı ile ilgili maddelere verilen yanıtlar çelişkili görünmektedir. Katılımcıların yarıya yakını (%44.7) ailenin maddi durumu iyi olsa bile ailede bulunan özürülünün ailenin sosyal yaşamını sınırlandıracağını belirtmiştir. Yine katılımcıların yarıdan fazlası (%62.6) özürülerin aileleri için yük olmayacağını belirtirken, katılımcıların yine yarıya yakını (%40.4) ailede özürürlü bir kişinin olmasının ailenin günlük yaşamını olumsuz etkileyeceğine inanmaktadır.

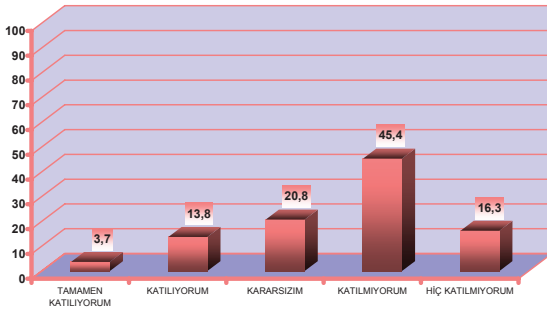
Anketteki sorulara verilen yanıtlarda da katılımcıların yarıdan çoğu (%76.4) ailedeki özürülünün aile yaşamını etkilediğini bildirmiştir. Ancak, anketteki bu sorunun özürülerin aile yaşamını ne yönde (olumlu ya da olumsuz) etkilediğini belirlemediğini hatırlayalım. Bu bulgular özürülerin ailelerini farklı bağlamlarda (ev içi ve ev dışı ortamlar) farklı etkilediği şeklinde değerlendirilebileceği gibi, özürülerle birlikte yaşamının ve onlarla sık etkileşime girmenin onlara ilişkin olumlu tutumların gelişmesini teşvik ettiği de düşünülebilir (Pettigrew, 1998; Pettigrew & Trop, 2008; Zayonc, 1968).Diğer taraftan,

özürlü ile yaşamak, özellikle de yeterli sosyal desteğe sahip olmadan özürlü aile üyesi ile yaşamak ailelere ilave yükler getirebilir ve önemli stres kaynağı olup ailelerde tükenmişliğe yol açabilir. Bulgulardaki bu tutarsızlığı açıklığa kavuşturmak için ailesinde özürlü olanlar ile olmayanların cevaplarını kıyaslamak gerekmektedir. Araştırmalar, özürliülerin aileler üzerindeki etkileriyle ilgili çelişkili bulgular vermektedir. Kimine göre özürlü bireyler aile için bir stres kaynağı iken, kimilerine göre de aile bütünlüğüne katkıda bulunmaktadır (Doğan, 2001; Dyson, 1997; Turnbull& Turnbull, 1995).

4.3.1.5. Kişisel Özellikler Alt Ölçeğindeki Maddelere Verilen Cevapların Yüzdeleri

“Özürliüler genellikle her şeyden şikayet ederler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 56’da verilmiştir.

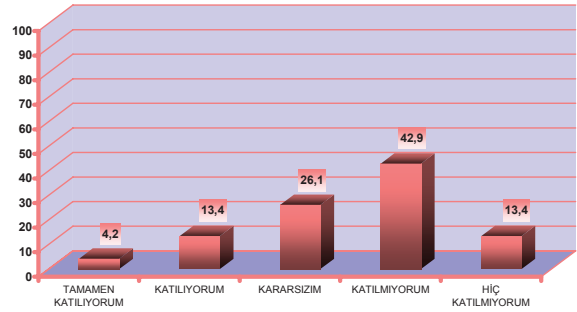
Şekil 56: “Özürliüler Genellikle Her Şeyden Şikâyet Ederler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarısından fazlası (%61.7) özürliülerin her şeyden şikayetçi oldukları görüşünü benimsememektedir. Katılımcıların %17.5’i ise özürliülerin her şeyden şikayet edeceklerini düşünmektedir. Kararsızların oranı %20,8’dir.

“Özürliüler diğer insanlara güvenmezler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 57’de verilmiştir.

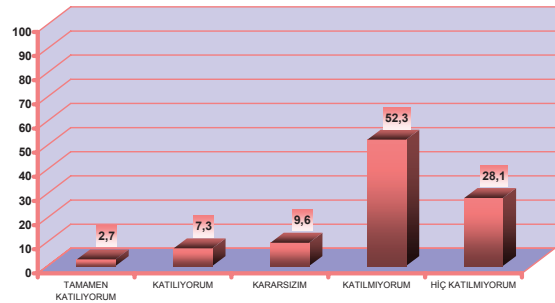
Şekil 57: “Özürliüler Diğer İnsanlara Güvenmezler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarısından fazlası (%56.3) özürliülerin başkalarına güvenmedikleri görüşüne katılmazken, %17.6 sı ise özürliülerin başkalarına güvenmedikleri görüşünü desteklemektedir. Kararsız olanların oranı %26.1’dir.

“Özürliüler cansıkıcıdırlar” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 52’de verilmiştir.

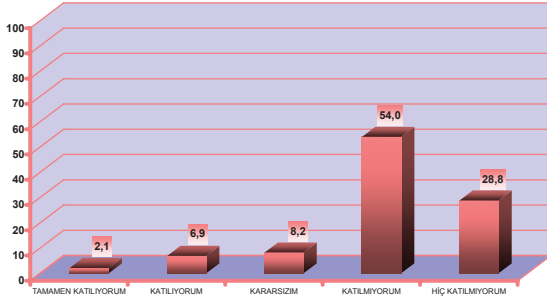
Şekil 58: “Özürliüler Can Sıkıcıdırlar” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%80.4) özürliülerin can sıkıcı olduğu kanısında değildiler. Buna karşılık, %10 ise özürliülerin can sıkıcı olduğu görüşüne katılmaktadır. Kararsızların oranı %9.6’dır.

“Özürliülerin görünüşleri rahatsız edicidir” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 59’da verilmiştir.

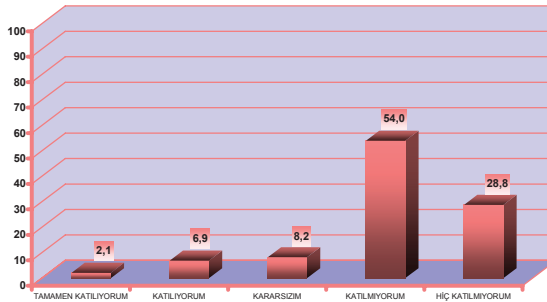
Şekil 59: “Özürülerin Görünüşleri Rahatsız Edicidir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

Katılımcıların çoğunluğu (%82.8) özürülerin görünüşlerinin rahatsız edici olmadığı görüşündedir. Katılımcıların %9'u ise onların görünüşlerinin rahatsız edici olduğu görüşündedir. Kararsızların oranı %8.2'dir.

“Özürüler temiz değildir” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 60'da verilmiştir.

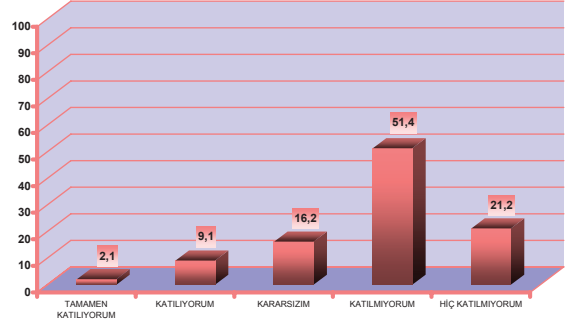
Şekil 60: “Özürüler Temiz Değildir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

Katılımcıların çoğunluğu (%78.8) özürülerin temiz olduklarını, %6.8'i temiz olmadıklarını düşünmektedir. Kararsızların oranı %14.3'tür.

“Özürüler kendilerinden başkasını düşünmezler” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 61'de verilmiştir.

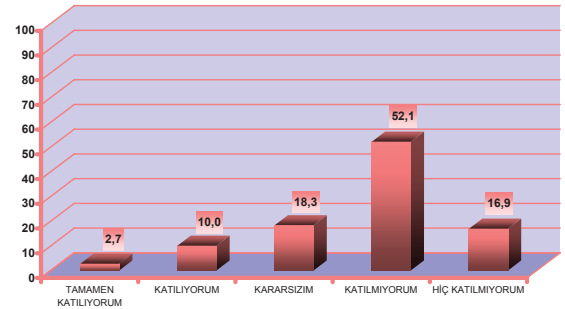
Şekil 61: “Özürüler Kendilerinden Başkasını Düşünmezler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

Katılımcıların çoğunluğu (%72.6) özürülerin kendilerinden başkasını düşünmedikleri görüşüne karşıdır; %11.2'si ise özürülerin kendilerinden başkasını düşünmedikleri fikrine katılmaktadır. Kararsızların oranı %16.2'dir.

“Özürüler öfkeli ve saldırganlardır” ifadesine verilen cevapların yüzdellikleri Şekil 62'de verilmiştir.

Şekil 62: ‘Özürüler Öfkeli Ve Saldırganlardır’ İfadesine Verilen Cevapların Yüzdellikleri

Katılımcıların yarıdan fazlası (%69.0) özürülerin öfkeli ve saldırgan olduklarına inanmamaktadır. Katılımcıların %12.7'si ise özürülerin öfkeli ve saldırgan oldukları fikrine katıldıklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı %18.3'tür.

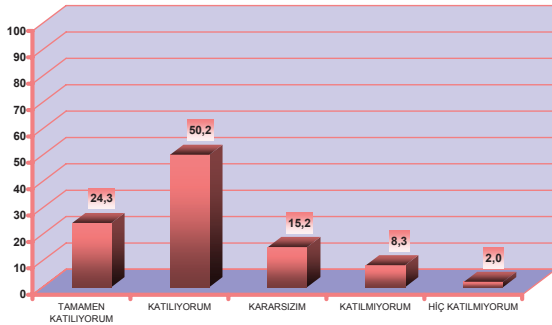

Kişisel Özellikler ile ilgili maddeler incelendiğinde, katılımcıların özürülleri üretken olmak isteyen; başkalarına güvenen; can sıkıcı, öfkeli ve acınası olmayan; başkalarına duyarlı, herkes gibi hayalleri ve amaçları olan kısaca özürülü olmayan kişiler gibi gördükleri gözlenmektedir. Robinson ve arkadaşları da (2007) benzer şekilde katılımcıların yarıya yakınının özürülleri herhangi biri olarak gördüklerini bildirmişlerdir.

4.3.1.6. Özürüllerin Yetkinlik-Bağımsız Yaşamları Konusunda Görüşler

“Özürüller de herkes gibi kendi yaşamlarıyla ilgili kararları verebilirler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 63’de verilmiştir.

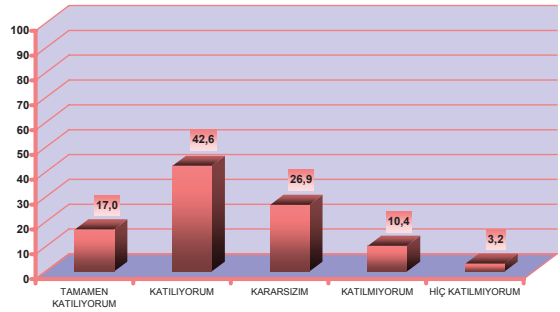
Şekil 63: “Özürüller De Herkes Gibi Kendi Yaşamlarıyla İlgili Kararları Verebilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%74.5) özürüllerin herkes gibi kendi yaşamlarıyla ilgili kararları kendilerinin alacağına inanmaktadır; %10.3’ü ise özürüllerin kararlarını kendi başlarına alamayacaklarını belirtmişlerdir. Kararsızların oranı %15.2’dir

“Özürüller iyi ana-babalık yapabilirler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 52’de verilmiştir.

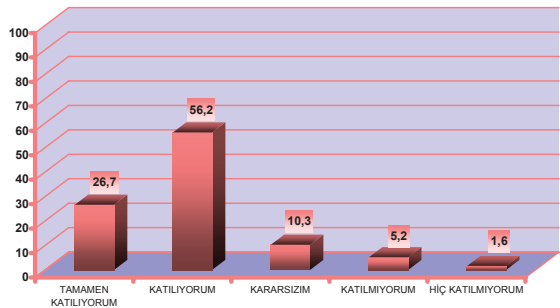
Şekil 64: “Özürüller İyi Ana-Babalık Yapabilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarıdan fazlası (%59.6) özürüllerin de başkaları kadar iyi ana-babalık yapabileceklerine inanmaktayken, %13.6’sı ise onların başkaları kadar iyi ana-babalık yapamayacaklarını belirtmektedir. Kararsızların oranı %26.9’dur.

“Özürüller, diğer insanlar gibi pek çok şeyi öğrenebilirler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 65’de verilmiştir.

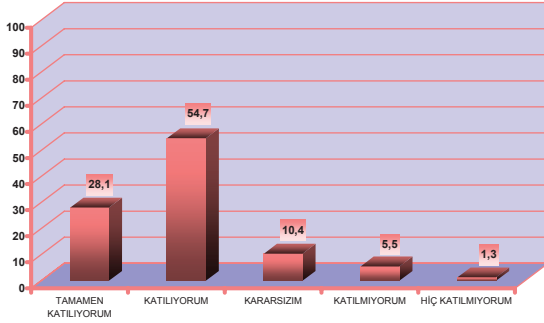
Şekil 65: “Özürüller, Diğer İnsanlar Gibi Pek Çok Şeyi Öğrenebilirler”İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%82.9) özürüllerin başkaları gibi pek çok şeyi öğrenebileceklerine inanmaktadır. Katılımcıların %6.8’i ise onların başkaları gibi pek çok şeyi öğrenebileceğine inanmamaktadır. Kararsızların oranı %10.3’dür.

“Özürümler de herkes gibi kendi düşüncelerini ifade edebilirler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 66’da verilmiştir.

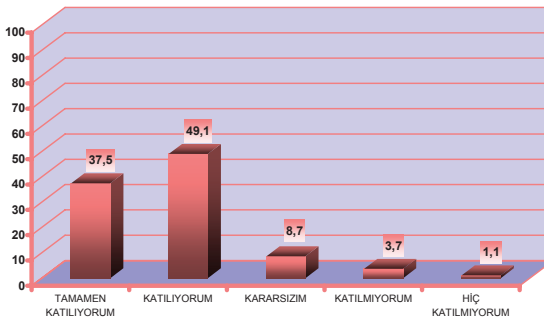
Şekil 66: “Özürümler De Herkes Gibi Kendi Düşüncelerini İfade Edebilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%82,8) özürümlerin herkes gibi düşüncelerini ifade edebileceklerinden yana görüş bildirmiştir. Katılımcıların %6,8’i ise özürümlerin herkes gibi düşüncelerini ifade edebileceğine inanmamaktadır. Kararsızların oranı %10,4’dür.

“Teşvik edilirse, özürümlerin de özürümlü olmayanlar kadar başarılı olmalarına inanıyorum” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 67’de verilmiştir.

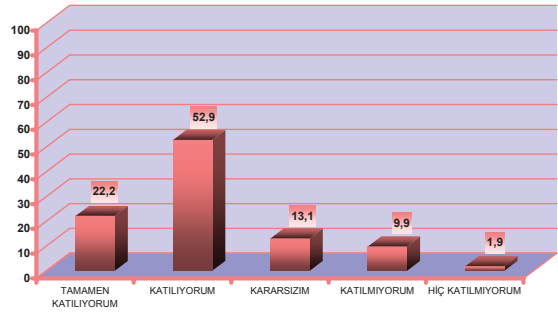
Şekil 67: “Teşvik Edilirse, Özürümlerin De, Özürümlü Olmayanlar Kadar Başarılı Olmalarına İnanıyorum” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%86,6) teşvik edildiklerinde, özürümlerin de özürümlü olmayanlar kadar başarılı olmalarına inanmaktadır, %4,8 i ise bu görüşe katılmamaktadır. Kararsızların oranı %8,7’dir.

“Özürümlerin çoğu, özürümlü olmayan insanlar gibi bir yaşam sürdürebilir” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 68’de verilmiştir.

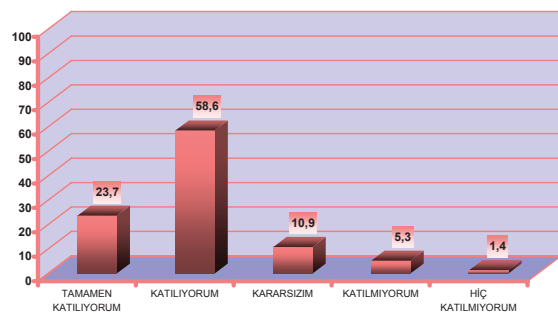
Şekil 68: “Özürümlerin Çoğu, Özürümlü Olmayan İnsanlar Gibi Bir Yaşam Sürdürebilir” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%75,1) özürümlerinde herkes gibi bir yaşam sürdürebileceklerine inanırken, %11,8’i bu görüşe katılmamaktadır, %13,1’i ise kararsızdır.

“Özürümler herkes gibi bir meslek sahibi olabilir” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 69’de verilmiştir.

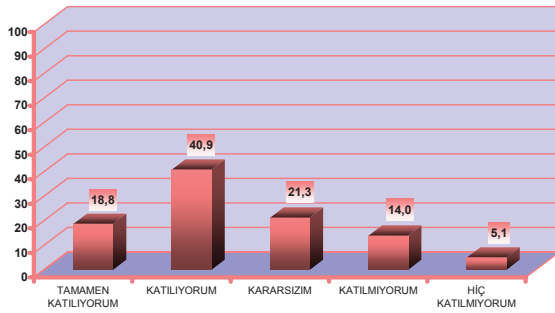
Şekil 69: “Özürümler Herkes Gibi Bir Meslek Sahibi Olabilirler” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%82.3) özür-
lerin de herkes gibi meslek sahibi olacakları ka-
nısındadır, buna karşılık %6.7'si özür-
lerin de herkes gibi bir meslek sahibi olabileceklerine inan-
mamaktadır. Kararsızların oranı %10.9'dur.

“Hayranlık duyduğum özürlü kişiler var”
ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil
70’de verilmiştir.

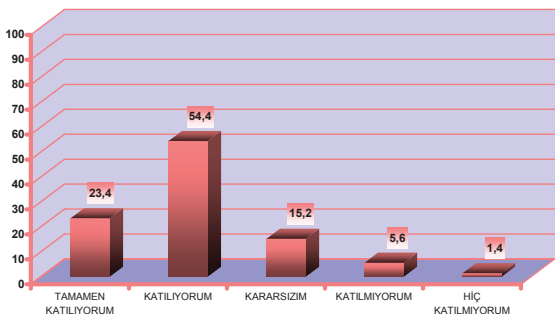
**Şekil 70: “Hayranlık Duyduğum Özürlü Kişi-
ler Var” İfadesine Verilen Cevapla-
rın Yüzdeleri**

Katılımcıların yarıdan çoğunun (%59.7)
hayranlık duyduğu özür-
lüler bulunmaktadır; % 19’1 hayranlık duyduğu özür-
lülerini belirtmektedir. Kararsızların oranı ise %
21.3’tür

“Özür-
lüler de herkes gibi evlenip yuva
kurabilirler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 71’de verilmiştir.

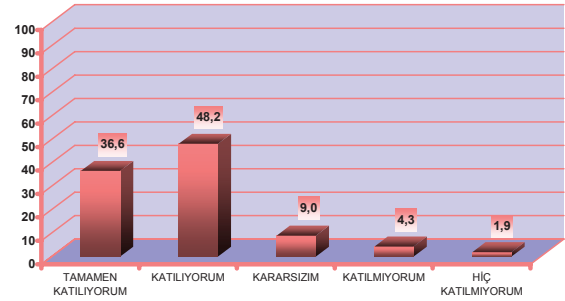
**Şekil 71: “Özür-
lüler Herkes Gibi Evlenip
Yuva Kurabilirler” İfadesine Veri-
len Cevapların Yüzdeleri**

Katılımcıların çoğunluğu (%77.8) özür-
lerin de herkes gibi evlenip yuva kurabilecek-
lerine inanmaktadır; bu görüşe katılmayanların
oranı %7’dir. Kararsızların oranı ise %15.2’dir.

“Özür-
lüler sporcu olabilir” ifadesine verilen
cevapların yüzdeleri Şekil 52’de verilmiştir.

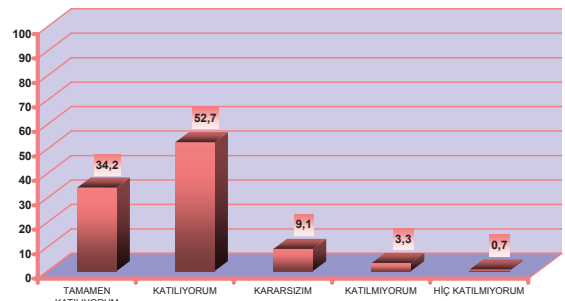
**Şekil 72: “Özür-
lüler Sporcu Olabilir” İfadesi-
ne Verilen Cevapların Yüzdeleri**

Katılımcıların çoğunluğu (%84.8) özür-
lerin de sporcu olabileceklerine inanmaktadır.
Özür-
lülerin sporcu olabileceklerine inananlar
%6.2 oranındadır. Kararsızların oranı ise
%9’dur.

“Özür-
lüler de hayatta çok başarılı olabi-
lirler” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri
Şekil 52’de verilmiştir.

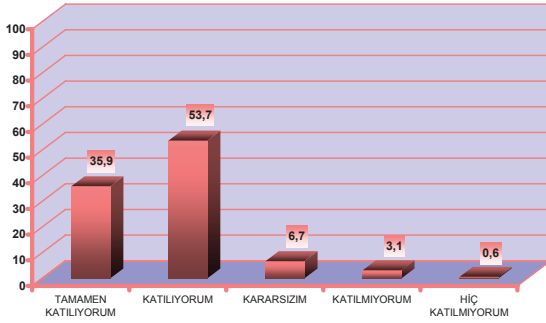
**Şekil 73: “Özür-
lüler De Hayatta Çok Başarılı
Olabilir” İfadesine Verilen Cevap-
ların Yüzdeleri**

Katılımcıların çoğunluğu (%86.9) özür-
lülerin de hayatta başarılı olacağı görüşünde-
dir; %4'ü ise özür-
lülerin hayatta başarılı ol-
acaklarına inanmamaktadır. Kararsızların oranı
%9.1'dir.

“Özür-
lülerin de herkes gibi hayalleri,
amaçları vardır” ifadesine verilen cevapların
yüzdeleri Şekil 74'de verilmiştir.

**Şekil 74: “Özür-
lülerin Herkes Gibi Hayalleri,
Amaçları Vardır” İfadesine Verilen
Cevapların Yüzdeleri**

Katılımcıların çoğunluğu (%89.6) özür-
lülerin de herkes gibi hayalleri ve amaçları
olduğunu belirtmiştir; %3.7 si ise herkes gibi
hayalleri olduğu düşüncesine katılmamaktadır.
Kararsızların oranı %6.7'dir.

Yetkinlik-Bağımsız Yaşam ile ilgili mad-
deler incelendiğinde görüleceği üzere bu araş-
tırmada, katılımcıların özür-
lülerini, kendi ya-
şamlarıyla ilgili kararlar verebilen, evlenip yuva
kurup çocuk sahibi olabilen, iyi anne babalık ya-
pabilen, pek çok şeyi öğrenebilen, herkes gibi
düşüncelerini ifade edebilen, başarılı olabilen,
kabiliyetlerini ortaya koyabilen, sporcu olabilen,
yaşamla ilgili amaçları olan kısaca özür-
lüler kadar yetkin olabilen kişiler olarak
gördükleri belirlenmiştir.

İngiltere ve Kanada çalışmalarında da
(Environics Research Group, 2004; Robinson
ve ark., 2007) hem kadın ve erkeklerin hem de
farklı yaşta katılımcıların özür-
lülerin iyi anne-
babalık yapabileceklerine, iş sahibi olabilecek-

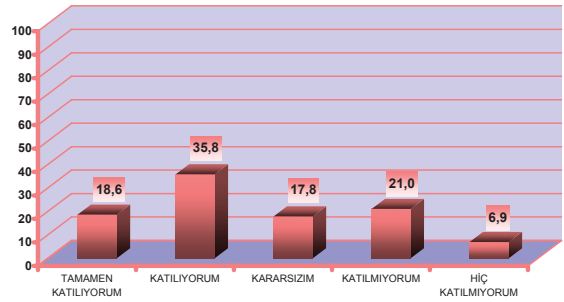
lerine ve meslek edinebileceklerine inandıkları
tespit edilmiştir.

4.3.1.7. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçlarına Göre ÖYTÖ'ne Dahil Edilmeyen Bazı Mad- delere Verilen Cevapla- rın Yüzdeleri

Pilot çalışmanın istatistiksel analizi sonu-
cunda ölçüğe girmemesine karar verilen dokuz
madde de değerlendirilmiştir. Bu maddelere
ilişkin cevaplar Şekil 75- 82 arasında verilmek-
tedir.

“Özür-
lüler çocukların özür-
lüler olmayanlarla
aynı sınıfta olmaları, her iki grup için de yarar-
lıdır” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri
Şekil 75'de verilmiştir.

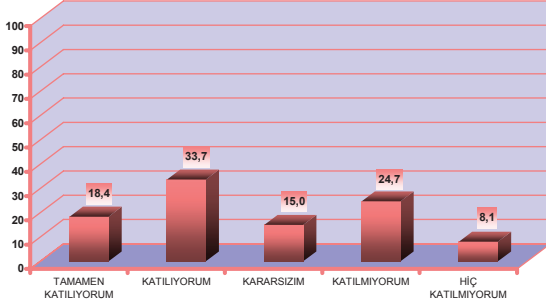
**Şekil 75: “Özür-
lüler çocukların özür-
lüler olmayanlarla aynı sınıfta olmaları, Her
iki Grup için De Yararlıdır” İfadesi-
ne Verilen Cevapların Yüzdeleri**

Katılımcıların %54.4'ü kaynaştırma eğiti-
minden yanadır, buna karşılık %27.9'u kaynaş-
tırma eğitiminden yana olmadığını belirtmiştir.
Kararsız olanların oranı ise %17.8'dir.

“Özür-
lüler, onlar için düzenlenmiş ayrı
okullarda okumalıdır” ifadesine verilen cevapla-
rın yüzdeleri Şekil 76'da verilmiştir.

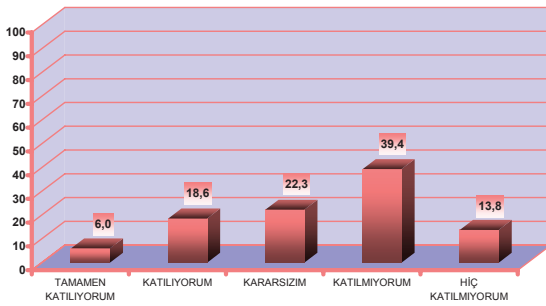
Şekil 76: “Özürülüler, Onlar İçin Düzenlenmiş Ayrı Okullarda Okumalıdır” İfade-sine Verilen Cevapların Yüzdeli-kleri

Katılımcıların yarısından fazlası (%52.1) özürülülerin kendileri için düzenlenmiş okullarda, yani ayrıştırılmış eğitim ortamlarında eğitim almalarının doğru olduğuna inanırlarken, %32.8'i ayrı eğitim ortamları anlayışına karşı olduklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların %15.0'i ise kararsızdır.

“Yardımcı araç, gereç ve destek sağlanmış olsa bile, özürülülerin özürülü olmayanlarla aynı sınıfta bulunmaları öğretmenler için çok büyük bir yükür” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 77’de verilmiştir.

Şekil 77: “Yardımcı Araç Gereç Ve Destek Sağlanmış Olsa Bile, Özürülülerin Özürülü Olmayanlarla Aynı Sınıfta Bulunmaları Öğretmenler İçin Çok Büyük Bir Yükür” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

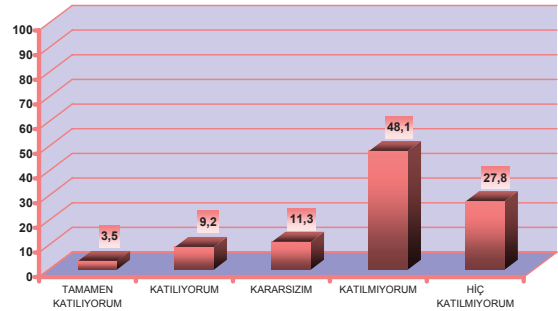
Katılımcıların yarısı (%53.2) destek sağlansa bile özürülülerin, özürülü olmayanlarla aynı

sınıfta eğitimlerinin öğretmenler için yük olacağı görüşüne katılmazken, %24.6’sı bu durumun öğretmene yük getireceğine inanmakta, %22.3’ü ise kararsız kalmaktadır.

Şekil 75-77 arasındaki sonuçlar incelendiğinde, ÖYTÖ’nde yer almayan eğitim ile ilgili maddelere verilen cevapların, anket sorularına verilen cevaplarda olduğu gibi çelişkiler taşıdığı gözlenmektedir. Katılımcılar bir taraftan özürülülerin, özürülü olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta okumalarının uygun olduğunu (%54.4) ve uygun destek sağlandığında özürülü öğrencinin sınıfta olmasının öğretmeni olumsuz olarak etkilemeyeceğini savunurlarken (%53.2), diğer taraftan özürülülerin onlar için düzenlenmiş ayrı ortamlarda eğitim almaları gerektiğini ileri sürmektedirler (%52.1). Bu durum, katılımcıların özürülülerin kaynaştırılmış ortamlarda öğrenim görmelerine henüz hazır olmadıklarını, aynı zamanda da özürülüler ve eğitimleri konusunda yeterli bilgileri olmadığını düşündürmektedir.

“Çocuğumun özürülü bir çocukla oynamasına izin vermem” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 78’de verilmiştir.

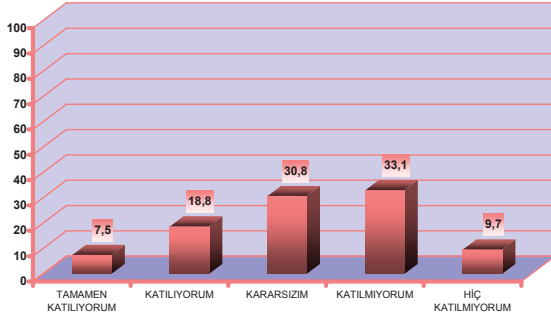
Şekil 78: “Çocuğumun, Özürülü Bir Çocukla Oynamasına İzin Vermem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların çoğunluğu (%75.9) çocuklarının özürülü bir çocukla oynamasından yanadır. Katılımcıların %12.7’si ise çocuklarının özürülü çocuklarla oynamasına izin vermeyeceklerini bildirmişlerdir. Kararsızların oranı %11.3’tür.

“Yakın bir akrabamın özürlü biriyle evlenmesini istemem” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 79’da verilmiştir.

Şekil 79: “Yakın Bir Akrabamın Bir Özürlüyle Evlenmesini İstemem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

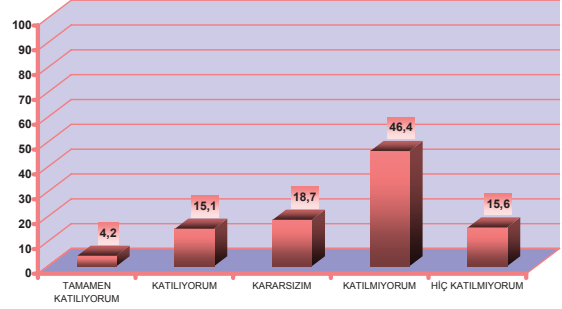

Katılımcıların 1/3’ü (%30.8), yakın akrabasının özürlü biriyle evlenip evlenmemesi konusunda kararsızlığını dile getirirken, akrabasının özürlü biriyle evlenmesinde sakınca görme-yenlerin oranı %42.8, istemeyenlerin oranı ise %26.3’tür.

Özürlü biriyle evlenmek ile ilgili bulgular birlikte incelendiğinde, Şekil 11’de “Hangi özürlü ile evlenmek istemezsiniz?” sorusuna katılımcıların çoğunluğunun %50.3 gibi bir oranla hiç biri ile evlenmeyi tercih etmedikleri görülmektedir. Şekil 79’da ise katılımcıların yakın bir akrabasının özürlü bir kişi ile evlenmesini tercih edenlerin oranı %42,8’dir. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde ilginç bir bulgu ortaya çıkmaktadır; sosyal uzaklık hipotezine uygun olarak katılımcıların çoğunluğu özürlülerle evlenmek istemezken, akrabalarının özürlülerle evliliğini belirli oranlarda onaylamaktadır. Bu sonuç, katılımcıların tutumlarını değerlendirirken önemli bir bilgi sağlamaktadır.

“Özürlü bir kişiyle aynı ortamda bulunduğumda ona nasıl davranacağımı bilememem” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 80’de verilmiştir.

Şekil 80: “Özürlü Bir Kişi İle Aynı Ortamda Bulduğumda Ona Nasıl Davranacağımı Bilemem” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

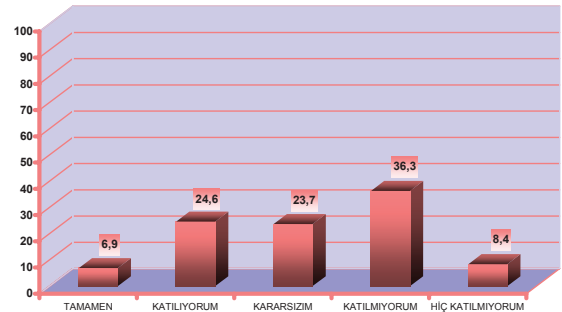

Katılımcıların yarıdan çoğu (%62.0) özürlü biriyle birlikte olduğunda ona nasıl davranacağını bilemediği görüşünü kabul etmektedir. Özürlülere nasıl davranılacağını bilemeyenlerin oranı %19.3’ür. Kararsızların oranı ise %18.7’dir.

Şekil 78-80’deki sonuçlar topluca değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğunun, çocuklarının özürlü çocuklarla ilişki kurmasında yana olduğu, yakın akrabalarının bir özürlü ile evlenmesini kabul edeceği, özürlü ile nasıl ilişki kurulacağını bildiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların, çocuklarının özürlülerle oynaması ve evlilik gibi çok önemli ilişki alanlarında bile özürlüleri dışlamadıkları görülmektedir. Bu, özürlülerin toplumla bütünleşmeleri açısından oldukça önemli bir sonuçtur.

“Özürlüler başkalarının yardımı olmadan kendi başlarına yaşayamazlar” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 81’de verilmiştir.

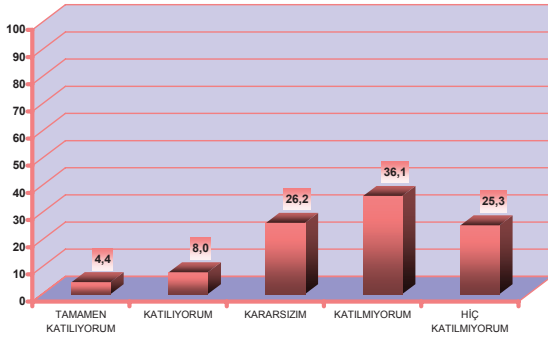
Şekil 81: “Özürlüler Başkasının Yardımı Olmadan, Kendi Başlarına Yaşayamazlar” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların %31.5'i özürülerin başkalarının yardımı olmadan yaşayamayacaklarını, %44.7'si ise özürülerin başkalarının yardımı olmadan yaşayabileceklerini düşünmektedir. Kararsızların oranı %23.7'dir.

“Özürüler acınacak insanlardır” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 82’de verilmiştir.

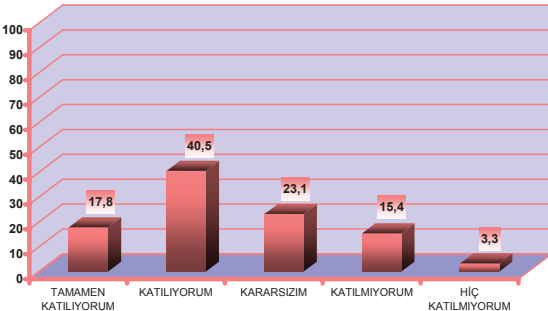
Şekil 82: “Özürüler Acınacak İnsanlardır?” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarısından fazlası (%61.4) özürülerin acınacak insanlar olmadıklarına inanırken, %12.4’ü özürülerin acınacak insanlar olduklarını belirtmiştir. Katılımcıların %26.2’si ise kararsızdır.

“Özürülerin yasal haklarını kullanmalarının önünde engeller vardır” ifadesine verilen cevapların yüzdeleri Şekil 83’de verilmiştir.

Şekil 83: “Özürülerin Yasal Haklarını Kullanmalarının Önünde Engeller Vardır” İfadesine Verilen Cevapların Yüzdeleri

Katılımcıların yarısından çoğu (%58.3) özürülerin yasal haklarını kullanırlarken engellerle karşılaştıklarını belirtmiş, %18.7’si ise engeller olmadığını bildirmiştir. Bu konuda kararsız olduklarını belirtenlerin oranı % 23.1’dir.

Şekil 81-83 arasındaki bulgular birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğunun, özürülerin yaşamlarını bağımsız olarak sürdürebilme özelliğine sahip olduklarına inandığı, özürülerini acınacak insanlar olarak görmediği, buna karşın özürülerin yasal haklarını kullanmalarının önünde çeşitli engeller olduğunu düşündüğü görülmektedir. Bu bulgular, özürülerin yaşamlarını bağımsız olarak sürdürebilme özelliklerine sahip oldukları halde, yasal haklarını kullanmakta güçlükleri olduğunu ifade etmektedir.

4.3.2. Özürülere Yönelik Tutum Ölçeğinden (ÖYTÖ) Elde Edilen Puan Ortalamalarına Göre Tutumların Düzeyleri

Araştırmanın üçüncü amaç sorusu için ÖYTÖ’nin alt ölçekleri ve toplamı için kesme noktaları belirlenmiştir. Alt ölçekler ve toplam puan için belirlenen kesme noktaları, minimum ve maksimum puanlar, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24’te Eğitim Ortamları, Kişiler Arası İlişkiler, Çalışma Yaşamı, Aile Yaşamı, Kişisel Özellikler, Yetkinlik ve Bağımsız Yaşam alt ölçekleri ve toplam ölçek için kesme noktaları sırasıyla 9,27, 27, 9, 21, 36 ve 129 dur. Eğitim Ortamları, Kişiler Arası İlişkiler, Çalışma Yaşamı, Aile Yaşamı, Kişisel Özellikler, Yetkinlik ve Bağımsız Yaşam alt ölçekleri ve toplam ölçek için ortalamalar ise 12.24, 36.66, 35.18, 9.46, 26.87, 47.48, 167.91’dur..

Tablo 24: ÖYTÖ'nin Alt Ölçeklerinden ve Toplamından Alınan Puanların Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	N	Kesme Noktaları	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ortalama	Standart Sapma	Ortanca
Eğitim Ortamları	4101	9.00	3.00	15.00	12.24	1.97	12.00
Kişilerarası İlişkiler	4035	27.00	9.00	45.00	36.66	4.83	36.00
Çalışma Yaşamı	4058	27.00	15.00	45.00	35.18	4.68	36.00
Aile Yaşamı	4100	9.00	3.00	15.00	9.46	2.74	10.00
Kişisel Özellikler	4067	21.00	7.00	35.00	26.87	4.16	28.00
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	4021	36.00	12.00	60.00	47.48	6.29	48.00
TOPLAM	3855	129.00	87.00	21.00	167.91	18.57	168.00

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi alt ölçeklerden ve toplam ölçekten alınan puan ortalamaları ve ortancaları olumlu ve olumsuz tutumları ayırmada temel alınan kesme noktalarının üzerindedir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu genel olarak özürülere yönelik tutumların olumlu olduğunu göstermekte ve pek çok alan yazın bulgusuyla da tutarlılık göstermektedir (Bakheit & Shanmugalingam, 1997; Charupatanapong & Trinh, 1997; Dökmen, 2000; Fırat, 1995; Graf, Blankenship, Sanchez & Carlson, 2007; McDougall ve ark.,2004; Öncül & Batu, 2005; Scott & Rutledge, 1997; Şenel, 1996; Wolman ve ark., 2004).

Buna karşın anketten elde edilen bazı bulgular tutumların olumsuz olduğunu göstermektedir. Örneğin katılımcıların çoğunluğu, özürlü bir kişi ile evlenmek istememekte, özürülülerin diğer akrabaları ile aynı sınıflarda eğitim almalarını desteklememekte, toplumsal önyargıların özürülüler için varlığını sürdürdüğüne inanmakta, özellikle bazı özür gruplarından olan kişileri (zihinsel özürlü ve ruhsal duygusal sorunları olan kişiler) yakın arkadaş, iş arkadaş, komşu ve eş olarak tercih etmemektedir

Birbiriyle çelişkili gibi görünmen bu bulgular, katılımcıların sosyal istenirlik yönünde cevap verdiklerini düşündürmektedir. Bu nedenle, verilen cevapların toplum beklentileri yönünde verilir verilmemesinin ileri araştırmalarda kapsamlı olarak araştırılması yararlı olacaktır.

Toplumun, önyargılarını değiştirmeye direnci vardır. Önyargıların ve ayırımcı davranışların bireysel düzeyde de önemli oranda değişiminden söz etmek kolay olmamakla birlikte toplumun belleğindeki bu olumsuz tutum ve davranışların değiştirilmesi çok daha zor görünmektedir.

Bireyler, olumsuz tutumlarını ve davranışlarını kolayca ortaya koyamamaktadırlar. Toplum bunların açık görünümünü yasaklamakta, mevcut normları ile bu açık ifadeleri ayıplayarak, sahiplerini suçlayarak, yasak ve kısıtlılık koyarak ve dışlayarak engellemektedir. Hukuki düzenlemelerle, bu tür olumsuzluklar cezalandırılmaktadır. Sosyal kontrol, bireylerin bu tepkilerini engellemektedir.

Bu toplumsal sınırlama ve buna bireysel uyma, olumsuz tutum ve davranışları tamamen yok edememekte, yeni biçimleriyle yaşanmasına yol açmaktadır. Olumsuz tutum ve davranışlar farklı biçimleriyle sürmektedir. Olumsuz tutumların bu yeni şekilleri, tutum nesnesine ilişkin aşırı koruyucu olma, çok dolaylı ve şekil değiştirmiş biçimlerde tepki gösterme, kaçma ve kaçınma, karşıt tepki gibi mekanizmalar içinde yer almaktadır.

Bu nedenle de bulgular, özürülere yönelik tutumların fazla olumsuz olmadığını göstermektedir. Belirlenen olumluluk eğilimi, gerçek tutumu değil bireyleri susmaya yönelten toplumsal baskı ve düzenlemeleri yansıtır olabilir..

Tablo 24’de gösterilen kesme noktalarına göre olumlu ve olumsuz tutum puanlarının dağılımları Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25: Katılımcıların Tutum Puanlarının Olumluluk Düzeylerine Göre Dağılımı

		N	Yüzde	Geçerli Yüzde
Eğitim Ortamları	Olumsuz	215	5,2	5,2
	Olumlu	3886	93,8	94,8
	Kayıp Değer	43	1,0	100,0
	Toplam	4144	100,0	
Kişilerarası İlişkiler	Olumsuz	104	2,5	2,6
	Olumlu	3931	94,9	97,4
	Kayıp Değer	109	2,6	100,0
	Toplam	4144	100,0	
Çalışma Yaşamı	Olumsuz	184	4,4	4,5
	Olumlu	3874	93,5	95,5
	Kayıp Değer	86	2,1	100,0
	Toplam	4144	100,0	
Aile Yaşamı	Olumsuz	1578	38,1	38,5
	Olumlu	2522	60,9	61,5
	Kayıp Değer	44	1,1	100,0
	Toplam	4144	100,0	
Kişisel Özellikler	Olumsuz	295	7,1	7,3
	Olumlu	3772	91,0	92,7
	Kayıp Değer	77	1,9	100,0
	Toplam	4144	100,0	
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Olumsuz	153	3,7	3,8
	Olumlu	3868	93,3	96,2
	Kayıp Değer	123	3,0	100,0
	Toplam	4144	100,0	
TOPLAM	Olumsuz	110	2,7	2,9
	Olumlu	3743	90,3	97,1
	Kayıp Değer	291	7,0	
	Toplam	4144	100,0	

Tablo 25’de belirtildiği gibi, olumlu tutum yüzdeleri, kesme noktalarından elde edilen sonuçları desteklemektedir. Bir diğer deyişle, olumlu tutuma sahip olanların oranları, olumsuz tutuma sahip olanlardan daha fazladır. **Olumlu tutumun en yüksek olduğu alt ölçek** Kişiler Arası İlişkiler’dir. Aile Yaşamı alt ölçeğinde olumsuz tutuma sahip olanların yüzdesinin diğer alt ölçeklere kıyasla hayli yüksek olduğu görülmektedir. Bu yüksek olumsuzluk oranının,

aile içi ilişkilerdeki ve aile yaşamındaki denge konusunda bir hassasiyet olduğunu ve özürülülerin bu dengenin korunmasında kritik bir öneme sahip olduklarını ifade etmesi mümkündür. Özürülülere yönelik genellikle belirgin bir olumlu tutum olmasına karşın, Aile Yaşamı alt ölçeği için bu düzeyde olumluluk görülmemesi, ailenin özürülülükle başa çıkmasındaki zorlanmaya tanık olmanın bir etkisi olarak değerlendirilebilir.

4.3.3. Bağımsız Değişkenlere Göre Özürlülere Yönelik Tutum Ölçeğinden (ÖYTÖ) Elde Edilen Bulgular

4.3.3.1. Yaş ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların **yaş gruplarına** göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar açısından farklılık olup olmadığı tek yönlü ANOVA ile test edilmiş ve bulgular Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26: Yaş Gruplarına Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Yaş	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Anlamlı Farklılık
Eğitim Ortamı	18-25	823	4.10	0,69	4, 4096	1,06	0.37	
	26-35	1051	4,09	0,65				
	36-45	902	4,08	0,66				
	46-60	904	4,07	0,64				
	61+	421	4.02	0.63				
Kişilerarası İlişkiler	18-25	809	4.09	0.58	4, 4030	1.51	0.20	
	26-35	1032	4.06	0.52				
	36-45	889	4.09	0.51				
	46-60	891	4.08	0.52				
	61+	414	4.02	0.56				
Çalışma Yaşamı	18-25	811	3.90	0.55	4, 4053	1.31	0.26	
	26-35	1031	3.90	0.51				
	36-45	898	3.94	0.53				
	46-60	902	3.91	0.50				
	61+	416	3.88	0.54				
Aile Yaşamı	18-25	816	3.26	0.90	4, 4095	5.80	0.00**	18-25 ile 46-60 ve 18-25 ile 61+
	26-35	1051	3.17	0.88				
	36-45	906	3.16	0.91				
	46-60	908	3.10	0.94				
	61 +	419	3.02	0.93				
Kişisel Özellikler	18-25	812	3.86	0.60	4, 4062	1.73	0.14	
	26-35	1037	3.85	0.59				
	36-45	900	3.85	0.59				
	46-60	904	3.82	0.58				
	61+	414	3.78	0.62				
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	18-25	805	3.95	0.56	4, 4016	5.613	0.00**	18-25 ile 61+ 26-35 ile 61+ 36-45 ile 61 + 46-60 ile 61+
	26-35	1024	3.96	0.50				
	36-45	886	4.00	0.51				
	46-60	896	4.00	0.51				
	61+	410	3.85	0.56				
Toplam	18-25	764	3.91	0.45	4, 3848	3.75	0.00**	18-25 ile 61+ 26-35 ile 61+
	26-35	980	3.90	0.41				
	36-45	851	3.92	0.42				
	46-60	862	3.90	0.41				
	61+	396	3.83	0.46				

* P< 0.05; P< 0.01

Analiz sonuçları Aile Yaşamı ve Yetkinlik-Bağımsız Yaşam faktörlerinde ve tüm ölçekte anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Bu farklılığın kaynağı incelendiğinde Aile Yaşamı faktöründe 18-25 yaş grubu lehine, Yetkinlik-Bağımsız Yaşam faktöründe 18-25, 26-35 ve 36-45 yaş grupları lehine, tüm ölçekte ise 18-25 ve 36-45 yaş gruplarında yine gençler lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bir diğer deyişle **genç yaştakilerin tutumları ileri yaş-takilere göre daha olumludur.**

Aile Yaşamı ile ilgili olarak en genç grubun aile içi hassasiyetler ve dengeler konusunda çok idealist ve henüz çok deneyimsiz olmaları nedeniyle çok iyimser tutumlar sergilemeleri mümkündür. Yetkinlik ve Bağımsızlık alt ölçeğinde ise, katılımcıların en yaşlı grubuna kıyasla genç olan grupların daha olumlu tutumlarının olması, genç kuşaklarda önyargıların azalmaya başladığı, özürülülerin yapabilecekleri ve kendilerine yeterlikleri konusunda daha iyimser olmaya başladıkları biçiminde değerlendirilebilir.

Alan yazın yaşla ilgili farklı yönde bulgular vermekle birlikte bu çalışmadan elde edilen sonucu destekleyen benzer bulgular da vardır (Chiu & Chan. 2007; Environics Research Group Limited. 2004; Gülderen. 1997; Robinson. Martin & Thompson. 2007; Yazbeck. McVilly. Parmenter. 2004). Artan yaşla birlikte katılımcıların olgunluk düzeylerinin de artacağı ve özürülülere yönelik daha olumlu tutumları olacağı beklenirken, yaşı büyük olanların daha olumsuz tutumları olması, katılımcıların gelir düzeyleri dikkate alındığında yaşamlarını sürdürmede yaşadıkları ekonomik güçlüklerin getirdiği strese, tükenmişliğe ve geçmişten getirilen önyargılara bağlanabilir.

4.3.3.2. Cinsiyet ve Özürülülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı t-testi ile test edilmiş ve bulgular Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27: Cinsiyete Göre T -Testi Sonuçları

Faktör	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P																																																																				
Eğitim Ortamı	Kadın	2001	4.08	0.65	4099	0.95	0.34																																																																				
	Erkek	2100	4.06	0.66				Kişilerarası İlişkiler	Kadın	1973	4.07	0.53	4033	0.616	0.54	Erkek	2062	4.06	0.53	Çalışma Yaşamı	Kadın	1989	3.89	0.52	4056	1.22	0.22	Erkek	2069	3.91	0.51	Aile Yaşamı	Kadın	2005	3.14	0.90	4098	0.96	0.34	Erkek	2095	3.16	0.92	Kişisel Özellikler	Kadın	1985	3.83	0.58	4065	0.30	0.76	Erkek	2082	3.84	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Kadın	1967	3.96	0.52	4019	0.70	0.48	Erkek	2054	3.95	0.52	Toplam	Kadın	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86
Kişilerarası İlişkiler	Kadın	1973	4.07	0.53	4033	0.616	0.54																																																																				
	Erkek	2062	4.06	0.53				Çalışma Yaşamı	Kadın	1989	3.89	0.52	4056	1.22	0.22	Erkek	2069	3.91	0.51	Aile Yaşamı	Kadın	2005	3.14	0.90	4098	0.96	0.34	Erkek	2095	3.16	0.92	Kişisel Özellikler	Kadın	1985	3.83	0.58	4065	0.30	0.76	Erkek	2082	3.84	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Kadın	1967	3.96	0.52	4019	0.70	0.48	Erkek	2054	3.95	0.52	Toplam	Kadın	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86	Erkek	1965	3.90	0.43								
Çalışma Yaşamı	Kadın	1989	3.89	0.52	4056	1.22	0.22																																																																				
	Erkek	2069	3.91	0.51				Aile Yaşamı	Kadın	2005	3.14	0.90	4098	0.96	0.34	Erkek	2095	3.16	0.92	Kişisel Özellikler	Kadın	1985	3.83	0.58	4065	0.30	0.76	Erkek	2082	3.84	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Kadın	1967	3.96	0.52	4019	0.70	0.48	Erkek	2054	3.95	0.52	Toplam	Kadın	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86	Erkek	1965	3.90	0.43																				
Aile Yaşamı	Kadın	2005	3.14	0.90	4098	0.96	0.34																																																																				
	Erkek	2095	3.16	0.92				Kişisel Özellikler	Kadın	1985	3.83	0.58	4065	0.30	0.76	Erkek	2082	3.84	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Kadın	1967	3.96	0.52	4019	0.70	0.48	Erkek	2054	3.95	0.52	Toplam	Kadın	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86	Erkek	1965	3.90	0.43																																
Kişisel Özellikler	Kadın	1985	3.83	0.58	4065	0.30	0.76																																																																				
	Erkek	2082	3.84	0.60				Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Kadın	1967	3.96	0.52	4019	0.70	0.48	Erkek	2054	3.95	0.52	Toplam	Kadın	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86	Erkek	1965	3.90	0.43																																												
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Kadın	1967	3.96	0.52	4019	0.70	0.48																																																																				
	Erkek	2054	3.95	0.52				Toplam	Kadın	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86	Erkek	1965	3.90	0.43																																																								
Toplam	Kadın	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86																																																																				
	Erkek	1965	3.90	0.43																																																																							

Hiçbir alt ölçekte ve ölçeğin tümünde tutumlar cinsiyet açısından farklılık göstermemiştir. Bir diğer deyişle, kadınların ve erkeklerin özürülülere yönelik tutumları birbirine benzemektedir. Bu bulgu, alan yazında kadınlar ve erkekler arasında tutum farkı olmadığını gösteren pek çok bulgu ile tutarlılık göstermektedir (Alghazo. Dodeen ve Algaryouti. 2003; Civelek. 2990; Diken. 1998; Dindar. 1995; Fırat. 1994; Graf ve ark.,2007; Gülderen. 1997; Kaner. 2000; Kargin & Baydık. 2002; Küçüker & Kanık. 1994; Nagata. 2007; Nowicki ve Sandieson. 2002; Parasuram. 2006; Sarı & Bozgeyikli. 2002; Şenel. 1995; Tervo. Palmer & Redinius. 2004).

Her ne kadar kadınlar hemen her kültürde temel bakım kişisi olma rolünü üstlenseler ve

şefkat, duyarlılık ve ilgilenme gibi özellikler geleneksel olarak kadınlara daha çok yakıştırılsa da bulgularımız kadın erkek arasında tutum farkı olmadığını göstermektedir. Bu sonucu, genel olarak ülkemizde var olan çocuklara, yaşlılara, kadınlara ve yardıma gereksinimi olan bireylere karşı geleneksel koruyucu, kollayıcı ve destekleyici olma eğilimiyle açıklayabiliriz.

4.3.3.3. Medeni Durum ve Özürülülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların medeni durumlarına göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı t testi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28: Medeni Duruma Göre T Testi Sonuçları

Faktör	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P																																																																				
Eğitim Ortamı	Bekar	859	4.13	0.69	2, 3926	2.58	0.010**																																																																				
	Evli	3069	4.06	0.64				Kişilerarası İlişkiler	Bekar	845	4.09	0.56	2, 3861	0.91	0.36	Evli	3018	4.07	0.53	Çalışma Yaşamı	Bekar	844	3.93	0.55	2, 3883	1.37	0.17	Evli	3041	3.90	0.51	Aile Yaşamı	Bekar	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**	Evli	3071	3.14	0.92	Kişisel Özellikler	Bekar	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Evli	3053	3.82	0.59	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Bekar	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Evli	3012	3.95	0.52	Toplam	Bekar	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*
Kişilerarası İlişkiler	Bekar	845	4.09	0.56	2, 3861	0.91	0.36																																																																				
	Evli	3018	4.07	0.53				Çalışma Yaşamı	Bekar	844	3.93	0.55	2, 3883	1.37	0.17	Evli	3041	3.90	0.51	Aile Yaşamı	Bekar	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**	Evli	3071	3.14	0.92	Kişisel Özellikler	Bekar	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Evli	3053	3.82	0.59	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Bekar	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Evli	3012	3.95	0.52	Toplam	Bekar	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Evli	2895	3.90	0.42								
Çalışma Yaşamı	Bekar	844	3.93	0.55	2, 3883	1.37	0.17																																																																				
	Evli	3041	3.90	0.51				Aile Yaşamı	Bekar	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**	Evli	3071	3.14	0.92	Kişisel Özellikler	Bekar	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Evli	3053	3.82	0.59	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Bekar	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Evli	3012	3.95	0.52	Toplam	Bekar	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Evli	2895	3.90	0.42																				
Aile Yaşamı	Bekar	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**																																																																				
	Evli	3071	3.14	0.92				Kişisel Özellikler	Bekar	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Evli	3053	3.82	0.59	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Bekar	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Evli	3012	3.95	0.52	Toplam	Bekar	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Evli	2895	3.90	0.42																																
Kişisel Özellikler	Bekar	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**																																																																				
	Evli	3053	3.82	0.59				Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Bekar	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Evli	3012	3.95	0.52	Toplam	Bekar	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Evli	2895	3.90	0.42																																												
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Bekar	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23																																																																				
	Evli	3012	3.95	0.52				Toplam	Bekar	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Evli	2895	3.90	0.42																																																								
Toplam	Bekar	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*																																																																				
	Evli	2895	3.90	0.42																																																																							

* P< 0.05; P< 0.01

Genel olarak alan yazında evli olmanın, eşler için önemli bir sosyal destek olduğu ve aileleri strese karşı koruduğu gözlenirken (Kaner, 2001, 2007), bu çalışmada bekârların özürülülere yönelik tutumlarının, evli olanlardan daha olumlu olması şaşırtıcıdır. Bekâr olmanın, ailenin geçimini sağlamak ve ana-babalık rollerini yerine getirmek gibi sorumlulukları olmaması, bekârların ailesel stresten uzak olmalarına ve evlilere göre daha olumlu tutumlara sahip olmalarına yol açı-

yor olabilir. Bekârların, özürülülere yönelik olarak, eğitim ortamı, aile yaşamı ve kişisel özellikler konularında evlilerden daha olumlu tutumları olması, bu sorumluluğun daha az hissedilmesinin bir etkisi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca gençler arasında bekar olanların daha çok olması, yaş için yukarıda söylenenlerin kısmen bekarlar için de geçerli olduğunu düşündürmektedir. Tervo ve arkadaşları ise (2004) medeni durumun tutumlarda farklılığa yol açmadığını bulmuşlardır.

4.3.3.4. Bireyin Aile İçindeki Konumu ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların aile içindeki konumlarına göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 29'da verilmiştir. .

Tablo 29: Aile İçindeki Konumlara Göre Varyans Analizi Sonuçları

Faktör	Aile içi konum	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Anlamlı Farklılık
Eğitim Ortamı	Anne	1522	4.07	0.66	2, 3853	3.581	0.03*	Baba-Çocuk
	Baba	1457	4.05	0.65				
	Çocuk	877	4.12	0.68				
Kişilerarası İlişkiler	Anne	1499	4.05	0.53	2, 3794	0.919	0.40	
	Baba	1437	4.06	0.52				
	Çocuk	861	4.09	0.56				
Çalışma Yaşamı	Anne	1514	3.92	0.50	2, 3812	0.750	0.47	
	Baba	1444	3.91	0.51				
	Çocuk	857	3.92	0.54				
Aile Yaşamı	Anne	1527	3.11	0.89	2,3855	7.629	0.00**	Anne-Çocuk Baba-Çocuk
	Baba	1462	3.13	0.93				
	Çocuk	869	3.26	0.90				
Kişisel Özellikler	Anne	1510	3.82	0.58	2, 3823	3.872	0.02*	Anne-Çocuk Baba-Çocuk
	Baba	1452	3.82	0.60				
	Çocuk	864	3.88	0.60				
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Anne	1500	3.94	0.52	2, 3787	0.926	0.40	
	Baba	1437	3.95	0.52				
	Çocuk	853	3.97	0.53				
Toplam	Anne	1439	3.89	0.42	2, 3627	3.117	0.04*	
	Baba	1377	3.89	0.42				
	Çocuk	814	3.93	0.45				

* P< 0.05; P< 0.01

Çoklu karşılaştırma testi sonucunda çocukların tutumlarının hem annelerinin hem de babalarının tutumlarından daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç yine yaş farkına bağlanabilir. Bu araştırma ile elde edilen, genç yaştakilerin daha yaşlılara göre daha olumlu tutuma sahip oldukları yönündeki bulgular alan yazın bulgusuyla paraleldir (Akçamete & Ceber, 1999; Chiu & Chan, 2007; Dyson, 2005; Environics Research Group Limited, 2004; Gülderen, 1997; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004). Bu çalışmada “çocuk” konumunda olanların 18 yaşından büyük olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu bulgulara dayanarak, aile içindeki rollere göre özürlülere yönelik tutumların

farklı olduğu söylenebilir. Aile içinde çocukların ve anne-babaların rolleri ve sorumlulukları farklılaşmaktadır. Bu farklılığın, tutumlarda da farklılığa neden olduğu sonucu çıkarılabilir. Nitekim benzer bir yorum bekâr-evli karşılaştırılmasında da yapılmıştı ve çocuk konumunda olanlar gibi bekârların da (belki de önemli bir bölümü aynı bireylerdir) Eğitim Ortamı, Aile Yaşamı ve Kişisel Özellikler alt ölçeklerinde daha olumlu tutumları olduğu sonucu elde edilmiştir.

4.3.3.5. Eğitim Durumu ve Özürlülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların eğitim durumlarına göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı tek yönlü ANOVA ile test edilmiş ve bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 30: Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Eğitim Durumu (mezun olunan okul)	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Anlamlı Farklılık
Eğitim Ortamı	a-İlkokul mezunu değil	531	1.93	0.26	4, 4096	3.197	0.01**	a-d
	b-İlkokul mezunu	1572	1.94	0.23				a-e
	c-Ortaokul mezunu	487	1.94	0.23				
	d-Lise veya Dengi mezunu	958	1.96	0.19				
	e-Yüksek Okul ve Üstü mezunu	553	1.96	0.18				
Kişilerarası İlişkiler	a-İlkokul mezunu değil	528	1.95	0.21	4, 4030	3.742	0.01**	a-d
	b-İlkokul mezunu	1538	1.97	0.16				
	c-Ortaokul mezunu	478	1.98	0.15				
	d-Lise veya Dengi mezunu	947	1.98	0.121				
	e-Yüksek Okul ve Üstü mezunu	544	1.98	0.15				
Çalışma Yaşamı	a-İlkokul mezunu değil	534	1.91	0.29	4, 4053	10.785	0.00**	a-b
	b-İlkokul mezunu	1546	1.95	0.21				a-d
	c-Ortaokul mezunu	481	1.94	0.23				a-e
	d-Lise veya Dengi mezunu	953	1.97	0.16				
	e-Yüksek Okul ve Üstü mezunu	544	1.98	0.15				
Aile Yaşamı	a-İlkokul mezunu değil	533	1.55	0.50	4, 4095	6.223	0.00**	a-d
	b-İlkokul mezunu	1572	1.59	0.49				a-e
	c-Ortaokul mezunu	487	1.63	0.48				b-d
	d-Lise veya Dengi mezunu	958	1.66	0.47				
	e-Yüksek Okul ve Üstü mezunu	550	1.65	0.48				
Kişisel Özellikler	a-İlkokul mezunu değil	531	1.87	0.33	4, 4062	13.199	0.00**	a-c
	b-İlkokul mezunu	1550	1.91	0.28				a-d
	c-Ortaokul mezunu	487	1.93	0.25				a-e
	d-Lise veya Dengi mezunu	953	1.95	0.21				b-d
	e-Yüksek Okul ve Üstü mezunu	546	1.97	0.17				b-e
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	a-İlkokul mezunu değil	528	1.92	0.28	4, 4016	9.640	0.00**	a-b
	b-İlkokul mezunu	1537	1.96	0.19				a-c
	c-Ortaokul mezunu	478	1.97	0.18				a-d
	d-Lise veya Dengi mezunu	939	1.98	0.15				a-e
	e-Yüksek Okul ve Üstü mezunu	539	1.98	0.15				
Toplam	a-İlkokul mezunu değil	509	1.94	0.23	4, 3848	5.090	0.00**	a-b
	b-İlkokul mezunu	1466	1.97	0.16				a-c
	c-Ortaokul mezunu	457	1.98	0.15				a-d
	d-Lise veya Dengi mezunu	908	1.98	0.14				a-e
	e-Yüksek Okul ve Üstü mezunu	513	1.98	0.15				

* P < 0.05; ** P < 0.01

Eğitim durumuna göre tutumun her boyunda anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların kaynağı incelendiğinde, genellikle, eğitim durumu daha yüksek olan grupların tutumlarının, eğitim durumu en düşük olan iki grubun (ilkokul mezunu olmayanlar ve ilkokul mezunu olanlar) tutumlarına göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, eğitimin önemli

bir etmen olduğunu göstermektedir. Doğrudan özürllük konusunda eğitim olmasa da insanların eğitim düzeyleri arttıkçaözürllülüğe yönelik tutumlarının da arttığını söyleyebiliriz. **Eğitim, insanların eşitliği, hakları konusunda önemli değerler ve önyargılara karşı farkındalık kazandırmaktadır.**

4.3.3.6. Gelir Düzeyi ve Özürllülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların aylık gelir durumlarına göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı tek yönlü ANOVA ile test edilmiş ve bulgular Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31: Aylık Gelir Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Yaş	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Anlamlı Farklılık
Eğitim Ortamı	a-500 YTL'den az	1295	1.92	0.26	3, 4020	12.179	0.00**	a-b
	b-500-1.000 YTL	1766	1.96	0.20				a-c
	c-1.001 YTL: ve üstü	962	1.96	0.19				
	a-500 YTL'den az	1267	1.96	0.18	3, 3957	4.383	0.01*	a-c
	b-500-1.000 YTL	1747	1.98	0.15				
	c-1.001 YTL: ve üstü	946	1.98	0.12				
Çalışma Yaşamı	a-500 YTL'den az	1286	1.92	0.26	3, 3980	20.422	0.00**	a-b
	b-500-1.000 YTL	1752	1.97	0.18				a-c
	c-1.001 YTL: ve üstü	945	1.98	0.15				
Aile Yaşamı	a-500 YTL'den az	1289	1.60	0.49	3, 4020	1.357	0.26	
	b-500-1.000 YTL	1771	1.63	0.48				
	c-1.001 YTL: ve üstü	963	1.61	0.49				
Kişisel Özellikler	a-500 YTL'den az	1284	1.90	0.30	3, 3986	16.417	0.00**	a-b
	b-500-1.000 YTL	1755	1.93	0.25				a-c
	c-1.001 YTL: ve üstü	950	1.96	0.20				
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	a-500 YTL'den az	1273	1.95	0.22	3, 3943	6.921	0.00**	a-b
	b-500-1.000 YTL	1742	1.97	0.18				a-c
	c-1.001 YTL: ve üstü	931	1.98	0.15				
Toplam	a-500 YTL'den az	1209	1.95	0.20	3, 3777	8.283	0.0**	a-b
	b-500-1.000 YTL	1674	1.98	0.15				a-c
	c-1.001 YTL: ve üstü	897	1.98	0.13				

* P< 0.05; P< 0.01

Aylık gelir durumuna göre analiz sonuçları incelendiğinde; Aile Yaşamı faktörü dışındaki bütün faktörlerde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Farklılığın kaynağı **incelendiğinde, gelir düzeyi en düşük grubun diğerlerinden daha olumsuz tutumları olduğu görülmektedir.** Olumlu sosyal davranışları etkileyen faktörlerden biri gelir düzeyidir. Bireyin zorlu yaşam koşulları içinde olması nedeniyle diğerlerinin zorluklarına karşı duyarsız olması beklenebilir.

4.3.3.7. Bir İşte Çalışma ve Özürllere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların düzenli gelir getiren bir işte çalışıp çalışmama durumlarına göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı t testi ile test edilmiş ve bulgular Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32: Düzenli Gelir Getiren Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre T Testi Sonuçları

Faktör	Düzenli İş	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P
Eğitim Ortamı	Var	1259	4.10	0.63	4099	1.38	0.17
	Yok	2842	4.06	0.66			
Kişilerarası İlişkiler	Var	1233	4.09	0.49	4033	1.45	0.48
	Yok	2802	4.06	0.55			
Çalışma Yaşamı	Var	1246	3.95	0.50	4056	3.58	0.00**
	Yok	2812	3.88	0.52			
Aile Yaşamı	Var	1261	3.17	0.90	4098	0.79	0.431
	Yok	2839	3.14	0.91			
Kişisel Özellikler	Var	1251	3.88	0.56	4065	3.67	0.00**
	Yok	2816	3.81	0.60			
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Var	1226	3.98	0.47	4019	2.57	0.01**
	Yok	2795	3.94	0.54			
Toplam	Var	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**
	Yok	2676	3.89	0.44			

* P < 0.05; P < 0.01

Analiz sonuçları, düzenli bir işi olan ve olmayan katılımcılar arasında Çalışma Yaşamı, Kişisel Özellikler ve Yetkinlik-Bağımsız Yaşam faktörleri ve tüm test açısından anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. **Bu farklılıklar incelendiğinde düzenli işi olanların, özürllere yönelik olumlu tutumlar geliştirdikleri belirlenmiştir.** Bu sonuçlar, eğitim ve ekonomik durumla ilgili olarak bulunanlarla paralellik göstermektedir. Bir işi olmak kendi başına bireyin tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir.

4.3.3.8. Sosyal Güvenlik Kurumuna Bağlı Olma ve Özürllere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların sosyal güvenlik kurumuna bağlı olup olmamalarına göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı t testi ile test edilmiş ve bulgular Tablo 33'de verilmiştir.

Tablo 33: Bir Sosyal Güvenlik Sistemine Bağlı Olup Olmama Durumuna Göre T Testi Sonuçları

Faktör	Sosyal Güvenlik	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Eğitim Ortamı	Var	2797	4.11	0.62	4099	5.77	0.00**
	Yok	1304	3.99	0.72			
Kişilerarası İlişkiler	Var	2759	4.08	0.51	4033	2.14	0.33
	Yok	1276	4.04	0.58			
Çalışma Yaşamı	Var	2772	3.94	0.49	4056	6.34	0.00**
	Yok	1286	3.83	0.55			
Aile Yaşamı	Var	2801	3.15	0.91	4098	0.45	0.96
	Yok	1299	3.15	0.92			
Kişisel Özellikler	Var	2776	3.86	0.56	4066	4.83	0.00**
	Yok	1291	3.77	0.64			
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Var	2748	3.98	0.49	4019	4.24	0.00**
	Yok	1273	3.90	0.57			
Toplam	Var	2644	3.93	0.41	3851	5.63	0.00**
	Yok	1209	3.84	0.46			

* P < 0.05; P < 0.01

Analiz sonuçları, bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olan ve olmayan katılımcılar arasında Eğitim Ortamı, Çalışma Yaşamı, Kişisel Özellikler, Yetkinlik-Bağımsız Yaşam faktörleri ve tüm ölçek açısından anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. **Sosyal güvenlik sistemine bağlı olanların özürülere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir.**

Tablo 30-33 arasındaki bulgular topluca değerlendirildiğinde; bu çalışmada pek çok alan yazın bulgusuyla tutarlı şekilde **eğitim ve gelir düzeyi** arttıkça, olumlu tutumların da arttığı belirlenmiştir. (Avcıoğlu, Sazak-Pınar & Öztürk, 2005; Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Murray, Wren & Keys, 2008; Parasuram, 2006; Siler, 1984; Robinson & ark., 2007; Yazbeck McVilly & Parmenter, 2004). Ayrıca **düzenli gelir getiren bir işi** olanlar ve bir **sosyal güvenlik** kurumuna bağlı olanlar da tutum ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır.

Görece yüksek gelire gelir getiren bir işe, sosyal güvenliğe sahip olma kişinin temel ihtiyaçlarını karşılaması ve kendini güvende hissetmesi anlamına gelmektedir. Bu durumun, tutumları olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

4.3.3.9. Ailede Özürlü Bireylerin Varlığı ve Özürülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların ailelerinde ya da akrabalarında özürlü olup olmamasına göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı t testi ile test edilmiş ve bulgular Tablo 34'de verilmiştir.

Tablo 34: Ailede ya da Akrabalar Arasında Özürlü Olup Olmamasına Göre T Testi Sonuçları

Faktör	Ailede Özürlü Olması	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P
Eğitim Ortamı	Evet	1193	4.09	0.66	4066	0.83	0.41
	Hayır	2875	4.07	0.66			
Kişilerarası İlişkiler	Evet	1172	4.09	.055	4000	1.53	0.12
	Hayır	2830	4.06	0.53			
Çalışma Yaşamı	Evet	1181	3.90	0.54	4023	-.069	0.49
	Hayır	2844	3.91	0.51			
Aile Yaşamı	Evet	1193	3.01	0.92	4065	-6.38	0.00**
	Hayır	2874	3.21	0.91			
Kişisel Özellikler	Evet	1182	3.80	0.62	4033	-2.97	0.01**
	Hayır	2853	3.86	0.58			
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	1170	3.96	0.54	3987	.022 0.76	0.82
	Hayır	2819	3.97	0.60			
Toplam	Evet	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47
	Hayır	2711	3.90	0.42			

* P< 0.05; **P< 0.01

Analiz sonuçları, Aile Yaşamı ve Kişisel Özellikler faktörleri açısından, ailelerinde ya da akrabalarında özürlü olan ve olmayan katılımcılar arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Bu farklılıklar incelendiğinde, **aileleri ya da akrabaları arasında özürlü bulunmayanların** Aile Yaşamı alt ölçeğinden ve Kişisel Özellikler alt ölçeğinden aldıkları puanlar, aile bireylerinde ya da akrabalarında özürlü olanlara göre anlamlı olarak daha yüksektir.

Bu bulgudan farklı olarak, Thomas ve arkadaşları (2003) ailede özürlü birinin olmasının, onların tutumlarını olumlu yönde etkilediğini bulmuşlardır. Bu farklılık ilişkinin şekline, nitelik ve niceliğindeki farklılığa bağlı olabilir. Yani ailede özürlü bireyin olmaması, onlara yönelik tutumların olumlu yönde artmasına neden olmaktadır. Anket soruları arasında yer alan, ailedeki özürünün aile yaşamını ne kadar etkilediğiyle ilgili soruya katılımcıların büyük bir kısmının (%76.4) özürlü birinin varlığından çok etkilendiklerini bildirdiklerini hatırlayalım. Ancak, bu çalışmada etkilenmenin yönü, bir diğer deyişle özürünün varlığından olumlu mu ya da olumsuz mu etkilendikleri belirlenmemiştir. Buna rağmen, bu iki bulguyu birbirini destekleyen bulgular olarak düşünebilir ve ailede özürlü

bireyin olmasının ailenin uyumunu ve yaşamını zorlaştıracığı ve buna bağlı olarak özürlü bireye yönelik duyarsızlığa ve olumsuz tutuma neden olabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Bu sonuç farklı şekillerde yorumlanabilir. Ailesinde özürlü olanların hem aile içi yaşamları hem de onların kişisel özellikleri konularında özürülüler hakkında daha gerçekçi tutumları olduğu yorumu getirilebilir. Öte yandan özürlü bakımı, eğitimi ve onunla birlikte yaşamının muhtemel zorlukları karşısında aileler ve yakınları desteksiz ve çaresiz de olabilirler; özürünün bakım, tedavi ve eğitimi maddi ve manevi kaynakların tükenmesine yol açabilir ve genellikle bilgisizlik ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle de aileler bu sorumlulukları kendi başlarına yüklediklerinden, özürülülerin kolaylıkla yapabileceklerini de kendileri yapmaya çalıştıklarından ve bu yönde gerekli donanım ve eğitimden yoksun olduklarından çok zorlanabilmekte ve gerek kendilerine gerekse özürlüye eziyet edebilmektedirler. Bunun sonucunda hep birlikte tükenmiş ve sinirli olmaları beklenebilir. Kendine yetemediği ve bağımlı olduğu düşünülen, her işine ailenin koştuğu bir özürünün aile yaşamını olumsuz etkilemesi ve onların kişisel özelliklerinin olumsuz olarak algılanması mümkündür. Bu nedenle, hem genel

olarak tüm çocukların hem de özel olarak özür-
lülerin eğitimindeki yöntemlerimiz konusunda
daha bilinçli olmamız gerekmektedir. Hem ba-
ğımlı ve öz bakım yeterliği olmayan çocuklar
yetiştirip sonra da bundan dolayı sinirli olmak,
tükenmek ve karşılıklı hırçınlaşmak mümkün-
dür. Ailesinde özürlü olan bireyler bu nedenle,
farkında olmadan daha olumsuz tutum geliştiri-
yor olabilirler

4.3.3.10. Ailede Özürlü Bireyle Aynı Evde Yaşama Durumu ve Özürülere Yönelik Tutum- lar

Katılımcıların ailelerinde ya da akrabala-
rında bulunan özürlü ile aynı evde yaşayıp
yaşamadıklarına göre ÖYTÖ'nden aldıkları pu-
anlar arasında farklılık olup olmadığı t testi ile
incelenmiş ve bulgular Tablo 35'de verilmiştir.

**Tablo 35: Ailede ya da Akrabalarda Bulunan Özürlü ile Birlikte Yaşayıp Yaşamama Durumuna
Göre T Testi Sonuçları**

Faktör	Özürlü ile yaşama	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P																																																																				
Eğitim Ortamı	Evet	350	4.04	0.69	1232	-1.411	0.15																																																																				
	Hayır	884	4.10	0.65				Kişilerarası İlişkiler	Evet	338	4.13	0.56	1211	1.226	0.22	Hayır	875	4.09	0.55	Çalışma Yaşamı	Evet	347	3.89	0.54	1224	-.271	0.78	Hayır	879	3.90	0.53	Aile Yaşamı	Evet	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34	Hayır	884	3.04	0.90	Kişisel Özellikler	Evet	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	Hayır	876	3.81	0.61	Yetkinlik- Bağımsız Yaşam	Evet	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	Hayır	869	3.96	0.53	Toplam	Evet	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77
Kişilerarası İlişkiler	Evet	338	4.13	0.56	1211	1.226	0.22																																																																				
	Hayır	875	4.09	0.55				Çalışma Yaşamı	Evet	347	3.89	0.54	1224	-.271	0.78	Hayır	879	3.90	0.53	Aile Yaşamı	Evet	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34	Hayır	884	3.04	0.90	Kişisel Özellikler	Evet	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	Hayır	876	3.81	0.61	Yetkinlik- Bağımsız Yaşam	Evet	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	Hayır	869	3.96	0.53	Toplam	Evet	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	Hayır	827	3.90	0.44								
Çalışma Yaşamı	Evet	347	3.89	0.54	1224	-.271	0.78																																																																				
	Hayır	879	3.90	0.53				Aile Yaşamı	Evet	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34	Hayır	884	3.04	0.90	Kişisel Özellikler	Evet	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	Hayır	876	3.81	0.61	Yetkinlik- Bağımsız Yaşam	Evet	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	Hayır	869	3.96	0.53	Toplam	Evet	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	Hayır	827	3.90	0.44																				
Aile Yaşamı	Evet	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34																																																																				
	Hayır	884	3.04	0.90				Kişisel Özellikler	Evet	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	Hayır	876	3.81	0.61	Yetkinlik- Bağımsız Yaşam	Evet	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	Hayır	869	3.96	0.53	Toplam	Evet	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	Hayır	827	3.90	0.44																																
Kişisel Özellikler	Evet	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24																																																																				
	Hayır	876	3.81	0.61				Yetkinlik- Bağımsız Yaşam	Evet	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	Hayır	869	3.96	0.53	Toplam	Evet	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	Hayır	827	3.90	0.44																																												
Yetkinlik- Bağımsız Yaşam	Evet	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54																																																																				
	Hayır	869	3.96	0.53				Toplam	Evet	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	Hayır	827	3.90	0.44																																																								
Toplam	Evet	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77																																																																				
	Hayır	827	3.90	0.44																																																																							

* P < 0.05; P < 0.01

Tabloda da gözlendiği gibi hiçbir alt öl-
çekte ve ölçeğin tümünde ailede/akrabalarda
bulunan özürlü ile birlikte yaşayıp yaşamamaya
bağlı tutum farklılığı yoktur. **Diğer bir deyişle,
özürlü bir kişi ile birlikte yaşayıp yaşamama
tutumlarında farklılık yaratmamaktadır.** Bu bul-
gu, günlük yaşam içinde özürülülerle eşit koşul-
lar içinde bir araya gelmenin olumlu tutum de-
ğişikliğini gerçekleştireceğini ileri süren sosyal

ilişki-sosyal temas kuramına ters düşmektedir.
Pek çok çalışma ise bu kuramın görüşlerine uy-
gun düşen bulgular sunmuştur (Cohen & Naon.
2007; Pettigrew. 1998; Pettigrew & Trop. 2008).
Bu uyumsuzluk, sosyal temas hipotezinin aile-
sinde özürlü olmayan bireyler için doğrulanabi-
leceğini gösterebilir.

4.3.3.11. Özürülülerin Aile Yaşamına Etkileri ve Özürülülere Yönelik Tutumlar

Özürülülerin aile yaşamını etkileyip etkilemediklerine ilişkin düşüncelerine göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı tek yönlü ANOVA ile incelenmiş ve bulgular Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36: Özürülülerin Aile Yaşamını Etkileyip Etkilemediklerine İlişkin Görüşlerine İlişkin

ANOVA Sonuçları

Faktör	Özürülünün Aile yaşamına etkisi	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Anlamlı Farklılık
Eğitim Ortamı	1-Çok	229	4.12	0.70	2, 499	1.99	0.14	
	2-Kısmen	155	3.97	0.71				
	3-Hiç	118	4.08	0.72				
Kişilerarası İlişkiler	1-Çok	222	4.22	0.58	2, 484	9.19	0.00**	1-2, 2-3
	2-Kısmen	149	3.96	0.58				
	3-Hiç	116	4.14	0.55				
Çalışma Yaşamı	1-Çok	227	3.90	0.57	2, 492	6.27	0.01**	2-3
	2-Kısmen	151	3.79	0.53				
	3-Hiç	117	4.04	0.54				
Aile Yaşamı	1-Çok	227	2.85	0.99	2, 499	6.96	0.00**	1-3 2-3
	2-Kısmen	156	2.94	0.87				
	3-Hiç	119	3.24	0.91				
Kişisel Özellikler	1-Çok	228	3.80	0.65	2, 495	3.36	0.03*	2-3
	2-Kısmen	152	3.70	0.63				
	3-Hiç	118	3.91	0.62				
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	1-Çok	225	4.00	0.57	2, 486	8.31	0.00**	1-2 2-3
	2-Kısmen	147	3.78	0.56				
	3-Hiç	117	4.02	0.53				
Toplam	1-Çok	209	3.94	0.46	2, 457	9.19	0.00**	2-3
	2-Kısmen	140	3.76	0.46				
	3-Hiç	111	3.99	0.44				

* P< 0.05; P< 0.01

Tablo 36'da da gözlemlendiği gibi, Kişilerarası İlişkiler, Yetkinlik-Bağımsız Yaşam alt ölçeklerinde özürülülerin aile yaşamını çok etkilediğini ve hiç etkilemediğini söyleyenlerin tutumları, kısmen etkiliyor diyenlerinkinden daha olumlu bulunmuştur. Bu sorunun cevap seçenekleri özürülü aile üyesinin, aile yaşamını olumlu ya da olumsuz etkileyip etkilemediğini sorgulamadığı, sadece etkileme düzeyini test ettiği için bu bulguya dayanarak, aile özürülünün varlığından hem çok etkilendiğinde hem de hiç etkilenmediğinde katılımcıların tutumlarının görece daha olumlu olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Buna karşın Çalışma Yaşamı, Kişisel Özellikler alt ölçek-

lerinde ve tüm ölçekte özürülülerin aile yaşamını hiç etkilemediğini söyleyenlerin tutumları, kısmen etkiliyor diyenlerinkinden daha olumludur. Aile Yaşamı alt ölçeğinde ise, özürülü bireyin aile yaşamını kısmen ya da çok etkilediğini söyleyen katılımcıların, hiç etkilemediğini söyleyenlere göre daha olumsuz tutumları olduğu bulunmuştur. Zayonc (1968), tanıdık, aşına olan bireylere ve nesnelere olumlu tutum geliştirme olasılığının yüksek olduğundan söz etmektedir. Rillotta & Nettelbeck (2007) ise özürülülüğe sıklıkla maruz kalmanın bireylerin tutumlarını olumlu olarak etkilediğini bildirmişlerdir. Bunlara göre, özürülü bireylerle birlikte yaşamak, onlarla etki-

leşime girmek onlara yönelik olumlu tutumlara sahip olma olasılığını arttırabilmektedir. Ancak, bulgular genel olarak ele alınırca, özürliilerin aile yaşamını hiç etkilemediğini düşünenerin, aileyi muhtemelen olumsuz etkilediğini düşünenerden daha olumlu tutumlara sahip oldukları söylenebilir. Olumlu tutumların tükenmeden ve olumsuz etkilenmeden özürlii ile birlikte bir yaşam sürmeyi sağlamışlar için söz konusu olduğunu göstermektedir. İleri araştırmalarda özürliinin aileyi etkileme derecesinin yönüne ilişkin değerlendirmelerin yapılması, bulgulara açıklık getirecektir.

Alan yazında özürlii bireylerin aileleri bütünleştirdiği, aile üyelerini birbirine yaklaştırdığı ve aile üyelerini ortak bir amaç etrafında birleştirip aileye birlik ve beraberlik getirdiği yönünde bulguların yanı sıra aile ilişkilerini olumsuz etki-

leyip aile bütünlüğünü tehdit ettiği, ailenin parçalanmasına neden olduğu yönünde bulgular da vardır (Örn.. Dale, 1996; Kaner, 2004; Swap, 1993; Turnbull & Turnbull. 1997).

4.3.3.12. Özürlii Tanıdıkların Olması ve Özürliilere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların özürlii tanıdıkları olup olmamasına göre, ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı tek yönlü ANOVA ile incelenmiş ve bulgular Tablo 37'de verilmiştir. Aşağıdaki ANOVA analizinde elde edilen sonuçların grup büyüklükleri arasındaki aşırı farklar nedeniyle dikkatle yorumlanması gerekmektedir.

Tablo 37: Özürlii Tanıdıkları Olup Olmama Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Faktör	Özürlii tanıdığın olup olmaması	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Anlamli Farklılık
Eğitim Ortamı	1.Hiç	1665	4.02	0.66	2, 3769	10.09	0.00**	1-2 1-3
	2.Bir-iki kişi	1604	4.10	0.65				
	3.Üçten fazla	501	4.16	0.64				
Kişilerarası İlişkiler	1.Hiç	1640	4.05	0.56	2, 3709	4.87	0.01**	1-2. 1-3
	2.Bir-iki kişi	1581	4.07	0.52				
	3.Üçten fazla	489	4.14	0.51				
Çalışma Yaşamı	1.Hiç	1654	3.88	0.53	2, 3730	3.94	0.02*	2-3
	2.Bir-iki kişi	1581	3.91	0.51				
	3.Üçten fazla	496	3.95	0.52				
Aile Yaşamı	1.Hiç	1667	3.20	0.92	2, 3769	4.17	0.01**	1-3. 2-3
	2.Bir-iki kişi	1601	3.13	0.90				
	3.Üçten fazla	502	3.08	0.92				
Kişisel Özellikler	1.Hiç	1651	3.84	0.59	2, 3736	0.17	0.84	2-3
	2.Bir-iki kişi	1588	3.83	0.60				
	3.Üçten fazla	498	3.85	0.58				
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	1.Hiç	1617	3.92	0.54	2, 3692	3.81	0.02*	1-2. 2-3
	2.Bir-iki kişi	1579	3.97	0.51				
	3.Üçten fazla	497	3.98	0.50				
Toplam	1.Hiç	1543	3.88	0.45	2, 3531	3.33	0.03*	1-2. 2-3
	2.Bir-iki kişi	1516	3.91	0.42				
	3.Üçten fazla	473	3.94	0.41				

* P< 0.05; P< 0.01

Kişisel Özellikler dışında tüm alt ölçeklerde ve tüm ölçekte yapılan çoklu karşılaştırma testi sonucunda **özürlü tanıdığı olanların** sayısı arttıkça tutumların da olumlu yönde değiştiği gözlenmektedir. Bu bulgu özürliülerle iletişim içinde olmanın tutumları olumlu yönde etkilediğini gösteren bulguları desteklemektedir. Pek çok çalışma özürliülerle **yakın ilişki** içinde olmanın onlara yönelik tutumları olumlu olarak etkilediğini göstermekte ve bu yöndeki bulgular aynı zamanda sosyal ilişki ya da sosyal temas kuramının görüşlerine de destek vermektedir (Örneğin. Avramidis ve ark., 2000; Cameron & Rutland, 2006; Cohen & Naon, 2007; Gülderen, 1997; Meyer ve ark., 2001; Parasuram, 2006; Pettigrew, 1998; Pettigrew & Trop, 2008; Popovich ve ark., 2003; Remmerman ve ark., 2000). Ancak, bu bulgu, ailelerinde özürliü olmayan-

ların tutumlarının, ailelerinde özürliü olanların tutumlarından daha olumlu olduğunu ortaya koyan Tablo 33'deki bulgu ile çelişir görünmektedir. Bu çelişki, aile içinde özürliü birinin olması ile çevrede tanıdık bir özürliü olmasının etkileri arasındaki farklılığa bağlanabilir. Özürliü bir tanıdık, tutumları daha fazla olumlu yönde etkilemektedir.

4.3.3.13. Özürliülere Yönelik Önyargılar ve Özürliülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların özürliülere yönelik önyargıların olup olmadığına ilişkin düşüncelerine göre ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı t testi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 38: Özürliülere Yönelik Önyargıların Olup Olmamasına İlişkin Görüşlerine Göre

T Testi Sonuçları

Faktör	Özürliülere yönelik önyargılar var mı?	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P																																																																				
Eğitim Ortamı	Evet	1914	4.16	0.63	4098	7.84	0.00**																																																																				
	Hayır	2186	4.00	0.67				Kişilerarası İlişkiler	Evet	1883	4.10	0.52	4032	3.15	0.01**	Hayır	2151	4.04	0.54	Çalışma Yaşamı	Evet	1897	3.94	0.51	4055	4.37	0.00**	Hayır	2160	3.87	0.52	Aile Yaşamı	Evet	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**	Hayır	2188	3.21	0.92	Kişisel Özellikler	Evet	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	Hayır	2169	3.82	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	Hayır	2152	3.94	0.53	Toplam	Evet	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**
Kişilerarası İlişkiler	Evet	1883	4.10	0.52	4032	3.15	0.01**																																																																				
	Hayır	2151	4.04	0.54				Çalışma Yaşamı	Evet	1897	3.94	0.51	4055	4.37	0.00**	Hayır	2160	3.87	0.52	Aile Yaşamı	Evet	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**	Hayır	2188	3.21	0.92	Kişisel Özellikler	Evet	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	Hayır	2169	3.82	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	Hayır	2152	3.94	0.53	Toplam	Evet	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	Hayır	2061	3.88	0.44								
Çalışma Yaşamı	Evet	1897	3.94	0.51	4055	4.37	0.00**																																																																				
	Hayır	2160	3.87	0.52				Aile Yaşamı	Evet	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**	Hayır	2188	3.21	0.92	Kişisel Özellikler	Evet	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	Hayır	2169	3.82	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	Hayır	2152	3.94	0.53	Toplam	Evet	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	Hayır	2061	3.88	0.44																				
Aile Yaşamı	Evet	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**																																																																				
	Hayır	2188	3.21	0.92				Kişisel Özellikler	Evet	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	Hayır	2169	3.82	0.60	Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	Hayır	2152	3.94	0.53	Toplam	Evet	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	Hayır	2061	3.88	0.44																																
Kişisel Özellikler	Evet	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*																																																																				
	Hayır	2169	3.82	0.60				Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	Hayır	2152	3.94	0.53	Toplam	Evet	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	Hayır	2061	3.88	0.44																																												
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07																																																																				
	Hayır	2152	3.94	0.53				Toplam	Evet	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	Hayır	2061	3.88	0.44																																																								
Toplam	Evet	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**																																																																				
	Hayır	2061	3.88	0.44																																																																							

* P < 0.05; ** P < 0.01

Tablo 38’de gözlendiği gibi Yetkinlik-Bağımsız Yaşam dışında tüm alt ölçeklerde ve Tüm ölçekte farklar anlamlı bulunmuştur. zrllere yönelik olumsuz önyargıların olmadığına inananların, Aile Yaşamı alt ölçeğinde daha olumlu tutumlara sahip oldukları görülürken, diğer alt ölçeklerde **zrllere yönelik önyargılar** olduğuna inananların tutumlarının daha olumlu olduğu bulunmuştur. Bu durum, aile içi etkileşim örüntülerinden kaynaklanabilir. Aile yaşamıyla ilgili tutumların daha önceki bulgular-da olduğu gibi, farklı bir örüntüye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, ailede zrl birinin olup olmaması da önemli bir değişken olabilir. Bu nedenle, ailede zrl bulunması ve bunun etkileri konusundaki değişkenleri içeren çalışmalar

yapılması bu konuya açıklık getirilmesine yardımcı olacaktır.

4.3.3.14. zrllere Yönelik şidde-te Tanık Olma ve zrllere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların medya dışında özürülülere yönelik şiddet uygulandığına tanık olup olmadıklarına ilişkin düşüncelerine göre YT’nden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığı t testi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 39’da verilmiştir. Aşağıdaki t testi analizinde elde edilen sonuçların grup byklleri arasındaki aşırı farklar nedeniyle dikkatle yorumlanması gerekmektedir.

Tablo 39: zrllere Yönelik şidde-te Tanık Olup Olmama Durumuna İlişkin Görüşlerine Göre T Testi Sonuçları

Faktör	zr şiddet Durumu	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Eğitim Ortamı	Evet	340	4.00	0.72	4099	-2.06	0.04*
	Hayır	3761	4.08	0.65			
Kişilerarası İlişkiler	Evet	328	4.05	0.55	4033	-.75	0.45
	Hayır	3707	4.07	0.53			
Çalışma Yaşamı	Evet	335	3.85	0.57	4056	-2.16	0.03*
	Hayır	3723	3.91	0.51			
Aile Yaşamı	Evet	338	2.99	0.90	4098	-3.36	0.01**
	Hayır	3762	3.16	0.91			
Kişisel zellikler	Evet	338	3.70	0.65	4065	-4.28	0.00**
	Hayır	3729	3.85	0.58			
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	Evet	325	3.92	0.55	4019	-1.10	0.27
	Hayır	3696	3.95	0.52			
Toplam	Evet	310	3.85	0.45	3851	-2.12	0.03*
	Hayır	3543	3.90	0.42			

* P< 0.05; P< 0.01

Tablo 39'da gözleendiği gibi Kişilerarası İlişkiler ve Yetkinlik-Bağımsız Yaşam alt ölçekleri dışında tüm alt ölçeklerde ve tüm ölçekte medya dışında özürllürlere şiddet uygulandığına tanık olmayanların tutumları, onlara yönelik şiddete tanık olanların tutumlarından daha olumludur. Bu bulgunun, denek gruplarının büyüklük farkı dikate alınmak kaydıyla, şiddetin gözlem yoluyla taklit edildiğine ya da benimsendiğine ilişkin başta Bandura ve arkadaşları olmak üzere pek çok araştırmacının bulgularını desteklediği söylenebilir.

4.3.3.15. Özürllü Doğacak Bebeklerle İlgili Görüşler ve Özürllülere Yönelik Tutumlar

Katılımcıların özürllü doğacak bebeklere yönelik nasıl davranılması gerektiğine ilişkin düşünceleri arasında ÖYTÖ'nden aldıkları puanlar açısından farklılık olup olmadığı t testi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 40'da sunulmuştur.

Tablo 40: Özürllü Bebeklere Yönelik Görüşlere Göre T Testi Sonuçları

Faktör	Özürllü bebek	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Eğitim Ortamı	1.Kürtaj	1627	4.07	0.65	3766	-.09	0.36
	2	2141	4.09	0.67			
Kişiler Arası İlişkiler	1.Kürtaj	1601	4.04	0.54	3708	-3.53	0.00**
	2. .Doğum	2109	4.10	0.53			
Çalışma Yaşamı	1.Kürtaj	1607	3.90	0.50	3728	-0.69	0.49
	2. .Doğum	2123	3.91	0.53			
Aile Yaşamı	1.Kürtaj	1624	3.14	0.90	3767	-1.43	0.15
	2. .Doğum	2145	3.18	0.94			
Kişisel Özellikler	1.Kürtaj	1613	3.82	0.58	3738	-1.52	0.13
	2. .Doğum	2127	3.85	0.61			
Yetkinlik-Bağımsız Yaşam	1.Kürtaj	1586	3.94	0.52	3700	-2.10	0.05*
	2. .Doğum	2116	3.97	0.53			
Toplam	1.Kürtaj	1527	3.88	0.42	3541	-2.62	0.01**
	2. .Doğum	2016	3.92	0.44			

* P< 0.05; ** P< 0.01

Tablo 40'da görüldüğü gibi, Kişilerarası İlişkiler, Yetkinlik-Bağımsız Yaşam alt ölçeklerinde ve Tüm testte **özürllü bebeğin doğması gerektiğine inananların tutumları, kürtaj yapılması gerektiğini söyleyenlere göre daha olumludur**. Bu bulgu, özürllülerin toplumla bütünleştirilmesinden yana olumlu bir görüştür ve alan yazındaki olumlu tutumlara ilişkin bulgular ile aynı yöndedir (Bakheit & Shanmugalingam, 1997; Charupatanapong & Trinh, 1997; Dökmen, 2000; Fırat, 1995; Graf ve ark.,2007;

McDougall ve ark.,2004; Öncül & Batu, 2005; Scott & Rutledge, 1997; Şenel, 1996; Wolman ve ark.,2004). İleri araştırmalarla, bu tutumların, özürllülük hakkındaki bilgi düzeyine, özür türüne, özürün şiddetine, özürllüye sunulabilecek imkanlara ve bu gibi özelliklere göre değişip değişmediğinin incelenmesinde yarar vardır.

4.3.4. Çapraz Tablolara Dayalı Ki-Kare Sonuçları

Katılımcıların özürülere yönelik tutumlarının olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilmesinde, ölçek maddeleri için oluşturulan beşli Likert tipi derecelendirme ölçeğindeki "kararsız" seçeneğine karşılık gelen ölçek faktör puanı temel alınmıştır. Tablo 24'de belirtilen bu puan, kesim puanı olarak kabul edilmiş ve puanlarının, bu puanın altında ve üstünde olmasına göre katılımcılar olumlu ve olumsuz tutuma sahip oldukları diye iki gruba ayrılmışlardır. Alt ölçeklerde ve tüm ölçekte olumlu ve olumsuz tutumları olduğu belirlenen katılımcıların, aşağıda verilen dört değişkendeki dağılımları incelenmiştir.

Olumlu veya olumsuz tutumu olan katılımcıların,
Ailede özürlü birey olup olmamasına,
Özürlüyle aynı evde yaşayıp yaşamamalarına,

Özürlü bebeğin doğması konusundaki görüşlerine,

Özürlünün hayatını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşlerine

göre belirlenen dağılımları arasındaki farklılık incelenmiştir ve sonuçlar aşağıdaki tablolarda (Tablo 41-47) verilmiştir.

Değişkenler, kategorik-sürekli olmaları nedeniyle çapraz tablo kullanılarak betimlenmiş ve dağılımlar arası farklılaşmanın anlamlılığı ise ki-kare testi ile incelenmiştir. Anılan dört kategorik değişkene göre tutum puanlarının farklılığı daha önceki bulgularda t-testi ve ANOVA kullanılarak test edilmiştir. Ki-karelerle değişkenlerin dağılımları arasındaki bağlantı belirlenmeye çalışılmıştır.

Eğitim Ortamları alt ölçeğinden alınan puanların bazı değişkenlere göre dağılımları Tablo 41'de verilmiştir.

Tablo 41: Eğitim Ortamları Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımları

Değişken	Cevaplara göre oluşan gruplar	Olumsuz Tutum	Olumlu Tutum	Toplam	Ki-Kare testi
Ailede özürlü birey var mı?	Evet	63 5,3%	1130 94,7%	1193 100,0%	$\chi^2=0.01$ Sd=1 P=0.934
	Hayır	150 5,2%	2725 94,8%	2875 100,0%	
	Toplam	213 5,2%	3855 94,8%	4068 100,0%	
Özürlü bireyle aynı evde mi yaşıyor?	Evet	25 7,1%	325 92,9%	350 100,0%	$\chi^2=2.27$ Sd=1 P=0.136
	Hayır	44 5,0%	840 95,0%	884 100,0%	
	Toplam	69 5,6%	1165 94,4%	1234 100,0%	
Özürlü olacağı belirlenen bebek için verilecek karar ne olmalı?	Kürtaj	85 5,2%	1542 94,8%	1627 100,0%	$\chi^2=1.30$ Sd=4 P=0.861
	Doğum	115 5,4%	2026 94,6%	2141 100,0%	
	Tedavi	2 3,2%	60 96,8%	62 100,0%	
	Özüre göre değişir	3 6,3%	45 93,8%	48 100,0%	
	Bilmiyor	8 4,0%	192 96,0%	200 100,0%	
Özürlü hayatını nasıl sürdürmeli?	Çalışarak	105 3,9%	2611 96,1%	2716 100,0%	$\chi^2=60.93$ Sd=3 P=0.000
	Yardım alarak	97 10,1%	866 89,9%	963 100,0%	
	Özel alanlara yönelerek	2 6,9%	27 93,1%	29 100,0%	
	Duruma göre değişir	10 2,6%	368 97,4%	378 100,0%	
	Toplam	214 5,2%	3872 94,8%	4086 100,0%	

Tablo 41 incelendiğinde, eğitim ortamlarıyla ilgili olumlu ve olumsuz tutumlar, ailede özürlü olup olmaması, özürlü ile aynı evde yaşama durumu ve özürlü doğacağı öğrenilen bebek için alınacak karara göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Buna karşılık, özürünün hayatını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşlere göre oluşan alt gruplar arasında eğitim ortamına ilişkin olumlu ve olumsuz tutuma sahip olma bakımından anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Eğitim ortamına ilişkin olumlu tutumları

olanlar arasında özürünün çalışarak hayatını sürdürmesini isteyenler, olumsuz tutumu olanlar arasında aynı görüşte olanlara göre daha fazladır; eğitim ortamına ilişkin olumlu tutuma sahip olma ile özürünün çalışarak hayatını sürdürmesi gerektiğine inanma arasında anlamlı bir bağıntı olduğu görülmektedir.

Kişiler arası ilişkiler alt ölçeğinden alınan puanların bazı değişkenlere göre dağılımları Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42: Kişiler Arası İlişkiler Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımları

Değişken	Cevaplara göre oluşan gruplar	Olumsuz Tutum	Olumlu Tutum	Toplam	Ki-Kare testi
Ailede özürlü birey var mı?	Evet	29 2,5%	1143 97,5%	1172 100,0%	$\chi^2=0.10$ Sd=1 P=0.750
	Hayır	75 2,7%	2755 97,3%	2830 100,0%	
	Toplam	104 2,6%	3898 97,4%	4002 100,0%	
Özürlü bireyle aynı evde mi yaşıyor?	Evet	5 1,5%	333 98,5%	338 100,0%	$\chi^2=1.91$ Sd=1 P=0.166
	Hayır	25 2,9%	850 97,1%	875 100,0%	
	Toplam	30 2,5%	1183 97,5%	1213 100,0%	
Özürlü olacağı belirlenen bebek için verilecek karar ne olmalı?	Kürtaj	49 3,1%	1552 96,9%	1601 100,0%	$\chi^2=2.91$ Sd=4 P=0.572
	Doğmalı	50 2,4%	2059 97,6%	2109 100,0%	
	Tedavi	1 1,7%	57 98,3%	58 100,0%	
	Özüre göre değişir	1 2,2%	45 97,8%	46 100,0%	
	Bilmiyor	3 1,5%	195 98,5%	198 100,0%	
	Toplam	104 2,6%	3908 97,4%	4012 100,0%	
Özürlü hayatını nasıl sürdürmeli?	Çalışarak	49 1,8%	2628 98,2%	2677 100,0%	$\chi^2=42.66$ Sd=3 P=0.000
	Yardım alarak	52 5,5%	899 94,5%	951 100,0%	
	Özel alanlarda	0 0,0%	26 100,0%	26 100,0%	
	Duruma göre değişir	3 0,8%	364 99,2%	367 100,0%	
	Toplam	104 2,6%	3917 97,4%	4021 100,0%	

Tablo 42 incelendiğinde, kişilerarası ilişkilerle ilgili olumlu ve olumsuz tutumları olanların, özürülü ile aynı evde yaşama durumuna ve özürülü doğacak bebeğin öğrenilmesi durumunda neler yapılacağına göre oluşturdukları alt grup dağılımları arasında anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. O halde, bu değişkenlerin birbirlerinden bağımsız oldukları söylenebilir. Buna karşılık, kişilerarası ilişkilerle ilgili olumlu ve olumsuz tutumları olanların, özürülünün hayatını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşlere göre oluşturdukları alt gruplar arasında anlamlı

fark olduğu bulunmuştur. O halde, özürülülerin kişilerarası ilişkileriyle ilgili olumlu ve olumsuz tutumlar, özürülülerin hayatlarını nasıl sürdürmelerinin uygun olduğuna ilişkin farklı görüşlerle bağlantılıdır. Örneğin olumlu tutuma sahip olma ile özürülülerin hayatlarını çalışarak sürdürmeleri gerektiği görüşü arasında anlamlı bir bağlantı vardır.

Çalışma Yaşamı alt ölçeğinden alınan puanların bazı değişkenlere göre dağılımları Tablo 43'de verilmiştir.

Tablo 43: Çalışma Yaşamı Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımları

Değişken	Gruplar	Olumsuz Tutum	Olumlu Tutum	Toplam	Ki-Kare testi
Ailede özürülü birey var mı?	Evet	55 4,7%	1126 95,3%	1181 100,0%	$\chi^2=0.07$ Sd=1 P=0.828
	Hayır	128 4,5%	2716 95,5%	2844 100,0%	
	Toplam	183 4,5%	3842 95,5%	4025 100,0%	
Özürülü bireyle aynı evde mi yaşıyor?	Evet	16 4,6%	331 95,4%	347 100,0%	$\chi^2=0.13$ Sd=1 P=0.712
	Hayır	45 5,1%	834 94,9%	879 100,0%	
	Toplam	61 5,0%	1165 95,0%	1226 100,0%	
Özürülü olacağı belirlenen bebek için verilecek karar ne olmalı?	Kürtaj	76 4,7%	1531 95,3%	1607 100,0%	$\chi^2=4.19$ Sd=4 P=0.381
	Doğmalı	94 4,4%	2029 95,6%	2123 100,0%	
	Tedavi	0 ,0%	62 100,0%	62 100,0%	
	Özüre göre değişir	1 2,2%	44 97,8%	45 100,0%	
	Bilmiyor	11 5,6%	187 94,4%	198 100,0%	
	Toplam	182 4,5%	3853 95,5%	4035 100,0%	
Özürülü hayatını nasıl sürdürmeli?	Çalışarak	72 2,7%	2621 97,3%	2693 100,0%	$\chi^2=112.90$ Sd=3 P=0.000
	Yardım alarak	103 10,8%	849 89,2%	952 100,0%	
	Özel alanlarda	1 3,7%	26 96,3%	27 100,0%	
	Duruma göre değişir	8 2,2%	363 97,8%	371 100,0%	
	Toplam	184 4,6%	3859 95,4%	4043 100,0%	

Tablo 43 incelendiğinde, çalışma yaşa-
mıyla ilgili tutumların olumlu ya da olumsuz ol-
masına göre ve ailede özürlü olup olmamaya,
özürlü ile aynı evde yaşama durumuna ve özür-
lü doğacak bebeğin öğrenilmesi durumunda
neler yapılacağına göre oluşan alt gruplar ara-
sında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşılık
özürlünün hayatını nasıl devam ettireceğine iliş-
kin görüşlere göre oluşan alt gruplar arasında
olumlu ya da olumsuz tutuma sahip olma bakı-
mından anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Olum-

suz tutuma sahip olanların oranının, özürle-
rin hayatlarını yardım olarak devam ettirmeleri
görüşünde olanlarda diğer gruplara göre daha
fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca, olumlu tutu-
mu olanlar arasında özürlemlerin çalışmaları ge-
rektiğini düşünenler daha yüksek orandadır.

Aile Yaşamı alt ölçeği puanlarının bazı
değişkenlere göre dağılımları Tablo 44'de ve-
rilmiştir.

Tablo 44: Aile Yaşamı Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişken	Gruplar	Olumsuz Tutum	Olumlu Tutum	Toplam	Ki-Kare testi
Ailede özürlü birey var mı?	Evet	543	650	1193	$\chi^2=33.78$ Sd=1 P=0.000
		45,5%	54,5%	100,0%	
	Hayır	1028	1846	2874	
		35,8%	64,2%	100,0%	
	Toplam	1571	2496	4067	
		38,6%	61,4%	100,0%	
Özürlü bireyle aynı evde mi yaşanıyor?	Evet	170	181	351	$\chi^2=3.01$ Sd=1 P=0.082
		48,4%	51,6%	100,0%	
	Hayır	380	504	884	
		43,0%	57,0%	100,0%	
	Toplam	550	685	1235	
		44,5%	55,5%	100,0%	
Özürlü olacağı belirlenen bebek için verilecek karar ne olmalı?	Kürtaj	634	990	1624	$\chi^2=1.00$ Sd=4 P=0.908
		39,0%	61,0%	100,0%	
	Doğmalı	811	1334	2145	
		37,8%	62,2%	100,0%	
	Tedavi	23	39	62	
		37,1%	62,9%	100,0%	
	Özüre göre değişir	17	31	48	
		35,4%	64,6%	100,0%	
Bilmiyor	79	119	198		
	39,9%	60,1%	100,0%		
	Toplam	1564	2513	4077	
		38,4%	61,6%	100,0%	
Özürlü hayatını nasıl sürdüremeli?	Çalışarak	942	1773	2715	$\chi^2=49.24$ Sd=1 P=0.000
		34,7%	65,3%	100,0%	
	Yardım olarak	434	530	964	
		45,0%	55,0%	100,0%	
	Özel alanlarda	12	17	29	
		41,4%	58,6%	100,0%	
	Duruma göre değişir	182	195	377	
		48,3%	51,7%	100,0%	
	Toplam	1570	2515	4085	
		38,4%	61,6%	100,0%	

Tablo 44 incelendiğinde, aile yaşamıyla ilgili olumlu ya da olumsuz tutuma sahip olma bakımından özürlü ile aynı evde yaşama durumuna ve özürlü doğacak bebeğin öğrenilmesi durumunda neler yapılacağına göre oluşan alt gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşılık ailede özürlü olup olmamaya ve özürünün hayatını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşlere göre oluşan alt gruplar arasında olumlu ya da olumsuz tutuma sahip olma

bakımından anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Ailesinde özürlü olanlar,,özürlülerin hayatlarını yardım alarak devam ettirmeleri gerektiği kanısında olanlar ve net görüşü olmayanlar, olumsuz tutuma sahip olanlar arasında olumlu tutumu olanlar arasındakilere göre daha fazladır.

Kişisel Özellikler **alt ölçeği puanlarının bazı değişkenlere göre** dağılımları Tablo 45'de verilmiştir.

Tablo 45: Kişisel Özellikler Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişken	Gruplar	Olumsuz Tutum	Olumlu Tutum	Toplam	Ki-Kare testi
Ailede özürlü birey var mı?	Evet	102	1080	1182	$x^2=4.64$ Sd=1 P=0.031
		8,6%	91,4%	100,0%	
	Hayır	191	2662	2853	
		6,7%	93,3%	100,0%	
	Toplam	293	3742	4035	
		7,3%	92,7%	100,0%	
Özürü bireyle aynı evde mi yaşıyor?	Evet	33	315	348	$x^2=0.71$ Sd=1 P=0.396
		9,5%	90,5%	100,0%	
	Hayır	70	806	876	
		8,0%	92,0%	100,0%	
	Toplam	103	1121	1224	
		8,4%	91,6%	100,0%	
Özürü olacağı belirlenen bebek için verilecek karar ne olmalı?	Kürtaj	113	1500	1613	$x^2=1.81$ Sd=4 P=0.770
		7,0%	93,0%	100,0%	
	Doğmalı	159	1968	2127	
		7,5%	92,5%	100,0%	
	Tedavi	4	57	61	
		6,6%	93,4%	100,0%	
	Özüre göre değişir	5	43	48	
	10,4%	89,6%	100,0%		
	Bilmiyor	11	184	195	
		5,6%	94,4%	100,0%	
	Toplam	292	3752	4044	
		7,2%	92,8%	100,0%	
Özürü hayatını nasıl sürdürmeli?	Çalışarak	161	2533	2694	$x^2=31.79$ Sd=3 P=0.000
		6,0%	94,0%	100,0%	
	Yardım alarak	108	852	960	
		11,3%	88,8%	100,0%	
	Özel alanlarda	3	26	29	
		10,3%	89,7%	100,0%	
	Duruma göre değişir	20	350	370	
		5,4%	94,6%	100,0%	
	Toplam	292	3761	4053	
		7,2%	92,8%	100,0%	

Tablo 45 incelendiğinde, aile yaşamıyla ilgili olumlu ve olumsuz tutuma sahip olma bakımından, özürülü ile aynı evde yaşama durumuna ve özürülü doğacak bebeğin öğrenilmesi durumunda neler yapılacağına göre oluşan alt gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşılık ailede özürülü olup olmamaya ve özürünün hayatını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşlere göre oluşan alt gruplar arasında an-

lamlı fark olduğu bulunmuştur. Olumlu tutuma sahip olanlarla olmayanlar arasında, özürülülerin hayatlarını yardım alarak devam ettirmeleri ve özel alanlarda sürdürmeleri kanısında olanların oranlarının farklı olduğu gözlenmektedir.

Yetkinlik-Bağımsız Yaşam alt ölçek puanlarının bazı değişkenlere göre dağılımları Tablo 46'da verilmiştir.

Tablo 46: Yetkinlik-Bağımsız Yaşam Alt Ölçeği Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişken	Gruplar	Olumsuz Tutum	Olumlu Tutum	Toplam	Ki-Kare testi
Ailede özürülü birey var mı?	Evet	44 3,8%	1126 96,2%	1170 100,0%	$\chi^2=0.02$ Sd=1 P=0.874
	Hayır	109 3,9%	2710 96,1%	2819 100,0%	
	Toplam	153 3,8%	3836 96,2%	3989 100,0%	
Özürülü bireyle aynı evde mi yaşıyor?	Evet	15 4,4%	327 95,6%	342 100,0%	$\chi^2=.450$ Sd=1 P=0.502
	Hayır	31 3,6%	838 96,4%	869 100,0%	
	Toplam	46 3,8%	1165 96,2%	1211 100,0%	
Özürülü olacağı belirlenen bebek için verilecek karar ne olmalı?	Kürtaj	63 4,0%	1523 96,0%	1586 100,0%	$\chi^2=3.90$ Sd=4 P=0.543
	Doğmalı	83 3,9%	2033 96,1%	2116 100,0%	
	Tedavi	0 ,0%	60 100,0%	60 100,0%	
	Özüre göre değişir	1 2,2%	44 97,8%	45 100,0%	
	Bilmiyor	6 3,1%	185 96,9%	191 100,0%	
	Toplam	153 3,8%	3845 96,2%	3998 100,0%	
Özürülü hayatını nasıl sürdürmeli?	Çalışarak	67 2,5%	2599 97,5%	2666 100,0%	$\chi^2=55.48$ Sd=3 P=0.000
	Yardım alarak	74 7,8%	874 92,2%	948 100,0%	
	Özel alanlarda	0 ,0%	28 100,0%	28 100,0%	
	Duruma göre değişir	11 3,0%	353 97,0%	364 100,0%	
	Toplam	152 3,8%	3854 96,2%	4006 100,0%	

Tablo 46 incelendiğinde, yetkinlik-bağımsızlık ile ilgili olumlu ve olumsuz tutuma sahip olanlar içinde ailede özürlü olup olmama ya, özürlü ile aynı evde yaşama durumuna ve özürlü doğacak bebeğin öğrenilmesi durumunda neler yapılacağına göre oluşan alt gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşılık, bu alt ölçek bakımından tutumları olumlu olanlarla olmayanlar arasında özürünün haya-

tını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşlere göre oluşan alt gruplar arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Olumlu tutuma sahip olanlar ile olmayanlar arasında özürülerin hayatlarını yardım alarak devam etmesi görüşünde olanların oranının farklı olduğu söylenebilir.

Özürülere yönelik genel tutumların bazı değişkenlere göre dağılımları Tablo 47’de verilmiştir.

Tablo 47: Özürülere Yönelik Genel Tutumların Bazı Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişken	Gruplar	Olumsuz Tutum	Olumlu Tutum	Toplam	Ki-Kare testi
Ailede özürlü birey var mı?	Evet	28	1083	1111	$x^2=0.62$ Sd=1 P=0.430
		2,5%	97,5%	100,0%	
	Hayır	81	2630	2711	
		3,0%	97,0%	100,0%	
	Toplam	109	3713	3822	
		2,9%	97,1%	100,0%	
Özürlü bireyle aynı evde mi yaşıyor?	Evet	7	315	322	$x^2=0.22$ Sd=1 P=0.637
		2,2%	97,8%	100,0%	
	Hayır	22	805	827	
		2,7%	97,3%	100,0%	
	Toplam	29	1120	1149	
		2,5%	97,5%	100,0%	
Özürlü olacağı belirlenen bebek için verilecek karar ne olmalı?	Kürtaj	51	1476	1527	$x^2=2.27$ Sd=4 P=0.685
		3,3%	96,7%	100,0%	
	Doğmalı	52	1964	2016	
		2,6%	97,4%	100,0%	
	Tedavi	2	56	58	
		3,4%	96,6%	100,0%	
	Özüre göre değişir	1	43	44	
		2,3%	97,7%	100,0%	
	Bilmiyor	4	181	185	
		2,2%	97,8%	100,0%	
	Toplam	110	3720	3830	
		2,9%	97,1%	100,0%	
Özürlü hayatını nasıl sürdürmeli?	Çalışarak	48	2509	2557	$x^2=65.87$ Sd=3 P=0.000
		1,9%	98,1%	100,0%	
	Yardım alarak	61	851	912	
		6,7%	93,3%	100,0%	
	Özel alanlarda	0	25	25	
		,0%	100,0%	100,0%	
	Duruma göre değişir	1	345	346	
	,3%	99,7%	100,0%		
	Toplam	110	3730	3840	
		2,9%	97,1%	100,0%	

Tablo 47 incelendiğinde, tüm ölçekten elde edilen genel tutum puanlarına göre olumlu ve olumsuz tutumu olduğu belirlenenlerden ailede özürlü olup olmamaya, özürlü ile aynı evde yaşama durumuna ve özürlü doğacak bebeğin öğrenilmesi durumunda neler yapılacağına göre oluşan alt gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Buna karşılık, olumlu ve olumsuz tutumları olanların özürünün hayatını nasıl devam ettireceğine ilişkin görüşleri benimseme bakımından farklılık gösterdikleri bulunmuştur. Özürülerin hayatlarını yardım alarak devam ettirmeleri görüşünde olanların olumsuz tutuma sahip olanlar arasında daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 41-47 arasındaki bulgular toplu olarak incelendiğinde, tüm alt ölçeklerde ve tüm ölçekte olumsuz tutuma sahip olanların, özürülerin hayatlarını yardım alarak sürdürmeleri görüşünde olan grup içindeki oranının, diğer alt gruplara göre daha fazla olduğu gözlenmektedir. Özürülerin yaşamlarını yardım alarak geçirmesinin uygun olduğunu düşünmek, onları toplum içinde atıl, başkalarına bağımlı ve üretici olmayan bir konuma getirmek, kısaca toplumla bütünleşmelerini önlemek demektir. Bu görüşün biza-tihi kendisi olumsuzdur. Bu nedenle, bu görüşü savunanlar arasında tutumları olumsuz olanların oranının fazla olması da şaşırtıcı değildir.

Göze çarpan diğer bir bulgu ise, aile yaşamı ve kişisel özelliklerle ilgili tutumlarla ilişkilidir. Daha önce de değinildiği gibi, bu iki duruma ilişkin tutumlar diğer durumlara ilişkin tutumlardan biraz farklı bir örüntü göstermektedir. Katılımcılar içinde özellikle ailesinde özürlü olanlarda, yakın ilişkilerin getirdiği avantaj ya da dezavantaj nedeniyle diğer katılımcılardan biraz daha fazla olumsuz olma eğilimi belirlenmektedir. Genel olarak bakıldığında, tablolarda görüldüğü gibi, katılımcıların büyük bölümü olumlu tutumlara sahiptir; katılımcıların yaklaşık % 90'ının ve daha fazlasının kesme puanının üzerinde olumlu tutum puanına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak aile yaşamı alt ölçeğinde olumsuz puanı olduğu anlaşılanların yüzdelerinde bir artış gözlenmektedir ve özellikle de ailesinde özürlü olan katılımcılarda olumsuz tutumu olanlar diğerlerinden fazladır. Benzer bir durum kişisel özellikler alt ölçeği için de söylenebilir. Temas hipotezine dayanarak beklenenin tersine, özürülerle çok yakın ilişki içinde olmak onlara yönelik tutumla-

rı biraz olumsuzlaştırmaktadır. Bunun, kısmen, özürünün varlığının aile içi dinamikleri etkilenmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Öte yandan daha önceki bulgulara dayanarak, temas hipotezinin beklentisinin özürlü tanıdığı olanlar için doğrulandığı da söylenebilir. Özürlü hiç tanıdığı olmamak değil bazı özürlü tanıdığı olmak, onlara yönelik tutumları olumlulaştırmakta fakat çok fazla yakın olmak da yine olumsuz etkilemektedir. Tıpkı, bir uyarana makul düzeyde maruz kalmak ona yönelik duyguları olumlu etkilerken, yüksek düzeyde maruz kalmanın ise olumsuz etkilemesinde olduğu gibi. Çok sık karşılaşılan bir uyarıcı ya artık dikkati çekmemekte ya da olumsuz algılanmaya başlamaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇLAR

Bu araştırma ile, Türkiye genelinde toplumun özürllülüğü nasıl tanımlandığını, çeşitli özür gruplarını nasıl anladığını; çeşitli sosyal ortamlarda özür grubu tercihinin, özürllülere sağlanan haklar konusundaki bilgi düzeyinin ve özürllülük durumunun oluşturduğu engellere ilişkin görüşlerinin neler olduğunu; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey ve yakın çevrelerinde özürllü birey bulunup bulunmaması gibi değişkenlere göre özürllülere yönelik tutumların (özürllülerin eğitim, çalışma hayatı, kişilik özellikleri, aile yaşantısı, kişiler arası ilişkileri) değişip değişmediğini belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırma ile ortaya çıkan genel sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Özürllülere yönelik olumlu tutuma sahip olanların oranları, olumsuz tutuma sahip olanlardan daha fazladır.

Genç yaştakilerin özürllülere yönelik tutumları daha olumludur.

Kadınlar ve erkekler arasında özürllülere yönelik tutumlar bakımından farklılık bulunmamaktadır.

Bekârların özürllülere yönelik tutumları evlilerin tutumlarından daha olumludur.

Eğitim ve gelir düzeyi arttıkça özürllülere yönelik olumlu tutumlar da artmaktadır.

Düzenli işi olanların ve sosyal güvenlik sistemine bağlı olanların özürllülere yönelik tutumları, böyle bir güvencesi olmayanların tutumlarından daha olumludur.

Ailesinde ya da akrabasında özürllü olanların tutumları, aile ve akraba çevrelerinde özürllü olmayanların tutumlarına göre daha olumsuzdur.

Özürllü tanıdığı olanların özürllülere yönelik tutumları tanıdığı olmayanların tutumlarından daha olumludur.

Özürllülere yönelik önyargılar olduğuna inananların tutumları bu inanca sahip olmayanların tutumlarına göre daha olumludur.

Özürllü bebeğin doğması gerektiğine inananların tutumları, kürtaj yapılması gerektiğine söyleyenlerin tutumlarına göre daha olumludur. Kitle iletişim araçlarında özürllülere yönelik şiddet uygulandığına tanık olanların tutumları, böyle bir şiddete tanık olmayanların tutumlarından daha olumsuzdur.

Daha çok bedensel özürllüler ve yardıma muhtaçlar özürllü olarak kabul edilmektedir. Sürekli hastalığı olanlar, aşırı hareketliliği ve dikkat sorunu olanlar özürllü olarak tanımlanmamaktadır.

Özürllü bireyin varlığından ailelerinin günlük yaşamının etkilendiği belirlenmiştir.

Ruhsal sorunu olanlar ve zihinsel özürllüler yakın arkadaş, iş arkadaşı, eş ve komşu olarak bir iş yerine çalışan olarak, bir günü geçirmede bir partner, bir eş olarak tercih edilmektedir.

Zihinsel özür, görme özürü ve ruhsal duygusal sorunlar katılımcıların kendi başlarına gelmiş olsa en zor baş edebilecekleri özür gruplarıdır.

Ev içi ve ev dışı işleri, işitme bozukluğu, dil ve konuşma bozukluğu ve süregen hastalığı olanların daha kolay yapabilecekleri, bu grupla birlikte ortopedik özürü olanların sosyal etkinliklere daha çok katıldığı düşünülmektedir.

Özürllülerin eğitim almaları gerektiği bildirilmesine karşın, ruhsal duygusal sorunu olanların ve zihinsel özürllülerin akrabalarıyla aynı ortamda eğitim almaları uygun görülmemektedir.

Olumsuz tutumlar (önyargılar) daha çok ruhsal-duygusal sorunu olanlar ve zihinsel özürllüler için söz konusudur.

Özürllülerin topluma katılımlarının, toplumun aktif bir üyesi olmalarının önündeki en büyük engelin toplumun ön yargıları olduğuna inanılmaktadır. Özürllünün yaşamını kolaylaştıracak eğitim, donanım, istihdam, fiziki çevreye ve bilgiye ulaşım gibi sosyal destekler ise diğer engeller olarak tanımlanmıştır.

Özürllülüğün Allahın insana verdiği bir sınav olduğu inancı yüksektir.

Katılımcıların çoğunluğu, özürllülere yardımın devletin sorumluluğunda olduğunu düşünmektedir.

Kitle iletişim araçları dışında bizzat özürllülere yönelik şiddete tanık olunmamıştır.

Toplu taşıma araçları, binalar, cadde, sokak ve kaldırımlar özürllülerin kullanımı açısından uygun bulunmamaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu, özürllülerin çalışarak yaşamlarını sürdürmeleri gerektiğine inanmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu, özürllere eğitim verilmesi gerektiğine ve bu eğitimin de evde verilmemesi gerektiğine ve özürllere yapılacak yatırımların boşa gitmeyeceğine inanmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu, özürllü biriyle aynı ortamda bulunmaktan, onlarla ilişkiye girmekten, arkadaşlık etmekten rahatsızlık duymadığını belirtmiştir.

Katılımcıların çoğunluğunun, iş yerlerinde özürllere kontenjan ayrılmasından yana olduğu, özürllülerin yardım almak yerine bir işte çalışarak yaşamlarını sürdürmeleri gerektiğine inandığı bulunmuştur.

Katılımcıların çoğunluğu, ailede özürllü birey olmasının ailein günlük yaşamını olumsuz etkileyeceğine, diğer taraftan da özürllülerin aileleri için yük olmayacağına inanmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğunun, özürllüleri üretken olmak isteyen; başkalarına güvenen; can sıkıcı, öfkeli ve acınası kişiler olmayan; başkalarına duyarlı, herkes gibi hayalleri ve amaçları olan kısaca özürllü olmayan kişiler gibi gördüğü gözlenmektedir.

Katılımcıların çoğunluğu özürllüleri, kendi yaşamlarıyla ilgili kararlar verebilen, evlenip yuva kurup çocuk sahibi olabilen, iyi anne babalık yapabilen, başarılı olabilen, kabiliyetlerini ortaya koyabilen kısaca özürllü olmayanlar kadar yetkin olabilen kişiler olarak gördüğünü belirtmiştir.

5.1. GENEL DEĞERLENDİRME

Araştırma sonuçları topluca değerlendirildiğinde, Türkiye genelinde özürllere yönelik tutumların, algıların ve düşüncelerin genelde “olumlu” olduğu söylenebilir. Bununla birlikte özürllere acıma belli sosyal ortamlarda özürllüleri tercih etmeme, eğitim ortamlarda belli özür gruplarının ayrı okullarda eğitim görmeleri gibi gizli olumsuz tutumların varlığı da belirlenmiştir. Bu sonuç, özürllere yönelik tutumların olumlu yönde değişmekte olduğunu göstermekle birlikte özürllülerin toplumsal yaşama tam katılımlarının sağlanması için tutumların değiştirilmesi konusunda çalışmaların devam etmesi gerekmektedir.

BM Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi ise giriş bölümünde “Özürllük durumunun, yoksunluğu olan kişilerin topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlardan ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini kabul ederek”, “Özürllüler için Dünya Eylem Programı ve Özürllüler için Fırsat Eşitliğinin Sağlanması Yönelik Standart Kurallar’ da yer alan ilke ve politika önerilerinin özürllüleri fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde politikaların, planların, programların ve eylemlerin geliştirilmesi, tasarlanması ve değerlendirilmesine katkısını göz önünde bulundurarak” vurguları yapılmıştır. Bununla birlikte Sözleşme, 8. Maddesi ile “Toplumda farkındalık yaratmaya yönelik etkin kampanyaların tasarlanması, başlatılması ve sürdürülmesi”, “Özürllü bireylerin haklarının kabul edilebilirliği konusunda toplumun eğitimi, özürllüleri yönelik olumlu yaklaşımların ve toplumsal farkındalığın artırılması, özürllü bireylerin becerilerinin, meziyetlerinin artırılması konularında çalışmalar yapılması” hususlarını bağlayıcı tedbirler alma hükmüne bağlamıştır.

Bu araştırma ile BM Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesinde öngörülen toplumsal tutumların Türkiye genelinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, özürllülerin üretken ve bağımsız olmalarını, toplumsal yaşama tam katılımlarını sağlama yönünde hazırlanacak plan, program, strateji ve politikaların oluşturulmasına kaynak sağlayacaktır.

Özürllülerin toplumun etkin bireyleri olmasının sağlanması için topluma yönelik özürllüler hakkında bilgilendirici, farklı özür gruplarının tanıtıldığı, özür gruplarının ihtiyaçlarına yönelik farkındalık ve duyarlılığın artırılmasını amaçlayan programlar ile halkın aydınlatılması, dolayısıyla önyargıların azaltılması ve ortadan kaldırılması ile ilgili çalışmalar sürdürülmelidir.

ALTINCI BÖLÜM

ÖNERİLER

6. ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara dayanarak toplumsal yaşama katılım ve toplumla bütünleşme, aile, eğitim politikaları ve yasalar, iş yaşamı, tutum oluşumu ve değişimi, medya, bilgiye ve çevreye ulaşma ve ileri araştırmalar başlıkları altında bazı önerilerde bulunabilir.

6.1. Toplumsal Yaşama Katılım ve Toplumla Bütünleşme

Bulgular toplumun, zihinsel özürülüler ve ruhsal sorunu olanlar dışında, özürülülerle olumlu etkileşime girmekten kaçınmadığını, özürülülerin eğitim almaları, çalışma hayatına katılmaları gerektiğine inandığını, özürülülere yönelik tutumların olumlu olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgunun yanı sıra, araştırma grubunun yaklaşık yarısı (%46.6) özürülülere yönelik önyargıların varlığından söz etmiştir. Bu sonuç sadece Türkiye'ye özgü değildir. Tüm dünyada benzer sonuçlar elde edilmektedir. Ancak, gelişmiş ülkeler bu durumu değiştirmek için her alanda iyileştirme çabalarında bulunmaktadır. Türkiye'de de benzer iyileştirme hareketleri olmakla birlikte bu araştırma göstermiştir ki hala yapılması gereken çok şey vardır. Özürülüler de, tıpkı özürülü olmayanlar gibi toplumun bir parçası olduklarında, bir vatandaş olarak eşitlikçi ve saygılı muamele gördüklerinde, dikkat çekmeden işlevde bulunabildiklerinde, yok sayılmadıklarında, toplumda yer alıp katkıda bulduklarında, potansiyellerini sonuna kadar kullandıklarında, kendi yaşamlarını kendileri yönettiklerinde toplumla bütünleştiklerinden söz edilebilir. (Ven, Post, Witte ve Heuvel, 2005).

Zihinsel özürülülerin ve ruhsal sorunu olanların anketin ilgili tüm maddelerinde farklı bağlamlarda en az kabul gören grup olarak karşımıza çıkması araştırmanın en tutarlı bulgularındandır. Özellikle zihinsel özürülüler, kaynaştırma ortamlarında bulunmaması gereken grup olarak belirtilmiştir. Ayrıca, zihinsel özürülüler işlev yetersizliğine en çok sahip olan grup olarak nitelendirilmiştir. Bu iki gruba yönelik bir olumsuz önyargının, bir ayrımcılığın bulunduğu aşıkardır. Yaşamın farklı pek çok alanında ve pek çok farklı ortamlarda bu iki özür grubu ne-

den bu kadar çok reddedilmektedir? Olumsuz tutumların kaynağı nedir? Bu özür gruplarının hangi kişilik ve davranış özellikleri onların bu denli reddedilmelerine neden olmaktadır? Bu iki gruba yönelik reddedici tutumları, kabul edici tutuma dönüştürmenin yolları nelerdir? Tüm bu sorulara yanıt getirecek kapsamlı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu konuda yapılması gereken ileri araştırmalardan başka farklı özür gruplarının tanıtıldığı (nedensel faktörler, özellikleri, yeterlikleri, eğitim ve tedavi olanakları, destek sistemleri, gönüllü kuruluşlar, başarılı özürülüler) programlar ile halkın aydınlatılması, dolayısıyla önyargıların azaltılması ve ortadan kaldırılması ile ilgili çalışmalar sürdürülmelidir.

Özürülülerin toplumla bütünleşmelerindeki en büyük engelin olumsuz önyargılar olduğu bir kez daha gösterilmiştir. Kaynaştırmanın ve bütünleştirmenin gerçek anlamda başarılı olabilmesi, tüm özür gruplarını içermesiyle gerçekleştirilir. Her türlü önyargı ve ayrımcılık, öncelikle Türkiye'nin de imzaladığı Birleşmiş Milletler **Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi** olmak üzere ülkemizdeki diğer yasa ve yönetmeliklere de aykırıdır. Gerek eğitim ortamlarında görev yapan personeli gerekse özürülü olmayan çocukları ve ailelerini farklı özür gruplarının özellikleri ve yasal hakları ile ilgili bilgilendirmek ve özürülü çocuklar ve aileleriyle etkileşim fırsatlarını arttırmak özürülülerin toplumla bütünleştirilmelerinde vazgeçilemeyecek önlemlerdendir. Benzer etkinliklerin işverenler ve çalışanlar ile de yürütülmesi gerekmektedir. Bunun dışında, uzman denetiminde hazırlanan programlar ile televizyon dizileri ve filmleri ile en etkili iletişim aracı olan televizyondan halkı bilgilendirmek için daha etkili şekilde yararlanmak gerekmektedir.

Her ne kadar katılımcıların yaklaşık yarısı (%52.5) özürülü bebeklerin doğmasından yana olsalar da, yarıya yakını da farklı görüşler bildirmiştir. Sağlık ocakları başta olmak üzere, hastanelerin kadın doğum kliniklerinde, aile hekimliği uygulamalarında, medyada, risk altında olan bebekleri belirlemeye yardımcı tıbbi testler, akraba evliliklerinin sonuçları, genetik, metabolik ve benzeri hastalıklara bağlı özürülülük oluşumu ve önleyici ve müdahale edici yollar hakkında halkı bilgilendirici ve bilinçlendirici hizmetler verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, doğum önce-

sinde risk belirleyen tetkikler yapıldıktan sonra genetik danışmanlık hizmetleri verilmeli; özürlü bir çocuğa anne-babalık etme ya da kürtaj kararı verme ve karar verdikten sonra da bu duruma uyum sağlama konusunda anne-babalara terapötik müdahale hizmetlerinin sunulması gerekmektedir.

Aile içinde özürlü bireylerin varlığının aileyi olumsuz olarak etkilediği de bulunmuştur. Özürlü biriyle yaşamının üstesinden gelebilmeleri için ailelerin gereksinimlerinin belirlenip bu gereksinimler doğrultusunda sosyal destek hizmetlerinin sunulması gerekmektedir. Özürlü çocuğu olan ailelere çocuklarının eğitimleri için maddi destek sağlansa da, özürülere ve ailelerine yönelik pek çok hizmet kurumsallaşmamıştır. Bu amaçla devletin yanı sıra gönüllü kuruluşların güçlerini harekete geçirip ihtiyaçları karşılaması sağlanmalıdır.

Öte yandan, katılımcıların özürülülerle ilişkiye girmekten kaçınmadıkları gözlenmektedir. Bu bulgu, özürülülerin toplumla bütünleşmeleri ve sosyal kabullerinin artırılması, önyargıların azaltılması açısından son derece önemlidir. Bu nedenle, özürülülerin toplumsal yaşama olabildiğince çok katılımlarını teşvik edecek önlemler alınmalıdır. Aileleri, yakın çevreleri ve akran grupları başta olmak üzere tüm kesimlerin hatta özürülülerin kendilerinin özürülüler hakkındaki yanlış bilgi ve inançlarının değiştirilebilmesi ve olumlu tutumların oluşturulabilmesi için eğitsel önleme ve müdahale hizmetlerine, duyarlık eğitimlerine gereksinim duyulmaktadır. 07.07.2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5378 sayılı Özürülüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunu’nun 1. 4., 6., 10., 13., 14. 15., 19., 20., 32., 33., geçici 2. ve 3. maddelerinde, özürülülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım, sosyal güvenlik, ulaşılabilirlik ve özürülülerin toplum yaşamına katılımlarını kolaylaştıracak önlemler yer almaktadır. Bunun için, özürülülerle ilgili resmi ve özel kurumların ve gönüllü kuruluşların, ilgili yasa maddeleri doğrultusunda Türkiye çapında eğitim, iş ve sosyal ortamlarda özürlü olan ve olmayan bireyleri ortak amaçlar doğrultusunda, işbirliği ve etkileşimin olduğu etkinliklerde biraraya getirecek önleyici ve müdahale edici programlar geliştirmeleri, bu

amaçla proje yarışmaları düzenlemeleri, projeleri hayata geçirmeleri ve bu programların etkililiğini test etmeleri gerekmektedir.

Olumsuz tutumlar, özürülülerin toplumla başarılı şekilde bütünleşmelerinde görünmez engellerdir ve onların toplumdan dışlanmalarına yol açan olumsuz beklentilere neden olup bu beklentileri pekiştirmektedirler. Bu nedenle, insanların eğitim ortamı olsun, sosyal ortamlar olsun, iş ortamı olsun özürülülerle birlikte olmanın kaçınmaları şaşkıncı değildir. İnsanların özürülülere ilişkin streatipi içeren düşüncelerinin değişmesi yeterli değildir, davranışlarında da değişiklik olması gerekmektedir. Bu nedenle, bilgilendirmenin yanı sıra etkili başa çıkma yollarının ve etkili ilişki kurmanın yollarını da öğretmek gerekmektedir. Bunu yapmanın en etkili yolları okul öncesinden itibaren özürülüler hakkında bilgi vermek ve onlarla etkileşim olanakları yaratmaktır.

6.2. Aile

Bulgular, özürülülerin aile yaşamını etkilediğini göstermektedir. Aile içerisinde özürlü bir bireyin olması, yakın ilişkilere bağlı aile içi dinamikleri bazen olumsuz etkileyebilmekte ve bu durum da tutumlara olumsuz yansımaktadır. Bu bulgular, özürlü bireyin olduğu ailelerin, bakım hizmetlerini de içine alan kapsamlı bir sosyal destek hizmetlerine gereksinimleri olduğunu göstermektedir. Özürülülerin bakımlarını kolaylaştıracak hizmetler ülkemizde son derece sınırlı olmakla birlikte bakım hizmetlerinin niteliksel ve niceliksel özelliklerini arttıracak çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

5378 sayılı Özürülüler Kanununun 7., 8. ve 30. maddelerinde özürülülere verilecek bakım hizmetlerinin özürülüğü fiziki ve sosyal çevresinden ayırmadan evde ve kurumlarda verilebileceği ifade edilmektedir. Özürülüler kanunu uyarınca 30.07.2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmi Gazetede, Bakıma Muhtaç Özürülülere Yönelik Resmi Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği, Bakıma Muhtaç Özürülülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik ve Bakıma Muhtaç Özürülülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeli-

ği yayımlanmıştır. Söz konusu yönetmeliklerde özür-lülere evde ve kurumlarda verilecek bakım hizmetlerinin uygulama esasları belirlenmiştir. İlgili yönetmeliklerde bakım hizmetlerinin, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğüne bağlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde, Genel Müdürlüğün izni ile açılmış olan diğer resmî kurum ve kuruluşlara ait olan bakım merkezlerinde, Genel Müdürlüğün izni ile açılmış olan özel bakım merkezlerinde ya da bakıma muhtaç özür-lünün akrabası veya bakıcı personel tarafından ikametgâhında verilmesi hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda bakıma muhtaç özür-lü aile bireyine bakım hizmeti sağlayan kişilere bakım ücreti ödenmesi uygulaması başlatılmıştır. Ayrıca özel ve resmi kuruluşların bakım merkezi açması ve bu yolla bakım hizmetlerinin yalgınlaştırılmasına yönelik çalışmalar da devam etmektedir.

Yukarıda yer alan bakım yönetmeliklerinin yürürlüğe girmesi üzerine, bakıma muhtaç ve özür-lü olan birey ile ailelerinin yaşam kalitelerini arttırmak, ailelere destek vermek, bireyin günlük yaşam aktivitelerini geliştirmek için uygun politikaların seçilmesi, programlı bir eğitimden geçmiş, bakım hizmeti verecek, yeterli nitelik ve nicelikte bakım personelinin yetiştirilmesi gerekliliği doğmuştur. Bu yöndeki çalışmalara hız verilmesi yerinde olacaktır.

6.3. Eğitim

Bulgularımız, toplumun özür-lülerin eğitim almaları gerektiğine inandığını göstermektedir. Buna karşın özellikle zihinsel özür-lülerin ve ruhsal duygusal sorunları olanların akranları ile aynı sınıfta yer alması tercih edilmemektedir. Bu bulgu toplumun, özür-lülerin kaynaştırılmış ortamlarda eğitim almalarına henüz hazır olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra özür-lülerin eğitim almaları gerektiğine inananların tutumlarının da, eğitim almaları gerektiğine inananların tutumlarından daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Kaynaştırma uygulamaları, özür-lü çocuğun özür türüne göre değil, onun eğitim gereksinimlerine dayalı olarak gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle, her ne kadar bazı çalışmalar yapılmış olsa da (Akçamete & Ceber, 1999; Ak-

çamete, Gürgür & Kış, 2003; Baykoç-Dönmez, Avcı & Aslan, 1997; Diken 2006; Diken & Suncuoğlu, 2001; Kargin & Baydık, 2002; Şahbaz, 1997; Uysal, 1995), öncelikle kaynaştırma uygulamalarının etkililiği farklı özür gruplarını içerecek şekilde Türkiye çapında kapsamlı bir araştırma ile belirlenmeli, uygulamadaki eksiklikler belirlenmeli ve bu eksiklikleri giderecek bir çalışma programı hazırlanmalı, daha sonra da bu programın etkililiği test edilmelidir.

Bir diğer önlem ise kamuoyunun özür-lüler, onların eğitimleri ve eğitimin olumlu sonuçları hakkında bilgilendirilmeleri, etkileşime dayalı eğitim programları düzenlenmesi ve bu programların okullarda, iş yerlerinde ve medyada olabildiğince yaygınlaştırılması olabilir.

Kısa bilgilendirme programlarının bile tutum değişikliğini sağlamada etkili olduğu bilinmektedir. Buna göre, kaynaştırma ortamlarında özür-lü öğrencilerle çalışacak öğretmenlerin lisans programlarında özel eğitimle ilgili derslerin (özel eğitime giriş, kaynaştırma, zihinsel özür-lüler, özür-lülerin eğitimi, davranış değiştirme teknikleri gibi) yer alması ve özür-lülerle uygulamalı olarak çalışmaları yönünde değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Böylece, öğretmenler, meslek yaşamlarında karşılaşacakları özür-lü çocuklarla etkili başa çıkma yollarını öğrenmiş ve ayrımcılığın oluşmasını ve/veya yaygınlaşmasını önlemiş olacaklardır. Bu bilgi ve becerilerin geliştirilmesi ve bu becerilere sahip olmanlarda da kazandırılması için öğretmenlere aralıklı olarak hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir. Bu bağlamda, kısa süreli ve sınırlı programlar ile farklı alanlardan mezun olanlara özel eğitim sertifikası verilmesi uygulamasından bir an önce vazgeçilmesi gerekmektedir. Özel eğitim, uygulamalı bir alandır. Özel eğitim öğretmeni açığı, ancak kapsamlı bir uygulama ve kuramsal içeriğe sahip programları başarıyla tamamlanması koşuluyla telafi edilebilir.

Görüldüğü gibi özür-lülere ilişkin tutumların iyileştirilmesi için eğitim alanında yapılması gereken çok şey vardır. Öncelikle yapılması gerekenlerden biri de özür-lülerin eğitimleri, mevcut eğitim koşullarının iyileştirilmesi ve ayrıca özür-lüleri eğitenlerin eğitimlerinin gözden geçirilip yeniden düzenlenmesidir.

Çocukların özürllürlere yönelik tutumlarının genellikle olumsuz olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, özellikle çocukların tutum değişimini sağlayacak etkili programların geliştirilip uygulanması teşvik edilmelidir. Özürllü olmayan çocukların özürllü çocuklarla ilişkilerini arttırmak öncelikli hedef olmalıdır. Özürllülerin farklı özür dereceleri nedeniyle, kaynaştırma ortamında ya da ayrı düzenlenmiş bir okulda eğitilmelerinin nedenleri bilgilendirici eğitim kitapçıkları ile öğrenci ve velilerine iletilmelidir. Anaokulundan başlayarak bu tür programlar geliştirilmelidir.

Kaynaştırma eğitimi kapsamında özürllü çocuklar eğitime başlamadan önce akranları, öğretmenleri okul yöneticileri ile tutum değiştirme çalışmaları yapılmalı ve bu çalışmalar sistematik olarak planlanmalıdır.

6.4. İş Yaşamı

Bulgularımız, toplumun özürllülerin yaşamlarını yardım almak yerine bir işte çalışarak devam ettirmeleri gerektiğine ve diğer insanlar gibi verimli olabileceklerine inandığını, yasal zorunluluğa gerek kalmadan da işe alınmalarından yana olduğunu göstermektedir.

5378 sayılı Özürllüler Kanununun 12. 13. 14., ve 20. maddeleri özürllülerin iş hayatına katılımları konusunda düzenlemeler içermektedir. Toplumsal tutumlar olumlu olsa da istatistiksel veriler özürllülerin istihdam oranının düşük olduğunu göstermektedir. Türkiye İş Kurumu 2008 Kasım ayı verilerine göre 92.802 özürllü kişi iş aramaktadır. Kamu ve özel sektörde, işçi olarak çalıştırılması gereken özürllülerin açık kontenjanı ise 25.678'dir. Türkiye Özürllüler Araştırmasına göre (2002) süreğen hastalığı olanlar arasında işsizlik oranı %10.77, diğer özür grupları için ise bu oran %15.46'dır. Özürllülerin istihdam edilmemesinin önündeki başlıca engeller özürllülerin mesleki eğitim olanaklarından yeterince yararlanamaması ve işverenlerin olumsuz önyargılara sahip olmasıdır. Özürllülerin meslek edinmelerinin sağlanması için, yaygın ve örgün eğitim sisteminde daha fazla yer almalarını sağlayacak tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Özürllülerin istihdamının arttırılması için işverenlere yönelik yeni teşvikler uygula-

maya koyulmalıdır. Ülkemizde uygulanmayan istihdam yöntemlerinden destekli istihdam, iş koçluğu ve korumalı istihdam yöntemleri hayata geçirilmelidir. Diğer özür gruplarına göre istihdam imkânı az olan; ağır özürllüler, zihinsel, ruhsal-duygusal ve davranışsal özürllülere yönelik korumalı istihdam hayata geçirilmelidir.

Teşvik sisteminin yanı sıra, özürllülerini ya-salara uygun ve başarılı şekilde istihdam eden işyerleri ve çalışma yaşamında başarılı olmuş özürllüler televizyon başta olmak üzere medyadan kamuoyuna duyurulmalıdır.

Özürllülerin istihdamının sağlanması için, özürllülerin eğitimlerinin yanı sıra işverenlerin bilgi sahibi olması ve özürllüler ile etkileşime girmesi gerekmektedir. Bilgilenme ve yaşantıyla önyargılar azalmaktadır. Özürllüler istihdam edildikten sonra iş yaşamına ve iş yerine uyumlarını kolaylaştıracak tedbirler alınmalıdır.

6.5. Tutum Oluşumu ve Değişimi

Bu araştırmada katılımcıların kimleri özürllü olarak algıladıkları, kimleri de bunun dışında gördükleri ile ilgili yanıtları, onların daha çok özürllülerin yetersizliklerine odaklandıklarını, sahip oldukları yeterliklerin vurgulanmadığını ortaya koymuştur. Özürllülere yönelik bu bakış açısını olumlu değerlendirmek mümkün değildir. Herkesin olumlu özellikleri kadar olumsuzlukları da vardır. Önemli olan, insana bir bütün olarak bakabilmektir. Özürllülerin kendilerini nasıl göreceklere, başkalarının onları nasıl gördüğünden önemli ölçüde etkilenmektedir. Özürllülerin olumlu ve güçlü özelliklerine odaklanması gerekmektedir. Bu amaçla, hem özürllü bireylerin kendilerine ilişkin algılarını, kendilerini değerlendirmelerini hem de özürllü olmayanların özürllü bireylere bakış açılarını olumlu etkileyecek bilgi ve beceri kazandıran programlar düzenlenebilir. Bunun için üniversitelerin ilgili bölümlerinden destek alarak öncelikle okullarda olmak üzere öğrencilere, öğreticilere, annelere; iş yerlerinde işverenlere ve özürllü ve özürllü olmayan tüm çalışanlara kendini geliştirmeye, bilgilendirici, etkileşime dayalı programlar hazırlanıp uygulanabilir ve öncelikle televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarından yararlan-

narak halka yönelik programlar oluşturulabilir. Böylece, hem özürlü bireyler etkili iletişim kurabilir, sosyal etkinliklere daha çok katılır, daha girişken, çeşitli durumlarla daha etkili başa çıkabilen, kendilerine ve becerilerine güvenen, özerk ve bağımsız bireyler olurlar, hem de özür- lü olmayan bireylerin özürlüler hakkında duyarlılıkları arttırılmış, tutumlarında olumlu gelişme ve değişimler sağlanmış olur.

Tutumların özellikle küçük yaşlarda oluş- maya başladığı düşünülürse, okul öncesi yaş- lardan itibaren olumlu tutum geliştirme ve olum- suz tutumları değiştirme çalışmaları yapılma- lıdır. Öğretmenlerin, yöneticilerin, işverenlerin özürlü bireylerle ve aileleriyle görüşerek yaşa- dıkları güçlükler hakkında bilgilenmeleri, çeşitli alanlarda başarılı olan özürlüleri davet ederek onların potansiyellerini görmeleri yararlı olacaktır. Ayrıca bu yaşantıları diğer öğrencileri, öğre- tim elemanları ve çalışanlarıyla paylaşmaları ve özürlülerle farklı biçimlerde etkileşime girerek bakış açılarını genişletmeleri tutum değişimin- de önemli adımlar olarak düşünülebilir.

Tutum değiştirmede etkili olan program- lar belirlendikten sonra maliyet hesabı yapılarak hem özürlüler için hem de özür- lü olmayanlar için en kazançlı olabilecek uygulanma yollarının belirlenmesi önerilebilir.

Diğer insanlarda olduğu gibi özürlüleri de olumlu ve olumsuz özellikleri ile birlikte bir bütün olarak algılayan, onların yaşadıkları zorlukları dramatize etmeden, başarılı ve güçlü oldukları yönlerini daha ön plana çıkaran daha olumlu ve bütüncül bir bakış açısının geliştirilmesi için öğ- renci, profesyonel, anne-baba, işveren, çalışan gibi farklı gruplara yönelik programlar geliştiren ve medyadan da bu amaçla yararlanan çalış- malara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, özürlülere yönelik tutum- ların, deneyimlerden, yaşantılardan ve edinilen bilgilerden etkilenecek zamanla değişebilir ol- masına dayanarak tutum değiştirme programla- rı oluşturulabilir. Tutum değiştirme programları, bu konuda uzman kişiler tarafından, uygulan- cak gruba (anne-baba, öğretmen, işveren, çalı- şan gibi) ya da kuruma (ev, okul, işyeri gibi) uy- gun şekilde hazırlanmalı ve programın etkililiği belirli aralıklarla test edilmelidir.

Bu araştırma tutumların oluşumunun ve değiştirilmesinin ne kadar önemli ve acil bir konu olduğunu da göstermiştir. Özürlülere yö- nelik tutumların önemle ele alınması ve olumlu tutum oluşumu ve değişimi yönünde gerekli dü- zenlemelerin ve uygulamaların planlanıp hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu araştırma bu yönde atılan önemli bir adımdır; bu adımı ye- nileri izlemelidir.

6.6. Medya

Tutum oluşumunda ve değişiminde en etkili faktörlerden biri, belki de en önemlisi med- yadır. Kitle iletişim araçları olarak, televizyon programları, gazeteler, filmler, öykü ve roman- lar, kitaplar ve hatta ders kitapları önemli etkiye sahiptir. Bu etki kuşkusuz özürlülere yönelik tu- tumlar için de geçerlidir.

Özürlülere yönelik tutumların, önyargıla- rın ve ayrımcı uygulamaların şekillenmesinde medyanın etkisi büyüktür. Televizyonun, başta çocuklar olmak üzere bireyler üzerindeki etkisi bilinmektedir. Bu nedenle, öncelikle televizyon- da olmak üzere medyada özürlülerin olumlu ve başarılı modeller olarak sunulması, özürlüler hakkında kamuoyunu bilgilendirici belgeseller ve tanıtım filmlerinin yapılması özürlüler hak- kında farkındalığı artırabilir, böylece onlara yö- nelik bakış açılarının değiştirilmesi sağlanabilir. Dizi filmlerde, aldıkları eğitim sonucunda okul ve iş hayatında ve yaşamlarında başarılı olmuş özürlü çocuk, yetişkin ve yaşlılar yer almalıdır. Özellikle ruhsal ve duygusal bozukluğu olan bireylerin ve zihinsel engellilerin eğitimleri, re- habilitasyonları ve yaşamları konusunda top- lumsal önyargıların olumlu yönde değişmesini sağlayabilecek programlar hazırlanmalıdır.

Daha önceleri medyada özürlüler, ço- ğunlukla, belirli stereotipler, kalıplar içerisinde sunulmakta ve olumsuz figürler olarak sergilen- mekteydi. Son yıllarda ise, özürlü program su- nucuları, özürlüler için düzenlenen olimpiyatlar, özürlü sanatçılar, özürlü politikacılar, özürlü bi- lim adamları, özürlü sporcular gibi başarılı figür- ler medyada yer almaya başlamıştır. Bu yönde- ki uygulamaların artırılması gerekmektedir.

6.7. Bilgiye ve Çevreye Ulaşım

Pek çok özür türü, özürülülerin hem bilgiye hem de fiziksel ve sosyal çevreye ulaşımını engellemekte, bunun doğal sonucu olarak da özürülülerin toplumla bütünleşmeleri zorlaşmaktadır. Ankete verilen yanıtlardan elde edilen sonuca göre katılımcılar özürülülerin topluma katılımlarının önündeki en büyük engellerden birinin önyargılardan sonra özürülülere ve ailelerine eğitim, donanım, istihdam, fiziki çevreye ve bilgiye ulaşım ile ilgili desteklerin verilmemesini getirmişlerdir. 5378 sayılı Özürülüler Kanununun 32. maddesinde özürülülerin eğitimlerinde, meslek yaşamlarında ve günlük yaşamlarında onların uyumlarını kolaylaştıracak her türlü araç-gereçlerin ve bilgisayar programlarının sağlanacağı ifade edilmiştir. Bu yasal düzenleme, onların gereksinim duydukları araç-gereç ve donanıma ulaşımının sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, yasalarla uygulanmasında karşılaşılan sorunların ve uygulanmama nedenlerinin belirlenmesi, denetim sistemlerinin oluşturulup etkili şekilde işlevde bulunulmasının sağlanması ve sistemdeki aksaklıkların giderilmesi gerekmektedir.

Yine 5378 sayılı kanunun 15. maddesinde, özürülülerin eğitim alma haklarının engellenemeyeceği ve eğitim kurumlarının özürülülerin öğrenmelerini kolaylaştıracak görsel, işitsel, dokunsal vb. gibi her türlü donanımı sağlamakla yükümlü olduğu ifade edilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının ve Özürülüler İdaresi Başkanlığının ilgili maddelerin ne derece yürürlükte olduğunu, bu anlamda verilen hizmetlerin nitelik ve niceliğini titizlikle izlemesi ve gerekli desteği sağlanması gerekmektedir.

Bir diğer bulgu ise, toplu taşıma araçlarının, binaların, sokakların ve kaldırımların özürülülerin yaşamlarını kolaylaştıracak düzenlemelerden yoksun olduğudur. İlgili yasalar ise bu düzenlemelerin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. 2005 tarihli 5378 sayılı özürülüler kanununun 44. maddesinde ve geçici 2. maddesinde belediyelerin, kamu kurum ve kuruluşlarına ait yapıları, yolları, kaldırımları, yaya geçitlerini, açık ve yeşil alanları, spor ve benzeri alanları, sosyal ve kültürel alanları ve benzeri yerleri; geçici 3. maddesinde de toplu taşıma araçlarını özürülülerin erişimine uygun hale getirmelerini ve

bu düzenlemeleri de kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde gerçekleştirmelelerini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca aynı yasanın 19. maddesinde ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanununun 42. maddesinde de binaların özürülülerin yaşamasını kolaylaştıracak şekilde tadil edilmesiyle ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Yasalara rağmen, sokakların ve binaların fiziksel ve duyuşsal özürülülerin ulaşımı açısından pek çok engelle dolu olduğu bilinen bir gerçektir. Bulgularımız da bu gerçeği desteklemiştir. Bu durumda, yasaların uygulanması, uygulanmadığı takdirde gerekli yaptırımların yerine getirilmesi gerekmektedir. Türü ne olursa olsun, özürülülerin yaşamlarını kolaylaştıracak düzenlemelere sahip olmayan hiçbir binaya izin verilmemelidir. Yapılı çevre ile ilgili görev ve sorumluluğu olan tüm kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler mevzuatı titizlikle uygulamalıdır.

6.8. İleri Araştırmalar

Bu araştırma özürülülere yönelik görüş ve tutumların belirlenmesi amacı taşımaktadır. Türkiye’de özürülülere yönelik tutumları belirlemeyi amaçlayan başka araştırmalar bulunmakla birlikte, bu araştırma bugüne değin yapılanların en kapsamlısıdır ve Türkiye çapında gerçekleştirilen ilk çalışmadır. Bu bakımdan önemlidir; hem bundan sonraki araştırmalar için temel oluşturacaktır hem de özürülüler için alınacak kararların, yapılacak uygulamaların bir dayanak noktası olacaktır.

Bu araştırmada, tutumlar ve görüşler, doğrudan ölçme teknikleri olan ve bu araştırma için geliştirilen anketin ve tutum ölçeğinin görüşme yoluyla uygulanması sonucu belirlenmiştir. Ancak, bu şekilde gerçekleştirilen doğrudan ölçmenin bazı sakıncaları vardır: katılımcılar, araştırmacının hipotezlerini doğrulamak ya da kasıtlı olarak baltalamak isteyebilir ve bu nedenle de gerçeği yansıtmayan yanıtlar verebilirler; sosyal olarak uygun görülmeyecek yanıtları vermekten kaçınabilirler; araştırma konusuna ilgi duymadıkları için gelişigüzel yanıtlar verebilirler. Bu nedenle, görsel ve işitsel teknolojiden yararlanarak, gözlem gibi dolaylı ölçüm yollarının da kullanıldığı araştırmalar ile elde edilen bulguların doğruluğu test edilmelidir. Cevapla-

rın sosyal istenirlik yönünde verilir verilmediğini kontrol etmenin bir diğer yolu, uygulanan ölçme aracı ile birlikte bir sosyal beğenilir/istenirlik ölçüğü ile ilişkisini incelemektir. Diğer bir yol ise katılımcıların cevaplarının geçerliğini, üçüncü kişilerin değerlendirmelerine başvurarak test etmektir.

Bu araştırmada kapsamlı bir anket ve geçerli-güvenilir bir dereceleme ölçüğü kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları araştırma amacına uygun önemli bilgiler sağlamıştır. Ancak yine de gelecek araştırmaların dikkate alınması gereken birkaç önemli noktaya değinmekte yarar vardır. Bu araştırmada, özür türleri ayırt edilmeden bütün özür türlerine yönelik tutumlar belirlenmiştir. Yeni araştırmalarda, farklı özür gruplarına ilişkin tutumların ayrı ayrı ölçülüp kıyaslanması yolu izlenebilir. Böylece, tutumların özür türlerine göre durumu da ortaya çıkarılabilir. Bu da, bulguların uygulama alanlarını zenginleştirebilir; ayrıca tutum ölçüğüne verilen cevapların farklı özür grupları için özelleştirilmesini de sağlayabilir.

Tutumun karmaşık bir yapı olduğu bilinmekte ve tutum ölçeklerinin tutumun üç boyutunu içermesi önerilmektedir. ÖYTÖ'nin maddelerinin ağırlıklı olarak düşünce/inanç boyutunu değerlendirdiği gözlenmektedir. Bu nedenle, ileri çalışmalarda, tutumun duygu ve davranış boyutunu daha çok temsil edecek maddelere yer verilmesi uygun olacaktır.

Araştırmada, kesitsel yöntem kullanılmıştır; farklı yaş grubundaki bireylere aynı zamanda ölçekler uygulanarak veriler toplanmıştır. Tutumlardaki gelişimsel ya da zamansal değişimlerin belirlenmesi için aynı deneklerle yürütülecek boylamsal çalışmalar da zengin bilgiler sağlayacaktır.

Ayrıca, farklı manipülasyonların ya da yaşantıların tutumlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik deneysel ya da yarı deneysel (doğal) araştırmalar da özür türlerine yönelik tutumlardaki nedensel ilişkileri açığa çıkarmada yarar sağlayabilir. Bu yöndeki mevcut araştırmaların çeşitlendirilmesi ve genişletilmesi gereği vardır.

Gelir ve eğitim durumu açısından incelendiğinde, araştırma grubunun oldukça homo-

jen olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle, sonraki araştırmaların farklı gelir ve eğitim durumundakileri daha çok temsil edecek örneklerle yürütülmesi sonuçların genellenebilirliğini arttıracaktır.

5378 sayılı özür türleri kanunu özür türlerine yönelik her türlü ayrımcılığı önleyici maddeler içerse de Türkiye'de özür türlerine yönelik ayrımcılık olup olmadığını, varsa boyutlarını belirlemeyi amaçlayan çalışmalar başlatılmalı ve önleyici tedbirler alınmalıdır.

Bu araştırma, özür türü olmayanların özür türlerine yönelik görüş ve tutumlarının belirlenmesini amaçlamıştır. Bu tutumların bilinmesinin sağlayacağı yararlar açıktır. Ancak, özür türlerinin durumlarının iyileştirilmesi için bu bilginin yanı sıra ve öncelikle kendi ihtiyaçlarının da belirlenmesi gerekir. Bunun için de yine Türkiye çapında özür türlerine yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Özür türleri betimlemeye yönelik bu araştırmalarda ihtiyaçlarının yanı sıra potansiyel güçleri de belirlenebilir ve bu güçten topluma katılım, üretime ve ülke kalkınmasına katkı için yararlanılabilir. Ayrıca özür türlerinin özür türleri ve özür türleri hakkındaki bilgilerinin, algılarının ve tutumlarının saptanması da önemli bilgiler ortaya koyabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'de özür türlerinin topluma katılımlarını ve toplumla bütünleştirilmelerini önleyen engellerin yasalarla ilgili olmadığını, asıl sorunun yasaların uygulanmasında ve denetlenmesindeki yetersizliğin ve toplumun tutumları olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda, özür türlerinin topluma gerçek anlamda bütünleştirilebilmeleri için, onların eğitim ortamlarındaki, çalışma ve iş ortamlarındaki katılımlarını azami derecede arttıracak düzenlemeleri içeren politikaların bir an önce işler hale getirilmesi gerekmektedir.

Özür türlerine yönelik olumsuz tutumlar yok edilebilirse özür türlerinin toplumsal yaşama tam katılımları sağlanabilir ve toplumsal yaşama tam katılım sağlanabilirse olumsuz tutumlar önlenir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G. & Ceber, H. (1999). Kaynaştırılmış sınıflardaki işitme engelli ve işiten öğrencilerin sosyometrik statülerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (3), 64-74.
- Akçamete, G., Gürgür, H. & Kış, A. (2003). Kaynaştırma programlarına yerleştirilmiş özel gereksinimli öğrencilerin okuma-yazma becerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4 (2), 39-54.
- Akçamete, G. & Kargın, T. (1994). Hizmetiçi eğitim programının öğretmenlerin işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(4), 13-19.
- Akçamete, G. & Kaner, S. (1998). Cumhuriyetin 75. yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları. II. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. Cumhuriyetin 75 Yılında Türkiye'de Çocuk*. 4-6 Kasım 1998. Ankara.
- Aktaş, C. (2001). *İlköğretim öğrencilerinin fiziksel (bedensel) özürli yaşatlarına yönelik sosyal kabul düzeylerinin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Ankara: TC Özürli İdaresi Başkanlığı.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, Temmuz, Ağustos, Eylül, 151-172.
- Aldridge, J.T. & Clayton, G.A. (1987). Elementary teachers' cognitive and effective perceptions of exceptional children. *Psychological Reports*, 61, 91-94.
- Alghazo, E. M., Dodeen, H. & Algaryouti, I. A. (2003). Attitudes of pre-service teachers towards persons with disabilities: Predictions for the success of inclusion. *College Student Journal*, 37 (4), 515-523. Ebscohost; Academic Search, Premier.
- Altındağ, A., Yanık, M., Uçok, A. Alptekin, K. & Özkan, M. (2006). Effects on an antistigma program on medical students' attitudes towards people with schizophrenia. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 60, 283-288. (www.ebscohost)
- Anderson, J.C. & Gerbing D.W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions and goodness-of-fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika*, 49, 155-173.
- Antonak, R.F., Livneh, H. L. (1988). Measurement of attitude toward persons with disabilities: Methods, psychometrics, and scales. *Disability and Rehabilitation*, 22 (5), 21-224.
- Antonak, R.F., Livneh, H. L. (2000). Measurement of attitudes towards persons with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 22 (5), 211-224.
- Archie, V.W. & Sherrill, C. (1989). Attitudes toward handicapped peers of mainstreamed and non-mainstreamed children in physical education. *Perceptual and Motor Skills*, 69, 319-322.
- Atay, M. (1995). *Özürli çocukların normal yaşatlarıyla birlikte eğitim aldıkları kaynaştırma programlarına karşı öğretmen tutumları üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aulagnier, M., Verger, P., Ravaud, J., Souville, M., Lussault, P., Garnier, J. & Paraponaris, A. (2005). General practitioners' attitudes towards patients with disabilities: The need for training and support. *Disability and Rehabilitation*, 27 (22), 1343-1352. (www.ebscohost).
- Avcı, N. (1999). *Normal sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara ve kaynaştırılmalarına ilişkin tutumlarını ve yeterliliklerini değiştirmede farklı eğitim tekniklerinin etkisinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avcioğlu, H., Sazak-Pınar, E. & Öztürk, T. (2005). Kaynaştırma uygulamaları okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan kaynaştırmaya yönelik öğretmen ve anne-baba tutumlarının incelenmesi. *XIV. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı*, 69-89.
- Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). A survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local education authority. *Educational Psychology*, 20 (2), 191-211.

- Bak, J.J.& Siperstein, G.N. (1987). Similarity as a factor effecting change in children's attitude toward mentally retarded peers. *American Journal of Mental Deficiency*, 91 (5), 524-531.
- Bakheit, A. M. O. & Shanmugalingam, V. (1997). A study of attitudes of a rural Indian community toward people with physical disabilities. (On-line) *Clinical Rehabilitation*, 11 (4), 329-334. (psycfirst / ebscohost'tan alınan özet).
- Ballard, M., Corman, L., Gottlieb, J. & Kaufman, M.J. (1986). Improving the social status of mainstreamed retarded children. *Journal of Educational Psychology*, 69 (5), 605-611.
- Barners, C., & Mercer, G. (2005). Disability, work and welfare: challenging the social exclusion of disabled people. *Work, Employment & Society*, 19 (3), 527-545.
- Barr, J. J. & Bracchitta, K. (2008). Effects of contact with individuals with disabilities: Positive attitudes and majoring in education. *The Journal of Psychology*, 142 (3), 225-243. (www.ebscohost)
- Barret, A. E. (1999). Social support and life satisfaction among the never married. *Research on aging*, 21 (1),46-73.
- Batu, S. (1998). *Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bauer, C.J., Campbell, N.J. & Troxel, V. (1985). Altering attitudes toward the mentally handicapped through print and nonprint media. *School Library Media Quarterly*, 13 (2), 110-114.
- Baykoç-Dönmez, N. (1998). Ülkemizde ne kadar engelli/özürlü birey var? Sağlıklı sayım nasıl yapılır? *Destek*, 1(1), 43-44.
- Baykoç-Dönmez, N., Avcı N. & Aslan, N. (1997).Normal gelişim gösteren öğrencilerin velilerinin engellilere ve entegrasyona bakışları. *I. Ulusal Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi*. Ankara.
- Baysal, E. N. (1989). Okul öncesi dönemdeki Down sendromlu ve normal gelişim gösteren çocukların entegrasyonunda sosyal iletişim davranışlarının incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beckman, J. P. (1991). Comparison of mothers' and fathers' perceptions of the effects of young children with and without disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 95 (5), 585-595.
- Begap, M.J. (1968). The effect of differences in curricula and experiences on social work student attitudes and knowledge about mental retardation. *ED 029408*.
- Beh-Pajoo, A. (1991). The effect of social contact on college students' attitudes toward severely handicapped students and their educational integration. *Journal of Mental Deficiency Research*, 35, 339-352.
- Bilgin, K. U. (2008). Özürlülerin çalışma hayatındaki sorunları ve çözüm önerileri. www.kamu-is.org.tr/pdf/543.pdf
- Birleşmiş Milletler Özürlü Kişilerin Hakları Sözleşmesi. (2008). T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. Ankara.
- Bond, J.H. & Rosting, A. (1973). Measuring attitude change response to films. Observational report No: 7315. *ED 092104*.
- Botuck, S., Winsberg, B. G. (1991). Effects of respite on mothers of school-age and adult with severe disabilities. *Mental Retardation*, 29 (1), 43-47.
- Brownlee, J. & Carrington, S. (2000). Opportunities for authentic experience and reflection: A teaching programme design to change attitudes towards disability for pre-service teachers. *Support for Learning*, 15 (3), 99-105. (www.ebscohost)
- Burns, M., Storey, K. & Certo, N.J. (1999). Effects of service learning on attitudes towards students with severe disabilities. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34 (1), 58-65.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Cameron, L. & Rutland, A. (2006). Extended contact through story reading in school: Reducing students' prejudice toward the disabled. *Journal of Social Issues*, 62 (3), 469-488. (www.ebscohost)

- Campbell, J., Gilmore, L. & Cuskelly, M. (2003). Changing student teachers' attitudes towards disability and inclusion. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 28 (4), 369-379.
- Cavkaytar, A. (1990). *Ankara eğitilebilir çocuklar iş okulu öğrencilerinin iş eğitimine yönelik tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Center, D.B., & Wascom, A.M. (1985). Teacher perceptions of social behaviours in learning disabled and socially normal children and youth. *Journal of Learning Disabilities*, 19, 420-425.
- Charupatanapong, N. & Trinh, V. T. (1997). Pharmacists' attitudes and emotional reactions toward mentally handicapped patients: Implications for providing pharmaceutical care. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 61 (2), 148- 156.
- Chiu, M.Y.L., & Chan, K.K.L. (2007). Community attitudes towards discriminatory practice against people with severe mental illness in Hong Kong. *International Journal of Social Psychiatry*, 53 (2), 159-174.
- Civelek, H.A. (1990). *Eğitilebilir zihinsel özürli çocukların sosyal kabul görmelerinde normal çocukların bilgilendirilmelerinin ve iki grubun resim iş ile beden eğitimi derslerinde bütünleştirilmelerinin etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Coen, R. F., O'Boyle, C. A., Swanwick, G. R. J., Coakley, D. (1999). Measuring the impact on relatives of caring for people with Alzheimer's disease: Quality of life, burden and well-being. *Psychology & Health*, 14 (2). 253-262.
- Cohen, S. (1977). Improving attitudes toward handicapped. *Educational Forum*, 42, 9-20.
- Cohen, S.B. (1986). Parents' attributions of exceptionality: Social distancing effects in the mainstreamed classroom. *Remedial and Special Education*, 7 (4), 48-53.
- Cole, D.A. (1987). Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 1019-1031.
- Coryell, J., Holcomb, T.K., & Scherer, M. (1992). Attitudes toward deafness: a collegiate perspective. *American Annals of the Deaf*, 137 (3). 299-302.
- Cronk, M.D. (1978). Attitude change toward trainable mentally retarded: Mainstreaming in reverse. ED 15 8509.
- Çiftçi, İ. (1997). *Normal çocukları bilgilendirmenin zihinsel engelli yaşlılarına yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dale, N. (1996). *Working with families of children with special needs*. New York: Rutledge.
- Davis, A. (2003). A disabled person's perspective on eugenic abortion. www.spuc.org.uk/documents/papers/e-0079b.pdf
- Deal, M. (2003). Disabled people's attitudes toward other impairment groups: A hierarchy of impairments. *Disability and Society*, 18 (7), 897-910. (www.ebschohost)
- Deal, M. (2007). Aversive disablism: subtle prejudice toward disabled people. *Disability & Society*, 22 (1), 93-107.
- Dedrick, R. F., Marfo, K., & Harris, D. M. (2007). Experimental analysis of Question wording in an instrument measuring teachers' attitudes toward inclusive education. *Educational and Psychological Measurement*, 67 (1), 116-131.
- Demirel, Ö. (1997). *Kaynaştırma ve özel sınıfa devam eden eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin uyumsal davranış özellikleri ve sözcük dağarcığı bakımından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- DİE İstatistikleri. (2007). www.die.gov.tr
- Diener, E., Diener, M., Diener, C. (1995). Factors predicating the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69 (5). 851-864.
- Diken, İ.H., (1998). *Sınıfında zihinsel engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Diken, İ. H. (2006). Turkish mothers' interpretations of the disability of their children with mental retardation. *International Journal of Special Education*, 21 (2), 8-17.
- Diken, İ. (2008). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. (Ed. İ. Diken). Ankara: Pegem.
- Diken, İ.H., & Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfta zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39.
- Diken, İ. & Sucuoğlu, B. (2001). Attitudes of Turkish elementary school teachers toward mainstreaming of children with mental retardation. *CEC Annual Convention and Expo*. April 18-21 2001 Kansas, USA. (Poster session).
- Dindar, N. (1995). *Çocuk doktorları ile zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip anne babaların, zihinsel yetersizlikten etkilenebilir bireylere yönelik tutumlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Doğan, (2001). *İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çeşitli psikolojik değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Donaldson, J., & Martinson, M.C. (1977). Modifying attitudes toward physically disabled persons. *Exceptional Children*, 43, 337-341.
- Donaldson, T. (1980). Changing attitudes toward handicapped persons: A review and analysis of research. *Exceptional Children*, 46 (7), 504-514.
- Dökmen, Z. Y. (2000). Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği. Geliştirilmesi, geçerliği ve güvenilirliği (Bildiri). XI. Ulusal Psikoloji Kongresi, 20-22 Eylül 2000, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Dökmen, Z. Y. & Kışlak, Ş. T. (2004). Engelli olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin demografik ve psikolojik özellikleri ile sorunlarının karşılaştırılması. *Kriz Dergisi* 12 (2) , 33-47.
- Dunst, C. J. (2000). Revisiting "Rethinking Early Intervention". *Topics in Early Childhood Special Education*, 20 (2), 95-105.
- Dyson, L. L. (1997). Fathers and mothers of school-age children with developmental disabilities: parental stress, family functioning, and social support. *American Journal on Mental Retardation*, 102 (3), 267-279.
- Dyson, L.L. (2005). Kindergarten children's understanding of and attitudes toward people with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 25 (2), 95-105.
- Dyson, L.L. (2005). Kindergarten children's understanding of and attitudes toward people with disabilities. *Topics in Early Special Education*, 25 (2), 95-105 .
- Environics Research Group. (2004). Canadian attitudes towards disability issues: 2004 Benchmark Survey. Final Report. Office for Disability Issues Social Development.
- Ertelt, S. (2004). Brazil court prohibits abortions on disabled babies, pro-life groups applaud. <http://www.lifenews.com/nat892.html>
- Fenrick, N.J., & Petersen, T.K. (1984). Developing positive changes in attitudes toward moderately/severely handicapped students through a peer tutoring program. *Education and Training of the Mentally Retarded*, April, 83-90.
- Fırat, A. (1994). *Normal çocuğu olan anne-babalar ile zihinsel özürülü çocuğu olan anne-babaların zihinsel özre karşı tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Findler, L., Vilchinsky, N., & Werner, S. (2007). The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (MAS): Construction and validation. *Rehabil Couns Bull*, 50 (3), 166-176.
- Flower, A., Burns, M. K. & Bottsford-Miller, N. A. (2007). Meta-analysis of disability simulation research. *Remedial and Special Education*, 28 (2), 72-79. (www.ebscohost)
- Freedman, J.L.; Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M. (1993). *Sosyal psikoloji* (Çev. Ali Dönmez), İmge Kitabevi Yayınları, No: 76, Ankara.
- Girli, A., Yurdakul, A., Sarısoy, M., & Özekes, M. (1998). *Zihinsel engelli ve otistik çocukların ebeveynlerine yönelik grup danışmanlığının depresyon, benlik saygısı ve tutumları üzerine etkisi*. 10. Yıl Ulusal Psikoloji Kongresinde

sunulmuştur.

- Gottlieb, J., Cohen, L., & Goldstein, L. (1974). Social contact and personal adjustment as variables relating to attitudes toward EMR. *Training School Bulletin*, 71, 9-16.
- Gottlieb, J., Corman, L., & Curci, R. (1984). Attitudes toward mentally retarded children. In R.L.Jones (Ed.) *Attitudes and attitude change in special education: Theory and practice*. (143-156). Virginia: CEC.
- Görkey, Ş. (2001). Gebeliğin sonlandırılmasında etik sorunlar.
www.biyoeetik.org.tr/makaleler/Diger/GebSon.pdf
- Graf, N. M., Blankenship, C. J., Sanchez, G. & Carlson, R. (2007). Living on the line: Mexican and Mexican American attitudes toward disability. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 50 (3), 153-165. (www.ebscohost.com)
- Gülderen, N. (1997). *Normal çocuğa sahip anne babaların işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Hahn, H. (1999). The political implications of disability definitions and data. In R. P. Marinelli ve A. E. Dell Orto (eds.) *The psychological and social impact of disability*. (3-11). New York: Springer Publishing Company.
- Hall, E. W. (2008). Changing the way employees interact with guests with disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 19 (1), 15-23.
- Hall, H., & Minnes, P. (1999). Attitudes toward persons with down syndrome: The impact of television. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 11(1), 61-73.
- Handlers, A., & Austin, K. (1980). Improving attitudes of high school students toward their handicapped peers. *Exceptional Children*, 47 (3), 228-229.
- Harris, D.B., & Schechtman, A. (1959). A study of the modification of parental attitudes toward an understanding of mentally retarded children. *ED002845*.
- Hergenrather, K. & Rhodes, S. (2007). Exploring undergraduate student attitudes toward persons with disabilities: Application of the Disability Social Relationship Scale. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 50 (2), 66-75. (www.ebscohost.com)
- Higgs, R.W. (1975). Attitude formation-contact or information? *Exceptional Children*, 41, 496-497.
- Hodkinson, A. (2007). Inclusive education and the cultural representation of the disability and Disabled people: Recipe for disaster or catalyst of change? An examination of non-disabled primary school children's attitudes to children with disabilities. *Research in Education*, 77, 56-76. (www.ebscohost.com)
- Hogg, M. A. Ve Vaughan, G. M. (2006). Sosyal Psikoloji. (Çev. İ. Yıldız ve A. Gelmez). Ankara: Ütopya.
- Horne, M.D. (1985a). *Attitudes toward handicapped student: Professional, peer and parent reactions*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Horne, M.D. (1985b). Attitudes and learning disabilities: A literature review for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 19 (1), 78-85.
- Horner-Johnson, W.; Keys, C.; Henry, D.; Yamaki, K.; Oi, F.; Watanabe, K.; Schimada, H. & Fugjimura, I. (2002). Attitudes of Japanese students toward people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46 (5), 365-378. (www.ebscohost.com)
- Hourcade, J. (1981). Recreational settings as an agent for attitudinal change toward the mentally retarded. *EJ 258562*.
- Hunt, C. S. & Hunt, B. (2004). Changing attitudes toward people with disabilities: Experimenting with an educating intervention. *Journal of Managerial Issues*, 16 (2), 266-280. (www.ebscohost.com)
- Iecovich, E., & Lev-Ran, O. (2006). Attitudes of functionally independent residents toward residents who were disabled in old age homes: the role of separation versus integration. *Journal of Applied Gerontology*, 25 (3), 252-268.
- İbrahim, F.A., & Herr, E.L. (1982). Modification of attitudes toward disability: Differential effect of two educational model. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, September, 29-36.
- İftar-Kırcaali, G. & Uysal, A. (1999). Zihin özürü öğrencilere özel eğitim danışmanlığı aracılığıyla uygulanan okuma-

yazma öğretiminin etkililiği. *Özel eğitim Dergisi*, 2 (3), 3-13.

İş Kanunu (2003). *Resmi Gazete*.

Jacoby, A., Gorry, J. & Baker, G. A. (2005). Employers' attitudes to employment of people with epilepsy: Still the same old story? *Epilepsia*, 46 (12), 1978-1987. (www.ebschohost.com)

Jamieson, J.D. (1984). Attitudes of educators toward handicapped. In R.L.Jones (Ed.). *Attitudes and attitude change in special education: Theory and Practice*. (206-222). Virginia: CEC.

Jenkinson, J.C. (1983). Correlates of sociometric status among TMR children in regular classroom. *American Journal of Mental Deficiency*, 8 8(3), 332-335.

Jöreskog, K.G. & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modelling with the SIMPLIS command language*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers

Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). *İnsan ve İnsanlar: Sosyal psikolojiye giriş* (3. Baskı). Cem Ofset ve MatbaacılıkYayımları.

Kalyva, E., Gojkovic, D. & Tsakiris, V. (2007). Serbian teachers' attitudes towards inclusion. *International Journal of Special Education*, 22 (3), 30-35.

Kaner, S. (2000). Özel eğitime giriş dersinin, öğretmen adaylarının zihinsel engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 32-43.

Kaner, S. (2001). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumları.

Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek yaşam doyumlarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*. Ankara. Proje no: 2001 090 1007.

Kaner, S., Şekercioğlu, G., Yellice, B. (2007). Öğretmenlerin ve ana-babaların öz-yetkinlik inançları, tükenmişlik algıları ve çocukların problem davranışları. Ankara. Proje no: 2006 09 04 009.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

Kargın, T., & Baydık, B. (2002). Kaynaştırma ortamındaki işiten öğrencilerin işitme engelli akranlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(2). 27-39.

Kargın, T., Acarlar, F., Altuntaş & Bahap, Z.(2008). *Engelli çocuğu olmayan ailelerin engelli bireylerin özelliklerine ilişkin algılarının incelenmesi*. Çocuk Kültürü Kongresi. Eylül 2008. yayınlanmamış Bildiri. Ankara.

Kargın, T., Acarlar, F., & Sucuoğlu, B. (2003). Öğretmen, yönetici ve anne-babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 4 (2), 55-76.

Kayaoğlu, H. (1999). *Bilgilendirme programının normal sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma ortamındaki işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kennedy, J. & Olney, M. (2001). Job discrimination in the post-ADA era: Estimates from the 1994 and 1995 National Health Interview Surveys. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 45 (1). Ebschohost; Academic Search, Premier.

Kirkwood, A. (2007). Employing people with disabilities in the Australian Public services: An exploration of staff attitudes and the effect of training. www.jcipp.curtin.edu.au/local/docs/DisabilityAwarenessPaper.pdf -

Koç, M., Dikici, H., Yavuzer, Y., & Demir, Z. (2001). Öğretilebilir zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerin çocuklarına karşı olumsuz tutumlarının değiştirilmesinde grup aile danışmanlığının etkisi. *10. Özel Eğitim Kongresi Bildirileri*, s. 214-223.

Krahe, B. & Altwasser, C. (2006). Changing negative attitudes towards persons with physical disabilities: An experimental intervention. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 16, 59-69. (www.interscience.wiley.com)

Küçükler, S. (1997). *Bilgi verici psikolojik danışmanlık programının zihinsel özürülü çocuklarının kardeşlerinin özürle ilgili bilgi düzeylerine ve özürülü kardeşlerine yönelik tutumlarının etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Küçükler, S., & Kanık-Richter, N. (1994). Normal çocuğa sahip anne-babaların özürülü çocuklara yönelik tutumları. *Özel*

- Küçüküran, G. (1982). *Özel eğitim gerektiren çocukların annelerinin tutularının saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Lanier, N.J., & Jones, A.M. (1988). Attitudes toward mainstreaming of moderately to severely mentally handicapped students. *EJ*, 383785.
- Laws, G. & Kelly, E. (2005). The attitudes and friendship intentions of children in United Kingdom mainstream schools towards peers with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52 (2), 79-99. (www.ebscohost).
- Lawson, K. L. (2001). Contemplating selective reproduction: The subjective appraisal of parenting a child with a disability. *Journal Of Reproductive And Infant Psychology*, 19 (1), 74-81.
- Lawson, K. L. (2006). Expectations of the parenting experience and willingness to consider selective termination of Down syndrome. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 24 (1), 43-59.
- Lazar, A.L., Gensley, J.T., & Orpet, R.E. (1971). Changing attitudes of young mentally gifted children toward handicapped persons. *Exceptional Children*, 37, 601-602.
- Levy, J. M., Jessop, D. J., Rimmerman, A., Fransis, F & Levy, P. H. (1993). Determinants of attitudes of New York state employers towards the employment of persons with severe handicaps. *Journal of Rehabilitation*, January/February/March, 49-54.
- Leyser, Y., & Romi, S. (2008). Religion attitudes of college pre-service teachers toward students with disabilities: implications for higher education. *High Education*, 55, 703-717.
- Leyser, Y., Cumblad, C., & Strickman, D. (1986). Direct intervention to modify attitudes toward the handicapped by community volunteers: The learning about handicaps programme. *Educational Review*, 38 (3), 229-236.
- Lifshitz, H. & Glaubman, R. (2002). Religious and secular students' sense of self efficacy and attitudes towards inclusion of pupils with intellectual disability and other types of needs. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46 (5), 405-418.
- Lombana, J.H. (1980). Fostering positive attitudes toward handicapped students: A guidance challenge. *School Counsellor*, 176-183.
- Lombana, J.H. (1982). *Guidance for handicapped students*. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas Publishers.
- MacMillan, D. L. & Morrison, G. M. (1984). Sociometric research in special education. R. L. Jones (Ed.), *Attitude and attitude change in special education: Theory and practice* (71-92). Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Mağden, D., & Artan, İ. (1992). Ankara il merkezindeki orta sosyoekonomik düzeyde ilkokul ve ortaokul üçüncü sınıfa devam eden dokuz ve ondört yaş öğrencilerinin görme ve işitme özürllülere karşı tavırlarının incelenmesi. *I. Özel Eğitim Kongresi* (82-89).
- Marom, M., Cohen. D. & Naon, D. (2007). Changing disability-related attitudes and self-efficacy of Israeli children via the Partners to Inclusion Programme. *International Journal of Disability, Development and Education*, 54 (1), 113-127. (www.ebscohost)
- Marom, M., Cohen. D. ve Naon, D. (2007). Changing disability-related attitudes and self-efficacy of Israeli children via the Partners to Inclusion Programme. *International Journal of Disability, Development and Education*, 54 (1), 113-127. (www.ebscohost.com)
- Mars, H.W. & Hocevar, D. (1988). A new more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology*, 73 107-117.
- Marsh, H.W., Balla, J.R., & McDonald, R.P.(1988). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103, 391-410.
- Martinez, R. S. (2003). Impact of a graduate class on attitudes toward inclusion, perceived teaching efficacy and knowledge about adapting instruction for children with disabilities in inclusive settings. *Teacher Development*, 7 (3), 473-494.

- McCaughey, T.J., & Strohmer, D.C. (2005). Prototypes as an indirect measure of attitudes toward disability groups. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 48 (2), 89-99.
- McConkey, R., McCormack, B. & Naughton, M. (1983). Changing young people's perceptions of mentally handicapped adults. *Journal of Mental Deficiency Research*, 7, 279-290.
- McDougall, J., Dewit, D. J., King, G., Miller, L. T. & Killip, S. (2004). High school-aged youth's attitudes toward their peers with disabilities: The role of school and student interpersonal factors. *International Journal of Disability, Development and Education*, 51 (3), 287-313. (www.ebscohost)
- McHale, S.M., & Simeonsson, R.J. (1980). Effects of interaction on non-handicapped children's attitudes toward autistic children. *EJ* 232238.
- McLaughlin, M. E., Bell, M.P., & Stringer, D. Y. (2004). Stigma and acceptance of persons with disabilities: understudied aspects of workforce diversity. *Group & Organization Management*, 29 (3), 302-302-333.
- McMahon, B. T., Roessler, R., Rumrill, P. D., Hurley, J. E., West, S. L., Chan, F. & Carlson, L. (2008). Hiring discrimination against people with disabilities under the ADA: Characteristics of charging parties. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 18, 122-132.
- Meegan, S., & Macphail, A. (2006). Irish physical educator's attitude toward teaching students with special educational needs. *European Physical Education Review*, 12(1), 75-97.
- Meyer, L., Gouvier, W. D., Duke, M. & Advokat, C. (2001). Influence of social context on reported attitudes of non-disabled students towards student with disabilities. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 45 (1), 50-52.
- Millington, M.J., Leierer, S., & Abadie, M. (2000). Validity and the employment expectation questionnaire: Do disability-related attitudes affect employment selection outcomes? *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 44(1), 39-47.
- Moore, J. (2004). Abortion of disabled babies increasing at alarming rate. mensnewsdaily.com/archive/newswire/news2004/0604/060104-abortion.htm.
- Most, T., Weisel, A., & Tur-Kaspa, H. (1999). Contact with students with hearing impairments and the evaluation of speech intelligibility and personal qualities. *The Journal of Special Education*, 33 (2). 103-111.
- Murray, C., Wren, C. T. & Keys, C. (2008). University faculty perceptions of students with learning disabilities: Correlates and group differences. *Learning Disability Quarterly*, 31, 95-113.
- Murray, M.G., Steffen, J.J. (1999). Attitudes of case managers toward people with serious mental illness. *Community Mental Journal*, 35 (6), 505-514.
- Mutlu, L. (2008). Türkiye'de çarıklık eğitimi sisteminde özürllüler. www.dezavantaj.org/index.php?option=com_content&view=article&id=306:uerkyede-ciraklik-etm-sstemnde
- Nabors, L. A. & Lehmkuhl, H. D. (2005). Young adults' perceptions of children with cerebral palsy. *Rehabilitation Psychology*, 50 (3), 292-296. (www.ebscohost.com)
- Nagata, K. K. (2007). The measurement of the Hong Kong-based 'baseline survey of students' attitudes toward people with a disability': cross-cultural validation in Lebanon. *International Journal of Rehabilitation Research*, 30 (3), 239-241.
- Nowicki, E. A. & Sandieson, R. (2002). A meta-analysis of school-age children's attitudes towards persons with physical and intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49 (3), 243-265. (www.ebscohost.com)
- O'Hara, B. (2004). Twice penalized: employment discrimination against women with disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 15 (1), 27-34.
- Olson, S. L., Kieschnick, E., Banyard, V., Ceballo, R., (1994). Socio-environmental and individual correlates of psychological adjustment in low-income single mothers. *American Orthopsychiatric Association*, 64 (2), 317-331.
- Öncül, N., & Batu, E.S. (2005). Normal gelişim gösteren çocuk annelerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 6 (2), 37-54.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006). Resmi Gazete, Sayı: 26184.

- Özmen, S. (1996). *İşverenlerin Engelli Bireylerin İşe alınması ve Birlikte Çalışılmasına Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Özürlüler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Karamamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Kanun no: 5378. Kabul tarihi 1. 07.2005.
- Özyürek, M. (1995). *Engelli kişilere yönelik değiştirilen tutumların sürekliliği*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Parashar, D., Chan, F. & Leierer, S. (2008). Factor influencing Asian Indian graduate students' attitudes toward people with disabilities. . *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 51 (4), 229-239. (www.ebscohost.com)
- Parasuram, K. (2006). Variables That effect teachers' attitudes toward disability and inclusive education in Mumbai, India. *Disability and Society*, 21 (3), 232-242. (www.ebscohost.com)
- Pearson, J. E. (1986). The definition and measurement of social support. *Journal of Counselling and Development*, 64, 390-395.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.
- Pettigrew, T. F. & Trop, L. R. (2008). Summary of a meta-analytic test and reformulation of intergroup contact theory. <http://www.bc.edu/schools/cas/meta-elements/html/tropsummary.htm>.
- Pfeiffer, D. (1999). Eugenics and disability discrimination. In R. P. Marinelli ve A. E. Dell Orto (eds.) *The psychological and social impact of disability*. (12-31). New York: Springer Publishing Company.
- Pollack, D. (2005). The capacity of a mentally challenged person to consent to abortion and sterilization. *Health & Social Work*, 30 (1), 253-257.
- Popovich, P. M., Scherbaum, C. A., Scherbaum K. L. & Polinka, N. (2003). The assessment of attitudes toward individuals with disabilities in the workplace. *The Journal of Psychology*, 137 (2), 163-177. (www.ebscohost.com)
- Probst, T. M. (2003). Changing attitudes over time: Assessing the effectiveness of a workplace diversity course. *Teaching Psychology*, 30 (3), 236-239.
- Pruett, S. R., Lee E.J., Chan, F., Wang, M.H., & Lane, F. J. (2008). Results from exploratory and confirmatory factor analyses. *Dimensionality of the Contact with Disabled Persons Scale*, 51 (4), 210-220.
- Rafferty, Y., & Griffin, K. W. (2005). Benefits and risks of reverse inclusion for preschoolers without disabilities: Perspectives of parents and providers. *Journal of Early Intervention*, 27(3), 173-192.
- Reiss, E.M. (1988). Improving attitudes of non-retarded fourth graders toward people who are mildly retarded: Implications for mainstreaming. *Education and Training in Mental Retardation*, June, 85-91.
- Ress, L.M., Spreen, O. & Harnadek, M. (1991). Do attitudes towards persons with handicaps really shift over time? Comparison between 1975 and 1988. *Mental Retardation*, 29 (2), 81-86.
- Rillotta, F. & Nettelbeck, T. (2007). Effects of an awareness program on attitudes of students without an intellectual disability towards persons with an intellectual disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 32 (1),19-27. (www.ebscohost.com)
- Rimmerman, A., Hozmi, B. & Duvdevany, I. (2000). Contact and attitudes toward individuals with disabilities among students tutoring children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual and Developmental Disabilities*, 25 (1), 13-18.
- Roberts, C., & Pratt, C. (1987). The attitude of primary school staff toward the integration on mildly handicapped children. *ED 303240*.
- Roberts, C. D., Stough, L. M. & Parrish, L. H. (2002). The role of genetic counselling in elective termination of pregnancies involving fetuses with disabilities. *The Journal of Special Education*, 36 (1), 48-55.
- Robinson, C., Martin, J. & Thompson, K. (2007). Attitudes towards and perceptions of disabled people – Findings from a module included in the 2005 British Social Attitudes Survey. Disability Rights Commission.
- Rosenbaum, P.L., Armstrong, R.W., & King, S.M. (1987). Parental attitudes toward children with handicaps: New perspectives with a new measure. *Developmental and Behavioural Paediatrics*, 8 (6), 327-334.

- Rule, S., Killoran, J., Stowitschek, J., Innocenti, M., & Striefel, S. (1985). Training and support for mainstream day care staff. *Early Child Development and Care*, 20, 99-113.
- Russell, T., & Bryant, C.A. (1987). The effects of a lecture training program and independent study on the knowledge and attitudes of students toward the mentally retarded offenders. *EJ* 357735.
- Salend, S. J. (1998). *Effective mainstreaming. Creating inclusive classrooms*. New Jersey: Merrill.
- Saraoğlu, (2007). Sosyal devlet bağlamında çalışma yaşamında özürliülerin korunması, Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyum Dizisi-2.
- Sargın, N. (2002). Anasınıfında bulunan zihinsel engelli çocuklara yönelik öğretmen tutumlarına ilişkin bir çalışma. XI. Ulusal Eğitim Kongresi Bildirileri. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Sarı, H., & Bozgeyikli, H. (2002). Öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi: karşılaştırmalı bir araştırma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 193, 183-203.
- Schilmoeller, G. L., Baranowski, M. D. (1991). Long-term support and personal adjustment of adolescent and older mothers. *Adolescence*, 26 (104). 787-798.
- Schur, L., Kruse, D. & Blank, P. (2005). Corporate culture and the employment with people disabilities. *Behavioural Sciences and Law*, 23, 3-20. (www.interscience.wiley.com)
- Scott, M. H. & Rutledge, C. M. (1997). Students' attitudes toward people with mental retardation. (On-line) *Academic Medicine*, 72 (4), 246-247. (psycfirst/ ebscohost'tan alınan özet).
- Seltzer, M. M., Krauss, M. W. (1989). Aging parents with adult mentally retarded children: Family risk factors and sources of support. *American Journal on Mental Retardation*, 94 (3), 303-312.
- Semmel, M. I. & Gao, X. (1992). Teacher perceptions of the classroom behaviours of nominated handicapped and non-handicapped students in China. *The Journal of Special Education*, 25 (4), 415-430.
- Shaddock, A.J. (1979). Sexuality and the mentally retarded: Attitudes and knowledge of participants in a one day seminar. *EJ* 227935.
- Shaver, K.G. (1977). *Principles of social psychology*. Winthrop Publishers, Inc., Cambridge, Massachusetts.
- Shlaes, J. L., & Jason, L. A., Ferrari, J. R. (1999). The development of the chronic fatigue syndrome attitudes test: A Psychometric analysis. *Evaluation & the Health Professions*, 2 2(4), 442-465.
- Siller, J. (1984). Attitudes toward the physically disabled. R. L. Jones (Ed.), *Attitude and attitude change in special education: Theory and practice* (184-205). Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Simons, C., Ayson, F., Thompson, D., Hamarat, E., Steele, D. (2002). Coping resource availability and level of perceived stress as predictors of life satisfaction in a cohort of Turkish college students. *College Student Journal*, 36 (1). 129-142.
- Siegel, J. (1992). Teachers' attitude toward their integrated learning handicapped students: Relationship to teacher perceptions of students' behaviour. *ED* 359718.
- Sloper, P., Knussen, C., Turner, S., Cunningham, C. (1991). Factors related to stress and satisfaction with life in families of children with Down's syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 32 (4), 655-676.
- Smith, T.E.C. (1978). High school principals' attitude toward handicapped and the work study program. *ED* 153393.
- Smolsa, A. (2006). *Selective abortion on the basis of prenatal genetic diagnosis: Ethical problems faced by the doctor*. Unpublished doctoral thesis. Linköpings University.
- Stachura, K. & Garven, F. (2007). A national survey of occupational therapy students' and physiotherapy students' attitudes to disabled people. *Clinical Rehabilitation*, 21, 442-449. (www.ebscohost)
- Stainback, S., & Stainbach W. (1982). Influencing the attitudes of regular class teachers about the education of severely retarded students. *EJ* 285491.
- Sucuoğlu, B., Atay, M., & Çifci, İ. (1997). Zihinsel engelli öğrencilere yönelik öğretmen tutumları üzerine bir ölçek çalışması. 7. Özel Eğitim Günleri, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: Karatepe Yayınları, 39-46.

- Sutherland, J. (2007). Avoiding Disability: Prenatal screening and abortion. www.chumirethicsfoundation.ca/files/pdf/Jody_Lyn_Sutherland_Chumir_Essay_2007.pdf
- Sünbül, A.M., & Sargin, N. (2002). Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen tutumlarının (çeşitli de-
ğişkenler açısından) incelenmesi. *XII. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Yöntemler-Yaklaşımlar-Stratejiler*, Ankara
Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, (193), s. 225-243.
- Swap, S. M. (1993). *Developing home-school partnerships*. New York: Teacher College Pres.
- Şahbaz, Ü. (1997). *Öğretmenlerin özürli çocukların kaynaştırılması konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya iliş-
kin tutumların değiştirilmesinde etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Bolu.
- Şenel, H. G. (1995). Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri
yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (1), 33-39.
- Şenel, H. G. (1996). Yetersizliği olan ve olmayan gençlerin yetersizliğe yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim
Dergisi*, 2(2), 68-75.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2007). Sosyal Psikoloji. (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge.
- Tervo, R. C., Palmer, G. & Redinius, P. (2004). Health professional student attitudes towards people with disability. *Clini-
cal Rehabilitation*, 18, 908-915. (www.ebscohost.com)
- Thomas, A., Palmer, J. K., Coker-Juneau, C., & Williams, D.J. (2003). Factor structure and construct validity of the interac-
tion with disabled persons scale. *Educational and Psychological Measurement*, 63(3), 465-483.
- Thompson, V. C., & Berven, N. L. (2002). Development of an instrument to measure cultural attitudes and behaviours
affecting vocational rehabilitation. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 45 (2), 76-86.
- Towfight-Hooshyar, N. & Zinle, H. W. (1984). Regular class students' attitudes toward integrated multiply handicapped
pers. *American Journal of Mental Deficiency*, 88 (6), 630-901.
- Triandis, H. C., Adamopoulos, T.J. & Brinberg, D. (1984). Perspectives and issues in the study of attitudes. R. L. Jones
(Ed.), *Attitude and attitude change in special education: Theory and practice* (21-40). Virginia: The Council
for Exceptional Children.
- Turnbull, A. P., Turnbull, H. R. (1995). *Families, professionals, and exceptionality*. New Jersey: Merrill.
- Turnbull, A., & Bronicki, G.J. (1986). Changing secondary graders' attitude toward people with mental retardation: Using
kid power. *Mental Retardation*, 24 (1), 44-45.
- Türkiye Özürli Araştırması. (2002). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Uysal, A. (1995). Öğretmen ve okul yöneticilerinin zihinsel engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara
ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Uysal, A. (2004). Kaynaştırma uygulaması yapan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri. *Özel Eğitimden Yansımalar*, s. 121-147.
- Ven, L., Post, M., Witte, L. & Heuvel, W. (2005). It takes two to tango: The integration of people with disabilities into
society. *Disability and Society*, 20 (3), 311-329.
- Vignes, C., Coley, N., Grandjean, H., Godean, E., & Arnaud, C. (2008). Measuring children's attitudes towards peers with
disabilities: a review of instruments. *Developmental Medicine & Child Neurolog*, 50, 182-189.
- Watts, W. A. (1984). Attitude change: Theories and methods. R. L. Jones (Ed.), *Attitude and attitude change in special
education: Theory and practice* (41-69). Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Weisel, A. & Zaidman, A. (2003). Attitudes of secular and religious Israeli adolescents towards persons with disabilities: A
multidimensional analysis. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50 (3), 309-323.

- White, H. (2008). Australian committee proposal to pay mothers late abortion cost for disabled babies compared to Nazis. www.lifesitenews.com/ldn/2008/nov/08111305.html
- White, M., & Randle, S. (1982). The effects of an informational sensitization program on the attitudes of regular seventh grade students toward special education students. *Dissertation Abstract International* 43 (1), 140A.
- Wolman, C., McCrink, C.S., Rodriguez, S.F., & Harris-Looby, j. (2004). The accommodation of university students with disabilities inventory (AUSDI): Assessing American and Mexican faculty attitudes toward students with disabilities. *Journal of Hispanic Higher Education*, 3(3), 284-295.
- Wong, D. W., Chan, F., Da Silva Cardoso, E., Lam, C. S. & Miller, S. M. (2004). Rehabilitation counselling students' attitudes people toward with disabilities in three social contexts: A conjoint analysis. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 47 (4), 194-204. (www.ebscohost).
- Wright, E.B. (1980). Developing constructive view of life with disability. *Rehabilitation Literature*. (41) 274-279.
- Yazbeck, M., McVilly, K., & Parmenter, T.R. (2004). Attitudes towards people with intellectual disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 15 (2), 97-111.
- Yazıcı, H.T. (2007). Özel eğitimde rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı hizmetleri. 17. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı*, s.75.
- Yıkımsı, A., Şahbaz, Ü., & Peker, S. (1988). Özel eğitim danışmanlığı ve kaynaştırma dersini alan öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarına etkisi. 8. *Özel Eğitim Kongresi* (163-167).
- Yıkımsı, A., Şahbaz, Ü., Peker, S. (1997). Hizmetiçi eğitim programlarının öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumlarına etkisi. 7. *Özel Eğitim Kongresi* (33-38).
- Yıldırım, F. & Dökmen, ZY. (2004). Engellilere yönelik tutumlarla sosyal üstünlük yönelimi, adil dünya inancı ve kontrol odağı inancı arasındaki ilişkiler. 6. *Ulusal Sosyal Hizmetler Konferans Küreselleşme, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler 20-22 Mayıs 2004 Ankara*, s: 180-195. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi yayını, No: 9.
- Yuker, H. E. & Hurley, M. K. (1987). Contact with and attitudes toward persons with disabilities: The measurement of intergroup contact. *Rehabilitation Psychology*, 32 (3), 145-154.
- Zwiebel, A. (1987). Changing educational counsellors' attitudes toward mental retardation: Comparison of two measurement techniques. *International Journal of Rehabilitation Research*, 10(4), 383-389.

EKLER

EK 1: PİLOT UYGULAMADA KULLANILAN 80 MADDELİK ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Madde No	İFADELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1	Özürli bir kişi ile nasıl konuşacağımı bilemem.	1	2	3	4	5
2	Özürli çocukların özürli olmayanlarla aynı sınıfta olmaları, her iki grup için de yararlıdır.	1	2	3	4	5
3	Özürliilere sadece evlerinde eğitim verilmelidir.	1	2	3	4	5
4	Özürli biriyle aynı masada yemek yemekten rahatsızlık duymam	1	2	3	4	5
5	Özürliiler de herkes gibi kendi yaşamlarıyla ilgili kararları verebilirler.	1	2	3	4	5
6	Özürliiler başkalarına vurma, küfür etme, tükürme gibi saldırgan davranışlar gösterirler.	1	2	3	4	5
7	Özürliilerle seyahat etmek istemem.	1	2	3	4	5
8	Özürli bir kişi ile karşılaşınca, rahatsız olmaması için ona gözümü dikip bakmamaya çalışırım.	1	2	3	4	5
9	Yasal zorunluluk olmasa bile işverenler özürli kişileri işe almalıdır.	1	2	3	4	5
10	Özürli olmayanlar bile yeterli eğitimi alamazlarken özürliilere eğitim vermek gereksizdir.	1	2	3	4	5
11	İş yerinde özürliiler için kontenjan ayrılmasını doğru buluyorum	1	2	3	4	5
12	Ailenin maddi durumu iyi olsa bile, özürli birinin varlığı, ailenin sosyal yaşamını sınırlandırır.	1	2	3	4	5
13	Özürliiler, çalışmak yerine yardım almayı tercih ederler.	1	2	3	4	5
14	Özürliiler, yardımlarla geçinmek yerine çalışarak geçinmelidir.	1	2	3	4	5
15	Çocuğumun, özürli bir çocukla oynamasına izin vermem.	1	2	3	4	5
16	Özürliiler genellikle her şeyden şikâyet ederler.	1	2	3	4	5
17	Özürliilerde, özürli olmayanlardan daha fazla ruhsal bozukluklar görülür.	1	2	3	4	5
18	Özürli biriyle birlikteyken, başkalarının rahatsız edici bakışlarına aldırış etmem.	1	2	3	4	5
19	Özürliiler diğer insanlara güvenmezler.	1	2	3	4	5
20	Özürliiler görünüşleri nedeniyle başkalarını rahatsız ederler.	1	2	3	4	5
21	Özürliilerle iyi iletişim kurmak mümkün değildir.	1	2	3	4	5
22	Özürliiler iyi ana-babalık yapabilirler.	1	2	3	4	5
23	Özürli bir arkadaşım ile karşılıklı ev ziyareti yapabilirim.	1	2	3	4	5
24	Yakın bir akrabamın bir özürliiyle evlenmesini istemem.	1	2	3	4	5
25	Özürliiler, diğer insanlar gibi pek çok şeyi öğrenebilirler.	1	2	3	4	5
26	Özürliiler, özürli olmayan kişilerle arkadaşlık yapabilir.	1	2	3	4	5
27	Özürliiler, onlar için düzenlenmiş ayrı okullarda okumalıdır.	1	2	3	4	5
28	Özürli bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda onunla sohbet etmekten çekinmem.	1	2	3	4	5
29	Özürliiler de herkes gibi kendi düşüncelerini ifade edebilirler.	1	2	3	4	5
30	Özürliilerin yaşamda başarılı olma şansları yoktur.	1	2	3	4	5
31	Özürliiler, özürli olmayan kişilere zarar verebilirler.	1	2	3	4	5
32	Ailede özürli bir kişinin olması, ailenin günlük yaşamını olumsuz etkiler.	1	2	3	4	5
33	Ailelerin, ailedeki özürli bireyi toplumdaki gizlemeleri doğru değildir.	1	2	3	4	5
34	Özürliiler can sıkıcıdır.	1	2	3	4	5
35	Özürliiler aileleri için bir yüküdür.	1	2	3	4	5

36	Teşvik edilirse, özürülerin de, özürlü olmayanlar kadar başarılı olacaklarına inanıyorum					
37	Özürülerin görünüşleri rahatsız edicidir.	1	2	3	4	5
38	Özürülerin çoğu, özürlü olmayan insanlar gibi bir yaşam sürdürebilir.	1	2	3	4	5
39	Özürüler temiz değildir.	1	2	3	4	5
40	Özürlü birinin yanında kendimi rahat hissetmem.	1	2	3	4	5
41	Özürüler kendilerinden başkasını düşünmezler.	1	2	3	4	5
42	Özürüler herkes gibi bir meslek sahibi olabilirler.	1	2	3	4	5
43	Özürüler başkasının yardımı olmadan, kendi başlarına yaşayamazlar.	1	2	3	4	5
44	Özürlü olmayan çocuklar, özürlü çocuklardan yanlış davranışları öğrenebilirler (Örneğin başkalarına vurma, küfür etme, başkalarını dinlememe, ders çalışmama, vb.).	1	2	3	4	5
45	İş yerlerinde özürülere, özürlü oldukları için iltimas (kayıрма) yapılmamalıdır.	1	2	3	4	5
46	İnsanların özürülere gözünü dikip bakması beni üzüyor.	1	2	3	4	5
47	Özürlü bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda rahatsız olmam.	1	2	3	4	5
48	Hayranlık duyduğum özürlü kişiler var.	1	2	3	4	5
49	Özürlü bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda ona nasıl davranacağımı bilemem.	1	2	3	4	5
50	Özürüler herkes gibi evlenip yuva kurabilirler.	1	2	3	4	5
51	Özürüler, bir işi özürlü olmayanlar kadar iyi yapamazlar.	1	2	3	4	5
52	Bir iş yerinde özürlü kişilerin çalışması, mal ya da hizmet alanları huzursuz eder.	1	2	3	4	5
53	Özürlü bir kişiyle yalnız kalmaktan çekinmem.	1	2	3	4	5
54	Özürüler sporcu olabilir.	1	2	3	4	5
55	Özürlü bir grubun kaldığı otelde kalmak istemem.	1	2	3	4	5
56	Özürülerin evlenmeleri doğru değildir.	1	2	3	4	5
57	Özürülerin yasal haklarını kullanmalarının önünde engeller vardır.	1	2	3	4	5
58	Özürüler de hayatta çok başarılı olabilir.	1	2	3	4	5
59	Özürlü biri evimize misafir gelse rahatsızlık duymam	1	2	3	4	5
60	Özürülerin çalışması, işverene maddi yük getirir.	1	2	3	4	5
61	Özürüler acınacak insanlardır	1	2	3	4	5
62	Özürüler diğer çalışanlar kadar verimli olabilirler	1	2	3	4	5
63	Özürülerle alay edilmesi beni üzer	1	2	3	4	5
64	Yardımcı araç gereç ve destek sağlanmış olsa bile, özürülerin özürlü olmayanlarla aynı sınıfta bulunmaları öğretmenler için çok büyük bir yükür.	1	2	3	4	5
65	Özürülerden korkarım.	1	2	3	4	5
66	Birinin özürlü olması, onunla arkadaş olmamı engellemez.	1	2	3	4	5
67	Özürlü biriyle aynı ortamda bulunduğumda orayı terk etmek için bir mazeret bulurum.	1	2	3	4	5
68	Özürülerin herkes gibi hayalleri, amaçları vardır.	1	2	3	4	5
69	Özürüler öfkeli ve saldırgandırlar.	1	2	3	4	5
70	Özürülerle dostluk kurmaktan kaçınmam.	1	2	3	4	5
71	Özürüler toplum için bir yükür.	1	2	3	4	5
72	Özürüler için harcanan para boşa harcanmış paradır.	1	2	3	4	5
73	Öncelikle özürlü olmayan kişiler işe alınmalıdır.	1	2	3	4	5
74	Özürlü olmayanlar bile iş bulamazken özürülere iş vermek gereksizdir.	1	2	3	4	5
75	Özürülere sağlık, eğitim, bakım ve rehabilitasyon gibi hizmetler veren bir işte çalışmaktan kaçınmam.	1	2	3	4	5
76	Özürülerin çocuk sahibi olmaları yasaklanmalıdır	1	2	3	4	5
77	Görünmeyen bir özürüm olsa, bunu başkalarına söylemeye utanırdım.	1	2	3	4	5
78	Özürülerin normal okullarda okumalarının hiçbir sakıncası yoktur.	1	2	3	4	5
79	Özürülerin çalışmalarına gerek yoktur.	1	2	3	4	5
80	Özürüler bir iş yerinin verimliliğini düşürür	1	2	3	4	5

EK 2: ÖYTÖ NİHAİ FORMUNUN ALT ÖLÇEKLERİ VE İÇERDİKLERİ MADDELER

EĞİTİM ORTAMI:

Eski madde numarası	Yeni madde numarası	
2	1	Özörlölere sadece evlerinde eğitim verilmelidir
6	5	Özörlö olmayanlar bile yeterli eğitimi alamazlarken özörlölere eğitim vermek gereksizdir.
48	39	Özörlöler için harcanan para boşa harcanmış paradır.

KİŞİLERARASI İLİŞKİLER:

Eski madde numarası	Yeni madde numarası	
3	2	Özörlö biriyle aynı masada yemek yemekten rahatsızlık duymam
12	10	Özörlö biriyle birlikteyken, başkalarının rahatsız edici bakışlarına aldıriş etmem.
18	14	Özörlö bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda onunla sohbet etmekten çekinmem.
30	25	İnsanların özörlölere gözünü dikip bakması beni üzüyor.
35	29	Özörlö bir kişiyle yalnız kalmaktan çekinmem.
39	32	Özörlö biri evimize misafir gelse rahatsızlık duymam
44	35	Birinin özörlö olması, onunla arkadaş olmamı engellemez.
47	38	Özörlölerle dostluk kurmaktan kaçınmam.
50	41	Özörlölere sağık, eğitim, bakım ve rehabilitasyon gibi hizmetler veren bir işte çalışmaktan kaçınmam.

ÇALIŞMA YAŞAMI:

Eski madde numarası	Yeni madde numarası	
5	4	Yasal zorunluluk olmasa bile işverenler özörlö kişileri işe almalıdır.
7	6	İş yerinde özörlöler için kontenjan ayrılmasını doğru buluyorum
9	8	Özörlöler, çalışmak yerine yardım almayı tercih ederler.
34	28	Bir iş yerinde özörlö kişilerin çalışması, mal ya da hizmet alanları huzursuz eder.
40	33	Özörlölerin çalışması, işverene maddi yük getirir.
42	34	Özörlöler diğer çalışanlar kadar verimli olabilirler
49	40	Özörlö olmayanlar bile iş bulamazken özörlölere iş vermek gereksizdir
51	42	Özörlölerin çalışmalarına gerek yoktur.
52	43	Özörlöler bir iş yerinin verimliliğini düşürür

AİLE YAŞAMI:

Eski madde numarası	Yeni madde numarası	
8	7	Ailenin maddi durumu iyi olsa bile, özürlü birinin varlığı, ailenin sosyal yaşamını sınırlandırır.
20	16	Ailede özürlü bir kişinin olması, ailenin günlük yaşamını olumsuz etkiler.
22	18	Özürüler aileleri için bir yüküdür.

KİŞİSEL ÖZELLİKLER:

Eski madde numarası	Yeni madde numarası	
11	9	Özürüler genellikle her şeyden şikâyet ederler.
13	11	Özürüler diğer insanlara güvenmezler.
21	17	Özürüler can sıkıcıdırlar.
24	20	Özürülerin görünüşleri rahatsız edicidir.
26	22	Özürüler temiz değildir.
27	23	Özürüler kendilerinden başkasını düşünmezler.
33	27	Özürüler öfkeli ve saldırganlırlar.

YETKİNLİK-BAĞIMSIZ YAŞAM: 3, 12, 13, 15, 19, 21, 24, 26, 27, 30, 31, 36

Eski madde numarası	Yeni madde numarası	
4	3	Özürüler de herkes gibi kendi yaşamlarıyla ilgili kararları verebilirler.
14	12	Özürüler iyi ana-babalık yapabilirler.
16	13	Özürüler, diğer insanlar gibi pek çok şeyi öğrenebilirler.
19	15	Özürüler de herkes gibi kendi düşüncelerini ifade edebilirler.
23	19	Teşvik edilirse, özürülerin de, özürlü olmayanlar kadar başarılı lacaklarına inanıyorum.
25	21	Özürülerin çoğu, özürlü olmayan insanlar gibi bir yaşam sürdürebilir.
28	24	Özürüler herkes gibi bir meslek sahibi olabilirler.
31	26	Hayranlık duyduğum özürlü kişiler var.
32	27	Özürüler herkes gibi evlenip yuva kurabilirler.
36	30	Özürüler sporcu olabilir.
37	31	Özürüler de hayatta çok başarılı olabilir.
45	36	Özürülerin herkes gibi hayalleri, amaçları vardır.

EK 3: ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUMLAR ÖLÇEĞİ -43 MADDELİK NİHAİ FORM

Bu ölçek, sizin özürllüler hakkındaki görüşlerinizi ifade etmeniz için hazırlanmıştır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Bu nedenle, herkes farklı cevaplar verebilir. Önemli olan sizin kendi görüşlerinizi dürüst bir şekilde ifade etmenizdir.

Gerçekten nasıl hissediyorsanız onu en iyi tanımlayan yanıt seçeneğine çarpı (X) işareti koyunuz. Örneğin, ifade size uygunsa (sizi iyi tanımlıyorsa) "katılıyorum", uygun değilse "katılmıyorum", ifadeyle ilgili karar veremezseniz "kararsızım" seçeneğini işaretleyiniz.

Lütfen bütün ifadeleri cevaplayınız. İfadelere yanıt verirken lütfen başkalarına danışmayınız. Bize ayırdığınız zaman ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Madde No	İFADELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
	Özürllülere sadece evlerinde eğitim verilmelidir.	1	2	3	4	5
	Özürllü biriyle aynı masada yemek yemekten rahatsızlık duymam	5	4	3	2	1
	Özürllüler de herkes gibi kendi yaşamlarıyla ilgili kararları verebilirler.	5	4	3	2	1
	Yasal zorunluluk olmasa bile işverenler özürllü kişileri işe almalıdır.	5	4	3	2	1
	Özürllü olmayanlar bile yeterli eğitimi alamazlarken özürllülere eğitim vermek gereksizdir.	1	2	3	4	5
	İş yerinde özürllüler için kontenjan ayrılmasını doğru buluyorum	5	4	3	2	1
	Ailenin maddi durumu iyi olsa bile, özürllü birinin varlığı, ailenin sosyal yaşamını sınırlandırır.	1	2	3	4	5
	Özürllüler, çalışmak yerine yardım almayı tercih ederler.	1	2	3	4	5
	Özürllüler genellikle her şeyden şikâyet ederler.	1	2	3	4	5
	Özürllü biriyle birlikteyken, başkalarının rahatsız edici bakışlarına aldırış etmem.	5	4	3	2	1
	Özürllüler diğer insanlara güvenmezler.	1	2	3	4	5
	Özürllüler iyi ana-babalık yapabilirler.	5	4	3	2	1
	Özürllüler, diğer insanlar gibi pek çok şeyi öğrenebilirler.	5	4	3	2	1
	Özürllü bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda onunla sohbet etmekten çekinmem.	5	4	3	2	1
	Özürllüler de herkes gibi kendi düşüncelerini ifade edebilirler.	5	4	3	2	1
	Ailede özürllü bir kişinin olması, ailenin günlük yaşamını olumsuz etkiler.	1	2	3	4	5
	Özürllüler can sıkıcıdırlar.	1	2	3	4	5
	Özürllüler aileleri için bir yükür.	1	2	3	4	5

Madde No	İFADELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
	Teşvik edilirlerse, özrümlümlerln de, özürlü olmayanlar kadar başarılı lacaklarına inanıyorum.	5	4	3	2	1
	Özürlümlerln görünüşleri rahatsız edicidir.	1	2	3	4	5
	Özürlümlerln çoğu, özürlü olmayan insanlar gibi bir yaşam sürdürebilir.	5	4	3	2	1
	Özürlümler temiz değildir.	1	2	3	4	5
	Özürlümler kendilerinden başkasını düşünmezler.	1	2	3	4	5
	Özürlümler herkes gibi bir meslek sahibi olabilirler.	5	4	3	2	1
	İnsanların özürlümlere gözünü dikip bakması beni üzüyor.	5	4	3	2	1
	Hayranlık duyduğum özürlü kişiler var.	5	4	3	2	1
	Özürlümler herkes gibi evlenip yuva kurabilirler.	5	4	3	2	1
	Bir iş yerinde özürlü kişilerin çalışması, mal ya da hizmet alanları huzursuz eder.	1	2	3	4	5
	Özürlü bir kişiyle yalnız kalmaktan çekinmem.	5	4	3	2	1
	Özürlümler sporcu olabilir.	5	4	3	2	1
	Özürlümler de hayatta çok başarılı olabilir.	5	4	3	2	1
	Özürlü biri evimize misafir gelse rahatsızlık duymam	5	4	3	2	1
	Özürlümlerln çalışması, işverene maddi yük getirir.	1	2	3	4	5
	Özürlümler diğer çalışanlar kadar verimli olabilirler	5	4	3	2	1
	Birinin özürlü olması, onunla arkadaş olmamı engellemez.	5	4	3	2	1
	Özürlümlerln herkes gibi hayalleri, amaçları vardır.	5	4	3	2	1
	Özürlümler öfkeli ve saldırganlırlar.	1	2	3	4	5
	Özürlümlerle dostluk kurmaktan kaçınmam.	5	4	3	2	1
	Özürlümler için harcanan para boşa harcanmış paradır.	1	2	3	4	5
	Özürlü olmayanlar bile iş bulamazken özürlümlere iş vermek gereksizdir.	1	2	3	4	5
	Özürlümlere sağlık, eğitim, bakım ve rehabilitasyon gibi hizmetler veren bir işte çalışmaktan kaçınmam.	5	4	3	2	1
	Özürlümlerln çalışmalarına gerek yoktur.	1	2	3	4	5
	Özürlümler bir iş yerinin verimliliğini düşürür	1	2	3	4	5

EK 4: TÜRKİYE GENELİNDE UYGULANAN ANKET FORMU VE ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ FORMU

2008 YILI"ÖZÜRLÜLÜK EĞİTİMİ:
TOPLUM ÖZÜRLÜLÜĞÜ NASIL ANLIYOR"TEMEL ARAŞTIRMASI ANKET SORU FORMU

GİZLİ: YALNIZ KAMUSAL ARAŞTIRMA AMAÇLIDIR.

T.C.BAŞBAKANLIK ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞIOPTİMAR Araştırma Danışmanlık A.Ş.
Tarafından gerçekleştirilmektedir

İL ADI: İL KODU:
İLÇE ADI: İLÇE KODU:
BUCAK ADI: BUCAK KODU:
KÖY ADI: KÖY KODU:
MAHALLE KODU:

GÖRÜŞÜLEN HANE NO:

1- ASIL

2- YEDEK-1

3- YEDEK-2

HANE SIRA NO: HANEDE YAŞAYAN 18+ YAŞ TOPLAM KİŞİ SAYISI: GÖRÜŞÜLEN HANE HALKI NO:

(NOT: YUKARIDAKİ KUTUCUKLARA HANENİN BULUNDUĞU BÖLGE BİLGİLERİ , HANEHALKI NUMARASI, HANEDE YAŞAYAN 18+ YAŞ TOPLAM KİŞİ SAYISI, GÖRÜŞÜLEN HALKI NO KODLANACAKTIR...)

GÖRÜŞME SONUÇ BİLGİLERİ:

LİSTEDEKİ HANEHALKI İLE GÖRÜŞÜLEBİLDİ Mİ?

EVET

HAYIR

GÖRÜŞÜLEMEME SEBEBİ:

1.EVDE BULUNAMIYOR 2. GÖRÜŞMEYİ REDDETTİ 3. HANE BOŞ 4.BİNA YOK 5.CADDE/SOKAK YOK

1. GÖRÜŞME TARİHİ	...../...../2008	
2. GÖRÜŞME TARİHİ	...../...../2008	
3. GÖRÜŞME TARİHİ	...../...../2008	
ADRES:	Mah:	
Cad:/Sok:	Apartman No:	
Dış Kapı-1 No:	Dış kapı-2 No:	İç Kapı No:
EV TELEFONU		
İŞ TELEFONU		
CEP TELEFONU		
ANKETÖR ADI-SOYADI		

SUPERVİZÖR ADI -SOYADI:

	ANKET SIRASINDA ANKETÖR YANINDA DİNLENDİ	HABERSİZ DİNLENDİ	ANKET SAHADA BACK-CHECK YAPILDI	ANKET SAHADA TAMAMEN İNCELENİP ONAYLANDI	ANKET OFİSTE TELEFON KONTROLÜNDEN GEÇİP ONAYLANDI	ANKET FORMU OFİSTE İÇ MANTIK KONTROLÜNDEN GEÇİRİLİP ONAYLANDI
OPTİMAR	1	2	3	4	5	6

1. KONTROLÜ YAPAN KİŞİNİN ADI – SOYADI:

2. KONTROLÜ YAPAN KİŞİNİN ADI – SOYADI :

ÇALIŞMANIN AMACI

Bu araştırma, Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı adına Optimar A.Ş tarafından Türkiye genelinde 76 ilde 3485 hanede 18+ yaş üzeri bireylerle gerçekleştirilmektedir.HANEDE YAŞAYAN ÖZÜRLÜ BİREY VARSA ÖZÜRLÜ BİREYLE GÖRÜŞME YAPILAYACAK HANEDEKİ ÖZÜRLÜ OLMAYAN BİREYLERLE GÖRÜŞME GERÇEKLEŞTİRİLECEKTİR.Araştırmanın amacı, ülke genelinde özürllülere yönelik bilgi, görüş ve düşünceleri belirlemektir. BU BİLGİLER YALNIZCA BİR KAMU ARAŞTIRMASI İÇİN KULLANILACAK OLUP, KESİNLİKLE GİZLİ TUTULACAKTIR.

I. KATILIMCI BİLGİ FORMU

Aşağıda sizinle ilgili kişisel-demografik bilgilere ve özürllüerle ilgili yaşam durumlarına ilişkin bazı sorulara yer verilmiştir. Lütfen tüm ifadeleri yanıtlayınız.

A. KİŞİSEL-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Yaşınız:.....

2. Cinsiyetiniz:

1- Kadın 2- Erkek

3. Medeni Durumunuz:

1- Bekar 2- Evli 3- Dul-/Boşanmış

4. Aile içindeki konumunuz:

1- Anne 2- Baba 3- Çocuk 4- Eş 5- Diğer (Belirtiniz.....)

5. Eğitim Durumunuz:

1- Okur yazar değil 5- Lise veya dengi okul mezunu
2- Okur yazar 6- Yüksek Okul / Üniversite
3- İlkokul mezunu 7- Lisans üstü
4- Ortaokul mezunu

6. Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır?

1- 500 YTL. den az 4- 2.001-3.000 YTL
2- 500-1.000 YTL. 5- 3.001-4.000 YTL
3- 1.001-2.000 YTL. 6- 4.000 YTL üzeri

7. Düzenli gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?

1- Evet 2-Hayır

Yanıtınız "Evet" ise, yaptığınız işi belirtiniz .....

8. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı mısınız?

1- Evet 2-Hayır

B- Özürlülere İlişkin Yaşantı Görüş ve Tercihler

1. Özürlülüğün ne olduğu hakkında herkesin farklı düşünceleri vardır. “Özürlü” denildiğinde sizin aklınıza ne geliyor?

.....
.....
.....
.....

2. Aşağıdaki durumlardan hangileri sakat/özürlü/engelli tanımına girmez? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

1- Göremeyen	7- İşitemeyen
2- Konuşamayan	8- Öğrenemeyen
3- Kekeleyen	9- Şeker, kalp, böbrek gibi uzun süreli hastalıkları olanlar
4- Yürüyemeyen	10- Aşırı hareketli ve/veya dikkati dağınık olan
5- El ya da ayağı olmayan	11- Tekerlekli sandalye, koltuk değneği vb. kullanan
6- Depresyon, şizofreni, vb. hastalıkları olanlar	12- Diğer/Belirtiniz.....

3. Ailenizde ya da akrabalarınız arasında özürlü kişi/kişiler var mı?

- 1- Evet 2-Hayır

(Cevabınız “Hayır” ise, 8. soruya geçiniz.)

4. Ailenizde ya da yakın akrabalarınızda özürlü kişi / kişiler varsa, akrabalık durumunuzu belirtiniz .....

5. Ailenizde ya da yakın akrabalarınızda özürlü kişi/kişiler varsa, özür türü/türleri nedir?

1-.....	2-.....	3-.....
4-.....	5-.....	6-.....

6. Özürlü kişi/kişiler ile aynı evde mi yaşıyorsunuz?

- 1- Evet 2-Hayır

(Cevabınız “Hayır” ise, 8. soruya geçiniz.)

7. Ailenizde özürlü kişinin bulunması ailenizin günlük yaşamını ne kadar etkiliyor?

- 1- Çok etkiliyor 2- Kısmen etkiliyor 3- Hiç etkilemiyor

8. Bugüne kadar özürlü bir kişi tanıdınız mı?

- 1- Hiç tanımıyorum (Cevabınız “Hiç tanımıyorum” ise, 11. soruya geçiniz)
- 2- Bir-iki kişi tanıyorum.
- 3- Üçten fazla özürlü kişi tanıyorum

9. Tanıdığınız özürlü/özürlüler kimdir/kimlerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- 1- Komşum
- 2- Sınıf arkadaşım
- 3- Yakın Arkadaşım
- 4- İş arkadaşım
- 5- Diğer /Belirtiniz .....

10. Bu kişiyi/ kişileri ne kadar tanıyorsunuz? (En fazla 5 tanıdığınız için cevaplayabilirsiniz)

	Çok iyi tanıyorum	Kısmen tanıyorum	Az tanıyorum
1. Kişi	1	2	3
2. Kişi	1	2	3
3. Kişi	1	2	3
4. Kişi	1	2	3
5. Kişi	1	2	3

11. Aşağıdaki özürlülerden hangisi ile yakın arkadaş olmak istemezsiniz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- 1- Zihinsel özürlü
- 2- İşitme özürlü
- 3-Görme özürlü
- 4- Ortopedik özürlü
- 5-Dil ve konuşma bozuklukları olan
- 6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
- 7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
- 8- Hiçbiriyle
- 9- Hepsiyile arkadaş olurum
- 10- Diğer /Belirtiniz: .....

12. Aşağıdaki özürlülerden hangisiyle aynı iş yerinde çalışmak istemezsiniz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- 1- Zihinsel özürlü
- 2- İşitme özürlü
- 3-Görme özürlü
- 4- Ortopedik özürlü
- 5-Dil ve konuşma bozuklukları olan
- 6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
- 7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
- 8- Hiçbiriyle
- 9- Hepsiyile çalışmak isterim
- 10- Diğer /Belirtiniz: .....

13. Aşağıdaki özürllülerden hangisiyle evlenmek istemezsiniz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürllü	5- Dil ve konuşma bozuklukları olan
2- İşitme özürllü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
3- Görme özürllü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
4- Ortopedik özürllü	8- Hiçbiri ile
	9- Diğer /Belirtiniz: .....

14. Aşağıdaki özürllülerden hangisi ile komşu olmak istemezsiniz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürllü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
2- İşitme özürllü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
3-Görme özürllü	8- Hiçbiriyle
4- Ortopedik özürllü	9- Hepsisiyle komşu olmak isterim
5-Dil ve konuşma bozuklukları olan	10- Diğer /Belirtiniz: .....

15. Sizce aşağıdaki özürllülerden hangisi yemek yapma, çamaşır, bulaşık yıkama, ütü yapma gibi ev işlerini kendi başına yapabilir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürllü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
2- İşitme özürllü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
3-Görme özürllü	8- Hiçbiri yapamaz
4- Ortopedik özürllü	9- Hepsi yapabilir
5-Dil ve konuşma bozuklukları olan	10- Diğer /Belirtiniz: .....

16. Sizce aşağıdaki özürllülerden hangisi banka, postane, hastane, alış-veriş gibi işlerini kendi başına yapabilir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürllü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
2- İşitme özürllü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
3-Görme özürllü	8- Hiçbiri yapamaz
4- Ortopedik özürllü	9- Hepsi yapabilir
5-Dil ve konuşma bozuklukları olan	10- Diğer /Belirtiniz: .....

17. Sizce aşağıdaki özürlerden hangisi sinemaya, tiyatroya, arkadaş toplantı gibi sosyal etkinliklere kendi başına katılabilir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürlü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
2- İşitme özürlü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
3-Görme özürlü	8- Hiçbiri yapamaz
4- Ortopedik özürlü	9- Hepsi katılabilir
5-Dil ve konuşma bozuklukları olan	10- Diğer /Belirtiniz: .....

18. Kendinize ait bir iş yeriniz olsa aşağıdaki özürlerden hangisini işe alırsınız? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürlü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
2- İşitme özürlü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
3-Görme özürlü	8- Hiçbirini almam
4- Ortopedik özürlü	9- Hepsini alabilirim
5-Dil ve konuşma bozuklukları olan	10- Diğer /Belirtiniz: .....

19. Sizin başınıza gelmiş olsaydı, üstesinden gelmekte en fazla zorlanacağınız özür türü hangisi olurdu?

1- Zihinsel özürlü	5- Dil ve konuşma bozuklukları olan
2- İşitme özürlü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
3- Görme özürlü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
4- Ortopedik özürlü	8- Hiçbiri başıma gelsin istemem
	9- Diğer /Belirtiniz: .....

20. Bir tam gününüzü bir özürlü ile geçirecek olsanız aşağıdaki özürlerden hangisini tercih edersiniz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürlü	6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (Şizofreni, depresyon, vb.)
2- İşitme özürlü	7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)
3-Görme özürlü	8- Hiçbiri ile geçirmek istemem
4- Ortopedik özürlü	9- Hepsi ile geçirebilirim
5-Dil ve konuşma bozuklukları olan	10- Diğer /Belirtiniz: .....

21. Sizce özürllüer eğitim görmeli midir?

1- Evet

2- Hayır

Cevabınız hayır ise; nedenini belirtiniz.....

22. Sizce aşağıdaki özürllülerden hangisi özürllü olmayan akranları ile aynı sınıfta eğitim alabilir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

1- Zihinsel özürllü

6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (şizofreni, depresyon, vb.)

2- İşitme özürllü

7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)

3-Görme özürllü

8- Hiçbiri yapamaz

4- Ortopedik özürllü

9- Hepsini ile eğitim alabilirler

5-Dil ve konuşma bozuklukları olan

10- Diğer /Belirtiniz: .....

23. Devletin özürllüere sağladığı haklardan, yasal düzenlemelerden, uygulamalardan hangilerini biliyorsunuz? Belirtiniz:

1-.....

2-.....

3-.....

24. Sizce Türkiye’de özürllüere yönelik olumsuz düşünceler var mıdır?

1- Evet

2-Hayır (Cevabınız “hayır” ise 26.soruya geçiniz)

Cevabınız “Evet” ise belirtiniz: .....

25. Sizce Türkiye’de olumsuz düşünceler hangi özürllü grubu için daha fazladır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

1- Zihinsel özürllü

5- Dil ve konuşma bozuklukları olan

2- İşitme özürllü

6- Ruhsal duygusal hastalıkları olan (şizofreni, depresyon, vb.)

3- Görme özürllü

7- Süreğen hastalıkları olan(kanser, kalp-damar, şeker, böbrek vb.)

4- Ortopedik özürllü

8-Cevap yok

26. Televizyon ve gazete haberleri dışında kendi çevrenizde özörlöölere Şiddet uygulandığını ya da kötü muamelelerde bulunduğunu bizzat gördünüz mü?

1- Evet 2-Hayır

Cevabınız "Evet" ise olayı kısaca anlatınız.

.....
.....

27. Bir yakınınızın veya akrabanızın hamileliği sırasında bebeğinin özörlöölü doğacağını öğrenseydiniz, aşağıdakilerden hangisinin yapılması gerektiğini düşünürdünüz?

1- Bebeğin aldırılması gerektiğini (kürtaj) düşünürüm.

2- Doğması gerektiğini düşünürüm.

3- Diğer Belirtiniz: .....

.....

28. Sizce, özörlöölüler hayatlarını nasıl devam ettirmelidir?

1- Çalışarak

2- Çalışmadan yardım alarak (kalacak yer, yiyecek, para yardımı vb.)

3- Diğer Belirtiniz: .....

29. Yetkili / güçlü bir kişi olsaydınız, aşağıdakilerden hangisini yapmayı tercih ederdiniz?

1- Özörlöölüleri iş sağlırdım

2- Özörlöölüleri yardım ederdim (kalacak yer, yiyecek, para yardımı vb.)

3- Diğer / Belirtiniz: .....

30. Sizce toplu taşıma araçları, binalar, cadde, sokak ve kaldırımlar özörlöölüler için uygun mudur?

1- Evet

2- Hayır

31. Toplumda bazı kişiler, özürlü olmanın Tanrının insana verdiği bir ceza, bir lütuf-armağan, bir sınav-ımtihan olduğunu düşünüyorlar. Siz, bu düşüncelere katılıyor musunuz?

	EVET	HAYIR
CEZA	1	2
ARMAĞAN(LÜTUF)	1	2
SINAV(İMTİHAN)	1	2

32. Sizce özürlülerin topluma katılımlarının, toplumun aktif bir üyesi olmalarının önündeki **en büyük engel** nedir?

- 1- Toplumun önyargıları
- 2- Özürlü bireyin yetersiz oluşu
- 3- Uygun mesleki eğitim almamaları
- 4- Ulaşım ile ilgili engeller
- 5- Eğitim fırsatlarının yeterli olmaması
- 6- Bilgiye ulaşım
- 7- Yeterli destek olmaması (donanım, araç-gereç, program, deneyimli/egitimli personel, gibi)
- 8- İş fırsatlarının yeterli olmaması
- 9- Diğer. Belirtiniz.....

33- Özürlülere öncelikle yardım etmesi gereken kurum hangisidir?

- 1- Gönüllü kuruluşlar(dernekler, vakıflar)
- 2- Devlet
- 3- Ailesi
- 4- Dini kurumlar
- 5- Diğer/ belirtiniz.....

34 - Devletin özürlülere sağladığı hizmetler ve yardımlar sizce yeterli mi?

- 1- Büyük Ölçüde Yeterli
- 2- Biraz Yeterli
- 3- Yeterli Değil
- 4- Hiç Yeterli Değil

C- ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ (ÖYTÖ)

Bu ölçek, sizin özürllüer hakkındaki görüŖlerinizi ifade etmeniz için hazırlanmıŖtır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Bu nedenle, herkes farklı cevaplar verebilir. Önemli olan sizin kendi görüŖlerinizi dürüst bir Ŗekilde ifade etmenizdir.

Gerçekten nasıl hissediyorsanız onu en iyi tanımlayan yanıt seçeneğine çarpı (X) işareti koyunuz. Örneğın, ifade size uygunsa (sizi iyi tanımlıyorsa) “katılıyorum”, uygun değılirse “katılmıyoyum”, ifadeyle ilgili karar veremezseniz “kararsızım” seçeneğini işaretleyiniz.

Lütfen bütün ifadeleri cevaplayınız. İfadelere yanıt verirken lütfen başkalarına danışmayınız.

Bize ayırdığınız zaman ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Madde No	İFADELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
1	Özürllü çocukların özürllü olmayanlarla aynı sınıfta olmaları, her iki grup için de yararlıdır.	5	4	3	2	1
2	Özürllüelere sadece evlerinde eğitim verilmelidir.	1	2	3	4	5
3	Özürllü biriyle aynı masada yemek yemekten rahatsızlık duymam	5	4	3	2	1
4	Özürllüer de herkes gibi kendi yaşamlarıyla ilgili kararları verebilirler.	5	4	3	2	1
5	Yasal zorunluluk olmasa bile işverenler özürllü kişileri işe almalıdır.	5	4	3	2	1
6	Özürllü olmayanlar bile yeterli eğitimi alamazlarken özürllüelere eğitim vermek gereksizdir.	1	2	3	4	5
7	İş yerinde özürllüer için kontenjan ayrılmasını doğru buluyorum	5	4	3	2	1
8	Ailenin maddi durumu iyi olsa bile, özürllü birinin varlığı, ailenin sosyal yaşamını sınırlandırır.	1	2	3	4	5
9	Özürllüer, çalışmak yerine yardım almayı tercih ederler.	1	2	3	4	5
10	Çocuğumun, özürllü bir çocukla oynamasına izin vermem.	1	2	3	4	5
11	Özürllüer genellikle her Ŗeyden Ŗikâyet ederler.	1	2	3	4	5
12	Özürllü biriyle birlikteyken, başkalarının rahatsız edici bakışlarına aldırış etmem.	5	4	3	2	1
13	Özürllüer diğier insanlara güvenmezler.	1	2	3	4	5
14	Özürllüer iyi ana-babalık yapabilirler.	5	4	3	2	1
15	Yakın bir akrabamın bir özürllüyle evlenmesini istemem.	1	2	3	4	5
16	Özürllüer, diğier insanlar gibi pek çok Ŗeyi öğrenebilirler.	5	4	3	2	1
17	Özürllüer, onlar için düzenlenmiş ayrı okullarda okumalıdır.	1	2	3	4	5
18	Özürllü bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda onunla sohbet etmekten çekinmem.	5	4	3	2	1
19	Özürllüer de herkes gibi kendi düşüncelerini ifade edebilirler.	5	4	3	2	1
20	Ailede özürllü bir kişinin olması, ailenin günlük yaşamını olumsuz etkiler.	1	2	3	4	5
21	Özürllüer can sıkıcıdırlar.	1	2	3	4	5
22	Özürllüer aileleri için bir yükürür.	1	2	3	4	5
23	Teşvik edilirlerse, özürllüelerin de, özürllü olmayanlar kadar başarılı olacaklarına inanıyorum.	5	4	3	2	1

Madde No	İFADELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
24	Özürülerin görünüşleri rahatsız edicidir.	1	2	3	4	5
25	Özürülerin çoğu, özürü olmayan insanlar gibi bir yaşam sürdürebilir.	5	4	3	2	1
26	Özürüler temiz değildir.	1	2	3	4	5
27	Özürüler kendilerinden başkasını düşünmezler.	1	2	3	4	5
28	Özürüler herkes gibi bir meslek sahibi olabilirler.	5	4	3	2	1
29	Özürüler başkasının yardımı olmadan, kendi başlarına yaşayamazlar.	1	2	3	4	5
30	İnsanların özürülere gözünü dikip bakması beni üzüyor.	5	4	3	2	1
31	Hayranlık duyduğum özürü kişiler var.	5	4	3	2	1
32	Özürü bir kişi ile aynı ortamda bulunduğumda ona nasıl davranacağımı bilemem.	1	2	3	4	5
33	Özürüler herkes gibi evlenip yuva kurabilirler.	5	4	3	2	1
34	Bir iş yerinde özürü kişilerin çalışması, mal ya da hizmet alanları huzursuz eder.	1	2	3	4	5
35	Özürü bir kişiyle yalnız kalmaktan çekinmem.	5	4	3	2	1
36	Özürüler sporcu olabilir.	5	4	3	2	1
37	Özürülerin yasal haklarını kullanmalarının önünde engeller vardır.	5	4	3	2	1
38	Özürüler de hayatta çok başarılı olabilir.	5	4	3	2	1
39	Özürü biri evimize misafir gelse rahatsızlık duymam	5	4	3	2	1
40	Özürülerin çalışması, işverene maddi yük getirir.	1	2	3	4	5
41	Özürüler acınacak insanlardır					
42	Özürüler diğer çalışanlar kadar verimli olabilirler	5	4	3	2	1
43	Yardımcı araç gereç ve destek sağlanmış olsa bile, özürülerin özürü olmayanlarla aynı sınıfta bulunmaları öğretmenler için çok büyük bir yüküdür.	1	2	3	4	5
44	Birinin özürü olması, onunla arkadaş olmamı engellemez.	5	4	3	2	1
45	Özürülerin herkes gibi hayalleri, amaçları vardır.	5	4	3	2	1
46	Özürüler öfkeli ve saldırganlardır.	1	2	3	4	5
47	Özürülerle dostluk kurmaktan kaçınmam.	5	4	3	2	1
48	Özürüler için harcanan para boşa harcanmış paradır.	1	2	3	4	5
49	Özürü olmayanlar bile iş bulamazken özürülere iş vermek gereksizdir.	1	2	3	4	5
50	Özürülere sağlık, eğitim, bakım ve rehabilitasyon gibi hizmetler veren bir işte çalışmaktan kaçınmam.	5	4	3	2	1
51	Özürülerin çalışmalarına gerek yoktur.	1	2	3	4	5
52	Özürüler bir iş yerinin verimliliğini düşürür	1	2	3	4	5

TOPLUM ÖZÜRLÜLÜĞÜ NASIL ANLIYOR

HOW SOCIETY PERCEIVES PERSONS WITH DISABILITIES

REPUBLIC OF
TURKEY PRIME MINISTRY
ADMINISTRATION FOR DISABLED PEOPLE

T.C.
BAŞBAKANLIK
ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI

Bu araştırma, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından özürlülere yönelik toplumsal tutumların değerlendirilmesi amacı ile Optimar Araştırma Şirketine yaptırılmıştır.

Bu raporda yer alan tüm yazı ve tablolar, yürütülen araştırma sonuçlarına dayanmaktadır. Bu raporda yer alan yazılı ya da görsel malzeme rapora referans verilmeden çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Bu araştırma sonuçları hiçbir şekilde hakları ihlal edici, zarar verici ya da yanıltıcı biçimde kullanılamaz.

Bu araştırma herhangi bir yayında ya da hizmette kullanıldığında araştırmanın tam isminin yer alması zorunludur.

ÖZÜRLÜLÜK EĞİTİMİ: TOPLUM ÖZÜRLÜLÜĞÜ NASIL ANLIYOR TEMEL ARAŞTIRMASI

Özürlüler İdaresi Başkanlığı Proje Ekibi

Dr. Güler SAYGIN (Proje Yürütücüsü)
Süleyman RIDVANOĞLU
Canan AKTAŞ
Elçin ER
Ramiha Nuray COŞKUN
Esra Tuğçe ÇEREZCİ

Başkan Yardımcısı
Daire Başkanı
Özürlüler Uzmanı
Özürlüler Uzmanı
Çocuk Gelişim Uzmanı
Uzman

Proje Araştırma Ekibi

Prof. Dr. Sema KANER
Prof. Dr. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ
Doç. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK
Doç. Dr. Zehra DÖKMEN
Hilmi DAŞDEMİR (Saha Koordinatörü)

T.C.
BAŞBAKANLIK
ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI
Necatibey Caddesi No:49 Sıhhiye /ANKARA
Tel:0312 229 55 11 Fax:0312 229 83 11
www.ozida.gov.tr

Foreword by the State Minister

The Constitution, Turkish Disability Act and on Making Amendments in Some Laws and Decree Laws numbered 5378 and the international covenants are guaranteed rights of all citizens particularly persons with disabilities constituted 12.29 percent of total population to maintain equal, free and dignified life in Turkey.

The understanding of social law state requires that problems of persons with disabilities, who are inevitable part of our society, in their ordinary lives should be solved and their active participation in society should be ensured and encouraged.

Turkish Disability Act defines the framework of social policy focused upon fighting against discrimination on the ground of disability on the basis of human rights. The principles of Turkish Disability Act are equality of opportunity, human rights and eliminating discrimination against persons with disabilities.

The Article 10 of the Constitution states that “All individuals are equal without any discrimination before the law, irrespective of language, race, colour, sex, political opinion, philosophical belief, religion and sect, or any such considerations.” Its Article 49 states that “Everyone has the right and duty to work. The State shall take the necessary measures to raise the standard of living of workers, and to protect workers and the unemployed in order to improve the general conditions of labour, to promote labour, to create suitable economic conditions for prevention of unemployment and to secure labour peace.” According to the Article 50 of the Constitution, no one shall be required to perform work unsuited to his age, sex, and capacity. Minors, women and persons with physical impairments or mental health problems or learning difficulties shall enjoy special protection with regard to working conditions. Its Article 61 explicitly states that “The State shall take measures to protect the disabled and secure their integration into community life.”

The Article 22 of the United Nations Declaration of Human rights states that “Everyone, as a member of society, has the right to social security and is entitled to realization, through national effort and international co-operation and in accordance with the organisation and resources of each State, of the economic, social and cultural rights indispensable for his dignity and the free development of his personality.”

The preamble of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities states that “Recognising that disability is an evolving concept and that disability results from the interaction between persons with impairments and attitudinal and environmental barriers that hinders their full and effective participation in society on an equal basis with others.” and in the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in influencing the promotion, formulation and evaluation of the policies, plans, programmes and actions at the national, regional and international levels to further equalize opportunities for persons with disabilities.

More to the point, the Article 8 of the Convention states that “Parties undertake to adopt immediate, effective and appropriate measures: to raise awareness throughout society, including at the family level, regarding persons with disabilities, and to foster respect for the rights and dignity of persons with disabilities; to combat stereotypes, prejudices and harmful practices relating to persons with disabilities, including those based on sex and age, in all areas of life; to promote awareness of the capabilities and contributions of persons with disabilities. Measures to this end include: Initiating and maintaining effective public awareness campaigns designed: to nurture receptiveness to the rights of persons with disabilities; to promote positive perceptions and greater social awareness towards persons with disabilities; to promote recognition of the skills, merits and abilities of persons with disabilities, and of their contributions to the workplace and the labour market; fostering at all levels of the education system, including in all children from an early age, an attitude of respect for the rights of persons with disabilities; encouraging all organs of the media to portray persons with disabilities in a manner consistent with the purpose of the present Convention; promoting awareness-training programmes regarding persons with disabilities and the rights of persons with disabilities.

Within this framework, the Administration for Disabled People affiliated with my ministry carried out Basic Research on “How Society Perceives Persons with Disabilities” across Turkey in order to help formulation of national policies concerning disability.

I believe that this study would make an important contribution to the field by presenting information, perceptions and attitudes of society concerning persons with disabilities. More to the point, the study would meet the needs in the field by being accessible to persons with disabilities, their relatives, civil society organisations, universities and the relevant stakeholders. Last but not least, the study would be an useful source for all of us at the issues of policy and planning. Therefore, I would like to express my congratulations to everyone who was involved in the study.

Nimet ÇUBUKÇU
State Minister

Preamble

Disability is a social problem affecting all of the parts of society regardless of level of income and status. Some researches in the field across the world elicit that one of every four families has a disabled relative. According to the result of Turkey Disability Survey carried out by TURKSTAT in coordination with the Administration for Disabled People in 2002, the rate of disabled persons was 12.29 %. According to this, we have 8.5 million disabled persons.

The main duty of the Administration for Disabled People is to ensure full and equal participation of disabled persons in society concerning the main problem areas such as education, health, employment, accessibility and social security without experiencing any discrimination.

The following issues are the parts of disability policy: - to eliminate inequality arising from functional limitations of disabled persons; - to facilitate their participation in employment by making them productive citizens; - to ensure disabled persons take the opportunities that would help independent living for them and to provide long term care services for persons with disabilities.

When looked at the well-known problems of persons with disabilities in general, it can be seen that the problems are not only for persons with disabilities but also for non-disabled people, which require to take collective actions to solve them. There is a need to develop a participatory ground in order to define and solve the problems by formulating legislation. In addition to this, attitudes and participation are also important to implement the solutions at the optimum level.

Negative attitudes are invisible barriers against integration of persons with disabilities into society. Negative feelings, thoughts, attitudes and prejudices against disabled persons lead to discrimination of persons with disabilities as productive, independent and dignified people by segregating them from society.

There is a need to raise awareness on negative attitudes, prejudices and discriminatory practices and outcomes of these practices at society and individual level. The reason for that, people do not have realistic information on persons with disabilities most of the time. Even they are not aware of their negative and harmful attitudes against persons with disabilities.

The negative attitudes against disabled persons need to be changed into positive direction to realise full and effective participation of disabled persons in society. Society with all its individuals and institutions should make necessary arrangements on attitudes, behaviours and propensity for persons with disabilities. To this end, firstly, there is a need to define attitudes of every section of society.

For this purpose, how society perceives persons with disabilities research project has been developed. Within this project, the following information was gathered: - how people define persons with disabilities; - Their definitions of disability; - Whether there is a disabled person in their families, relatives or not; - Their preferences of disability conditions that a disabled person have in various

social context; - their opinions and thoughts about the independent living and competency of disabled persons; - Their knowledge level regarding education of disabled persons, rights, provisions and services for them; - their thoughts about prejudices against disabled persons; - their awareness level on barriers that disabled persons confront with and their attitudes against disabled persons.

I hope the study, as a guidebook would contribute to the work of relevant actors in the field. I would like to express my gratitude to the academicians who were coordinators and advisors of this research and to all staff of the Administration for Disabled People who made valuable contribution to the research and to the research firm.

Abdullah GÜVEN
General Director

Contents

Foreword by the State Minister	175
Preamble	177
Contents	179
Executive Summary	191
1. Introduction	197
1.1. Objective of the study	199
1.2. Importance of the study	201
1.3. Limitations of the study	202
1.4. Definitions	202
2. Theoretical Frame and Related Researches	207
2.1. Attitudes	207
2.1.1. Definition of Attitude	207
2.1.2. Components of Attitude	208
2.1.3. Attitudes and Behaviours	208
2.1.4. Attitudinal change	208
2.2. Theoretical Framework Describing The Development and Change of Attitudes towards Persons With Disabilities	209
2.2.1. Learning Approach	209
2.2.2. Cognitive Approach	210
2.2.3. Cognitive Consistency	210
2.2.4. Self Perception Theory	210
2.2.5. Social Contact Hypothesis	210
2.2.6. Effect of Exposure	210
2.2.7. Elaboration Likelihood Theory	211
2.2.8. Social Representations Theory	211
2.2.9. Theory of Planned Behaviour	211
2.2.10. Medical and Social Models of Disability	212
2.2.11. Socio-cultural Explanations	212
2.2.12. Psychodynamic Approach	212
2.3. Techniques of Attitudinal Change	212
2.3.1. Information	212
2.3.2. Simulation	214
2.3.3. Establishing Personal Relations	215
2.4. Some Research Analysing Attitudes towards Persons with Disabilities concerning Various Variables	217
2.4.1. The Relationship between Gender and Attitudes towards Persons with Disabilities	217
2.4.2. The Relationship between Age and Attitudes towards Persons with Disabilities	218
2.4.3. The Relationship between Socio-economic Level and Attitudes towards Persons with Disabilities	218
2.4.4. The Relationship between Level of Education and Attitudes towards Persons with Disabilities	219
2.4.5. The Relationship between Type and Severity of Disability Conditions and Attitudes towards persons with disabilities	219
2.4.6. The Relationship between Marital Status and Attitudes towards Persons with Disabilities	220

2.4.7. The Relationship between Physical Environment of School and Attitudes towards Persons with Disabilities	220
2.4.8. The Relationship between Education Institutions and Attitudes towards Persons with Disabilities	220
2.4.9. The Relationship between Cultural Structure and Attitudes towards Persons with Disabilities	221
2.4.10. The Relationship between Working Life and Attitudes towards Persons with Disabilities	221
3. Methodology	227
3.1. Research Model	227
3.2. Universe and Sample	227
3.3. Data Collection Instruments	229
3.3.1. Form of Survey	229
3.3.2. The Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	229
3.3.2.1. Development of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	229
3.3.2.2. The Factor Structure of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	231
3.3.2.3. Concurrent Validity of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	232
3.3.2.4. The Reliability of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	232
3.3.2.5. Item Analysis of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	232
3.3.3. The Development of the Final Version of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) and Its Psychometric Properties	233
3.3.3.1. The Factor Structure of the Final Form for the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory	233
3.3.3.2. The Results of Corrective Factor Analysis	235
3.3.3.3. Reliability of the Final Form for the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory	235
3.3.4. The Subscales and the Items Contained Under Subscales of the Final Form for the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory	235
3.3.5. Scoring of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	236
3.4. Processing and Data Collection	236
3.5. Data Analysis	237
4. Findings	241
4.1. Demographic Norms	241
4.2. Experience, opinions and preferences about persons with disabilities	243
4.2.1. Definitions of Persons with Disability Considered by Participants	243
4.2.2. Circumstances not Included in the Definition of Disability	245
4.2.3. Presence of Persons with Disabilities in the Family or Relatives	246
4.2.4. The Kinship Status of Persons with Disabilities within the Family or Relatives	246
4.2.5. Types of Disabilities in Families or Relatives	247
4.2.6. The Occasion of Living with Disabled Person	247
4.2.7. The Effect of a Disabled Person Living in the Same House on the Family's Daily Life	247

4.2.8. Having a Disabled Acquaintance	248
4.2.9. Disabled Acquaintance's Identity	249
4.2.10. Level of Knowledge about Disability	250
4.2.11. Groups of Disabled Preferred to Be Close Friends	250
4.2.12. Groups of Disabled Preferred to Be Colleagues	251
4.2.13. Groups of Disabled that are not Preferred as Spouses	251
4.2.14. The Groups of Disabled Preferred to be Neighbours	251
4.2.15. Ability to Do Housework Alone by Types of Disability	253
4.2.16. Ability to Carry Out Various Daily Activities Outside Home Alone By Types of Disability	253
4.2.17. The Groups of Disabled Deemed to Be Able to Participate in Social Activities on Their Own	254
4.2.18. Preferences of Disabled as Employees	255
4.2.19. The Toughest Disability Experience that It Would not be Handle?	255
4.2.20. The Groups of Disabled Which Are Preferred To Spend A Day With	256
4.2.21. Thoughts about the Education of Persons with Disabilities	257
4.2.22. Do You Think Why Persons with Disabilities Persons Should be Educated?	258
4.2.23. Explanations of Those Who Do not Think Persons with Disabilities Should Be Educated	258
4.2.24. The Disabled Groups Preferred To Be Educated With Their Peers	258
4.2.25. Level of Knowledge About Legal Rights Relating to Disabled Persons	260
4.2.26. Opinions about the Negative Attitude towards Persons with Disabilities ...	260
4.2.27. Negative Attitudes towards Persons with Disabilities	261
4.2.28. Negative Opinions about Types of Disability Conditions	261
4.2.29. Witnessing Violence against Persons with Disabilities apart from Mass Media	262
4.2.30. Types of Witnessed Violence against Persons with Disabilities	262
4.2.31. Opinions about the Possibility of Having a Disabled Child During the Pregnancy	263
4.2.32. Opinions about How Should Persons with Disabilities Maintain Their Lives	264
4.2.33. The Benefits That Can Be Provided For Persons with disabilities In Respect To Authority	265
4.2.34. The Compatibility of Public Transportations, Premises, Streets and Payments For Accessibility to Persons with Disabilities	266
4.2.35. Opinions about How Persons with disabilities are Perceived Heavenly	266
4.2.36. Opinions About the Obstacles Preventing Persons with disabilities Integrate into Society	267
4.2.37. Opinions about the Institution Should Primarily Provide Services for Persons with Disabilities	268
4.2.38. Opinions about Sufficiency of State's Social Assistance and Services for Persons with Disabilities	269
4.3. Findings Obtained from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	269
4.3.1. Percentages of Answers to the Items of the APDI	269
4.3.1.1. Opinions about the Education of Persons with Disabilities	269
4.3.1.2. Opinions about Interpersonal Relationships with Persons with Disabilities	271
4.3.1.3. Opinions about Participation of Disabled Persons in Working Life..	274

4.3.1.4. Opinions about Family Lives of Disabled Persons	276
4.3.1.5. The Percentages of Replies to the Items of Personal Characteristics Subscale	278
4.3.1.6. Opinions about Competency-Independent Living of Disabled Persons	280
4.3.1.7. Percentages of Replies to the Items Excluded from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) According to Confirmatory Factor Analysis Results	283
4.3.2. Levels of Attitudes According to the Mean Scores Obtained from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)	286
4.3.3. The Findings from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) by independent variables	289
4.3.3.1. The Relationship between Age and Attitudes towards Persons with Disabilities	289
4.3.3.2. The Relationship between Gender and Attitudes towards Persons with Disabilities	290
4.3.3.3. The Relationship between Marital Status and Attitudes towards Persons with Disabilities	291
4.3.3.4. The Relationship between Status of the Individual within the Family and Attitudes towards Persons with Disabilities	292
4.3.3.5 The Relationship between Educational Background and Attitudes towards Persons with Disabilities	293
4.3.3.6. The Relationship between Income Levels and Attitudes towards Persons with Disabilities	295
4.3.3.7. The Relationship between Having a Regular Job or not and Attitudes towards Persons with Disabilities	296
4.3.3.8. The Relationship between Having Social Security or not and Attitudes towards Persons with Disabilities	297
4.3.3.9. The Relationship between Having a Disabled Person in the Family and Attitudes towards Persons with Disabilities	298
4.3.3.10. The Relationship between Living Together with a Disabled Person in a Family and Attitudes towards Persons with Disabilities	299
4.3.3.11. The Relationship between Effects of Persons with Disabilities on the Family Life and Attitudes towards Persons with Disabilities	300
4.3.3.12. The Relationship between Having a Disabled Relative and Attitudes towards Persons with Disabilities	301
4.3.3.13. The Relationship between Holding Prejudices against Persons with Disabilities and Attitudes towards Persons with Disabilities	303
4.3.3.14. The Relationship between Being a Witness to Violence against Persons with Disabilities and Attitudes towards Persons with Disabilities	304
4.3.3.15. The Relationship between the Opinions about Unborn Disabled Babies and Attitudes towards Persons with Disabilities	304
4.3.4. The Results of Chi-Square Tests based upon Cross Tables	305
5. Results	317
5.1. General Assessment	319
6. Recommendations	323
6.1. Participation in Society and Integration into Society	323
6.2. Family	325
6.3. Education	325

6.4. Working Life	327
6.5. The Development of Attitudes and Attitudinal Change	327
6.6. Media	328
6.7. Access to Information and Physical Environment	329
6.8. The need for Further Studies	330
References	332
Appendices	343
Appendix 1: The Former Version of Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory with 80 Items Used in the Pilot Study	343
Appendix 2: The Subscales and Items of the Latest Version of the APDI	346
Appendix 3: The Latest 43 Items Version of Attitudes towards Persons With Disabilities Inventory	348
Appendix 4: The Survey Form and the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory Conducted Across Turkey	350

Figure 1	The Results of Corrective Factor Analysis	234
Figure 2	The rate of the Types of Disability Conditions that are not considered as Invalid/ Disabled / Handicapped	245
Figure 3	The rate of persons with disabilities in family or relatives	246
Figure 4	Percentage of replies to the question: “Do you live in the same house with a Person/Persons with disabilities?”	247
Figure 5	Percentage of replies to the question: “ To what extent does the presence of a disabled person in your family affect your daily activities of your family?’	248
Figure 6	Percentages of answers to the question of “Have you ever had a disabled acquaintance?”	248
Figure 7	Percentages of answers to the question of “What is your relationship with the disabled person/persons that you have contacted with”	249
Figure 8	The Percentages of Answers to the Question of “To what extent do you have a close relation with the disabled person/persons?”	250
Figure 9	The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled Would You Not Like To Make Friends?” ...	250
Figure 10	The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled <u>May Not</u> You Prefer to Work with?”	251
Figure 11	The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled May Not You Prefer to Marry to?”	251
Figure 12	The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled May Not You Prefer to Be Neighbours?” .	252
Figure 13	The Percentages of Answers to the Question of “Which Groups of Disabled is/are able to do housework such as cooking, washing, dishwashing and ironing and so on by their self/selves?”	253
Figure 14	The Percentages of Answers to the Question of “Which One of Following Groups of Disabled Persons Can Do Their Own Needs in Banks, Post Offices and Hospitals, Markets, etc.?”	254
Figure 15	The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled Can Participate in Social Activities such as Seeing a Movie or Play, Meeting with Friends, etc.?”	254
Figure 16	The Percentages of Answers to the Question of “If You Had Your Own Workplace, Which One of the Following Disabled Individuals Would You Hire?”	255
Figure 17	Percentages of answers to the question of “what would the toughest disability experience that you would not handle be?”	256
Figure 18	Percentages of answers to the question “If you were to spend a day with a disabled person who would you prefer among the following disabled?”	256
Figure 19	Percentages of answers to the question of “Should persons with disabilities receive education?”	257
Figure 20	Percentages of answers to the question of “Do you think which of the following disabled groups can be educated in the same class with their peers?”	258
Figure 21	Percentages of answers to the question of “Do You Think There is Negative Attitude towards Disabled Persons in Turkey?”	260
Figure 22	Percentages of answers to the question of “Do You Think Which Type of Disability Conditions Receives Negative Opinions Most in Turkey?”	262

Figure 23	Percentages of answers to the question of “Have You Ever Personally Witnessed a Person with Disability Receiving Violence or Being Abused Except for Newspaper And Television News?”	262
Figure 24	Percentages of answers to the question of “Please imagine that one of your relatives is informed by a medical staff that she will have a disabled baby. In this situation, what would you think of that?”	263
Figure 25	Percentages of answers to the question of “How Should Persons with Disabilities Maintain their Lives?”	264
Figure 26	The percentages of answers to the question of “What would you prefer to do for persons with disabilities if you were authorized and commanding?”	265
Figure 27	Percentages of Answers to the Question of “Are Public Transportations, Premises, Streets and Payments Accessible to Persons with Disabilities?”	266
Figure 28	Percentage of Answers to the Question of “Do You Agree with Those Thinking that Being Disabled is a Punishment, favour or exam preconditioned by Allah?”	267
Figure 29	Percentages of answers to the question of “What is <u>the Major</u> Barrier against the Integration of Persons with Disabilities as the Active Citizens into Society?”	267
Figure 30	Percentages of answers to the question of “Which one of the mentioned institutions should primarily provide services for persons with disabilities?”	268
Figure 31	Percentages of answers to the question of “Does State Provide Enough Social Assistance and Services for Persons with Disabilities?”	269
Figure 32	Percentages of Answers to the Statement of “Persons with Disabilities Should be Educated Only at Home”	270
Figure 33	Percentages of Answers to the Statement of “It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.”	270
Figure 34	Percentages of Answers to the Statement of “the Money Spent for Persons with Disabilities is a Waste”	270
Figure 35	Percentages of Answers to the Statement of “I do not feel disturbed when eating at the same table with a disabled”	271
Figure 36	Percentages of Answers to the Statement of “I Do not Mind Persons Staring at me While I am with a Disabled”	271
Figure 37	Percentages of Answers to the Statement of “I Do not Hesitate to Have a Conversation with a Disabled When We are at the Same Place”	271
Figure 38	The percentages of the answers for this expression “It makes me sad that people are straining at the handicapped”	272
Figure 39	The percentages of replies of the item “I do not refrain from being alone with a disabled person”	272
Figure 40	The percentages of the replies to item “I do not feel any discomfort if a disabled person guest in my home”	272
Figure 41	The percentages of the replies to item “Disability of a person does not hinder me making a friend of this person”	272
Figure 42	The percentages of the replies to item “I do not avoid making friend with disabled persons”	273

Figure 43	The percentages of the replies to item “I do not avoid having jobs related to health, education and care services for disabled persons”	273
Figure 44	The percentages of the replies to the item “Employers should hire disabled persons even if there is no legal obligation”	274
Figure 45	The percentages of the replies to the item “I deem it right to allocate quota for disabled persons by hiring”	274
Figure 46	The percentages of the replies to the item “Disabled Persons prefer to take social benefits instead of working”	274
Figure 47	The percentages of the replies to the item “Disabled employees in a workplace creates discomfort by clients”	275
Figure 48	The percentages of the replies to the item “Disabled employees are financial burden to employers”	275
Figure 49	The percentages of the replies to the item “Disabled employees can be as productive as other employees”	275
Figure 50	The percentages of the replies to the item “While even non-disabled cannot find any job hiring disabled persons is pointless”	275
Figure 51	The percentages of the replies to the item “Disabled persons’ working is not necessary”	276
Figure 52	The percentages of the replies to the item “Disabled employees reduce productivity at a work place”	276
Figure 53	The percentages of the replies to the item “Existence of a disabled family member restricts social life of his/her family even his/her family’s financial status is better off”	277
Figure 54	The percentages of the replies to the item “The Presence of a disabled person affects his/her family’s daily life negatively”	277
Figure 55	The percentages of the replies to the item “Disabled persons are burden to their families”	277
Figure 56	The percentages of replies to the item “Disabled persons complain mostly about everything”	278
Figure 57	The percentages of replies to the item “Disabled persons do not confide in other persons”	278
Figure 58	The percentages of replies to the item “Disabled persons are boring”	278
Figure 59	The percentages of replies to the item “Appearances of disabled persons are uncomfortable”	279
Figure 60	The percentages of replies to the item “Disabled persons are not clean”	279
Figure 61	The percentages of replies to the item “Disabled persons worry about themselves, not about others”	279
Figure 62	The percentages of replies to the item “Disabled persons are angry and aggressive”	279
Figure 63	The percentages of replies to the item “Like anyone else, disabled persons are able to make decisions on matters related to their lives”	280
Figure 64	The percentages of replies to the item “Disabled persons can be good parents”	280
Figure 65	The percentages of replies to the item “Like anyone else, disabled persons can learn a lot of things”	280

Figure 66	The percentages of replies to the item “Like everybody, disabled persons can express their own views, as well”	281
Figure 67	The percentages of replies to the item “I believe that disabled persons, if stimulated, can be successful as much as non-disabled persons”.	281
Figure 68	The percentages of replies to the item “Most of disabled persons can live like non-disabled persons”	281
Figure 69	The percentages of replies to the item “Disabled persons, like everybody, can have a profession”	281
Figure 70	The percentages of replies to the item “There are disabled persons that I am overcome with admiration”	282
Figure 71	The percentages of replies to the item “Disabled persons, like everybody, can marry and have a family”	282
Figure 72	The percentages of replies to the item “Disabled persons can be sportsman”	282
Figure 73	The percentages of replies to the item “Also, disabled persons can be very successful in the life.”	282
Figure 74	The percentages of replies to the item “Also disabled persons, like everybody, have dreams and aims”	283
Figure 75	The percentages of replies to the item “Being in the same classroom of disabled and non-disabled children is mutually beneficial for both of the groups”	283
Figure 76	The percentages of replies to the item “Disabled persons should get education in separate, specially designated schools”	283
Figure 77	The percentages of replies to the item “Disabled students getting education together with non-disabled students in a same classroom are big burden for teachers even if assistive devices, materials and support were supplied”	284
Figure 78	The percentages of replies to the item “I do not allow my child to play with a disabled child”	284
Figure 79	The percentages of replies to the item “I do not want a close relative of mine marry a disabled person”	284
Figure 80	The percentages of replies to the item “I do not know how to behave toward a disabled person when I am in a same environment,”	285
Figure 81	The percentages of replies to the item “Disabled persons cannot live on their own unless they get any help from others”	285
Figure 82	The percentages of replies to the item “Disabled persons are objects of pity”	285
Figure 83	The percentages of replies to the item “There are barriers preventing disabled persons from enjoying their legal rights”	286
Table 1	The Cities in the Sample	228
Table 2	The Factor-item Distribution of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) Trial Form	231
Table 3	The Results of Corrective Factor Analysis	231
Table 4	Concurrent Validity of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory	232

Table 5	Cronbach Alfa Internal Consistency Factors of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory	232
Table 6	APDI'S Corrective Factor Analysis Results	235
Table 7	The APDI Factor-Item Distribution and Alpha Coefficients	235
Table 8	Factor-Item Distribution of the Final Form for the APDI	236
Table 9	Distribution by Gender	241
Table 10	Distribution by Age Group	241
Table 11	Distribution by Marital Status	241
Table 12	Distribution by the position in the family	241
Table 13	Distribution by Education Level	242
Table 14	Distribution by Average Monthly Income	242
Table 15	Distribution by Work Status	242
Table 16	Distribution by Social Security Status	242
Table 17	Definitions of Persons with Disability Considered by Participants	243
Table 18	The kinship status of persons with disabilities within family or immediate relatives	246
Table 19	The type of the disability conditions of persons with disabilities in the family or relatives	247
Table 20	Percentages of answers to the question of "Do You Think Why Persons with Disabilities Should Be Educated?"	258
Table 21	Percentages of answers to the question of "Which Rights Do You Know Given by the State to Disabled Persons?"	260
Table 22	Percentages of answers to the question of "What are the negative opinions about persons with disabilities?"	261
Table 23	Percentages of answers to the question of "Could you please retell the fact shortly?"	263
Table 24	Means and Standard Deviations of Scores Obtained From the APDI and Its Subscales	286
Table 25	Distribution of Participants' Attitude Scores According to the Positivity Levels	288
Table 26	ANOVA Results by Age Groups	289
Table 27	t Test Results by Gender	290
Table 28	t-test Results by Marital Status	291
Table 29	Variance Analysis Results by Status within the Family	292
Table 30	ANOVA Results by Educational Background	293
Table 31	ANOVA Results of Participants on the Variable of Monthly Income	295
Table 32	t Test Results Regarding Participants' Employment Situation	296
Table 33	t Test Results Regarding Participants' Social Security Situation	297
Table 34	t Test Results Regarding Having a Disabled Person in the Families of the Participants or not	298
Table 35	t Test Results Regarding Having an Experience of Living Together with a Disabled Person in a Family or not	299

Table 36	ANOVA Results Regarding Self-statements of the Participants on the Effects of Persons with Disabilities on the Family Life	300
Table 37	ANOVA Results Regarding Having a Disabled Relative or not	302
Table 38	t Test Results Regarding Holding Prejudices against Persons with Disabilities or not	303
Table 39	t Test Results Regarding Being a Witness to Violence against Persons with Disabilities	304
Table 40	t Test Results Regarding their Opinions about How to be Treated Unborn Disabled Babies	305
Table 41	The Distribution of Scores Received from the Educational Environment Subscale regarding Some Variables	306
Table 42	The Distribution of Scores Received from the Interpersonal Relationships Subscale regarding Some Variables	307
Table 43	The Distribution of Scores Received from the Working Life Subscale regarding Some Variables	308
Table 44	The Distribution of Scores Received from the Family Life Subscale regarding Some Variables	309
Table 45	The Distribution of Scores Received from the Personal Characteristics Subscale regarding Some Variables	310
Table 46	The Distribution of Scores Received from the Competency-Independent Living Subscale regarding Some Variables	311
Table 47	The Distribution of the Attitudes regarding Some Variables	312

Executive Summary

The Basic Research on How Society Perceived Persons with Disabilities was realised so as to collect comprehensive, reliable and valid data at national level concerning attitudes towards persons with disabilities in general. Particularly, the project aimed at formulating national strategies, plan and programmes regarding persons with disabilities based upon the research findings.

The following information was collected by conducting the research across Turkey: How to be defined persons with disabilities by public; whether there is a disabled person in their families and/or relatives; type of disability of the disabled person preferred by public to contact with in various social surroundings; the public opinions on competency-independent living of persons with disabilities; information level of public concerning education and the rights and services bestowed upon persons with disabilities; public opinions on societal prejudices against persons with disabilities awareness level of public on barriers arising from disability conditions and to define attitudes towards persons with disabilities in general.

The universe of the research is non-disabled individuals above 18 living in the Republic of Turkey. The cooperation was made with Turkey Statistics Institution (TURKSTAT) and IBBS-3 has been chosen as the sample frame. The research was carried out in 79 cities, address based 3485 households and on 4144 non-disabled persons above 18, representing Turkey.

In this research the form of survey and Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) were used to gather data. The form of survey consists of two parts included 42 questions in total. In the first part, there are eight questions related to the demographic norms of the participants (gender, age, education level, etc.). In the second part, there are 34 questions compiled under the title of Experiences and Preferences Related to disability.

Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) was specially developed for this survey in an aim to determine societal attitudes towards persons with disabilities. To develop an inventory that could be used to determine the attitudes towards persons with disabilities in this survey, at the first stage the inventory existing and utilized in previous researches throughout the English and Turkish literature were assessed and reviewed. Afterwards a draft version of the inventory was developed and it was called as Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI). Ideas of experts were taken into consideration so that the inventory should reflect cognitive, emotional, and behavioural components of attitudes and its items should include positive and negative aspects of attitudes. In addition to this, the expert reviewed the inventory on the aspect of easy-to-understand of the items. Necessary adjustments were made in the survey based upon the ideas of the experts. After that, in Ankara a pilot study was performed in 160 households with a total of 243 persons decided by TURKSTAT. The form of survey and Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) were administered in the pilot study.

The data taken from the pilot study were administered the Corrective Factor Analysis (CFA). As a result of the analysis, the six-factor structure of the inventory consisted of 43 questions were yielded. The six-factor structure is in conformity with the conceptual structure laid down in the relevant literature. The six-factor (subscales) is given as follows: 1. Educational Environment (EE), 2. Interpersonal Relationships (IR), 3. Working Life (WF), 4. Family Life (FL), 5. Personal Characteristics (PC), 6. Competency-Independent Living (CIL). The concurrent validity of the APDI was tested by using item analysis, along with the Corrective Factor Analysis. For this purpose, the Attitudes towards

Persons with Disabilities Inventory (APDI) and Scale of Attitudes towards the Handicapped (SATH) developed by Dokmen (2000) were applied together. There are significant correlations between the scores taken from all subscales except the “Family Life” subscale of Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory and the scores taken from the Scale of Attitudes towards the Handicapped. To determine the reliability of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI), Cronbach alpha internal consistency factor was calculated and it was found that values calculated based on data acquired from a sample of this magnitude are at acceptable levels. The APDI is a five-point likert scale. A high score in the APDI means positive attitudes towards persons with disabilities. In this study, the form of survey consisted of 42 questions and the APDI consisted of 43 questions were administered. Moreover, 9 questions were added to the research considered as important included the study.

The results elicited by the research can be summarised as follows: - persons with physical impairments and the needy-indigent persons were considered as disabled persons. Persons with chronic medical disorders and the persons with attention deficit disorders (ADHD) were not considered as persons with disabilities; - daily living activities of the family were affected by the presence of a disabled person in the family; - persons with mental health problems and persons with learning difficulties were not preferred as a close friend, colleague, partner, and neighbour; - persons with mental health problems and persons with learning difficulties are the least preferred group to spend a day with; - learning difficulties, visual impairments and mental health problems were reported by the participants as the toughest disability experience that they would not have handled if they had had a disability condition; - although the majority of the participants assumed that persons with disabilities should benefit from the mainstreaming education, they argued against the mainstreaming of persons with learning difficulties and persons with mental health problems into the same classes as their peers who are receiving education in. The study elicits that there is a widespread prejudices in society against persons with mental health problems and persons with learning difficulties.

The participants assumed that the major barrier against the integration of persons with disabilities as the active citizens into society was prejudices of public against persons with disabilities. The other areas defined by the participants as the barriers against persons with disabilities are given as follows: Education, equipment, employment, access to physical environment and to knowledge. The majority of the participants reported the belief that having a disability condition was the part of the examination preconditioned by Allah for the persons with disabilities to reach out better life after death. The half of participants believe in an unborn disabled baby should be delivered.

The participants reported that persons with hearing impairments, persons with language and speech disorders and persons with chronic medical disorders would perform domestic and outside works easier than that of the persons who have other types of disabilities. In addition, they reported that persons with physical impairments together with the persons with the abovementioned types of disability conditions would have a more opportunity to participate in social activities than that of the persons had the other kinds of disability conditions. The majority of the participants reported that ensuring social assistance for disabled persons was one of the responsibility areas of the state. The majority of the participants reported that public transportation, premises, streets, and pavements are not accessible to persons with disabilities. The majority of the participants reported that persons with disabilities should maintain their lives by working.

When taken into consideration the findings taken from the APDI, the majority of the participants had positive attitudes towards persons with disabilities. The youngsters had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the other age groups. The higher level of education and income one had, the higher possibility of having positive attitudes towards persons

with disabilities one had. The employees that have regular jobs and social security had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who do not have. The participants who have disabled acquaintances had a propensity for showing positive attitudes towards persons with disabilities than that of the other participants who do not have. The participants who reported as holding prejudices against persons with disabilities had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who reported as not holding prejudices against persons with disabilities. The participants who believe in an unborn disabled baby should be delivered had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who believe in an unborn disabled baby should be aborted. Besides, The participants who have disabled relatives had a propensity for showing negative attitudes towards persons with disabilities than that of the other participants who do not have.

The majority of the participants believe that persons with disabilities were supposed to be educated but not in segregated environments. When put the answers to education of persons with disabilities all together, the majority of the participants assumed that persons with disabilities should benefit from the mainstreaming education. However, they argued against the mainstreaming of the persons with learning difficulties and the persons with mental health problems into the same classes as their peers who are receiving education in. The majority of the participants reported that they have not had any nuisance making a friendship with a disabled person, contacting with a disabled person and being in a same place with a disabled person. Moreover, the majority of the participants believe that persons with disabilities should maintain their lives by working instead of being on benefits. The majority of the participants reported that the presence of a disabled person in the family could have a negative impact on daily living activities of the family. The majority of the participants reported that persons with disabilities were perceived as having positive personal characteristics and being able to make decisions about their lives, being able to get married and having children, being able to be good mothers/fathers, being able to get successful and having capacities to do what they want to do. To sum up, they are perceived as being competent as non-disabled persons.

When put the research findings altogether, it can be conceived that the attitudes towards persons with disabilities across Turkey were positive in general. In addition, there were some latent negative attitudes towards disabled persons implied by the self-statements of the participants such as the thought of persons with disabilities in a pitiable state; do not prefer to contact with a disabled person in social surroundings; the propensity for demanding persons with disabilities should be educated in the segregated schools and classes. The result can demonstrate not only a starting point transformed from negative attitudes into positive ones but also a need to take further actions to change negative attitudes towards disabled persons in order to ensure full participation of persons with disabilities in society.

The study pointed out that there is a need to take further actions so as to raise awareness of public on disability issues. Particularly, in order to realise full participation of persons with disabilities in society, awareness raising programmes should focus upon providing necessary information on types of disability conditions and additional needs of persons who have different kinds of disability condition. It can be foreseen that such a kind of awareness raising programme would help alleviating/eradicating widespread prejudices against persons with disabilities as unproductive citizens in society.

CHAPTER ONE

INTRODUCTION

There are individual differences just as there are differences among all species. Indeed, when researched individuals in a community, it can be said that it is impossible to come across two individuals who have the same interests, needs, aptitudes, skills, personality, values and attitudes in society. On the other hand, human beings are also social creatures that show a propensity for living together in society rather than living alone. There have been some attempts at explaining to the factors laid behind the propensity. To illustrate, one of the explanations is that human beings are unable to meet their basic needs starting from the birth to a certain age that they are capable to do so. Their needy condition in terms of care, protection and security could comply with its norms and rules, which arrange relationships among individuals and make possible to live together in society. In other words, there are some behaviour, roles that individuals should perform and norms that individuals should comply with. The community is able to use pressures and impose sanctions against the individuals in order to make them comply with its norms. While the individuals complied with its norms are accepted by society, the individuals not complied with its norms with a good or bad grace are subjected to negative attitudes.

Some people are unable to behave in accord with society's norms and expectations. There are various reasons for this. For example, being a disabled person can be seen as one of the reasons for that. Being a disabled person who is unable to see or hear means that being different from the rest of society. The situation makes difficult his/her adaptation to society's norms, expectations, rules and roles and thereby making their acceptance by society hard for him/her. When looked at the history of disability, it can be seen that persons with disabilities had been left dead; they had been accused of being witches; they were seen as beggars; they had been mocked by people by seeing their disability conditions as a source of entertainment and they were deprived of getting married and having children. In brief, persons with disabilities had been subjected to

negative attitudes of society because they are different from the rest of society when looked at the history. During the first age, persons with disabilities were seen as cursed or punished people by god and thus they were discriminated from society.

The negative and cruel attitudes towards persons with disabilities had subsequently changed by the emergence of religions and their holy books. Afterwards states had a paternalistic role to protect persons with disabilities. During the World War I, rehabilitation institutions was set up in that the number of people who had various disability conditions was increase and therefore they needed to ensure adaptation to their disability conditions. Two of the first rehabilitation institutions were the Institute of the Disabled and Invalids set up in 1917 in New York and the Salvation Army Milwaukee Adult Rehabilitation Centre established in 1919. In the wake of World War II, the concepts of integration and normalisation of persons with disabilities emerged. The idea of rehabilitation of soldiers who were disabled came out because of the emergence of labour shortage in the wake of World War II and capacities and aptitudes of persons with disabilities initiated to pay attention to. The year of 1950 was also the year that the notion of human rights and its practices were started to discuss heavily. This development marked a watershed some attempts to define international standards regarding education, treatment, vocational rehabilitation and employment of persons with disabilities at the Geneva Conference on social rehabilitation of persons with disabilities in 1950. A new point of view emerged at the meeting that UNDP, ILO, WHO, UNESCO, UNICEF participated. The decision on disability issues should be integrated into the programmes of UNDP, ILO, WHO, UNESCO, UNICEF when formulated education and rehabilitation programmes for persons with disabilities were taken by the United Nations in 1952 at the meeting.

The issue of disability had been considered on the medical model point of view minimised disability issue at individual level hitherto 1960s.

Starting from late 1960s the social model of disability as a new approach to disability emerged. It overwhelmingly emphasises roles of society on emergence of disability and the linkage among limitations that persons with disabilities have experienced, environmental barriers and societal attitudes towards persons with disabilities. The new approach has been subsequently adopted by the United Nations and its affiliated institutions concerning the formulation of disability policies.

United Nations General Assembly put into practice the Declaration on Social Progress and Development in 1969. The Article 19 of the Declaration states that *“The institution of appropriate measures for the rehabilitation of mentally or physically disabled persons, especially children and youth, so as to enable them to the fullest possible extent to be useful members of society- these measures shall include the provision of treatment and technical appliances, education, vocational and social guidance, training and selective placement, and other assistance required-and the creation of social conditions in which the handicapped are not discriminated against because of their disabilities.”*

The Declaration on the Rights of Disabled Persons was proclaimed by United Nations General Assembly in 1975 as the supplementary declaration to the Universal Declaration of Human Rights. The declaration states that “Disabled persons shall enjoy all the rights set forth in this Declaration. These rights shall be granted to all disabled persons without any exception whatsoever and without distinction or discrimination on the basis of race, colour, sex, language, religion, political or other opinions, national or social origin, state of wealth, birth or any other situation applying either to the disabled person himself or herself or to his or her family.”

The development relating to disability issues has been increased starting from 1980s. United Nations General Assembly was declared the year of 1981 as the year for disabled persons on 3rd of December 1981. The concept of equality of

opportunity for the first time was used by a civil society organisation in the UK. The emergence of the concept has deeply affected disability policies across the world thus far. The policies stressed on the importance of social integration of persons with disabilities have come into prominence.

United Nations General Assembly put into effect the World Programme of Action concerning Disabled Persons in 1982. United Nations Decade of Disabled Persons 1983-1992 was proclaimed In order to provide a time frame during which Governments and organizations could implement the activities recommended in the World Programme of Action. During the time frame, the period of 10-16th May has been celebrated as the Persons with Disabilities Week.

The declaration on 3rd of December in every year would be celebrated as the day of Persons with disabilities was taken in 1992 at the closing meeting of United Nations Decade of Disabled Persons 1983-1992. The celebrations of the Persons with Disabilities Week that are still arranged across the world show us how important declarations of United Nations for member countries. Celebrations of 3rd of December and 10-16th May are still arranged in Turkey as different from the other member countries.

Within the EU context, United Nations’ disability policies have resulted in the attraction of the European Commission’s interest in disability issue. The European Member States have been encouraged by United Nations to formulate disability policies based upon equality of opportunity principle. In addition, the Council of Europe adopted various declarations and decisions concerning persons with disabilities in 1980s and 1990s. The basic framework concerning disability titled “Communication of the Commission on Equality of Opportunity for People with Disabilities: A New European Community Disability Strategy 1996” was adopted by the European Commission. The communication emphasises identifying and removing the various barriers to equal

opportunities and full participation of persons with disabilities in all aspects of life.

The Amsterdam Treaty signed in 1999 have an article stated the need for fighting against discrimination on the ground of disability for the first time. The article has a binding force for the European Member States as well as exceeding countries. The European Commission was adopted Community Action Programme to Combat Discrimination 2001-2006 in 2000. In addition to this, The European Commission was adopted Framework Employment Directive (2000/78/EC) titled "Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 Establishing a General Framework for Equal Treatment in Employment and Occupation." The purpose of this Directive is to lay down a general framework for combating discrimination on the grounds of religion or belief, disability, age or sexual orientation as regards employment and occupation, with a view to putting into effect in the Member States the principle of equal treatment. The directive has horizontal effects that the European Member States should transpose the directive into their national law.

European Council was proclaimed "the Charter of Fundamental Rights of the European Union" in 2000. The charter sets out the range of civil, political, economic and social rights of EU residents. It is divided into six sections, dealing with dignity, freedoms, equality, solidarity, citizens rights and justice. Any discrimination based on any ground such as sex, race, colour, ethnic or social origin, genetic features, language, religion or belief, political or any other opinion, membership of a national minority, property, birth, disability, age or sexual orientation shall be prohibited by this charter. By the charter, the union recognises and respects the right of persons with disabilities to benefit from measures designed to ensure their independence, social and occupational integration and participation in the life of the community.

The year of 2003 was proclaimed by European Council as the European Year of Disabled People. During that year, activities that are

about raising awareness of the rights of disabled people to full equality and participation in all areas were carried out across the European Member states (Saraoğlu, 2007).

The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities was adopted by the United Nations General Assembly on 13 December 2006 and opened for signature on 30 March 2007. The convention was also signed and adopted by Grand National Assembly of Turkey on 3rd December 2008 and the law numbered 5825. The convention has a binding force to protect and reinforce the rights of persons with disabilities at national and international level. The Convention is intended as a human rights instrument with an explicit, social development dimension. It adopts a broad categorization of persons with disabilities and reaffirms that all persons with all types of disabilities must enjoy all human rights and fundamental freedoms. It clarifies and qualifies how all categories of rights apply to persons with disabilities and identifies areas where adaptations have to be made for persons with disabilities to effectively exercise their rights and areas where their rights have been violated, and where protection of rights must be reinforced. The convention emphasises the importance of social model of disability, non-discriminatory practice, equality of opportunity, full and effective participation and inclusion of disabled people in society and the concept of independent living for disabled people. The member states that have already signed the convention are obliged to take necessary precautions to guarantee the rights of persons with disabilities in line with general principles and provisions of the convention.

1.1. OBJECTIVE OF THE STUDY

There is a need to conduct a research on how society perceives persons with disabilities across Turkey in particular in order to raise societal sensitivity on persons with disabilities. In addition to this, there is a need to conduct further studies in Turkey as the rest of the world to raise awareness on disability issues;

to change negative attitudes towards persons with disabilities and to ensure the integration of persons with disabilities into society. There is a need to define behaviours and attitudes towards persons with disabilities so as to ensure the integration of persons with disabilities into society by erasing prejudices against persons with disabilities as a barrier; to raise societal sensitivity on persons with disabilities and to formulate appropriate strategies, programmes and policies directed towards persons with disabilities. To those ends, within this study, the attitudes towards persons with disabilities were examined in the multifaceted way.

To ensure persons with disabilities derive satisfaction from life by ensuring their employment, by ensuring they receive education and by integrating them into social life and by ensuring they become productive citizens and customers, there is a need to integrate them into society. Therefore, there is a need to define widespread attitudes towards persons with disabilities in society beforehand to ensure full participation of persons with disabilities in society.

To become widespread positive attitudes towards persons with disabilities enables the practices that would improve the situation of persons with disabilities in society. Before doing so, there is a need to find out the variables that are responsible for attitudinal change in society. To define the characteristics of individuals that have negative or positive attitudes towards persons with disabilities in society would give valuable information to take necessary measures at the issue. There is a need to collect aforementioned information to develop and administer awareness raising training programmes and programmes regarding attitudinal change; to formulate and implement necessary law and regulations that would improve persons with disabilities' quality of life; to arrange social, political and physical regulations. There is a need to formulate and implement necessary policies and programmes at national level in order to combat discrimination and prejudices against persons with disabilities.

To attain this aim, there is a need to obtain necessary data concerning attitudes and approaches towards persons with disabilities at national level. Therefore, the study is to collect the national data, which are needed to formulate and implement policies and programmes concerning persons with disabilities.

The other aim of the study is to collect data on how to be defined persons with disabilities by public across Turkey; type of disability of the disabled person preferred to contact with in various social surroundings; information level of the public in terms of rights bestowed upon persons with disabilities; their opinions on barriers arising from disability conditions. The study is to examine whether attitudes towards persons with disabilities in the field of education, working life, personal characteristics, family life and interpersonal relations can differentiate on the basis of the following variables of age, gender, education level, socio-economic level and whether there is a disabled person in the vicinity of the participants. In the light of the aims of the study, the relevant questions are given as follows:

1. What are the participants' information level regarding persons with disabilities in general?
  - 1.1. What are the disability conditions that come to the participants' mind pre-emptively?
  - 1.2. What are the participants' opinions on whether they have a disabled person in their families and/or relatives?
  - 1.3. What are their opinions on the mainstreaming education of persons with disabilities?
  - 1.4. Do they have any information about laws and regulations concerning persons with disabilities?
  - 1.5. What are their opinions on the participation of persons with disabilities in employment?
  - 1.6. What are their opinions on the capacities of persons with disabilities?

- 1.7. What are their preferences of disability conditions that they feel comfortable and uncomfortable?
- 1.8. To what extent do prejudices against persons with disabilities widespread in society?
- 1.9. Are they aware of how physical environment can affect ordinary lives of persons with disabilities?
1. How are the distributions of the participants' answers to the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory?
2. How are the attitudes of the participants towards persons with disabilities in general?
3. Do the attitudes of the participants towards persons with disabilities vary below mentioned variables?
  - 3.1. Age,
  - 3.2. Gender,
  - 3.3. Marital status,
  - 3.4. The position of the participant in family
  - 3.5. Education level,
  - 3.6. Income level,
  - 3.7. Having a regular job or not
  - 3.8. Having social security or not
  - 3.9. The presence of a disabled person in their families/relatives
  - 3.10. Living in the same house with the disabled person or not
  - 3.11. Negative impact of a disabled person in the family/relatives or not
  - 3.12. Having a disabled acquaintance or not
  - 3.13. Having an opinion on negative attitudes towards persons with disabilities exist in Turkey or not
  - 3.14. Being witnessed to violence against persons with disabilities in the media or not
  - 3.15. Their opinions on what should be done in case of being informed by a medical staff that their relatives will have a disabled baby
4. Do the attitudes of the participants who have negative or positive attitudes towards

persons with disabilities differentiate taking into consideration below mentioned variables?

- 4.1. The presence of a disabled person in their families or not
- 4.2. Living in the same house with the disabled person or not
- 4.3. Their opinions on what should be done in case of being informed by a medical staff that their relatives will have a disabled baby
- 5.4. Their opinions on how persons with disabilities should maintain their lives

1.2. IMPORTANCE OF THE STUDY

In order to increase social sensitivity and awareness first of all it is required to research how society perceives disability. In addition, likewise other countries, works aimed at increasing awareness about disability, altering negative attitudes towards them and integrating them into society should be carried out in Turkey. After the social model on disability is determined, proper strategies and policies can be developed to eliminate negative attitudes that hinder the integration of them into society.

According to the Turkey Disability Survey carried out by Turkish Statistical Institute on demand of Prime Ministry, Administration for Disabled Persons demonstrated that persons with disabilities compromised %12.29 of the total population. Considering the large number of persons in close relation with persons with disabilities, it is clearly seen that the attitudes towards persons with disabilities directly affect a significant ratio of the total population.

Persons with disabilities usually encounter major problems in areas such as education, transportation and health and find it difficult to settle in society. On the contrary, it is seen that persons usually have prejudices and negative feelings, thus exhibit misbehaviours towards persons with disabilities. In fact, most of these problems arise from factors other than persons with disabilities themselves. Prejudices and discrimination against persons with disabilities are the primary factors.

Persons with disabilities are exposed to prejudgments and discrimination both in general (Brown, 1998) and individually (Deal, 2007) and the prejudgments and discrimination reveal themselves covered in a different fashion than it did in the past. Therefore, persons with disabilities become subject to negative attitudes from various channels either directly or indirectly. It is needed to take precautions targeted at eliminating those negative attitudes, prejudgments and discrimination, developing attitude-altering programs and putting them into affect.

Awareness of negative attitudes, prejudices, discrimination towards persons with disabilities and their results should be raised both at individual and social levels. While the majority of the persons do not have scientifically correct information about disability and persons with disabilities, they do not even realise that the attitudes towards persons with disabilities are negative and harmful.

The attitudes towards persons with disabilities should be changed in positive way so as to allow persons with disabilities live in society as qualified, satisfied, self-realized, helpful and productive individuals. Society and all of its individuals, institutions, and organizations should review their attitudes, behaviours and tendencies towards persons with disabilities and make necessary adjustments. To achieve this, it is required to know the attitude of each separate segment of society.

Negative attitudes towards persons with disabilities are the most important and invisible obstacles that hinder their integration into school, work place and society. In order to develop positive attitudes, first of all it is needed to determine society's existing attitudes, the factors affecting the formation and alteration of them and the supporting resources that may have a significant role in changing the attitudes (Yazbeck and his colleagues, 2004). Determining the types and the holders of the attitudes may allow us to evaluate what can be done to change them.

Recently, in Turkey as well as many other countries it is aimed to carry out works that will help the disability to be better understood, develop information policies and programs increasing awareness and interaction, and enable persons with disabilities to blend into society. Meanwhile, in Turkey many researches about disability have been made (i.e., Akcamete & Ceber, 1999; Avcioglu Sazak-Pinar & Ozturk, 2005; Diken, 1998, 2006; Dindar, 1995; Dokmen, 2000; Dokmen & Kislak, 2004; Kaner, 2000; Kargin & Baydik, 2002; Kucuker, 1997; Kucuker & Kanik-Richter, 1994; Ozyurek, 1995; Sucuoglu, Atay & Ciftci, 1997; Senel, 1995, 1996; Uysal, 2004; Yildirm & Dokmen, 2004). However, these researches had a limited approach and scope. Also, measuring the attitudes and ideas about disability requires the use of applicable and multidimensional tools adapted in conformity with the conditions in Turkey, in other words tools with appropriate psychometric properties. Without the use of such tools, it may not be possible determine society's perceptions about persons with disabilities.

The data to be gained through this research is expected to help the state institutions and local organisations develop policies, contribute to the knowledge of the academicians studying in this field and increase the public awareness.

1.3. LIMITATIONS OF THE STUDY

Due to the fact that the findings of this research were obtained from those over 18 and without disabilities and that the children and disabled persons were excluded in the research, results of this research cannot be generalized to the children and persons with disabilities.

1.4. DEFINITIONS

Persons with Disabilities: Those who up to different extents lost their physical, mental, sensorial, social abilities at birth or due to an illness or accident occurring after birth and unable to meet daily life requirements.

Persons with Learning Difficulties: Those who lack mental skills up to varying levels. Patients suffering from learning difficulties, Down syndrome, **phenylketonuria** (if it caused mental retardation) patients are in this group.

Persons with Hearing Impairments: Those who have complete or partial loss in hearing in both or one ear. Those who use a hearing device are also in this group.

Persons with Visual Impairments: Those who have complete or partial visual loss or impairment in both or one eye. Those who use artificial eyes or have colour blindness, nyctalopia disorders are in this group.

Persons with Physical Impairments: Those who have deficiency, incapability or function loss in muscle and skeletal system. Those who lack a limb or suffer from shortness, deficiency, redundancy, movement restrictions, deformation, muscle weakness, bone disorders in arm, leg, foot, finger and spine; paralysis, cerebral palsy, spastics and Spina Bifida patients are also in this group.

Persons with Language and Speech Disorders: Those who are for any reason cannot speak or have defects in speech speed, fluency and expressions or voice disorders.

Those who can hear but cannot speak persons who use devices to speak, stutter, aphasia patients, and persons with removed larynx or disorders in tongue-lips-palate-chin are also in this group.

Persons with Mental Health Problems: Those who have difficulties in completing daily activities and maintaining interpersonal relations due to abnormal patterns in their emotions, thinking and behaviours. Disorders such as depression and **Schizophrenia** also belong to this group.

Persons with Chronic Medical Disorders: Those disorders that hinder a person's working capacity and functions, and require continuous care and treatment (i.e. blood disorders, cardiovascular diseases, respiratory tract disorders, gastrointestinal diseases, urinary and reproductive diseases, skin diseases, cancers, endocrinal and metabolic diseases, nervous system disorders, HIV)

Persons with Attention-Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD): This disorder emerging with attention deficiency, hyperactivity and compulsion symptoms that are not coherent with age and development level, starting before the age of 7 and continuing at least in two distinct environments (home, school) for at least 6 months.

CHAPTER TWO

THEORETICAL FRAME And RELATED RESEARCHES

2.1. ATTITUDES

Attitude is a kind of inner property of individuals such as personal characteristics or expectations. However, in social psychology no other term has ever driven so much attention and become subject to many researches as attitudes have. The basic reason of this huge interest shown in attitudes lies in the relation between attitudes and behaviours. In other words, attitudes can be seen as a means of predicting the behaviours.

Many reactions that persons with disabilities encounter arise from social attitudes (Antonah and Livneh, 2000). When the social attitudes are positive, it is easier for persons with disabilities to integrate into society and they get more acceptances from family, friends, employees and others. When the attitudes are negative, integration is seriously hindered and personal, professional, social or family related problems occur. In order to eliminate these obstacles, we need to have a good knowledge of the attitudes' structure and characteristics and such information will allow us to better understand the nature of interactions between those with or without disabilities (Antonah and Livneh, 2000).

Although laws requiring persons with disabilities to be fully integrated into society have been implemented and obstacles hindering this process has begun to disappear, positive developments that enable them to find job opportunities, use facilitated transportation, improve their financial status and blend themselves into society remain quite slow whereas hard-shattering and common attitude related obstacles continue to exist (McCoughey & Strohmer, 2005). The efficiency of new laws and services depends on the changes in society and professionals' attitudes towards persons with disabilities and their families.

There are three types of attitudes that determine the kind of relation (whether integrating them or excluding them) to be established with persons with disabilities. 1-Not being ready to accept persons with disabilities as neighbours, friends,

customers, etc., 2) lack of awareness of persons with disabilities, 3) being against for the idea of integration of persons with disabilities into society. The third attitude is the common kind that does not accept disability, which leads to negative results. As a result of this attitude, persons with disabilities are considered to be individuals that for instance in an education setting affect the development of those children without disabilities in a negative direction or as burden on the shoulders of their parents and society, and thus the conclusion comes that they should be isolated from society or even their lives should be terminated (Yazbeck, McVilly & Parmenter, 2004).

This stereotype perspective towards persons with disabilities causes the role expectations to decrease, unwillingness and hesitations in establishing interpersonal relations, unwillingness in hiring qualified disabled for jobs, discomfort and uncertainty as to how to react to the presence of persons with disabilities and prevent them exhibit behaviours to experience, enjoy opportunities and seek for help. (Cited in, McCoughey & Strohmer, 2005; Parashar, Chan & Leierer, 2008). Deal (2007) states that although negative behaviours towards persons with disabilities are not explicitly exhibited, negative attitudes and prejudgments continue to exist in different forms such as discomfort, avoiding, fear and pity and the fact that persons with disabilities are considered as inferior leads to avoidance (aversive disablism), negatively affecting the lives of persons with disabilities.

2.1.1. Definition of Attitude

Psychologists based on different theoretical approaches have defined attitude in various ways. Each of these definitions, some of which are listed below, brings one aspect of attitudes to the foreground.

Attitude "is an inner and neural state of readiness developing as a result of experiences that shape or dynamically affect the individual's behaviours on every object or situation it is involved"; "is a covered and stimulating reaction considered to

be important in society where the individual lives”; “is a quite permanent system with behavioural tendencies containing experience or feeling associated factors towards a certain object, idea or person” (Freedman, Sears & Carlsmith, 1993). Kagitcibasi (1979) defines attitude as “a tendency attributed to a person forming his ideas, feelings and behaviours about a psychological object in a regular way” (Kagitcibasi, 1979). Attitude, according to another definition, is a regular tendency which shape reactions in favour or against of a group of social objects (Shaver, 1977).

There is a distinction between attitudes and truths or facts. This distinction exists because attitudes have an emotional aspect. Because of this property, attitudes are highly resistant to change.

2.1.2. Components of Attitude

Attitudes have three components including **affective, cognitive and behavioural**. Affective component involves liking or disliking, favouring or being against for any attitude object and is quite simple. For instance, you either like your boss or do not; these constitute the affective component of your attitude towards your boss. Affective component of attitude contains our positive, negative or neutral information about an attitude object. Unlike affective component, cognitive component of attitudes are very complex. For instance, your knowledge about your boss’ age, place of birth, family, things he likes or dislikes, etc. and belief that he is a good guy form the cognitive component of your attitude towards your boss. Behavioural component of attitude includes your observable (verbal or non-verbal) behaviours about an attitude object.

2.1.3. Attitudes and Behaviours

First researches about the relation between attitudes and behaviours assumed that there is a causal relation between attitude and behaviour, which means persons’ attitudes determine their behaviours. This relation conforms to our

common sense. For instance, it is not illogical that persons watch television programs that say they like or employees try to avoid doing some work they do not like.

However, researches carried out in late 1960’s, this relationship between attitude and behaviour was questioned. After the evaluation of various researches on attitude-behaviour relation, the result was that there was no relation at all between attitude and behaviour or a tiny relationship existed. For instance, a man can say that he is not favour of employment of women but at the same time may not object his wife working. Alternatively, parents with 10-15 children may say they are in favour of family planning.

Recent researches about attitude-behaviour relation demonstrate that if both various characteristics of attitudes and situational variables are taken into consideration there may be a measurable relation between attitude and behaviours.

According to recent researches, 1- If the power of attitude is more than the pressure of the environment, 2- if it is based on the individual’s personal life, 3- if it is supported by others that the individual cares about and 4- if the individual has the opportunity to reveal attitude frequently, then a consistent relation can be expected between attitudes and behaviours. When one or more of those conditions is not there, the relation between the cognitive aspect and behavioural aspect of attitude is broken. For instance, let us assume we have a father telling that lying is bad. If he lives in a society where everyone lies, if his parents lied to him all the time, if there is not sensitivity among his friends about this issue and if no-one around him cares when someone lies, then there is not a firm relation between what he thinks about lies and his behaviours.

2.1.4. Attitudinal Change

Psychologists studying attitudes also researched the change of attitudes. How do the attitudes of individuals about a certain issue change? What are the necessary conditions for an attitude

change to happen? There are practical reasons as to why psychologists are studying these questions. For instance, changes in political attitudes cause one party to replace the party in rule; commercials enable one corporation to make more profit by affecting customer attitudes, etc.

Researches about attitudinal change handle the issue around the communication process assuming that the efficient communication process will result in attitudinal change. In this frame, it is tried to explain which characteristics of the basic components of communication process, namely **resource, message, target, and environment**, increase attitudinal change.

Although cognitive aspect of our attitudes changes more easily, its affective aspect is quite resistant to change. Therefore, attitudes are difficult to change. Persons resort to many ways not to change their attitudes. For instance, they might try to confute a message against their attitudes. They may try to discredit by alleging that the source of the message is unreliable. They may pervert the contents of a message by perceiving the messages that the resource gives either too different from or too alike their own ideas. They may resort to various defence mechanisms in an aim to avoid the stress of being target of a message that is consistent with their attitudes. Alternatively, without putting that much effort into it, they may even deny a message against their attitudes at the very beginning.

2.2. THEORETICAL FRAMEWORK DESCRIBING THE DEVELOPMENT AND CHANGE OF ATTITUDES TOWARDS PERSONS WITH DISABILITIES

Well-known social psychological attitude theories can be utilized to describe how attitudes towards persons with disabilities develop and how they change. These theories can be studied to describe both the development and change of attitudes. In this study, various resources were utilized for basic descriptions of the theories (Aktas, 2001; Hogg & Vaughan, 2006; Taylor, Peplau & Sears, 2007).

2.2.1. Learning approach

Learning is about change of behaviours as a result of experiences gained. Achieving behaviours through various experiences which were not known before is an experience of learning. Learning happens through classical conditioning, operant conditioning and modelling. In 1950's, Hovland and his friends stated that attitudes could be learned this way. A natural attitude towards a certain attitude object is transferred a completely neutral object observed together with that one and in time the neutral object begins to become the object of that attitude, too. Here there is an attitude formation in the form classic conditioning. In another way, persons tend to repeat the behaviours that make them reach a certain goal in the future. Here persons gain behaviours that are rewarded, reinforced by reaching the goal and this is called learning through operant conditioning. In learning through modelling and imitation, persons observe a model's behaviours at a certain situation and then when they encounter that situation they imitate the same behaviour. In the formation of attitudes towards persons with disabilities, the role of learning experiences can be observed. If a child hears every time a disabled person is met that persons with disabilities are dirty, stupid, ill-fated, dangerous, etc., he will also redirect his negative attitudes for these negative adjectives to persons with disabilities. This situation describes the formation of negative attitudes towards persons with disabilities through classical conditioning. On the other hand, individuals can also learn a reinforced behaviour. For instance, if a teacher rewards the student helping his friend to climb the stairs by saying 'well done' or shows him the role model to his friends, this may allow the behaviour to be repeated. If an individual sees someone, for instance, his mother talk to a disabled person in a respectful and acceptable way, he can exhibit the same behaviour by modelling her.

2.2.2. Cognitive approach

One of cognitive descriptions of negative attitudes towards persons with disabilities is the concept of "breakdown of the expectations". A child forming a set of expectations (schema) about persons' physical appearances, clothes, speeches, movements and behaviours feel anxiety and fear when he meets someone not conforming to this set. This situation causes avoidance from the source of anxiety and formation of negative attitudes towards them (Westervelt & Turnbull, 1980).

According to Heider, Weinberg, Yamamoto, interaction with disabled individuals is a new case that is not coded cognitively. This new social situation makes it difficult to apply the known social rules and results in avoidance of interaction. Likewise, mentioning persons with disabilities as cripple, insane, freak and sick results in avoidance and negative attitudes (Cited in Livneh, 1988).

2.2.3. Cognitive consistency

Persons seek consistency and meaning in their knowledge, this situation works as a need. Perceiving inconsistency alone drives for change to provide consistency. Heider's (1958) theory of balance is the first of cognitive consistency theories. According to this theory, the individual seeks consistency between the feelings, belief and perceptions in his cognitive system. Perception of inconsistency breaks down the balance of the cognitive system and the individual tries to provide the cognitive adjustment that re-establishes the balance. When this idea is to be applied to the attitudes towards persons with disabilities, if the child who perceives that a respectful older family member has positive attitudes towards persons with disabilities develops positive attitudes towards persons with disabilities, it will help the cognitive system remain in balance and thus the child will be happy.

Another cognitive consistency theory is Festinger's (1957) cognitive conflict theory. This theory also states that there is a tendency

that no conflict between behaviour and attitude exists. Cognitive conflict is disturbing and the individual changes his behaviour or attitude in a way to resolve the conflict. If someone who has never made friends with persons with disabilities and therefore avoids them like the plague works together with a disabled person and gains success may develop an attitude that does not conflict the happiness of the partnership.

2.2.4. Self perception theory

When an individual does not already have a significant attitude, develops his attitude through his behaviour. Bem's (1967) self-perception theory claims that an individual develops an attitude suited to his behaviour towards the attitude object. If an individual applauded someone for his success, admired his success, this individual assesses that behaviour as a positive attitude and his attitude towards persons with disabilities can be accepted as positive.

2.2.5. Social contact hypothesis

According to the contact hypothesis (Allport, 1954), interaction between groups may change attitudes towards the external group and decrease prejudgments and clichés. Positive attitude change can be observed if the following four conditions happen: Groups should be on equal status, there should be common goals, there should not be competition between the groups and they should be approved by social norms. Meeting frequently with persons with disabilities during daily life may develop the positive attitude change that this hypothesis proposes. Marom, Cohen & Naon (2007) yielded findings in parallel with this proposition of the hypothesis.

2.2.6. Effect of exposure

The more the individual is exposed to a stimulator, the more he develops a positive attitude towards it (Zayonc, 1968). The individual

cannot be expected to hold a positive attitude towards an attitude object he has never met. The likelihood of developing positive attitudes towards familiar individuals or objects is high. Meeting with persons with disabilities at every section of society, seeing them and interacting with them increases the likelihood of developing positive attitudes towards them. A research carried out with children (Rillotta & Nettelbeck, 2007) demonstrated that the effect of exposure positively affected the attitude towards persons with disabilities.

2.2.7. Elaboration likelihood theory

Petty & Cacioppo (1986) developed elaboration likelihood theory in relation with the change of attitude. This theory elaborates upon how the messages associated with the attitude object are assessed and in which situations which characteristics of the message effect the formation of attitudes. Petty and Cacioppo suggest that attitudes are formed following central or peripheral routes. If persons have detailed information about the attitude object and can review this information elaborately and if they have enough time and equipment to do this, they follow the central route; they develop or modify their attitudes in a highly cognitive process. Where this is not possible, in other words their skills, abilities, time and information are limited they follow the peripheral route and develop their attitudes through the visible clues. If individuals have detailed, true information about persons with disabilities and if they can understand these, they are expected to develop correct and more realistic attitudes following the central route. If not, through a shallow assessment, they may get stuck with the deficiencies of persons with disabilities and quickly embrace prejudged and discriminatory attitudes through existing shortcuts.

2.2.8. Social representations theory

Moscovici's (1961, 1981, 1988) social representations theory mentions groups'

commonly shared thoughts. They convert what is unknown and complicated into what is known and familiar and provide a common sense to interpret experiences. Moscovici suggests that the belief of persons were built by society; persons' thoughts rely on what others believe and say. Little pieces of information turn into social representation in time. According to this theory, attitudes were also built by society, shared by the community members and reflect society or the group. Then attitudes carry utterly the effect of society and culture. Attitudes towards persons with disabilities are shaped according to the community's social representations, common thoughts and belief. The fact that persons with disabilities in the past were considered to be sinful, ill-fated, witches, etc., and exposed to violence and maltreatment to an extent and today to prejudgment, discrimination can be attributed to the outcome of these social representations.

2.2.9. Theory of planned behaviour

Ajzen's (1989) theory of planned behaviour describes attitude and behaviour relation and puts forward a model that increases the likelihood of foreseeing a given behaviour. An individual's behaviour relies on not only to attitude but also to the norms of others he cares and to the perceived behaviour control. These (attitude, subjective norms and perceived behaviour control) together form the intention of behaviour and when the appropriate conditions emerge determine the likelihood of executing of a certain behaviour. A behaviour towards persons with disabilities, for instance marrying a disabled person, relies on the individual's attitude towards persons with disabilities, his loved ones' (family, friends) sympathy on this and perceived easiness of the life changing through marriage based on the intention of marrying a disabled person. In this theory, behaviour is handled more as a planned behaviour resulting from a cautious examination rather than an action driven by habits.

2.2.10. Medical and social models of disability

Though not directly related to attitudes, there are medical and social models of disability emphasizing processes that affect, direct the attitudes (Hodkinson, 2007). While the medical model handles being disabled as malfunctioning of a given body, the social model sees disability as the outcome of complex interactions between the functional limitations arising from a person's physical, intellectual, or mental condition and the social and physical environment. The social model emphasized the importance of how society handles disability and the quality of being disabled.

2.2.11. Socio-cultural explanations

According to the socio-cultural approach, attitudes towards persons with disabilities are outcomes of cultural values, norms, personal psychodynamic characteristics and past experience (Cited in Aktas, 2001). The values that society gives to terms such as "body integrity, body beauty, personal appearance, healthiness" are influential in the formation and development of the attitudes towards persons with disabilities.

2.2.12. Psychodynamic approach

Psychodynamic approach emphasizes the term 'cumulative grief' claimed to be experienced by persons with disabilities. Persons with disabilities are sad and live in grief since he lacks a limb or experience a limb deficiency. The non-disabled person understands the importance of body integrity and feels the danger of becoming disabled, experiences anxiety of departure and death when he meets a disabled person. Meanwhile, an anxiety emerges together with the danger of deteriorating body image and being disabled. These influences form the basis of negative attitudes towards persons with disabilities by creating a desire to get away from the source of anxiety (Livneh, 1988).

Another term related to the attitudes towards persons with disabilities is "ambivalent feelings and behaviours" (ambivalence). The non-disabled person, experience a conflict between getting closer and getting away when he interacts with a disabled individual. This situation creates a feeling of guilt and damages self-respect. The person who wants to get rid of this feeling conveys his negative feelings to persons with disabilities, blames persons with disabilities humiliating him and as a result negative attitudes develop. In this model explaining the attitudes towards persons with disabilities by ambivalent feelings term, two ended feelings emerging during interaction with persons with disabilities, disturbance caused by these feelings and humiliating persons with disabilities to resolve the disturbance and blaming him for what happens are emphasised.

In another approach associated with psychodynamic tendency, the fact that persons with disabilities are blamed for their disabilities and considered to be guilty is claimed to be the reason for negative attitudes towards persons with disabilities. This tendency namely "blaming the wronged", protects the person from the anxiety that he could be a disabled individual but he also gets away from disabled individuals that remind him of that likelihood.

2.3. TECHNIQUES OF ATTITUDINAL CHANGE

Many techniques are utilised to change negative attitudes towards persons with disabilities individuals. These techniques can be grouped under three main titles: **Information, simulation and establishing personal relations**

2.3.1. Information

Attitudes are affected by the information we have. The more information we have about persons with disabilities, the more the likelihood of changing our attitudes towards them into positive attitudes. Information decreases

misunderstandings, prejudgments, anxiety and fears; persons with disabilities are perceived less different, similarities are focused even more and accepted more.

Due to wrong and insufficient information, wrong belief, prejudgments and unrealistic expectations, those who do not know how to establish relations with persons with disabilities generally resort to avoiding them, are frightened of them, overprotect them or try to have authority on them. Having knowledge about the lives, instruments, communication techniques, interests, preferences, characteristics and similarities with the non-disabled, etc., of persons with disabilities will change the perceptions and wrong belief of the non-disabled persons about persons with disabilities and will decrease the stress of their presence. As the knowledge level raises stereotypes will decline, leading to the development more positive attitudes (Bak & Siperstein, 1987; Beh-Pajoo, 1991; Cohen, 1977; Ibrahim & Herr, 1982; Lombano, 1980; Rillotta & Nettelbeck, 2007; Yazbeck and coll. 2004).

Information is provided through various channels such as attending a lesson on an attitude object, participating into a conference, attending in service education programs, reading books or stories, participating into a discussion, utilizing mass communication instruments, watching a play or movie, etc.

There are very successful individuals among persons with disabilities (such as Ludvig van Beethoven, Stephan Hawking, Albert Einstein; Ray Charles, etc.). These individuals' stories of success, how they coped with their impairments, how they made compensated it will contribute to a more positive assessment of disability. Presentation of the successful disabled individuals in various settings (educational environment, business environment or television) will draw the attention not to their impairments but to their other characteristics (Saliend, 1998). Movies (such as Rain Man, My Left Foot, Mar Adentro, Nell) and books (such as Of Mice and Men) describing disability conditions, their characteristics, difficulties, successes, ways of

handling the issues are important sources of information about individual differences.

Significant positive changes happen in attitudes of **teachers** who received training or information on private education field (Akcamete & Kargin, 1994; Avci, 1999; Avramidis, Bayliss & Burden, 2004; Higgs, 1975; Ibrahim & Herr, 1982; Kalyva, Gojkovic & Tsakiris, 2007; Kayaoglu, 1999; Leyser, Cumblad & Strickman, 1986; Murray, Wren & Keys, 2008; Ozyurek, 1995; Rule, Killoran, Stowitschek, Innocenti & Striefel, 1985; Yikmis, Sahbaz & Peker, 1997, 1998), other prospect teachers and professionals who receive private education courses, interact with persons with disabilities, gained more work experience with persons with disabilities during practice courses (**college students**) (Altindag, Yanik, Ucok, Alptekin & Ozkan, 2006; Begap, 1968; Cameron & Rutland, 2006; Campbell, Gilmore, & Cuskelly, 2003, Donaldson & Martinson, 1977;; Hunt & Hunt, 2004; Kaner, 2000; Martinez, 2003; Ozyurek, 1998; Sari & Bozgeyikli, 2002; Stachura & Garven, 2007), **families** (Koc, Dikici, Yavuzer & Demir, 2001) and **non-disabled children** (Bak & Siperstein, 1987; Bauer, Campbell & Troxel, 1985; Lazar, Gensley & Orpet, 1971; Laws & Kelly, 2005; Reiss, 1988; Turnbull & Bronicki, 1986; White & Randle, 1981). Also it has been emphasised that having knowledge about the universities' academic staff's perceptions of students experiencing difficulty in learning is important (Murray, Wren & Keys, 2008).

Through information individuals establish communication with persons with disabilities more easily and generalise their information and experience about a given disabled group to other groups (Campbell, Gilmore & Cuskelly, 2003). For instance, a program based on establishing relations with persons with disabilities implemented on preliminary school students decreased prejudices against persons with disabilities (Cameron & Rutland, 2006). It has been found that college students who took a course on discrimination changed their attitudes towards persons with disabilities and racial minorities in a positive way, perceived

gender roles in an even manner and gained more tolerance for intercultural differences (Probst, 2003). Older participants who took a course on disability issues also changed their attitudes in a positive way (Pruett, Lee, Chan, Wang & Lane, 2008). Kucuker (1997) found out that informative psychological consultancy programs had positive effect on the level of information of the siblings of persons with learning difficulties about disability and their attitudes towards their disabled siblings. After a one-day education on awareness, positive changes were observed in the male or female employers' level of information about and their attitudes towards persons with disabilities (Hall, 2008).

Prior to serving as an instructor at Campbell, Gilmore & Cuskelly's (2003) studies, prospect teachers were given structured hands-on training as well as information about the children with Down syndrome. After the trial, positive changes were observed in the attitudes of the trial group teachers who received this training both in general towards persons with disabilities and in particular towards the children with Down syndrome. In another word, awareness of a disabled group in general caused changes in attitudes towards persons with disabilities and decreased the discomfort in interacting with persons with disabilities. On another research, prospect teachers again were given training on establishing with a research staff with cerebral palsy before they started their careers. This kind of interaction not only increased the prospect teachers' knowledge about disability but also decreased the discomfort of being disabled and allowed them to see persons with disabilities beyond their disability conditions (Brownlee & Carrington, 2000). In Hall's (2008) study, after a one-day education on awareness positive changes were observed in the employers' level of information about and their attitudes towards persons with disabilities.

In some other researches, it has been observed that information did not cause changes in attitudes (For instance, Aldridge & Clayton, 1987; Ciftci, 1997; Harris & Shechtman, 1959;

Russel & Brynt, 1987; Shaddock, 1979). Informative group consultancy service given to parents of children with learning difficulties and autistic children where a four-session video and written material were utilised, decreased their level of depression, increased their inner values yet did not create differences in their attitudes (Girli, Yurdakul, Sarisoy & Ozekes (1998). Researchers described these findings as information alone does not suffice for a change in attitudes. Bond & Rosing (1973) on the other hand suggested that this approach led to negative attitude changes in non-disabled children.

Communication must be persuasive so that information could be efficient. The fact that the source of information is specialized about disability, is attractive and leaves the final decision to the individual facilitates changes in attitude. Besides, it has been concluded that information, which is one of the most efficient ways of changing attitudes, is much more effective when it is presented with *direct and structured association* combination (Donaldson & Martinson, 1977; Higgs, 1975; Ibrahim & Ferr, 1982; Kucuker, 1997; Lazar, Gensley & Orpet, 1971; Rees, Spreen & Harnadek, 1991; Zwiebel, 1987).

2.3.2. Simulation

Through simulation exercises, one of the techniques used to change negative attitudes towards persons with disabilities, non-disabled persons try to sympathize with persons with disabilities by acting as if they were disabled. Thus, the individuals are offered an experience of what they might face if they were disabled. While researches on the effects of simulation exercises aimed at changing the negative attitudes towards persons with disabilities yield uncertain, undefined results (Donaldson, 1980), in one meta-analysis study Flower, Burns & Bostford-Miller (2007) concluded that the simulation is not successful and *interaction with* persons with disabilities is the most effective variable in attitude changes. Positive

effect of simulation is usually a short-termed effect and creates a feeling of sympathy rather than empathy, and unless precautions are taken it is sometimes perceived as a game by non-disabled persons, especially the children (Salend, 1998).

2.3.3. Establishing Personal Relations

Simulation yields positive results only if it is used in combination with information and establishing relation processes (Handlers & Austin, 1980; Leyser, Cumblad & Strickman, 1986; Rule and coll., 1985). Krahe & Altwasser (2006), who embraced cognitive-behavioural approach containing hands-on practices in gymnastics lessons with disabled athletes as well as cognitive approach informing ninth grade students about physical impairments, suggested that presentation of information alone is not sufficient for changing attitudes. In other words, so that the negative attitudes towards persons with disabilities could be changed in positive direction cognitive activities such as informing about disability, lecturing on prejudgments, and behavioural activities such as establishing direct relations with them, acting together with them should be concomitantly applied.

These and other similar findings validate Allport's (1954: Cited in, Krahe & Altwasser, 2006) hypothesis of contact. According to Allport, negative attitudes towards a group can be changed by establishing personal relations with someone in that group. Allport suggests that prejudices will decrease when intergroup contact includes the following four conditions: 1) equal intergroup status in a given situation, 2) presence of shared common targets, 3) absence of competition between groups, 4) authority approval forming the norms encouraging relations between two groups. Many researches validated his ideas (Pettigrew, 1998; Pettigrew & Trop, 2008).

According to social contact hypothesis, meeting an attitude object (such as a disabled person) frequently may allow you to like that attitude

object. Holding back this attitude object (i.e., disabled individual) from the environment creates a feeling of dislike rather than liking. (Triandis, Adamopoulos & Brinberg, 1984). Several researches have demonstrated that being in direct contact with persons with disabilities decreases the individuals' social worries, contribute to positive attitudes by enriching positive perceptions for persons with disabilities and increases social acceptance (Barr and Bracchitta, 2008; McDougall, Devit, King, Miller & Killip, 2004; Marom, Cohen and Naon, 2007; Meyer, Gouiver, Duke & Advokat, 2001; Rimmerman, Hozmi & Devdevany, 2000). Being in contact with persons with disabilities allows us to sympathise with them, increases sensitivity for them and so persons with disabilities are perceived more positively. The duration of the contact with persons with disabilities helps the attitudes to be positive. As the time spent together increases, non-disabled individuals can review their negative ideas, worries and feeling of discomfort about disability, and after a certain time they start to realise the function of disability (Rimmerman, Hozmi & Devdevany, 2000).

So that the personal relations to be established with persons with disabilities could be successful, some conditions have been suggested: 1-persons with disabilities and non-disabled individuals must be at an equal status, 2- status of persons with disabilities should be superior to that of the non-disabled individual, 3- there should be an appropriate setting for interaction, 4- there should be a close interaction, 5- interaction should create a feeling of liking and be rewarding, 6- both parties should have a common goal and 7- interaction should be based on cooperation not competition. However, in real life it may not be possible to meet all of those conditions (Watts, 1984).

It has been determined that indirect or extended contact is effective in forming positive attitudes and decreasing prejudgments where direct contact with persons with disabilities is frightening or impossible for the individuals.

Besides, children who read stories where persons with disabilities and non-disabled children are friends (extended contact) develop positive attitude changes (Cameron & Rutland, 2006).

The literature findings demonstrate that while persons who have problems in communicating with persons with disabilities, lack experience with persons with disabilities, lack knowledge about them, and experience much more discomfort with persons with disabilities when they don't receive education about them (Aulagnier et al., 2005), those persons who have acquaintances among persons with disabilities (Laws & Kelly, 2005; Parasuram, 2006), have a person with disabilities in their families, have work experience with them, have informal social relations with them and have already had regular relations with them (Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Gulderen, 1997, Meyer et al., 2001, Parasuram, 2006; Popovich, Scherbaum & Polinko, 2003; Pruett et al., 2008, Stachura & Garven, 2007; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004), who develop awareness of disability (Nagata, 2007), have frequent and close relations with a disabled person (Beh-Pajooh, 1991; Brownlee & Carrington, 2000, McDougall et al., 2004; Parasuram, 2006; Popovich et al. 2003; Towfighy-Hooshyar & Zingle, 1984; Yildirim & Dokmen, 2004), communicate in an integrated and at a minimal level of labelling (Rimmerman, Hozmi & Duvdevany, 2000) usually approach disability more positively. As closeness increases so does the positive approach (Beh-Pajooh, 1991; Pruett et al., 2008; Senel, 1995; Yazbeck, McVilly & Parmenter, 2004; Yildirim & Dokmen, 2004). Again those persons who actively and voluntarily worked with persons with disabilities (Avramidis et al., 2004), have experience with children with disabilities (Meegan & MacPhail, 2006), live in the same institutions (Iecovich & Lev-Ran, 2008), work, play together and interact with them (Dyson, 2008) approach individuals with disabilities positively.

There are several researches suggesting that relations with persons with disabilities cause changes in attitudes towards them (Bak & Siperstein, 1987; Ballard, et al., 1986; Beh-

Pajooh, 1991; Burns, Storey & Certo, 1999; Civelek, 1990; Cronk, 1979; Donaldson & Martinson, 1977; Fenrick & Peterson, 1984; Handlers & Austin, 1980; Higgs, 1975; Hourcade, 1981; Ibrahim & Herr, 1982; McHale & Simeonsson, 1980; Rosenbaum, Armstrong & King, 1987; Stainback & Stainback, 1982).

According to Yuker (1988: Cited in, Parasuram, 2006), the relations with persons with disabilities are the key component in shaping the attitudes towards them. However, it has been also observed that having relations with persons with disabilities sometimes creates adverse effects and reinforces the denial feeling, causing negative attitudes to be embraced or existing negative attitudes to be strengthened (Alghazo, Dodeen & Algaryouti, 2003; Archie & Sherril, 1989; Gottlieb, Cohen & Goldstein, 1974; Rimmerman, Hozmi & Devdevany, 2000). Triandis, Adamopoulos & Brinberg (1984) also stated that attitudes are affected by what others say in home, school and other environments; relations with persons with disabilities may bring negative results as well as positive ones; how the interaction emerged, whether attitudes towards persons with disabilities person are rewarded or not and what the individual has gained as a result of the interaction are important issues; in some cases interactions reinforce stereotypes and validate negative expectations; the conditions in which the interaction emerges also influence the formation of attitudes.

Third group of findings is that relations with persons with disabilities do not cause change in attitudes (Begap, 1968; Harris & Shechtman, 1959; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Tervo, Palmer & Redinius, 2004). It is expected that blending or integration in educational environment will decrease or eliminate social obstacles, so social acceptance will increase. However, positive interaction requires much more than sharing of educational setting (Kaner, 2000). Just being in the same educational environment does not guarantee positive experience among the individuals (Ballard et al., 1986; Beh-Pajooh, 1991; Coryell, Holcomb & Scherer, 1992).

Although all these findings appear conflicting, they let us think that the type of relation is important. If the relation is structured, is direct but not indirect, is aimed at shared targets based cooperative but not competitive motives, encourages frequent and close interaction may decrease stereotypes and cause consistent attitude changes (Archie & Sherril, 1989; Coryel et al., 1992; Fenrick & Paterson, 1984; Rees, Spreen & Harnadok, 1991). On the other hand, having little relations with persons with disabilities may cause us to ignore and deny their functional restrictions and capabilities, reinforcing the negative attitudes towards persons with disabilities (Parashar, Chan & Leierer, 2008).

2.4. SOME RESEARCH ANALYSING ATTITUDES TOWARDS PERSONS WITH DISABILITIES CONCERNING VARIOUS VARIABLES

While measurements performed in recent years show an improvement, several researches demonstrate that attitudes towards persons with disabilities in different cultural, religious and ethnic groups are in general negative and that persons with disabilities are perceived as individuals that are dependant, isolated from society and emotionally depressed (Alghazo, Dodeen and Algaryouti, 2003; McCoughey & Strohmer, 2005; McDougall et al., 2004; Nabors & Lehmkuhl, 2005; Nowicki & Sandieson, 2002; Parashar, Chan & Leierer, 2008; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Semmel & Gao, 1992; Wolman, McCrink, Rodriguez & Haris-Looby, 2004).

In the related literature, there are researches mentioning positive attitudes as well as negative ones (Bakheit & Shanmugalingam, 1997, Charupatanapong & Trinh, 1997; Dokmen, 2000; Graf, Blankenship, Sanchez & Carlson, 2007; McDougall et al., 2004; Scott & Rutledge, 1997; Wolman et al., 2004). When we examine the domestic studies in Turkey, we observe positive or similar attitudes among parents those with or without disabled children (Firat, 1995; Oncul & Batu, 2005), and teenagers with

or without disabilities. On the contrary, some researches claim that attitudes of parents with disabled children are more positive than those of parents with children without disabilities (Baykoc-Donmez, Avci & Aslan, 1998; Dindar, 1995).

In this chapter, we will look into researches that examine ideas and attitudes towards persons with disabilities in respect with different variables such as gender, age, marital status, education level, level of income, type of disability and its grade, physical structure of schools, fields of study, cultural structure and working life.

2.4.1. The Relationship between Gender and Attitudes towards Persons with Disabilities

Gender is one of the basic variables studied in ideas and attitudes towards persons with disabilities. During researches with participants from different age groups yielded different findings. For instance, Nowicki and Sandieson (2002) found out that both female and male children have in general negative attitudes towards persons with disabilities and there is no attitude difference between both genders. Likewise, it is found that gender does not create differences in attitudes among children (Civelek, 1990; Senel, 1995; Kargin and Baydik, 2002; Nowicki and Sandieson, 2002); college students (Kaner, 2000; Tervo, Palmer and Redinius, 2004); teachers (Parasuram, 2006) and pediatricians (Dindar, 1995).

On the other hand, there are researches mentioning gender difference. These researches explain that women's from different cultures, different age groups and from different roles such as teacher, student, parent generally hold more positive attitudes and are more willing to communicate with persons with disabilities in various contexts (Avcioglu, Sazak-Pinar & Ozturk, 2005; Avramidis et al., 2004, Findler, Vilchinsky & Werner, 2007; Hergenrather & Rhodes, 2007; Kaner, 2000; Laws & Kelly, 2005; McDougal et al., 2004; Meegan & MacPhail, 2006; Nabors & Lehmkuhl, 2005; Nowicki &

Sandieson, 2002; Popovich et al., 2003; Pruett et al., 2008; Wolman et al., 2004; Yazbeck, McVilly & Parmenter, 2004; Yildirim & Dokmen, 2004).

That women hold more positive attitudes can be attributed to the fact that they are more sensitive to others' feelings and thoughts, more protective for others, interested, traditional care givers, and to the role expectations from women of society. Robinson, Martin and Thompson (2007) also define women, compared to men, as individuals that approve persons with disabilities more and create fewer difficulties for them and state that women believe persons with disabilities are most of the time like other persons yet they are exposed to much more discrimination.

Differences in findings associated with gender go further than this. Several researches demonstrate that again in different cultures, children and adults, parents, teachers and college students in both genders exhibit similar attitudes towards persons with disabilities (Alghazo, Dodeen and Algaryouti, 2003; Diken, 1998; Dindar, 1995; Firat, 1994; Graf et al., 2007; Gulderen, 1997; Kargin & Baydik, 2002; Kucuker & Kanik, 1994; Nagata, 2007; Parasuram, 2006; Sari & Bozgeyikli, 2002).

2.4.2. The Relationship between Age and Attitudes towards Persons with Disabilities

Researches yield different findings on age. During some researches, no difference with respect to age was observed in attitudes towards persons with disabilities. For instance, the Mexican Americans and the Mexicans (Graf et al., 2007), teachers (Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Sargin, 2002), parents (Dindar, 1995; Kucukturam, 1982), children (Laws & Kelly, 2005), aged with disabilities or not (Iecovich & Lev-Ran, 2008), who belong to various age groups, have no difference in their attitudes towards persons with disabilities. Some researches report that youth groups are less discriminatory compared to aged groups (Chiu & Chan, 2007; Environics Research Group Limited, 2004; Gulderen, 1997; Robinson,

Martin & Thompson, 2007; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004). Notwithstanding, the elder the age the more positive the attitudes are (Atay, 1995; Avcioglu, Sazak-Pinar & Ozturk, 2005; Findler, Vilchinsky & Werner, 2007; Kucuker & Kanik, 1994; Sumbul & Sargin, 2002).

Findings of the research looking into the attitudes of teachers based on their age (Parasuram, 2006) are quite interesting. In this research, both young teachers (20-30) and older teachers (51-60) have more positive attitudes towards persons with disabilities compared to middle aged teachers (40-50). Meta analysis studies concerning Nowicki & Sandieson's (2002) researches performed during 1990-2000 show that children have in general negative attitudes towards persons with disabilities. According to the findings of two recent researches, pre-school children have positive attitudes towards their friends with disabilities (Dyson, 2005); children accept their hearing impaired peers, but they are undecided as to join them or not in many activities (Akcemete & Ceber, 1999).

Age-related inconsistencies in the findings might be the result of differences in range groups of subjects in the researches.

2.4.3. The Relationship between Socio-economic Level and Attitudes towards Persons with Disabilities

Robinson, Martin and Thompson's (2007) research conclude that persons of middle socio-economic level perceive a small difference in persons with or without disabilities; those of a higher socio-economic level state more frequently that the disabled young individuals can get as good as others. Another similar finding with respect to income level was given by Parasuram (2006). Among the participants of the research, those with a higher income have positive attitudes. Pruett et al., (2008) and Yildirim & Dokmen (2004), on the contrary, observed that socio-economic level does not influence attitudes towards persons with disabilities.

2.4.4 The Relationship between Level of Education and Attitudes towards Persons with Disabilities

Robinson, Martin and Thompson (2007) suggest that while different levels of education do not lead to significant changes in attitudes, those who received higher education perceive disability less as an obstacle, and those with lower educational backgrounds find persons with disabilities less boring and disturbing. Parasuram (2006) also claims that amongst teachers those who have master degrees have reportedly more positive attitudes compared to those who have bachelor's degrees. Researches reveal that positive attitudes are more prevalent in persons with higher educational backgrounds (Avcioglu, Sazak-Pinar & Ozturk, 2005; Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Murray, Wren & Keys, 2008; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004). There are opposite findings as well. For instance, Dindar (1995) and Gulderen (1997) report that education levels of parents do not alter their attitudes towards persons with disabilities. Attitudes of those children with different education levels and with or without disabled siblings (Senel, 1995) are also similar.

2.4.5. The Relationship between Type and Severity of Disability Conditions and Attitudes towards persons with disabilities

It has been observed that persons with disabilities can be grouped by preferences. According to the researches on attitudes towards persons with disabilities; college students, teachers, parents, school staff and students have negative feelings, ideas and behaviours towards certain groups of disabled persons, including primarily persons with learning difficulties, persons with sensory motor impairments followed by persons with physical impairments (Aulagnier et al., 2005; Diken, 1998; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dokmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier &

Jones, 1988; Lombana, 1982; Magden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Roberts & Pratt, 1987; Smith, 1978; Senel-Gunayer, 1995; Wolman et al., 2004; Wong, Chan, Cardosa, Lam & Miller, 2004).

Wong et al. (2004) demonstrated that demographic characteristics (gender, age, working status, level of education, ethnicity) as well as types of disability conditions of persons with disabilities (physical, mental and intellectual) also influence perceptions about them. Young, educated, European American, women and persons with physical impairments are more preferred as close friends or colleagues. During a research on Indians living in United States (Parashar, Chan & Leierer, 2008), it was found out that chronic diseases such as cancer, cardiovascular diseases are more preferable while groups of persons with mental health problems (depression and schizophrenia) and learning difficulties are the least preferred groups among disabled persons.

The group that the instructors working in integration environments assess as the hardest group to incorporate is the persons with learning difficulties (Uysal, 2004). A research carried out by Dokmen (2000) shows that there is no difference in attitudes towards the persons with visual and hearing impairments but the persons with learning difficulties face more negative attitudes compared to persons with physical, visual and hearing impairments. The type of disability conditions important differences also for the Canadian participants. The Canadians feel more comfortable with persons with physical impairments (i.e. wheel-chair users, persons with visual impairments) compared to persons with mental health problems such as depression, developmental disorders or AIDS (Environics Research Group, 2004). Persons with learning difficulties encounter less acceptance by peers compared to the persons with physical impairments, leaving them into deeper social isolation, social denial, and are assessed more deficient with respect to social skills by their instructors. Children

with sensory motor impairments as well as those with learning difficulties form the least preferable group for their peers. While there is no gender difference in attitudes towards those with learning difficulties and sensory motor impairments, male individuals compared to the female are reportedly embrace far more negative approach. The persons with physical impairments are exposed to peer pressure in integrated educational environment (Laws & Kelly, 2005; Nowicki & Sandieson, 2002). Unlike these findings, the literature also contains a research with contradicting findings. Ozmen's findings (1996) demonstrate that employers' attitude do not change by the type of disability conditions.

2.4.6. The Relationship between Marital Status and Attitudes towards Persons with Disabilities

It was found out that the marital status of students studying in medicine or other healthcare fields (Tervo, Palmer & Redinius, 2004) does not create difference in their attitudes towards persons with disabilities.

2.4.7. The Relationship between Physical Environment of School and Attitudes towards Persons with Disabilities

It is reported that attitudes towards persons with disabilities students are affected by the physical and social structure of the school. The structure of the classrooms and schools are mentioned to influence student cooperation and interaction; the values and belief of instructors and students and positive relations between them affect attitudes towards persons with disabilities positively (McDougall et al., 2004). A similar situation also applies or workplaces (Schur, Kruse & Blank, 2005).

2.4.8. The Relationship between Education Institutions and Attitudes towards Persons with Disabilities

It is known that the attitudes towards persons with disabilities may change depending upon the education institution. It is found out that studying in science or social or administration faculties of universities creates a difference, and those who study psychology or social departments have more positive attitudes than students of other departments (Alghazo, Dodeen & Algaryouti, 2003; Horner-Johnson et al., 2002; Stachura & Garven, 2007). It is reported that the students studying medicine do not have very positive attitudes towards persons with disabilities, which is allegedly caused by experience in the field and being in a professional environment rather than by demographic characteristics (Tervo, Palmer & Redinius, 2004). It is also possible to apply this rule to those giving general medicine services. A high ratio of the physicians state that they feel uncomfortable, do not have sufficient equipment and support while serving persons with disabilities (Aulagnier et al., 2005).

Prospect religious education teachers were found to have more positive attitudes towards persons with disabilities compared to the students studying in other fields and felt more competent in their communications with them (Lifshitz & Glaubman, 2002). This difference may be attributed to the fact that religious education teachers have an education background emphasizing ethical and social values and love of human. On the contrary, Weisel & Zaidman (2003) found contradicting findings in their research on 10th grade students receiving religious education classes and those who do not. The authors explain this finding by claiming that while religion encourages caring persons with disabilities, it segregates and assigns them an unequal status. Employees in private education have positive views concerning the integration of persons with disabilities than that of teachers in other fields.

2.4.9. The Relationship between Cultural Structure and Attitudes towards Persons with Disabilities

Cultural differences also influence perceptions about disability and thus the attitudes. This difference is observed in between the French and English speaking parts of Canada (Environics Research Group Limited, 2004). We see a similar case also between Mexicans living in Mexico and the United States (Graf et al., 2007). Those who live in Mexico are reported to have positive attitudes in certain ways (i.e., level of comfort felt by being with a disabled person), yet they are less hopeful about their futures.

It is found out that Mexican participants consider persons with disabilities family members as individuals needing family care while they have positive attitudes towards them, do not agree on the idea that it is irritating to spend time with persons with disabilities, do not believe that the presence of a disabled family member is a source of shame, feel little discomfort or avoid when a disabled person is nearby, do not feel shame for a disabled family member, believe that persons with disabilities are to be treated well and to be excused for their unwanted behaviours, however; they are hopeless about the idea that persons with disabilities to be successful and will have a bright future (Graf et al., 2007). Based on these findings, it can be suggested that the Mexicans are overprotective and therefore have a tendency to hinder the will of freedom of persons with disabilities.

It has been observed that there are attitude differences even in two neighbouring countries where little cultural differences are supposed to exist such as United Arab Emirates and Jordan, with more positive attitudes in Jordan, a country where the history of social institutions for persons with disabilities goes further back in the past (Alghazo, Dodeen and Algaryouti, 2003).

Indian college students living in the United States prefer the most those with an acute

disorder and the least the group of persons with learning difficulties to communicate with. They wanted to guide much more their inferior age groups, the less educated, the unemployed and women (Parashar, Chan & Leierer, 2008).

In a research on academicians' attitudes towards persons with disabilities (Wolman et al., 2004), both the attitudes towards persons with disabilities and the ideas of professional development of persons with visual and hearing impairments of American academicians' were found to be more positive than those of their Mexican colleagues. Researchers link this finding to the fact that the Americans are familiar with the idea of integrating persons with disabilities into society for a longer time.

Approximately half of the Turkish mothers who have a child with learning difficulties believe that their children's disability is the will of God, yet some others believe it is because of devil and evil souls (Diken, 2006). Similar belief also applies for the Asian Americans (Parashar, Chan & Leierer, 2008).

2.4.10. The Relationship between Working Life and Attitudes towards Persons with Disabilities

While persons with disabilities are isolated from the business life, they are intended, on the contrary of this understanding, to live independently and integrate into society. After World War II, when millions of disabled had experienced difficulties in finding job legal requirements were implemented so that work places would employ a certain ratio of disabled persons in many countries (Barnes & Mercer, 2008).

Although many laws were promoted to increase the integration of persons with disabilities into society, decrease discrimination no significant changes happened in the employment of persons with disabilities. Even if the ratio of the unemployed disabled and of those unpaid for their work changes depending on the countries,

it is still considerably high. 60-80% of all persons with disabilities between ages 16-64 cannot find a job (Schur, Kruse & Blanck, 2005; Thomas, 2000: Cited in, Thomas, Palmer, Coker-Juneau & Williams, 2003; Turkey Disability Survey, 2002). According to the Turkey Disability Survey (2002), the employment rate of persons with disabilities in Turkey is 21.71%. While 32.22% of men with disabilities are employed, the ratio of employed women is far lower (6.71%). The ratio of the unemployed disabled persons is 78.29%. In male and female this ratio is respectively 67.78% and 93.29% (Turkey Disability Survey, 2002). These ratios show that the majority of persons with disabilities are excluded from employment and subjected to live dependent on others. Low employment ratios are one of the most important discriminations that persons with disabilities encounter in society. Employment is important both because it provides persons with disabilities financial sources and integrates them into society. High ratios of unemployment among persons with disabilities also increase the poverty.

Kennedy & Olney's (2001) researches suggest that %10 of the adults with disabilities is exposed to discrimination during employment. Although employers' perspectives in hiring disabled persons are more positive now, it is still insufficient (Jacoby, Gorry & Baker, 2005).

It is hard to determine where, when and how persons with disabilities considered as minorities are exposed to discrimination in work places (Hahn, 1999). Discrimination may occur during the hiring period, salary increases, promotions or job exchange periods. Besides, persons with disabilities may sometimes be paid less than expected. Low salaries also cause salaries in the future to be low. It is hard to determine whether low salaries are because persons with disabilities lack a certain qualification for the job (i.e., education, a specific skill) or they are discriminated against. Also, discrimination may happen even if the employer is not prejudged (O'Hara, 2004).

In a research on apprenticeship education system in Turkey, Mutlu (2008) observed that the directors of professional education centres, professional associations and non-profit organizations working for persons with disabilities support the idea that persons with disabilities should attend apprenticeship education in a more efficient, common way. However, the directors also mentioned that persons with disabilities should be given professional education at separate environments and in separate programs, which totally contradicts both with the finding mentioned above and the idea of integration. This could be considered as a kind of discrimination.

Women with disabilities are exposed to double discrimination. Persons are more prejudged towards them both because they are women and disabled. Several surveys demonstrate that women are exposed to more discrimination at work, employed at a lower ratio, paid less than non-disabled, rarely switch to more satisfying jobs, the ratio of unemployment of women with disabilities is higher and that they have difficulty in finding jobs although they actively seek jobs (For instance, O'Hara, 2004; McMohan et al., 2008; Simpkins & Kaplan, 1991: Cited in, Thomas et al., 2003; Thornburgh, 1991: Cited in, Thomas et al., 2003; Türkiye Ozurluler Arastirmasi, 2002).

The situation in certain developed countries seems a little more optimistic. For instance, 31% of the employed Canadian disabled persons report that persons with disabilities are hired at their work place; the majority of the non-disabled help to completely integrate persons with disabilities into the work place; persons with disabilities face "total" acceptance at work by 68%; employment opportunities at work place are open to those with disabilities (Environic Research Group, 2004). In a research of Levy and colleagues (1993) company, employees reported positive views on hiring the severely disabled person, defined them as productive employees and as interacting persons, provided that appropriate support is given.

Even if directors of work places want to hire persons with disabilities, negative attitudes of the employees in the work place affect the socialization, integration of persons with disabilities and restrict persons with disabilities to be fully functional and to be accepted by other employees (Schur, Kruse & Blanck, 2005). The attitudes of the consultants and other employees towards persons with disabilities influence performance related expectations from employees with disabilities, their performance evaluations, willing to work with someone disabled and hire someone with disabilities at the work place. Negative attitudes towards persons with disabilities after a certain period also influence the reactions of persons with disabilities. When those who work in principle of equality theory are not equally rewarded, they decrease their efforts at the work place and work less, leaving persons with disabilities into isolation. In other words, expectation for low work performance occur (Schur, Kruse & Blanck, 2005). The most important condition for hiring and accepting persons with disabilities at work places is the performance they put in (McLaughlin, Bell & Stringer, 2004).

CHAPTER THREE

METHODOLOGY

3.1. RESEARCH MODEL

This research is based on survey method.

Survey methods aim at describing a past or present case as it is. The main purpose of the methods is to describe the existing case as it is. Survey methods aim to describe the research subject individual or object in its own conditions without making any manipulation or affecting it (Karasar, 1999).

Survey methods are divided into two groups called the general survey method and sample event survey method. General survey method is arrangement of survey performed on the whole universe or a sample taken from the universe in order to reach a general judgment about the universe made up of many components.

This research, through a survey made on a sample taken from Turkey, tries to determine whether attitudes towards persons with disabilities change or not with regard to several variables (age, gender, education level, socio-economic level and presence of a disabled person in immediate surrounding, etc.). In addition, the level of information and awareness of persons with disabilities and the difficulties they meet in daily life, etc. was researched.

3.2. UNIVERSE AND SAMPLE

The universe of the research is non-disabled individuals above 18 living in the Republic of Turkey. The cooperation was made with Turkey Statistics Institution (TURKSTAT) and IBBS-3 has been chosen as the sample frame. The research was carried out in 79 cities, address based 3485 households and on 4144 non-disabled persons above 18, representing Turkey.

In cases when the given address is not a household (land, work place, allocated place, etc.), is emptied, does not contain an appropriate person to interview or interviews were declined, 2 accommodation addresses were determined for every household in the sample allowing the interview to be done.

The cities, the numbers of address based households and non-disabled persons above 18 living in these households determined by TURKSTAT are listed in Table 1.

Table 1: The Cities in the Sample

CITY	BACKUP HOUSEHOLDS / HOUSEHOLDS INTERVIEWED	NUMBER	PER CENT (%)	CITY	BACKUP HOUSEHOLDS / HOUSEHOLDS INTERVIEWED	NUMBER	PER CENT (%)
Adana	240/80	90	2.2	Kocaeli	210/70	69	1.7
Adiyaman	60/20	64	1.5	Konya	270/90	100	2.4
Afyon	60/20	60	1.4	Kutahya	90/30	77	1.9
Agri	30/10	19	0.5	Malatya	90/30	49	1.2
Amasya	30/10	10	0.2	Manisa	150/50	83	2.0
Ankara	660/220	251	6.1	Kahramanmaras	120/40	99	2.4
Antalya	240/80	111	2.7	Mardin	30/10	20	0.5
Artvin	30/10	11	0.3	Mugla	90/30	80	1.9
Aydin	120/40	121	2.9	Mus	30/10	10	0.2
Balikesir	150/50	81	2.0	Nevsehir	30/10	10	0.2
Bilecik	30/10	10	0.2	Nigde	60/20	19	0.5
Bingol	30/10	10	0.2	Ordu	90/30	53	1.3
Bitlis	30/10	10	0.2	Rize	30/10	22	0.5
Bolu	30/10	10	0.2	Sakarya	90/30	40	1.0
Burdur	30/10	20	0.5	Samsun	150/50	70	1.7
Bursa	360/120	129	3.1	Siirt	30/10	13	0.3
Canakkale	60/20	33	0.8	Sinop	10	10	0.2
Cankiri	10	13	0.3	Sivas	60/20	68	1.6
Corum	60/10	27	0.7	Tekirdag	120/40	47	1.1
Denizli	120/40	52	1.3	Tokat	90/30	30	0.7
Diyarbakir	120/40	53	1.3	Trabzon	90/30	40	1.0
Edirne	60/20	14	0.3	Tunceli	30/10	10	0.2
Elazig	60/20	22	0.5	Sanliurfa	120/40	58	1.4
Erzincan	30/10	10	0.2	Usak	60/20	39	0.9
Erzurum	60/20	31	0.7	Van	60/20	31	0.7
Eskisehir	120/40	43	1.0	Yozgat	60/20	20	0.5
Gaziantep	150/50	122	2.9	Zonguldak	60/20	33	0.8
Giresun	30/10	20	0.5	Aksaray	60/20	62	1.5
Gumushane	30/10	10	0.2	Bayburt	30/10	10	0.2
Hakkari	30/10	10	0.2	Karaman	30/10	10	0.2
Hatay	150/50	58	1.4	Kirikkale	30/10	11	0.3
Isparta	60/20	20	0.5	Batman	30/10	26	0.6
Icel	210/70	102	2.5	Sirnak	30/10	10	0.2
Istanbul	1830/610	653	15.8	Bartın	30/10	10	0.2
Izmir	570/190	254	6.1	Igdir	30/10	10	0.2
Kars	30/10	10	0.2	Yalova	30/10	10	0.2
Kastamonu	30/10	23	0.6	Karabuk	30/10	27	0.7
Kayseri	150/50	94	2.3	Osmaniye	60/20	21	0.5
Kirklareli	60/20	17	0.4	Duzce	30/10	19	0.5
Kirsehir	30/10	20	0.5	TOTAL	3485	4144	100.0

3.3. DATA COLLECTION INSTRUMENTS

In this research two different research tool were used to gather data.

1. Form of Survey
2. Attitudes towards persons with disabilities inventory (APDI)

Detailed information is provided below about these two measurement tools.

3.3.1. Form of Survey

The survey consists of two parts. In the first part, there are eight questions related to the demographic norms of the participants (gender, age, education level, etc.). In the second part, there are 34 questions compiled under the title of Experiences and Preferences Related to disability.

In order to determine to be included in the survey, first of all the items suitable with the purposes of the survey were prepared, then the ideas of experts on these items were taken into consideration. Necessary adjustments were made in the survey based on the ideas of the experts. After that, in Ankara a pilot study was performed in 160 households with a total of 243 persons decided by TURKSTAT. The pilot study was performed to see if the determined questions could provide healthy data that would serve the purposes of the survey. The measurement tool was given its final shape by making certain adjustments based on the review of data acquired through the pilot study. The applied form of survey is included in Appendix 4.

3.3.2. Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)

Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) was specially developed for this survey in an aim to determine society's attitudes towards the disabled. The inventory is a five-point likert scale. The development stages of the inventory are detailed below.

3.3.2.1. Development of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)¹

To develop an inventory that could be used to determine the attitudes towards persons with disabilities in this survey, at the first stage the inventory existing and utilized in previous researches throughout the English and Turkish literature were assessed and reviewed. Point pool necessary for the development of the inventory were formed utilizing the following scales/inventories:

- Zihinsel Yetersizligi Olan Bireylere Yonelik Tutum Olcegi (Nursey et al., 1988: Cited in, Dindar, 1995),
- Yetersizlikten Etkilenmis Bireylere Yonelik Tutum Skalasi (Ozyurek, 1977),
- Ogrencilerin Is Egitimine Yonelik Tutumlari Olcegi (Cavkaytar, 1990),
- Rosenbaum'un Anne-Baba Tutum Olcegi (Gulderen, 1979),
- Antonak ve Larivee'nin Kaynastirmaya Iliskin Gorusler Olcegi (Diken, 1998, Diken & Sucuoglu, 1999),
- Frost ve Stemp'in Ozel Egitim Tutum Olcegi (Sari & Bozgeyikli, 2002),
- Berryman ve Neal'in Atay'in (1995) Uyarladigi Entegrasyona Karsi Tutum Olcegi (Sumbul & Sargin, 2002),
- Kargin ve Acarlar'in Engelli Bireylerin Gelisim Ozelliklerine Iliskin Aile Algilarini Belirleme Olcegi (Kargin, Acarlar, Altuntas & Bahap, 2008),
- Kucuker'in Ozurlu Kardese Yonelik Tutum Olcegi (Kucuker, 1997),
- Cambra, Larivee ve Cook'un Isiten Ogrencilerin Isitme Engelli Ogrencilerin Kaynastirilmasina Iliskin Tutumlarini Belirleme Olcegi (Kargin & Baydik, 2002),

¹ The Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory was renamed as Inventory for Determining Perceptions on Persons with Disabilities during the implementation so that the participants could give more reliable answers.

- Opinions Relative To Mainstreaming (Antonak & Larrivee, 1995: Cited in, Avramidis et al., 2000, Diken, 1998),
- Opinions Relative to Integration of Students with Disabilities (Antonak & Larrivee, 1995: Cited in, Martinez, 2003),
- Attitudes towards Person with Disabilities (Yuker & Hurley, 1987),
- Disability Social Relationship Scale (Hergenrather & Rhodes, 2007),
- The Scale of Attitudes towards Mental Retardation & Eugenics-Revised (Antonak & Livneh, 1988),
- University Students with Disabilities Inventory (Wolman et al., 2004),
- Employment Expectation Questionnaire (Millington et al., 2000),
- The Multidimensional Attitudes Scale towards Persons with Disabilities (Findler et al., 2007),
- Contact with Disabled Persons (Pruett et al., 2008),
- Disability Social Relationship Scale The University Students with Disability Scale (Wolman et al., 2004.),
- Attitudes towards Deafness Scale (Most et al., 1999),
- Chronic Fatigue Syndrome Attitude Scale (Shalae et al., 1999),
- Employee Attitude towards Coworker with Disability (McLauflin et al., 2004),
- Interaction with Disabled Persons Scale (Thomas et al., 2003),
- The Community Living Attitude Scale (Henry et al.: Cited in, Yazbeck & Willy, 2004),
- Self Completion Questionnaire (Robinson et al., 2007),
- Questions About Disability Survey (Graf et al., 2007),
- Impact of Inclusion on Typically Developing Children Scale (Cited in, Rafferty & Griffin, 2005),

- Negative Effect of Inclusion (Dedrick et al., 2007),
- Negative Effect of Inclusion Scale (Dedrick et al., 2007).

After the reviews, a total of **149 items** were set under main the subscale of personal characteristics, family life, working life, interpersonal relations and education of disabled persons. During the development of items for the item pool, special attention was dedicated to form a number of item sufficient for each of the three basic components of attitudes, namely, **cognitive, emotional and behavioural** components.

After the first review performed by the experts in the survey team, the number of item in the item pool was decreased to **116** and by the second review it was decreased to **76**. Each item included in this form was assessed by six experts with respect to the following dimensions:

1. Dimension: Which component (cognitive, emotional, and behavioural) of the attitudes do the items aim to measure?
2. Dimension: Do the items aim to measure the positive attitudes or the negative ones?
3. Dimension: Are the items expressed in an easy-to-understand style?

After the above-mentioned reviews were completed, items that are not understandable and overlapping with each other were omitted from the inventory form and certain items which were seen to include more than one judgment were re-formulated under separate items. As a result, the trial form of the inventory consisting of **80 items** was prepared (APPENDIX 1). The trial form was copied by numbering the items in random assignments.

The trial form of the inventory was applied in Ankara city to 160 households with a total of 243 persons consisting of 143 females (59%) and 100 males (41%) determined by TURKSTAT in an aim to acquire data to be used in the development of the inventory. Since the sample

magnitude is advised to be at least three times the number of the items in the inventory, the sample magnitude was seen sufficient for the pilot study.

The data acquired through this pilot study were transferred into digital media, statistical analysis were made and so psychometric properties of the trial form of the inventory were defined and reported in the following sections.

3.3.2.2. The Factor Structure of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)

To determine whether the six-factor structure of the inventory set in accordance with the expert views is compatible with the data acquired in the pilot study the Corrective Factor Analysis (CFA) was applied. This analysis should result in 0.90 above of the values of calculated general conformity index (GFI) and corrected conformity index (AGFI) and 0.05 below the values of square root of standardized mean errors (RMR) and square root of approximate mean errors (RMSEA). (Joreskog & Sorbom, 1993; Marsh & Hocevar, 1988). However; if $GFI > 0.85$, $AGFI > 0.80$, $RMR < 0.10$, $RMSEA < 0.10$, then the model is considered to be acceptable for data conformity (Anderson & Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla & McDonald, 1988).

Based on the results of the first Corrective Factor Analysis performed for the suggested model, 37 items the factor of which gave low load values ($< .30$) were omitted from the inventory and the analysis were repeated with the remaining 43 items shown in Table 2.

Table 2: The Factor-item Distribution of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) Trial Form

Factors	Number of Items	Items
1. Educational environment-EE	3	3, 10, 72
2. Interpersonal Relationships-IR	9	4, 18, 28, 46, 53, 59, 66, 70, 75
3. Working Life-WL	6	9, 11, 52, 60, 74, 79
4. Family Life-FL	3	12, 32, 35
5. Personal Characteristics-PP	9	13, 16, 19, 34, 37, 39, 41, 61, 69
6. Competency-independent living-CIL	13	5, 22, 25, 29, 36, 38, 42, 48, 50, 54, 57, 58, 68

Conformity statistics calculated with the repeated CFA for model data conformity are shown in Table 3.

Table 3: The Results of Corrective Factor Analysis

Statistic	Value
χ^2 (sd, N) χ^2	1697.57** (839, 242)
χ^2 / sd	2.02
RMSEA	0.06
St.RMR	0.08
GFI	0.75
AGFI	0.72

**p < 0.01

As shown in Table 3, although GFI and AGFI values are below acceptable thresholds set out in the field literature according to the conformity statistics calculated with CFA, the fact that χ^2 / sd value is very low ($< .3$) and the St.RMR and RMSEA values are below 0.08 gave way to the interpretations that 6 factor structure of the inventory conforms with the data in acceptable thresholds.

3.3.2.3. Concurrent Validity of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)

Concurrent Validity of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) was assessed. For this purpose, the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) and Scale of Attitudes towards the Handicapped (SATH) developed by Dokmen (2000) were applied together to a group of 59 persons and the resulting calculated values are shown in Table 4.

Table 4: Concurrent Validity of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory

Subscales	EE	IR	WL	FL	PP	CIL	TOTAL
Correlation Values	0.44**	0.38**	0.54**	0.21	0.28*	0.44**	0.52**

*P < 0.05   **p < 0.01

As shown in Table 4, there are significant correlations between the scores taken from all subscales except the «Family Life» subscale of Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory and the scores taken from the Scale of Attitudes towards the Handicapped at values ranging from 0.05 to 0.01. This finding proves that the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) is a valid tool to measure attitudes towards persons with disabilities.

3.3.2.4. Reliability of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory

To determine the reliability of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI), Cronbach alpha internal consistency factor was calculated by utilising the data acquired in the pilot study and also item analysis was performed. The whole inventory's and subscales' Cronbach alpha reliability factors are shown in Table 5.

Table 5: Cronbach Alfa Internal Consistency Factors of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory

Subscales	Cronbach Alfa Coefficients
1. Educational environment - EE	0.54
2. Interpersonal Relationships - IR	0.74
3. Working Life - WL	0.71
4. Family Life - FL	0.61
5. Personal Characteristics - PP	0.75
6. Competency-Independent Living - CIL	0.82
Whole Test	0.88

As shown in Table 5, the Cronbach alpha internal consistency factors of subscales and the whole inventory range from 0.54 to 0.88. It is known that as number of items decrease so does the reliability values. In this study, it is observed that as number of items in the subscales decreases so do the Alfa values. Values calculated based on data acquired from a sample of this magnitude are at acceptable levels. Therefore, the tool is considered a reliable tool of measurement.

3.3.2.5. Item Analysis of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)

Item analysis was performed to examine the properties of the scores included in the inventory. (Buyukozturk et al., 2008). For this purpose, corrected score-total correlations were performed for each subscale to determine to what extent each score could distinguish the individuals with respect to the measured property. The highest and the lowest values that these values take in subscales, also called as item validation factors, are shown below:

- Educational environment
subscale: 0.319- 0.342
- Interpersonal Relationships
subscale: 0.329- 0.521
- Working Life
subscale: 0.358- 0.540
- Family Life
subscale: 0.268- 0.546
- Personal Characteristics
subscale: 0.359- 0.530
- Competency and independent living
subscale: 0.314- 0.639

The fact that the majority of the scores' index values are high is accepted as an indication that the inventory scores distinguish the individuals with the desired characteristics from those without the desired characteristics (Buyukozturk et al. 2008). All calculated correlations were found to be meaningful at 0.01 levels.

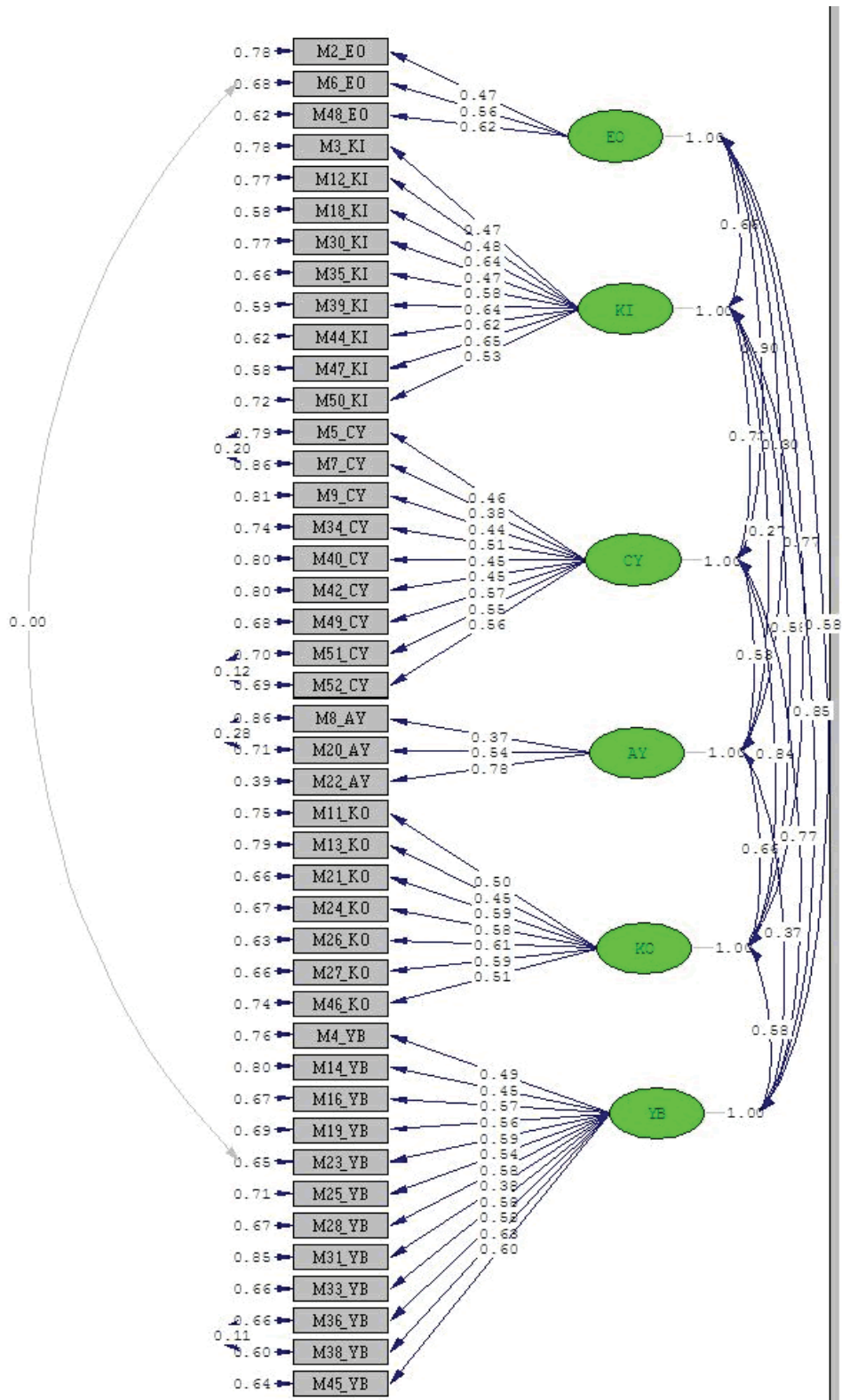
3.3.3. The Development of the Final Version of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) and Its Psychometric Properties

When the data acquired from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) in the pilot study were analysed, as mentioned above, the number of items was increased from 43 to 52 by adding new items into the inventory after the consideration that the number of items was insufficient, especially of those associated with the education of persons with disabilities. The inventory's 52-items form applied in the field is included in APPENDIX 4-C. Validity and reliability values calculated by utilizing data acquired through the application of the new form of the inventory on a 4144-person survey sample are shown below.

3.3.3.1. The Factor Structure of the Final Form for the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory

Corrective Factor Analysis (CFA) was performed in order to examine the conformity of the six-factor structure of the inventory shaped by the ideas of experts with the data gathered from the target population. The corrective factor analysis started with 52 questions. When the first factor analysis results were assessed, it was seen that the analysis included items whose factor load were below 0.30 and that the conformity index values were out of the acceptable limits. A similar situation was encountered in the results of the second, third, fourth and fifth factor analysis and items 1, 10, 15, 17, 29, 37 and 43

were removed from the inventory after the factor loads, modification index and conformity index were evaluated. During the assessment of the reliability of the factor structure, 32nd and 41st items with low correlation values were removed from the inventory by considering the calculated corrected item-total correlations and the effect of items on the reliability of the factors with special attention not to break the factor structure in case of removal. A valid structure was reached by removing aforementioned items and shaping the structure after the seventh corrective factor analysis performed by associating the error covariance of 8-20, 7-5, 51-52 and 36-38 item pairs, which exist under the same factor and despite their high error covariance were found to be suitable to remain by the experts. The results of these factor analyses are shown in Figure 1 while the calculated conformity statistics are shown in Table 6.

Chi-Square=8712.26, df=841, P-value=0.00000, RMSEA=0.048

Figure 1. The Results of Corrective Factor Analysis

3.3.3.2. The Results of Corrective Factor Analysis

While reporting the corrective factor analyses the χ^2/sd , conformity index (GFI), corrected conformity index (AGFI), square root of mean errors (RMR), square root of standardized mean errors (SRMR) and square root of approximate mean errors (RMSEA) values were provided. However; due to the magnitude of the sample; the distribution of responses tends to be high and its deviates from normal distribution and thus chi-square gives too high values, Rao and Sachs's (1999) recommendation was followed and the criteria other than χ^2/sd were taken into consideration. When researches in the field literature looked into, it is claimed that χ^2/sd ratio should be below 5, GFI and AGFI values should be above 0.90, RMR and RMSEA values should be below 0.05 (Joreskog and Sorbom, 1993; Marsh and Hocevar, 1988). However; if GFI > 0.85, AGFI > 0.80, RMR < 0.10, RMSEA < 0.10, then this can be accepted as an indication of the data conformity of the tested models (Anderson & Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla & McDonald, 1988).

Conformity indexes calculated according to the analysis results given in Table 6 demonstrate that the model is acceptable. Factor loads of the items range from 0.37 to 0.78. These results were interpreted as that the inventory's 6 factor structure to be validated shows reasonable conformity with the observed data, that is it has a valid factorial structure.

Table 6: APDI'S Corrective Factor Analysis Results

Statistic	Value
χ^2 (sd, N)	8712.26** (841, 4144)
χ^2/sd	10.35
RMSEA	0.05
RMR	0.04
SRMR	0.05
GFI	0.91
AGFI	0.90

**p < 0.01

3.3.3.3. Reliability of the Final Form for the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory

The Cronbach Alpha internal consistency factors calculated to determine the reliability of the inventory are given in Table 7. It is seen that these coefficients range from 0.56 to 0.83. Corrected item total coefficients calculated based on the factors range from 0.30 to 0.58. Considering these results as whole the inventory is proved to be reliable.

Table 7: The APDI Factor-Item Distribution and Alpha Coefficients

Factors	Number of Items	Items	Cronbach Alpha Coefficients
1. Educational Environment	3	2, 6, 48	0.56
2. Interpersonal Relationships	9	3, 12, 18, 30, 35, 39, 44, 47, 50	0.80
3. Working Life	9	5, 7, 9, 34, 40, 42, 49, 51, 52	0.74
4. Family Life	3	8, 20, 22	0.67
5. Personal Characteristics	7	11, 13, 21, 24, 26, 27, 46	0.74
6. Competency-independent living	12	4, 14, 16, 19, 23, 25, 28, 31, 33, 36, 38, 45	0.83

The subscales and the items contained under subscales and the 43-item final form of the APDI are given respectively in Appendix 2 and Appendix 3.

3.3.4. The Subscales and the Items Contained Under Subscales of the Final Form for the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory

The Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory consists of six factors and 43 items. The factors and the items under them that constitute the inventory described below:

1. Educational Environment (EE): This subscale consists of three items (1, 5, 39) related to the ideas of the participants on how persons with disabilities should be educated.

2. Interpersonal Relationships (IR): This subscale consists of nine items (2, 10, 14, 25, 29, 32, 35, 38, 41) related to the attitudes of the participants about communicating with persons with disabilities.

3. Working Life (WL): This subscale consists of nine items (4, 6, 8, 28, 33, 34, 40, 42, 43) assessing the attitudes of the participants about the integration of persons with disabilities into the working life.

4. Family Life (FL): This subscale consists of three items (7, 16, 18) related to the attitudes of the participants about the effect of persons with disabilities on their families.

5. Personal Characteristics (PC): This subscale consists of seven items (9, 11, 17, 20, 22, 23, 37) expressing the belief of the participants about personal characteristics of persons with disabilities.

6. Competency-Independent Living (CIL): This subscale consists of 12 items (3, 12, 13, 15, 19, 21, 24, 26, 27, 30, 31, 36) aimed at assessing the ideas of the participants about competencies and abilities of persons with disabilities to maintain their lives independently.

In the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory, certain items (2, 3, 4, 6, 10, 12, 13, 14, 15, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 41) consist of positive attitude statements while some other items (1, 5, 7, 8, 9, 11, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 28, 33, 37, 39, 40, 42, 43) consist of negative statements.

Of all the items in the APDI, five items (2, 25, 26, 29, 32) were related with the emotional aspect, four items (10, 14, 38, 41) were related with the behavioural aspect and the others were related to the ideas and belief aspect of attitudes.

3.3.5. Scoring of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory

The Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory is a five-point likert scale. The respondents answer picking one of the options provided, namely, “strongly agree” (5), “agree” (4), “undecided” (3), “disagree” (2) “strongly disagree” (1), in order to specify to what extent they agree or disagree to the statement included in each item. Negative items in the inventory are rated by inverting them. A high score in the APDI means positive attitudes towards persons with disabilities.

In the APDI, a score for both each subscale and the whole inventory can be obtained. The lowest and the highest scores obtainable from APDI is 43 and 215.

Table 8: Factor-Item Distribution of the Final Form for the APDI

Factors	Number of Items	Items
1. Educational Environment	3	1, 5, 39
2. Interpersonal Relationships	9	2, 10, 14, 25, 29, 32, 35, 38, 41
3. Working Life	9	4, 6, 8, 28, 33, 34, 40, 42, 43
4. Family Life	3	7, 16, 18
5. Personal Characteristics	7	9, 11, 17, 20, 22, 23, 37
6. Competency-Independent living	12	3, 12, 13, 15, 19, 21, 24, 26, 27, 30, 31, 36

3.4. PROCESSING AND DATA COLLECTION

The first phase of this process is the training phase for those on-site researchers. In this phase, a number of researchers (156 pollsters, 20 supervisors, 2 field coordinators, 1 general coordinator) are provided with training to make sure they properly work and collect the data correctly. Field researchers are at the least college students. During this training first of all information about the survey was provided and the purpose, importance and questions of the

survey were described. Later on researchers were informed on the working instructions. The survey and the inventory of attitudes to be used in the survey, the purpose of each item and which question in the survey it's associated with, answer options of each item, how to collect data in each question were detailed to the field researchers and the field researchers were made sure to understand correctly each question and its answers. 179 field researchers took part in the field application of the survey.

The second phase of this process was the field work. This was performed by interviewing with a total of 4144 persons at 3485 households determined by TURKSTAT in parallel with the Address Based Population Registration System (ABPRS) on a face to face basis in 79 cities in Turkey between 2-10 December.

On the third phase of this process, after the data from all cities were collected it was checked whether the surveys and the inventory of attitudes were applied properly and the field research was verified by phone calls.

The fourth phase of this process involved transferring of the data collected via the survey

and the inventory of attitudes into computer environment. After the integrity of the data entry was checked, statistical analyses were made by using SPSS suite of programs and the analysis results were reported in tables.

3.5 DATA ANALYSIS

The data obtained in the application of survey were first analysed using frequency and percentages, cross-tables have been established between the appropriate variables. Data obtained from the attitude inventory are firstly analysed for the whole group, then according to several variables (according to age, gender, marital status, family position, education level, monthly income, having a steady job and a social security institution, the presence of a disabled person in or outside the family, prejudices against disability, whether or not to witnesses violence against persons with disabilities, the attitude against a disabled unborn baby, how persons with disabilities will continue to their lives) whether the attitudes vary or not are examined. For statistical meaningfulness in the research $p < .05$ level is arrogated.

CHAPTER FOUR

FINDINGS

In this section, first the findings from Participant Information Form and Demographic Norms and then respectively the findings on Experiences and Preferences about with Disabled and findings derived from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory are evaluated.

4.1. Demographic Norms

In this section, related to participants' demographic norms (gender, age, marital status, family position, education level, the average monthly income, employment status, social security status) numeric and percentage distributions are mentioned. Distribution of the participants according to the gender are given in Table 9.

Table 9: Distribution by Gender

	NUMBER	PERCENTAGE(%)
MALE	2027	48,9
FEMALE	2117	51,1
TOTAL	4144	100,0

As seen in Table 9, almost half the persons interviewed are women (48.9%), and half are men (51.1%). According to these data, the persons involved in research in terms of gender distribution is balanced.

Distribution of the participants according to age groups are given in Table 10

Table 10: Distribution by Age Group

	NUMBER	PERCENTAGE(%)
18-25	834	20,1
26-35	1057	25,5
36-45	914	22,1
46-60	915	22,1
61 and over	424	10,2
TOTAL	4144	100,0

As seen in Table 10, when examined, the distribution of age groups who participate in

research, the 25-6-35 age group takes the first place with 25.5%, 36-45 age group (22.1%) and 46-60 and 18-25 age groups with 20.1% are followed , with the lowest rate 61 years and above age group with 10.2 of the percentage is observed.

Distribution according to marital status of the participants are given in Table 11

Table 11: Distribution by Marital Status

	NUMBER	PERCENTAGE(%)
SINGLE	867	20,9
MARRIED	3099	74,8
WIDOW OR DIVORCED	178	4,3
TOTAL	4144	100,0

When the Participants' marital status is examined, the largest group with 74.8% composed of married persons can be seen. This group of the unmarried (20.9%) and the widow or divorced persons (4.3%) are followed.

Within the persons interviewed the distribution according to the Position in the family are given in Table 12

Table 12: Distribution by the position in the family

	NUMBER	PERCENTAGE(%)
MOTHER	1542	37,2
FATHER	1473	35,5
CHILD	882	21,3
HUSBAND/ WIFE	156	3,8
OTHERS	91	2,2
TOTAL	4144	100,0

As you can see from Table 12, when the participants are examined according to the the position within the family ; mother takes the first place with (37.2%) that of the father (35.5%), children (21.3%), partners (3.8%) and other individuals (% 2.2) are followed. Distribution according to educational status of the interviewed persons are given in Table 13

Table 13: Distribution by Education Level

	NUMBER	PERCENTAGE (%)	FREQUENT PERCENTAGE
ILLITERATE	341	8,2	8.2
LITERATE	198	4,8	13.0
PRIMARY SCHOOL GRADUATE	1586	38,3	51.3
SECONDARY SCHOOL GRADUATE	492	11,9	63.2
HIGH SCHOOL OR EQUIVALENT SCHOOL GRADUATE	969	23,4	86.6
HIGH SCHOOL / UNIVERSITY	535	12,9	99.5
POSTGRADUATE	23	0,5	100.0
TOTAL	4144	100,0	

As you can see from Table 13 participants, 341 participants are (8.2%) illiterate. 198of the participants (4.8%) are literate, 1586of them (38.3%) are primary school graduates, 492 (11.9%) are secondary school graduates, 969 (23.4%) are graduated from high school and equivalent schools, 535 (12.9%) are university graduates. The number of the persons who has master degree are 23 (% 0.5).

When the aggregated Percentages of the group is examined, it is defined that more than half of the group is primary school graduate at most.

The distribution according to the monthly income of the interviewed persons are given in Table14.

Table 14: Distribution by Average Monthly Income

	NUMBER	PERCENTAGE (%)
Less than 500 TL.	1306	32,1
Between 500-1.000 TL.	1786	43,9
Between 1.001-2.000 TL.	755	18,6
Between 2.001-3.000 TL.	146	3,6
Over 3.001 TL.	71	1,7
TOTAL	4144	100,0

As seen in Table 14 43.9% of the participants average monthly income of them varies between 500-1000TL. With % 32 with monthly income less than 500 YTL follows this. With 18.6% monthly income varies between 1001-2000 TL. With 3.6% monthly income varies between 2001-3000 follows. The proportion of the persons with an income more than income 3.001TL is determined as 1.7%.

The distribution according to the work status is given in Table 15.

Table 15: Distribution by Work Status

	NUMBER	PERCENTAGE (%)
WORKING IN A JOB WITH A REGULAR INCOME	1276	30,8
NOT WORKING IN A JOB WITH A REGULAR INCOME	2868	69,2
TOTAL	4144	100,0

As you can see from the table 15 the majority of participants (69.2%) have not a job with regular income, those the ones who have regular income are determined only as at a rate of 30.8%.

Distribution According to the social security instance of the persons interviewed is given in Table 16

Table 16: Distribution by Social Security Status

	NUMBER	PERCENTAGE (%)
HAVING SOCIAL SECURITY	2830	68,3
NOT HAVING SOCIAL SECURITY	1314	31,7
TOTAL	4144	100,0

As you can see in Table 16, it has been determined that while the majority of the persons interviewed are registered to a social security institution (68.3%), 31.7% is not registered to any social security institution.

4.2. Experience, opinions and preferences about persons with disabilities

Experience, opinions and preferences related with persons with disabilities is the second section of the survey, including the findings associated with research participants' general level of knowledge and opinions about persons with disabilities. The questions asked to the participants and the data obtained from these questions are presented in the tables below.

4.2.1. Definitions of persons with disability considered by participants

In the research, the participants were asked what came to their minds when they hear the word of "disability", and the results are given in table 17.

Table 17: Definitions of Persons with Disability Considered by Participants

	%
Needy	24.2
Persons with physical impairments	16.2
Cripple	13.0
Persons with learning difficulties	10.8
Handicapped	9.0
Persons with physical impairments and learning difficulties	6.5
Not healthy	5.3
Pitiable	3.9
Persons with Visual impairments/Blind	3.8
Abnormal	3.7
Difficulty	2.7
Amputated hand or leg	2.3
Something from the God	2.3

Like us	1.8
Segregated from community	1.6
Not able to walk	1.5
Not able to speak	1.4
Bad fortune	0.8
Persons with hearing impairments/deaf	0.7
Persons with chronic medical disorders	0.6
Not being able to participate in social activities	0.6
Depression/schizophrenia	0.5
Stuttered	0.3
Hyperactive	0.1
Not able to learn	0.1
Deaf mute	0.1
Genius	0.1
Persons with behavioural disorders	0.1

As you can see in Table 17, when the **participants' definitions of disability** are examined **physical disabilities came to mind more**. Having a visible disability can bring out the type of disability more. When all physically impaired persons are considered together (persons with physical impairments, limitations of movement, missing limbs, unable to walk), this rate can reach up to 26.5%. The fact that the physical impairments are number one factor proves that the visibility of impairments is considerably important as far as the participants are concerned. Many researches show that the visibility of impairment is an important variable that affect persons' reactions. It was found that persons with a visible impairment are subjected to discrimination, or negative attitudes (Cited in, Küçüker, 1997). In other words, it is possible to associate it with perceptual intensity. Those different from others in a visible way draw more attention and immediately perceived and are recalled faster. **These results show that the effect of perceptual intenseness emerges as a determining factor for the physically impaired.**

The second is the needy persons (24.2%). "Being needy" is a very global term and considered to include persons with disabilities as well as the elderly in need of nursing.

Disability is considered as a mental disability, visual impairment, hearing impairment, emotional

and behavioral impairment (depression/schizophrenia, stuttering, hyperactivity, behavioural disorders) by respectively 10.8%, 3.8%, % 0.7 and 1.0% of the participants.

This finding is similar to the findings of Turkey Disability Survey performed in 2002. Namely, persons with physical impairments were in the first place with 1.25%. Mental disability followed this with %0.48. Also, studies carried out in Canada and the United Kingdom demonstrate that physical impairments become the first group of disability to be defined as a type of disability (Enviro-nics Research Group, 2004; Robinson, Martin & Thompson, 2005; Siller, 1984).

We can evaluate the findings given in Table 17 by classifying them according to the answers of the participants for the definition of disability. A significant portion of the participants (33.9%) focuses on the emotional outcomes of disability by deeming persons with disabilities as pitiable, helpless and insufficient (in need of assistance, pathetic, desire of God, bad fortune, difficulty). This definition can be specified as the reflection of a negative attitude.

The fact that the non-disabled individuals receive messages about the weaknesses of persons with disabilities far more than their powerful and successful sides accounts for one of the reasons for the negative attitude toward the persons with disabilities. A person intensively exposed to these negative experiences may consider disability as a "situation arousing pity, terrifying, and dependency for assistance". This perspective results in negative attitudes towards persons with disabilities (Wright, 1980).

Another group of the answers to the question of disability can be classified in the form of health-related references. Descriptions such as sickness, chronic illness, behavioral disorders, hyperactivity, depression/schizophrenia are most probably the reflection of the medical model approaching persons with disabilities as sick persons requiring to be treated. Whereas certain answers of the participants for the definition of disabilities include the same definition with the term disability (handicapped,

disabled, deaf mute), yet some others describe it as a physical disability (movement and thinking restrictions, inability to walk, missing limbs), and learning difficulties (intellectual disability, difficulty in learning). On the other hand, some include the hearing, language and speech disorders (inability to speak, stammering, hearing impaired/deaf) and visually impaired (blind).

With this definition, a community-level of awareness for the presence of various disability conditions can be mentioned.

Participants describe disability more as a loss of function that the persons with disabilities experience, not expressing their characteristics beyond their disabilities. An approach explaining the formation of the attitudes towards persons with disabilities, as observed in this finding, it is urged that non-disabled individuals are more focused on disability conditions of persons with disabilities and evaluate them with only one property of them that is negative (Wright, 1980). The important thing is to view a person as a whole.. For example, a father with a cerebral palsy, after mentioning about his daily life, relationships and hobbies, he also mentioned about his cerebral palsy (Turnbull & Turnbull, 1995). How persons with disabilities will see themselves is affected from how the others see them. Inadequacy should not shade his other qualifications and his life. Also, it should not be thought that it affects the individual more than it is (Turnbull & Turnbull, 1995). It can be said that for perceiving disabled persons like other persons with disabilities as well as the positive and negative features, as a whole, bringing out their strong and successful sides more ,there is a need to develop programmes for different groups such as students, professionals, parents, employer, employee, and also making use of the media for this purpose for a more positive and totalitarian a point of view.

Another group of the answers of the participants concerning the definition of disability is somehow similar to the approaches describing disability through social model. In this group, disability

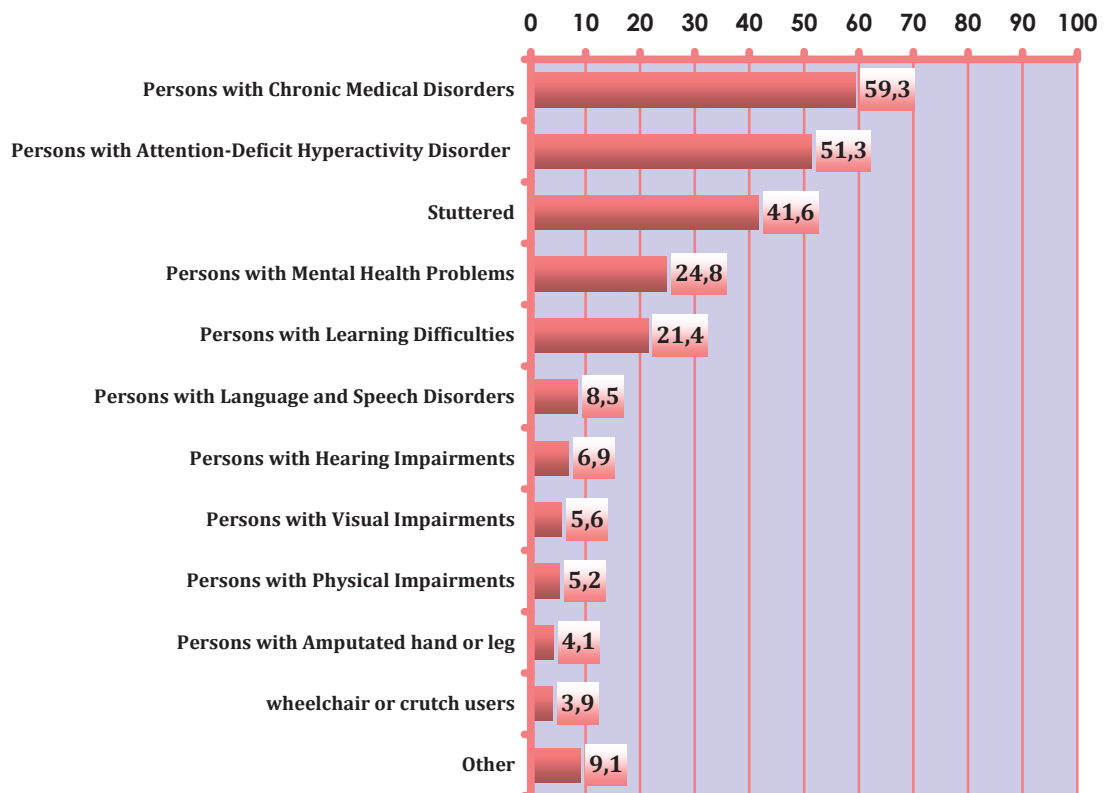
is described in terms of its social outcomes rather than as a loss of function or missing limb (inability to participate in social activities, segregation from society). It is interesting that this kind of definitions is seen less frequently. Persons with superior intelligence are dealt with as a disability group. Unfortunately, the number of those defining persons with disabilities is no different than those persons without disabilities, which is considered to be a positive approach, is very low (1.8%). This finding shows that

there are many things to be done to change the perception of society about the individuals.

4.2.2. Circumstances not included in the definition of disability

Participants were asked which circumstances were not included in the definition of disability and indications obtained from the answers are shown in Figure 2.

Figure 2: The rate of the Types of Disability Conditions that are not considered as Invalid/ Disabled / Handicapped

According to Figure 2, more than half of the participants (59.3%) do not place chronic medical disorders within the definition of disability. This is followed by respectively the persons with Attention-Deficit Hyperactivity Disorder (51%), the stuttered (41.6%), persons with mental health problems (24.8%), and persons with learning difficulties (21.4%).

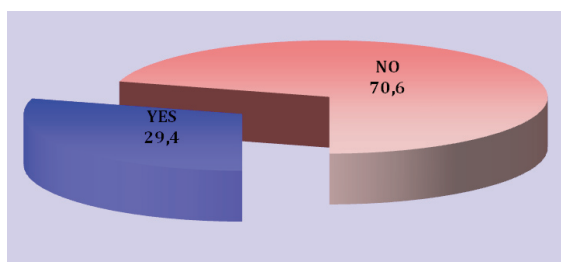
It is identified that chronic medical disorders and mental health difficulties are left out in the definition of disability. Despite this, such as those using wheelchair, crutch, etc, with amputated hand or leg, unable to walk, visually impaired, language and speech and hearing impaired are accepted more as disabled. Here, again, with physical disabilities - sensory (visual) results about the intensity effect has emerged. It is somehow interesting that a moderate number of participants do not assess persons with inability to learn, inability to talk, hearing impairments, visual impairments as disabled.

In line with the findings shown in Table 17 and Figure 2, the studies about disability carried out in Canada and the United Kingdom, revealed that physical impairments was the first group defined as a disability (Enviroincs Research Group, 2004; Robinson, Martin & Thompson, 2005). These results may be due to the fact that participants are more likely to associate disability with visible impairments. This situation can be explained by the concept of sensory intensity. Individuals with sensory intensity because of their differences can be thought as the representative models of the related concept.

4.2.3. Presence of Persons with Disabilities in the Family or Relatives

Participants were asked if they had any person with disability among their families or relatives and the findings obtained via this question has been shown in Figure 3.

Figure 3: The rate of persons with disabilities in family or relatives

As seen in Figure 3, in the families or immediate relatives of 70.6% of the respondents there is not any person with disability. However, families or relatives of 29.4% of the respondents included a person with disability.

4.2.4. The kinship status of persons with disabilities within the family or relatives

Persons who stated the presence a disabled person in their families or relatives were asked about their kinship status with those with disabilities. The findings obtained via this question are shown in Table 18.

Table 18: The kinship status of persons with disabilities within family or immediate relatives

	%
Aunt (mothers' side)	24,9
Aunt (Fathers' side)	16,3
Brother / Sister	13,0
Older Sister	11,2
Nephew / Niece	9,4
Daughter in Law	4,0
Older Brother	3,5
Mother in Law	2,9
Step Father	2,5
Mother	2,2
Step Mother	1,6
Cousin	1,5
Uncle (Mothers' side)	1,5
Other Relatives	5,7

As seen in Table 18, when the kinship status is examined for the persons mentioning the presence of a person with disability in their families or relatives it is perceived that persons with disabilities were immediate relatives such as aunts (from either mother's side or father's side respectively by 24.9% and 16.3%), siblings (13.0%), older sisters (11.2%), nephews (% 9.4).

When the answer of this question is examined in terms of gender, the rate of women's (aunt, still, sister, bride, mother-in-law, mother, step-mother) (%63.0) is interestingly higher than that of men (brother, uncle and stepfather) (7.5%). It is also interesting that male persons with disabilities such as father, uncle, father-in-law and son-in-law were not reported at all.

4.2.5. Types of disabilities in families or relatives

Participants, who mentioned that there is a disabled person within their families or relatives, were asked what kind of disabilities those were. The data obtained is shown in Table 19.

Table 19: The type of the disability conditions of persons with disabilities in the family or relatives

	%
Persons with physical impairments	31,6
Persons with learning difficulties	31,5
Persons with language and speech disorders	13,1
Persons with visual impairments/ blind	12,7
Unable to walk	8,8
Persons with Hearing impairments / deaf	7,6
Persons with chronic medical disorders	6,1
Amputated hand or leg	3,1
Persons with mental health problems	2,2
Stuttered	1,2
Others	2,3

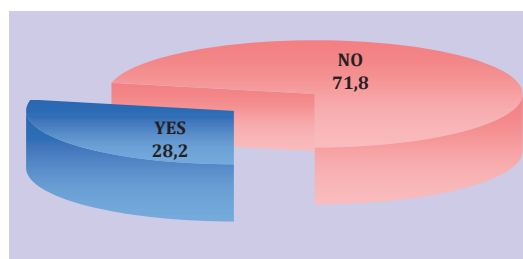
According to the participants reporting the presence of a person with disability in their families, the majority of the persons with disabilities by 43.5% suffered from physical impairments (physical disability, unable to walk, absence of hands or feet). Secondly, learning difficulties (31.5%), with 13.1% inability to talk, with 12.7% visual impairments, with 7.6% hearing impairments, 6.1% with chronic medical disorders, 2.2% of those with mental health problems, and 1.2% of them

with stuttering condition. This indication is consistent with the indications given in Table 17. As in the first type of disability that comes to mind when talking about disabilities, between family members or relatives with disabilities the physical impairments has the first, then learning difficulties have the second place.

4.2.6. The Occasion of Living with disabled person

To the persons who have a disabled member in their families the question whether they live together with them in the same house or not is asked and the data obtained is shown in Figure 4.

Figure 4: Percentage of replies to the question: "Do you live in the same house with a Person/Persons with disabilities?"

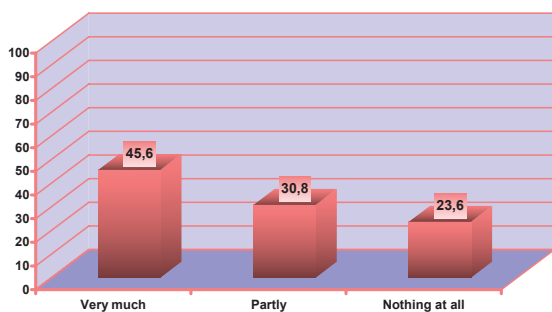

As you can see from Figure 4 while 1 / 3 (28.2%) of the participants live in the same house with them with disabled person in their families, the others 71.8 live in separate houses.

4.2.7. The Effect of a disabled person living in the same house on the family's daily life

To the persons who mentioned that there is a disabled person in their house the question of whether it affects their daily life or not is asked and the data obtained is shown in Fig. 5

Figure 5: Percentage of replies to the question: “To what extent does the presence of a disabled person in your family affect your daily activities of your family?”

As it is stated in Figure 5, 45.6% of the participants who spoke of a disabled in the family and were interviewed, stated that persons with disabilities strongly affects the quality of family’s daily routines, 30.8% of those stated “partly affects”, 23.6% stated “doesn’t affect”. 76.4% of those answering this question think that persons with disabilities partly or completely affects the family’s life.

When the figures 3, 4, 5 and tables 18 and 19 are considered together; it is seen that there is a disabled person at a rate of 1/3 among the family/relatives, besides there is a very close blood relationship with that disabled person, which is an important finding.

As compromising with the literature of the subject, persons with physical impairments among the relatives are reported more (Turkey Disability Survey, 2002; Envirionics Research Group, 2004). This result may be due to perceptual distortion, besides it is also possible to attribute this result to respectively higher number of persons with disabilities caused by having insufficient knowledge about antenatal and after birth health of the baby, insufficient information, traffic accidents, terror etc.

Although majority (71.8%) of the participants have a disabled family member or a relative that they do not live with, it became evident that presence of disabled person affects the

majority of the family. Those knowing a disabled acquaintance out of the family are the majority and these disabled persons are especially their neighbours, also the level of familiarization with these disabled is high. In the research carried out in Canada it is suggested that 75% of the group have a disabled acquaintance and these persons are especially a family member (48%) or a friend (43%) and only just 11% of the group live together in the same house (Envirionics Research Group, 2004). The percentage of living together with a disabled relative in the same house in Canada is lower than it is in Turkey. The difference can be attributed to the cultural differences between Turkish and Canadian families, that Turkish families are more traditional and effects of communal culture.

The literature of the subject suggests contradicting findings about the effects of persons with disabilities on their families, as well as this study. Some researches suggest that persons with disabilities persons are a source of stress for the families while others suggest them as a component of integration for their families (For example, Dogan, 2001; Dyson, 1997; Turnbull& Turnbull, 1995).

4.2.8. Having a disabled acquaintance

The participants were asked if they had ever had a disabled acquaintance. Findings about this question are shown in Figure 6.

Figure 6: Percentages of answers to the question of “Have you ever had a disabled acquaintance?”

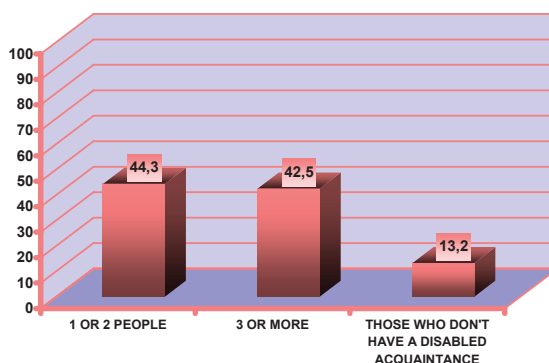

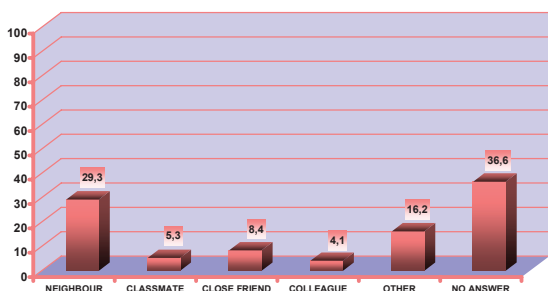

Figure 6 shows that 44,4% of those who do not have a disabled family member have on or two, 42.5% of those have three or more disabled acquaintances. The percentage of those who do not have a disabled acquaintance is 13.2%. It is obvious that even the participants do not have a disabled family member, a significant number of them (86.8%) have at least one disabled acquaintance around them. There are evidences that disability is more common in families which have low socio-economic income (Tumbull & Tumbull, 1997). It is found that a significant number of the participants in this study have a poor income and education. An important factor proving this finding is that although the percentage of the participants (29.4%) who do not have a disabled relative is low, percentage of those who know a disabled around is high.

4.2.9. Disabled acquaintance's identity

Those having a disabled acquaintance out of family members and relatives were asked who the disabled acquaintance is and findings obtained through this question are shown in Figure 7.

Figure 7: Percentages of answers to the question of "What is your relationship with the disabled person/ persons that you have contacted with"

As in Figure 7, 29.3% of the disabled acquaintances of the participants are neighbours, 8.4% of them are close friends, 5.3% of them are classmates, 4.1% of them are colleagues. More than one third (36.6%) of the participants interviewed did not answer this question. When the results are reviewed, it is seen that 70% of the participants do not have a disabled person in family (Figure 3) and 11% them do not have any disabled acquaintances (Figure 6). Nearly half of the disabled acquaintances of those are neighbours and friends. A significant percent of those (36.6%) stating they have a disabled acquaintance did not mention about identity of the disabled persons, probably it is because these participants do not know who they are. It can be concluded that a significant number of the participants completely do not know the disabled person or know not well.

The disabled acquaintances such as neighbours and friends are at the same socio-cultural environment as the participants interviewed. A research carried out in Canada shows that 75% of the group have a disabled acquaintance and these persons are especially either a family member or a friend (Environics Research Group, 2004). Canadian families have less disabled acquaintances as workmates, classmates and neighbours, the disabled acquaintances they know are especially their relatives and friends (Environics Research Group, 2004).

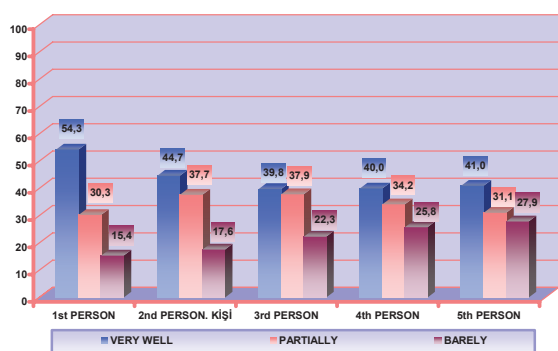
It can be said that in Canada, unlike Turkey, the participants do not make closer friends with the disabled other relatives and friends. Turkey is more communal in respect to Canada is an acceptable statement. In communal society, the individuals have closer relations with a more crowded and larger group; relations of relatives, neighbours, and fellow citizens are deeper and more faithful. Influences of this culture are also obvious in having closer relations with persons with disabilities. In Turkey, persons are more capable of integrating persons with disabilities into society. A similar pattern is also observed in Mexico (Graf et al. 2007). In Turkey, perhaps in Mexico as well, persons with disabilities

have more acceptance and closer relations with the others, yet they do not enjoy sufficient assurances both for the present and the future.

4.2.10. Level of knowledge about disability

The respondents were asked how closely they know persons with disabilities that they reported they knew, and the findings obtained via this question are shown in Figure 8.

Figure 8: The Percentages of Answers to the Question of “To what extent do you have a close relation with the disabled person/persons?”

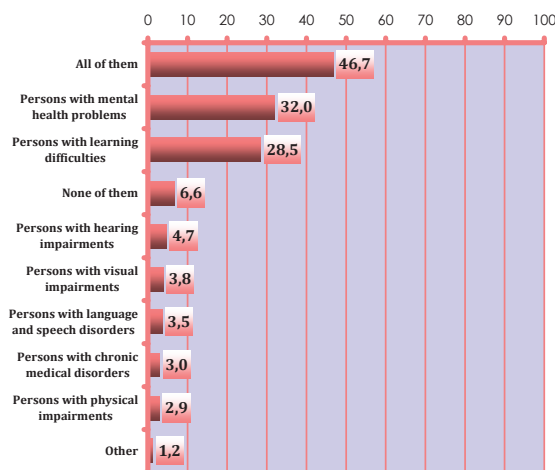

As shown in Figure 8, when we examine to what extent those who have disabled acquaintances from outside their families and kinship know about these persons we see that the percentages of answers of “very well” are respectively 54.3%, 44.7%, 39.8%, 40.0%, and 41.0%. The percentages of the answer “Partially” are respectively 30.3%, 37.7%, 37.9%, 34.2% and 31.1%. The percentages of the answer “Barely” are respectively 15.4%, 17.6%, 22.3%, 25.8% and 27.9%. The percentages demonstrate that the ratio of disabled acquaintances is high. When this finding, Figure 7, is evaluated with the earlier finding, since the acquaintance disabled are from their immediate relations the high percentage of the answer “very well” is a predictable case.

4.2.11. Groups of disabled preferred to be close friends

The respondents were asked which groups of disabled they wouldn't like to make close friends, and the findings obtained via this question are shown in Figure 9.

Figure 9: The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled Would You Not Like To Make Friends?”

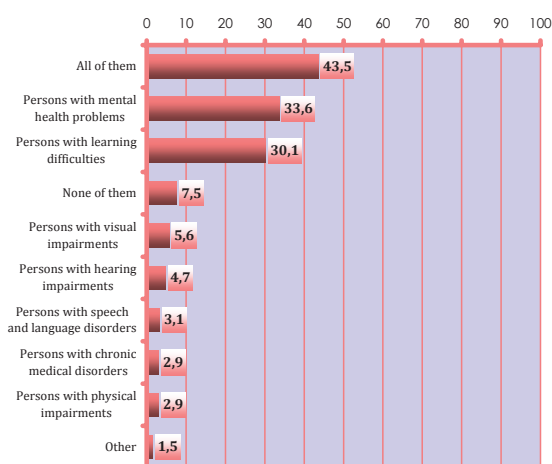

The fact that approximately half of the respondents replied that they could make friends with all disabled persons (%46.7) is considered a positive approach. The least preferred groups for friendship are the persons with mental health problems (32.0%) and the persons with learning difficulties (28.5%). The percentage of those that want to make friends with none of them is 6.6%. Likewise, a number of researches demonstrate that the individuals with mental health problems constitute the least preferred group (Aulagnier et al., 2005; Diken, 1998; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dokmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Mağden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher et al., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson et al., 2007; Smith, 1978; Senel-Gunayer, 1985; Wolman et al., 2004).

4.2.12. Groups of disabled preferred to be colleagues

The respondents were asked which groups of disabled they would not like to work at the same workplace, and the findings obtained via this question are shown in Figure 10.

Figure 10: The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled May Not You Prefer to work with?”

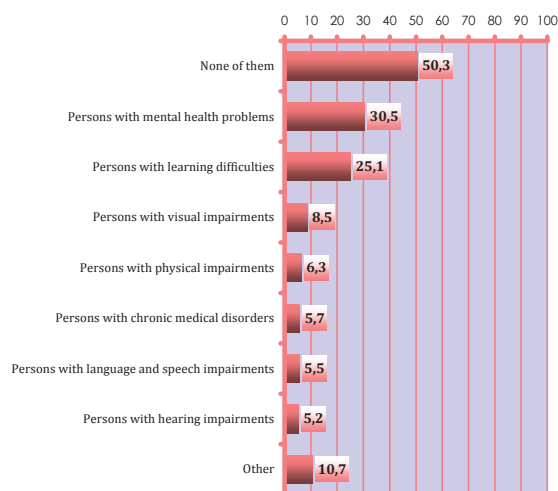

While 43.5% of the respondents report that they could work with all disabled persons at the same workplace, it's determined that in parallel with the earlier finding (Figure 9), again the persons with mental health problems constitute the least preferred group for colleagues. The 30.1% of the respondents would not like to be colleagues with a person with learning difficulties. The percentage of those that want to make friends with none of persons with disabilities is 7.5%.

4.2.13. Groups of disabled that are not preferred as spouses

The respondents were asked which groups of disabled they would not like to marry, and the findings obtained via this question are shown in Figure 11.

Figure 11: The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled May Not You Prefer to Marry to?”

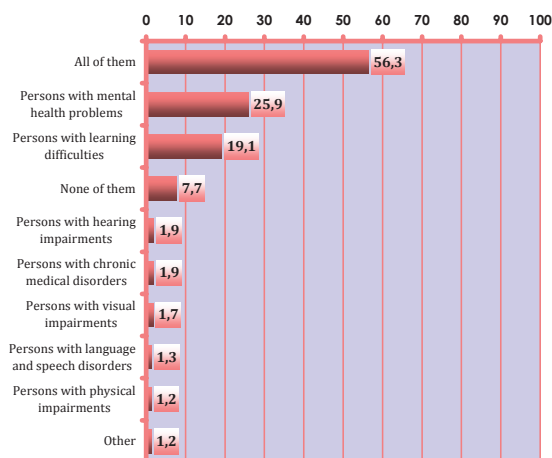

50.3% of the respondents report that they would not like to marry any person with disabilities. It is followed by the persons with mental health problems (30.5%) and the persons with learning difficulties (25.1%). Half of the respondents would not like to marry a disabled person. Besides, those who state they could marry a person with disabilities also report that they would not like to marry a person with learning difficulties and a person with mental health problems.

4.2.14. The groups of disabled preferred to be neighbours

The respondents were asked which groups of disabled they would not like to be neighbours, and the findings obtained via this question are shown in Figure 12.

Figure 12: The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled May Not You Prefer to Be Neighbours?”

As shown in Figure 12, 56.37% of the respondents stated that they could be neighbours with any groups of disabled persons. The first groups that the respondents do not want to be neighbours are the persons with mental health problems (25.9%) and the persons with learning difficulties (19.1%). The percentage of those that do not want to be neighbours to none of them is 7.7%.

When we examine Figures 9-12, we see that the persons with mental health problems and the persons with learning difficulties are the least preferred groups of disabled for being close friends, colleagues, spouses and neighbours. The most preferred disability conditions are the persons with visual impairments, physical impairments, hearing impairments, language and speech impairments, and chronic medical disorders.

Several similar findings are available in the field literature. Persons with mental health problems and persons with learning difficulties receive little acceptance and more denial (Aulagnier et al., 2005; Diken, 1998; 1973; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dökmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; MacMilan & Morrison, 1984;

Magden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher et al., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson et al., 2007; Siller, 1984; Smith, 1978; Senel-Günayer, 1985; Wolman et al. 2004; Wong et al., 2004). In the light of these findings, we see that since the behaviours of the persons with mental health problems and persons with learning difficulties are less predictable they are perceived as threatening, and therefore persons feel scared and worried from this group of disability, which allows the group of physical impairments to be preferred for interaction.

Personal characteristics of persons with disabilities are considered to be important in whether they are accepted or denied.

According to the contact theory about the attitudes, where as meeting with an attitude object frequently creates a feeling of affection, disappearing of that stimulator creates the opposite feeling. However, most persons do not have direct experiences with persons with disabilities. It is known that the majority of attitudes develop through significant socialization environments such as home, school, workplace, etc. Therefore, the attitudes towards persons with disabilities also develop based on the statements and behaviours observed in such environments in a similar way to the development of attitude objects (Triandis, Adamopoulos & Brinberg, 1984). Informing the public, presenting them positive models of disabled persons and creating opportunities for positive interaction are important. As the opportunities for positive experiences with persons with disabilities increase, so do the positive attitudes towards persons with disabilities.

Another interesting finding of this research is the fact that while the majority of the respondents state that they could be friends (46.7%), work in the same workplace (43.5) and be neighbours (56.3%) with persons with any type of disability conditions, the respondents avoid to choose a disabled person when it comes to marriage (%50.3).

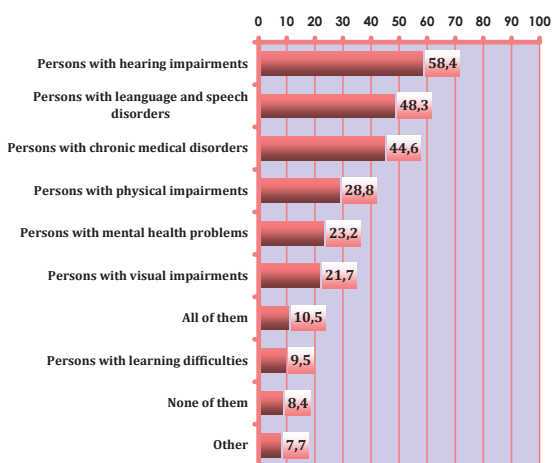
The social distance theory about the willingness in establishing relations with persons at varying levels is one of the factors considered in researches about the attitudes. Researches about the social distance in attitudes towards

persons with disabilities demonstrate that as the social distance increases attitudes become more positive and that dating or marrying a disabled individual is less preferred than working at the same workplace with a disabled individual (Hergenrather & Rhodes, 2007). Similar results are obtained also from children. For instance, Akçamete and Ceber (1999) found out that the children without hearing impairments accepted the hearing impaired children but at the same time did not like to establish close friendships with them. These researchers supporting the findings of this survey demonstrate that attitudes towards persons with disabilities change depending on the context, relations with persons with disabilities which require more social distance are favoured more and thus the attitudes are more positive in such cases than those relations involving close relations with the opposite gender.

4.2.15. Ability to do housework alone by types of disability

The respondents were asked which groups of disabled can carry out housework on their own such as cooking, laundry, dishwashing and ironing, etc. The findings obtained via this question are shown in Figure 13.

Figure 13: The Percentages of Answers to the Question of “Which Groups of Disabled is/are able to do housework such as cooking, washing, dishwashing and ironing and so on by their self/selves?”

The respondents stated by 58.4% persons with hearing impairments, by 48.3% persons with language and speech disorders, by 44.6% persons with chronic medical disorders, by 28.8% the persons with physical impairments, by 23.2% persons with mental health problems and by 21.7% persons with visual impairments could do housework such as cooking, laundry, dishwashing and ironing, etc. on their own. The percentage of respondents picking the option of “All of them” is 10.5% whereas the percentage of the respondents picking the option of “None of them” is 8.4%. Persons with learning difficulties is group considered to be the least capable group of disabled for doing these housework by only 9.5%.

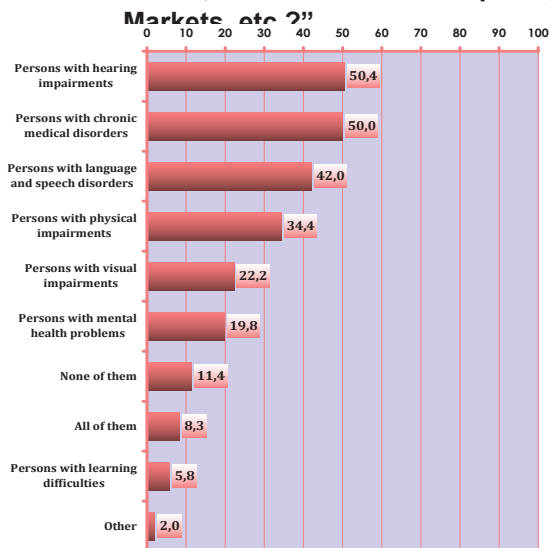
In this survey, the majority of the respondents reported they believed that the persons with hearing impairments (58.4%) and persons with language and speech disorders (48.3%) are the most capable of groups of disabled to carry out these housework. This result is due to the belief that assumes works requiring physical skills and power such as housework could be carried out by those disabled with less physical loss.

The fact that the mentally disabled are believed to be the least capable of carrying out housework arise from the assumption that housework required mental skills as well as physical skills.

4.2.16. Ability to carry out various daily activities outside home alone by types of disability

The respondents were asked which groups of disabled could carry out their activities in banks, post offices, markets, etc. on their own. The findings obtained via this question are shown in Figure 14.

Figure 14: The Percentages of Answers to the Question of “Which One of Following Groups of Disabled Persons Can Do Their Own Needs in Banks, Post Offices and Hospitals, Markets, etc.?”

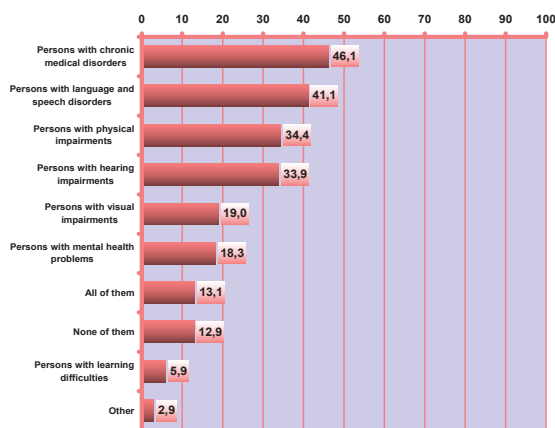

The respondents answered by 50.4% persons with hearing impairments, by %50.0 persons with chronic medical disorders, by %42.0 persons with language and speech disorders, by %34.4 the persons with physical impairments, by %22.2 persons with visual impairments, by %19.8 persons with mental health problems can do their own needs outside the home such as at banks, hospitals and markets. The percentage of respondents picking the option of “All of them can do” is 8.3% whereas the percentage of the respondents picking the option of “None of them can do” is %11.4. The percentage of the respondents believing that persons with learning difficulties can do these is 5.8%. The findings related to which groups of disabled persons could do their own business in places such as banks, post offices, hospitals and markets are consistent with the previous findings (Figure 13). The opinion that these business requiring lots of move outside home cannot be carried out by all the groups of disabled persons may be due to transportation, access difficulties and the fact that these businesses are already hard to do for everyone as well. The complexity, insufficiency of and limited support for these services may be due to the fact that everyone already experiences difficulties while utilizing such services.

4.2.17. The groups of disabled deemed to be able to participate in social activities on their own

The respondents were asked which groups of disabled can participate in social activities (seeing a movie, meeting with friends, etc.) on their own. The findings obtained via this question are shown in Figure 15.

Figure 15: The Percentages of Answers to the Question of “Which One of the Following Groups of Disabled Can Participate in Social Activities such as Seeing a Movie or Play, Meeting with Friends, etc.?”

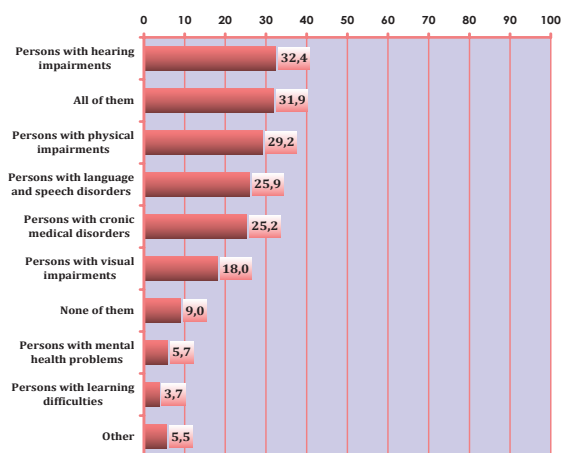
When findings about which groups of disabled can participate in social activities are examined, it is seen that the option of persons with chronic medical disorders (46.1%) comes first. This group is followed by persons with language and speech disorders by %41.1, the persons with physical impairments by 34.4%, persons with hearing impairments by 33.9%, persons with visual impairments by 19.0% and the persons with mental health problems by %18.3. The percentage of respondents picking the option of “All of them” is 13.1% whereas the percentage of the respondents picking the option of “None of them” is 12.9%. The percentage of the respondents believing that persons with learning difficulties can participate in social activities is 5.9%.

When the respondents' perceptions on the function of persons with disabilities are examined, (Figure 13-15), it's found out that persons with hearing impairments, persons with speech and language impairments and persons with chronic medical disorders are deemed to be able to carry out their businesses outside home easily and that the persons with physical impairments would participate in more social activities as well as these types of disability conditions. In general, the respondents consider the persons with hearing impairments, speech and language disorders and chronic medical disorders as self-sufficient groups of persons who are able to perform their skills. On the other hand, persons with learning difficulties are considered to be the group of disabled that can do the least by themselves both in their businesses outside home and in social activities.

4.2.18. Preferences of disabled as employees

The respondents were asked the question of "if you had your own workplace, which one of the following disabled individuals would you hire?" and the results are shown in Figure 16.

Figure 16: The Percentages of Answers to the Question of "If You Had Your Own Workplace, Which One of the Following Disabled Individuals Would You Hire?"

The respondents answered that they would hire first persons with hearing impairments (32.4%) and then respectively the persons with physical impairments (29.2%), persons with language and speech impairments (25.9%), persons with chronic medical disorders (25.2%) and persons with visual impairments (18.0%). Persons with mental health problems (5.7%) and persons with learning difficulties (3.7%) are again the least preferred groups. Those picking the option of "Any of them" constitute a considerable majority of the respondents by 31.9%. The percentage of those who would not like to hire any of them is 9.0%.

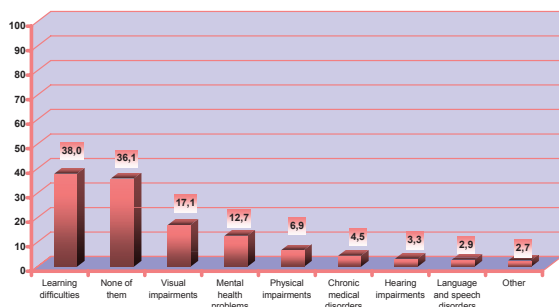
It is found that persons with learning difficulties experiencing limitations in their basic life skills and the persons with mental health problems whose behaviours are hard to predict are not preferred by the respondents for a workplace. In addition, the percentage of those picking the option of "Any of them" is quite high.

The survey findings demonstrate that the respondents consider persons with hearing impairments, persons with language and speech disorders, persons with physical impairments and persons with chronic medical disorders are highly functional groups (Figure 14-16). In line with this finding, it is laid down that the respondents prefer the same groups of disabled also in business life.

4.2.19. The toughest disability experience that it would not be handle?

The respondents were asked the question of "If you had a disability condition, what would the toughest disability experience that you would not handle be?" and the results are shown in Figure 17.

Figure 17: Percentages of answers to the question of “what would the toughest disability experience that you would not handle be?”

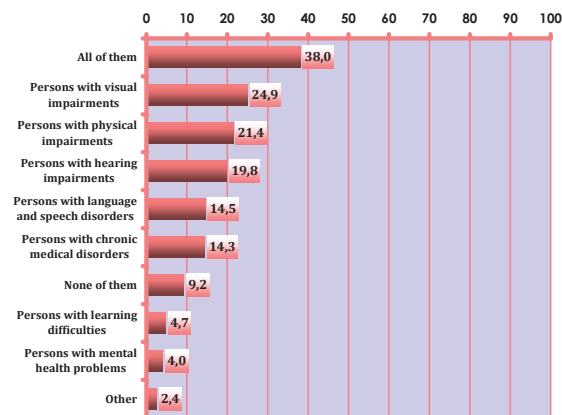

The type of disability of which the participants think would be the most difficult to overcome if they experienced, is learning difficulties (38.0%). The other disabilities are respectively visual impairment (17.1%), mental health problems (12.7%), physical impairments (6.9%), chronic medical disorders (4.5%), hearing impairments (3.3%) and language and speech disorders (2.9%). The percentage of those who do not want to experience any of these disabilities is 36.1%. In this study, it is seen that learning difficulties, visual impairments and mental health problems are stated as the most difficult disability experience. It can be said that there are hardships to integrate with society for those who have learning difficulties and mental health problems, also society has serious concerns about these disabled persons.

4.2.20. The groups of disabled which are preferred to spend a day with

The question “If you were to spend a day with a disabled person which one would you prefer among the following disabled?” is asked to the participants and the findings are shown in Figure 18.

Figure 18: Percentages of answers to the question “If you were to spend a day with a disabled person who would you prefer among the following disabled?”

Where 38% of the participants state that they can spend a day with all of them, persons with visual impairments are proved to be the most preferred (24.9%) disabled group. This is respectively followed by persons with physical impairments (21.4%), persons with hearing impairments (19.8%), persons with language and speech disorders (14.5), persons with chronic medical disorders (14.3%). Persons with mental health problems (4.0%) and persons with learning difficulties (4.7%) are again the least preferred group. The percent of the participants who do not want to spend a day with any of these persons is 9.2%.

In figures 16-18 it is seen that if the participants had their own business they would employ persons with hearing impairments, persons with physical impairments and persons with language and speech disorders in the first place and persons with learning difficulties and persons with mental health problems in the last place. Another evidence (Figure 17) supporting these findings is the most difficult disability experience to overcome are respectively persons with learning difficulties, persons with visual impairments and persons with mental health problems. Besides stating that learning difficulties is the last of all disabilities they would

like to experience personally, they also do not want to spend a day with them (Figure 18). A similar finding is also true for those who have mental health problems. This finding is parallel to many earlier findings in this study and literature of the subject (Aulagnier et al., 2005; Diken, 1998; 1973; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dokmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Magden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher et al., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson et al., 2007; Smith, 1978; Senel-Gunayer, 1985; Wolman et al., 2004; Wong et al., 2004).

One of the most important reasons of why persons with learning difficulties and persons with mental health problems are preferred and accepted so little is having insufficient knowledge, skills to overcome and experience about them, and their behaviours' being unpredictable, furthermore it may probably cause concern for the persons. Apart from this, mentally disabled persons' having difficulties in doing many functions may cause them to have problems in their academic, social, working environment and personal relations. Those who have mental health problems may be reacted by the persons either because of their annoying, aggressive or introverted behaviours. That may cause them to be disapproved more.

Another important finding in the study is about persons with visual impairments. Being visually impaired is in the third place (17.1%) in list of disabilities which difficult to overcome. However not wanting to experience, visually impaired are in the second place in the list of disabled with whom to spend a day with. This finding also shows that disability experience and being with a person who has that disability may be different things.

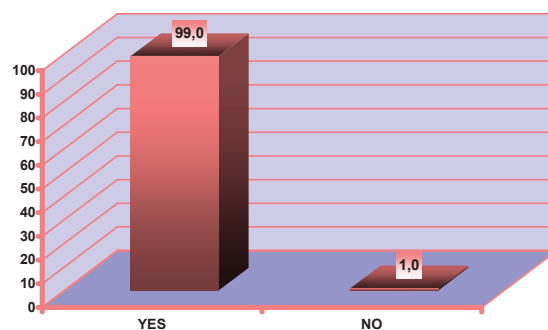
When language and speech disorders and hearing impairments are considered together in accordance with a day to spend with, a 34.3 percentage is reached. Although these two types of disability conditions have essential problems in communication, it is interesting that they are highly preferred by the participants

among disabled types. However, they have difficulties in communication but they do not have learning difficulties and mental health problems may be the reason why they are preferred more with respect to other disability groups. Having insufficient knowledge about those who have learning difficulties and mental health problems decrease their predictability, and their possibilities to create risks cause an unreal concern. Uncertainty is an important source of concern that persons cannot overcome. These findings revealed the need to know more about to decrease the uncertainties about disabled persons and communicate with them efficiently.

4.2.21. Thoughts about the education of persons with disabilities

The participants were asked "Should persons with disabilities receive education?" and findings are shown in Figure 19.

Figure 19: Percentages of answers to the question of "Should persons with disabilities receive education?"

99 percent of the participants thinking disabled persons should be educated is highly important in respect to the necessity that disabled persons should be in the teaching environment. However, in this part of the questionnaire the participants' concept of education is not discussed.

4.2.22. Do you think why persons with disabilities persons should be educated?

There are handful persons who do not think disabled persons should be educated. These persons were asked about the reasons and the findings are shown in table 20.

4.2.23. Explanations of those who do not think persons with disabilities should be educated

Table 20: Percentages of answers to the question of “Do You Think Why Persons with Disabilities Should Be Educated?”

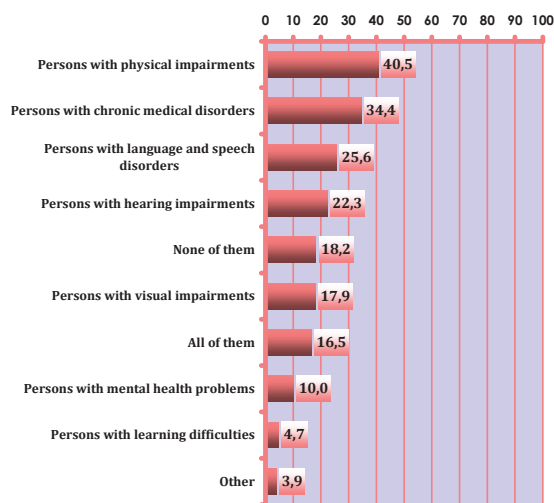
	%
Not conveying any idea	59,0
Disabled Persons having serious disabilities who cannot be educated	41,0

When those answering “no” to the question of “Do you think disabled persons should be educated?” in Figure 19 were asked about the reasons, 59 percent of the participants did not convey any idea, 41 percent expressed that they stated this opinion for those who have serious disabilities. As it is observed almost all the participants think disabled persons should be educated but they also exclude the ones who have serious disabilities. Also, Batu (1998) found out that persons with mild learning difficulties are more convenient to inclusive environments in respect to persons with hearing impairments. It is seen that the seriousness of the disability condition is essential in accepting them.

4.2.24. The disabled groups preferred to be educated with their peers

The Participants were asked which disabled groups can be educated with their peers, the findings are shown in Figure 20.

Figure 20: Percentages of answers to the question of “Do you think which of the following disabled groups can be educated in the same class with their peers?”

The disabled groups who are thought to have education in the same class with their peers are persons with physical impairments (40.5%), persons with chronic medical disorders (34.4%) and persons with language and speech disorders. These are followed by persons with hearing impairments (23.3%) and persons with visual impairments (17.9%). Persons with mental health problems (10.0%) and persons with learning difficulties (4.7.%) are again the least preferred group. While the rate of the group who says “All of them can have education” is 16.5%, the rate of the group who says “none of them” is 18.2%.

While there is a common belief (99%) that disabled persons should have education, persons with mental health problems and persons with learning difficulties are the least preferred group to have education in the same class with their peers.

In the findings of the study about the types of disabilities which have abilities to participate in independent survival skills and social life are persons with physical impairments, persons with chronic medical disorders, persons with language and speech impairments and persons with hearing impairments take the first place. Supporting the findings of the study the disabled groups that can have education in inclusive environments are primarily persons with physical impairments, persons with chronic medical disorders, persons with language and speech impairments and persons with hearing impairments.

It is also stated in the study of Canada that (Envirionics Research Group, 2004), supporting the findings of this study, they are in favour of persons with physical impairments have education in the same class with non-disabled persons, rather than persons with mental health problems and persons with learning difficulties. All these findings compromise with the other findings that show the type and seriousness of disability are important variables affecting the attitudes. (Aulagnier et al., 2005; Diken, 1998; 1973; Envirionics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dokmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Magden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parashar et al., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Smith, 1978; Senel-Gunayer, 1985; Wolman et al., 2004; Wong et al., 2004).

Concepts of integration and completion stem from "The Least Restrictive Environment" (TLRE) (Salend, 1998). TLRE, means disabled persons should have education as much as possible in the same environment together with their non-disabled peers. A decision about TLRE should not be made taking into account the child's disability condition but taking into consideration his/her educational needs. Inclusion requires planning and following up child's taking place in academic and social educational programmes carried out in ordinary schools (Salend, 1998). Inclusion is not placing the child in an

ordinary class. If the fundamentals of inclusion (if the school staff, students and parents are not instructed and made ready to accept the practice of inclusion, teaching environment and programmes are not organised, proper staff and the needed supportive services are not provided, parents-school cooperation is not established etc.) is not met the expected results will not be achieved. There are many studies about inclusion practices (For example, Akcamete & Ceber, 1999; Akcamete, Gurgur & Kis, 2003; Baykoc-Donmez, Avci & Aslan, 1997; Diken, 2006; Diken & Sucuoglu, 2001; Kargin & Baydik, 2002; Sahbaz, 1997; Uysal, 1995). Although, there is only one available study countrywide testing the contribution of inclusion practices to disabled and non-disabled children, their family and to the whole system, and how successful this practice is (Kargin, Acarlar & Sucuoglu, 2003). This study brings forward that there are many problems in Turkey about inclusion practices; the limited proficiency and skills of administrators, teachers and parents about inclusion practices, the physical inefficiency of teaching environments, teaching materials and supportive services.)

The results of studies carried out in Turkey generally bring out a suspicion about the convenience of inclusion practices. In our study we can see the following issues as a reflection of inefficiency in inclusion practices in our country: only some certain groups of disabilities are accepted in integration environments, those supporting that disabled persons should have education in inclusive environments although being unable to explain why (60%) and those thinking that education is unnecessary for highly disabled persons. It cannot be mentioned that there is a real inclusion practice before meeting the basic requirements of inclusion.

4.2.25. Level of knowledge about legal rights relating to disabled persons

Participants were asked which rights, legal regulations and practices they knew that the state empowered to disabled persons. The findings are shown in Table 21.

Table 21: Percentages of answers to the question of “Which Rights Do You Know Given by the State to Disabled Persons?”

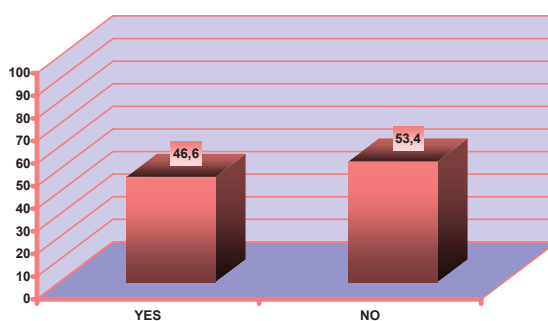
	%
Benefit	20,9
Employment	10,3
Education	9,9
Financial aid	7,3
Rehabilitation Centres	4,4
Transportation	4,2
Free assistive equipments	3,2
Social assistance by charity organisations	3,1
Social security	2,6
Special education	2,2
Free medicine/health provision/treatment	1,6
No provision	1,3
Food relief	1,2
Urban regulations	1,2
Social activities	1,1
Tax Exceptions	0,8
Free health provision (Green Card)	0,7
Various reductions	0,6
Other	0,9
I do not know	49,8

The rate of persons who do not know the rights given by the state is pretty high (49.8%). The most commonly known rights are benefit for disabled persons (20.9%), employment of disabled persons (10.3%), special education provision for disabled persons (9.9%) and financial aids for disabled persons (7.3%). These findings show that the general public needs to be informed about the legal regulations related to disabled persons.

4.2.26. Opinions about the negative attitude towards persons with disabilities

The participants were asked whether there is a negative attitude towards disabled persons in Turkey or not, the findings are shown in Figure 21.

Figure 21: Percentages of answers to the question of “Do You Think There is Negative Attitude towards Disabled Persons in Turkey?”

While nearly half of the participants (46.6%) state there is negative attitudes towards disabled persons, a little more than the half (53.4%) state there are not any. In fact, the participants' consideration about the issue does not seem to be extensively different. Being unconscious of negative consideration for disabled persons is an interesting finding. While the majority of the participants (82%) state there is discrimination more or less against disabled persons in Canada (Envionics Research Group, 2004), one third of the participants in the UK state there is discrimination against disabled persons (Robinson et al., 2007). It is surprising that there is more discrimination in Canada, where the background of services for disabled persons are volunteer and goes backward in history, than Turkey. It will be helpful to test these findings in other researches and use an inventory evaluating social acceptance besides the inventories evaluating attitudes and prejudices.

Most of the attitude researches related to disabled persons other than these two studies suggest the existence of prejudices against persons with disabilities (Alghazo, Dodeen & Algaryouti, 2003; McCoughey & Strohmer, 2005; McDougall et al., 2004; Nabors & Lehmkuhl, 2005; Nowicki & Sandieson, 2002; Parashar, Chan & Leierer, 2008; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Semmel & Gao, 1992; Wolman et al., 2004). These findings show prejudices and discrimination are independent from the countries' development levels, cultures, ethnical characters and religious belief. In contradiction to the existence of negative discrimination and prejudices about disabled persons, positive attitudes are also reported (Bakheit & Shanmugalingam, 1997, Baykoc-Donmez, Avci & Aslan, 1998; Charupatanapong & Trinh, 1997; Dindar, 1995; Dokmen, 2000; Graf et al., 2007; McDougall et al., 2004; Scott & Rutledge, 1997; Wolman et al., 2004). Also, in some studies no difference is observed between the evaluations related to disabled and not disabled persons (Firat, 1995; Oncul & Batu, 2005; Senel, 1996). The difference between the findings seems possible to stem from the differences of methods (choosing samples, research method, measurement instruments, statistical analyses, tools used), differences of quality and quantity of special education services, to what degree the services for disabled persons are developed and situated in the country and also resulting from this to what degree disabled persons are integrated to society.

4.2.27. Negative attitudes towards persons with disabilities

Those participants stating there is a negative opinion about persons with disabilities were asked what were these negative opinions and the findings are shown in Table 22.

Table 22: Percentages of answers to the question of "What are the negative opinions about persons with disabilities?"

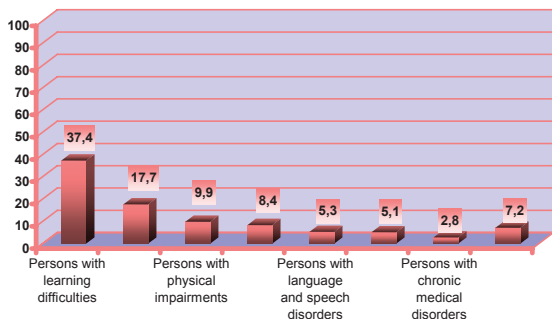
	%
Discrimination	23,7
They despise and treat as helpless	20,0
They don't try to understand/They are prejudiced	10,1
Being indifferent	7,2
They are mocking	6,7
They think persons with disabilities are incapable	4,1
Not treated them as human	3,1
They do not help	2,5
Lack of right to live	2,4
They are afraid	2,0
Abusing	0,8
Parents are accused	0,1
Couldn't remember	17,4

23.7% of 46.6% of those stating there is a negative opinion about persons with disabilities, stated that persons with disabilities are subjected to discrimination, 20.0% stated persons with disabilities are despised and treated as helpless, 10.1% stated persons with disabilities are not tried to be understood and persons are prejudiced against persons with disabilities. Also, 7.2% stated that persons are insensitive about persons with disabilities, %6.7 stated persons with disabilities are mocked. All these negative opinions show the need to provide required services and to study the level and quality of society's common knowledge about disability and opportunities of living together with them based on interaction.

4.2.28. Negative opinions about types of disability conditions

The participants were asked about types of disability conditions that receive most negative attitude in Turkey and findings are shown in Figure 22.

Figure 22: Percentages of answers to the question of “Do You Think Which Type of Disability Conditions Receives Negative Opinions Most in Turkey?”

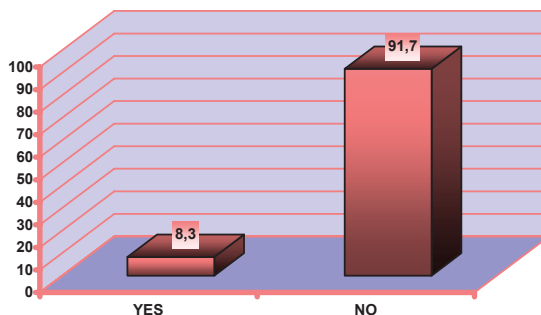

37.4% of the participants stated they had negative opinions most about persons with learning difficulties and 17.7% stated they had negative opinions about the persons with mental health problems. The prejudices are rather towards persons with learning difficulties and persons with mental health problems compromising with the former findings. Compromising with the earlier findings of this study and findings in the literature of the subject, these two groups are marked as the most difficult disability group to be accepted by society (Aulagnier et al., 2005; Diken, 1998; 1973; Environics Research Group, 2004; Gottlieb, Corman & Curci, 1984; Dokmen, 2000; Horne, 1985a; Jamieson, 1984; Jenkinson, 1983; Lanier & Jones, 1988; Lombana, 1982; Magden & Artar, 1992; Nagata, 2007; Parasher et al., 2008; Roberts & Pratt, 1987; Robinson et al., 2007; Smith, 1978; Senel-Gunayer, 1985; Wolman et al., 2004; Wong et al., 2004). In the UK, it is found out that the prejudices have been existing against persons with disabilities during the years; persons with schizophrenia and AIDS have been prejudiced against most (Robinson et al., 2007).

4.2.29. Witnessing violence against persons with disabilities apart from mass media

The participants were asked whether they witnessed a person with disability around them receiving violence or being abused, the findings are shown in Figure 23.

Figure 23: Percentages of answers to the question of “Have You Ever Personally Witnessed a Person with Disability Receiving Violence or Being Abused Except for Newspaper And Television News?”

While 91.7% of the participants stating they did not witness any violence against persons with disabilities except for mass media, the rate of those answering “yes” is 8.3%.

Those stating they witnessed persons with disabilities receiving violence were asked to retell the fact shortly they witnessed. The Findings about the fact is shown in Table 23.

4.2.30. Types of witnessed violence against persons with disabilities

Those stating they witnessed violence against persons with disabilities around them were asked to retell the fact shortly, the findings are shown in Table 23.

Table 23: Percentages of answers to the question of “Could you please re-tell the fact shortly?”

	%
They received all kinds of violence	53,5
Belittlement	18,6
Isolation	8,7
Did not remember	6,3
Abusing	3,3
A Stone thrown	1,8
Packing off/driving out	0,9
Did not answer	6,9

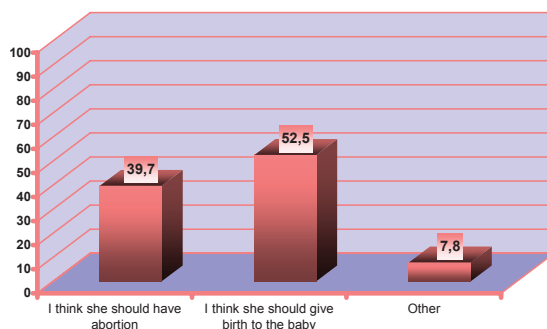
When the participants stating they witnessed violence against persons with disabilities (8.3%) were asked to retell the fact, 53.5% of them stated persons with disabilities received all kinds of violence, and this is respectively followed by despising (18.6%), isolation from the community (8.7%).

Although a minor percent of the participants witnessed violence against persons with disabilities, the rate must not be undervalued as great efforts have to be done in order to overcome the short and long term negative effects of the violence. Another study in the UK brought out similar findings (Robinson et al., 2007). Disabled or not all the persons’ rights to live free from negative prejudices, discrimination and all kinds of violence must be guaranteed.

4.2.31. Opinions About The Possibility of Having a Disabled Child During the Pregnancy

The participants were asked “Please imagine that one of your relatives is informed by a medical staff that she will have a disabled baby. In this situation, what would you think of that?” the findings are shown in Figure 24.

Figure 24: Percentages of answers to the question of “Please imagine that one of your relatives is informed by a medical staff that she will have a disabled baby. In this situation, what would you think of that?”

While 52.5% of the participants stating they prefer giving birth to the baby, 39.7% stated the baby should be aborted. That finding can be considered as an evidence of the perception that persons with disabilities have the right to live as well as the other individuals.

Besides being a medical subject abortion is also a religious, moral and ethical subject-matter. Many of the religions do not allow breaking up the pregnancy. In Buddhism, breaking up the pregnancy is the same as homicide. In Judaism, embryo is a part of the mother; however, when mother is endangered, breaking up the pregnancy is allowed; in Christianity, although the earlier strict policies have been softened it is still not preferred; also in Islam, abortion is not approved, besides this when mother is endangered or there is a serious allegation it may be allowed (Gorkey, 2001).

Abortion is an extremely controversial subject-matter. In International agreements it is seen that imperative dispositions about abortion for all countries are avoided. For example, Convention on the Rights of the Children does not define the beginning age of childhood but accepts one under 18 as a child. Since it is difficult to reach

a resolution about child's giving birth age and abortion related subjects, defining a beginning age for childhood is especially avoided.

Today some countries, such as the UK have binding acts of parliaments about detecting the defects in the brain in the first trimesters of pregnancy. However these tests are done voluntarily or compulsorily, the crucial point is what to do when a defect is detected. In this picture, the families will have to decide under social, moral and medical stress.

There are some studies about how the mothers act in decision-making stage. All these studies showed that when a baby diagnosed defected, the pregnancy is usually aborted; the doctors do not know enough about the requirements to grow up an impaired child or the capabilities of the child although he is impaired, and they are inefficient to inform the families; families decide without stress, also they may sometimes decide to give birth to the child under the risk of defect or prefer abortion when they are informed and instructed by a specialist and have enough time to decide, yet they sometimes face the risk of giving birth to risky babies under social and family stress (Roberts, Stough & Parrish, 2002; Sutherland, 2007). The studies show that decision of abortion changes according to the type of the defects diagnosed via the antenatal tests, 92% of babies with the risk of Down's syndrome are aborted more than the following, spina bifida 64%, Turner's syndrome 72%, Klinefelter's syndrome 58% and muscular dystrophy (Davis, 2003; Lawson, 2006); In the UK birth of 90% of babies with spina bifida, 92% of babies with Down's syndrome is prevented.

It is also observed in many European countries that babies with Down's syndrome are aborted at a rate of 95%. (White, 2008).

The essential reason why the babies under disability risk are aborted may be due to the assumption that these babies would negatively affect quality of family's life, reduce the pleasure of becoming mother and father or being insufficient to look after an impaired child. Furthermore, the prejudice of society

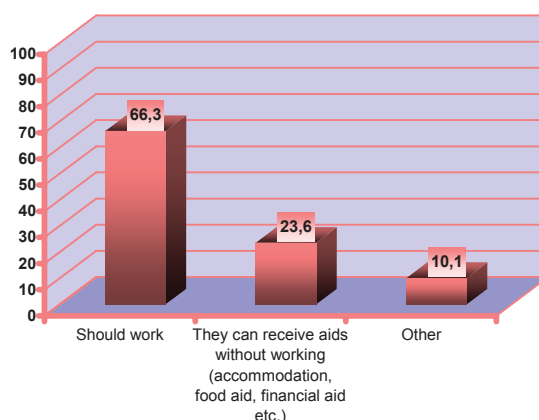
against persons with disabilities may also affect the decision of abortion. We can predicate the high abortion rates of Down's syndrome, which is a serious instance, on these assumptions (Lawson, 2006).

Any study related to mothers' opinion about abortion who are under the risk of having a disabled baby has not been encountered in Turkey. Research of Population and Health in Turkey 2003 (TNSA-2003) shows that during the five year period before the research 21 pregnancies out of every 100 pregnancies resulted in miscarriage and 11% of these pregnancies were ended willingly; and the death of babies and children were related to mother's education level. In this study the only finding showing the risk of having a disabled child was having an underweight baby, which negatively affects the survival of the baby.

4.2.32. Opinions about how should persons with disabilities maintain their lives

The Participants were asked how should persons with disabilities maintain their lives, and the findings obtained are shown in Figure 25.

Figure 25: Percentages of answers to the question of "How Should Persons with Disabilities Maintain their Lives?"

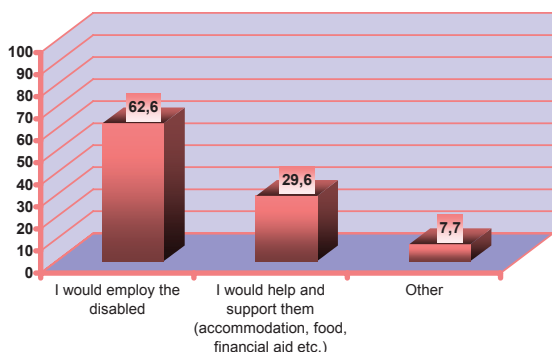

While 66.3% of the participants stated that persons with disabilities should maintain their lives by working, the rest 23.6% stated they should be on benefits. The two third of the participants stating that persons with disabilities should work can be seen as a reflection of the positive attitude towards persons with disabilities.

4.2.33. The benefits that can be provided for persons with disabilities in respect to authority

The participants were asked what they would prefer to do for persons with disabilities, if they were authorized and commanding, the findings are shown in Figure 26.

Figure 26: The percentages of answers to the question of “What would you prefer to do for persons with disabilities if you were authorized and commanding?”

Those preferring to employ persons with disabilities are the majority (62,6%). The percent of these stating “I would help and support them” is 29,6%. This finding can be interpreted as a positive attitude towards persons with disabilities in respect to joining the business life.

When the findings in Figures 25 and 26 are evaluated together it is seen that most of the participants think persons with disabilities should work, or they would employ persons with disabilities if they were commanding.

Although the participants stated opinion supporting that persons with disabilities should join the business life, there is no practice of these opinions. Turkey Disability Survey 2002, indicates that only 21.71% of persons with physical, visual or mental impairments, persons with hearing impairment and language and speech impairment joined the business life but 78.29% of them did not; it is also seen that this percent is respectively 22.87 and 77.13 for the persons with chronic medical disorders. The same research also shows a significant discrimination against persons with disabilities in respect to gender. Persons with disabilities males take place in business life more than the females, consequently unemployment rate for females with disabilities is higher. The employment rate for males with physical, visual, hearing, language and speech and mental health problems is 32.22%, males with chronic medical disorders are employed at 46.58%, these rates are respectively 6.71% and 7.21% for the female disabled. While the unemployment rates of disabled males for the same disability groups are 67.78% and 53.42%, they are 93.29% and 92.79% for the disabled females.

In a research carried out in the UK by Robinson and his colleagues (2007) it is suggested that there is not a consistent attitude about whether persons with disabilities should work or be on benefits. In Canada, persons with disabilities are hired, however they are discriminated against because of their disability (Environics Group, 2004), likewise Kirkwood reported that in Australia employers have positive attitude towards persons with disabilities, as well as in Canada. In O'hara (2004) and, Thomas and his colleagues (2003) reported the discrimination against persons with disabilities as the main complication in their business. Discrimination

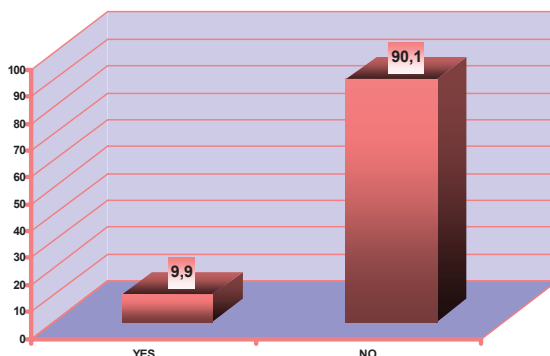
against persons with disabilities in business seems to be independent from the countries' level of development.

The researches, except these findings indicate that those willing to employ persons with disabilities have a better attitude than the ones reluctant to employ persons with disabilities (For example, Ozmen, 1996). Those willing to employ persons with disabilities think they are effective enough and continuous at work, also those employees who have interactions with persons with disabilities or have disabled friends in other words who have equal interactions with persons with disabilities have positive attitudes as well; however those who are reluctant to employ persons with disabilities allege inefficient productivity and unqualified production of persons with disabilities and the absence of laws promoting to employ persons with disabilities as the reason of their reluctance (Ozmen, 1996). Also in other studies it is suggested that persons with disabilities are less absent at work, need less breaks, have an equal or higher performance considering the persons without disability (Hunt & Hunt, 2004). These positive personal characteristics of persons with disabilities can be conveyed to the public via the mass media so that the prejudice against persons with disabilities can be eliminated; some exceptions as well as interaction opportunities with persons with disabilities, can be provided for the employees to employ persons with disabilities.

4.2.34. The compatibility of public transportations, premises, streets and payments for accessibility to persons with disabilities

The participants were asked "are public transportations, premises, streets and payments accessible to persons with disabilities" the findings are shown in Figure 27.

Figure 27: Percentages of Answers to the Question of "Are Public Transportations, Premises, Streets and Payments Accessible to Persons with Disabilities?"

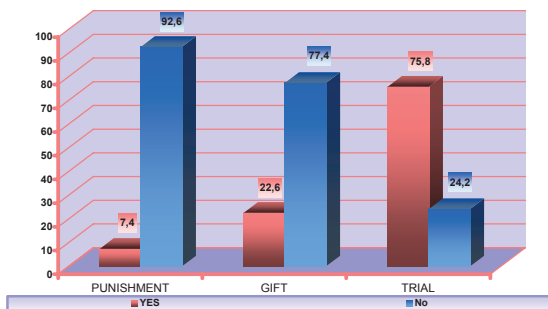
A majority of the participants (90.1%) stated the public transportation, premises, streets and pavements are not accessible to persons with disabilities. The rate of those stating that they are accessible to persons with disabilities is 9.9%. Ignoring the accessibility to persons with disabilities in public places, premises and public transportation services as a result of disregarding the guidelines for persons with disabilities in city environment, it is thinkable that most of the participants observed persons with disabilities had problems in transportation and mobility or they were completely prevented by barriers they experience in daily life. It is highly probable that the reason why some of the participants answered "yes" for the same question is because they do not have any problem in their own transportation and mobility thus thinking the city environment is already accessible to them, in this aspect they can be classified as a group of low conscious.

4.2.35. Opinions about how persons with disabilities are perceived heavenly

The participants were asked "There is some widespread belief that having a disability condition may be perceived as punishment or favour or exam preconditioned by Allah for the

persons with disabilities. Do you agree on?" and the findings are shown in Figure 28.

Figure 28: Percentage of Answers to the Question of “Do You Agree with Those Thinking that Being Disabled is a Punishment, favour or exam preconditioned by Allah?”

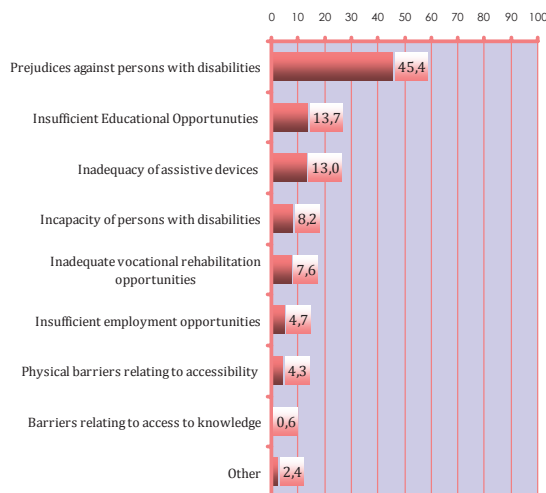
Although the participants do not think that being disabled is a punishment (92.6%) or favour (77.4%) by Allah, the rate of those thinking it is an exam by Allah is significantly high (75.8%).

It is known that in most cultures being disabled is attributed to mystical powers (Graf et al., 2007; Parashar et al., 2008). Also in this study it is found out that the rate of those who do not think being disabled is a punishment or a favour by Allah is high, besides contradicting to this finding it is also believed that it is an exam for disabled persons by Allah.

4.2.36. Opinions about the obstacles preventing persons with disabilities integrate into society

The participants were asked the question “What is the major barrier against the integration of persons with disabilities as the active citizens into society” and the findings are shown in Figure 29.

Figure 29: Percentages of answers to the question of “What is the Major Barrier against the Integration of Persons with Disabilities as the Active Citizens into Society?”

Prejudices of society are shown as the most significant barrier against the integration of persons with disabilities as the active citizens into society and become an active member of society (45.4%). Insufficient social supports that make the life easier for persons with disabilities, such as education, skills, employment, accessibility of the environment and information are defined as other barriers (46.9%).

According to the findings in figures 27 and 29, almost all of the research group agrees with the opinion that the most significant barrier against the integration of persons with disabilities into society and joining into society is insufficiency of already established city environment and they stated public transportation, premises, streets and pavements are not accessible to persons with disabilities. In many countries, physical and social barriers are in the first place in the list of factors negatively preventing persons with disabilities integrate into society (For example, Environics Research Group, 2005; Graf et al., 2007). As Hergenrather and Rhodes (2007)

stated, as long as there are social barriers, even the physical barriers are eliminated it is unmentionable that persons with disabilities completely join the social life. Another finding obtained in this study supports this statement, too. Prejudices of society are believed to be the most significant barrier against the integration of persons with disabilities as the active citizens into society (45.4%). Social supports which make the life easier for persons with disabilities, such as education, skills, employment, accessibility of the environment and information are defined as other obstacles (46.9%). These findings indicate that society has a tendency to recognise and accept the presence of prejudices against persons with disabilities, and they are promising, too.

In the research it is stated that 34.4% of the participants think that persons with physical impairments, 22.2% of the participants think persons with visual impairments can independently do their outdoor activities such as bank and post office tasks, in addition they think, respectively 34.4% and 19.0% of persons with physical impairments and persons with visual impairments can independently participate in social activities, yet they perceive the word disabled as physically disabled. 90.1% of the participants perhaps considered only these two disability groups when stating the physical environment is not suitable for persons with disabilities. These findings can be interpreted that the physical environment has to be planned considering the needs of disabled persons.

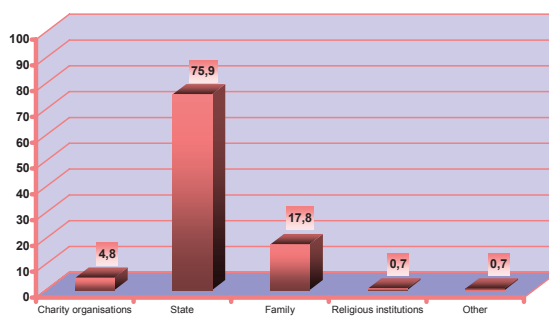
Although Turkish Disability Act numbered 5378, Value Added Tax Law numbered 3068 and the UN Convention on the Rights of Disabled Persons point out that all kinds of tools and equipment and special computer programmes that persons with disabilities need shall be accessed by persons with disabilities and also accessibility to physical environment for disabled persons shall be realised, the participants stated an opposite opinion implied there are not problems with the laws and Convention concerning persons with disabilities but with its

implementation and monitoring of these legal regulations in Turkey.

4.2.37. Opinions about the institution should primarily provide services for persons with disabilities

The participants were asked “Which one of the mentioned institutions should primarily provide services for persons with disabilities”, the findings obtained are shown in Figure 30.

Figure 30: Percentages of answers to the question of “Which one of the mentioned institutions should primarily provide services for persons with disabilities?”

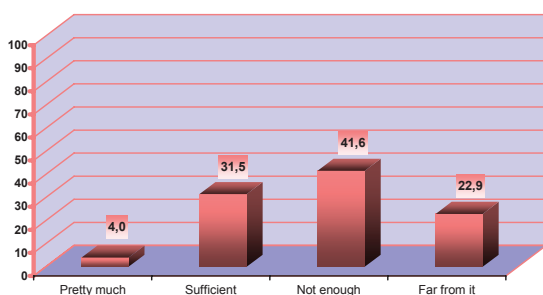
The participants stated state (75.9%) in the first place to help persons with disabilities. It is followed by family (17.8%), charity organisations (4.8%) and religious institutions. A significant finding in this research is that the state being highly expected to help.

In Canada, unlike the case in Turkey, families of persons with disabilities and charity organisations are in the first place expected to help, these are followed by the disabled himself and state (Environics Research Group, 2004). Differences between the findings may be due to cultural differences.

4.2.38. Opinions about sufficiency of state's social assistance and services for persons with disabilities

The participants were asked “Does state provide enough social assistance and services for disabled persons” and the findings are shown in Figure 31.

Figure 31: Percentages of answers to the question of “Does State Provide Enough Social Assistance and Services for Persons with Disabilities?”

Almost half of the participants (41.6%) think the services provided for persons with disabilities by the state are not enough. The rate of those thinking services are far from it is 22.9%. While 31.5% of the participants think the services and aids are “sufficient”, only 4% think the aids are “pretty much”. In other words, more than half of the participants consider the aids insufficient. Similarly, state aids are not considered sufficient in Canada (EnviroNics Research Group, 2004).

Despite the participants put the state in the first place to help persons with disabilities, nearly half of them do not know the rights given to persons with disabilities by the state, in addition it is found out that most commonly known rights are benefit, employment, education and social assistance.

It is obvious that there is a need of informing the public about the services provided by the state and other organizations, the rights of persons with disabilities and his family.

4.3. FINDINGS OBTAINED FROM THE ATTITUDES TOWARDS PERSONS WITH DISABILITIES INVENTORY (APDI)

In this chapter, firstly findings about the level of the participants' attitudes towards persons with disabilities according to average of scores marked in the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) are covered, then findings about the percentage of answers in APDI, then results of t test and analysis of variance of average scores obtained from the inventory results according to independent variables. The last findings of this chapter are about the distribution, according to some variables, of the individuals who have positive and negative attitude scores.

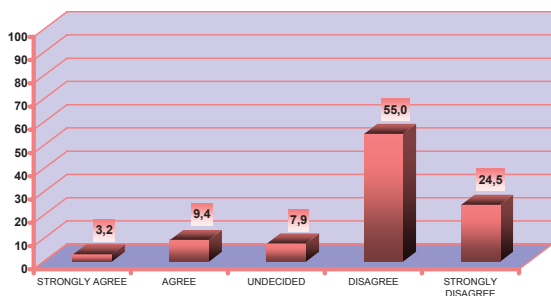
4.3.1. Percentages of answers to the items of the APDI

This chapter is about the findings related to the percentages of answers to the APDI. Percentages for each item of APDI are calculated and shown in charts below.

4.3.1.1. Opinions about the Education of Persons with Disabilities

Percentages of answers to the statement of “Persons with disabilities should be educated only at home” are shown in Figure 32.

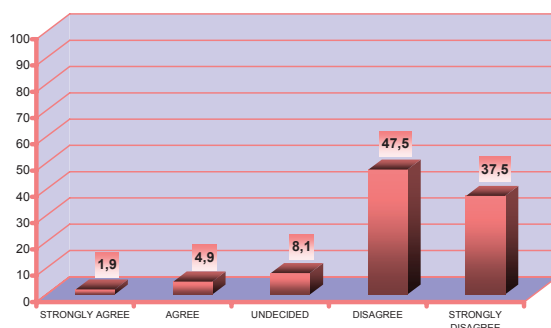
Figure 32: Percentages of Answers to the Statement of “Persons with Disabilities Should be Educated Only at Home”

It is found out that 79.5% of the participants are opposed to persons with disabilities should be educated only at home. In other words, majority of the participants (4/5) are opposed to education of persons with disabilities in segregated environments.

Percentages of answers to the statement of “It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.” are shown in Figure 33.

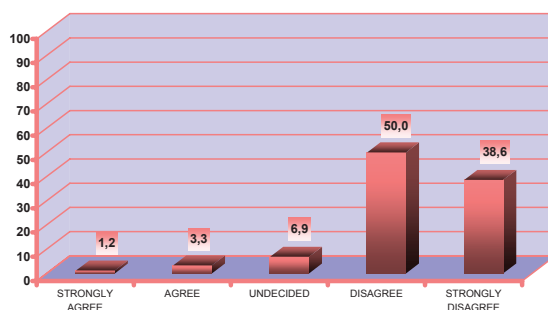
Figure 33: Percentages of Answers to the Statement of “It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.”

Majority of the participants (85.0%) are opposed to the statement that “It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.”

Percentages of answers to the statement of “The money spent for persons with disabilities is a waste” are shown in Figure 34.

Figure 34: Percentages of Answers to the Statement of “the Money Spent for Persons with Disabilities is a Waste”

Majority of the participants (88.6%) do not agree with the statement that the money spent for persons with disabilities is a waste.

When the findings about the **Educational Environment** are considered; it is found out that most of the participants believe persons with disabilities should be educated and this education should not be at home, the money spent for persons with disabilities is not a waste. The participants answered the question about education in the questionnaire that persons with disabilities should be educated; however, they excluded the persons with learning difficulties and persons with mental health problems out of the integration environments.

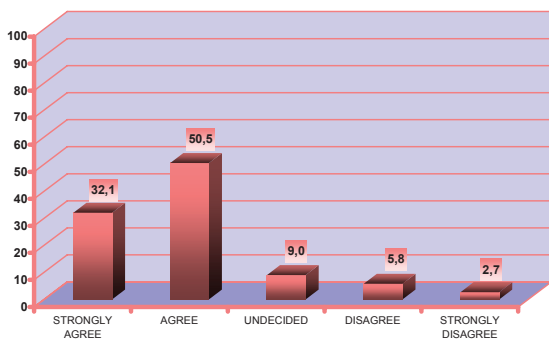
After confirmative factor analysis, some items related to education are removed from the inventory but percentages of answers to these items are examined. While the participants stated that persons with disabilities should be educated with non-disabled children and

so the teacher will not see these children as a burden if they are sufficiently supported, on the other hand as a contradiction, nearly more than half of the participants think that persons with disabilities should be educated in special schools designed for those children. When the education levels of the participants are considered, the discrepancies in their ideas may be due to what they understand from the statement: children should be educated in special schools, their very limited knowledge about teaching environments and presence of prejudices against the some certain disability groups.

4.3.1.2 Opinions about interpersonal relationships with persons with disabilities

Percentages of answers to the statement of “I don’t feel disturbed when eating at the same table with a disabled” are shown in Figure 35.

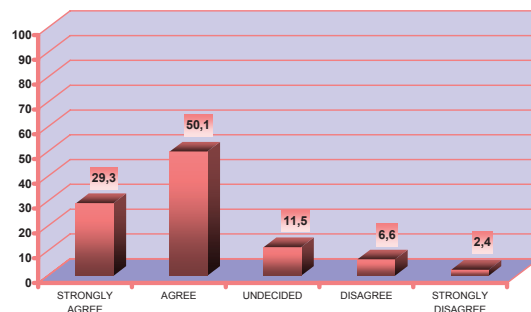
Figure 35: Percentages of Answers to the Statement of “I do not feel disturbed when eating at the same table with a disabled”

Most of the participants (82.6%) stated that they would not feel disturbed when eating at the same table with a disabled, but 8.5% stated that they would. The rate of undecided participants is 9% which cannot be undervalued

Percentages of answers to the statement of “I do not mind persons staring at me while I am with a disabled” are shown in Figure 36.

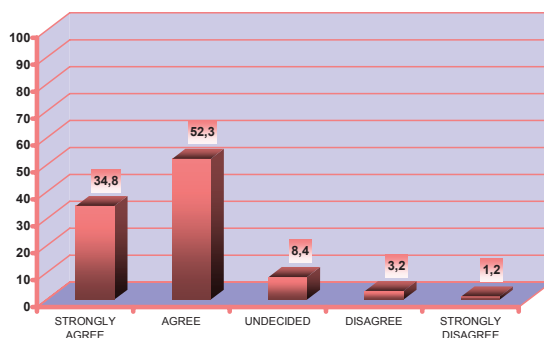
Figure 36: Percentages of Answers to the Statement of “I Do not Mind Persons Staring at me While I am with a Disabled”

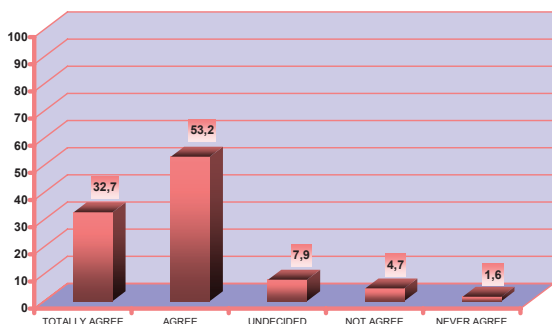
While a majority of the participants (79.4%) stated that they did not mind persons staring at them while they were with a disabled, 9% stated they did and again 9% stated they were undecided.

Percentages of answers to the statement of “I do not hesitate to have a conversation with a disabled when we are at the same place” are shown in Figure 37.

Figure 37: Percentages of Answers to the Statement of “I Do not Hesitate to Have a Conversation with a Disabled When We are at the Same Place”

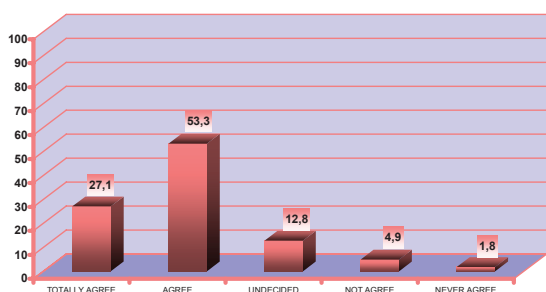
Figure 38: The percentages of the answers for this expression “It makes me sad that people are straing at the handicappedes”

Most of the participants (85.9 %) informed that they feel sorrow when persons gaze at disabled persons and on the other hand, 6.3 % of the participants did not feel sorrow about other persons’ gaze. The rate of the undecided participants was 7.9%.

The percentages of replies of the item “I do not refrain from being alone with a disabled person” are shown at Figure 39.

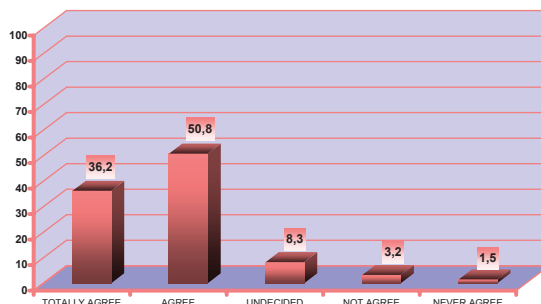
Figure 39: The percentages of replies of the item “I do not refrain from being alone with a disabled person”

Most of the participants (80.4%) stated that they do not refrain from being alone with a disabled person, and 6.7% of the participants do refrain from such a situation. The undecided participants’ percentage was 12.8 % which cannot be regarded as too little to undervalue.

The percentages of the replies to item “I do not feel any discomfort if a disabled person guest in my home” are shown at Figure 40.

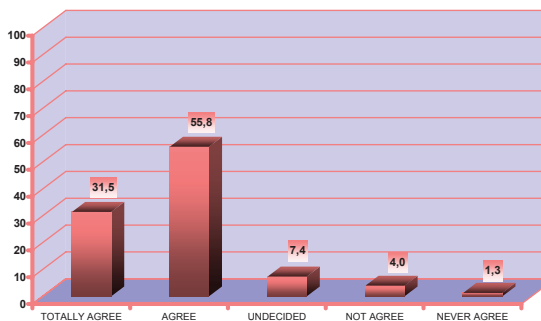
Figure 40: The percentages of the replies to item “I do not feel any discomfort if a disabled person guest in my home”

Most of the participants (87.0 %) expressed that they do not feel discomfort if a disabled person visit them at home and 4.7 of the participants would feel discomfort. The undecided participants’ percentage was 8.3%.

The percentages of the replies to item “Disability of a person does not hinder me making a friend of this person” are shown at Figure 41.

Figure 41: The percentages of the replies to item “Disability of a person does not hinder me making a friend of this person”

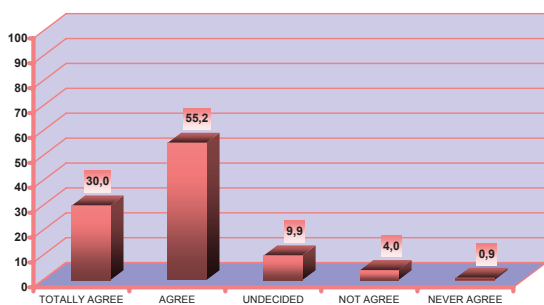

Most of the participants stated that disability of a person cannot hinder them making a friend of this person. For 5.3% of the participants’ disability was a block in a friendship .The percentage of undecided participants was 7.4%,

The percentages of the replies to item “I do not avoid making friend with disabled persons” are given at Figure 42.

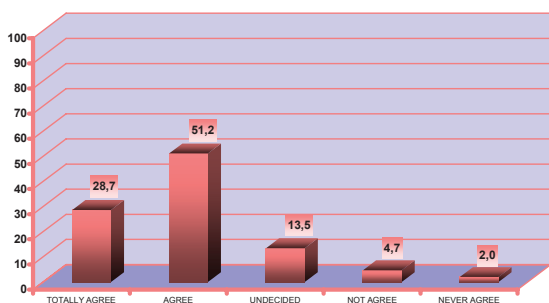
Figure 42: The percentages of the replies to item “I do not avoid making friend with disabled persons”

Most of the participants stated that (85.2%) they do not avoid making friend with disabled persons, 4.9% of the participants do avoid making friends with disabled persons. The percentage of undecided participants was 9.9%.

“I do not avoid having jobs related to health, education and care services for disabled persons” are shown at Figure 43.

Figure 43: The percentages of the replies to item “I do not avoid having jobs related to health, education and care services for disabled persons”

Most of the participants (79.9 %) expressed that they can work for institutions which supply various services for disabled persons and 6.7% of the participants do avoid having jobs related to disabled persons. The percentage of the undecided participants was 13.5 %.

The participants stated by the items related to **Interpersonal relations** that they do not avoid being at the same environment, having social relationship and making friends with disabled persons. These results of the items related to behavioral tendency component of the attitude can be evaluated in favour of social acceptance of disabled persons. This positive behavioral tendency of the participants should be further studied whether it reflects the real behaviour towards disabled persons. Two investigations in UK and Canada (Enviroincs Research Group, 2004; Robinson et al., 2007) had similar results to this survey. However, one point should be kept in mind when assessing this positive behavioral tendency: The items in this attitude scale were arranged regardless of disability groups and the participants were asked while answering to take all disability groups into consideration.

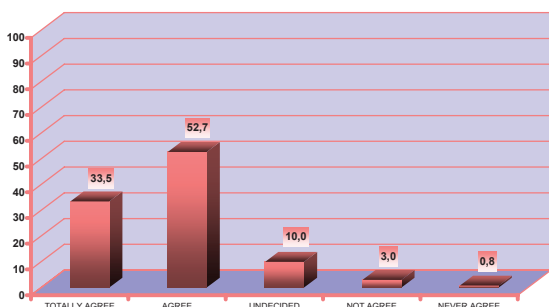
The participants stated by the items related to Interpersonal Relations that they do not avoid being at the same environment, having social relationship and making friends with disabled persons. These results of the items related to behavioral tendency component of the attitude can be evaluated in favour of social acceptance of disabled persons. This positive behavioral tendency of the participants should be further studied whether it reflects the real behaviour towards disabled persons. Two investigations in the UK and Canada (Enviroincs Research Group, 2004; Robinson et al., 2007) had similar results to this survey. However, one point should be kept in mind when assessing this positive behavioral tendency: The items in this attitude scale were arranged regardless of disability groups and the participants were asked while answering to take all disability groups into consideration. On the contrary, in the questionnaire displayed that persons’ preferences for close friends,

colleagues, spouse and neighbours are different for disability groups. For this reason, the items of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) will give clear and distinctive results if it will be asked according to the disability groups.

4.3.1.3. Opinions about participation of disabled persons in working life

The percentages of the replies to the item “Employers should hire disabled persons even if there is no legal obligation” is given at Figure 44.

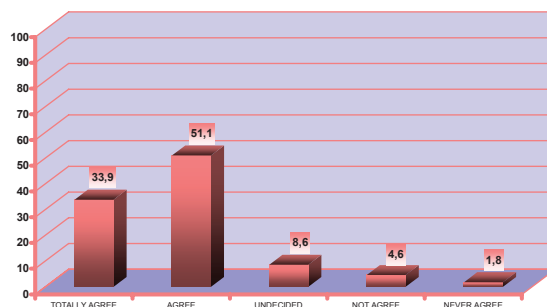
Figure 44: The percentages of the replies to the item “Employers should hire disabled persons even if there is no legal obligation”

Almost all of the participants (86.2%) agreed that employers should hire disabled persons. The percentage of undecided participants was 10.0 %.

The percentages of the replies to the item “I deem it right to allocate quota for disabled persons by hiring” are given at Figure 45.

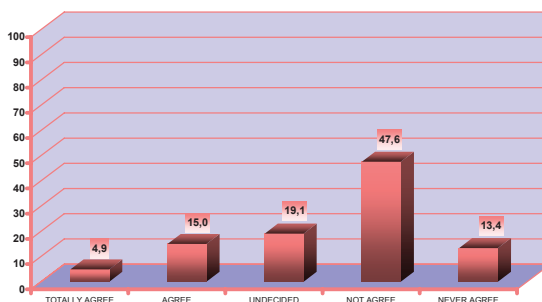
Figure 45: The percentages of the replies to the item “I deem it right to allocate quota for disabled persons by hiring”

Most of the participants (85.0 %) stated that it should be quota for disabled persons by hiring and 6.4% of the participants did not deem it right. The percentage of the undecided participants was 8.6 %.

The percentages of the replies to the item “Disabled persons prefer to take social benefits instead of working” are given at Figure 46.

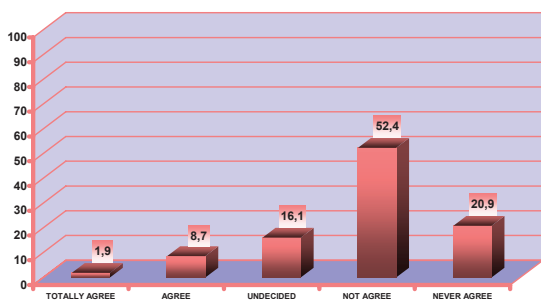
Figure 46: The percentages of the replies to the item “Disabled Persons prefer to take social benefits instead of working”

61 % of the participants believed that disabled persons do not prefer to take social benefits instead of working. On the other hand, 19% of the participants shared the view that disabled persons prefer social benefits instead of working. The undecided participants’ percentage was 19.1%.

The percentages of the replies to the item “A disabled employee in a workplace creates discomfort by clients” are given at Figure 47.

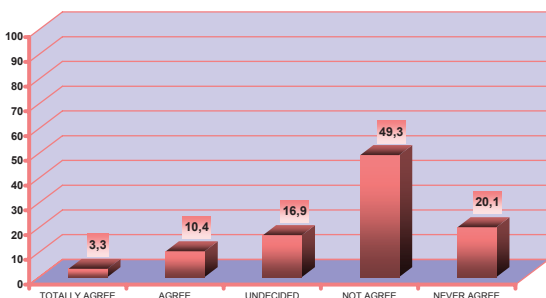
Figure 47: The percentages of the replies to the item “Disabled employees in a workplace creates discomfort by clients”

Most of the participants (73.3%) had the opinion that disabled employees in a workplace do not create discomfort by clients. 10.6 % of the participants believed that disabled employees create discomfort by the clients.

The percentages of the replies to the item “Disabled employees are financial burden to employers” are given at Figure 48.

Figure 48: The percentages of the replies to the item “Disabled employees are financial burden to employers”

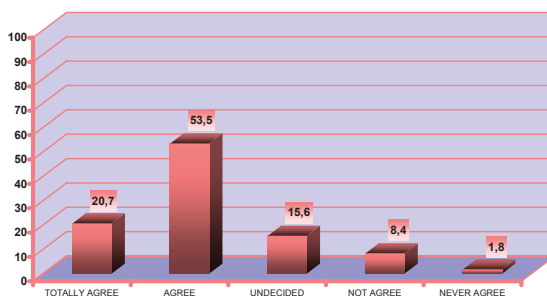

69.4 % of the participants did not believe that disabled employees are financial burden to employers. On the other hand, according to 13.7 % of the participants disabled employees are

financial burden to employers. The undecided participants’ percentage was 16.9%.

The percentages of the replies to the item “Disabled employees can be as productive as other employees” is given at Figure 49.

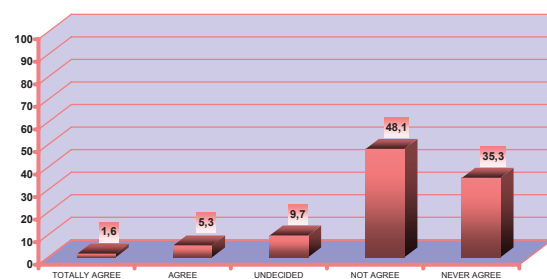
Figure 49: The percentages of the replies to the item “Disabled employees can be as productive as other employees”

74.2 % of the participants believed that disabled employees can be as productive as other employees. The percentage of the participants who did not believe that disabled employees cannot be as productive as other employees was 10.2 %. The undecided participants’ percentage is 15.6%.

The percentages of the replies to the item “While even non-disabled cannot find any job hiring disabled persons is pointless.” are given at Figure 50.

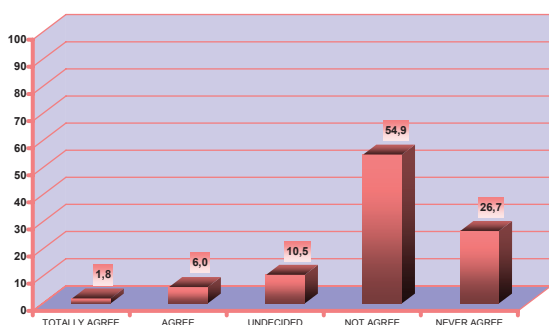
Figure 50: The percentages of the replies to the item “While even non-disabled cannot find any job hiring disabled persons is pointless”

Most of the participants (83.4%) thought that disabled persons should work and 6.9% of the participants stated that hiring disabled persons is pointless. The undecided participants percentage was 9.7%.

The percentages of the replies to the item “Disabled persons’ working is not necessary” were given at Figure 51.

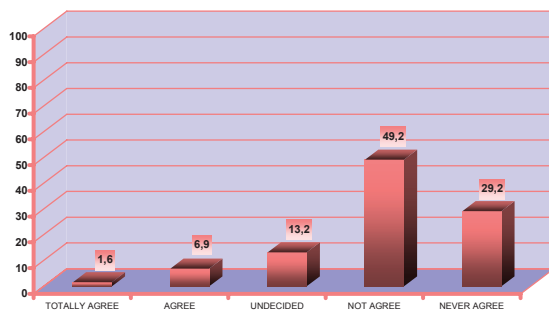
Figure 51: The percentages of the replies to the item “Disabled persons’ working is not necessary”

Most of the participants (81.65) stated that disabled persons should work; on the other hand, 7.8% of the participants believed that disabled persons’ working is not necessary. The undecided participants’ percentage was 10.5%.

The percentages of the replies to the item “Disabled employees reduce productivity on a work place” are given at Figure 52.

Figure 52: The percentages of the replies to the item “Disabled employees reduce productivity at a work place”

Most of the participants (78.4%) stated that disabled workers do not reduce productivity at a workplace and 8.5% of the participants’ view is in the opposite direction. The undecided participants were 13.2%.

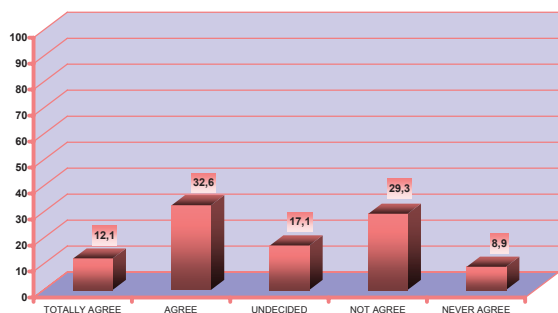
The replies to the items related to working life revealed that most of the participants thought that disabled persons should be hired and there should be quota for disabled persons even if there is no legal obligation; disabled persons prefer working instead of taking social benefits and disabled persons can be as productive as other employees. These results show the positive social attitude about disabled persons’ work life. The results of the questionnaire supported these findings. Moreover, in the related literature there are findings in favour of disabled employees’ high productivity and their participation in work life instead of taking social benefits (Environics Research Group, 2004; Robinson, Martin & Thompson, 2005).

Although the abovementioned findings revealed the existence of positive attitude about disabled persons’ employment, the gap between real life experiences and positive attitudes show us that in almost every country, unemployment rate among disabled persons is high. (Kennedy & O’Nelly, 2001; O’Hara, 2004; Schur et al., 2000; Thomas et al., 2003; Turkey Disability Survey, 2002). Several reasons can be assumed for high unemployment rate among disabled persons despite this positive attitude about disabled persons’ employment: Disabled persons cannot enjoy mainstream and vocational education opportunities as much as non-disabled persons, unequal opportunity in education and work life and negative attitudes of employers and other employees towards disabled employees.

4.3.1.4. Opinions about family lives of disabled persons

The percentages of the replies to the item “Existence of a disabled family member restricts social life of his/her family even his/her family’s financial status is better off” are given at Figure 53.

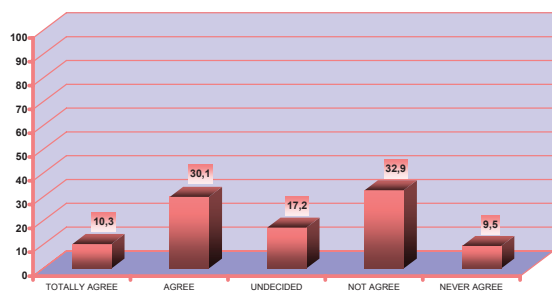
Figure 53: The percentages of the replies to the item “Existence of a disabled family member restricts social life of his/her family even his/her family’s financial status is better off”

44.7 % of the participants stated that existence of a disabled family member restricts social life of his/her family even his/her family’s financial status is better off while 38.2 % of the participants did not share this view. The rate of undecided participants was 17.1%.

The percentages of the replies to the item “Existence of a disabled family member affects his/her family life negatively” are given at Figure 54.

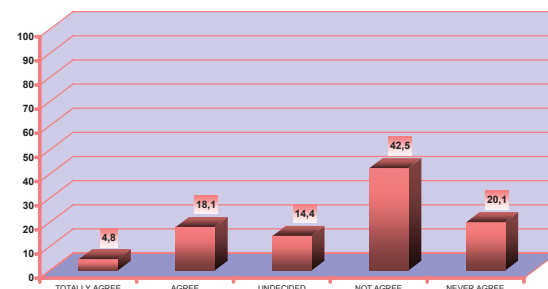
Figure 54: The percentages of the replies to the item “The Presence of a disabled person affects his/her family’s daily life negatively”

40.4% of the participants expressed that existence of a disabled family member affects his/her family life negatively and 42.4% of the participants’ view were in the opposite direction. These percentages were very close to each other. 17.2 % of the participants were undecided.

The percentages of the replies to the item “Disabled persons are burden to their families” are given at Figure 55.

Figure 55: The percentages of the replies to the item “Disabled persons are burden to their families”

62.6 % of the participants did not share the view that disabled persons are burden to their families and 22.9% of the participants thought that disabled persons are burden to their families. The undecided participants were 14.4%.

The replies to the items related to **Family Life** seems to be conflicting. Nearly half of the participants (44.7%) denoted that a disabled family member restricts social life of his/her family even his/her family’s financial status is better off. However, while 62.6% of the participants stating that disabled persons are not burden to their families, 40.4% of the participants believed that a disabled family member will negatively affect his/her family life.

The participants to the questionnaire replied that a disabled family member affect the family life (76.4%). However, it should be kept in mind that the question did not specify direction of the affect (positive or negative). These findings may imply that disabled persons affect their families’ life in differently depending on context (at home or outside the home) or living with a disabled person and frequent interaction with them may stimulate development of positive attitudes towards disabled persons (Pettigrew, 1998; Pettigrew & Trop, 2008; Zayonc, 1968).

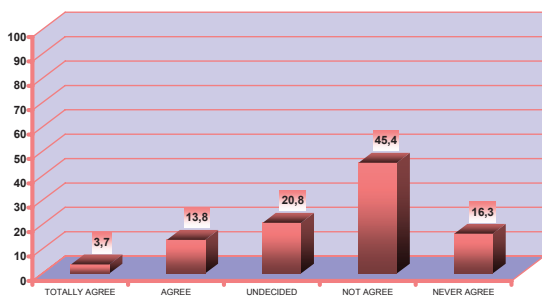
On the other hand, living with a disabled family member together, especially without sufficient

social support, may bring additional burden to the families. To clarify this inconsistency in the findings, replies of the families living with a disabled family member and without a disabled member, should be compared. The study results about effects of disabled family members are contradictory: Disabled persons are source of stress for some families and some disabled persons contribute to their family integrity (Doğan, 2001; Dyson, 1997; Turnbull & Turnbull, 1995).

4.3.1.5. The percentages of replies to the items of personal characteristics subscale

The percentages of replies to the item “Disabled persons complain mostly about everything” are given at Figure 56.

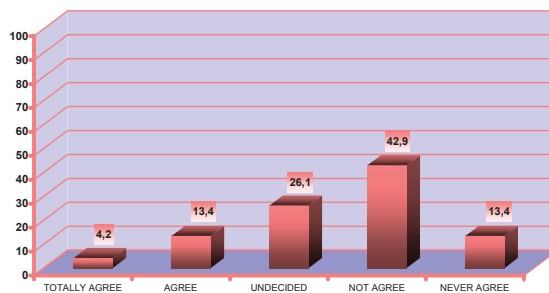
Figure 56: The percentages of replies to the item “Disabled persons complain mostly about everything”

61.7 % of the participants did not think that disabled persons complain mostly about everything. 17.5% of the participants shared the opposite view. The undecided participants' rate was 20.8%.

The percentages of replies to the item “Disabled persons do not confide in other persons” are given at Figure 57.

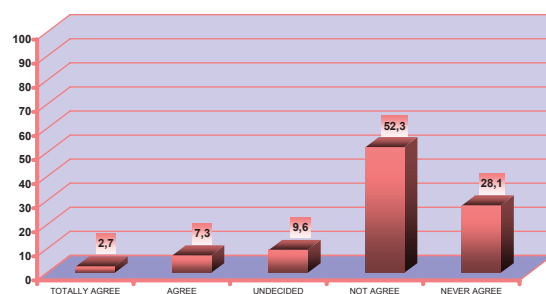
Figure 57: The percentages of replies to the item “Disabled persons do not confide in other persons”

56.3 % of the participants did not agree that disabled persons do not trust in other persons. 17.6 % of the participants supported the view that disabled persons do not trust in other persons. The undecided participants' percentage was 26.1%.

The percentages of replies to the item “Disabled persons are boring” are given at Figure 58

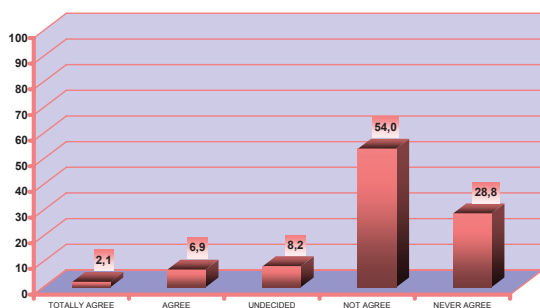
Figure 58: The percentages of replies to the item “Disabled persons are boring”

Most of the participants (80.4%) did not think that disabled persons are boring. 10% of the participants believed that disabled persons are boring. The undecided participants percentage was 9.6%.

The percentages of replies to the item “Appearances of disabled persons are uncomfortable” are given at Figure 59.

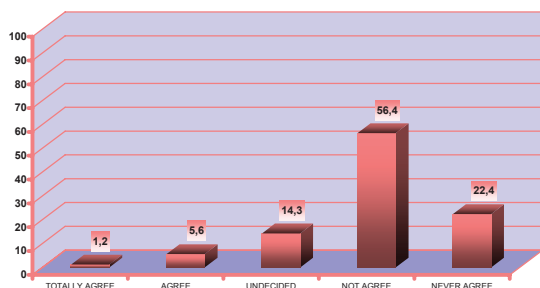
Figure 59: The percentages of replies to the item “Appearances of disabled persons are uncomfortable”

Most of the participants (82.8%) did not think that appearances of disabled persons are uncomfortable. 9% of the participants thought that their appearances are uncomfortable. The undecided participants were 8.2%.

The percentages of replies to the item “Disabled persons are not clean” are given at Figure 60.

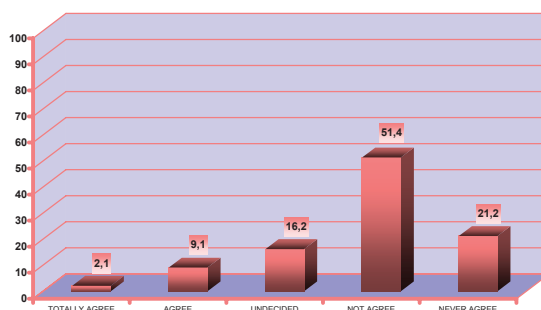
Figure 60: The percentages of replies to the item “Disabled persons are not clean”

Most of the participants think that (78.8%) disabled persons are clean and 6.8% of the participants' view are in the opposite direction. The undecided participants were 14.3 %.

The percentages of replies to the item “Disabled persons worry about themselves, not about others” are given at Figure 61.

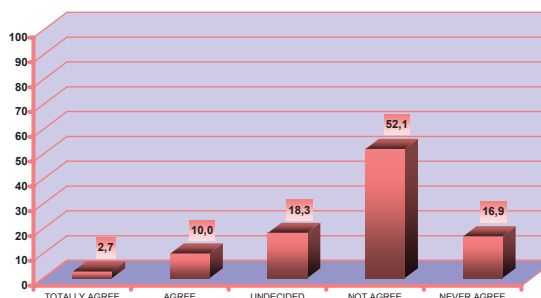
Figure 61: The percentages of replies to the item “Disabled persons worry about themselves, not about others”

Most of the participants (72.6%) did not agree with the view that disabled persons worry about themselves not about others, and 11.2% agreed with this view. The undecided participants were 16.2%.

The percentages of replies to the item “Disabled persons are angry and aggressive” are given at Figure 62.

Figure 62: The percentages of replies to the item “Disabled persons are angry and aggressive”

69.0% of the participants did not believe that disabled persons are angry and aggressive. 12.7 % of the participants shared the view of being angry and aggressive. The undecided participants were 18.3%.

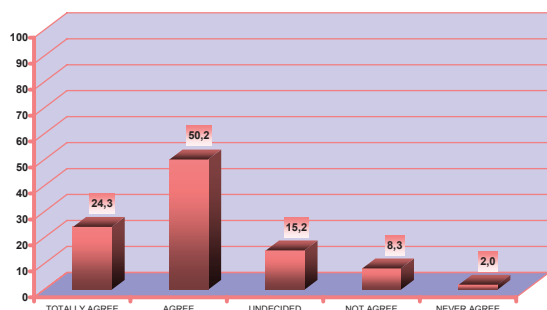
The replies to items related to **Personal Characteristics** displayed that participants perceived disabled persons as persons who are willing to be productive; trust in other persons;

not boring, not angry and not pitiful; sensitive to other persons, have dreams and purposes. In short, participants perceive them like non-disabled persons. Similarly, Robinson et.al. (2007) found that nearly half of the participants did see disabled persons like anyone else.

4.3.1.6. Opinions about competency-independent living of disabled persons

The percentages of replies to the item “Like anyone else, disabled persons are able to make decisions on matters related to their lives ” are given at Figure 63.

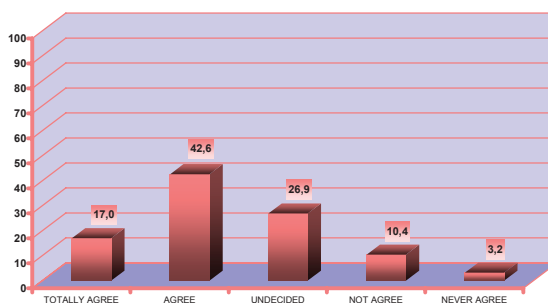
Figure 63: The percentages of replies to the item “Like anyone else, disabled persons are able to make decisions on matters related to their lives ”

Most of the participants (74.5%) believed that like anyone else, disabled persons are able to make decisions on matters related to their lives. 10.3% of the participants stated that disabled persons cannot make decisions on their own. The undecided participants' percentage was 15.2%.

The percentages of replies to the item “Disabled persons can be good parents” are given at Figure 64.

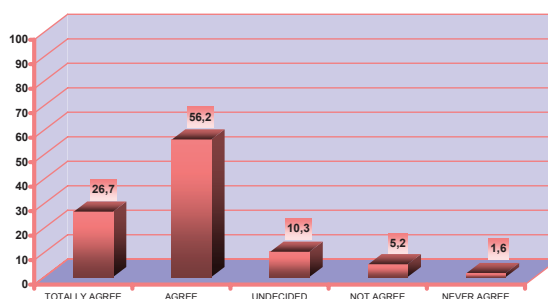
Figure 64: The percentages of replies to the item “Disabled persons can be good parents”

While 59.6% of the participants believed that disabled persons can be good parents, 13.6% of the participants did not share this view. The undecided participants' percentage was 26.9 %.

The percentages of replies to the item “Like anyone else, disabled persons can learn a lot of things”.

Figure 65: The percentages of replies to the item “Like anyone else, disabled persons can learn a lot of things”.

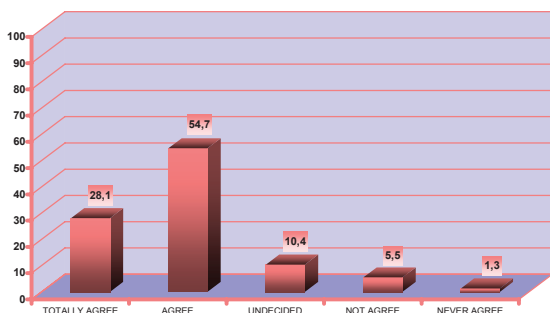

Most of the participants believed that disabled persons, like anyone else, can learn a lot of things. 6.8% of the participants did not believe in learning capacity of disabled persons. The undecided participants were 10.3%.

The percentages of replies to the item “Like everybody, disabled persons can express their own views, as well” are given at Figure 66.

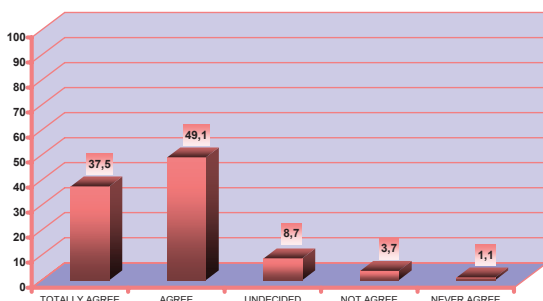
Figure 66: The percentages of replies to the item “Like everybody, disabled persons can express their own views, as well”

Most of the participants (82.8 %) stated that like everybody, disabled persons can express their own views. 6.8% of the participants did not share this view. The undecided participants were 10.4 %.

The percentages of replies to the item “I believe that disabled persons, if stimulated, can be successful as much as non-disabled persons” are given at Figure 67.

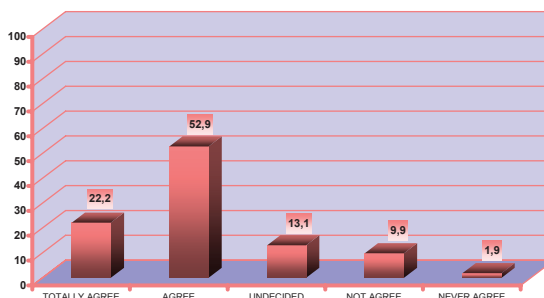
Figure 67: The percentages of replies to the item “I believe that disabled persons, if stimulated, can be successful as much as non-disabled persons”.

Most of the participants (86.6%) believed that disabled persons, if stimulated, can be successful as much as non-disabled. 4.8% of the participants did not share this view. The undecided participants were 8.7%.

The percentages of replies to the item “Most of disabled persons can live like non-disabled persons” are given at Figure 68.

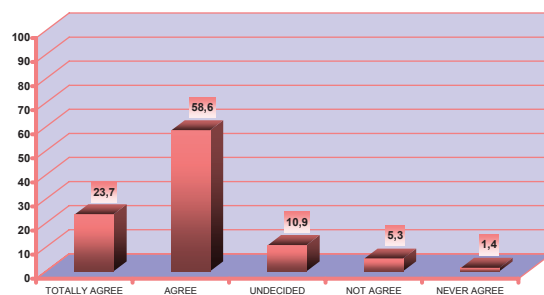
Figure 68: The percentages of replies to the item “Most of disabled persons can live like non-disabled persons”

Most of the participants (75.1 %) believed that disabled persons can live like non-disabled persons. 11.8% did not share this view and 13.1% of the participants were undecided.

The percentages of replies to the item “Disabled persons, like everybody, can have a profession” are given at Figure 69.

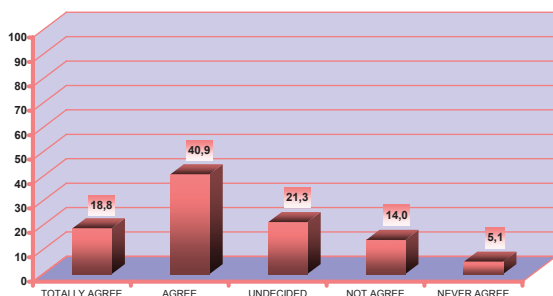
Figure 69: The percentages of replies to the item “Disabled persons, like everybody, can have a profession”

Most of the participants (82.3 %) believed that disabled persons, like everybody, can have a profession. However, 6.7% of the participants did not share this view and 10.9% of the participants were undecided.

The percentages of replies to the item “There are disabled persons that I am overcome with admiration” are given at Figure 70.

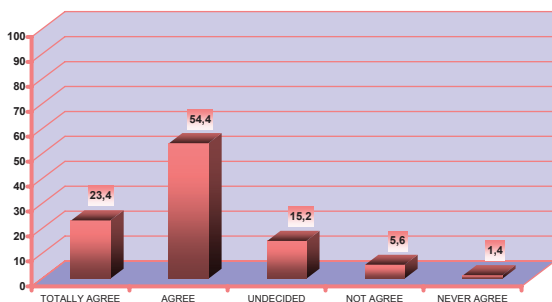
Figure 70: The percentages of replies to the item “There are disabled persons that I am overcome with admiration”

Most of the participants (59.7%) stated that there are disabled persons that they are overcome with admiration and for 19% of the participants there are no such disabled persons. The percentage of undecided participants was 21.3%.

The percentages of replies to the item “Disabled persons, like everybody, can marry and have a family” are given at Figure 71.

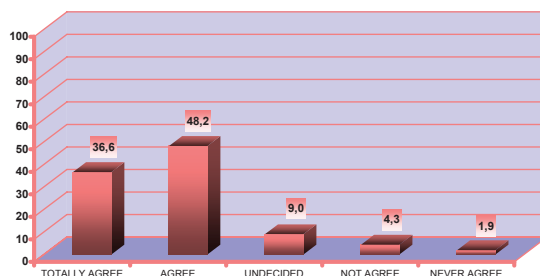
Figure 71: The percentages of replies to the item “Disabled persons, like everybody, can marry and have a family”

Most of the participants (77.8%) believed that disabled persons, like everybody, can marry and have a family. 7% of the participants did not share this view and the 15.2% of the participants were undecided.

The percentages of replies to the item “Disabled persons can be sportsman” are given at Figure 72.

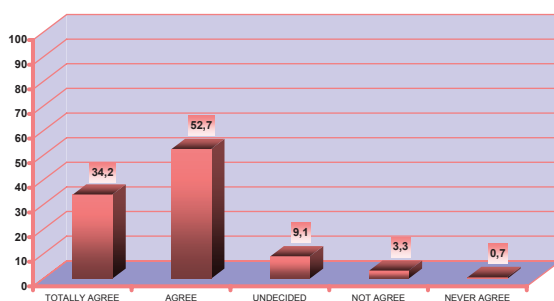
Figure 72: The percentages of replies to the item “Disabled persons can be sportsman”

Most of the participants (84.8%) believed that also disabled persons can be sportsman. 6.2% of the participants did not believe that disabled persons can be sportsman and the undecided participants were 6.2%.

The percentages of replies to the item “Also, disabled persons can be very successful in the life” are given at Figure 73.

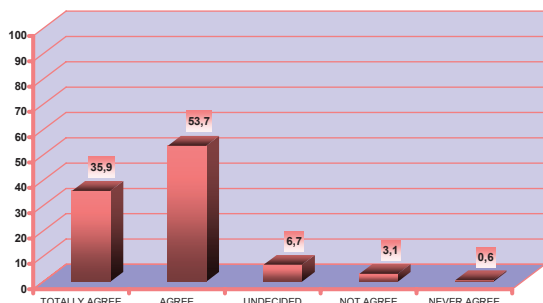
Figure 73: The percentages of replies to the item “Also, disabled persons can be very successful in the life.”

Most of the participants (86.9%) shared the view that also disabled persons can be successful in their lives. 4% of the participant did not believe this. The undecided participants percentage was 9.1%.

The percentages of replies to the item “Also disabled persons, like everybody, have dreams and aims” are given at Figure 74.

Figure 74: The percentages of replies to the item “Also disabled persons, like everybody, have dreams and aims”

Most of the participants (89.6 %) stated that like everybody, disabled persons have dreams and aims. 3.7% did not share this view. 6.7% of the participants were undecided.

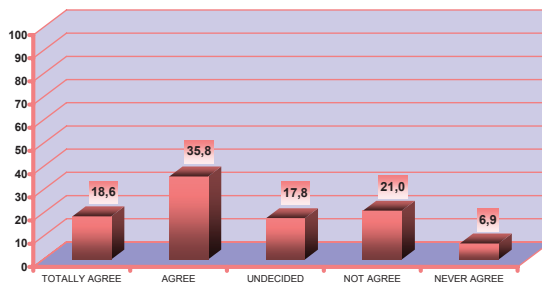
The item scores related to **Competency-Independent Living Subscale** of this research revealed that participants believed that disabled persons can make decisions on matters related to their lives; can marry and have children; can be good parents; can learn a lot of things; can express, like everybody, their own views; can be successful; can actualise their abilities; can be sportsman; have aims in their lives; shortly, they recognize disabled persons who can be as competent as non-disabled persons.

Consistent with this research, studies in UK and Canada showed that male and female participants of different ages think that disabled persons can be good parents; can have a profession and vocation.

4.3.1.7. Percentages of replies to the items excluded from the attitudes towards persons with disabilities inventory (APDI) according to confirmatory factor analysis results

The excluded nine items after statistical analysis of the pilot study were also analysed. Percentages of replies to these items are given at Figures 75-82.

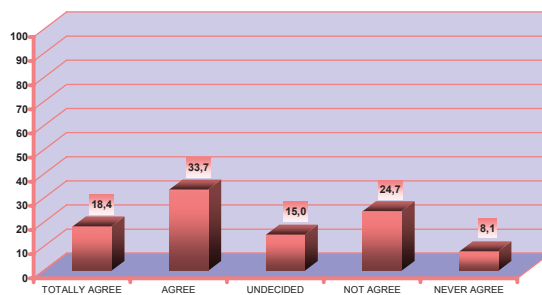
Figure 75 :The percentages of replies to the item “Being in the same classroom of disabled and non-disabled children is mutually beneficial for both of the groups”

54.4 % of the participants were in favour of mainstreaming, however, 27.9% of them were against this. 17.8% were undecided.

The percentages of replies to the item “Disabled persons should get education in separate, specially designated schools” are given at Figure 76.

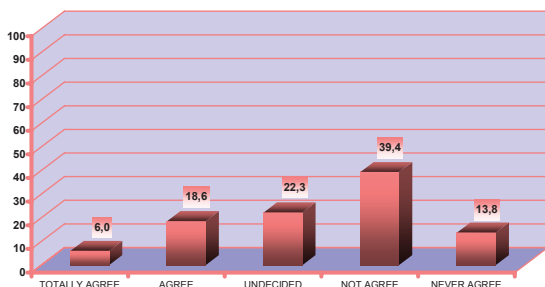
Figure 76: The percentages of replies to the item “Disabled persons should get education in separate, specially designated schools”

52.1% of the participants believed that disabled persons should get education in specially designated schools, in other words, in separate education environments.32.8% of the participants was against this view. 15.0 % of the participants was undecided.

The percentages of replies to the item “Disabled pupils getting education together with non-disabled pupils in a same classroom with are big burden for teachers even if assistive devices, materials and support were supplied” are given at Figure 77.

Figure 77: The percentages of replies to the item “Disabled students getting education together with non-disabled students in a same classroom are big burden for teachers even if assistive devices, materials and support were supplied”

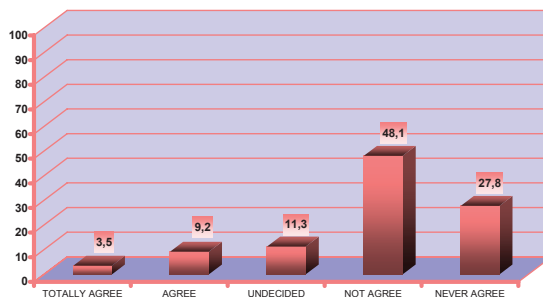

Half of the participants (53.2%) did not share the view that disabled students getting education together with non-disabled students in a same classroom were big burden for teachers even if assistive devices, materials and support were supplied. 24.6% of the participants was against this view and 22.3% of the participants were undecided.

The results of the pilot study questions which were not included in the APDI (Figures 75-77) revealed contradictory results. The participants defended the idea that disabled pupils should get education together with non-disabled peers in a same classroom (54.4%) and non-disabled pupils will not affect the teacher negatively (53.2%). On the other hand, they maintained an opinion about special schools for disabled persons in separate education environments (%52.1). These results showed that participants were not ready mentally for mainstream education and had not much information about disabled persons and how their education should be.

The percentages of replies to the item “I do not allow my child to play with a disabled child” are given at Figure 78.

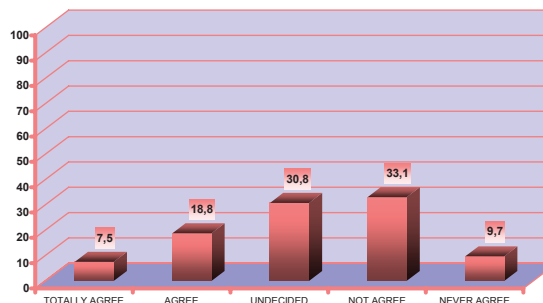
Figure 78: The percentages of replies to the item “I do not allow my child to play with a disabled child”

75.9% of the participants were in favour of their children to play with a disabled child. 12.7% of the participants stated that they will not allow their children to play with disabled children. 11.3% of the participants were undecided.

The percentages of replies to the item “I do not want a close relative of mine marry a disabled person” are given at Figure 79.

Figure 79: The percentages of replies to the item “I do not want a close relative of mine marry a disabled person”

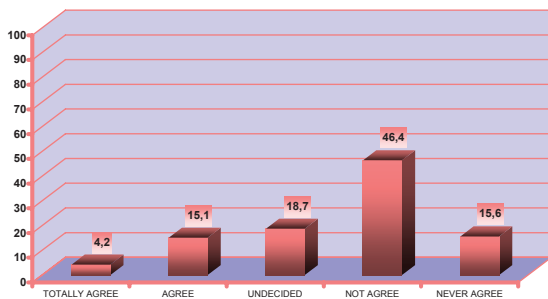
1/3 of the participants (30.8%) were undecided about a close relative’s marriage a disabled person. 42.8% of the participants had no objections to such kind of marriage. 26.3% of the participants were not in favour of a close relative’s marriage a disabled person.

As seen at the Figure 11, 50.3% of the participants’ replied to the item “Which disabled person do you want not to marry?” was “None of them”. However, 42.8 % of the participants approved

a close relative's marriage a disabled person. If these results were assessed in combination, there appeared an interesting finding which was compatible with the social distance hypothesis. This finding gives an important clue for the assessment of participants' attitudes.

The percentages of replies to the item "I do not know how to behave toward a disabled person when I am in a same environment" are given at Figure 80.

Figure 80: The percentages of replies to the item "I do not know how to behave toward a disabled person when I am in a same environment,"

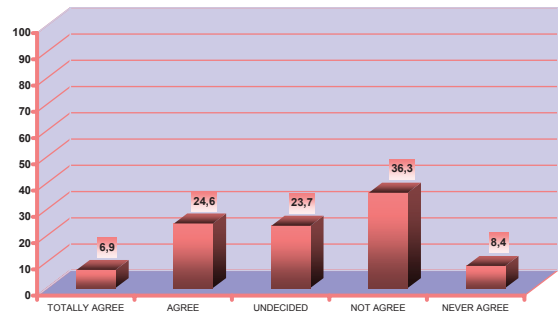

Most of the participants (62.0%) did not accept that they do not know how to behave toward a disabled person in a same environment. 19.3 % did not know how to behave toward a disabled person. 18.7% of the participants were undecided.

If the results shown at the Figures 78-80 were assessed together, most of the participants were in favour of a relationship between disabled and non-disabled children, approved a marriage of close relative and a disabled person and they knew how to behave toward a disabled person. In other words, the participants did not exclude disabled persons from important social areas like children play and marriage. These findings are considerably important in terms of integration of disabled persons with the society.

The percentages of replies to the item "Disabled persons cannot live on their own unless they get any help from others" are given at Figure 81.

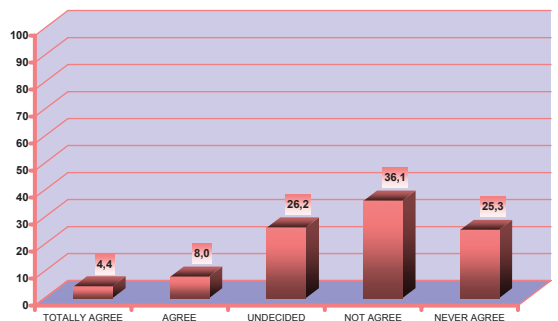
Figure 81: The percentages of replies to the item "Disabled persons cannot live on their own unless they get any help from others"

31.5 % of the participants thought that disabled persons cannot live on their own unless they get any help from others. 44.7% of the participants thought that they can live on their own without any help from others. 23.7% of the participants were undecided.

The percentages of replies to the item "Disabled persons are objects of pity" are given at Figure 82.

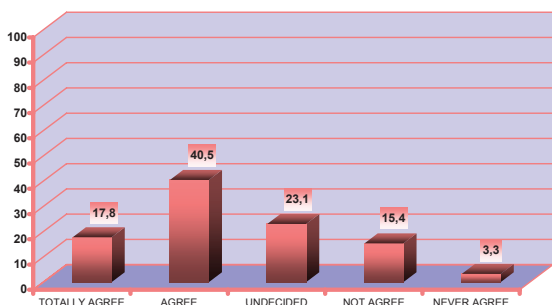
Figure 82: The percentages of replies to the item "Disabled persons are objects of pity"

More than half of the participants (%61.4) did not believe that disabled persons are objects of pity, 12.4% of them believed that they are pitiable. 26.2% of the participants were undecided.

The percentages of replies to the item "There are barriers preventing disabled persons from enjoying their legal rights" are given at Figure 83.

Figure 83: The percentages of replies to the item “There are barriers preventing disabled persons from enjoying their legal rights”

58.3% of the participants stated that disabled persons are confronting with barriers while using their legal rights and 18.7 % of the participants

did not believe existence of these barriers. 23.1% of the participants were undecided.

The assessment of the figures 81-83 in combination revealed that most of the participants believed that disabled persons can live independently, they did not see disabled as pitiful and they thought that there are barriers preventing disabled persons from enjoying their legal rights.

4.3.2. Levels of attitudes according to the mean scores obtained from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI)

By the third question, cut-off points were determined for subscales and total score of the APDI. These cut-off points, minimum and maximum scores, means and standard deviations are given in the Table 24.

Table 24: Means and Standard Deviations of Scores Obtained From the APDI and Its Subscales

	N	Cut-off Points	Minimum Score	Maximum Score	Mean	Standard Deviation	Median
Education Environment	4101	9.00	3.00	15.00	12.24	1.97	12.00
Interpersonal Relationships	4035	27.00	9.00	45.00	36.66	4.83	36.00
Working Life	4058	27.00	15.00	45.00	35.18	4.68	36.00
Family Life	4100	9.00	3.00	15.00	9.46	2.74	10.00
Personal Characteristics	4067	21,00	7.00	35.00	26.87	4.16	28.00
Competency-Independent Living	4021	36.00	12.00	60.00	47.48	6.29	48.00
TOTAL	3855	129.00	87.00	21.00	167.91	18.57	168.00

In the Table 24, cut off points for subscales named Education Environments, Interpersonal Relationships, Working Life, Personal Characteristics, Competency and Independent Living are 9,27, 27, 9, 21, 36 and 129 respectively.

As seen in the Table 24, means and medians obtained from the whole scale and subscales were above the cut-off points used for division of negative and positive attitudes. These findings showed that attitudes towards disabled persons were positive in general which was consistent with the literature (Bakheit & Shanmugalingam, 1997; Charupatanapong & Trinh, 1997; Dökmen, 2000; Fırat, 1995; Graf, Blankenship, Sanchez & Carlson, 2007; McDougall et al., 2004; Öncül & Batu, 2005; Scott & Rutledge, 1997; Şenel, 1996; Wolman et al., 2004).

However, some findings obtained from the questionnaire displayed that attitudes towards disabled persons are negative. For example, most of the participants did not want to marry a disabled person, did not support disabled students getting education in the same environment with their non-disabled peers; believed existence of social prejudices; did not prefer to be a close friend, colleague, neighbour and spouse of persons from especially some disability groups (persons with intellectual disability and with psychological-emotional problems).

These conflicting findings implied that participants maybe replied in a socially desirable way. Thus, advanced studies will be very useful in order to understand whether these answers reflected social desirability or not.

Societies have resistance to change their prejudices. Changing prejudices and discriminative behaviour on individual level is not easy but changing these negative attitudes and behaviours in societal repertoire is much more difficult.

Individuals cannot express their negative attitudes and behaviours easily. Societies forbid open expression of negative attitudes and behaviours through social norms, condemnation, accusation, bans, limitations and exclusion of owner of these expressions. Moreover, legal arrangements penalize these negative attitudes. In other words, social control prevents negative reactions of the individuals.

Nevertheless, this social limitations and compliance with these limitations of individuals cannot eliminate negative attitudes and behaviours because they can continue in different forms. These new forms of attitudes can appear as being overprotective on attitude object, reactions in very indirect and reformulated ways, escape, avoidance and opposite reactions.

Thus, these findings about tendency towards positive attitudes can reflect not the real attitude, but social pressure and arrangement which lead participants to remain silent about the matter.

The distribution of negative and positive attitude scores according to the cut-off points in the Table 24 is given in the Table 25.

The percentages of positive attitudes in the Table 25 supported results obtained from the cut off points. In other words, the percentages of positive attitudes were higher than the percentages of negative attitudes. The highest percentage of positive attitude among the subscales belonged to the **Interpersonal Subscale** and the highest percentage of negative attitude was in the **Family Life Subscale**. The reason of high negative attitude percentage in the Family Life Subscale may imply a delicate balance in relations within the family and within the family life and disabled family members could have a critical importance in order to protect this balance. Another reason could be that witnessing difficulties of the family by coping with problems of disability.

Table 25
Distribution of Participants' Attitude Scores According to the Positivity Levels

		N	Percentage	Valid Percentage
Education Environment	Negative	215	5,2	5,2
	Positive	3886	93,8	94,8
	Missing value	43	1,0	100,0
	Total	4144	100,0	
Interpersonal Relationships	Negative	104	2,5	2,6
	Positive	3931	94,9	97,4
	Missing value	109	2,6	100,0
	Total	4144	100,0	
Working Life	Negative	184	4,4	4,5
	Positive	3874	93,5	95,5
	Missing value	86	2,1	100,0
	Total	4144	100,0	
Family Life	Negative	1578	38,1	38,5
	Positive	2522	60,9	61,5
	Missing value	44	1,1	100,0
	Total	4144	100,0	
Personal Characteristics	Negative	295	7,1	7,3
	Positive	3772	91,0	92,7
	Missing value	77	1,9	100,0
	Total	4144	100,0	
Competency-Independent Living	Negative	153	3,7	3,8
	Positive	3868	93,3	96,2
	Missing value	123	3,0	100,0
	Total	4144	100,0	
TOTAL	Negative	110	2,7	2,9
	Positive	3743	90,3	97,1
	Missing value	291	7,0	
	Total	4144	100,0	

4.3.3. The Findings from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI) by independent variables

4.3.3.1 The Relationship between Age and Attitudes towards Persons with Disabilities

One-Way ANOVA Results of participants' scores from the APDI by **age groups** were displayed in the Table 26.

Table 26: ANOVA Results by Age Groups

Factor	Age	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Significant Difference
Education Environment	18-25	823	4.10	0,69	4, 4096	1,06	0.37	
	26-35	1051	4,09	0,65				
	36-45	902	4,08	0,66				
	46-60	904	4,07	0,64				
	61+	421	4.02	0.63				
Interpersonal Relationships	18-25	809	4.09	0.58	4, 4030	1.51	0.20	
	26-35	1032	4.06	0.52				
	36-45	889	4.09	0.51				
	46-60	891	4.08	0.52				
	61+	414	4.02	0.56				
Working Life	18-25	811	3.90	0.55	4, 4053	1.31	0.26	
	26-35	1031	3.90	0.51				
	36-45	898	3.94	0.53				
	46-60	902	3.91	0.50				
	61+	416	3.88	0.54				
Family Life	18-25	816	3.26	0.90	4, 4095	5.80	0.00**	18–25 with 46–60 and 18–25 with 61+
	26-35	1051	3.17	0.88				
	36-45	906	3.16	0.91				
	46-60	908	3.10	0.94				
	61 +	419	3.02	0.93				
Personal Characteristics	18-25	812	3.86	0.60	4, 4062	1.73	0.14	
	26-35	1037	3.85	0.59				
	36-45	900	3.85	0.59				
	46-60	904	3.82	0.58				
	61+	414	3.78	0.62				
Competency-Independent Living	18-25	805	3.95	0.56	4, 4016	5.613	0.00**	18–25with 61+ 26–35 with 61+ 36–45 with 61 + 46–60 with 61+
	26-35	1024	3.96	0.50				
	36-45	886	4.00	0.51				
	46-60	896	4.00	0.51				
	61+	410	3.85	0.56				
Total	18-25	764	3.91	0.45	4, 3848	3.75	0.00**	18–25 with 61+ 26–35 with 61+
	26-35	980	3.90	0.41				
	36-45	851	3.92	0.42				
	46-60	862	3.90	0.41				
	61+	396	3.83	0.46				

* P< 0.05; P< 0.01

Analysis results showed significant difference in Family Life and Competency-Independent Living factors and in the whole Scale. In the Family Life factor, the age group of 18-25; in the Competency-Independent Living factor the age groups of 18-25, 26-35 and 36-45 and in the whole Scale the age groups of 18-25 and 36-45 had more positive attitudes than the other age groups. In other words, young persons had more positive attitudes than the older persons.

It can be possible that the youngest age group are very idealistic and lack of experience about susceptibility and delicate balance in the family which could have lead to positive attitudes. In the Competency-Independent Living Subscale, when younger participants were compared with the oldest age group, it was found that the younger group had more positive attitudes than the older groups. This finding can be evaluated

as decline in prejudgments of young generations and becoming more optimistic about ability and self-sufficiency of disabled persons.

Although the related literature has findings against these results, there are also supporting findings (Chiu & Chan. 2007; Environics Research Group Limited. 2004; Gülderen. 1997; Robinson. Martin & Thompson. 2007; Yazbeck. McVilly. Parmenter. 2004). The expectation was that the older groups would show more positive attitudes towards disabled persons because of their maturity. However, the older group had more negative attitudes. This tendency can be explained by another variable which was income level. When the older group was assessed in terms of their income level, then it could be said that stress stemming from financial problems, burn-out and prejudgments from the past could be the reason of this negative attitude.

4.3.3.2. The Relationship between gender and attitudes towards persons with disabilities

t-test results of participants' scores from APDI by gender were displayed in the Table 27.

Table 27: t Test Results by Gender

Factor	Sex	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Education	Female	2001	4.08	0.65	4099	0.95	0.34
Environment	Male	2100	4.06	0.66			
Interpersonal Relationships	Female	1973	4.07	0.53	4033	0.616	0.54
	Male	2062	4.06	0.53			
Working Life	Female	1989	3.89	0.52	4056	1.22	0.22
	Male	2069	3.91	0.51			
Family Life	Female	2005	3.14	0.90	4098	0.96	0.34
	Male	2095	3.16	0.92			
Personal Characteristics	Female	1985	3.83	0.58	4065	0.30	0.76
	Male	2082	3.84	0.60			
Competency-Independent Living	Female	1967	3.96	0.52	4019	0.70	0.48
	Male	2054	3.95	0.52			
Total	Female	1888	3.91	0.43	3851	0.17	0.86
	Male	1965	3.90	0.43			

It was not found any difference in attitudes in any Subscale and in the whole Scale when analysed by gender. In other words, attitudes of female and male participants were similar. This finding was consistent with the literature (Alghazo, Dodeen & Algaryouti. 2003; Civelek 2990; Diken, 1998; Dindar, 1995; Fırat, 1994; Graf et al.,2007; Gülderen. 1997; Kaner. 2000; Kargin & Baydik. 2002; Küçüker & Kanık. 1994; Nagata. 2007; Nowicki & Sandieson 2002; Parasuram, 2006; Sarı & Bozgeyikli, 2002; Şenel, 1995; Tervo, Palmer & Redinius. 2004).

Although women have the role of primary caregiver in almost every culture and features like tenderness, sensitivity and care are supposed to be for women, these findings showed that there was no difference between men and women in terms of attitudes towards disabled persons. This result can be explained by traditional tendency in Turkish culture being protective and supportive for children, old persons, women and persons who need help.

4.3.3.3. The Relationship between marital status and attitudes towards persons with disabilities

t-test results of participants' scores from APDI marital status were displayed in the Table 28.

Table 28: t-test Results by Marital Status

Factor	Marital Status	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P																																																																				
Education Environment	Single	859	4.13	0.69	2, 3926	2.58	0.010**																																																																				
	Married	3069	4.06	0.64				Interpersonal Relationships	Single	845	4.09	0.56	2, 3861	0.91	0.36	Married	3018	4.07	0.53	Working Life	Single	844	3.93	0.55	2, 3883	1.37	0.17	Married	3041	3.90	0.51	Family Life	Single	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**	Married	3071	3.14	0.92	Personal Characteristics	Single	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Married	3053	3.82	0.59	Competency-Independent Life	Single	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Married	3012	3.95	0.52	Total	Single	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*
Interpersonal Relationships	Single	845	4.09	0.56	2, 3861	0.91	0.36																																																																				
	Married	3018	4.07	0.53				Working Life	Single	844	3.93	0.55	2, 3883	1.37	0.17	Married	3041	3.90	0.51	Family Life	Single	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**	Married	3071	3.14	0.92	Personal Characteristics	Single	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Married	3053	3.82	0.59	Competency-Independent Life	Single	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Married	3012	3.95	0.52	Total	Single	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Married	2895	3.90	0.42								
Working Life	Single	844	3.93	0.55	2, 3883	1.37	0.17																																																																				
	Married	3041	3.90	0.51				Family Life	Single	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**	Married	3071	3.14	0.92	Personal Characteristics	Single	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Married	3053	3.82	0.59	Competency-Independent Life	Single	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Married	3012	3.95	0.52	Total	Single	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Married	2895	3.90	0.42																				
Family Life	Single	854	3.24	0.91	2, 3923	3.07	0.00**																																																																				
	Married	3071	3.14	0.92				Personal Characteristics	Single	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**	Married	3053	3.82	0.59	Competency-Independent Life	Single	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Married	3012	3.95	0.52	Total	Single	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Married	2895	3.90	0.42																																
Personal Characteristics	Single	847	3.90	0.60	2, 3898	3.25	0.00**																																																																				
	Married	3053	3.82	0.59				Competency-Independent Life	Single	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23	Married	3012	3.95	0.52	Total	Single	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Married	2895	3.90	0.42																																												
Competency-Independent Life	Single	838	3.98	0.52	2, 3848	1.20	0.23																																																																				
	Married	3012	3.95	0.52				Total	Single	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*	Married	2895	3.90	0.42																																																								
Total	Single	796	3.94	0.45	2,3689	2.28	0.02*																																																																				
	Married	2895	3.90	0.42																																																																							

* P< 0.05; P< 0.01

Generally, in the literature it has been found that being married is an important social support for spouses and protects families from stress (Kaner, 2001, 2007). Thus, it was a surprising finding that single's attitudes towards disabled persons were more positive than the married participants. Single participants do not have responsibilities like earning a family's living and did not have parent role which can lead them to stay away from familial stress and having more positive attitude towards disabled persons than the married participants. In other words, this positive attitude can be a function of the relatively fewer responsibilities of singles. Moreover, the

tendency being single among young persons may imply that explanations made for the age groups can also be partly valid for the singles. Tervo et al.(2004) found that marital status did not engender any difference in attitudes.

4.3.3.4. The Relationship between status of the individual within the family and attitudes towards persons with disabilities

Variance Analysis of participants' scores from the APDI by status of the individual within the family were displayed in the Table 29.

Table 29: Variance Analysis Results by Status within the Family

Factor	Status within the Family	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Significant Difference
Education Environment	Mother	1522	4.07	0.66	2, 3853	3.581	0.03*	Father-Child
	Father	1457	4.05	0.65				
	Child	877	4.12	0.68				
Interpersonal Relationships	Mother	1499	4.05	0.53	2, 3794	0.919	0.40	
	Father	1437	4.06	0.52				
	Child	861	4.09	0.56				
Working Life	Mother	1514	3.92	0.50	2, 3812	0.750	0.47	
	Father	1444	3.91	0.51				
	Child	857	3.92	0.54				
Family Life	Mother	1527	3.11	0.89	2,3855	7.629	0.00**	Mother-Child Father-Child
	Father	1462	3.13	0.93				
	Child	869	3.26	0.90				
Personal Characteristics	Mother	1510	3.82	0.58	2, 3823	3.872	0.02*	Mother-Child Father-Child
	Father	1452	3.82	0.60				
	Child	864	3.88	0.60				
Competency-Independent Living	Mother	1500	3.94	0.52	2, 3787	0.926	0.40	
	Father	1437	3.95	0.52				
	Child	853	3.97	0.53				
Total	Mother	1439	3.89	0.42	2, 3627	3.117	0.04*	
	Father	1377	3.89	0.42				
	Child	814	3.93	0.45				

* P< 0.05; P< 0.01

The multiple comparison test results showed that children had more positive attitude than their mothers and fathers. This finding could again be due to age differences. This result was consistent with findings about more positive attitude of younger persons than older persons. (Akçamete & Ceber, 1999; Chiu & Chan, 2007; Dyson, 2005; Environics Research Group Limited, 2004; Gülderen, 1997; Robinson, Martin & Thompson, 2007; Yazbeck, McVilly, Parmenter, 2004). It should be considered that in this research “the children” were older than 18. The roles and responsibilities of children and parents within the family are different. This difference could lead to difference in attitudes. Similar explanation was made by single-married

comparison in the former sections and single participants like children in this research (may be a big part of them were the same persons) had more positive attitudes in Education Environment, Family Life and Personal Characteristics Subscales.

4.3.3.5 The relationship between educational background and attitudes towards persons with disabilities

One-Way ANOVA results of participants' scores from the APDI by educational background were displayed in the Table 30.

Table 30: ANOVA Results by Educational Background

Factor	Educational Background (graduation from a school)	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Significant Difference
Education Environment	a-Not Primary School Graduate	531	1.93	0.26				
	b-Primary School Graduate	1572	1.94	0.23				
	c-Secondary School Graduate	487	1.94	0.23	4, 4096	3.197	0.01**	a-d a-e
	d-High School Graduate or equivalent	958	1.96	0.19				
	e-Graduate and postgraduate	553	1.96	0.18				
Interpersonal Relationships	a-Not Primary School Graduate	528	1.95	0.21				
	b-Primary School Graduate	1538	1.97	0.16				
	c-Secondary School Graduate	478	1.98	0.15	4, 4030	3.742	0.01**	a-d
	d-High School Graduate or equivalent	947	1.98	0.121				
	e- Graduate and postgraduate	544	1.98	0.15				
Working Life	a-Not Primary School Graduate	534	1.91	0.29				
	b-Primary School Graduate	1546	1.95	0.21				
	c-Secondary School Graduate	481	1.94	0.23	4, 4053	10.785	0.00**	a-b a-d a-e
	d-High School Graduate or equivalent	953	1.97	0.16				
	e- Graduate and postgraduate	544	1.98	0.15				

Family Life	a-Not Primary School Graduate	533	1.55	0.50				
	b-Primary School Graduate	1572	1.59	0.49				
	c-Secondary School Graduate	487	1.63	0.48	4, 4095	6.223	0.00**	a-d a-e b-d
	d-High School Graduate or equivalent	958	1.66	0.47				
	e- Graduate and postgraduate	550	1.65	0.48				
Personal Characteristics	a-Not Primary School Graduate	531	1.87	0.33				
	b-Primary School Graduate	1550	1.91	0.28				a-c a-d a-e b-d b-e
	c-Secondary School Graduate	487	1.93	0.25	4, 4062	13.199	0.00**	
	d-High School Graduate or equivalent	953	1.95	0.21				
	e- Graduate and postgraduate	546	1.97	0.17				
Competency-Independent Living	a-Not Primary School Graduate	528	1.92	0.28				
	b-Primary School Graduate	1537	1.96	0.19				a-b a-c a-d a-e
	c-Secondary School Graduate	478	1.97	0.18	4, 4016	9.640	0.00**	
	d-High School Graduate or equivalent	939	1.98	0.15				
	e Graduate and postgraduate	539	1.98	0.15				
Total	a-Not Primary School Graduate	509	1.94	0.23				
	b-Primary School Graduate	1466	1.97	0.16				a-b a-c a-d a-e
	c-Secondary School Graduate	457	1.98	0.15	4, 3848	5.090	0.00**	
	d-High School Graduate or equivalent	908	1.98	0.14				
	e- Graduate and postgraduate	513	1.98	0.15				

* P< 0.05; P< 0.01

Educational background of the participants created significant differences in every Subscale. Generally, scores of “Not Primary School Graduate” and “Primary School Graduate” compared with the higher educational backgrounds revealed that the second group had more positive attitude than the first group. This finding indicates that education is an important

variable for positive attitudes towards disabled persons. Even without any specific training on disability issues, getting higher education can lead to positive attitudes towards disabled persons because education is an important attainment for human rights and equality and awareness of prejudgments.

4.3.3.6. The relationship between income levels and attitudes towards persons with disabilities

ANOVA procedure was conducted to elicit whether there was a relationship between the participants' monthly incomes and their scores received from the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory (APDI). The findings are given Table 31.

Table31
ANOVA Results of Participants on the Variable of Monthly Income

Factors	Age	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Significance
Educational Environment	a- less than 500 YTL	1295	1.92	0.26				
	b-between 500-1.000 YTL	1766	1.96	0.20	3, 4020	12.179	0.00**	a-b a-c
	c- equal or higher than 1.001 YTL.	962	1.96	0.19				
Interpersonal Relationships	a-less than 500 YTL'	1267	1.96	0.18				
	b-between 500-1.000 YTL	1747	1.98	0.15	3, 3957	4.383	0.01*	a-c
	c- equal or higher than 1.001 YTL.	946	1.98	0.12				
Working life	a-less than 500 YTL'	1286	1.92	0.26				
	b-between 500-1.000 YTL	1752	1.97	0.18	3, 3980	20.422	0.00**	a-b a-c
	c-equal or higher than 1.001 YTL.	945	1.98	0.15				
Family Life	a-less than 500 YTL'	1289	1.60	0.49				
	b-between 500-1.000 YTL	1771	1.63	0.48	3, 4020	1.357	0.26	
	c-equal or higher than 1.001 YTL.	963	1.61	0.49				
Personal Characteristics	a-less than 500 YTL'	1284	1.90	0.30				
	b-between 500-1.000 YTL	1755	1.93	0.25	3, 3986	16.417	0.00**	a-b a-c
	c-equal or higher than 1.001 YTL.	950	1.96	0.20				
Competency-Independent Living	a-less than500 YTL'	1273	1.95	0.22				
	b-between 500-1.000 YTL	1742	1.97	0.18	3, 3943	6.921	0.00**	a-b a-c
	c-equal or higher than1.001 YTL.	931	1.98	0.15				
Total	a-less than 500 YTL	1209	1.95	0.20				
	b-between 500-1.000 YTL	1674	1.98	0.15	3, 3777	8.283	0.0**	a-b a-c
	c-equal or higher than 1.001 YTL.	897	1.98	0.13				

* P< 0.05; P< 0.01

When looked at the analysis findings regarding monthly income, it was concurred that there were some significance differences on all factors except the factor of family life. When considered the reason for this difference, it was seen that participants with low income had considerably more negative attitudes than that of the participants with high income. In this respect, it can be conceived that one of the factors affected positive social behaviours of persons was their income levels. Indeed, it can be expected that the persons who are living in hard living conditions become indifferent to the persons who are having trouble in life.

4.3.3.7. The relationship between having a regular job or not and attitudes towards persons with disabilities

t test procedure was conducted to elicit whether there was a difference between participants' employment situation i.e. having a regular job or not and their scores received from the APDI. The findings are given Table 32.

Table 32: t Test Results Regarding Participants' Employment Situation

Factors	Having a Regular Job	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P																																																																				
Educational Environment	Yes	1259	4.10	0.63	4099	1.38	0.17																																																																				
	No	2842	4.06	0.66				Interpersonal Relationships	Yes	1233	4.09	0.49	4033	1.45	0.48	No	2802	4.06	0.55	Working Life	Yes	1246	3.95	0.50	4056	3.58	0.00**	No	2812	3.88	0.52	Family Life	Yes	1261	3.17	0.90	4098	0.79	0.431	No	2839	3.14	0.91	Personal Characteristics	Yes	1251	3.88	0.56	4065	3.67	0.00**	No	2816	3.81	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1226	3.98	0.47	4019	2.57	0.01**	No	2795	3.94	0.54	Total	Yes	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**
Interpersonal Relationships	Yes	1233	4.09	0.49	4033	1.45	0.48																																																																				
	No	2802	4.06	0.55				Working Life	Yes	1246	3.95	0.50	4056	3.58	0.00**	No	2812	3.88	0.52	Family Life	Yes	1261	3.17	0.90	4098	0.79	0.431	No	2839	3.14	0.91	Personal Characteristics	Yes	1251	3.88	0.56	4065	3.67	0.00**	No	2816	3.81	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1226	3.98	0.47	4019	2.57	0.01**	No	2795	3.94	0.54	Total	Yes	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**	No	2676	3.89	0.44								
Working Life	Yes	1246	3.95	0.50	4056	3.58	0.00**																																																																				
	No	2812	3.88	0.52				Family Life	Yes	1261	3.17	0.90	4098	0.79	0.431	No	2839	3.14	0.91	Personal Characteristics	Yes	1251	3.88	0.56	4065	3.67	0.00**	No	2816	3.81	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1226	3.98	0.47	4019	2.57	0.01**	No	2795	3.94	0.54	Total	Yes	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**	No	2676	3.89	0.44																				
Family Life	Yes	1261	3.17	0.90	4098	0.79	0.431																																																																				
	No	2839	3.14	0.91				Personal Characteristics	Yes	1251	3.88	0.56	4065	3.67	0.00**	No	2816	3.81	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1226	3.98	0.47	4019	2.57	0.01**	No	2795	3.94	0.54	Total	Yes	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**	No	2676	3.89	0.44																																
Personal Characteristics	Yes	1251	3.88	0.56	4065	3.67	0.00**																																																																				
	No	2816	3.81	0.60				Competency-Independent Living	Yes	1226	3.98	0.47	4019	2.57	0.01**	No	2795	3.94	0.54	Total	Yes	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**	No	2676	3.89	0.44																																												
Competency-Independent Living	Yes	1226	3.98	0.47	4019	2.57	0.01**																																																																				
	No	2795	3.94	0.54				Total	Yes	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**	No	2676	3.89	0.44																																																								
Total	Yes	1177	3.93	0.40	3851	3.18	0.00**																																																																				
	No	2676	3.89	0.44																																																																							

* P < 0.05; P < 0.01

The analysis' results showed that there were significance differences between participants who have a regular job and participants who do not have a regular job regarding Working Life, Personal Characteristics, Competency-Independent Living factors and overall t test results. When considered the reason for the differences, it is conceived that participants

who have a job had considerably more positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who do not have a job. These findings have parallels in the findings regarding education and financial situation in the study. Having a job has positively affected itself the person's attitudes.

4.3.3.8. The relationship between having social security or not and attitudes towards persons with disabilities

t test procedure was conducted to elicit whether there was a difference between the participants' social security situation i.e. having social security or not and their scores received from the APDI. The findings are given Table 33.

Table 33: t Test Results Regarding Participants' Social Security Situation

Factors	Social Security	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Educational Environment	Yes	2797	4.11	0.62	4099	5.77	0.00**
	No	1304	3.99	0.72			
Interpersonal Relationships	Yes	2759	4.08	0.51	4033	2.14	0.33
	No	1276	4.04	0.58			
Working Life	Yes	2772	3.94	0.49	4056	6.34	0.00**
	No	1286	3.83	0.55			
Family Life	Yes	2801	3.15	0.91	4098	0.45	0.96
	No	1299	3.15	0.92			
Personal Characteristics	Yes	2776	3.86	0.56	4066	4.83	0.00**
	No	1291	3.77	0.64			
Competency-Independent Living	Yes	2748	3.98	0.49	4019	4.24	0.00**
	No	1273	3.90	0.57			
Total	Yes	2644	3.93	0.41	3851	5.63	0.00**
	No	1209	3.84	0.46			

* P < 0.05; P < 0.01

The analysis' results revealed that there were significance differences between the participants who have social security and the participants who do not have regarding Educational Environment, Working Life, Personal Characteristics, Competency-Independent Living factors and overall t test results. When considered the reason for the differences, it was conceived that participants having social security had considerably more positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who do not have social security.

When put the findings indicated in Tables through 30-33 altogether, it can be conceived that the higher education and income levels participants had, the higher possibility of being

subjected to positive attitudes of participants there were. This finding has parallel in the other findings of the studies (Avcioğlu, Sazak-Pınar & Öztürk, 2005; Avramidis, Bayliss & Burden, 2000; Murray, Wren & Keys, 2008; Parasuram, 2006; Siler, 1984; Robinson & ark., 2007; Yazbeck McVilly & Parmenter, 2004). In addition, the participants who have a regular job and social security received higher scores from the APDI. All things considered, having a relatively high income and having social security may result in satisfying needs of a person and it also led to feeling of confidence for him/her. As a result, it can be conceived that this situation had influence upon positive attitudes of the person.

4.3.3.9. The relationship between having a disabled person in the family and attitudes towards persons with disabilities

t test procedure was conducted to elicit whether there was a difference between having a disabled person in the families of the participants or not and their scores received from the APDI. The findings are given Table 34.

Table 34: t Test Results Regarding Having a Disabled Person in the Families of the Participants or not

Factors	Having a Disabled Person in the Family	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P																																																																				
Educational Environment	Yes	1193	4.09	0.66	4066	0.83	0.41																																																																				
	No	2875	4.07	0.66				Interpersonal Relationships	Yes	1172	4.09	.055	4000	1.53	0.12	No	2830	4.06	0.53	Working Life	Yes	1181	3.90	0.54	4023	-.069	0.49	No	2844	3.91	0.51	Family Life	Yes	1193	3.01	0.92	4065	-6.38	0.00**	No	2874	3.21	0.91	Personal Characteristics	Yes	1182	3.80	0.62	4033	-2.97	0.01**	No	2853	3.86	0.58	Competency-Independent Living	Yes	1170	3.96	0.54	3987	.022 0.76	0.82	No	2819	3.97	0.60	Total	Yes	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47
Interpersonal Relationships	Yes	1172	4.09	.055	4000	1.53	0.12																																																																				
	No	2830	4.06	0.53				Working Life	Yes	1181	3.90	0.54	4023	-.069	0.49	No	2844	3.91	0.51	Family Life	Yes	1193	3.01	0.92	4065	-6.38	0.00**	No	2874	3.21	0.91	Personal Characteristics	Yes	1182	3.80	0.62	4033	-2.97	0.01**	No	2853	3.86	0.58	Competency-Independent Living	Yes	1170	3.96	0.54	3987	.022 0.76	0.82	No	2819	3.97	0.60	Total	Yes	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47	No	2711	3.90	0.42								
Working Life	Yes	1181	3.90	0.54	4023	-.069	0.49																																																																				
	No	2844	3.91	0.51				Family Life	Yes	1193	3.01	0.92	4065	-6.38	0.00**	No	2874	3.21	0.91	Personal Characteristics	Yes	1182	3.80	0.62	4033	-2.97	0.01**	No	2853	3.86	0.58	Competency-Independent Living	Yes	1170	3.96	0.54	3987	.022 0.76	0.82	No	2819	3.97	0.60	Total	Yes	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47	No	2711	3.90	0.42																				
Family Life	Yes	1193	3.01	0.92	4065	-6.38	0.00**																																																																				
	No	2874	3.21	0.91				Personal Characteristics	Yes	1182	3.80	0.62	4033	-2.97	0.01**	No	2853	3.86	0.58	Competency-Independent Living	Yes	1170	3.96	0.54	3987	.022 0.76	0.82	No	2819	3.97	0.60	Total	Yes	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47	No	2711	3.90	0.42																																
Personal Characteristics	Yes	1182	3.80	0.62	4033	-2.97	0.01**																																																																				
	No	2853	3.86	0.58				Competency-Independent Living	Yes	1170	3.96	0.54	3987	.022 0.76	0.82	No	2819	3.97	0.60	Total	Yes	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47	No	2711	3.90	0.42																																												
Competency-Independent Living	Yes	1170	3.96	0.54	3987	.022 0.76	0.82																																																																				
	No	2819	3.97	0.60				Total	Yes	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47	No	2711	3.90	0.42																																																								
Total	Yes	1111	3.89	0.44	3820	0.728	0.47																																																																				
	No	2711	3.90	0.42																																																																							

* P< 0.05; **P< 0.01

The analysis' results revealed that there was a significance difference between the participants who have a disabled person in their families and the participants who do not have regarding Family Life and Personal Characteristics factors. When considered the reason for the difference, it was conceived that participants who do not have a disabled person in their families or among their relatives had considerably higher scores in Family Life and Personal Characteristics subscales than that of the others. However, Thomas et al. (2003) argue that having a disabled person in their family has a positive effect on the participants' attitudes towards persons with disabilities. Presumably, this difference might depend upon differences related to the relationship itself, quality and quantity of the relationship established contact with a disabled person. Namely, not having a disabled person in their families led to have

positive attitudes of the participants towards persons with disabilities. It can be remembered that the majority of the participants (%76.4) indicated in the related inventory question that the presence of a disabled person in the family affected their family life profoundly. However, there was no clear statement whether the presence of a disabled person in their families affects their family lives negatively or positively. We can consider the two findings as supportive evidences. Namely, the presence of a disabled person in the family may make difficult family life by having a harmful effect on unity of family and thereby it may lead to indifferent to the disabled person and negative attitudes towards the disabled person. The outcome can be interpreted in different ways. On the one hand, the presence of a disabled person in a family may result in having realistic attitudes of the family members towards the disabled person

with regard to his/her inner family life dynamics and personal characteristics. On the other hand, relatives with disabled persons may feel helpless because of their experience related to care giving, education needs of disabled persons and their possible experience of hardships stemming from living with a disabled person. Care giving, treatment and education needs of disabled persons may result in running out their financial resources and also it may lead to emotional stress of family members. On the grounds of their lack of knowledge and financial hardships in general, the families may take massive responsibilities related to meet the aforementioned needs of persons with disabilities in their families, mostly they do not manage the responsibilities, and thereby not only disabled persons but also themselves may be afflicted with pain. As a result, they may feel burnout and anger. It is possible to consider that a disabled person in a family who do not feel capable to do anything for maintaining his/her life and considers him/herself as a dependant person on the grounds of the fact that his/her family is doing everything that s/he needs for him/herself. This situation might lead to affect the family life adversely and also lead to

negative perception of personal characteristics of the disabled person. That is why; there is a need to review educational methods that we are using to educate children in general and persons with disabilities in particular instead of raising children with dependant and without self care capability caused exhausted and angry parents and family members. The individuals who have a disabled person in their families may unconsciously show a propensity to have negative attitudes towards disabled persons because of the abovementioned behavioural pattern that they may follow.

4.3.3.10. The relationship between living together with a disabled person in a family and attitudes towards persons with disabilities

t test procedure was conducted to elicit whether there was a difference between the participants have an experience in living together with a disabled persons in their family or not and their scores received from the APDI. The findings are given Table 35.

Table 35: t Test Results Regarding Having an Experience of Living Together with a Disabled Person in a Family or not

Factors	Experience of living together with a disabled persons in a family	N	$\bar{X}$	S	sd	T	P																																																																				
Educational Environment	Yes	350	4.04	0.69	1232	-1.411	0.15																																																																				
	No	884	4.10	0.65				Interpersonal Relationships	Yes	338	4.13	0.56	1211	1.226	0.22	No	875	4.09	0.55	Working Life	Yes	347	3.89	0.54	1224	-.271	0.78	No	879	3.90	0.53	Family Life	Yes	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34	No	884	3.04	0.90	Personal Characteristics	Yes	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	No	876	3.81	0.61	Competency-Independent Living	Yes	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	No	869	3.96	0.53	Total	Yes	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77
Interpersonal Relationships	Yes	338	4.13	0.56	1211	1.226	0.22																																																																				
	No	875	4.09	0.55				Working Life	Yes	347	3.89	0.54	1224	-.271	0.78	No	879	3.90	0.53	Family Life	Yes	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34	No	884	3.04	0.90	Personal Characteristics	Yes	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	No	876	3.81	0.61	Competency-Independent Living	Yes	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	No	869	3.96	0.53	Total	Yes	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	No	827	3.90	0.44								
Working Life	Yes	347	3.89	0.54	1224	-.271	0.78																																																																				
	No	879	3.90	0.53				Family Life	Yes	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34	No	884	3.04	0.90	Personal Characteristics	Yes	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	No	876	3.81	0.61	Competency-Independent Living	Yes	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	No	869	3.96	0.53	Total	Yes	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	No	827	3.90	0.44																				
Family Life	Yes	351	2.99	0.98	1233	-.936	0.34																																																																				
	No	884	3.04	0.90				Personal Characteristics	Yes	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24	No	876	3.81	0.61	Competency-Independent Living	Yes	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	No	869	3.96	0.53	Total	Yes	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	No	827	3.90	0.44																																
Personal Characteristics	Yes	348	3.77	0.63	1222	-1.167	0.24																																																																				
	No	876	3.81	0.61				Competency-Independent Living	Yes	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54	No	869	3.96	0.53	Total	Yes	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	No	827	3.90	0.44																																												
Competency-Independent Living	Yes	342	3.94	0.56	1209	-.605	0.54																																																																				
	No	869	3.96	0.53				Total	Yes	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77	No	827	3.90	0.44																																																								
Total	Yes	322	3.89	0.45	1147	-.292	0.77																																																																				
	No	827	3.90	0.44																																																																							

* P < 0.05; P < 0.01

The analysis' results showed that there was no significance difference between having experience of living together with a disabled person in a family or not and their attitudes towards persons with disabilities measured by their scores received from the subscales and overall the inventory too. In other words, there was no attitude difference based upon the variable of experience of living together with a disabled person in a family. The finding contradicts the theory of social contact claimed establishing a contact with a disabled person one to one basis in ordinary life can lead to change a person' attitudes from negative to positive towards persons with disabilities. The results of various studies support the theory (Cohen & Naon, 2007; Pettigrew, 1998; Pettigrew & Trop, 2008). In this light, we suggest that the theory

might be endorsed for the persons who do not have a disabled person in their families.

4.3.3.11. The relationship between effects of persons with disabilities on the family life and attitudes towards persons with disabilities

One-way ANOVA procedure was conducted to elicit whether there was a relationship between self-statements of the participants on the effects of persons with disabilities on the family life and their scores received from Attitudes towards persons with disabilities Inventory (APDI). The findings are given Table 36.

Table 36: ANOVA Results Regarding Self-statements of the Participants on the Effects of Persons with Disabilities on the Family Life

Factors	the effects of persons with disabilities on the family life	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Significance
Educational Environment	1-Much	229	4.12	0.70	2, 499	1.99	0.14	
	2-Moderately	155	3.97	0.71				
	3-None	118	4.08	0.72				
Interpersonal Relationships	1-Much	222	4.22	0.58	2, 484	9.19	0.00**	1-2, 2-3
	2-Moderately	149	3.96	0.58				
	3-None	116	4.14	0.55				
Working Life	1-Much	227	3.90	0.57	2, 492	6.27	0.01**	2-3
	2-Moderately	151	3.79	0.53				
	3-None	117	4.04	0.54				
Family Life	1-Much	227	2.85	0.99	2, 499	6.96	0.00**	1-3 2-3
	2-Moderately	156	2.94	0.87				
	3-None	119	3.24	0.91				
Personal Characteristics	1-Much	228	3.80	0.65	2, 495	3.36	0.03*	2-3
	2-Moderately	152	3.70	0.63				
	3-None	118	3.91	0.62				
Competency-Independent Living	1-Much	225	4.00	0.57	2, 486	8.31	0.00**	1-2 2-3
	2-Moderately	147	3.78	0.56				
	3-None	117	4.02	0.53				
Total	1-Much	209	3.94	0.46	2, 457	9.19	0.00**	2-3
	2-Moderately	140	3.76	0.46				
	3-None	111	3.99	0.44				

* P< 0.05; P< 0.01

The analysis' results revealed that the participants who stated considerable and no effect of a disabled person on the family life had positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who stated moderate effects of a disabled person on the family life in the subscales of Interpersonal Relationships, Competency-Independent Living. In the light of the findings, when looked at the participants' responses to this question, it can be conceived that the question just tested the level of the influence stemming from a disabled person on the participants' opinions not tested their opinions based upon the influence is negative or positive. That is why; the findings suggested that families had relatively more positive attitudes towards persons with disabilities when they are considerably or not affected by the presence of a disabled person. In addition to this, the participants who stated no effect of a disabled person on the family life had positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who stated moderate effects of a disabled person on the family life in the subscales of Working Life, Interpersonal Relationships and in the overall inventory. More to the point, the participants who stated considerably or moderate effects of a disabled person on the family life had negative attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who stated no effect of a disabled person on the family life in the subscale of Family Life. Zayonc (1968) argues that the persons may have positive attitudes towards acquaintances and familiar objects. Rillotta & Nettelbeck (2007) argue that the persons who do frequently contact with persons with disabilities have positive attitudes towards persons with disabilities. From this, it can be

said that livings with persons with disabilities and the chance of frequent contact with persons with disabilities do increase the possibility to have positive attitudes towards persons with disabilities. However, when put the findings indicated above altogether, the participants who stated no effect of a disabled person on the family life had positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who stated considerable effects of a disabled person on the family life. The findings suggested that the participants' positive attitudes towards persons with disabilities may stem from living with a disabled person, which can lead to the feeling of burnout and negative experience related to disability. Further studies need to be done to find out whether the effects of a disabled person on the family life are positive or negative, which would clarify the findings of this study. The relevant literature has shown that a presence of a disabled persons in the family either it may bring the family together around a common target or it may negatively affect the unity of a family by breaking up the family tie (Dale, 1996; Kaner, 2004; Swap, 1993; Turnbull & Turnbull, 1997).

4.3.3.12. The relationship between having a disabled relative and attitudes towards persons with Disabilities

One way ANOVA procedure was conducted to elicit whether the participants have disabled relatives or not and their scores received from Attitudes towards persons with disabilities Inventory (APDI). The findings are given Table 37. The analysis' results should be interpreted carefully taking into account a wide gap between sample sizes of the groups.

Table 37: ANOVA Results Regarding Having a Disabled Relative or not

Factors	Having a disabled relative or not	N	$\bar{X}$	S	sd	F	P	Significance
Educational Environment	1.None	1665	4.02	0.66	2, 3769	10.09	0.00**	1-2 1-3
	2.One-two persons	1604	4.10	0.65				
	3.More than three	501	4.16	0.64				
Interpersonal Relations	1.None	1640	4.05	0.56	2, 3709	4.87	0.01**	1-2. 1-3
	2.One-two	1581	4.07	0.52				
	3.More than three persons	489	4.14	0.51				
Working Life	1.None	1654	3.88	0.53	2, 3730	3.94	0.02*	2-3
	2.One-two	1581	3.91	0.51				
	3.More than three persons	496	3.95	0.52				
Family Life	1.None	1667	3.20	0.92	2, 3769	4.17	0.01**	1-3. 2-3
	2.One-two	1601	3.13	0.90				
	3.More than three persons	502	3.08	0.92				
Personal Characteristics	1.None	1651	3.84	0.59	2, 3736	0.17	0.84	2-3
	2.One-two	1588	3.83	0.60				
	3. More than three persons	498	3.85	0.58				
Competency-Independent Living	1.None	1617	3.92	0.54	2, 3692	3.81	0.02*	1-2. 2-3
	2.One-two	1579	3.97	0.51				
	3. More than three persons	497	3.98	0.50				
Total	1.None	1543	3.88	0.45	2, 3531	3.33	0.03*	1-2. 2-3
	2.One-two	1516	3.91	0.42				
	3. More than three persons	473	3.94	0.41				

* P < 0.05; P < 0.01

The analysis' results showed that the higher the number of disabled relatives that a participant had, the more positive attitudes towards persons with disabilities the participant had. This pattern was observed through the all subscales and the overall inventory except the subscale of the Personal Characteristics. The findings support the other studies' findings that establishing contacts with disabled persons does positively affect persons' attitudes towards persons with disabilities. Various studies revealed that

building up a close relation with persons with disabilities might increase persons' propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities. The findings of the abovementioned studies also support the theory of social contact (Avramidis et al., 2000; Cameron & Rutland, 2006; Cohen & Naon, 2007; Gülderen, 1997; Meyer et al., 2001; Parasuram, 2006; Pettigrew, 1998; Pettigrew & Trop, 2008; Popovich et al., 2003; Remmerman et al., 2000). However, the findings of the abovementioned studies seem

to contradict the findings of our study regarding the attitudes of the participants who do not have a disabled person in their families had positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who do have a disabled person in their families indicated in Table 33. The contradiction may be associated with the difference between having a disabled relative in their families and having a disabled acquaintance in the vicinity. Having a disabled acquaintance may affect having positive attitudes towards persons with disabilities.

4.3.3.13. The relationship between holding prejudices against persons with disabilities and attitudes towards persons with disabilities

t test procedure was conducted to elicit whether there was a difference between the participants' prejudices against persons with disabilities and their scores received from the APDI. The findings are given Table 38.

Table 38: t Test Results Regarding Holding Prejudices against Persons with Disabilities or not

Factors	Holding prejudices against persons with disabilities or not	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P																																																																				
Educational Environment	Yes	1914	4.16	0.63	4098	7.84	0.00**																																																																				
	No	2186	4.00	0.67				Interpersonal Relationships	Yes	1883	4.10	0.52	4032	3.15	0.01**	No	2151	4.04	0.54	Working Life	Yes	1897	3.94	0.51	4055	4.37	0.00**	No	2160	3.87	0.52	Family Life	Yes	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**	No	2188	3.21	0.92	Personal Characteristics	Yes	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	No	2169	3.82	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	No	2152	3.94	0.53	Total	Yes	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**
Interpersonal Relationships	Yes	1883	4.10	0.52	4032	3.15	0.01**																																																																				
	No	2151	4.04	0.54				Working Life	Yes	1897	3.94	0.51	4055	4.37	0.00**	No	2160	3.87	0.52	Family Life	Yes	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**	No	2188	3.21	0.92	Personal Characteristics	Yes	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	No	2169	3.82	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	No	2152	3.94	0.53	Total	Yes	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	No	2061	3.88	0.44								
Working Life	Yes	1897	3.94	0.51	4055	4.37	0.00**																																																																				
	No	2160	3.87	0.52				Family Life	Yes	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**	No	2188	3.21	0.92	Personal Characteristics	Yes	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	No	2169	3.82	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	No	2152	3.94	0.53	Total	Yes	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	No	2061	3.88	0.44																				
Family Life	Yes	1911	3.08	0.89	4097	-4.42	0.00**																																																																				
	No	2188	3.21	0.92				Personal Characteristics	Yes	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*	No	2169	3.82	0.60	Competency-Independent Living	Yes	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	No	2152	3.94	0.53	Total	Yes	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	No	2061	3.88	0.44																																
Personal Characteristics	Yes	1897	3.85	0.57	4064	1.98	0.05*																																																																				
	No	2169	3.82	0.60				Competency-Independent Living	Yes	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07	No	2152	3.94	0.53	Total	Yes	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	No	2061	3.88	0.44																																												
Competency-Independent Living	Yes	1868	3.97	0.51	4018	1.78	0.07																																																																				
	No	2152	3.94	0.53				Total	Yes	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**	No	2061	3.88	0.44																																																								
Total	Yes	1791	3.93	0.41	3850	3.51	0.00**																																																																				
	No	2061	3.88	0.44																																																																							

* P < 0.05; P < 0.01

The analysis' results showed that there were significance differences in all subscales and overall the inventory except the Competency-Independent Living subscale. The participants who reported as not holding prejudices against persons with disabilities had positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who reported as holding prejudices against persons with disabilities in the subscale of Family Life. However, the participants who reported as holding prejudices against persons with disabilities had positive attitudes towards persons with disabilities

than that of the participants who reported as not holding prejudices against persons with disabilities in other subscales. From this, it can be conceived that this situation may arise from the participants' inner family interaction patterns. The attitudes related to family life had different pattern as seen in other findings of this study. In addition, having a disabled person in the family can be an important variable. That is why; there is a need to conduct further studies concerning the effects of a disabled person on the family life in order to clarify this situation.

4.3.3.14. The relationship between being a witness to violence against persons with disabilities and attitudes towards persons with disabilities

t test procedure was conducted to elicit whether there was a difference between the participants who have witnessed to violence against persons with disabilities or not except the media and their scores received from the APDI. The findings are given Table 39. The analysis' results should be interpreted carefully taking into account a wide gap between sample sizes of the groups.

Table 39: t Test Results Regarding Being a Witness to Violence against Persons with Disabilities

Factors	Witness to Violence against persons with disabilities	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Educational Environment	Yes	340	4.00	0.72	4099	-2.06	0.04*
	No	3761	4.08	0.65			
Interpersonal Relationships	Yes	328	4.05	0.55	4033	-.75	0.45
	No	3707	4.07	0.53			
Working Life	Yes	335	3.85	0.57	4056	-2.16	0.03*
	No	3723	3.91	0.51			
Family Life	Yes	338	2.99	0.90	4098	-3.36	0.01**
	No	3762	3.16	0.91			
Personal Characteristics	Yes	338	3.70	0.65	4065	-4.28	0.00**
	No	3729	3.85	0.58			
Competency-Independent Living	Yes	325	3.92	0.55	4019	-1.10	0.27
	No	3696	3.95	0.52			
Total	Yes	310	3.85	0.45	3851	-2.12	0.03*
	No	3543	3.90	0.42			

* P < 0.05; ** P < 0.01

The analysis' results revealed that the participants who have not witnessed to violence against persons with disabilities had positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who have witnessed to violence against persons with disabilities in all subscales and the overall inventory except the subscales of Interpersonal Relationships and Competency-Independent Living. The finding supports the findings of various studies such as Bandura et al. with regard to violence can be learnt by means of observance and imitation of a model's behaviour.

4.3.3.15. The relationship between the opinions about unborn disabled babies and attitudes towards persons with disabilities

t test procedure was conducted to elicit whether there was a difference between the participants' opinions about how to be treated unborn disabled babies and their scores received from the APDI. The findings are given Table 40.

Table 40: t Test Results Regarding their Opinions about How to be Treated Unborn Disabled Babies

Factors	How to be treated unborn disabled babies	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Educational Environment	1.Abortion	1627	4.07	0.65	3766	-.09	0.36
	2. Delivery	2141	4.09	0.67			
Interpersonal Relationships	1.Abortion	1601	4.04	0.54	3708	-3.53	0.00**
	2. Delivery	2109	4.10	0.53			
Working Life	1.Abortion	1607	3.90	0.50	3728	-0.69	0.49
	2.Delivery	2123	3.91	0.53			
Family Life	1.Abortion	1624	3.14	0.90	3767	-1.43	0.15
	2.Delivery	2145	3.18	0.94			
Personal Characteristics	1.Abortion	1613	3.82	0.58	3738	-1.52	0.13
	2.Delivery	2127	3.85	0.61			
Competency-Independent Living	1.Abortion	1586	3.94	0.52	3700	-2.10	0.05*
	2.Delivery	2116	3.97	0.53			
Total	1.Abortion	1527	3.88	0.42	3541	-2.62	0.01**
	2.Delivery	2016	3.92	0.44			

* P< 0.05; P< 0.01

The analysis' results revealed that the participants who believe in an unborn disabled baby should be delivered had positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who believe in an unborn disabled baby should be aborted in the subscales of Interpersonal Relationships and Competency-Independent Living and the overall inventory. The finding laid down a positive opinion on disabled persons that they should integrate into the community. Indeed, the literature supports the finding regarding positive attitudes towards persons with disabilities (Bakheit & Shanmugalingam, 1997; Charupatanapong & Trinh, 1997; Dökmen, 2000; Fırat, 1995; Graf et al., 2007; McDougall et al.,2004; Öncül & Batu, 2005; Scott & Rutledge, 1997; Şenel, 1996; Wolman et al.,2004). Further studies need to be done in order to find out whether attitudes can be changed based upon knowledge level regarding disability; type of disability conditions; severity of disability conditions; current available resources for persons with disabilities and so on and so forth.

4.3.4. The Results of Chi-Square Tests based upon Cross Tables

In order to describe the participants' attitudes as negative or positive towards persons with disabilities the factor scale score received from the "indecisive" choice in the 5 points likert scale were based. The score indicated Table 24 was accepted as the cut off point and the scores that are above or below the cut off point were categorised into two different groups as the participants who had positive attitudes and the participants who had negative attitudes. The distribution of the participants who had negative and positive attitudes in the subscales and the overall inventory were examined in terms of the following four variables:

- Whether there is a disabled person in the family or not
- Whether they are living with a disabled person in the same house or not
- Their opinions on how to be treated unborn disabled babies
- Their opinions on how a disabled person can maintain his/her life

The relevant results are given the tables through 41-47.

The variables were defined by using cross tables on the grounds of that fact that they are categorical variables. Chi-Square Test was used in order to find out whether the differences between the distributions were significant or not. The differences of attitude scores regarding

the abovementioned four categorical variables were tested by using t test and ANOVA indicated previous findings. The connection between the distributions of the variables was trying to be defined by using Chi-Square Tests.

The distribution of scores received from the Educational Environment Subscale regarding some variables is given Table 41

Table 41: The Distribution of Scores Received from the Educational Environment Subscale regarding Some Variables

Variables	Groups composed regarding their responses	Negative Attitudes	Positive Attitudes	Total	Chi-Square Test Results
Is there a disabled person in the family?	Yes	63 5,3%	1130 94,7%	1193 100,0%	$\chi^2=0.01$ Sd=1 P=0.934
	No	150 5,2%	2725 94,8%	2875 100,0%	
	Total	213 5,2%	3855 94,8%	4068 100,0%	
Are you living together with a disabled person in the same house?	Yes	25 7,1%	325 92,9%	350 100,0%	$\chi^2=2.27$ Sd=1 P=0.136
	No	44 5,0%	840 95,0%	884 100,0%	
	Total	69 5,6%	1165 94,4%	1234 100,0%	
What should it be decided on how to be treated unborn disabled baby?	Abortion	85 5,2%	1542 94,8%	1627 100,0%	$\chi^2=1.30$ Sd=4 P=0.861
	Delivery	115 5,4%	2026 94,6%	2141 100,0%	
	Treatment	2 3,2%	60 96,8%	62 100,0%	
	It depends on his/her disability condition	3 6,3%	45 93,8%	48 100,0%	
	I don't know	8 4,0%	192 96,0%	200 100,0%	
	Total	213 5,2%	3865 94,8%	4078 100,0%	
How should a disabled person maintain his/her life?	By working	105 3,9%	2611 96,1%	2716 100,0%	$\chi^2=60.93$ Sd=3 P=0.000
	By getting social assistance	97 10,1%	866 89,9%	963 100,0%	
	By oriented him/herself towards special areas	2 6,9%	27 93,1%	29 100,0%	
	It depends on the situation	10 2,6%	368 97,4%	378 100,0%	
	Total	214 5,2%	3872 94,8%	4086 100,0%	

The analysis' results showed that having positive or negative attitudes of the participants regarding Educational Environment had significantly differentiated from the participants' responses to the variables of whether there is a disabled person in a family, living together with a disabled person, opinions on how to be treated an unborn disabled baby. In addition to this, there was a significant difference in having positive or negative attitudes towards Educational Environment between subgroups composed regarding their responses to the variable of how should a disabled person maintain his/

her life. The number of the participants who had an opinion on a disabled person should maintain their lives by working among the participants who had positive attitudes towards Educational Environment was higher than that of the participants who had negative attitudes. It seems that there is a close connection between having positive attitudes towards Educational Environment and the belief of a disabled person should maintain their lives by working.

The distribution of scores received from the Interpersonal Relationships subscale regarding some variables is given Table 42.

Table 42: The Distribution of Scores Received from the Interpersonal Relationships Subscale regarding Some Variables

Variables	Groups composed regarding their responses	Negative Attitudes	Positive Attitudes	Total	Chi-Square Test Results
Is there a disabled person in the family?	Yes	29	1143	1172	$\chi^2=0.10$ Sd=1 P=0.750
		2,5%	97,5%	100,0%	
	No	75	2755	2830	
		2,7%	97,3%	100,0%	
	Total	104	3898	4002	
		2,6%	97,4%	100,0%	
Are you living together with a disabled person in the same house?	Yes	5	333	338	$\chi^2=1.91$ Sd=1 P=0.166
		1,5%	98,5%	100,0%	
	No	25	850	875	
		2,9%	97,1%	100,0%	
	Total	30	1183	1213	
		2,5%	97,5%	100,0%	
What should it be decided on how to be treated unborn disabled baby?	Abortion	49	1552	1601	$\chi^2=2.91$ Sd=4 P=0.572
		3,1%	96,9%	100,0%	
	Delivery	50	2059	2109	
		2,4%	97,6%	100,0%	
	Treatment	1	57	58	
		1,7%	98,3%	100,0%	
	It depends on his/her disability condition	1	45	46	
		2,2%	97,8%	100,0%	
I don't know	3	195	198		
	1,5%	98,5%	100,0%		
	Total	104	3908	4012	
		2,6%	97,4%	100,0%	
How should a disabled person maintain his/her life?	By working	49	2628	2677	$\chi^2=42.66$ Sd=3 P=0.000
		1,8%	98,2%	100,0%	
	By getting social assistance	52	899	951	
		5,5%	94,5%	100,0%	
	By oriented him/herself towards special areas	0	26	26	
		,0%	100,0%	100,0%	
	It depends on the situation	3	364	367	
		,8%	99,2%	100,0%	
	Total	104	3917	4021	
		2,6%	97,4%	100,0%	

The analysis' results showed that there was no significant difference in having positive or negative attitudes towards Interpersonal Relationships between subgroups composed regarding their responses to the variable of living together with a disabled person in the family and the variable of opinions on how to be treated an unborn disabled baby. Therefore, it can be conceived that there was no connection between the variables. However, there was a significant difference in having positive or negative attitudes towards Interpersonal Relationships between subgroups composed

regarding their responses to the variable of how should a disabled person maintain his/her life. In this regard, it can be said that there was a connection between having positive or negative attitudes and different opinions on how to be treated an unborn disabled baby. To illustrate, there was a significant correlation between having positive attitudes towards persons with disabilities and having an opinion on a disabled person should maintain their lives by working.

The distribution of scores received from the Working Life subscale regarding some variables is given Table 43.

Table 43: The Distribution of Scores Received from the Working Life Subscale regarding Some Variables

Variables	Groups composed regarding their responses	Negative Attitudes	Positive Attitudes	Total	Chi-Square Test Results
Is there a disabled person in the family?	Yes	55	1126	1181	$\chi^2=0.07$ Sd=1 P=0.828
		4,7%	95,3%	100,0%	
	No	128	2716	2844	
		4,5%	95,5%	100,0%	
	Total	183	3842	4025	
		4,5%	95,5%	100,0%	
Are you living together with a disabled person in the same house?	Yes	16	331	347	$\chi^2=0.13$ Sd=1 P=0.712
		4,6%	95,4%	100,0%	
	No	45	834	879	
		5,1%	94,9%	100,0%	
	Total	61	1165	1226	
		5,0%	95,0%	100,0%	
What should it be decided on how to be treated unborn disabled baby?	Abortion	76	1531	1607	$\chi^2=4.19$ Sd=4 P=0.381
		4,7%	95,3%	100,0%	
	Delivery	94	2029	2123	
		4,4%	95,6%	100,0%	
	Treatment	0	62	62	
		,0%	100,0%	100,0%	
	It depends on his/her disability condition	1	44	45	
		2,2%	97,8%	100,0%	
I don't know	11	187	198		
	5,6%	94,4%	100,0%		
	Total	182	3853	4035	
		4,5%	95,5%	100,0%	
How should a disabled person maintain his/her life?	By working	72	2621	2693	$\chi^2=112.90$ Sd=3 P=0.000
		2,7%	97,3%	100,0%	
	By getting social assistance	103	849	952	
		10,8%	89,2%	100,0%	
	By oriented him/herself towards special areas	1	26	27	
		3,7%	96,3%	100,0%	
	It depends on the situation	8	363	371	
	2,2%	97,8%	100,0%		
	Total	184	3859	4043	
		4,6%	95,4%	100,0%	

The analysis' results showed that there was no significant difference in having positive or negative attitudes towards Working Life between subgroups composed regarding their responses to the variables of whether there is a disabled person in a family, living together with a disabled person, opinions on how to be treated an unborn disabled baby. However, there was a significant difference in having positive or negative attitudes towards Interpersonal Relationships between subgroups composed regarding their responses to the variable of how should a disabled person maintain his/her life.

The percentage of the participants who had negative attitudes as delivering their opinion on a disabled person should maintain his/her lives by getting social assistance was higher than that of the other groups. More to the point, the percentage of the participants who had positive attitudes as delivering their opinion on a disabled person should maintain his/her life by working was higher than that of the other groups.

The distribution of scores received from the Family Life subscale regarding some variables is given Table 44.

Tablo 44: The Distribution of Scores Received from the Family Life Subscale regarding Some Variables

Variables	Groups composed regarding their responses	Negative Attitudes	Positive Attitudes	Total	Chi-Square Test Results
Is there a disabled person in the family?	Yes	543	650	1193	$\chi^2=33.78$ Sd=1 P=0.000
	No	45,5% 1028	54,5% 1846	100,0% 2874	
	Total	35,8% 1571	64,2% 2496	100,0% 4067	
Are you living together with a disabled person in the same house?	Yes	170	181	351	$\chi^2=3.01$ Sd=1 P=0.082
	No	48,4% 380	51,6% 504	100,0% 884	
	Total	43,0% 550	57,0% 685	100,0% 1235	
What should it be decided on how to be treated unborn disabled baby?	Abortion	634	990	1624	$\chi^2=1.00$ Sd=4 P=0.908
	Delivery	39,0% 811	61,0% 1334	100,0% 2145	
	Treatment	37,8% 23	62,2% 39	100,0% 62	
	It depends on his/her disability condition	37,1% 17	62,9% 31	100,0% 48	
	I don't know	35,4% 79	64,6% 119	100,0% 198	
	Total	39,9% 1564	60,1% 2513	100,0% 4077	
How should a disabled person maintain his/her life?	By working	38,4% 942	61,6% 1773	100,0% 2715	$\chi^2=49.24$ Sd=1 P=0.000
	By getting social assistance	45,0% 434	55,0% 530	100,0% 964	
	By oriented him/herself towards special areas	41,4% 12	58,6% 17	100,0% 29	
	It depends on the situation	48,3% 182	51,7% 195	100,0% 377	
	Total	48,3% 1570	51,7% 2515	100,0% 4085	

The analysis' results showed that there was no significant difference in having positive or negative attitudes towards Family Life between subgroups composed regarding their responses to the variable of living together with a disabled person and the variable of opinions on how to be treated an unborn disabled baby. However, there was a significant difference in having positive or negative attitudes towards Family Life between subgroups composed regarding their responses to the variable of whether there is a disabled person in the family and the variable of

how should a disabled person maintain his/her life. The percentage of the participants who had negative attitudes as delivering their opinion on there is a disabled person in the family, a disabled person should maintain his/her lives by getting social assistance and delivering their opinion on they do not know was higher than that of the participants who had positive attitudes.

The distribution of scores received from the Personal Characteristics subscale regarding some variables is given Table 45.

Table 45: The Distribution of Scores Received from the Personal Characteristics Subscale regarding Some Variables

Variables	Groups composed regarding their responses	Negative Attitudes	Positive Attitudes	Total	Chi-Square Test Results
Is there a disabled person in the family?	Yes	102 8,6%	1080 91,4%	1182 100,0%	$\chi^2=4.64$ Sd=1 P=0.031
	No	191 6,7%	2662 93,3%	2853 100,0%	
	Total	293 7,3%	3742 92,7%	4035 100,0%	
Are you living together with a disabled person in the same house?	Yes	33 9,5%	315 90,5%	348 100,0%	$\chi^2=0.71$ Sd=1 P=0.396
	No	70 8,0%	806 92,0%	876 100,0%	
	Total	103 8,4%	1121 91,6%	1224 100,0%	
What should it be decided on how to be treated unborn disabled baby?	Abortion	113 7,0%	1500 93,0%	1613 100,0%	$\chi^2=1.81$ Sd=4 P=0.770
	Delivery	159 7,5%	1968 92,5%	2127 100,0%	
	Treatment	4 6,6%	57 93,4%	61 100,0%	
	It depends on his/her disability condition	5 10,4%	43 89,6%	48 100,0%	
	I don't know	11 5,6%	184 94,4%	195 100,0%	
	Total	292 7,2%	3752 92,8%	4044 100,0%	
How should a disabled person maintain his/her life?	By working	161 6,0%	2533 94,0%	2694 100,0%	$\chi^2=31.79$ Sd=3 P=0.000
	By getting social assistance	108 11,3%	852 88,8%	960 100,0%	
	By oriented him/herself towards special areas	3 10,3%	26 89,7%	29 100,0%	
	It depends on the situation	20 5,4%	350 94,6%	370 100,0%	
	Total	292 7,2%	3761 92,8%	4053 100,0%	

The analysis' results showed that there was no significant difference in having positive or negative attitudes towards Personal Characteristics between subgroups composed regarding their responses to the variable of living together with a disabled person and the variable of opinions on how to be treated an unborn disabled baby. However, there was a significant difference in having positive or negative attitudes towards Personal Characteristics between subgroups composed regarding their responses to the variable of whether there is a disabled person in the family and the variable

of how should a disabled person maintain his/her life. There was a differentiate between the percentage of the participants who had positive attitudes and the percentage of the participants who had negative attitudes on the basis of delivering their opinion on a disabled person should maintain his/her lives by getting social assistance and a disabled person should orient his/her lives towards special areas.

The distribution of scores received from the Competency- Independent Living subscale regarding some variables is given Table 46.

Table 46. The Distribution of Scores Received from the Competency- Independent Living Subscale regarding Some Variables

Variables	Groups composed regarding their responses	Negative Attitudes	Positive Attitudes	Total	Chi-Square Test Results
Is there a disabled person in the family?	Yes	44 3,8%	1126 96,2%	1170 100,0%	$\chi^2=0.02$ Sd=1 P=0.874
	No	109 3,9%	2710 96,1%	2819 100,0%	
	Total	153 3,8%	3836 96,2%	3989 100,0%	
Are you living together with a disabled person in the same house?	Yes	15 4,4%	327 95,6%	342 100,0%	$\chi^2=.450$ Sd=1 P=0.502
	No	31 3,6%	838 96,4%	869 100,0%	
	Total	46 3,8%	1165 96,2%	1211 100,0%	
What should it be decided on how to be treated unborn disabled baby?	Abortion	63 4,0%	1523 96,0%	1586 100,0%	$\chi^2=3.90$ Sd=4 P=0.543
	Delivery	83 3,9%	2033 96,1%	2116 100,0%	
	Treatment	0 ,0%	60 100,0%	60 100,0%	
	It depends on his/her disability condition	1 2,2%	44 97,8%	45 100,0%	
	I don't know	6 3,1%	185 96,9%	191 100,0%	
	Total	153 3,8%	3845 96,2%	3998 100,0%	
How should a disabled person maintain his/her life?	By working	67 2,5%	2599 97,5%	2666 100,0%	$\chi^2=55.48$ Sd=3 P=0.000
	By getting social assistance	74 7,8%	874 92,2%	948 100,0%	
	By oriented him/herself towards special areas	0 ,0%	28 100,0%	28 100,0%	
	It depends on the situation	11 3,0%	353 97,0%	364 100,0%	
	Total	152 3,8%	3854 96,2%	4006 100,0%	

The analysis' results showed that there was no significant difference in having positive or negative attitudes towards Competency-Independent Living between subgroups composed regarding their responses to the variable of whether there is a disabled person in the family, the variable of living together with a disabled person and the variable of opinions on how to be treated an unborn disabled baby. However, there was a significant difference in having positive or negative attitudes towards Personal Characteristics between subgroups

composed regarding their responses to the variable of how should a disabled person maintain his/her life. There was a differentiate between the percentage of the participants who had positive attitudes and the percentage of the participants who had negative attitudes on the basis of delivering their opinion on a disabled person should maintain his/her lives by getting social assistance.

The distribution of the attitudes regarding some variables is given Table 47.

Table 47: The Distribution of the Attitudes regarding Some Variables

Variables	Groups composed regarding their responses	Negative Attitudes	Positive Attitudes	Total	Chi-Square Test Results
Is there a disabled person in the family?	Yes	28	1083	1111	$\chi^2=0.62$ Sd=1 P=0.430
		2,5%	97,5%	100,0%	
	No	81	2630	2711	
		3,0%	97,0%	100,0%	
	Total	109	3713	3822	
		2,9%	97,1%	100,0%	
Are you living together with a disabled person in the same house?	Yes	7	315	322	$\chi^2=0.22$ Sd=1 P=0.637
		2,2%	97,8%	100,0%	
	No	22	805	827	
		2,7%	97,3%	100,0%	
	Total	29	1120	1149	
		2,5%	97,5%	100,0%	
What should it be decided on how to be treated unborn disabled baby?	Abortion	51	1476	1527	$\chi^2=2.27$ Sd=4 P=0.685
		3,3%	96,7%	100,0%	
	Delivery	52	1964	2016	
		2,6%	97,4%	100,0%	
	Treatment	2	56	58	
		3,4%	96,6%	100,0%	
	It depends on his/her disability condition	1	43	44	
		2,3%	97,7%	100,0%	
I don't know	4	181	185		
	2,2%	97,8%	100,0%		
	Total	110	3720	3830	
		2,9%	97,1%	100,0%	
How should a disabled person maintain his/her life?	By working	48	2509	2557	$\chi^2=65.87$ Sd=3 P=0.000
		1,9%	98,1%	100,0%	
	By getting social assistance	61	851	912	
		6,7%	93,3%	100,0%	
	By oriented him/herself towards special areas	0	25	25	
		,0%	100,0%	100,0%	
	It depends on the situation	1	345	346	
		,3%	99,7%	100,0%	
	Total	110	3730	3840	
		2,9%	97,1%	100,0%	

The analysis' results revealed that there was no significant difference between subgroups composed regarding their responses to the variable of whether there is a disabled person in the family, the variable of living together with a disabled person and the variable of opinions on how to be treated an unborn disabled baby on the basis of the participants' total attitude scores derived from the overall APDI. However, there was a differentiate between the percentage of the participants who had positive attitudes and the percentage of the participants who had negative attitudes on the basis of delivering their opinion on a disabled person should maintain his/her lives. The percentage of the participants who had negative attitudes as delivering their opinion on a disabled person should maintain his/her lives by getting social assistance was higher than that of the participants who had positive attitudes.

When put the findings indicated in the tables through 41-47 altogether, it can be conceived that the percentage of the participants who had negative attitudes in all subscales and the overall inventory within the subgroup delivered their opinion on a disabled person should maintain his/her lives by getting social assistance was higher than that of the participants in other subgroups. Delivering an opinion on a disabled person should maintain his/her lives by getting social assistance means that disabled persons are unproductive, dependant citizens in society. This belief leads to a hampering effect on the integration of persons with disabilities into society. On the ground of the fact that this opinion has negative connotations, it is not surprising to come across high percentage of the participants who had negative attitudes towards persons with disabilities among the supporters of the view.

The other striking finding related to the attitudes towards family life and personal characteristics. As mentioned earlier, the attitudes towards family life and personal characteristics had different pattern than that of the other variables. The participants who have disabled relatives and/or disabled acquaintances on the grounds

of their experience with disabled persons had a propensity for showing negative attitudes than that of the other participants. In general terms, as it can be seen in tables, the majority of the participants had positive attitudes towards persons with disabilities. Indeed, more than 90 percent of the participants had positive attitude scores that are above the cut off point. However, there was an increase in the percentage of the participants who had negative attitude scores in FamilyLifesubscale. Particularly, the participants who have disabled relatives had a propensity for showing negative attitudes than that of the other participants. Similarly, the situation was observed in the Personal Characteristic subscale. The contradiction to the expected outcome on the basis of the social contact theory, a close contact with a disabled person resulted in having negative attitudes towards persons with disabilities. A possible explanation of the finding might be that the presence of a disabled person in a family to some extent affected inner family dynamics resulted in having negative attitudes of family members. On the other hand, on the basis of previous findings, it can be conceived that the theory of social contact was confirmed by this study regarding the participants who have disabled relatives. Having a few disabled acquaintances had a positive effect on attitudes towards persons with disabilities as opposed to have no disabled acquaintance or many disabled acquaintances affected negatively attitudes towards persons with disabilities. This situation looks like being subjected to a moderate level of stimulus that can have a positive impact on a person's emotions, while being subjected to a higher level of stimulus can have a negative impact on the person's emotions. Being subjected to a stimulus frequently has created the same effect as a higher level of stimulus resulted in either losing person's interest in the stimulus or his/her negative perception of the stimulus.

CHAPTER FIVE

RESULTS

The following information was collected by conducting the research across Turkey: How to be defined persons with disabilities by public across Turkey; type of disability of the disabled person preferred to contact with in various social surroundings; information level of the public in terms of rights bestowed upon persons with disabilities; their opinions on barriers arising from disability conditions. The aim of the study was to examine whether attitudes towards persons with disabilities in the field of education, working life, personal characteristics, family life and interpersonal relations can differentiate on the basis of the following variables of age, gender, education level, socio-economic level and whether there is a disabled person in the vicinity of the participants. The results elicited by the research can be summarised as follows

- The majority of the participants had positive attitudes towards persons with disabilities.
- The youngsters had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the other age groups.
- There was no significant difference between men and women in terms of their attitudes towards persons with disabilities.
- The singles had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of married.
- The higher level of education and income one had, the higher possibility of having positive attitudes towards persons with disabilities one had.
- The employees that have regular jobs and social security had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who do not have.
- The participants who have disabled relatives had a propensity for showing negative attitudes towards persons with disabilities than that of the other participants who do not have.
- The participants who have disabled acquaintances had a propensity for showing positive attitudes towards persons with disabilities than that of the other participants who do not have.
- The participants who reported as holding prejudices against persons with disabilities had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who reported as not holding prejudices against persons with disabilities.
- The participants who believe in an unborn disabled baby should be delivered had a propensity for having positive attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who believe in an unborn disabled baby should be aborted.
- The participants who had witnessed to violence against persons with disabilities in the media had a propensity for having negative attitudes towards persons with disabilities than that of the participants who had not witnessed to.
- Persons with physical impairments and the needy-indigent persons were considered as disabled persons. Persons with chronic medical disorders and the persons with attention deficit disorders (ADHD) were not considered as persons with disabilities.
- The participants reported that daily living activities of the family were affected by the presence of a disabled person in the family.
- Persons with mental health problems and persons with learning difficulties were not preferred as a close friend, colleague, partner, and neighbour.
- The following types of disability conditions were reported by the participants as the toughest disability experience that they would not have handled if they had had a disability condition: Learning difficulties, visual impairments and mental health problems.

- The participants reported that persons with hearing impairments, persons with language and speech disorders and persons with chronic medical disorders would perform domestic and outside works easier than that of the persons who have other types of disabilities. In addition, they reported that persons with physical impairments together with the persons with the abovementioned types of disability conditions would have a more opportunity to participate in social activities than that of the persons had the other kinds of disability conditions.
- Although the majority of the participants assumed that persons with disabilities should benefit from the mainstreaming education, they argued against the mainstreaming of persons with learning difficulties and persons with mental health problems into the same classes as their peers who are receiving education in.
- The participants had a propensity for having prejudices against persons with mental health problems and persons with learning difficulties.
- The participants assumed that the major barrier against the integration of persons with disabilities as the active citizens into society was prejudices of public against persons with disabilities. The other areas defined by the participants as the barriers against persons with disabilities are given as follows: Education, equipment, employment, access to physical environment and to knowledge.
- The majority of the participants reported the belief that having a disability condition was the part of the examination preconditioned by Allah for the persons with disabilities to reach out better life after death.
- The majority of the participants reported that ensuring social assistance for disabled persons was one of the responsibility areas of the state.
- The majority of the participants reported that they were not witness to violence against persons with disabilities except in the media.
- The majority of the participants reported that public transportation, buildings, streets, and pavements are not accessible to persons with disabilities.
- The majority of the participants reported that persons with disabilities should maintain their lives by working.
- The majority of the participants reported that persons with disabilities were supposed to be educated and thereby they would contribute to society and economy in return.
- The majority of the participants reported that they had not any nuisance making a friendship with a disabled person, contacting with a disabled person and being in a same place with a disabled person.
- The majority of the participants reported that they were in favour of employment quota system for persons with disabilities. Persons with disabilities should maintain their lives by working instead of being on benefits.
- The majority of the participants reported that the presence of a disabled person in the family could have a negative impact on daily living activities of the family. On the other hand, they reported that a disabled person was not a burden on the family members' shoulder.
- The majority of the participants reported that persons with disabilities were perceived as being productive citizens; dependant; being not annoying; not being angry and pathetic; emphatic; having dreams and targets trying to fulfil. In brief, they reported that disabled persons were perceived as non-disabled persons.
- The majority of the participants reported that persons with disabilities were perceived as being able to make decisions about their lives, being able to get married and having children, being able to be good mothers/ fathers, being able to get successful and having capacities to do what they want to do. To sum up, they are perceived as being competent as non-disabled persons.

5.1. General Assessment

When put the research findings altogether, it can be conceived that the attitudes towards persons with disabilities across Turkey were positive in general. In addition, there were some latent negative attitudes towards disabled persons implied by the self-statements of the participants such as the thought of persons with disabilities in a pitiable state; do not prefer to contact with a disabled person in social surroundings; the propensity for demanding persons with disabilities should be educated in the segregated schools and classes. The result can demonstrate not only a starting point transformed from negative attitudes into positive ones but also a need to take further actions to change negative attitudes towards disabled persons in order to ensure full participation of persons with disabilities in society.

The preamble part of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities states that *“Recognizing that disability is an evolving concept and that disability results from the interaction between persons with impairments and attitudinal and environmental barriers that hinders their full and effective participation in society on an equal basis with others.”* Moreover, it further states that *“Recognizing the importance of the principles and policy guidelines contained in the World Programme of Action concerning Disabled Persons and in the Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities in influencing the promotion, formulation and evaluation of the policies, plans, programmes and actions at the national, regional and international levels to further equalize opportunities for persons with disabilities.”* More to the point, the Article 8 of the Convention states that *“There is a need to initiate and maintain effective public awareness campaigns designed to nurture receptiveness to the rights of persons with disabilities; to promote positive perceptions and greater social awareness towards persons with disabilities and to promote recognition of the skills, merits and abilities of persons with disabilities, and of their contributions to the workplace and the labour market.”*

This study was conducted in a way to assess attitudes towards persons with disabilities across Turkey as indicated in the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Its findings would be seen as a reference guide that would help in formulation of disability action plans, strategies and policies aimed at ensuring full and active participation of persons with disabilities as the productive citizens in society.

The study pointed out that there is a need to take further actions so as to raise awareness of public on disability issues. Particularly, in order to realise full participation of persons with disabilities in society, awareness raising programmes should focus upon providing necessary information on types of disability conditions and additional needs of persons who have different kinds of disability condition. It can be foreseen that such a kind of awareness raising programme would help alleviating/eradicating widespread prejudices against persons with disabilities as unproductive citizens in society.

CHAPTER SIX

RECOMMENDATIONS

Some recommendations laid down in this chapter on the basis of the research findings. The recommendations were divided into the following subtitles: Participation in Society and Integration into Society; Family; Education; Working Life; The Development of Attitudes and Attitudinal Change; Media; Access to Knowledge and Physical Environment and The Need for Further Studies.

6.1. Participation in society and integration into society

The findings suggested that the participants did not avoid contacting with persons with disabilities except persons with learning difficulties and persons with mental health problems. Moreover, they reported that persons with disabilities should participate in national education and employment. All things considered, it is conceived that their attitudes towards persons with disabilities were positive. Along with the findings, almost half of the participants (%46.6) reported that they had some prejudices against persons with disabilities. The finding was supported by the literature that there are widespread prejudices against persons with disabilities in the world. However, there have been some attempts to improve prejudices against persons with disabilities in the world. Similarly, there have been some attempts to improve in every aspect of their lives in Turkey too, although further actions still need to be taken. The only when the following preconditions are fulfilled in society, it can be said that there is integration of persons with disabilities into society. The preconditions laid down as follows: When persons with disabilities are seen as a part of society as non-disabled persons are; when society respect for dignity of persons with disabilities on the basis of equality; when they are able to perform their duties without attracting attention of persons on them; when society do not ignore them; when they are able to contribute to society as non-disabled persons do; when they are able to use their own potential effectively; when they are able to manage their own lives by their selves (Ven, Post, Witte & Heuvel, 2005).

One of the consistent findings of the study came out from their responses to the APDI was that the persons with learning difficulties and the persons with mental health problems had been perceived as the group that was shown the least acceptance in all type of disability conditions by the participants. Particularly, persons with learning difficulties were reported that the group should not benefit from the mainstreaming education. In addition, persons with disabilities were defined as the group that has the most dysfunctionality seen in all type of disability conditions. The findings elicited that there is widespread prejudices against the persons with learning difficulties and the persons with mental health problems in society. Further studies need to be done in order to answer the following questions: Why are the persons with learning difficulties and persons with mental health problems being rejected in various social surroundings and various life areas? What is the root of negative attitudes towards them? What are the personal characteristics and behavioural patterns of the two disability conditions led to be rejected by society? What can it be done to transform negative attitudes to positive ones? Along with the need of further studies, there is a need to arrange awareness raising programmes focused upon providing necessary information on types of disability conditions and additional needs of each type of disability condition. It can be foreseen that such a kind of awareness raising programme would help alleviating/eradicating widespread prejudices against persons with learning difficulties and persons with mental health problems.

The study showed that the major hampering factor towards the integration of persons with disabilities into society is prejudices against them. The realisation of full participation of persons with disabilities in society can be ensured by integrating all type of disability conditions in society. Holding prejudices against persons with disabilities is also unlawful practice against the UN Convention on the Rights of Disabled Persons ratified by Turkish Grand National Assembly and national law and regulations. Providing necessary information

on types of disability conditions, their legal rights and additional needs of each type of disability condition for educational staff and the families with non-disabled children and non-disabled children and ensuring opportunities to contact with persons with disabilities and their families are among inalienable measures in order to realise the integration of persons with disabilities into society. The similar activities should be carried out to employer and employees too. In addition, there is a need to benefit from mass communication effectively such as broadcasting by television. Providing informative television programmes and movies on persons with disabilities for public would help change negative attitudes towards persons with disabilities.

Although more than half of the participants (%52.5) were in favour of delivery of unborn disabled babies, the other group the participants delivered different opinions on the issue. There is need to provide informative services for public at health care centres, maternity units at hospitals, family practice units and also by using the media with regard to antenatal screening tests, possible consequences of consanguinity, disability conditions related to genetical, metabolic disorders and so on and preventive measures.

In addition to this, there is a need to provide genetic counselling service after conducting antenatal screening tests. Psychological therapeutic intervention should be applied to the couples in order to make them accommodate to the new situation after making their decision as a couple to abortion of the unborn disabled baby or to share their concerns about how to deal with the additional problems of having a disabled child as parents after making their decision as a couple to delivery of the unborn disabled baby.

The study showed that the presence of a disabled person in the family has a negative effect on the family. There is a need to define the needs of the family and supportive services in link with those needs should be provided so that the family with a disabled person could

deal with the additional problems of living with a disabled person. Even though financial support is provided by the state for the families so that their disabled children could benefit from education, most of the services for the families with disabled children have not been institutionalised yet. In this respect, not only the state but also voluntary organisations should meet additional needs of the families with disabled children.

The other finding of the study was that the participants did avoid contacting with persons with disabilities. The finding illustrate that there is a need to take a positive action in order to ensure full participation of persons with disabilities in society, social acceptability of persons with disabilities and to alleviate prejudices against persons with disabilities. It is suggested that awareness raising activities and educational preventive measures targeted of non-disabled families, acquaintances, peer groups, as well as disabled persons themselves would help changing negative attitudes and prejudices. Turkish Disability Act numbered 5378 published in the official gazette on 7 July 2005 brought some measures which provide the solution of their problems regarding health, education, rehabilitation, employment, care and social security, accessibility and the removal of the obstacles they face with its the following articles of 1, 4, 6, 10, 13, 14, 15, 19, 20, 32, 33 and its provisional articles of 2 and 3. In accordance with the abovementioned articles of the Act, the relevant public and private institutions and civil society organisations should organise some awareness raising activities such as project formulation/implementation competitions that would bring disabled and non-disabled persons together in social and employment related settings across Turkey to reach common goals.

The negative attitudes are attitudinal barriers against the full participation of persons with disabilities in society. The attitudes related to prejudices lead to the segregation of persons with disabilities from society and reinforce the prejudices against persons with disabilities.

That is why; it is not surprising to obtain the result from the study that the participants had avoidant attitudes towards communication with persons with disabilities in education settings, social and working life. It is not enough to change their negative thoughts of disabled persons. It is also needed to reflect their positive thoughts on their associated behaviours. In this regard, there is a need to organise not only awareness raising activities but also the activities aimed at gaining effective coping styles and effective communication ways starting from pre-school education period for the target group.

6.2. Family

The findings of the study showed that the presence of a disabled person has a negative impact on the family life. The presence of a disabled person in the family has sometimes a negative impact on inner family dynamics and thereby the family members might have negative attitudes towards disabled persons. Therefore, the findings stress on the comprehensive supportive services' needs of the families with disabled persons such as care services. The care services for disabled persons are very limited in Turkey and therein lay the cause of practices aimed at improving quality and quantity of the care services.

Turkish Disability Act, with its articles of 7,8 and 30, states that the care services for the disabled persons can be provided by the natural and legal persons and public institutions and organizations by taking the biological, physical, and social needs of the person into consideration. In accordance with Turkish Disability Act, the following regulations were published in the official gazette numbered 26244 on 30 July 2006: Implementing Regulation on Determination of Care Dependant Disabled Persons and Provisions for Care Services; Implementing Regulation on Public Institution and Foundation Care Centres for Disabled Persons and Implementing Regulation on Private Care Centres for Disabled Persons. The abovementioned regulations state that the care

services for disabled persons can be provided by the natural and legal persons and public institutions and organizations that obtained licence from Social Services and Protection of Children Agency. For the standardization, development and prevalence of the care services, works are carried out under the coordination of Social Services and Protection of Children Agency. Qualified provision of care is enabled by the care services. The care services can be presented in home care or institution care models. Invalid Care Allowance has been entitled to the family member of the care dependant disabled person who is responsible for the care for the disabled person. In addition, the standardization, development and prevalence of the care services are under way.

In link with the implementation of the abovementioned regulations, there is a need to formulate and implement necessary policies concerning development of curriculum of care programme and training of quality staff for care in order to improve dependant disabled persons and their families' quality of life; to provide necessary supportive services; to improve disabled persons' independent living activities.

6.3. Education

The findings elicited that the majority of the participants had assumed that persons with disabilities should benefit from the mainstreaming education. However, they argued against the mainstreaming of the persons with learning difficulties and the persons with mental health problems into the same classes as their peers who are receiving education in. The finding showed that society has not ready yet for the mainstreaming of persons with disabilities into the education settings that they can receive education with their non-disabled peers. In addition, the attitudes of the participants who reported persons with disabilities were supposed to get education were positive than that of the participants who reported persons with disabilities were not be supposed to get education. In this light, it can be suggested that

the practice of mainstreaming should be realised taking into account educational needs of children with disabilities not types of disability condition. Even though there are some studies on this issue (Akçamete & Ceber, 1999; Akçamete, Gürgür & Kış, 2003; Baykoç-Dönmez, Avcı & Aslan, 1997; Diken 2006; Diken & Sucuoğlu, 2001; Kargin & Baydık, 2002; Şahbaz, 1997; Uysal, 1995), there is a need to be done further studies. For example, the efficiency of the practice of mainstreaming education should be evaluated taking into account different types of disability condition across Turkey. In addition to this, problems in the practice of mainstreaming education should be defined by the studies and then it should be proposed an itinerary that will overcome the deficiencies. After that, the efficiency of the itinerary should be tested.

The other measure that can be suggested on the basis of the findings of the study is that information seminars should be provided public regarding the subjects of persons with disabilities; the importance of education for persons with disabilities and positive aspects of education of persons with disabilities. Within the context, the educational programmes based upon interaction between persons with disabilities and non-disabled persons should be arranged at schools and working places. The dissemination of the programmes should be realised by using the media.

That is a well-known reality that even brief information seminars can effectively result in attitudinal change. In this respect, the teachers that will work with children with disabilities subsequent to their education in the various education settings should get some courses in the subject of special education such as the introduction to special education; mainstreaming; persons with learning difficulties; special education and behaviour modification techniques and so on during their undergraduate programmes. In addition, the candidates should have an internship opportunity that would ensure setting up communication with children with disabilities during their undergraduate programmes. Therefore, the candidates will get enough information about what would be

happened when they will work with children with disabilities. In addition, such programmes would help them to build effective coping styles with children with disabilities in various educational settings and thus discriminatory practices against persons with disabilities could be prevented. In order to acquire/improve necessary skills of the teachers, in service trainings programmes should be available for them on a regularly basis. Within this context, certificated special education training courses with short and limited training programmes should not be provided anymore for the teachers who graduated from different undergraduate programmes. There is a need to develop comprehensive training programmes given internship opportunities and theoretical knowledge for the teachers who would like work in special education area.

All things considered, there are still lots of things to be done to change negative attitudes towards persons with disabilities in the field of education. There is an urgent need to educate persons with disabilities; to improve the situation of current educational settings and to review training programmes of teachers.

That is known that the attitudes of peer groups are negative towards children with disabilities. That is why; effective training programmes should be developed and promoted in order to change negative attitudes of peer groups. The overall objective is to increase interaction opportunities between children with disabilities and non-disabled peer groups. The reasons for receiving special education of children with different types of disability condition in mainstreaming educational settings or in segregated schools should be well explained to non-disabled children and their parents by providing educational materials. Moreover, such training programmes should be given children at all level starting from preschool period.

Behaviour modification programmes should be applied to peer groups, teachers and school principles before attending children with disabilities to the school and the programmes should be repeated in a regularly basis.

6.4. Working life

The findings showed that the public supports the idea that persons with disabilities should maintain their lives by working as the productive citizens without needing employment quota system for persons with disabilities instead of being on benefits.

Turkish Disability Act, with its articles of 12,13,14 and 20, brought a significant improvement regarding ensuring full participation of persons with disabilities in employment. Even though the attitudes towards persons with disabilities are positive, the relevant statistical data showed that employment rate of persons with disabilities is still low. According the data of Turkish Employment Organisation on November 2008, the number of persons with disabilities sought job was 92.802, while the number of unfilled quota for persons with disabilities in public and private institutions was 25.678. According to Disability Survey 2002, the proportion of unemployment among persons with chronic medical disorders was %10.77, while the proportion of unemployment among the persons who have other kinds of disability conditions was %15.46. The substantial barriers against employment of persons with disabilities are given as follows: They do not benefit from vocational rehabilitation opportunities as much as they would and the prejudices of employers against persons with disabilities. There is a need to take necessary measures for persons with disabilities to be further involved in formal and non-formal education that would increase their employment placement opportunities. In addition, new incentives should be launched for employers in order to improve employment rate of persons with disabilities. New assistance for the employment of persons with disabilities such as workplace adaptation training, support through job coaches and sheltered workshops should be implemented in Turkey. Particularly, sheltered workshops should be launched in order to increase the change of being involved in employment for severely disabled persons and persons with learning difficulties that are experiencing considerable disadvantage in

current labour market in comparison with that of the persons with the other types of disability conditions

The employers and disabled employees that have good practices in the field of employment should be announced nationwide by using the media

In order to ensure participation of persons with disabilities in employment, the employers' knowledge on disability should be improved and necessary settings should be organised in order to increase the interaction between employers and persons with disabilities, aside from increasing the vocational rehabilitation opportunities for persons with disabilities. The more knowledge and experience of employers regarding disability increase, the less the employers have prejudices against persons with disabilities. When a disabled person is hired by an employer, his/her workplace adaptation training and reasonable accommodation practices taking into consideration his/her disability condition should be realised by the employer in the workplace.

6.5. The development of attitudes and attitudinal change

The study showed that the participants' perception on persons with disabilities was based upon incapability of persons with disabilities not capability of them. In this regard, it is suggested that the point of view of the participants had reflected negative attitudes towards persons with disabilities. Everybody might have positive aspects of his/her character as well as negative ones. The important issue is to have a holistic point of view taking into account a human being as a whole. The person with disabilities' self-perception is substantially affected by the perception of the others on their selves. The persons with disabilities should more focus upon their positive and strong aspects of their selves. To this end, there is a need to organise some training programmes that would gain necessary skills, knowledge and experience for disabled as well as non-disabled persons. Such training

programmes would have a positive impact not only on the self-perception of persons with disabilities but also on the point of view of non-disabled persons on disability. The interactive and informative training programmes should be developed and implemented in coordination with universities in work places and at schools for students, teachers, parents, employers and employees irrespective of whether they are disabled or non-disabled. The programmes should be disseminated nationwide by using the media. The programme would help disabled persons communicate effectively with the other persons and participate in society actively as having effective coping styles and being self-confident and independent. The programmes would also raise awareness of non-disabled persons on experience of disability and it would ensure that the non-disabled persons have positive attitudes towards persons with disabilities.

Preschool time is an important period on the grounds of that fact that the development of attitudes initiates starting from preschool period. That is why; there is a need to implement the programmes led to attitudinal change for preschool age children towards persons with disabilities. Teachers, administrators and employers should communicate persons with disabilities and their families in order to get information about their difficulties. In addition, they should invite persons with disabilities who have success stories in order to make them models for disabled persons to follow. It is suggested that teachers, administrators and employers should share their experience with students, academic staff and employees and also create some opportunities to bring disabled and non-disabled persons together in order to change their attitudes towards persons with disabilities. When defined efficient attitudinal change programmes in all training programmes, the most suitable training programme should be chosen for both disabled and non-disabled persons taking into account cost efficiency.

There is a need to develop television programmes that have a holistic point of view of disability without dramatised the difficulties of persons with disabilities in ordinary life and focused upon their capabilities not their incapacities. The programmes should be developed for different audience groups separately such as students, parents, employers and employees and so on.

To sum up, the training programmes for attitudinal change included the components of experience of disability and information on disability can be developed on grounds of the fact that attitudinal change is affected by experience and information on the subject as the time goes by. The training programmes should be separately developed by the professionals for different audience groups such as students, parents, employers and employees and so on or for institutions such as home, school and working place and so on. The efficiency of the programmes should be intermittently tested.

The findings of the study revealed that the subject of the development of attitudes and attitudinal change is how important. There is a need to take an urgent action to develop positive attitudes and to realise positive attitudinal change towards persons with disabilities taking into consideration the findings of this study.

6.6. Media

The crucial factor in the development of attitudes and attitudinal change is the media. Mass communication included TV programmes, newspapers, movies, novels and textbooks has an inevitably role on the development of attitudes towards persons with disabilities.

The media has a power to reshape the attitudes towards persons with disabilities, discriminatory practices and prejudices against them. Particularly, it is a well-known reality that broadcasting by television has an influence on behaviours of children as well as adults. That is why; persons with disabilities should be introduced as good models in the media especially in documentary TV programmes and

movies in order to raise awareness on persons with disabilities and thereby the attitudes of the audiences would positively change. The series should give a place to disability issues, good models of children, adults and older with disabilities in employment, education and social life as a result of their educational attainments. Particularly, there is a need to develop TV programmes concerning ordinary life, education and rehabilitation of persons with learning difficulties and persons with mental health problems that would change prejudices against them.

Previously, persons with disabilities had been introduced as negative public figures in the media. However, nowadays, TV programmes have given a place to persons with disabilities such as disabled TV presenters, disabled performers, disabled politicians, disabled academicians and disabled athletes. There is a further need to increase the abovementioned practices in TV programmes.

6.7. Access to information and physical environment

There are some barriers against access of persons with disabilities to information and physical environment and thus those barriers are major hindrances to ensure participations of persons with disabilities in society. The responses of the participants to the Inventory showed that the one of the major barriers against the integration of persons with disabilities and their families into society is the problem of accessibility to education, equipment, employment, physical environment and knowledge in the following of prejudices against them.

Turkish Disability Act, with its article of 32, states that "All kinds of tools and equipment and special computer programmes shall be provided specifically for the training, professions, and daily lives of the disabled persons in order to make their life easier." Ensuring access to all kinds of tools and equipment and special computer

programmes that persons with disabilities need was designated by the Act. That is why; the problems related legal practices of the abovementioned issues should be reviewed and the control system should be developed in order to correct inefficiencies in the system.

Turkish Disability Act, with its article of 15, states that the right of education of the disabled persons shall not be prevented by any reason. The required procedures in order to provide the production of relief, audio and electronic books, subtitled film and similar material to meet all kinds of educational and cultural needs of the disabled persons are carried out jointly by the Ministry of National Education and the Ministry of Culture and Tourism. Therefore, the problems related legal practices of the abovementioned issues should be reviewed by the Ministry of National Education and the Administration for Disabled persons in order to correct inefficiencies in the system.

The other findings of the study was that there is a lack of accessibility to physical environment for disabled persons in ordinary life such as public transportations, premises, streets and pavements and so on. The following legal regulations are obliged to make necessary arrangement in physical environment. Turkish Disability Act, with its article of 44 and provisional article of 2, states that the existing official buildings of the public institutions and organizations, all existing road, pavement, pedestrian crossing, open and green areas, sporting areas and similar social and cultural infrastructure areas and all kinds of structures built by the natural and legal persons serving to public shall be brought to suitable condition for the accessibility of the disabled persons within seven years after the date of effect of this Act. According to its provisional article of 3, Grand Metropolitan Municipalities and municipalities shall take the necessary measure to make sure that the public transportation services in the city provided or controlled by themselves to be in suitable condition for the accessibility of the disabled persons within seven years after the date of effect of this Act. In addition,

Turkish Disability Act, with its article of 19 and the article 42 of the Condominium Law no 634 state that premises that persons with disabilities are living shall be ameliorated in order to ensure accessibility of persons with disabilities to physical environment. Despite the above-mentioned legal arrangements, it is a well-known reality that there are many things to be done in order to remove physical barriers and to make physical environment accessible to persons with disabilities. Our findings support the issue. There is a need to impose sanctions against institutions that they have physical barriers against persons with disabilities. If a premise is not suitable for a disabled person to access, the necessary permission to bring the premise into service should not be given in any case. The legislation regarding physical environment should be carefully implemented by the relevant bodies and local governments.

6.8. The need for Further Studies

The aim of the study was to define opinions, ideas and attitudes towards persons with disabilities. Although there are some studies on the subject, the study is the most comprehensive one and it is the first study to be conducted across Turkey on the attitudes towards persons with disabilities. The study is the cornerstone research that further studies on the issue would be based upon the findings of the study. In addition, the findings would shed light over decisions regarding persons with disabilities and practices related to them from now on.

The attitudes, opinions and ideas were defined by the using of the survey developed for this study and the using of the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory on the face to face basis as the direct measurement methods. However, there are some disadvantages of the direct measurement tools. For example, the participants would endorse the hypotheses of the study or alternatively sabotage the hypotheses by giving responses not reflected their real opinions and attitudes towards the subject of the study. In addition, the halo

effect would have an adverse impact on their responses. Lastly, they would give responses not reflected their real opinions and attitudes towards the subject because they would not be interested in the subject of the study. All things considered, the findings of the further studies should be reviewed by using audio-visual technology and observatory methods. The other method to review the responses whether there are affected by the halo effect or not is that investigating the correlation between the measurement tool and the social desirability scale. Alternatively, the validity of the responses would be evaluated by the third persons in order to minimise the halo effect.

The comprehensive survey and the likert type inventory that has validity and reliability in Turkey were used in the study. The data collection tools provided important data in consistent with the aim of the study. However, it can be suggested that the following issues should be taking into account in the further studies on the subject. Types of disability conditions were not differentiated in the study. The attitudes towards persons with disabilities as whole were defined by the study. Therefore, the further studies should define attitudes towards persons with disabilities by their types of disability conditions in order to find out how attitudes are differentiated by the different types of disability conditions that would enrich the range of application of the findings. In addition, the differentiation would customise the responses of the participants to the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory regarding different types of disability conditions.

It is a well-known reality is that the attitudes have complex structures. That is why; it is suggested that inventories of attitudes towards persons with disabilities should be composed of three different components of the attitudes. It was observed that the Attitudes towards Persons with Disabilities Inventory does heavily evaluate the dimension of idea/belief. Therefore, the further studies should add some items represented more the dimension of emotion and behaviour of attitudes to the inventory.

Cross sectional method was used in the current study during the data collection. It means that the survey and the inventory were administered to the participants who had different age groups in the same time period. In this regard, it is suggested that horizontal method should be administered to the same participants in order to observe the attitudinal change in link with developmental and time period. The using of the method would enrich data variation.

More to the point, it can be suggested that experimental and quasi-experimental designs enabled to see different manipulations and experience in attitudinal change would help discover causative relations between different attitudes towards persons with disabilities. Therefore, the further studies should administer experimental and quasi-experimental designs that would enrich data variation on the subject.

When considered income and education levels of the participants, it can be said that the participants had homogeneity. In this respect, the further studies should be administered to the participants who have different income levels and educational backgrounds in order to generalise their findings to whole population.

Even though one of the general principles of the Turkish disability Act is that “State shall not exercise discrimination against the disabled persons. Combating discrimination is the basic principle of the policies towards the disabled persons.”, there is need to conduct some studies in order to define whether there is a discriminatory practice against persons with disabilities across Turkey. If there is, to what extent does it affect the current situation of persons with disabilities? and what are the preventive measures concerning discrimination?

As mentioned earlier, the aim of the study was to define opinions, ideas and attitudes of non-disabled participants towards persons with disabilities. It is obvious that to get information about their opinions, ideas and attitudes towards disabled persons would pay dividends concerning ensuring the full participation of persons with disabilities in society. Along with

the benefit of the above-mentioned information, it is suggested that the further studies should define the needs of persons with disabilities by collecting data from persons with disabilities themselves in order to improve their current situation. That is why; there is a need to conduct some studies on disability in order to define their needs and also potential strong points that would contribute to national development and economy. Furthermore, the information collected from persons with disabilities themselves would lay down their information level about disability, persons with disabilities, perceptions and attitudes towards disability.

In conclusion, it is a well-known reality that the barriers against the integration of persons with disabilities into society are not related to legislation. The sources of the problem are firstly related to de facto that reflects lack of monitoring of legal arrangements and secondly related to negative attitudes of the society towards persons with disabilities. In this regard, the implementation of disability policies in the field of education, employment and social life should be made operational in Turkey in order to realise the full participation of persons with disabilities in society.

There is a strong correlation between negative attitudes towards persons with disabilities and their participation in society. On the one hand, when eradicated negative attitudes towards persons with disabilities, the participation of persons with disabilities in society would make possible. On the other hand, when persons with disabilities fully participate in society, the negative attitudes towards them would be eradicated.

REFERENCES

- Akçamete, G. & Ceber, H. (1999). Kaynaştırılmış sınıflardaki işitme engelli ve işiten öğrencilerin sosyometrik statülerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (3), 64-74.
- Akçamete, G., Gürgür, H. & Kış, A. (2003). Kaynaştırma programlarına yerleştirilmiş özel gereksinimli öğrencilerin okuma-yazma becerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4 (2), 39-54.
- Akçamete, G. & Kargın, T. (1994). Hizmetiçi eğitim programının öğretmenlerin işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(4), 13-19.
- Akçamete, G. & Kaner, S. (1998). Cumhuriyetin 75. yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları. II. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi. Cumhuriyetin 75 Yılında Türkiye'de Çocuk*. 4-6 Kasım 1998. Ankara.
- Aktaş, C. (2001). *İlköğretim öğrencilerinin fiziksel (bedensel) özürli yaşutlarına yönelik sosyal kabul düzeylerinin geliştirilmesi*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Ankara: TC Özürlüler İdaresi Başkanlığı.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, Temmuz, Ağustos, Eylül, 151-172.
- Aldridge, J.T. & Clayton, G.A. (1987). Elementary teachers' cognitive and effective perceptions of exceptional children. *Psychological Reports*, 61, 91-94.
- Alghazo, E. M., Dodeen, H. & Algaryouti, I. A. (2003). Attitudes of pre-service teachers towards persons with disabilities: Predictions for the success of inclusion. *College Student Journal*, 37 (4), 515-523. Ebscohost; Academic Search, Premier.
- Altındağ, A., Yanık, M., Uçok, A. Alptekin, K. & Özkan, M. (2006). Effects on an antistigma program on medical students' attitudes towards persons with schizophrenia. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 60, 283-288. (www.ebscohost)
- Anderson, J.C. & Gerbing D.W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions and goodness-of-fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika*, 49, 155-173.
- Antonak, R.F., Livneh, H. L. (1988). Measurement of attitude toward persons with disabilities: Methods, psychometrics, and scales. *Disability and Rehabilitation*, 22 (5), 21-224.
- Antonak, R.F., Livneh, H. L. (2000). Measurement of attitudes towards persons with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 22 (5), 211-224.
- Archie, V.W. & Sherrill, C. (1989). Attitudes toward handicapped peers of mainstreamed and non-mainstreamed children in physical education. *Perceptual and Motor Skills*, 69, 319-322.
- Atay, M. (1995). *Özürlü çocukların normal yaşutlarıyla birlikte eğitim aldıkları kaynaştırma programlarına karşı öğretmen tutumları üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aulagnier, M., Verger, P., Ravaud, J., Souville, M., Lussault, P., Garnier, J. & Paraponaris, A. (2005). General practitioners' attitudes towards patients with disabilities: The need for training and support. *Disability and Rehabilitation*, 27 (22), 1343-1352. (www.ebscohost).
- Avcı, N. (1999). *Normal sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocuklara ve kaynaştırılmalarına ilişkin tutumlarını ve yeterliliklerini değiştirmede farklı eğitim tekniklerinin etkisinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avcioğlu, H., Sazak-Pınar, E. & Öztürk, T. (2005). Kaynaştırma uygulamaları okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan kaynaştırmaya yönelik öğretmen ve anne-baba tutumlarının incelenmesi. *XIV. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı*, 69-89.
- Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). A survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local education authority. *Educational Psychology*, 20 (2), 191-211.
- Bak, J.J. & Siperstein, G.N. (1987). Similarity as a factor effecting change in children's attitude toward mentally retarded peers. *American Journal of Mental Deficiency*, 91 (5), 524-531.
- Bakheit, A. M. O. & Shanmugalingam, V. (1997). A study of attitudes of a rural Indian community toward persons with physical disabilities. (On-line) *Clinical Rehabilitation*, 11 (4), 329-334. (psycfirst / ebscohost'tan alınan özet).
- Ballard, M., Corman, L., Gottlieb, J. & Kaufman, M.J. (1986). Improving the social status of mainstreamed retarded children. *Journal of Educational Psychology*, 69 (5), 605-611.
- Barners, C., & Mercer, G. (2005). Disability, work and welfare: challenging the social exclusion of disabled persons. *Work, Employment & Society*, 19 (3), 527-545.
- Barr, J. J. & Bracchitta, K. (2008). Effects of contact with individuals with disabilities: Positive attitudes and majoring in

- education. *The Journal of Psychology*, 142 (3), 225-243. (www.ebscohost)
- Barret, A. E. (1999). Social support and life satisfaction among the never married. *Research on aging*, 21 (1),46-73.
- Batu, S. (1998). *Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaşturmaya ilişkin görüş ve önerileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bauer, C.J., Campbell, N.J. & Troxel, V. (1985). Altering attitudes toward the mentally handicapped through print and nonprint media. *School Library Media Quarterly*, 13 (2), 110-114.
- Baykoç-Dönmez, N. (1998). Ülkemizde ne kadar engelli/özürlü birey var? Sağlıklı sayım nasıl yapılır? *Destek*, 1_(1), 43-44.
- Baykoç-Dönmez, N., Avcı N. & Aslan, N. (1997).Normal gelişim gösteren öğrencilerin velilerinin engellilere ve entegrasyona bakışları. *I. Ulusal Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi. Ankara*.
- Baysal, E. N. (1989). Okul öncesi dönemdeki Down sendromlu ve normal gelişim gösteren çocukların integrasyonunda sosyal iletişim davranışlarının incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beckman, J. P. (1991). Comparison of mothers' and fathers' perceptions of the effects of young children with and without disabilities. *American Journal on Mental Retardation*, 95 (5), 585-595.
- Begap, M.J. (1968). The effect of differences in curricula and experiences on social work student attitudes and knowledge about mental retardation. *ED 029408*.
- Beh-Pajoo, A. (1991). The effect of social contact on college students' attitudes toward severely handicapped students and their educational integration. *Journal of Mental Deficiency Research*, 35, 339-352.
- Bilgin, K. U. (2008). Özürülerin çalışma hayatındaki sorunları ve çözüm önerileri. www.kamu-is.org.tr/pdf/543.pdf
- Birleşmiş Milletler Özürülü Kişilerin Hakları Sözleşmesi. (2008). T.C. Başbakanlık Özürümler İdaresi Başkanlığı. Ankara.
- Bond, J.H. & Rosting, A. (1973). Measuring attitude change response to films. Observational report No: 7315. *ED 092104*.
- Botuck, S., Winsberg, B. G. (1991). Effects of respite on mothers of school-age and adult with severe disabilities. *Mental Retardation*, 29 (1), 43-47.
- Brownlee, J. & Carrington, S. (2000). Opportunities for authentic experience and reflection: A teaching programme design to change attitudes towards disability for pre-service teachers. *Support for Learning*, 15 (3), 99-105. (www.ebscohost)
- Burns, M., Storey, K. & Certo, N.J. (1999). Effects of service learning on attitudes towards students with severe disabilities. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 34 (1), 58-65.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E, K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Cameron, L. & Rutland, A. (2006). Extended contact through story reading in school: Reducing students' prejudice toward the disabled. *Journal of Social Issues*, 62 (3), 469-488. (www.ebscohost)
- Campbell, J., Gilmore, L. & Cuskelly, M. (2003). Changing student teachers' attitudes towards disability and inclusion. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 28 (4), 369-379.
- Cavkaytar, A. (1990). *Ankara eğitilebilir çocuklar iş okulu öğrencilerinin iş eğitimine yönelik tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Center, D.B., & Wascom, A.M. (1985). Teacher perceptions of social behaviours in learning disabled and socially normal children and youth. *Journal of Learning Disabilities*, 19, 420-425.
- Charupatanapong, N. & Trinh, V. T. (1997). Pharmacists' attitudes and emotional reactions toward mentally handicapped patients: Implications for providing pharmaceutical care. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 61 (2), 148- 156.
- Chiu, M.Y.L., & Chan, K.K.L. (2007). Community attitudes towards discriminatory practice against persons with severe mental illness in Hong Kong. *International Journal of Social Psychiatry*, 53 (2), 159-174.
- Civelek, H.A. (1990). *Eğitilebilir zihinsel özürülü çocukların sosyal kabul görmelerinde normal çocukların bilgilendirilmelerinin ve iki grubun resim iş ile beden eğitimi derslerinde bütünleştirilmelerinin etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Coen, R. F., O'Boyle, C. A., Swanwick, G. R. J., Coakley, D. (1999). Measuring the impact on relatives of caring for persons with Alzheimer's disease: Quality of life, burden and well-being. *Psychology & Health*, 14 (2). 253-262.
- Cohen, S. (1977). Improving attitudes toward handicapped. *Educational Forum*, 42, 9-20.
- Cohen, S.B. (1986). Parents' attributions of exceptionality: Social distancing effects in the mainstreamed classroom. *Remedial an Special Education*, 7 (4), 48-53.
- Cole, D.A. (1987). Utility of confirmatory factor analysis in test validation research. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55, 1019-1031.
- Coryell, J., Holcomb, T.K., & Scherer, M. (1992). Attitudes toward deafness: a collegiate perspective. *American Annals of the Deaf*, 137 (3). 299-302.

- Cronk, M.D. (1978). Attitude change toward trainable mentally retarded: Mainstreaming in reverse. ED 15 8509.
- Çiftçi, İ. (1997). *Normal çocukları bilgilendirmenin zihinsel engelli yaşlılarına yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dale, N. (1996). *Working with families of children with special needs*. New York: Rutledge.
- Davis, A. (2003). A disabled person's perspective on eugenic abortion. www.spuc.org.uk/documents/papers/e-0079b.pdf
- Deal, M. (2003). Disabled persons' attitudes toward other impairment groups: A hierarchy of impairments. *Disability and Society, 18* (7), 897-910. (www.ebschohost)
- Deal, M. (2007). Aversive disablism: subtle prejudice toward disabled persons. *Disability & Society, 22* (1), 93-107.
- Dedrick, R. F., Marfo, K., & Harris, D. M. (2007). Experimental analysis of Question wording in an instrument measuring teachers' attitudes toward inclusive education. *Educational and Psychological Measurement, 67* (1), 116-131.
- Demirel, Ö. (1997). Kaynaştırma ve özel sınıfa devam eden eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin uyumsal davranış özellikleri ve sözcük dağarcığı bakımından karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- DİE İstatistikleri. (2007). www.die.gov.tr
- Diener, E., Diener, M., Diener, C. (1995). Factors predicating the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology, 69* (5). 851-864.
- Diken, İ.H., (1998). *Sınıfında zihinsel engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Diken, İ. H. (2006). Turkish mothers' interpretations of the disability of their children with mental retardation. *International Journal of Special Education, 21* (2), 8-17.
- Diken, İ. (2008). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. (Ed. İ. Diken). Ankara: Pegem.
- Diken, İ.H., & Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi, 2*(3), 25-39.
- Diken, İ. & Sucuoğlu, B. (2001). Attitudes of Turkish elementary school teachers toward mainstreaming of children with mental retardation. *CEC Annual Convention and Expo*. April 18-21 2001 Kansas, USA. (Poster session).
- Dindar, N. (1995). *Çocuk doktorları ile zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip anne babaların, zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylere yönelik tutumlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Doğan, (2001). *İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çeşitli psikolojik değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Donaldson, J., & Martinson, M.C. (1977). Modifying attitudes toward physically disabled persons. *Exceptional Children, 43*, 337-341.
- Donaldson, T. (1980). Changing attitudes toward handicapped persons: A review and analysis of research. *Exceptional Children, 46* (7), 504-514.
- Dökmen, Z. Y. (2000). Engellilere Yönelik Tutum Ölçeği. Geliştirilmesi, geçerliği ve güvenilirliği (Bildiri). XI. Ulusal Psikoloji Kongresi, 20-22 Eylül 2000, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Dökmen, Z. Y. & Kışlak, Ş. T. (2004). Engelli olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin demografik ve psikolojik özellikleri ile sorunlarının karşılaştırılması. *Kriz Dergisi 12* (2) , 33-47.
- Dunst, C. J. (2000). Revisiting "Rethinking Early Intervention". *Topics in Early Childhood Special Education, 20* (2), 95-105.
- Dyson, L. L. (1997). Fathers and mothers of school-age children with developmental disabilities: parental stress, family functioning, and social support. *American Journal on Mental Retardation, 102* (3), 267-279.
- Dyson, L.L. (2005). Kindergarten children's understanding of and attitudes toward persons with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education, 25* (2), 95-105.
- Dyson, L.L. (2005). Kindergarten children's understanding of and attitudes toward persons with disabilities. *Topics in Early Special Education, 25* (2), 95-105 .
- Environics Research Group. (2004). Canadian attitudes towards disability issues: 2004 Benchmark Survey. Final Report. Office for Disability Issues Social Development.
- Ertelt, S. (2004). Brazil court prohibits abortions on disabled babies, pro-life groups applaud. <http://www.lifenews.com/nat892.html>
- Fenrick, N.J., & Petersen, T.K. (1984). Developing positive changes in attitudes toward moderately/severely handicapped students through a peer tutoring program. *Education and Training of the Mentally Retarded, April*, 83-90.
- Fırat, A. (1994). *Normal çocuğu olan anne-babalar ile zihinsel özürlü çocuğu olan anne-babaların zihinsel özre karşı tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Findler, L., Vilchinsky, N., & Werner, S. (2007). The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (MAS): Construction and validation. *Rehabil Couns Bull*, 50 (3), 166-176.
- Flower, A., Burns, M. K. & Bottsford-Miller, N. A. (2007). Meta-analysis of disability simulation research. *Remedial and Special Education*, 28 (2), 72-79. ([www.ebscohost](http://www.ebscohost.com))
- Freedman, J.L.; Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M. (1993). *Sosyal psikoloji* (Çev. Ali Dönmez), İmge Kitabevi Yayınları, No: 76, Ankara.
- Girli, A., Yurdakul, A., Sarısoy, M., & Özekes, M. (1998). *Zihinsel engelli ve otistik çocukların ebeveynlerine yönelik grup danışmanlığının depresyon, benlik saygısı ve tutumları üzerine etkisi*. 10. Yıl Ulusal Psikoloji Kongresinde sunulmuştur.
- Gottlieb, J., Cohen, L., & Goldstein, L. (1974). Social contact and personal adjustment as variables relating to attitudes toward EMR. *Training School Bulletin*, 71, 9-16.
- Gottlieb, J., Corman, L., & Curci, R. (1984). Attitudes toward mentally retarded children. In R.L.Jones (Ed.) *Attitudes and attitude change in special education: Theory and practice*. (143-156). Virginia: CEC.
- Görkey, Ş. (2001). Gebeliğin sonlandırılmasında etik sorunlar. www.biyoetik.org.tr/makaleler/Diger/GebSon.pdf
- Graf, N. M., Blankenship, C. J., Sanchez, G. & Carlson, R. (2007). Living on the line: Mexican and Mexican American attitudes toward disability. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 50 (3), 153-165. (www.ebscohost.com)
- Gülderen, N. (1997). *Normal çocuğa sahip anne babaların işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Hahn, H. (1999). The political implications of disability definitions and data. In R. P. Marinelli ve A. E. Dell Orto (eds.) *The psychological and social impact of disability*. (3-11). New York: Springer Publishing Company.
- Hall, E. W. (2008). Changing the way employees interact with guests with disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 19 (1), 15-23.
- Hall, H., & Minnes, P. (1999). Attitudes toward persons with down syndrome: The impact of television. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 11(1), 61-73.
- Handlers, A., & Austin, K. (1980). Improving attitudes of high school students toward their handicapped peers. *Exceptional Children*, 47 (3), 228-229.
- Harris, D.B., & Schechtman, A. (1959). A study of the modification of parental attitudes toward an understanding of mentally retarded children. *ED002845*.
- Hergenrather, K. & Rhodes, S. (2007). Exploring undergraduate student attitudes toward persons with disabilities: Application of the Disability Social Relationship Scale. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 50 (2), 66-75. ([www.ebscohost](http://www.ebscohost.com))
- Higgs, R.W. (1975). Attitude formation-contact or information? *Exceptional Children*, 41, 496-497.
- Hodkinson, A. (2007). Inclusive education and the cultural representation of the disability and Disabled persons: Recipe for disaster or catalyst of change? An examination of non-disabled primary school children's attitudes to children with disabilities. *Research in Education*, 77, 56-76. (www.ebscohost.com)
- Hogg, M. A. Ve Vaughan, G. M. (2006). *Sosyal Psikoloji*. (Çev. İ. Yıldız ve A. Gelmez). Ankara: Ütopya.
- Horne, M.D. (1985a). *Attitudes toward handicapped student: Professional, peer and parent reactions*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Horne, M.D. (1985b). Attitudes and learning disabilities: A literature review for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 19 (1), 78-85.
- Horner-Johnson, W.; Keys, C.; Henry, D.; Yamaki, K.; Oi, F.; Watanabe, K.; Schimada, H. & Fugjimura, I. (2002). Attitudes of Japanese students toward persons with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46 (5), 365-378. (www.ebscohost.com)
- Hourcade, J. (1981). Recreational settings as an agent for attitudinal change toward the mentally retarded. *EJ* 258562.
- Hunt, C. S. & Hunt, B. (2004). Changing attitudes toward persons with disabilities: Experimenting with an educating intervention. *Journal of Managerial Issues*, 16 (2), 266-280. (www.ebscohost.com)
- Iecovich, E., & Lev-Ran, O. (2006). Attitudes of functionally independent residents toward residents who were disabled in old age homes: the role of separation versus integration. *Journal of Applied Gerontology*, 25 (3), 252-268.
- İbrahim, F.A., & Herr, E.L. (1982). Modification of attitudes toward disability: Differential effect of two educational model. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, September, 29-36.
- İftar-Kırcaali, G. & Uysal, A. (1999). Zihin özürü öğrencilere özel eğitim danışmanlığı aracılığıyla uygulanan okuma-yazma öğretiminin etkililiği. *Özel eğitim Dergisi*, 2 (3), 3-13.
- İş Kanunu (2003). *Resmi Gazete*.
- Jacoby, A., Gorry, J. & Baker, G. A. (2005). Employers' attitudes to employment of persons with epilepsy: Still the same old story? *Epilepsia*, 46 (12), 1978-1987. (www.ebscohost.com)

- Jamieson, J.D. (1984). Attitudes of educators toward handicapped. In R.L.Jones (Ed.). *Attitudes and attitude change in special education: Theory and Practice*. (206-222). Virginia: CEC.
- Jenkinson, J.C. (1983). Correlates of sociometric status among TMR children in regular classroom. *American Journal of Mental Deficiency*, 88(3), 332-335.
- Jöreskog, K.G. & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modelling with the SIMPLIS command language*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). *İnsan ve İnsanlar: Sosyal psikolojiye giriş* (3. Baskı). Cem Ofset ve MatbaacılıkYayınları.
- Kalyva, E., Gojkovic, D. & Tsakiris, V. (2007). Serbian teachers' attitudes towards inclusion. *International Journal of Special Education*, 22 (3), 30-35.
- Kaner, S. (2000). Özel eğitime giriş dersinin, öğretmen adaylarının zihinsel engellilere yönelik tutumlarına etkisi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 32-43.
- Kaner, S. (2001). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumları.
- Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek yaşam doyumlarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*. Ankara. Proje no: 2001 090 1007.
- Kaner, S., Şekercioğlu, G., Yellice, B. (2007). Öğretmenlerin ve ana-babaların öz-yetkinlik inançları, tükenmişlik algıları ve çocukların problem davranışları. Ankara. Proje no: 2006 09 04 009.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kargın, T., & Baydık, B. (2002). Kaynaştırma ortamındaki işiten öğrencilerin işitme engelli akranlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(2). 27-39.
- Kargın, T., Acarlar, F., Altuntaş & Bahap, Z.(2008). *Engelli çocuğu olmayan ailelerin engelli bireylerin özelliklerine ilişkin algılarının incelenmesi*. Çocuk Kültürü Kongresi. Eylül 2008. yayınlanmamış Bildiri. Ankara.
- Kargın, T., Acarlar, F., & Sucuoğlu, B. (2003). Öğretmen, yönetici ve anne-babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 4 (2), 55-76.
- Kayaoğlu, H. (1999). *Bilgilendirme programının normal sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma ortamındaki işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kennedy, J. & Olney, M. (2001). Job discrimination in the post-ADA era: Estimates from the 1994 and 1995 National Health Interview Surveys. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 45 (1). Ebscohost; Academic Search, Premier.
- Kirkwood, A. (2007). Employing persons with disabilities in the Australian Public services: An exploration of staff attitudes and the effect of training. www.jcipp.curtin.edu.au/local/docs/DisabilityAwarenessPaper.pdf
- Koç, M., Dikici, H., Yavuzer, Y., & Demir, Z. (2001). Öğretilebilir zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerin çocuklarına karşı olumsuz tutumlarının değiştirilmesinde grup aile danışmanlığının etkisi. *10. Özel Eğitim Kongresi Bildirileri*, s. 214-223.
- Krahe, B. & Altwasser, C. (2006). Changing negative attitudes towards persons with physical disabilities: An experimental intervention. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 16, 59-69. (www.interscience.wiley.com)
- Küçükler, S. (1997). *Bilgi verici psikolojik danışmanlık programının zihinsel özürlü çocuklarının kardeşlerinin özürle ilgili bilgi düzeylerine ve özürlü kardeşlerine yönelik tutumlarının etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Küçükler, S., & Kanık-Richter, N. (1994). Normal çocuğa sahip anne-babaların özürlü çocuklara yönelik tutumları. *Özel Eğitim Dergisi*, 1 (4), 20-28.
- Küçükturan, G. (1982). *Özel eğitim gerektiren çocukların annelerinin tutularının saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Lanier, N.J., & Jones, A.M. (1988). Attitudes toward mainstreaming of moderately to severely mentally handicapped students. *EJ*. 383785.
- Laws, G. & Kelly, E. (2005). The attitudes and friendship intentions of children in United Kingdom mainstream schools towards peers with physical or intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 52 (2), 79-99. (www.ebscohost).
- Lawson, K. L. (2001). Contemplating selective reproduction: The subjective appraisal of parenting a child with a disability. *Journal Of Reproductive And Infant Psychology*, 19 (1), 74-81.
- Lawson, K. L. (2006). Expectations of the parenting experience and willingness to consider selective termination of Down syndrome. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 24 (1), 43-59.
- Lazar, A.L., Gensley, J.T., & Orpet, R.E. (1971). Changing attitudes of young mentally gifted children toward handicapped persons. *Exceptional Children*, 37, 601-602.
- Levy, J. M., Jessop, D. J., Rimmerman, A., Fransis, F & Levy, P. H. (1993). Determinants of attitudes of New York state employers towards the employment of persons with severe handicaps. *Journal of Rehabilitation*, January/February/March, 49-54.

- Leyser, Y., & Romi, S. (2008). Religion attitudes of college pre-service teachers toward students with disabilities: implications for higher education. *High Education*, 55, 703-717.
- Leyser, Y., Cumblad, C., & Strickman, D. (1986). Direct intervention to modify attitudes toward the handicapped by community volunteers: The learning about handicaps programme. *Educational Review*, 38 (3), 229-236.
- Lifshitz, H. & Glaubman, R. (2002). Religious and secular students' sense of self efficacy and attitudes towards inclusion of pupils with intellectual disability and other types of needs. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46 (5), 405-418.
- Lombana, J.H. (1980). Fostering positive attitudes toward handicapped students: A guidance challenge. *School Counsellor*, 176-183.
- Lombana, J.H. (1982). *Guidance for handicapped students*. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas Publishers.
- MacMillan, D. L. & Morrison, G. M. (1984). Sociometric research in special education. R. L. Jones (Ed.), *Attitude and attitude change in special education: Theory and practice* (71-92). Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Mağden, D., & Artan, İ. (1992). Ankara il merkezindeki orta sosyoekonomik düzeyde ilkokul ve ortaokul üçüncü sınıfa devam eden dokuz ve ondört yaş öğrencilerinin görme ve işitme özürlülere karşı tavırlarının incelenmesi. *I. Özel Eğitim Kongresi* (82-89).
- Marom, M., Cohen, D. & Naon, D. (2007). Changing disability-related attitudes and self-efficacy of Israeli children via the Partners to Inclusion Programme. *International Journal of Disability, Development and Education*, 54 (1), 113-127. (www.ebscohost)
- Marom, M., Cohen, D. ve Naon, D. (2007). Changing disability-related attitudes and self-efficacy of Israeli children via the Partners to Inclusion Programme. *International Journal of Disability, Development and Education*, 54 (1), 113-127. (www.ebscohost.com)
- Mars, H.W. & Hocevar, D. (1988). A new more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology*, 73 107-117.
- Marsh, H.W., Balla, J.R., & McDonald, R.P.(1988). Goodness-of-fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103, 391-410.
- Martinez, R. S. (2003). Impact of a graduate class on attitudes toward inclusion, perceived teaching efficacy and knowledge about adapting instruction for children with disabilities in inclusive settings. *Teacher Development*, 7 (3), 473-494.
- McCaughey, T.J., & Strohmer, D.C. (2005). Prototypes as an indirect measure of attitudes toward disability groups. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 48 (2), 89-99.
- McConkey, R., McCormack, B. & Naughton, M. (1983). Changing young persons' perceptions of mentally handicapped adults. *Journal of Mental Deficiency Research*, 7, 279-290.
- McDougall, J., Dewit, D. J., King, G., Miller, L. T. & Killip, S. (2004). High school-aged youth's attitudes toward their peers with disabilities: The role of school and student interpersonal factors. *International Journal of Disability, Development and Education*, 51 (3), 287-313. (www.ebscohost)
- McHale, S.M., & Simeonsson, R.J. (1980). Effects of interaction on non-handicapped children's attitudes toward autistic children. *EJ* 232238.
- McLaughlin, M. E., Bell, M.P., & Stringer, D. Y. (2004). Stigma and acceptance of persons with disabilities: understudied aspects of workforce diversity. *Group & Organization Management*, 29 (3), 302-302-333.
- McMahon, B. T., Roessler, R., Rumrill, P. D., Hurley, J. E., West, S. L., Chan, F. & Carlson, L. (2008). Hiring discrimination against persons with disabilities under the ADA: Characteristics of charging parties. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 18, 122-132.
- Meegan, S., & Macphail, A. (2006). Irish physical educator's attitude toward teaching students with special educational needs. *European Physical education Review*, 12(1), 75-97.
- Meyer, L., Gouvier, W. D., Duke, M. & Advokat, C. (2001). Influence of social context on reported attitudes of non-disabled students towards student with disabilities. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 45 (1), 50-52.
- Millington, M.J., Leierer, S., & Abadie, M. (2000). Validity and the employment expectation questionnaire: Do disability-related attitudes affect employment selection outcomes? *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 44(1), 39-47.
- Moore, J. (2004). Abortion of disabled babies increasing at alarming rate. mensnewsdaily.com/archive/newswire/news2004/0604/060104-abortion.htm.
- Most, T., Weisel, A., & Tur-Kaspa, H. (1999). Contact with students with hearing impairments and the evaluation of speech intelligibility and personal qualities. *The Journal of Special Education*, 33 (2). 103-111.
- Murray, C., Wren, C. T. & Keys, C. (2008). University faculty perceptions of students with learning disabilities: Correlates and group differences. *Learning Disability Quarterly*, 31, 95-113.

- Murray, M.G., Steffen, J.J. (1999). Attitudes of case managers toward persons with serious mental illness. *Community Mental Journal*, 35 (6), 505-514.
- Mutlu, L. (2008). Türkiye’de çıraklık eğitimi sisteminde özürülüler. www.dezavantaj.org/index.php?option=com_content&view=article&id=306:uerkyede-ciraklik-etm-sstemnde
- Nabors, L. A. & Lehmkuhl, H. D. (2005). Young adults’ perceptions of children with cerebral palsy. *Rehabilitation Psychology*, 50 (3), 292-296. (www.ebscohost.com)
- Nagata, K. K. (2007). The measurement of the Hong Kong-based ‘baseline survey of students’ attitudes toward persons with a disability’: cross-cultural validation in Lebanon. *International Journal of Rehabilitation Research*, 30 (3), 239-241.
- Nowicki, E. A. & Sandieson, R. (2002). A meta-analysis of school-age children’s attitudes towards persons with physical and intellectual disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49 (3), 243-265. (www.ebscohost.com)
- O’Hara, B. (2004). Twice penalized: employment discrimination against women with disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 15 (1), 27-34.
- Olson, S.L., Kieschnick, E., Banyard, V., Ceballo, R., (1994). Socio-environmental and individual correlates of psychological adjustment in low-income single mothers. *American Orthopsychiatric Association*, 64 (2), 317-331.
- Öncül, N., & Batu, E.S. (2005). Normal gelişim gösteren çocuk annelerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 6 (2), 37-54.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006). Resmi Gazete, Sayı: 26184.
- Özmen, S. (1996). *İşverenlerin Engelli Bireylerin İşe alınması ve Birlikte Çalışılmasına Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Özürülüler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Kanun no: 5378. Kabul tarihi 1. 07.2005.
- Özyürek, M. (1995). *Engelli kişilere yönelik değiştirilen tutumların sürekliliği*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Parashar, D., Chan, F. & Leierer, S. (2008). Factor influencing Asian Indian graduate students’ attitudes toward persons with disabilities. . *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 51 (4), 229-239. (www.ebscohost.com)
- Parasuram, K. (2006). Variables That effect teachers’ attitudes toward disability and inclusive education in Mumbai, India. *Disability and Society*, 21 (3), 232-242. (www.ebscohost.com)
- Pearson, J. E. (1986). The definition and measurement of social support. *Journal of Counselling and Development*, 64, 390-395.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.
- Pettigrew, T. F. & Trop, L. R. (2008). Summary of a meta-analytic test and reformulation of intergroup contact theory. <http://www.bc.edu/schools/cas/meta-elements/html/tropsummary.htm>.
- Pfeiffer, D. (1999). Eugenics and disability discrimination. In R. P. Marinelli ve A. E. Dell Orto (eds.) *The psychological and social impact of disability*. (12-31). New York: Springer Publishing Company.
- Pollack, D. (2005). The capacity of a mentally challenged person to consent to abortion and sterilization. *Health & Social Work*, 30 (1), 253-257.
- Popovich, P. M., Scherbaum, C. A., Scherbaum K. L. & Polinka, N. (2003). The assessment of attitudes toward individuals with disabilities in the workplace. *The Journal of Psychology*, 137 (2), 163-177. (www.ebscohost.com)
- Probst, T. M. (2003). Changing attitudes over time: Assessing the effectiveness of a workplace diversity course. *Teaching Psychology*, 30 (3), 236-239.
- Pruett, S. R., Lee E.J., Chan, F., Wang, M.H., & Lane, F. J. (2008). Results from exploratory and confirmatory factor analyses. *Dimensionality of the Contact with Disabled Persons Scale*, 51 (4), 210-220.
- Rafferty, Y., & Griffin, K. W. (2005). Benefits and risks of reverse inclusion for preschoolers without disabilities: Perspectives of parents and providers. *Journal of Early Intervention*, 27(3), 173-192.
- Reiss, E.M. (1988). Improving attitudes of non-retarded fourth graders toward persons who are mildly retarded: Implications for mainstreaming. *Education and Training in Mental Retardation*, June, 85-91.
- Ress, L.M., Spreen, O. & Harnadek, M. (1991). Do attitudes towards persons with handicaps really shift over time? Comparison between 1975 and 1988. *Mental Retardation*, 29 (2), 81-86.
- Rillotta, F. & Nettelbeck, T. (2007). Effects of an awareness program on attitudes of students without an intellectual disability towards persons with an intellectual disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 32 (1),19-27. (www.ebscohost.com)
- Rimmerman, A., Hozmi, B. & Duvdevany, I. (2000). Contact and attitudes toward individuals with disabilities among students tutoring children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual and Developmental Disabilities*, 25 (1), 13-18.
- Roberts, C., & Pratt, C. (1987). The attitude of primary school staff toward the integration on mildly handicapped children. *ED 303240*.
- Roberts, C. D., Stough, L. M. & Parrish, L. H. (2002). The role of genetic counselling in elective termination of pregnancies involving foetuses with disabilities. *The Journal of Special Education*, 36 (1), 48-55.
- Robinson, C., Martin, J. & Thompson, K. (2007). Attitudes towards and perceptions of disabled persons – Findings from a module included in the 2005 British Social Attitudes Survey. Disability Rights Commission.

- Rosenbaum, P.L., Armstrong, R.W., & King, S.M. (1987). Parental attitudes toward children with handicaps: New perspectives with a new measure. *Developmental and Behavioural Paediatrics*, 8 (6), 327-334.
- Rule, S., Killoran, J., Stowitschek, J., Innocenti, M., & Striefel, S. (1985). Training and support for mainstream day care staff. *Early Child Development and Care*, 20, 99-113.
- Russell, T., & Bryant, C.A. (1987). The effects of a lecture training program and independent study on the knowledge and attitudes of students toward the mentally retarded offenders. *EJ* 357735.
- Salend, S. J. (1998). *Effective mainstreaming. Creating inclusive classrooms*. New Jersey: Merrill.
- Saraoğlu, (2007). Sosyal devlet bağlamında çalışma yaşamında özürülülerin korunması, Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyum Dizisi-2.
- Sargın, N. (2002). Anasınıfında bulunan zihinsel engelli çocuklara yönelik öğretmen tutumlarına ilişkin bir çalışma. XI. Ulusal Eğitim Kongresi Bildirileri. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Sarı, H., & Bozgeyikli, H. (2002). Öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi: karşılaştırmalı bir araştırma. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 193, 183-203.
- Schilmoeller, G. L., Baranowski, M. D. (1991). Long-term support and personal adjustment of adolescent and older mothers. *Adolescence*, 26 (104), 787-798.
- Schur, L., Kruse, D. & Blank, P. (2005). Corporate culture and the employment with persons disabilities. *Behavioural Sciences and Law*, 23, 3-20. (www.interscience.wiley.com)
- Scott, M. H. & Rutledge, C. M. (1997). Students' attitudes toward persons with mental retardation. (On-line) *Academic Medicine*, 72 (4), 246-247. (psycfirst/ ebscohost'tan alınan özet).
- Seltzer, M. M., Krauss, M. W. (1989). Aging parents with adult mentally retarded children: Family risk factors and sources of support. *American Journal on Mental Retardation*, 94 (3), 303-312.
- Semmel, M. I. & Gao, X. (1992). Teacher perceptions of the classroom behaviours of nominated handicapped and non-handicapped students in China. *The Journal of Special Education*, 25 (4), 415-430.
- Shaddock, A.J. (1979). Sexuality and the mentally retarded: Attitudes and knowledge of participants in a one day seminar. *EJ* 227935.
- Shaver, K.G. (1977). *Principles of social psychology*. Winthrop Publishers, Inc., Cambridge, Massachusetts.
- Shlaes, J. L., & Jason, L. A., Ferrari, J. R. (1999). The development of the chronic fatigue syndrome attitudes test: A Psychometric analysis. *Evaluation & the Health Professions*, 2 2(4), 442-465.
- Siller, J. (1984). Attitudes toward the physically disabled. R. L. Jones (Ed.), *Attitude and attitude change in special education: Theory and practice* (184-205). Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Simons, C., Ayson, F., Thompson, D., Hamarat, E., Steele, D. (2002). Coping resource availability and level of perceived stress as predictors of life satisfaction in a cohort of Turkish college students. *College Student Journal*, 36 (1), 129-142.
- Siegel, J. (1992). Teachers' attitude toward their integrated learning handicapped students: Relationship to teacher perceptions of students' behaviour. *ED* 359718.
- Sloper, P., Knussen, C., Turner, S., Cunningham, C. (1991). Factors related to stress and satisfaction with life in families of children with Down's syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 32 (4), 655-676.
- Smith, T.E.C. (1978). High school principals' attitude toward handicapped and the work study program. *ED* 153393.
- Smolsa, A. (2006). *Selective abortion on the basis of prenatal genetic diagnosis: Ethical problems faced by the doctor*. Unpublished doctoral thesis. Linköpings University.
- Stachura, K. & Garven, F. (2007). A national survey of occupational therapy students' and physiotherapy students' attitudes to disabled persons. *Clinical Rehabilitation*, 21, 442-449. (www.ebscohost)
- Stainback, S., & Stainbach W. (1982). Influencing the attitudes of regular class teachers about the education of severely retarded students. *EJ* 285491.
- Sucuoğlu, B., Atay, M., & Çifci, İ. (1997). Zihinsel engelli öğrencilere yönelik öğretmen tutumları üzerine bir ölçek çalışması. 7. Özel Eğitim Günleri, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: Karatepe Yayınları, 39-46.
- Sutherland, J. (2007). *Avoiding Disability: Prenatal screening and abortion*. www.chumirethicsfoundation.ca/files/pdf/Jody_Lyn_Sutherland_Chumir_Essay_2007.pdf
- Sünbül, A.M., & Sargın, N. (2002). Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen tutumlarının (çeşitli değişkenler açısından) incelenmesi. XII. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Yöntemler-Yaklaşımlar-Stratejiler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, (193), s. 225-243.
- Swap, S. M. (1993). *Developing home-school partnerships*. New York: Teacher College Pres.
- Şahbaz, Ü. (1997). Öğretmenlerin özürülü çocukların kaynaştırılması konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaşturmaya ilişkin tutumların değiştirilmesinde etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Şenel, H. G. (1995). Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (1), 33-39.
- Şenel, H. G. (1996). Yetersizliği olan ve olmayan gençlerin yetersizliğe yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 68-75.

- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2007). Sosyal Psikoloji. (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge.
- Tervo, R. C., Palmer, G. & Redinius, P. (2004). Health professional student attitudes towards persons with disability. *Clinical Rehabilitation*, 18, 908-915. (www.ebscohost.com)
- Thomas, A., Palmer, J. K., Coker-Juneau, C., & Williams, D.J. (2003). Factor structure and construct validity of the interaction with disabled persons scale. *Educational and Psychological Measurement*, 63(3), 465-483.
- Thompson, V. C., & Berven, N. L. (2002). Development of an instrument to measure cultural attitudes and behaviours affecting vocational rehabilitation. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 45 (2), 76-86.
- Towficht-Hooshyar, N. & Zinle, H. W. (1984). Regular class students' attitudes toward integrated multiply handicapped pers. *American Journal of Mental Deficiency*, 88 (6), 630-901.
- Triandis, H. C., Adamopoulos, T.J. & Brinberg, D. (1984). Perspectives and issues in the study of attitudes. R. L. Jones (Ed.), *Attitude and attitude change in special education: Theory and practice* (21-40). Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Turnbull, A. P., Turnbull, H. R. (1995). *Families, professionals, and exceptionality*. New Jersey: Merrill.
- Turnbull, A., & Bronicki, G.J. (1986). Changing secondary graders' attitude toward persons with mental retardation: Using kid power. *Mental Retardation*, 24 (1), 44-45.
- Türkiye Özürlüler Araştırması. (2002). T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Uysal, A. (1995). Öğretmen ve okul yöneticilerinin zihinsel engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Uysal, A. (2004). Kaynaştırma uygulaması yapan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri. *Özel Eğitimden Yansımalar*, s. 121-147.
- Ven, L., Post, M., Witte, L. & Heuvel, W. (2005). It takes two to tango: The integration of persons with disabilities into society. *Disability and Society*, 20 (3), 311-329.
- Vignes, C., Coley, N., Grandjean, H., Godean, E., & Arnaud, C. (2008). Measuring children's attitudes towards peers with disabilities: a review of instruments. *Developmental Medicine & Child Neurolog*, 50, 182-189.
- Watts, W. A. (1984). Attitude change: Theories and methods. R. L. Jones (Ed.), *Attitude and attitude change in special education: Theory and practice* (41-69). Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Weisel, A. & Zaidman, A. (2003). Attitudes of secular and religious Israeli adolescents towards persons with disabilities: A multidimensional analysis. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50 (3), 309-323.
- White, H. (2008). Australian committee proposal to pay mothers late abortion cost for disabled babies compared to Nazis. www.lifesitenews.com/ldn/2008/nov/08111305.html
- White, M., & Randle, S. (1982). The effects of an informational sensitization program on the attitudes of regular seventh grade students toward special education students. *Dissertation Abstract International* 43 (1), 140A.
- Wolman, C., McCrink, C.S., Rodrigue, S.F., & Harris-Looby, j. (2004). The accommodation of university students with disabilities inventory (AUSDI): Assessing American and Mexican faculty attitudes toward students with disabilities. *Journal of Hispanic Higher Education*, 3(3), 284-295.
- Wong, D. W., Chan, F., Da Silva Cardoso, E., Lam, C. S. & Miller, S. M. (2004). Rehabilitation counselling students' attitudes persons toward with disabilities in three social contexts: A conjoint analysis. *Rehabilitation Counselling Bulletin*, 47 (4), 194-204. (www.ebscohost.com).
- Wright, E.B. (1980). Developing constructive view of life with disability. *Rehabilitation Literature*, (41) 274-279.
- Yazbeck, M., McVilly, K., & Parmenter, T.R. (2004). Attitudes towards persons with intellectual disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*, 15 (2), 97-111.
- Yazıcı, H.T. (2007). Özel eğitimde rehabilitasyon psikolojik danışmanlığı hizmetleri. 17. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı*, s.75.
- Yıkılmış, A., Şahbaz, Ü., & Peker, S. (1988). Özel eğitim danışmanlığı ve kaynaştırma dersini alan öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarına etkisi. 8. *Özel Eğitim Kongresi* (163-167).
- Yıkılmış, A., Şahbaz, Ü., Peker, S. (1997). Hizmetiçi eğitim programlarının öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumlarına etkisi. 7. *Özel Eğitim Kongresi* (33-38).
- Yıldırım, F. & Dökmen, ZY. (2004). Engellilere yönelik tutumlarla sosyal üstünlük yönelimi, adil dünya inancı ve kontrol odağı inancı arasındaki ilişkiler. 6. *Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı Küreselleşme, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmetler 20-22 Mayıs 2004 Ankara*, s: 180-195. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi yayını, No: 9.
- Yuker, H. E. & Hurley, M. K. (1987). Contact with and attitudes toward persons with disabilities: The measurement of intergroup contact. *Rehabilitation Psychology*, 32 (3), 145-154.
- Zwiebel, A. (1987). Changing educational counsellors' attitudes toward mental retardation: Comparison of two measurement techniques. *International Journal of Rehabilitation Research*, 10(4), 383-389.

APPENDICES

APPENDIX- 1: THE FORMER VERSION OF ATTITUDES TOWARDS PERSONS WITH DISABILITIES INVENTORY WITH 80 ITEMS USED IN THE PILOT STUDY

Item number	EXPRESSIONS	Strongly Agree	Agree	Undecided	Disagree	Strongly Disagree
1	I do not know how to contact with a disabled person.	1	2	3	4	5
2	I am in favour of the issue that children with disabilities should receive education with non-disabled children in the same class for the sake of the benefits of both groups of children.	1	2	3	4	5
3	Children with disabilities should receive education at their homes only.	1	2	3	4	5
4	I do not feel any uneasiness to be on the same table with a disabled person during meal.	1	2	3	4	5
5	Persons with disabilities are able to make decision on the way of their lives as non-disabled persons.	1	2	3	4	5
6	Persons with disabilities can express aggressive behaviours such as hit someone, swear, and spit and so on.	1	2	3	4	5
7	I do not prefer to travel with a disabled person.	1	2	3	4	5
8	When I come across a disabled person, I pay attention to the issue of not staring at the disabled person in order to not make him/her feel uneasy by the way of my looking at.	1	2	3	4	5
9	Even if there is no legal obligation, employers should hire persons with disabilities.	1	2	3	4	5
10	It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.	1	2	3	4	5
11	I approve employment quota system for persons with disabilities.	1	2	3	4	5
12	Even if the financial situation of a family with persons with disabilities is well, the presence of a disabled person in the family restricts social life of the family.	1	2	3	4	5
13	Persons with disabilities prefer to be on benefits to working.	1	2	3	4	5
14	Persons with disabilities should earn their living by working instead of being on benefits.	1	2	3	4	5
15	I do not allow my child to play with a child with disability.	1	2	3	4	5
16	Persons with disabilities do usually bemoan constantly.	1	2	3	4	5
17	Persons with disabilities have much propensity for having mental health problem than that of non-disabled persons.	1	2	3	4	5
18	While I spend time with a disabled person outside, I do not care the way of other persons' looking at us.	1	2	3	4	5
19	Persons with disabilities do not trust anybody.	1	2	3	4	5
20	Appearance of persons with disabilities makes the persons around them uneasy.	1	2	3	4	5
21	It is impossible to establish a good contact with persons with disabilities.	1	2	3	4	5
22	Persons with disabilities are able to be good parents.	1	2	3	4	5
23	I can visit my disabled friend at his/her home and s/he can visit me at my home conveniently.	1	2	3	4	5
24	I do not want one of my close relatives to marry to a disabled person.	1	2	3	4	5
25	Persons with disabilities are able to learn many things as non-disabled persons are.	1	2	3	4	5

26	Persons with disabilities are able to make friend with non-disabled persons.	1	2	3	4	5
27	Persons with disabilities should receive education at segregated schools.	1	2	3	4	5
28	I do not have cold feet to chat with a disabled person while I am in the same environment with the disabled person.	1	2	3	4	5
29	Persons with disabilities are able to express their ideas and opinions as non-disabled persons.	1	2	3	4	5
30	Persons with disabilities have no chance to be successful persons in life.	1	2	3	4	5
31	Persons with disabilities are able to damage non-disabled persons.	1	2	3	4	5
32	Presence of a disabled person in a family affects daily living activities of the family negatively.	1	2	3	4	5
33	It is not a good thing to disguise a person with disabilities in a family from society.	1	2	3	4	5
34	Persons with disabilities are annoying persons.	1	2	3	4	5
35	Persons with disabilities are burden on shoulder of their families.	1	2	3	4	5
36	When persons with disabilities are encouraged, I believe that they are able to be successful persons as non-disabled persons are.					
37	Appearance of persons with disabilities leads to uneasiness.	1	2	3	4	5
38	Many persons with disabilities are able to have the same life style as non-disabled persons have.	1	2	3	4	5
39	Persons with disabilities are untidy persons.	1	2	3	4	5
40	When I am with a disabled person, I feel uncomfortable.	1	2	3	4	5
41	Persons with disabilities are self oriented persons.	1	2	3	4	5
42	Persons with disabilities are able to have professions as non-disabled persons are.	1	2	3	4	5
43	Persons with disabilities are not able to survive own their on.	1	2	3	4	5
44	Children with disabilities can learn inappropriate behaviours by modelling non-disabled children such as hit someone, swear, and do not listen authorities and do not study lesson and so on.	1	2	3	4	5
45	The favouritism of persons with disabilities in a workplace on the ground of their disability condition is not an appropriate behaviour.	1	2	3	4	5
46	I feel sad when persons are staring at persons with disabilities.	1	2	3	4	5
47	I do not feel uneasy while I am in the same environment with a disabled person.	1	2	3	4	5
48	There are persons with disabilities who are celebrities that I am fan of.	1	2	3	4	5
49	I do not know how to treat a disabled person when I am in the same environment with the disabled person.	1	2	3	4	5
50	Persons with disabilities are able to get married to someone.	1	2	3	4	5
51	Persons with disabilities are not able to perform a duty as good as non-disabled persons do.	1	2	3	4	5
52	When a disabled person is working in a shop, customers can feel uneasy relating to the presence of the disabled person.	1	2	3	4	5
53	I do not avoid being with a disabled person when there is nobody around us.	1	2	3	4	5
54	Persons with disabilities are able to be good sportsmen.	1	2	3	4	5
55	I do not prefer to stay at the hotel where a group of persons with disabilities are staying at.	1	2	3	4	5
56	I do not approve the idea of persons with disabilities' marriage.	1	2	3	4	5
57	There are some barriers against using legal rights of persons with disabilities.	1	2	3	4	5
58	Persons with disabilities are able to be successful persons in life as non-disabled persons are.	1	2	3	4	5
59	I do not feel uncomfortable when a disabled person visits me/my family at my home.	1	2	3	4	5
60	Participation of persons with disabilities in employment leads to financial burden on shoulder of employers.	1	2	3	4	5

61	Persons with disabilities are pitiable persons.	1	2	3	4	5
62	Persons with disabilities are able to be productive persons as non-disabled persons are.	1	2	3	4	5
63	I feel sad when I hear that someone is mocking a disabled person.	1	2	3	4	5
64	Even if persons with disabilities have some assistive devices that make them enable to participate in mainstreaming education, the presence of them in the same class with non-disabled persons is a heavy burden on the shoulder of their teachers.	1	2	3	4	5
65	I am afraid of persons with disabilities.	1	2	3	4	5
66	That a person is disabled does not mean I cannot make friend with him/her.	1	2	3	4	5
67	I usually find an excuse to leave the place when I am in the same environment with a person with disability.	1	2	3	4	5
68	Persons with disabilities have dreams and goals as non-disabled persons have.	1	2	3	4	5
69	Persons with disabilities are angry and aggressive persons.	1	2	3	4	5
70	I do not hesitate to make friend with a disabled person.	1	2	3	4	5
71	Persons with disabilities are heavy burden on society.	1	2	3	4	5
72	Money spending for persons with disabilities is waste of financial source.	1	2	3	4	5
73	There is a need to give a priority to persons with disabilities regarding employment.	1	2	3	4	5
74	It is a useless activity to hire persons with disabilities while there are many unemployed non-disabled persons in society.	1	2	3	4	5
75	I do not hesitate to work at a job providing health, education, care and rehabilitation services for persons with disabilities.	1	2	3	4	5
76	A prohibition against persons with disabilities have a baby should be implemented as a policy.	1	2	3	4	5
77	If I had an invisible disability condition., I would be ashamed of telling it to other persons,	1	2	3	4	5
78	There is no harm to educate persons with disabilities at mainstreaming school.	1	2	3	4	5
79	There is no need for persons with disabilities to earn their living by working.	1	2	3	4	5
80	Presence of a disabled person in a workplace does decrease productivity level in the workplace.	1	2	3	4	5

APPENDIX 2: THE SUBSCALES AND ITEMS OF THE LATEST VERSION OF THE APDI

EDUCATIONAL ENVIRONMENT:

Former Item Number	Latter Item Number	
2	1	Children with disabilities should receive education at their homes only.
6	5	It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.
48	39	Money spending for persons with disabilities is waste of financial source.

INTERPERSONAL RELATIONSHIPS:

Former Item Number	Latter Item Number	
3	2	I do not feel any uneasiness to be on the same table with a disabled person during meal.
12	10	While I spend time with a disabled person outside, I do not care the way of other persons' looking at us.
18	14	I do not have cold feet to chat with a disabled person while I am in the same environment with the disabled person.
30	25	I feel sad when persons are staring at persons with disabilities.
35	29	I do not avoid being with a disabled person when there is nobody around us.
39	32	I do not feel uncomfortable when a disabled person visits me/my family at my home.
44	35	That a person is disabled does not mean I cannot make friend with him/her.
47	38	I do not hesitate to make friend with a disabled person.
50	41	I do not hesitate to work at a job providing health, education, care and rehabilitation services for persons with disabilities.

WORKING LIFE:

Former Item Number	Latter Item Number	
5	4	Even if there is no legal obligation, employers should hire persons with disabilities.
7	6	I approve employment quota system for persons with disabilities.
9	8	Persons with disabilities prefer to be on benefits to working.
34	28	When a disabled person is working in a shop, customers can feel uneasy relating to the presence of the disabled person.
40	33	Participation of persons with disabilities in employment leads to financial burden on shoulder of employers.
42	34	Persons with disabilities are able to be productive persons as non-disabled persons are.
49	40	It is a useless activity to hire persons with disabilities while there are many unemployed non-disabled persons in society.
51	42	There is no need for persons with disabilities to earn their living by working.
52	43	Presence of a disabled person in a workplace does decrease productivity level in the workplace.

FAMILY LIFE:

Former Item Number	Latter Item Number	
8	7	Even if the financial situation of a family with persons with disabilities is well, the presence of a disabled person in the family restricts social life of the family.
20	16	Presence of a disabled person in a family affects daily living activities of the family negatively.
22	18	Persons with disabilities are burden on shoulder of their families.

PERSONAL CHARACTERISTICS:

Former Item Number	Latter Item Number	
11	9	Persons with disabilities do usually bemoan constantly.
13	11	Persons with disabilities do not trust in anybody.
21	17	Persons with disabilities are annoying persons.
24	20	Appearance of persons with disabilities leads to uneasiness.
26	22	Persons with disabilities are untidy persons
27	23	Persons with disabilities are self oriented persons.
33	37	Persons with disabilities are angry and aggressive persons.

COMPETENCY- INDEPENDENT LIVING: 3, 12, 13, 15, 19, 21, 24, 26, 27, 30, 31, 36

Former Item Number	Latter Item Number	
4	3	Persons with disabilities are able to make decision on the way of their lives as non-disabled persons.
14	12	Persons with disabilities are able to be good parents.
16	13	Persons with disabilities are able to learn many things as non-disabled persons are.
19	15	Persons with disabilities are able to express their ideas and opinions as non-disabled persons.
23	19	When persons with disabilities are encouraged, I believe that they are able to be successful persons as non-disabled persons are.
25	21	Many persons with disabilities are able to have the same life style as non-disabled persons have.
28	24	Persons with disabilities are able to have professions as non-disabled persons are.
31	26	There are persons with disabilities who are celebrities that I am fan of.
32	27	Persons with disabilities are able to get married to someone.
36	30	Persons with disabilities are able to be good sportsmen.
37	31	Persons with disabilities are able to be successful persons in life as non-disabled persons are.
45	36	Persons with disabilities have dreams and goals as non-disabled persons have.

APPENDIX 3: THE LATEST 43 ITEMS VERSION OF ATTITUDES TOWARDS PERSONS WITH DISABILITIES

This inventory was formulated in order to compile your opinions and ideas about persons with disabilities. There are no right or wrong answers of these questions. Therefore, everybody can response these questions independently. The important issue is to express your opinions and ideas frankly.

Please put a cross (X) in the relevant box that expresses your ideas and opinions in the most accurate way in each question. For instance, if the expression reflects your ideas and opinions on the relevant issue, you can pick either agree or disagree option or If you do not have any opinion to state regarding the issue, u can choose “hesitated” option.

Please try to answer all questions in the inventory and do not consult anybody regarding find a suitable choice that the most describe your opinions and ideas in each question on behalf of you.

Thank you for your time and contribution to this study.

Item number	EXPRESSIONS	Strongly Agree	Agree	Undecided	Disagree	Strongly Disagree
	Children with disabilities should receive education at their homes only.	1	2	3	4	5
	I do not feel any uneasiness to be on the same table with a disabled person during meal.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are able to make decision on the way of their lives as non-disabled persons.	5	4	3	2	1
	Even if there is no legal obligation, employers should hire persons with disabilities.	5	4	3	2	1
	It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.	1	2	3	4	5
	I approve employment quota system for persons with disabilities.	5	4	3	2	1
	Even if the financial situation of a family with persons with disabilities is well, the presence of a disabled person in the family restricts social life of the family.	1	2	3	4	5
	Persons with disabilities prefer to be on benefits to working.	1	2	3	4	5
	Persons with disabilities do usually bemoan constantly.	1	2	3	4	5
	While I spend time with a disabled person outside, I do not care the way of other persons' looking at us.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities do not trust anybody.	1	2	3	4	5
	Persons with disabilities are able to be good parents.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are able to learn many things as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
	I do not have cold feet to chat with a disabled person while I am in the same environment with the disabled person.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are able to express their ideas and opinions as non-disabled persons.	5	4	3	2	1
	Presence of a disabled person in a family affects daily living activities of the family negatively.	1	2	3	4	5
	Persons with disabilities are annoying persons.	1	2	3	4	5

	Persons with disabilities are burden on shoulder of their families.	1	2	3	4	5
Item number	EXPRESSIONS	Strongly Agree	Agree	Undecided	Disagree	Strongly Disagree
			When persons with disabilities are encouraged, I believe that they are able to be successful persons as non-disabled persons are.	5	4	3
	Appearance of persons with disabilities leads to uneasiness.	1	2	3	4	5
	Many persons with disabilities are able to have the same life style as non-disabled persons have.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are untidy persons.	1	2	3	4	5
	Persons with disabilities are self oriented persons.	1	2	3	4	5
	Persons with disabilities are able to have professions as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
	I feel sad when persons are staring at persons with disabilities.	5	4	3	2	1
	There are persons with disabilities who are celebrities that I am fan of.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are able to get married to someone.	5	4	3	2	1
	When a disabled person is working in a shop, customers can feel uneasy relating to the presence of the disabled person.	1	2	3	4	5
	I do not avoid being with a disabled person when there is nobody around us.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are able to be good sportsmen.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are able to be successful persons in life as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
	I do not feel uncomfortable when a disabled person visits me/my family at my home.	5	4	3	2	1
	Participation of persons with disabilities in employment leads to financial burden on shoulder of employers.	1	2	3	4	5
	Persons with disabilities are able to be productive persons as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
	That a person is disabled does not mean I cannot make friend with him/her.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities have dreams and goals as non-disabled persons have.	5	4	3	2	1
	Persons with disabilities are angry and aggressive persons.	1	2	3	4	5
	I do not hesitate to make friend with a disabled person.	5	4	3	2	1
	Money spending for persons with disabilities is waste of financial source.	1	2	3	4	5
	It is a useless activity to hire persons with disabilities while there are many unemployed non-disabled persons in society.	1	2	3	4	5
	I do not hesitate to work at a job providing health, education, care and rehabilitation services for persons with disabilities.	5	4	3	2	1
	There is no need for persons with disabilities to earn their living by working.	1	2	3	4	5
	Presence of a disabled person in a workplace does decrease productivity level in the workplace.	1	2	3	4	5

I. PARTICIPANT INFORMATION FORM

The below-mentioned questions are relating to your demographic norms and your experience with persons with disabilities. Please answer all the questions.

A. DEMOGRAPHIC NORMS

1. Age:.....
2. Gender:
1- Female   2- Male
3. Marital status:
1- Single   2- Married   3- Widow/Divorced
4. Your Position in the family:
1- Mother   2- Father   3- Child
4- Spouse   5- Other (state here.....)
5. Education Level:
1- Illiterate   5- High school or equivalent
2- Literate   6- College/University
3- Primary school   7- Postgraduate
4- Secondary school
6. How much does your family's monthly income?
1- Less than 500 YTL   4- 2.001-3.000 YTL
2- 500-1.000 YTL.   5- 3.001-4.000 YTL
3- 1.001-2.000 YTL.   6- Higher than 4.000 YTL
7. Do you have a regular job?
1- Yes 2-No

If your answer is yes, please write down your job here .....
8. Do you have any social security?
1- Yes 2-No

8. Have you ever contacted with a disabled person so far?

- 1- No (If “No” please go to 11)
- 2- One or two
- 3- More than three

9. What is your relationship with the disabled person/persons that you have contacted with? (you can choose more than one condition)

- 1- My neighbour
- 2- My classmate/classmates
- 3- My close friend/friends
- 4- My colleague/colleagues
- 5- Other (please state here) .....

10. To what extent do you have a close relation with the disabled person/persons? (for 5 persons at the most)

	I do know him/ her very well	I do know him/ her partly	I do not know him/her very well
Person 1	1	2	3
Person 2	1	2	3
Person 3	1	2	3
Person 4	1	2	3
Person 5	1	2	3

11. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions may not you prefer to establish a close friendship with? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

12. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions may not you prefer to work with? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

13. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions may not you prefer to marry to? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

14. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions may not you prefer to become neighbours? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

15. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions may not you prefer to work with? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

16. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions is/are able to do housework such as cooking, washing, dishwashing and ironing and so on by their self/selves? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

17. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions is/are able to do work such as banking, posting, going to hospital, shopping and so on by their self/selves? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

18. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions is/are able to participate in social activities such as going to cinema, theatre, meeting and so on by their self/selves? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

19. Please imagine that you have your own business. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions do you prefer to hire? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

20. If you had a disability condition, what would the toughest disability experience that you would not handle be?

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- Other (please state here): .....

21. If you spent a whole day with a disabled person, which one/ones of the disabled person/ persons who has/have the below-mentioned disability conditions may you prefer to do? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

22. Should persons with disabilities receive education?

- 1- Yes
- 2- No

If “No” please state the reason here.....

23. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions is/are able to benefit mainstreaming education with his/her/their non-disabled peers in the same class? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- None of them
- 9- All of them
- 10- Other (please state here): .....

24. Please state below the rights, provisions, services for persons with disabilities bestowed by the state.

- 1-.....
- 2-.....
- 3-.....

25. Do you believe that there are some prejudices against persons with disabilities in Turkey?

- 1- Yes
- 2-No (If "No" please go to 26)

If "Yes" please state the reason here.....

26. Which one/ones of the disabled person/persons who has/have the below-mentioned disability conditions has/have a propensity for having prejudices than that of the others in Turkey? (you can choose more than one condition)

- 1- Persons with Learning Difficulties
- 2- Persons with Hearing Impairments
- 3- Persons with Visual Impairments
- 4- Persons with Physical Impairments
- 5- Persons with Language and Speech Disorders
- 6- Persons with Mental Health Problems such as Depression, schizophrenia and so on
- 7- Persons with Chronic Medical Disorders such as persons with Diabetes Mellitus, heart disease, renal disease and so on
- 8- No opinion

27. Have you ever witnessed to violence against persons with disabilities except the media in the vicinity?

- 1- Yes
- 2-No

If "Yes" please give brief description of the incident

.....
.....

28. Please imagine that one of your relatives is informed by a medical staff that she will have a disabled baby. In this situation, what would you think of that?

- 1- Abortion of the baby
- 2- Delivery of the baby
- 3- Other (please state here): .....

.....

29. How should persons with disabilities maintain their lives?

- 1- By working
- 1- By on benefits
- 2- Other (please state here):.....

30. Please imagine that you are in power. In this situation, what would you do?

- 1- I would offer employment opportunities to persons with disabilities
- 2- I would ensure social assistance persons with disabilities (accommodation, food, money and so on)
- 3- Other (please state here): .....

31. Are public transportations, premises, streets and payments accessible to persons with disabilities?

- 1- Yes
- 2- No

32. There is some widespread belief that having a disability condition may be perceived as punishment or favour or exam preconditioned by Allah for the persons with disabilities. Do you agree on?

	YES	NO
PUNISHMENT	1	2
FAVOUR	1	2
EXAM	1	2

33. What is the major barrier against the integration of persons with disabilities as the active citizens into society?

- 1- Prejudices against persons with disabilities
- 2- Incapacity of persons with disabilities
- 3- Inadequate vocational rehabilitation opportunities
- 4- Physical barriers relating to accessibility
- 5- Inadequate education opportunities
- 6- Barriers relating to access to knowledge
- 7- Inadequacy of assistive devices (equipment, programme, experienced/trained staff and so on)
- 8- Inadequate employment opportunities
- 9- Other (please state here).....

34- Which one of the below mentioned institutions should primarily provide services for persons with disabilities

- 1- Charity organisations (associations, foundations)
- 2- State
- 3- Families
- 4- Religious institutions
- 5- Other (please state here).....

35 – Does state provide enough social assistance and services for disabled persons?

- 1- Pretty much
- 2- Sufficient
- 3- Not enough
- 4- Far from it

C- ATTITUDES TOWARDS PERSONS WITH DISABILITIES INVENTORY

This inventory was formulated in order to compile your opinions and ideas about persons with disabilities. There are no right or wrong answers of these questions. Therefore, everybody can response these questions independently. The important issue is to express your opinions and ideas frankly.

Please put a cross (X) in the relevant box that expresses your ideas and opinions in the most accurate way in each question. For instance, if the expression reflects your ideas and opinions on the relevant issue, you can pick either agree or disagree option or If you do not have any opinion to state regarding the issue, u can choose "hesitated" option.

Please try to answer all questions in the inventory and do not consult anybody regarding find a suitable choice that the most describe your opinions and ideas in each question on behalf of you.

Thank you for your time and contribution to this study.

Item number	EXPRESSIONS	Strongly Agree	Agree	Undecided	Disagree	Strongly Disagree
1	I am in favour of the issue that children with disabilities should receive education with non-disabled children in the same class for he sake of the benefits of both groups of children.	5	4	3	2	1
2	Children with disabilities should receive education at their homes only.	1	2	3	4	5
3	I do not feel any uneasiness to be on the same table with a disabled person during meal.	5	4	3	2	1
4	Persons with disabilities are able to make decision on the way of their lives as non-disabled persons.	5	4	3	2	1
5	Even if there is no legal obligation, employers should hire persons with disabilities.	5	4	3	2	1
6	It is a useless activity to educate persons with disabilities while non-disabled persons do not receive enough education.	1	2	3	4	5
7	I approve employment quota system for persons with disabilities.	5	4	3	2	1
8	Even if the financial situation of a family with persons with disabilities is well, the presence of a disabled person in the family restricts social life of the family.	1	2	3	4	5
9	Persons with disabilities prefer to be on benefits to working.	1	2	3	4	5
10	I do not allow my child to play with a child with disability.	1	2	3	4	5
11	Persons with disabilities do usually bemoan constantly.	1	2	3	4	5
12	While I spend time with a disabled person outside, I do not care the way of other persons' looking at us.	5	4	3	2	1
13	Persons with disabilities do not trust anybody.	1	2	3	4	5
14	Persons with disabilities are able to be good parents.	5	4	3	2	1
15	I do not want one of my close relatives to marry to a disabled person.	1	2	3	4	5
16	Persons with disabilities are able to learn many things as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
17	Persons with disabilities should receive education at segregated schools.	1	2	3	4	5

Item number	EXPRESSIONS	Strongly Agree	Agree	Undecided	Disagree	Strongly Disagree
18	I do not have cold feet to chat with a disabled person while I am in the same environment with the disabled person.	5	4	3	2	1
19	Persons with disabilities are able to express their ideas and opinions as non-disabled persons.	5	4	3	2	1
20	Presence of a disabled person in a family affects daily living activities of the family negatively.	1	2	3	4	5
21	Persons with disabilities are annoying persons.	1	2	3	4	5
22	Persons with disabilities are burden on shoulder of their families.	1	2	3	4	5
23	When persons with disabilities are encouraged, I believe that they are able to be successful persons as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
24	Appearance of persons with disabilities leads to uneasiness.	1	2	3	4	5
25	Many persons with disabilities are able to have the same life style as non-disabled persons have.	5	4	3	2	1
26	Persons with disabilities are untidy persons.	1	2	3	4	5
27	Persons with disabilities are self oriented persons..	1	2	3	4	5
28	Persons with disabilities are able to have professions as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
29	Persons with disabilities are not able to survive own their on.	1	2	3	4	5
30	I feel sad when persons are staring at persons with disabilities.	5	4	3	2	1
31	There are persons with disabilities who are celebrities that I am fan of.	5	4	3	2	1
32	I do not know how to treat a disabled person when I am in the same environment with the disabled person.	1	2	3	4	5
33	Persons with disabilities are able to get married to someone.	5	4	3	2	1
34	When a disabled person is working in a shop, customers can feel uneasy relating to the presence of the disabled person.	1	2	3	4	5
35	I do not avoid being with a disabled person when there is nobody around us.	5	4	3	2	1
36	Persons with disabilities are able to be good sportsmen.	5	4	3	2	1
37	There are some barriers against using legal rights of persons with disabilities.	5	4	3	2	1
38	Persons with disabilities are able to be successful persons in life as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
39	I do not feel uncomfortable when a disabled person visits me/my family at my home.	5	4	3	2	1
40	Participation of persons with disabilities in employment leads to financial burden on shoulder of employers.	1	2	3	4	5
41	Persons with disabilities are pitiable persons.					
42	Persons with disabilities are able to be productive persons as non-disabled persons are.	5	4	3	2	1
43	Even if persons with disabilities have some assistive devices that make them enable to participate in mainstreaming education, the presence of them in the same class with non-disabled persons is a heavy burden on the shoulder of their teachers.	1	2	3	4	5
44	That a person is disabled does not mean I cannot make friend with him/her.	5	4	3	2	1
45	Persons with disabilities have dreams and goals as non-disabled persons have.	5	4	3	2	1

Item number	EXPRESSIONS	Strongly Agree	Agree	Undecided	Disagree	Strongly Disagree
46	Persons with disabilities are angry and aggressive persons.	1	2	3	4	5
47	I do not hesitate to make friend with a disabled person.	5	4	3	2	1
48	Money spending for persons with disabilities is waste of financial source.	1	2	3	4	5
49	It is a useless activity to hire persons with disabilities while there are many unemployed non-disabled persons in society.	1	2	3	4	5
50	I do not hesitate to work at a job providing health, education, care and rehabilitation services for persons with disabilities.	5	4	3	2	1
51	There is no need for persons with disabilities to earn their living by working.	1	2	3	4	5
52	Presence of a disabled person in a workplace does decrease productivity level in the workplace.	1	2	3	4	5